

نُورُ الْمِقْبَاسِ مِنْ تَفْسِيرِ ابْنِ عَبَّاسٍ

“15 Hadis Kaynağından Derlenen”

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN
TEFSÎR-İ
İBN
ABBÂS

DERLEYEN:

Ebu't-Tâhir Mevdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.

MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

©İlkharf Yayınevi, 2016

Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

› Yararlanılan Nüshalar

- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubî's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

› İlk Harf Yayınevi, 31

Tefsir Serisi, 2/2

› ISBN

978-605-5094-90-4 (cilt: 2)

978-605-5094-88-1 (takım)

› Editör

Ersan Güngör

› Tercüme

Cevher Caduk

› Sayfa Düzeni

DBY Ajans

› Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

› Basım Tarihi

1. Baskı, İstanbul, 2016

› Baskı / Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92

(Sertifika No: 11964)

› **İLK HARF YAYINEVİ**

www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

› **Genel Dağıtım**

Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No, 14710)

İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi

No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL

Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12

www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-2-

Tercüme
Cevher Caduk

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
MÂİDE SÛRESİ (s. 9-143)		42	64	86	103	7	149	51	179	95	214
1	9	43	66	87	103	8	149	52	179	96	215
2	11	44	67	88	105	9	150	53	180	97	216
3	15	45	69	89	105	10	151	54	181	98	216
4	21	46	70	90	107	11	151	55	182	99	217
5	24	47	71	91	108	12	152	56	182	100	218
6	25	48	72	92	109	13	153	57	183	101	219
7	30	49	74	93	110	14	153	58	184	102	220
8	31	50	75	94	114	15	154	59	185	103	220
9	32	51	75	95	115	16	154	60	186	104	221
10	32	52	76	96	116	17	155	61	186	105	221
11	32	53	77	97	117	18	155	62	187	106	222
12	33	54	78	98	118	19	156	63	187	107	223
13	35	55	79	99	118	20	157	64	188	108	223
14	36	56	80	100	119	21	158	65	189	109	224
15	37	57	80	101	119	22	159	66	189	110	225
16	38	58	81	102	122	23	159	67	190	111	225
17	39	59	82	103	122	24	160	68	190	112	226
18	40	60	82	104	124	25	161	69	191	113	227
19	41	61	84	105	124	26	162	70	192	114	228
20	42	62	84	106	125	27	163	71	195	115	229
21	43	63	85	107	131	28	163	72	197	116	230
22	43	64	85	108	132	29	164	73	197	117	230
23	44	65	87	109	133	30	164	74	198	118	231
24	45	66	88	110	134	31	165	75	199	119	231
25	45	67	89	111	136	32	166	76	199	120	232
26	46	68	89	112	136	33	167	77	200	121	232
27	46	69	90	113	137	34	167	78	200	122	238
28	47	70	91	114	138	35	168	79	201	123	239
29	47	71	92	115	139	36	169	80	202	124	240
30	48	72	93	116	139	37	170	81	203	125	241
31	48	73	94	117	140	38	171	82	204	126	242
32	49	74	94	118	141	39	171	83	204	127	242
33	51	75	95	119	142	40	172	84	205	128	243
34	54	76	96	120	143	41	173	85	206	129	244
35	55	77	96	EN'AM SÛRESİ (s. 145-282)		42	173	86	206	130	245
36	56	78	97	1	145	43	174	87	206	131	246
37	56	79	98	2	146	44	174	88	207	132	246
38	57	80	98	3	146	45	175	89	207	133	247
39	57	81	99	4	147	46	175	90	208	134	247
40	58	82	100	5	147	47	176	91	209	135	248
41	59	83	101	6	148	48	177	92	211	136	248
		84	101			49	177	93	212	137	250
		85	102			50	178	94	213	138	251

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
139	252	18	291	65	329	112	355	159	385	206	417
140	253	19	291	66	330	113	355	160	386	ENFAL SÜRESİ (s. 419-472)	
141	254	20	292	67	330	114	356	161	388		
142	255	21	292	68	330	115	356	162	388	1	419
143	256	22	293	69	331	116	356	163	389	2	422
144	259	23	294	70	332	117	357	164	390	3	423
145	260	24	294	71	332	118	357	165	390	4	423
146	266	25	295	72	333	119	357	166	391	5	424
147	268	26	295	73	334	120	358	167	391	6	424
148	268	27	297	74	335	121	358	168	392	7	425
149	269	28	298	75	336	122	358	169	393	8	426
150	270	29	299	76	336	123	358	170	394	9	426
151	270	30	300	77	337	124	359	171	395	10	427
152	272	31	301	78	337	125	359	172	397	11	427
153	273	32	303	79	338	126	359	173	397	12	428
154	273	33	305	80	338	127	360	174	398	13	429
155	274	34	306	81	339	128	361	175	398	14	429
156	274	35	306	82	339	129	361	176	399	15	430
157	275	36	307	83	340	130	362	177	400	16	430
158	276	37	307	84	340	131	363	178	401	17	431
159	278	38	308	85	340	132	363	179	401	18	432
160	279	39	310	86	342	133	364	180	402	19	432
161	279	40	310	87	342	134	365	181	402	20	433
162	280	41	311	88	343	135	366	182	403	21	433
163	280	42	312	89	344	136	366	183	403	22	434
164	281	43	312	90	345	137	367	184	403	23	435
165	282	44	314	91	345	138	368	185	404	24	435
A'RÂF SÜRESİ (s. 283-417)		45	314	92	346	139	368	186	405	25	436
		46	315	93	346	140	369	187	405	26	436
1	283	47	316	94	347	141	369	188	407	27	437
2	283	48	316	95	347	142	370	189	408	28	438
3	284	49	317	96	348	143	371	190	409	29	438
4	284	50	318	97	349	144	372	191	409	30	439
5	285	51	318	98	349	145	373	192	410	31	439
6	285	52	319	99	350	146	374	193	410	32	440
7	285	53	319	100	350	147	375	194	411	33	441
8	286	54	321	101	351	148	375	195	412	34	441
9	286	55	322	102	352	149	376	196	412	35	442
10	287	56	324	103	352	150	377	197	413	36	443
11	287	57	325	104	353	151	378	198	413	37	443
12	288	58	326	105	353	152	378	199	413	38	444
13	288	59	327	106	353	153	379	200	414	39	445
14	289	60	327	107	354	154	380	201	414	40	445
15	289	61	327	108	354	155	380	202	415	41	446
16	289	62	328	109	354	156	382	203	415	42	448
17	290	63	328	110	355	157	383	204	416	43	450
		64	329	111	355	158	384	205	417		

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
44	450	12	482	59	519	106	558	21	593	68	624
45	451	13	482	60	520	107	558	22	594	69	625
46	451	14	483	61	521	108	560	23	596	70	625
47	452	15	483	62	524	109	560	24	597	71	626
48	453	16	484	63	524	110	561	25	598	72	627
49	454	17	485	64	525	111	562	26	599	73	627
50	455	18	485	65	525	112	563	27	599	74	628
51	455	19	486	66	526	113	564	28	600	75	629
52	456	20	487	67	527	114	564	29	601	76	629
53	456	21	487	68	527	115	566	30	602	77	630
54	457	22	488	69	528	116	566	31	602	78	630
55	457	23	488	70	529	117	567	32	603	79	631
56	458	24	489	71	530	118	568	33	604	80	631
57	458	25	490	72	531	119	569	34	604	81	631
58	459	26	491	73	532	120	570	35	605	82	632
59	459	27	492	74	533	121	572	36	606	83	632
60	460	28	492	75	534	122	573	37	607	84	633
61	461	29	493	76	535	123	574	38	607	85	633
62	461	30	494	77	535	124	574	39	608	86	633
63	462	31	495	78	536	125	575	40	609	87	633
64	462	32	496	79	536	126	575	41	609	88	634
65	463	33	496	80	537	127	576	42	610	89	635
66	463	34	497	81	538	128	577	43	610	90	636
67	465	35	500	82	539	129	577	44	611	91	636
68	466	36	501	83	539	YUNUS SÛRESİ (s. 579-646)		45	611	92	637
69	466	37	502	84	540			46	612	93	637
70	467	38	503	85	541	1	579	47	612	94	638
71	467	39	504	86	541	2	580	48	613	95	639
72	468	40	505	87	542	3	580	49	613	96	639
73	471	41	507	88	542	4	581	50	614	97	640
74	471	42	507	89	543	5	582	51	615	98	640
75	472	43	508	90	543	6	583	52	615	99	641
TEVBE/BERÂE SÛRESİ (s. 473-578)		44	509	91	544	7	584	53	616	100	641
		45	509	92	545	8	584	54	616	101	642
1	474	46	511	93	546	9	584	55	617	102	642
2	474	47	512	94	547	10	585	56	617	103	643
3	475	48	512	95	548	11	586	57	617	104	643
4	476	49	513	96	549	12	586	58	618	105	644
5	477	50	513	97	549	13	587	59	618	106	644
6	478	51	514	98	550	14	588	60	619	107	645
7	479	52	515	99	550	15	588	61	620	108	646
8	479	53	516	100	551	16	589	62	621	109	646
9	480	54	517	101	552	17	590	63	621	HÛD SÛRESİ (s. 647-726)	
10	480	55	517	102	553	18	591	64	622		
11	481	56	518	103	554	19	592	65	622	1	647
		57	518	104	556	20	593	66	623	2	648
		58	519	105	557			67	623		

Âyet No	Sayfa No
3	648
4	649
5	649
6	652
7	652
8	654
9	655
10	655
11	656
12	657
13	658
14	658
15	659
16	660
17	660
18	662
19	662
20	663
21	663
22	664
23	665
24	665
25	666
26	666
27	667
28	668
29	669
30	669
31	670
32	671
33	671
34	672
35	672
36	673
37	673
38	674
39	674
40	675
41	676
42	676
43	677
44	678
45	679
46	680
47	680
48	681
49	682

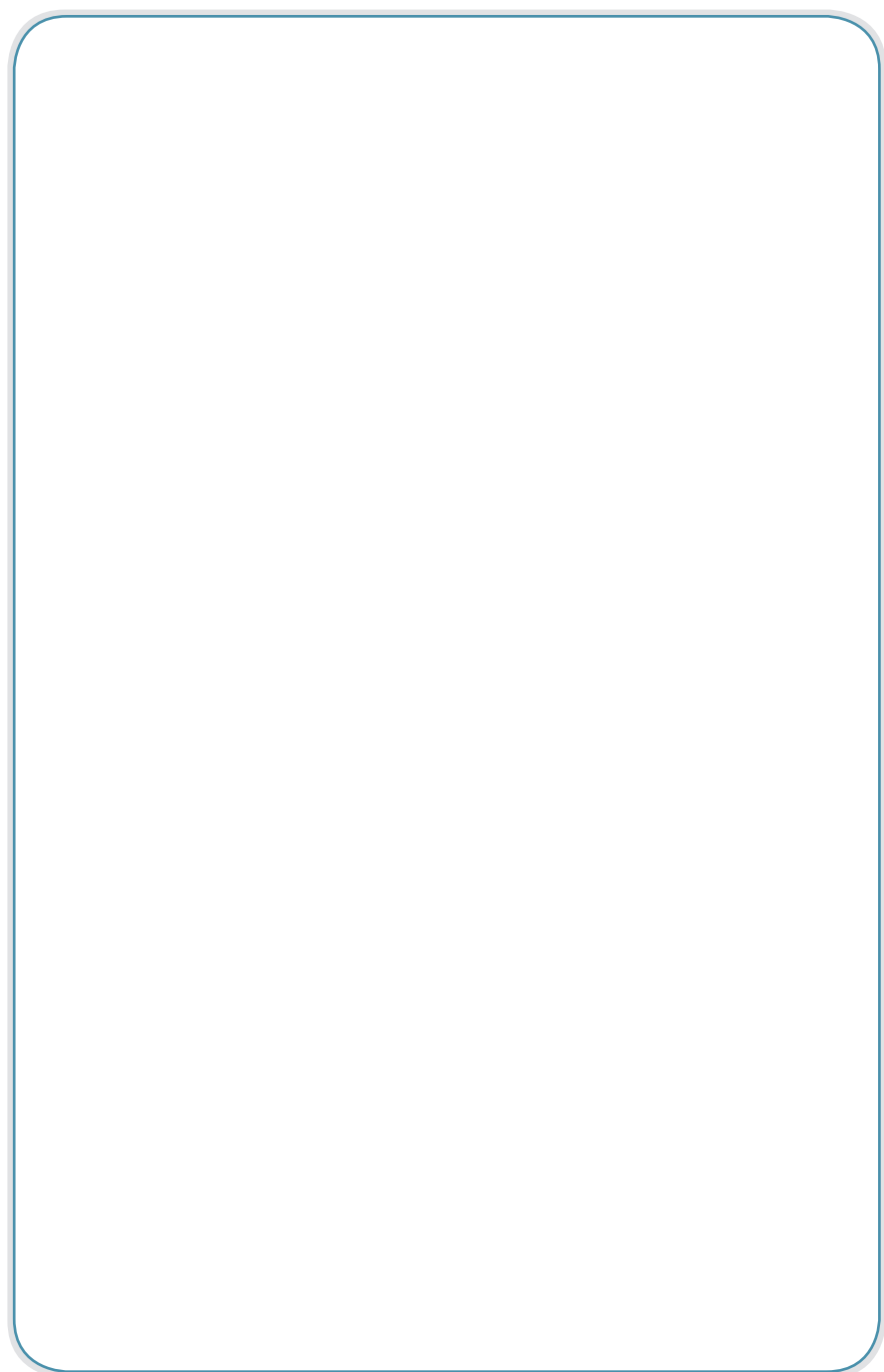
Âyet No	Sayfa No
50	683
51	684
52	684
53	685
54	685
55	686
56	686
57	687
58	687
59	688
60	688
61	689
62	690
63	690
64	691
65	692
66	692
67	693
68	693
69	694
70	694
71	695
72	695
73	696
74	696
75	697
76	697
77	698
78	699
79	700
80	701
81	701
82	702
83	703
84	704
85	704
86	705
87	705
88	706
89	707
90	708
91	708
92	709
93	710
94	710
95	711
96	711

Âyet No	Sayfa No
97	712
98	712
99	713
100	713
101	714
102	714
103	715
104	715
105	715
106	716
107	717
108	717
109	718
110	719
111	720
112	720
113	721
114	721
115	722
116	723
117	723
118	724
119	724
120	725
121	725
122	726
123	726
YUSUF SÜRESİ (s. 727-800)	
1	727
2	727
3	728
4	729
5	729
6	730
7	731
8	731
9	732
10	732
11	733
12	733
13	733
14	734
15	734
16	735
17	735

Âyet No	Sayfa No
18	736
19	737
20	738
21	739
22	740
23	740
24	742
25	742
26	743
27	744
28	744
29	745
30	745
31	746
32	748
33	748
34	749
35	749
36	750
37	752
38	752
39	753
40	754
41	755
42	755
43	756
44	757
45	758
46	758
47	759
48	760
49	760
50	761
51	762
52	763
53	763
54	764
55	765
56	765
57	766
58	766
59	766
60	767
61	767
62	768
63	768
64	769

Âyet No	Sayfa No
65	770
66	771
67	772
68	773
69	774
70	774
71	775
72	775
73	775
74	776
75	776
76	777
77	778
78	779
79	779
80	780
81	781
82	782
83	782
84	783
85	784
86	784
87	785
88	785
89	786
90	787
91	787
92	788
93	788
94	789
95	790
96	790
97	790
98	791
99	791
100	792
101	793
102	794
103	794
104	795
105	795
106	796
107	796
108	796
109	797
110	798
111	800

Âyet No	Sayfa No
RA'D SÜRESİ (s. 801-837)	
1	801
2	802
3	803
4	804
5	805
6	806
7	807
8	808
9	808
10	809
11	810
12	811
13	811
14	812
15	813
16	814
17	816
18	818
19	819
20	819
21	819
22	820
23	821
24	821
25	822
26	823
27	824
28	824
29	825
30	825
31	826
32	828
33	829
34	830
35	830
36	831
37	832
38	833
39	834
40	834
41	835
42	835
43	836

Kendisinde “Mâidenin/sofranın” zikredildiği sûredir. Sûre Medenî’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحْلِي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

1- “Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin! Hac için ihrama girdiğinizde, avlanmayı helal saymamak üzere, (aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında kalan hayvanlar size helal kılındı. Hiç kuşkusuz Allah, dilediğine hükmeder.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mâide Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ } “Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin!” Sizinle Rabbiniz arasındaki veya sizinle diğer insanlar arasındaki akidleri tamamlayınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Misak gününde ve bu Kitap’ta kabul ettiğinizden dolayı size farz kıldığım farizaları yerine getiriniz.

{ اُحِلَّتْ لَكُمْ بِهِمَةِ الْأَنْعَامِ } “Kalan hayvanlar size helal kılındı.” Vahşi inek, vahşi eşek ve ceylan/geyik gibi kara hayvanlarının avlanılması ruhsat olarak size verilmiştir.

{ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ } “(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında.” Bu sûrede size haram kılınanlar dışında.

{ غَيْرِ مُحْلِي الصَّيْدِ } “Avlanmayı helal saymamak üzere.” Avlanmayı helal saymayı istemeksizin.

{ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ } “Hac için ihrama girdiğinizde.” Veya haremde iken.

{ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ } “Hiç kuşkusuz Allah, dilediğine hükmeder.” Diyor ki, Hill ve Harem’de dilediğini helal ve haram kılar.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: *el-Ukûd* sözcüğü, ahidler demektir. Allah tarafından helal ve haram kılınan bütün şeyleri kapsamaktadır. { اَلَا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ } ‘(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında’, yani domuz eti; { الْمُتَخَيِّفَةُ } sözcüğü, boğulup da ölen hayvan; { الْمُؤَقُّودَةُ } sözcüğü, odunla ve bir şeyle vurulan hayvan; { الْمُتَرَدِّبَةُ } sözcüğü, dağdan yuvarlanan hayvan; { النَّطْبِيحَةُ } Davarlar tarafından süsülüp de ölen hayvan. Bunlardan kuyruğunu veya gözünü hareket ettirirken yetiştirdiğini hemen kes ve ye. Buhârî, Sayd ve Zebâih. İlk bâb. Taberî ise bu sözcükleri Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan üç âyetin tefsirinde dağınık olarak rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 47, 51, 63, 65, 68, 69, 70 ve 71.

b) { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ } “Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin.” Görüldüğü gibi İbn Abbâs akidler sözcüğünü ahidler olarak yorumlamıştır. Daha sonra ifadeyi genelleştirerek helal olsun haram olsun, her şeyin âyetin genelliğinin kapsamına girdiğini belirtmiştir. Nitekim Taberî de bu anlamı Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmiştir: “Allah Teâlâ’nın Kur’an’da helal, haram ve farz kıldığı, sınırlar koyduğu hususlarda Allah’a verdiğiniz sözünü yerine getirin, ahdinizi bozmayın, ihanet etmeyin, demektir. Allah azze ve celle, verdikleri sözünü bozanlar hakkında sert hükümler koyarak şöyle buyurmuştur: { وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ } ‘Ama Allah’a verdikleri sözünü iyice pekiştirdikten sonra bozanlara, Allah’ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince; işte lânet onlarıdır, dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir!’” (13/er-Ra’d/25) Taberî, c. 6, s. 48.

c) { اُحِلَّتْ لَكُمْ بِهِمَةِ الْأَنْعَامِ } “Kalan hayvanlar size helal kılındı.” ilahî buyruğunda geçen “Behimetü’l-En’âm” kelime grubundan kastın deve, inek ve koyun olduğu

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا
الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ
رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ
أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ
وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

2- “Ey iman edenler! Ne Allah’ın hac alâmetlerine, ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem), ne kurbanlık hediyelere, ne onlardaki gerdanlıklara, ne de Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram’a gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan

söylenmiştir. Taberî bu görüşü Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 50.

Bu kelime grubundan ceylan, yaban öküzü, yaban eşekleri hayvanlarının kastedildiği söylenmiştir. Bu görüşü Ferra zikretmiştir. *Meâni’l-Kur’an*, c. 1, s. 298. Şöyle de denilmiştir: Deve, inek ve koyun gibi ehli hayvanları kapsadığı gibi yaban öküzü, ceylan ve yaban eşekleri gibi yabani hayvanları da kapsamaktadır. Bu görüşü de Zeccâc zikretmiştir. *Zeccâc, Meâni’l-Kur’an*, c. 2, s. 153.

d) (أَلَا مَا يُثَلَّى عَلَيْكُمْ) “(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında.” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs’ın yukarıdaki tefsirinde sadece domuz geçmektedir.

İbn Cerîr et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan eksiksiz bir şekilde şöyle rivayet etmektedir: Laşe, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesilendir. Taberî, c. 6, s. 51.

Bundan murad ise Allah Teâlâ’nın (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ) (5/Mâide/3) buyruğudur. İbn Abbâs’ın bu tefsiri Kur’an’ın Kur’an ile tefsirine güzel bir örnektir. Zira laşeyi (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ...) başlayan âyetten istifade ederek izah etmiştir.

e) (غَيْرَ مُجْلِيَ الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ) “Hac için ihrama girdiğinizde, avlanmayı helal saymamak üzere.” Helal kılınan “Behimetü’l-En’âm” grubundaki hayvanlardan istisna edilen diğer bir gruptur. (أَحَلَّتْ لَكُمْ بِهِمَةَ الْأَنْعَامِ) “Kalan hayvanlar size helal kılındı.” ilahî buyruğunun anlamı Allah Teâlâ’nın (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ) (5/Mâide/3) buyruğunda saydığı hayvanların dışında kalan hem ehil hem de vahşi hayvanlardır. Ancak şu kadar var ki hac veya umre kastıyla ihrama giren muhrimlere av da haramdır.

çıkınca avlanabilirsiniz! Mescid-i Haram'a girmenizi engellediler diye bir topluluğa olan kininiz, saldırıya yol açmasın! O halde, iyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın. Allah'tan sakının, çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır!"

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ} "Ey iman edenler! Ne Allah'ın hac alâmetlerine, saygısızlık etmeyin." Hac ibadetlerinin bütününe terk etmeyi helal saymaya çalışmayınız.

{وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ} "Ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem)." Diyor ki: Haram ayda saldırı/baskında bulunmayı.

{وَلَا الْهَدْيَ} "Ne kurbanlık hediyelere." Diyor ki: Beyt'e hediye olarak gelen hediyeleri almayı.

{وَلَا الْقُلَادَ} "Ne onlardaki gerdanlıklara." Diyor ki: Haram ayda gerdan takılarak getirilen gerdanlıkları almayı.

{وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ} "Ne de Beyt-i Haram'a gelenlere." Diyor ki: Beyt-i Haram'a yönelenlere saldırıyı. Ki bunlar Yemameli müşrik Bekr ibn Vâil kavminin hacıları ile müşrik tüccar Şurayh ibn Dabia'dır.

{يَتَّبِعُونَ فَضْلًا} "Lütuf arayarak." Rızkı talep ederek.

{مِنْ رَبِّهِمْ} "Rablerinin." Ticaretle.

{وَرِضْوَانًا} "Ve rızasını." Rabblerinden hac ile rıza isteyerek.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Âyetin dizilişinde bir takdim tehir bulunduğu da söylenmiştir. Yani âyetin dizilişi şu şekildedir {يَتَّبِعُونَ فَضْلًا وَرِضْوَانًا مِنْ رَبِّهِمْ} "Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a gelenlere saygısızlık etmeyin." "Arayarak", isteyerek. "Lütuf", ticaretle rızkı. "Rablerinin rızasını."

{وَإِذَا حَلَلْتُمْ} "İhramdan çıkınca." Teşrik günlerinin ardından haremde çıkınca.

{فَاصْطَادُوا} "Avlanabilirsiniz!" Dilerseniz kara avını yapabilirsiniz.

{ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ } “Yol açmasın!” Sizi sürüklemesin.

{ شَنَاَنُ قَوْمِ } “Bir topluluğa olan kininiz.” Mekke ehline olan kininiz.

{ أَنْ صَدُّوْكُمْ } “Girmenizi engellediler diye.” Sizi engellediler diye.

{ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } “Mescid-i Haram’a.” Hudeybiye yılında.

{ أَنْ تَغْتَدُوا } “Saldırıya.” Bekr ibn Vâil’in kavminin hacılarına zulmetmeyiniz.

{ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ } “O halde, iyilik hususunda birbirinizle yardımlaşın.” Taat üzere.

{ وَالتَّقْوَى } “Ve takva.” Masiyetleri terk etmek üzere.

{ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ } “Günah işlemek için yardımlaşmayın.” Masiyet üzere.

{ وَالْعُدْوَانَ } “Ve düşmanlık etmek.” Bekr ibn Vâil’in hacılarına zulüm ve haddi aşmakla.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan sakının.” Allah Teâlâ’nın size emrettiği ve nehyettiği şeyler hususunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır!” Emrettiği şeyi terk eden kimseyi cezalandırdığında azabı çok şiddetlidir.²

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (يَجْرِمَنَّكُمْ) sözcüğü sizi sürüklemesin demektir. (شَنَاَنُ) sözcüğü düşmanlık anlamındadır. Buhârî, Kitabü’z-Zebaih ve’s-sayd, 1. bâb.

b) İbn Cerîr âyetin tam tefsirini Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ) “Ne Allah’ın hac alâmetlerine, ...saygısızlık etmeyin.” Müşrikler Kâbe’yi tavaf ediyor ve sunaklarda bulunuyorlardı. Meşarların hürmetlerine tazimde bulunuyorlardı. Haclarında ticaret de ediyorlardı. Müslümanlar ise onlara baskın yapmak istedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ) “Ne Allah’ın hac alâmetlerine, ...saygısızlık etmeyin.” ve (وَلَا الشُّهُرَ الْحَرَامَ) “Ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem).” buyurdu. Yani haram ayda savaşmayı helal saymayınız. (وَلَا أَمْثِلُ النَّبِيِّتِ الْحَرَامِ يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا) “Beyt-i Haram’a gelenlere saygısızlık etmeyin.”

c) İbn Abbâs'ın açıklamalarında geçen "Mü'minler ve müşriklerin hepsi Kâbe'yi tavaf ediyorlardı" sözüne gelince; Allah Teâlâ mü'minleri, bir kişiyi Kâbe'yi tavaf etmekten engellemelerini yasakladı. Ya da mü'min olsun kâfir olsun Kâbe için gelenlere taarruz etmelerini yasakladı. Allah Teâlâ bunun ardından (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا) "Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar!" (9/et-Tevbe/28) âyetini indirdi.

(مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ) "Allah'a ortak koşanların, kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şahidlik ederlerken, Allah'ın mescidlerini imar etme selâhiyetleri yoktur." (9/et-Tevbe/17)

(إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) "Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder." (9/et-Tevbe/18) Böylece müşrikleri Mescid-i Haram'a girmekten men etti.

Allah Teâlâ'nın (يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا) "Ne de Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak." buyruğu ise müşriklerin yerine getirmiş oldukları haclarıyla Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kastettiklerini anlatmaktadır.

(وَلَا يَجْرِمُكُمْ سُقَاتُكُمْ) "Bir topluluğa olan kininiz, saldırıya yol açmasın!" buyruğu hakkında ise şöyle der: Bir kavme duyduğunuz kızgınlık (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى) "O halde iyilik ve takva üzere birbirinizle yardımlaşın." buyruğu hakkında ise şöyle der: İyilik emrolunduğun şeyleri yerine getirmen, takva ise yasak kılınmış şeylerden sakınmandır. Taberî, c. 6, s. 54, 55, 61, 62, 65 ve 67. Bu hadisin isnadı önceden yaptığımız açıklamalarca hasendir.

d) (شَعَائِر) "Şaâire" sözcüğü "Şâire" sözcüğünün çoğuludur. İşar edilen şey için isimdir. Yani hac ibadetleri için alem ve şiar kılınan şeydir. Tavaf alanı, say edilen alan ve akabe cemreleri gibi.

e) (هَدًى) "Hedy" sözcüğü ise hacının Allah Teâlâ'ya kurbet kastıyla sunmuş olduğu "Behimetü'l-En'âm" türü hayvanlardır. Bunların "hedy" olarak isimlendirilmelerinin nedeni; Beytullahi'l-Haram'a saygı kastıyla hediye edilmelerinden dolaydır.

f) Gerdanlıklar "hedy" olarak kabul edilen hayvanlara takılan gerdanlıktır. Câhiliye Arapları Kâbe'ye sunulmak üzere kurban edilmek istenen hayvanların boyunlarına gerdanlık takarlardı. İbn Cerîr bu konu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hedy, kendilerine gerdanlığı andıran nişane takılmayan kurbanlıklardır. Kişi kendi kendisine bu kurbanlık hayvanı hediye olarak sunar ve gerdanlık takar. Kalaid sözcüğü hediyelik kurbanlığın gerdanlık takılanlarıdır. Kişi kurbanlık hayvanına gerdanlık takarsa ihrama girmiş olur. Eğer üzerinde gömleği bulunduğu halde böyle yapacak olursa elbisesini çıkarsın." Taberî, c. 6, s. 56. Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen haberin zayıf olduğunu önceden belirtmiştik.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
وَالْمُنْخَرِقَةُ وَالْمَوْقُودَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا
ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ
يُتَسَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ
لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا
فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

3- “Size şunlar haram kılınmıştır: Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına kesilmiş, boğularak veya vurularak yahut yukarıdan yuvarlanarak ölmüş ya da (başka bir hayvan tarafından) süsülmüş veya canavar tarafından parçalanmış -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- hayvanlar, dikili taşlar üzerinde boğazlananlar ve fal okları ile kısmet aramanız. Bütün bunlar itaat sınırı dışına çıkmaktır. İnkâr edenler, bugün dininizden umutlarını kestiler, artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm’ı seçtim. Her kim aklıktan bunalmak derecesinde çaresiz kalmışsa günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

Ardından onlara haram kılınan şeyleri açıklayarak şöyle buyurmuştur:

{ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ } “Size şunlar haram kılınmıştır: Ölmüş hayvan.” Buyuruyor ki, kesilmesi emredilen hayvanın kesilmeyerek laşe olan bir hayvanın yenilmesi size haram kılınmıştır.

{ وَالدَّمُ } “Kan.” Dem-i mesfuh (akıtılmış kan).

{ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ } “Domuz eti, Allah’tan başkası adına kesilmiş.” Diyor ki: Kasten Allah Teâlâ’nın isminin anılmaksızın boğazlanan.

{ وَالْمُنْحَقَّةُ } “Boğularak.” Ölünceye kadar iple boğulan.

{ وَالْمَوْقُودَةُ } “Veya vurularak.” Ölünceye kadar sopa ile vurulan.

{ وَالْمُتَرَدِّيَّةُ } “Yahut yukarıdan yuvarlanarak ölmüş.” Bir dağdan düşerek veya bir kuyuya düşerek ölen.

{ وَالنَّطِيحَةُ } “Ya da (başka bir hayvan tarafından) süsülmüş.” Arkadaşı tarafından kendisine süsülerek öldürülen.

{ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ } “Veya canavar tarafından parçalanmış hayvanla.” Onun parçaladığı.

{ إِلَّا مَا ذَكَّيْنُمْ } “Ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna.” Kendisinde ruh varken ulaşır da kestiğiniz.

{ وَمَا ذُبَحَ عَلَى النَّصْبِ } “Dikili taşlar üzerinde boğazlananlar.” Putlar üzerinde.

{ وَأَنْ تَسْتَفْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ } “Ve fal okları ile kismet aramanız.” Kendisiyle taksimde bulunduğunuz nakısa oklardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Size fal oklarıyla uğraşmanız haram kılınmıştır. (أَزْلَام) Bir tarafında “Rabbim bana emretti.”, diğer tarafında “Rabbim beni nehyetti.” yazılı bulunan kadehlerdir (oklardır). Araplar önemli işlerinde fal oklarına göre hareket ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasakladı.

{ ذَلِكُمْ } “Bütün bunlar.” Size zikredilen masiyetler ve haramlar.

{ فِئْسَ } “İtâat sınırı dışına çıkmaktır.” Yapılması fık ve helal sayılması ise küfürdür.

{ الْيَوْمَ } “Bugün.” En büyük hac günü, Veda Haccı günü.

{ يَيْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, umutlarını kestiler.” Mekke kâfirleri.

{ مِنْ دِينِكُمْ } “Dininizden.” Dinlerini ve şariatlarını terk edişinizin ardından dininizden dönüp onların dinine girmenizden.

{ فَلَا تَحْسَبُوهُمْ } “Artık onlardan korkmayın.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uymada ve onlara muhalefet etmede.

{ وَاحْشُونِ } “Benden korkun.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve O’nun dinine uymayı terk edişte ve onlara uygun davranışta.

{ الْيَوْمَ } “Bugün.” Hac günü.

{ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ } “Size dininizi ikmal ettim.” Dininizin şeriatleri olan helal ve haramı, emir ve nehyi size açıkladım.

{ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي } “Üzerinize nimetimi tamamladım.” Bugünden sonra müşriklerin Arafat’ta, Mina’da, tavaf ve safa ile Merve arasında say ibadetini yapmada sizinle birlikte bulunmamalarını emrederek lütfumu tamamladım.

{ وَرَضِيتُ لَكُمُ } “Sizin için seçtim.” Sizin için seçtim.

{ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ } “Din olarak İslâm’ı. Her kim çaresiz kalmışsa.” Zaruret halinde laşe eti yeme zorunluluğunda kalırsa.

{ فِي مَحْمَصَةٍ } “Açlıktan bunalmak derecesinde.” Açlık halinde.

{ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ } “Günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir).” Masiyet işlemeyi kastetmeksizin.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan.” Doyarak yerse.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Kendisine zarurettten dolayı ölmeyecek kadar yeme ruhsatı verilmiştir. Doyacak kadar yemesi ise mekruhtur.³

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (أَزْلَامٌ) “Ezlâm” sözcüğü Câhiliye Arabları’nın önemli gördükleri işlerde kendisiyle fal açıp kismet istemekle oldukları yersiz oklardır. (النُّسْب) “Nusb” ise müşriklerin saygı göstermek amaçlı olarak diktikleri birtakım dikili taşlardır. Bu taşların yanlarında kurban keserler. b) Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: (النُّسْب) “Nusb” sözcüğü Câhiliye Dönemi müşriklerinin yanında kurban kesip kendilerine sürdükleri taşlardır. Allah Teâlâ’nın “Fal oklarıyla kismet arama-

nız...” buyruğu hakkında ise şöyle demiştir: “Câhiliye Arapları’nın önemli gördükleri işlerde kendisiyle fal açıp kısmet istemekte oldukları yelez oklardı.” Taberî, c. 6, s. 75-6. Câhiliye Arapları’nın günlük yaşamlarında fal okları çok önemli yer tutar, bir çok olayda buna göre hareket ederlerdi. Yerine getirmek istedikleri bir eylemin hayır mı şerr mi olduğunu, çıkmak istedikleri yolculukların kendileri için hayır mı şerr mi getireceğini, hükümleri, doğan çocukların kendilerinden olup olmadıklarını, hanımlarının kendilerini aldatıp aldatmadıklarını hep bu oklarla belirlerdi. Bu oklar üç tane idi. Bir tanesinin üstünde ‘yap’, diğerinin üstünde ‘yapma’ ve üçüncüsü ise ‘boş’ idi. Emredici ok çıkarsa yapar, nehyedici ok çıkarsa yapmaz, üzerinde hiçbir şeyin olmadığı ok çıkarsa yeni baştan çekerd. Bir çocuğun kendisinden olup olmadığı için de nesep okları vardı. Bu oklarda ‘sizden’ ‘sizden değil’ ‘size bağlanılan’ yazılıydı. Çıkan oka göre söz konusu kişinin nesebe durumu belirlenirdi.

c) Tirmizî’nin (أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ...) buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbâs’tan rivayet ettiği bir haber vardır ki, bu haber âyetin indiği gün hakkında özel bilgi vermektedir. Ammâr ibn Ebî Ammâr’dan şöyle rivayet etmiştir: İbn Abbâs, (أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا) “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve size din olarak İslam’ı beğenip seçtim.” buyruğunu kıraat edince yanında bulunan Yahudi’nin birisi “Eğer bu âyet bize inmiş olsaydı, o günü bayram günü edinirdik” dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs dedi ki: “Bu âyet, iki bayram gününde inmiştir. Biri kurban bayramı, diğeri de cuma günüdür.” Tirmizî bu rivayetin değeri hakkında şöyle der: “Bu hadis İbn Abbâs hadisi olarak hasen-garib-sahihtir.” Tirmizî, Kitab-ü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 3044 nolu hadis. Tirmizî’nin “Sahihtir” sözü Tirmizî’nin bazı nüshalarında bulunmamaktadır. Bkz. *Tuhfetü’l-Ahvezî*, c. 8, s. 208. Bu haberin isnadında Abd ibn Humeyd, Yezid ibn Harun, Hammad ibn Seleme ve Ammâr ibn Ebî Ammâr bulunmaktadır.

Abd ibn Humeyd ibn Nasr el-Kessî. İmam ve hâfızdır. Müsned ve tefsir sahibidir. İsmi Abdülhamid olmasına rağmen hafifleştirilmek kastıyla Abd’e dönüşmüştür. Sikadır. İmam Buhârî kendisinden talikan rivayette bulunmuştur. İmam Müslim’in ve Tirmizî’nin kendisinden rivayetleri vardır. *Tezkiret-ü’l-Huffâz*, c. 1, s. 534, 551 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 529, 1411 nolu madde; *el-Lübâb fi Tehzîbi’l-Ensâb*, c. 3, s. 98.

Yezid ibn Harun. Hâfız olan Halid ibn Harun ibn Zadan’ın babasıdır. Sika, mütkin ve âbid bir şahsiyettir. İmam Ahmed, onun fikhî bir boyutunun olduğunu da söyler. O derece heybetli bir kişiliğe sahip idi ki, Me’mun ona muhalefet etmekten sakınırdı. *Tezkiret-ü’l-Huffâz*, c. 1, s. 317, 298 nolu madde; *Takrîb-ü’l-Huffâz*, c. 2, s. 372, 340 nolu madde.

Hammad ibn Seleme ibn Dinar. İmam, hâfızdır. Fesahat sahibidir. Hadiste sikadır, eşsizdir. Sabit-i Bünani hakkında insanların en sebtidir/sağlamıdır. Âbiddir, hayır işler ve Allah için amel ederdi. Ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana geldi. Buhârî kendisinden tâlikan rivayette bulunmuştur.

Müslim ve Sünen sahipleri kendisinden isnad yoluyla rivayette bulunmuştur. *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 197 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 197, 542 nolu madde. *Ammâr ibn Ebî Ammâr*. Haşimoğullarının mevlası. Sâduktur, bazen hataya düşer. İmam Buhârî dışında *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 48, 447 nolu madde; *el-Hulâsa*, 379 nolu madde.

Bu haberin senedinde bulunan Ammâr ibn Ebî Ammâr dışındaki rical tabakasının bütünü şikadır. Ammâr ise sâduktur ve yanlışları olan birisidir. Hadis ravilerin birbirinden dinlemelerinden ötürü muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 455, 940 nolu madde; c. 11, s. 366, 711 nolu madde; c. 7, s. 404, 656 nolu madde. Hadis bu bilgiler ışığında bakıldığında hasen hadis kategorisine girmektedir. Bu hadisi Ebû Dâvûd et-Tayalisi, Hammad'dan o da Ammâr ibn Ebî Ammâr'dan tahrir etmiş ve aynıını zikretmiştir. Münhetül-Mabud fî Tertîb-i Müsnedi't-Tayalisi Ebî Dâvud, Maide Sûresi, c. 2, s. 17, 1947 nolu hadis.

d) Bu rivayeti destekleyen bir rivayet Buhârî ve Müslim'de Ömer ibn Hattab'dan aktarılmıştır. Tarık ibn Şihab ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet ederler: Yahudilerden bir adam, Ömer'in yanına gelerek şöyle dedi: 'Ey mü'minlerin emiri, kitabınızda okuduğunuz bir âyet-i kerime vardır, eğer o âyet biz Yahudiler topluluğu üzerine indirilmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram edinirdik.' Hz. Ömer: 'Bu hangi âyettir?' diye sorunca, Yahudi; *'(الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)'* *'Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.'* âyetidir.' dedi. Ömer şöyle dedi: 'Şüphe yok ki ben, bu âyet-i kerimenin indirildiği günü de indirildiği yeri de çok iyi biliyorum. Bu âyet-i kerime Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e cuma günü Arefe'de nazil olmuştur.'" Buhârî, Kitabül-İman, "İmanın artması" bâbı, 45 nolu hadis; Müslim, Kitabü't-Tefsir.

e) *'(الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)'* *'Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.'* İbn Abbâs şöyle der: Bu din İslâm'dır. İbn Abbâs der ki: Allah Teâlâ Peygamberine ve mü'minlere kendileri için imanı kemale erdirdiğini bu nedenle ebedi olarak artık bir fazlalığa gereksinimi kalmadığını, İslâm'ı tamamladığını bu nedenle artık hiç kimsenin bu dinden hiçbir şey eksiltmeyeceğini, bu dinden razı olduğunu ve ebediyen bu dine karşı hışma gelmeyeceğini haber vermektedir." İbn Cerîr et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 79.

f) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Mahmase" sözcüğü son derece açıklık anlamına gelir. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Buhârî, Kitabü't-Tefsir 2. bâb; Taberî, c. 6, s. 85. Mahmase sözcüğü 'me'fele' vezni üzeredir. "Hams" sözcüğü "Karnın incelmesine ve boşalmasına yol açan açıklıktır" anlamına gelmektedir. "Tebîttune fi'l-meşta melaen butûniküm, Ve caratiküm suğbu yebteni hamâisa / Siz kış vakti karınlarınız dolu olarak geceleri geçirirsiniz Komşu hanımlarınız ise aç ve karınları içeri geçmiş olarak geceyi geçirirler." Taberî, c. 6, s. 84; *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 153; *Müfredat*, Hams maddesi.

g) (لَا مَا ذَكَّيْتُمْ) “(Henüz canlı iken yetiştir) kestikleriniz hariç.” Buyruğu hakkında Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu sayılan hayvanların bütününden kuyruğunu oynatır veya gözünü kıvıltırtırken yetiştirdiği olursa onu Allah’ın adını anarak kes. Bu helaldir.” İbn Abbâs’ın âyeti bu şekilde yorumlaması âyetle söz konusu istisnânın hangisine yönelik olduğunu açıklamaktadır. Acaba istisna muttasıl bir istisna mıdır veya munkatı bir istisna mıdır? İbn Abbâs âlimlerin çoğunluğunun kabul ettiği gibi âyeti, muttasıl istisna anlamında ele alıp sayılan hayvanlardan şer’î kesimin etkisini göstereceği hayvanlara göre âyeti tefsir etmiştir. Rivayetdeki “Allah’ın adını anarak kes” ifadesi de açıkça bunu desteklemektedir. Yani bu istisna âyetin başından buraya kadar sayılan bütün şeylerden istisna değildir. Aksi takdirde domuzun da şer’î bir şekilde kesilmiş olması halinde helal olması gerekirdi.

h) (ذَلِكُمْ فَنَشُقُّ) “Bütün bunlar itaat sınırı dışına çıkmaktır.” İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu sayılan şeylerin bütününden yemek fısıktır.” Taberî, c. 6, s. 78.

i) (الَّذِينَ يَكْفُرُوا مِنْ دِينِكُمْ) “İnkâr edenler, bugün dininizden umutlarını kestiler.” Yani dinlerinizi terk edip şirke geri dönmeyenlerden artık ümitsizliğe düşmüşlerdir. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Onların dinine girmenizden ebediyen ümit kesmişlerdir.” Taberî, c. 6, s. 78.

j) İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla Allah Teâlâ’nın “Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir).” buyruğu hakkında İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Harama kaçmayacak şekilde.” Taberî, c. 6, s. 86. İbn Abbâs’ın bu tefsiri mülazemet tefsiri olarak değerlendirilebilir. Zira günah, haram kılınan şeyin sonuçlarındandır.

k) (غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِأَتَمِّ) “Günaha meyl etmeksizin.” “Cenef” sözcüğü aslında meyletmek ve eğilim göstermek anlamına gelmektedir. “Cenefe’l-kavmü ala” ifadesi, topluluğun bir şeye meylettğini ifade etmektedir. Burada kastedilen ise kastetmek demektir. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî, “Her kim aklıktan bunalmak derecesinde çaresiz kalmışsa günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir).” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Yani âyetin baş bölümünde geçen, haram kılınan şeylere demektir. (غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِأَتَمِّ) “Günaha meyletmeksizin.” Yani günaha kastetmeksizin.

l) “Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” ilahî buyruğu (فَمَنْ اضْطُرَّ) “Her kim ... çaresiz kalmışsa” buyruğuna ilişkindir. âyetle bu durumda gizli bir “ekele/yedi” sözcüğü takdir olunmuş olur. Yani kim aklıktan ölecek derecesinde çaresiz kalır da günaha meyletmeksizin yukarıda sayılan haram olan şeylerden birisini yerse bu günahı zaruret halinde işlemesinden dolayı Allah Teâlâ onun bu günahını örter, söz konusu halde gerçekleştirmiş olmasından dolayı da onu sorguya çekmez ve ona karşı merhametli davranır.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ
الْجَوَارِحِ مُكَلَّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ
عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

4- “Senden, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah’ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların, sizin için tuttuklarından da yiyin ve üzerine Allah’ın adını anın! Allah’tan sakının. Çünkü Allah hesabı çabuk görendir.”

{ يَسْأَلُونَكَ } “Senden, soruyorlar.” Ey Muhammed! Yani sana bunu Zeyd ibn Mühelhel et-Tai ve Adiy ibn Hatem soruyorlar. Her ikisi de avcı idi.

{ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ } “Kendilerine neyin helal kılındığını.” Avdan.

{ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ } “De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır.” Helal olup da boğazlananlar.

{ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ } “Avcı hale getirdiğiniz.” Kazançlardan.

{ مُكَلَّبِينَ } “Hayvanların.” Eğitilmiş. Eğer âyet-i kerime “mükellibîne” şeklinde okunursa köpekler ashabı anlamı anlaşılır.

{ تُعَلِّمُونَهُنَّ } “Onları öğrettiğiniz.” Onları eğittiğiniz. Av hayvanları tuttukları avı yemeyince eğitimli olurlar.

{ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ } “Allah’ın size öğrettiğinden.” Allah Teâlâ’nın sizi edeplendirdiği gibi.

{ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ } “Sizin için tuttuklarından da yiyin.” Eğitimli avcı hayvanların sizin için.

{ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ } “Ve üzerine Allah’ın adını anın!” Boğazlanan av hayvanına.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Köpeği ava saldırdığınızda Allah’ın adını anın.

{وَاتَّقُوا اللَّهَ} “Allah’tan sakının.” Laşe eti yeme konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} “Çünkü Allah hesabı çabuk görendir.” Ceza-landırması şiddetli olandır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hesaba çektiğinde onun hesaba çekişî çok şiddetlidir.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: Eğer köpek avdan yerse, artık o avın etini bozmuş, yenilmeye elverişlilikten çıkarmış olur. Bu takdirde köpek onu ancak kendisi için tutmuştur. Allah Teâlâ (تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ) “Allah’ın size öğrettiğinden öğretilen avcı hale getirdiğiniz hayvanların” buyuruyor. Buhârî, Kitabü’z-Zebâih ve’s-Sayd, 7. bâb. Bu rivayeti İbn Cerîr et-Taberî çeşitli kanallardan rivayet etmiştir.

b) Âyet, ashâbın Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e kendilerine nelerin helal kılındığını sorduğunu ifade etmektedir. Hâkim en-Nisâbü’r-nin ve Beyhakî’nin soruya ilişkin ve âyetin sebep-i nüzûlünü içeren bir rivayeti vardır. Ebû Rafî’ der ki: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bize Medine’deki köpekleri öldürmemizi emretti. Bunun üzerine halk Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e; ‘Ey Allah’ın Resûlü, öldürülmesini emrettiğin şu topluluk-tan bize helal olan nedir?’ diye sordular. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle (يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا آفَسَكُنْ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ)

‘Senden, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah’ın size öğrettiğinden öğretilen avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için tuttuklarından da yeyin ve üzerine Allah’ın adını anın!’ âyetini indirdi. Hâkim bu hadisin isnad bakımından sahih olduğunu ancak Buhârî ve Müslim’in bu haberi tahrir etmediğini dile getirmektedir. Zehebî de onun bu hükmünü onaylar. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Maide Sûresi, c. 2, s. 361; *Beyhakî, Sayd ve Zebâih*, c. 9, s. 235.

c) (قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ) “De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır.” Yani her temiz yiyecek size helal kılınmıştır. Boğazlanan hayvanlar da bu temiz yiyecekler kapsamındadır. Allah Teâlâ’nın bir önceki âyette zikretmiş olduğu harâm kılınan şeyler kapsamından çıkmaktadır.

d) İbn Cerîr et-Taberî’nin Allah Teâlâ’nın (تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ) “Allah’ın size öğrettiğinden öğretilen avcı hale getirdiğiniz hayvanların” buyruğunda geçen avcı hayvanların türleri hakkında da Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan bir rivayeti bulunmaktadır. İbn Abbâs der ki: “Maksat; öğretilen av hayvanları şahin, pars, av köpeği vb.” Taberî aynı zamanda bu rivayeti Avfî’den de nakleder. Taberî, c. 6, s. 90. Beyhakî de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla biraz farklı bir şekilde İbn Abbâs’tan şöyle rivayet eder: “Öğretilen av köpekleri ve şahin ile avlanmayı bilen her türlü kuştur.” *Beyhakî, Sayd ve Zebâih*, c. 9, s. 235.

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَوَطَعَاكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرِ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ
عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

e) âyette geçen “Cevârih” sözcüğü kazançlar anlamına gelmektedir. “Cerahe fülânün” ve “İcterahe fülânün” sözcükleri kazandı anlamına gelmektedir. Organ anlamına gelen “ceriha” sözcüğü de bu anlama gelmektedir. Zira kazanç elde edilmesini sağlamaktadır. Kur’an-ı Kerim’de geçen (اجْتَرُوا السَّيِّئَاتِ) (45/Câsiye/21) sözcüğü de bu köktendir ve günah kazanımını ifade eder. (وَيَعْلَمُ مَا جَزَخْتُمْ بِالْهَارِ) “Gündüzün de ne kazandığınızı bilir. (6/el-En’âm/60) Tefsiru’l-Kurtubî, c. 6, s. 66; Ahfeş, Meâni’l-Kur’an, c. 1, s. 254; Ebu Ubeyde, Mecazü’l-Kur’an, c. 1, s. 154.

f) (تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ) “Allah’ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların.” Yani terbiye etmiş olduğunuz av köpekleri. Bunlar avı sizin için yakalarlar. Nitekim Taberî, avcı köpeğin kapsamını açıklama sadedinde Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Eğitilmiş olan köpek, avını yakalayan ve sahibine getirinceye kadar ondan yemeyen köpektir. Eğer sahibine getirmeden önce avdan yiyecek olursa, sahibi onu canlı iken kesmeye yetişse dahi o avcı hayvanların avladıkları şeyden yememelidir.” Taberî, c. 6, s. 92. Avcı köpeğin sınırını açıklama bağlamında İmam Buhârî ve Müslim’in Adiy ibn Hatem’den aktardıkları bir rivayet de İbn Abbâs’ın bu görüşünü desteklemektedir. Bu bağlamda İbn Abbâs’ın söz konusu görüşü cumhuriyet görüşü olarak değerlendirilebilir.

g) (فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ) “Sizin için tuttuklarından da yiyin ve üzerine Allah’ın adını anın!” Yani bu avcı hayvanların sizin için tutup sakladıkları avları yiyiniz. Bir av hayvanının özelliği yakaladığı şeyi yememesidir. İmam Buhârî ve Müslim’in Adiy ibn Hatem’den rivayet ettikleri hadis bu konuda aydınlatıcıdır. Adiy ibn Hatem der ki: “Ben köpeğimi av üzerine salardım” dedim. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): ‘Av köpeğini Besmele çekerek salıverdiğin zaman o avın etini ye’ buyurdu. Adiy der ki: ‘Dedim ki: ‘Bu av köpeği avı tuttuktan sonra yerse?’ diye sordum.’ Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): ‘Bu durumda yeme! Çünkü köpek avı senin için tutmamıştır, ancak kendisi için tutmuştur’ buyurdu. Ben: ‘Köpeğimi av üzerine gönderiyorum da onun yanında başka bir köpek buluyorum’ dedim. Hz. Resûlullah: ‘O zaman o avdan yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine Besmele çektin, diğer köpek üzerine Besmele çekmedin!’ buyurdu.” Buhârî, Sayd ve Zebâih, 2. bâb, 5476 nolu hadis; Müslim, Sayd ve Zebâih, 1. bâb, 1929 nolu hadis.

5- “Bugün size iyi ve temiz şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Aynı şekilde, mü’min kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. Kim imanı tanımazsa, ameli boşa gider. O ahirette de ziyana uğrayanlardır.”

{ الْيَوْمَ } “Bugün.” Hac günü.

{ اُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ } “Size iyi ve temiz şeyler helâl kılınmıştır.” Helal olup kesilenlerden.

{ وَطَعَامُ } “Yiyeceği.” Kestikleri.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verilenlerin.” Kitap bahşedilenler.⁵

{ حِلٌّ لَكُمْ } “Size helâldir.” Onlara helal olan şey size de helaldir.

{ وَطَعَامُكُمْ } “Sizin yiyeceğiniz de.” Kesip boğazladıklarınız.

{ حِلٌّ لَهُمْ } “Onlara helâldir.” Onlara helaldir. Müslümanların kesip boğazladıklarını Hristiyanlar da Yahudiler de yerler.

{ وَالْمُحْصَنَاتُ } “Aynı şekilde, iffetli olanlar size helaldir!” Hür iffetli hanımlarla evlenmek.

{ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ } “Mü’min kadınlardan.” Size helaldir, size helaldir.

{ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da size helaldir.” Diyor ki: Ehl-i Kitab’ın iffetli hür hanımlarıyla evlenmeniz de size helaldir.

{ إِذَا أَتَيْتُمُوهُنَّ } “Vermeniz şartıyla.” Onlara açıklamanız.

{ أَجُورَهُنَّ } “Mehirlerini.” Mehirlerini. Ahlaksız kadınların mehirlerinin üstünde bir mehir ile.

⁵ “Ellezine” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ مُحْصِنِينَ } “Namuslu olmak.” Onlarla evli olarak bulununuz.

{ غَيْرُ مُسَافِحِينَ } “Zina etmemek.” Zinayı açıktan yapıcı olmayarak.

{ وَلَا تُتَخَذِیْ أَخْدَانٍ } “Ve gizli dost tutmamak üzere.” Diyor ki: Kendisiyle gizlilikte zina edecek bir erkek dostu olmasın. Bu âyet-i kerime Mekke ehlinin kadınları hakkında nâzil olmuştur. Zira onlar mü'min hanımlara karşı iftihar ediyorlardı. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ } “Kim imanı tanımazsa.” Tevhidi.

{ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ } “Ameli boşa gider.” Dünyada.

{ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “O ahirette de ziyana uğrayanlardan-
dır.” Cennete girişin ellerinden çıkışı ve cehenneme girişleri nedeni ile aldananlardandır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
وَأَنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ
أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرْجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

6- “Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı mesh edip topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz, iyice yıkanıp temizlenin. Hasta iseniz veya yolda bulunuyorsanız yahut biriniz tuvaletten gelmişse yahut da kadınlara dokunmuşsanız, su da bulamamışsanız, temiz toprakla teyemmüm edin, niyetle yüzlerinizi ve ellerinizi onunla mesh edin. Allah size sıkıntı vermek istemiyor,

fakat şükredesiniz diye sizin temizlenmenizi ve üzerinizdeki nimetini tamamlamayı istiyor.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ } “Ey iman edenler! Namaz kalmaya kalktığınız zaman.” Sizler abdestsiz bir halde iken namaza kalktığınızda size nasıl davranacağınızı öğretmek üzere şöyle buyurdu:

{ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ } “Yüzlerinizi, dirseklerle kadar ellerinizi yıkayın başlarınızı mesh edip.” Dilediğiniz şekilde.

{ وَأَرْجُلَكُمْ } “Ve ayaklarınızı.” Mestlerin üzerine mesh ediniz.

{ إِلَى الْكَعْبَيْنِ } “Topuklara kadar.” Eğer âyet-i kerime lamın nasbıyla/ üstünüyle “ercüleküm” şeklinde okursanız yıkamaya döner.

{ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا } “Eğer cünüpseniz, iyice yıkanıp temizlenin.” Su ile yani su ile yıkanınız.

{ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ } “Hasta iseniz.” Çıbandan (çiçek hastalığından) veya yaradan. Âyet-i kerime Abdurrahman ibn Avf hakkında nâzil oldu.

{ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ } “Veya yolda bulunuyorsanız yahut biriniz tuvaletten gelmişse.” Küçük ve büyük ihtiyaç gidermişseniz.

{ أَوْ لَمَسْتُمُ } “Yahut da dokunmuşsanız.” Cinsel münasebet kurmuşsanız.

{ الْنِسَاءِ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً } “Kadınlara. Su da bulamamışsanız.” Suyu da güç yetirememişseniz.

{ فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا } “Temiz toprakla teyemmüm edin.” Temiz toprağa kastediniz.

{ فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ } “Niyetle yüzlerinizi mesh edin.” İlk vuruşla.

{ وَأَيْدِيَكُمْ } “Ve ellerinizi.” İkinci vuruşla.

{ مِنْهُ } “Onunla.” Toprakla.

{ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ } “Allah size sıkıntı vermek istemiyor.” Darlık.

{ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ } “Fakat sizin temizlenmenizi istiyor.” Teyemmüm ile hadeslerden ve cünûpluk halinden.

{ وَلَيَسَّ } “Ve tamamlamayı istiyor.” Ta ki tamamlasın diye.

{ نِعْمَتُهُ عَلَيْكُمْ } “Üzerinizdeki nimetini.” Teyemmüm ve ruhsat ile.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Şükredesiniz diye.” Onun nimetine ve ruhsatına şükür edesiniz diye.⁶

⁶ a) Abdürrezzak, Rübeyyi’den şöyle rivayet etmektedir: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ayaklarını üç defa yıkadı.” Rübeyyi’ daha sonra şöyle der: “İbn Abbâs bana gelerek bu hadis hakkında sordu. Ben de bu hadisi kendisine haber verince o da şöyle dedi: ‘İnsanlar ancak ayaklarını yıkıyorlar. Ben ise Allah Teâlâ’nın Kitabında ancak ayakların mesh edilmesini görebiliyorum.’” *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü’t-Taharet, “Ayakların yıkanması” bâbı, 65 nolu hadis. Beyhakî bu haberi Abdullah ibn Muhammed ibn Akil kanalıyla aktarır. Haberin sonunda şu bilgiler geçmektedir: İbn Abbâs dedi ki: “Ben Allah Teâlâ’nın Kitabı’nda ancak iki yıkama ve iki meshi görebiliyorum.” Beyhakî, c. 1, s. 72, Kitabü’t-Taharet, “Ayakların yıkanmasının farz olduğu” bâbı. Bu haberin isnadında Mamer, Abdullah ibn Muhammed ibn Ukayl ve Rübeyyi’ vardır. Mamer’in tercüme-i halini sunmuş, sika ve sebt olduğunu belirtmiştik. *Abdullah ibn Muhammed ibn Akil ibn Ebî Talib el-Hasimî, Ebû Muhammed el-Medenî*. Sâduktur. Ömrünün son demlerinde hâfızasında biraz değişiklik meydana geldiği söylenmiştir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 447, 607 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 213. *Rübeyyi*. Muavviz ibn Afra’nın kızıdır. Ensar’dan ve Neccar kabilesindendir. Sahabedendir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 598, 4 nolu madde; *el-İsâbe*, c. 4, s. 293.

Her iki haber senedde kopukluk bulunmaması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 6, s. 13, 19 nolu madde. Ancak her iki haberde de Abdullah ibn Muhammed ibn Akil bulunmaktadır. Bu şahsın hadislerinde zaaf unsuru bulunmaktadır. Hadisler bu şekilde kalmış olsaydı zayıf sayılırdı. Ancak bu hadislerin zayıflığını gideren ve hadisleri hasen kategorisine yükselten şu rivayetle birlikte ele alındığında haberin zayıflığı bertaraf edilmektedir.

b) Abdürrezzak, Câbir ibn Zeyd veya İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Allah Teâlâ iki yıkamayı farz kılmıştır. Görmez misin, teyemmümü zikrederken, iki yıkama yerine iki meshi zikretmiş, iki meshi (başı ve ayakları meshetmeyi) ise terk etmiştir.” *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü’t-Taharet, “Ayakların yıkanması bâbı”, 54 nolu hadis. Bu haberin isnadını Mamer, Katâde, Câbir ibn Zeyd ve İkrime oluşturmaktadır. Mamer, Katâde, ve İkrime’nin tercüme-i hallerini sunmuş, Mamer, Katâde ve İkrime’nin sika ve sebt kişiler olduğunu belirtmiştik.

Câbir ibn Zeyd, Ebu’s-Şasa el-Ezdî. Sika ve fakihtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 122, 3 nolu madde; *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 72, 67 nolu madde.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 2, s. 48, 61 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki sika kişiler olduğundan dolayı haber de sahihtir.

c) Abdürrezzak İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Abdest iki mesh ve iki yıkamadır." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Taharet, "Ayakların yıkanması bâbı", 55 nolu hadis. Bu haberin isnadını oluşturan İbn Cüreyc, Amr ibn Dinar ve İkrime sika kişiler olduğundan ve ravilerin haberi birbirinden dinlemelerinden ötürü haber de sahihtir. Bu rivayetler bize İbn Abbâs'ın abdest ibadetinde ayaklarının hükmünün mesh edilmek olduğu görüşünü sunmaktadır. Bizler bu âyetin tefsiri noktasında İbn Abbâs'ın kıraat nedeniyle mi böyle bir görüşe sahip olduğu şeklindeki bir detaya girmek istemiyoruz. İbn Abbâs'ın bu görüşünün cumhur ulemâya aykırı olduğu Şîa-i İmâmîyye'ye uygun ve paralel olduğu su götürmez bir gerçekliktir. Cumhurun bu konudaki dayanakları rivayetlerdir. Bizler sadece Buhârî'nin *Sahih*'ine aldığı hadisleri buraya alıntılatacağız.

1) Hz. Osman abdest suyu istedi. Daha sonra su kabından ellerinin üzerine üç kerre su döküp onları yıkadı. Sonra sağ elini abdest suyunun içine sokup (su alarak) ağzını çalkaladı. Burnuna su verip çıkardı. Sonra yüzünü üç kere ve ellerini dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra her bir ayağı üçer defa yıkadı. Sonra şöyle dedi: "Ben Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gördüm, şu benim abdest alışım gibi abdest alıyordu." Buhârî, Kitabü'l-Vudu', 28. bâb, 146 nolu hadis.

2) İmam Buhârî Amr ibn Yahya el-Mazini'den şöyle rivayet etmektedir: Amr ibn Yahya el-Mazini'nin babasından rivayet ettiğine göre; bir adam Abdullah ibn Zeyd'e yani Amr ibn Yahya'nın dedesine "Bana Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?" diye sordu. Abdullah ibn Zeyd "Evet" dedi ve (abdest almak için) su istedi. Eline su dökerek iki kere yıkadı. Sonra üç kere ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı, sonra kollarını dirseklere kadar ikişer ikişer yıkadı. Sonra başını iki eliyle meshetti. Ellerini bir öne bir arkaya götürdü. Şöyle ki: Başının ön kısmından başlayarak ensesine kadar götürdü, sonra başladığı yere getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı. Buhârî, Kitabü'l-Vudu', 38. bâb, 185 nolu hadis. Bu hadisin şerhi ile ilgili olarak İbn Hacer'in açıklamalarını sunmamız meselenin anlaşılması açısından önemlidir. İbn Hacer, sahabenin bu konudaki görüş farklılığı hususunda şöyle der: "Ali (radiyallâhu 'anh), İbn Abbâs ve Enes hariç bu konuda sahabeden hiçbir kimseden aykırı bir görüş sabit olmuş değildir. Onların da bu görüşten döndüğü sabittir. *Fethü'l-Bâri*, c. 1, s. 266. Ancak İbn Hacer'in bu değerlendirmeleri çok su götürür.

d) İmam Ahmed, Ümmü'l-Mü'minin Aişe'nin Mevlası Zekvan'dan şöyle rivayet etmektedir: Zekvan, ihtizar halinde bulunan Ümmü'l-Mü'minin Aişe'nin huzuruna varmak isteyen İbn Abbâs için izin istedi. Kardeşinin oğlu Abdullah ibn Abdurrahman da yanındaydı. Zekvan dedi ki: "İşte bu İbn Abbâs, senin huzuruna varmak için izin istiyor. Kuşkusuz o senin oğullarından daha hayırlıdır."

Aişe: “İbn Abbâs’ı ve onu tezkiye etmeyi bana bırakınız.” dedi. Abdullah ibn Abdurrahman: “İbn Abbâs, Allah’ın Kitabı’nın kârii, Allah’ın dini hususunda fakih bir kişidir. Ona izin ver de sana selam versin ve seninle vedalaşsın” dedi. Bu istek üzerine Aişe, şöyle dedi: “Dilersen ona izin ver.” İbn Abdurrahman da izin verdi. Böylece İbn Abbâs içeri girdi. Selam vererek oturdu. Şöyle dedi: “Müjdelere sana ey mü’minlerin annesi....” Devamla İbn Abbâs şöyle dedi: “Allah Teâlâ senin beraatini yedi kat göğün üzerinden indirdi. Yeryüzünde hiçbir mescid bulunmamış olsun ki, gece ve gündüz vakitlerinde bu mescidlerde Kur’an okunmuş olmasın. Gerdanlığını Ebva’da düşürdün. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i alıkoydun. Onunla birlikte bulunanlar senin gerdanlığını aramaya koyuldular. Nihayet topluluk susuz kaldı. Bunun üzerine Allah Teâlâ *فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا* (‘*Temiz toprakla teyemmüm edin.*’ âyetini indirdi. Senden dolayı bu konuda teyemmüm insanların bütünü için ruhsat oldu. Allah Teâlâ’ya kasem olsun ki bu bir berekettir.” Bunun üzerine cevaben Ümmü’l-Mü’minin şöyle dedi: “Ey İbn Abbâs bundan dolayı bana teselli vermeyi bırak. Allah’a yeminler olsun ki, ben bundan önce büsbütün unutulmuş olmayı isterdim.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 349. Bu hadis isnadında Abdürrezzak, Mamer, İbn Huseym, İbn Ebî Muleyke ve Zekvan bulunmaktadır.

Abdürrezzak ibn Hemmam ibn Nâfi’ el-Himyri. Sika, hâfız, musannıf ve meşhur bir kişiliktir. Âma olup ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana geldi. Şiflik tezahüründe bulunurdu. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 505, 1183; *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 364, 357 nolu madde.

İbn Husey Abdullah ibn Osman ibn Husey el-Kâri el-Mekkî, Ebû Osman. Sâduktur. Buhârî’nin kendisinden talikan rivayeti vardır. Diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin ise kendisinden isnadlı bir şekilde rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 1 s. 432, 465 nolu madde; *el-Cerh ve’t-Tadil*, c. 5, s. 111, 510 nolu madde.

İbn Ebî Muleyke. Abdullah ibn Ubeydullah ibn Abdullah ibn Ebî Muleyke. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in otuz kadar sahabisini idrak etmiştir. Sika ve fakihidir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 431, 452 nolu madde; *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 101, 94 nolu madde.

Zekvan, Ebû Amr. Ümmü’l-Mü’minin Aişe’nin mevlası. Sikadır. Tirmizî ve İbn Mace dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1 s. 238, 3 nolu madde; *el-Cerh ve’t-Tadil*, c. 3, s. 451, 2040 nolu madde.

Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 10, s. 243, 439 nolu madde; c. 5, s. 306, 523 nolu madde; c. 3, s. 219, 417 nolu madde. Ancak İbn Huseym’den dolayı hadis isnadı hasendir. Zira İbn Huseym sâduktur. Bu rivayet İbn Abbâs’ın büyük bir şöhrete sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

e) Bu âyetin Aişe ile ilgili sebab-i nüzûl haberi çeşitli kanallardan rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi de İmam Buhârî’nin tahrir ettiği Ümmü’l-Mü’minin Aişe hadisidir. Buhârî Hz. Aişe’den rivayetine göre o şöyle demiştir: “Seferlerden birinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık.

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاتَّقْتُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7- “Allah’ın size olan nimetini ve ‘İşittik ve itaat ettik.’ dediğiniz zaman, O’nun sizden aldığı sözü hatırlayın! Allah’tan sakının. Çünkü Allah, kalplerde olanı hakkıyla bilir.”

{وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ} “Allah’ın nimetini hatırlayın!” Allah Teâlâ’nın lütfunu koruyunuz.

{عَلَيْكُمْ} “Size olan.” İman ile.

{وَمِيثَاقَهُ} “Ve sözü.” Ahdini.

{الَّذِي وَاتَّقْتُمْ بِهِ} “O’nun sizden aldığı.” Misak gününde size emrettiği şeyi.

{إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا} “İşittik dediğiniz zaman.” Buyruğunu ey Rabbiniz.

{وَأَطَعْنَا} “Ve itaat ettik.” Emrine.

{وَاتَّقُوا اللَّهَ} “Allah’tan sakının.” Allah Teâlâ’nın size emrettiği ve size yasak kıldığı konularda Allah Teâlâ’dan sakınınız.

Beyda’da —ya da Zâtu’l-Ceyş’de— benim bir gerdanlığım koptu. Aransın diye Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) o yerde bekledi. İnsanlar da O’nunla beraber beklediler. Bir su başında değillerdi ve yanlarında su da yoktu. Halk Ebûbekir’e gelerek; ‘Aişe’nin yaptığını görüyor musun? Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve halkı (burada) tuttu. Su başında değiller, yanlarında su da yok’ dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) başını dizime koymuş uyurken Ebûbekir geldi ve ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve insanları hapsettin, su başında değiller, yanlarında su da yok’ dedi.” Hz. Aişe şöyle anlatır: “Ebûbekir beni azarladı ve Allah ne dilediyse söyleyerek eliyle böğrüme vurmaya başladı. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) dizimde olduğu için hareket etmemeye çalışıyordum. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) susuz olarak sabahleyin kalktığında Allah Teâlâ teyemmüm âyetini indirdi de teyemmüm ettiler. Bunun üzerine Useyd ibn Hûdayr: ‘Ey Ebûbekir ailesi, bu sizin ilk bereketini değil’ dedi.” Hz. Âişe şöyle der: “Üzerinde olduğum deveyi kaldırdık ve gerdanlığı altında bulduk.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Maide Süresi, 4607 nolu hadis.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “Çünkü Allah, kalplerde olanı hakkıyla bilir.” Kalplerde olan ahde vefayı ve ahde aykırı davranmayı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahidlik eden kimseler olun. Bir topluluk hakkındaki öfkeniz sizi adaletsizlik yapmaya sevk etmesin. Adaletli olun, çünkü adalet takvaya daha yakındır. Allah’tan sakının. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ } “Ey iman edenler! Hakkı ayakta tutan, kimseler olun.” Böyleyenlerden.

{ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ } “Allah için. Adaletle şahitlik eden.” Adaletle.

{ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ } “Sizi sevk etmesin.” Sizi sürüklemesin.

{ شَنَا نُ قَوْمٍ } “Bir topluluk hakkındaki öfkeniz.” Şureyh ibn Şurahbil’in hışmı.

{ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا } “Adaletsizlik yapmaya.” Bekr ibn Vâil’in kavminin hacılarına.

{ إِعْدِلُوا } “Adaletli olun.” Aralarında.

{ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ } “Çünkü adalet takvaya daha yakındır.” Adalet muttakiler için takvaya en yakın olandır.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan sakının.” Adalet ve zulüm konusunda Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” Adaletli davranmanızdan ve zulmetmenizden.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾

9- “Allah iman edip, sâlih amel işleyenlere vadetti: Onlar için bağışlanmak ve büyük bir mükâfat vardır.”

{ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Allah vadetti, öyle ki iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasındaki taatleri.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ } “Onlar için bağışlanmak.” Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ } “Ve büyük bir mükâfat vardır.” Cennette ise bol bir bağış.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾

10- “İnkâr edip, âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edip.” Allah Teâlâ’ya.

{ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ } “Onlar cehennemliktir.” Ateş ehlidirler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- “Ey iman edenler! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya kalkışmıştı da Allah, onların ellerini üzerinizden çekmişti. Allah’tan sakının ve mü’minler sadece Allah’a güvenip dayansınlar!”

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} “Ey iman edenler!” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} “Allah’ın size olan nimetini hatırlayın.” Allah Teâlâ’nın düşmanı sizden bertaraf ederek size bahşettiği lütufları aklınızda tutunuz.

{إِذْ هُمْ قَوْمٌ} “Hani bir topluluk kalkışmıştı da.” Bir kavim de -yani Benî Kureyza Yahudileri- murad etmişti.

{أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ} “Size el uzatmaya.” Öldürmeye.

{فَكَفَّ} “Allah, çekmişti.” Sizden engellemiştir.

{أَيَّدِيَهُمْ عَنْكُمْ} “Onların ellerini üzerinizden.” Öldürmeyi.

{وَاتَّقُوا اللَّهَ} “Allah’tan sakının.” Allah Teâlâ’nın emrettiği hususlarda Allah’tan sakınınız.

{وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} “Ve mü’minler sadece Allah’a güvenip dayansınlar!” Mü’minler Allah Teâlâ’ya tevekkül etmelidirler.

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾

12- “Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. Biz onlardan on iki tane de temsilci göndermiştik. Allah demişti ki: ‘Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara yardım eder ve Allah için güzel bir ödünç verirsiniz, elbette sizin günahlarınızı örterim ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra, sizden kim inkâr yolunu tutarsa şüphesiz doğru yoldan sapmış olur.”

{ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ } “Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı.” İsrailoğullarına Tevrat’ta Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında ikrar almıştır. Sadece Allah Teâlâ’ya ibadet edecek ve hiçbir şekilde O’na ortak koşmama konusunda ikrar almıştır.

{ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا } “Biz onlardan on iki tane de temsilci göndermiştik.” Elçi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Melik göndermiştik. Her bir boyun bir meliki bulunmaktaydı.

{ وَقَالَ اللَّهُ } “Allah demişti ki:” Bu meliklere.

{ إِنِّي مَعَكُمْ } “Ben sizinle beraberim.” Size yardım ediciyim.

{ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ } “Eğer namazı dosdoğru kılar.” Size farz kılınan namazı tamamlarsanız.

{ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ } “Zekâtı verir.” Mallarınızın zekâtını verirsiniz.

{ وَآمَنْتُمْ } “İnanır.” İkrar eder ve tasdik ederseniz.

{ بِرُسُلِي } “Peygamberlerime.” Size gelen peygamberlerime.

{ وَعَزَّزْتُ مُؤْمَهُمْ } “Onlara yardım eder.” Düşmanlara karşı onlara kılıç ile iane eder de yardım da bulunursanız.

{ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا } “Ve Allah için güzel bir ödünç verirsiniz.” Kalplerinizden sadık olarak.

{ لَا أَكْفِرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ } “Elbette sizin günahlarınızı örterim.” Büyük günahlar hariç sizin diğer günahlarınızı silerim.

{ وَلَا أَذْجَلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ } “Ve sizi cennetlere sokarım.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından sürekli akar.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Su, süt, içki ve bal nehirleri.

{ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ } “Bundan sonra, kim inkâr yolunu tutarsa.” Mi-sakin ve bu ikrarın alınışının ardından.

{ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ } “Sizden. Şüphesiz doğru yoldan sapmış olur.” Hidayet yolunu kastetmeyi terk etmiş olur.

فَبِمَا نَقَضْتُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ
الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ
عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ
يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

13- “Ancak verdikleri sözü tutmadıkları için biz, onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar (Tevrat’ta) kelimelerin yerle-rini değiştirerek (anlamını bozarlar). Kendilerine verilen öğüt-lerden bir pay almayı unuttular. İçlerinden pek azı dışında, on-lardan hep hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever.”

Onlardan beş kişi hariç diğerleri hidayet yoluna uymayı terk ettiler ve inkâr ettiler. Ardından kâfirlerin cezalarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ فَبِمَا نَقَضْتُمْ } “Ancak verdikleri tutmadıkları için.” Diyor ki, onla-rın yani meliklerin bozmaları nedeniyle.

{ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ } “Sözü. Biz, onları lânetledik.” Onları cizye ile azap-landırdık.

{ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً } “Ve kalplerini katılaştırdık.” Nursuz bir şekilde kuru kalplere dönüştürdük.

{ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ } “Onlar (Tevrat’ta) kelimelerin yerle-rini değiştirerek (anlamını bozarlar).” Tevrat’ta açıklanan Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini, rec-min açıklanışını değiştirirler.

{ وَنَسُوا حَظًّا } “Bir pay almayı unuttular.” Bir kısmını terk ettiler.

{ مِمَّا دُكِّرُوا بِهِ } “Kendilerine verilen öğütlerden.” Tevrat’ta Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uyulma, niteliklerinin ve özelliklerinin açıklanması ile emrolunmuşlardı. Ardından Allah Teâlâ onların Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ihanetini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ وَلَا تَزَالُ } “Hep.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ } “Hainlik görürsün.” Hainlik ve masiyeti bilirsin.

{ مِنْهُمْ } “Onlardan.” Yani Kureyza oğullarından.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ } “İçlerinden pek azı dışında.” Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ فَأَغْفُ عَنْهُمْ } “Yine de sen onları affet.” Ve onları cezalandırma.

{ وَاصْفَحْ } “Ve aldırış etme.” Bırak.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ } “Çünkü Allah iyilik edenleri sever.” İnsanlara iyilik edenleri.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا دُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

14- “‘Biz Hristiyan’ız!’ diyenlerden de sağlam sözlerini almıştık; ama onlar da kendilerine verilen öğütlerden bir pay almayı unuttular. Biz de aralarına, kıyâmet gününe kadar sürüp gidecek olan kin ve düşmanlığı soktuk. Allah yakında onlara, yapmakta olduklarını haber verecektir.”

{ وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ } “Biz Hristiyan’ız, diyenlerden de.” Yani Necran Hristiyanlarından.

{ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ } “Sağlam sözlerini almıştık.” İncil’de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uyma, niteliklerini açıklama ve sadece Allah Teâlâ’ya ibadet edip O’na hiçbir şeyi ortak koşmama konularında.

{ فَنَسُوا حَظًّا } “Ama onlar da bir pay almayı unuttular.” Bir bölümünü terk ettiler.

{ مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ } “Kendilerine verilen öğütlerden.” Kendilerine emredilen şeylerden.

{ فَأَعْرَضْنَا } “Biz de sürüp gidecek olan soktuk.” Bıraktık, ilka ettik.

{ بَيْنَهُمْ } “Aralarına.” Yahudiler ile Hıristiyanlar arasında.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Nasturî Necran ehlinin Hıristiyanları ile Maryakubî, Markusî ve Melkanî Hıristiyanları arasında.

{ الْعَدَاوَةَ } “Düşmanlığı.” Öldürme ve helak ile.

{ وَالْبَغْضَاءَ } “Kini.” Kalpte.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ } “Kıyâmet gününe kadar. Allah yakında onlara, haber verecektir.” Allah Teâlâ onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ } “Yapmakta olduklarını.” Muhalefeti, hıyaneti, hakkı gizleyişi, düşmanlık ve kini.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

15- “Ey Kitap Ehli! Size elçimiz geldi. Kitap’tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklıyor ve birçoğunu da dile getirmiyor. Gerçekten size, Allah’tan bir nur ve apaçık bir kitap geldi.”

{ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا } “*Ey Kitap Ehli! Size elçimiz geldi.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ } “*Kitap’tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklıyor.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellik ve niteliklerini, recmi ve bunun dışındaki diğer bazı şeyleri.

{ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ } “*Ve birçoğunu da dile getirmiyor.*” Birçoğunu terk ediyor. Yani size açıklamıyor.

{ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ } “*Gerçekten size, Allah’tan bir nur geldi.*” Resûl yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ وَكِتَابٌ مُبِينٌ } “*Ve apaçık bir kitap.*” Helal ve haramı açıklayan.

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

16- “Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve kendilerini dosdoğru bir yola iletir.”

{ يَهْدِي بِهِ } “*Onunla götürür.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an-ı Kerim ile.

{ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ } “*Rızasını arayanı Allah.*” Tevhidine.

{ سُبُلَ السَّلَامِ } “*Kurtuluş yollarına.*” İslam dinine ve Selam’a ki, Selam Allah Teâlâ’dır.

{ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ } “*Ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.*” Küfürden imana.

{ بِإِذْنِهِ } “*İzniyle.*” Emriyle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Tefviki ve kerameti ile.

{ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “*Ve kendilerini dosdoğru bir yola iletir.*” İcabetin ardından bu din üzere onları sabit kılar.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ
مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ
مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

17- “Andolsun, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfre düşmüşlerdir. De ki, ‘Öyleyse Allah, Meryem oğlu İsa’yı, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek istemiş olsa, O’nu kim engelleyebilirdi? Göklerde, yerde ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah’a aittir. O, dilediğini yaratır ve Allah her şeye gücü yetendir.”

{ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ } “Andolsun, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfre düşmüşlerdir.” Bu söz Maryakubiyeye grubunun görüşüdür.

{ قُلْ } “De ki.” Onlara ey Muhammed. Yani Hristiyanlara.

{ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ } “Öyleyse O’nu kim engelleyebilirdi?” Allah Teâlâ’nın azabından engellemeye kim güç yetirebilir?

{ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ } “Allah, yok etmek istemiş olsa.” Azap etmek istese.

{ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا } “Meryem oğlu İsa’yı, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini.” Ona kulluk edenlerin bütünü.

{ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde, yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah’a aittir.” Göklerin ve yerin hazineleri.

{ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Ve bu ikisi arasında.” Varlıklar ve harikuladeliçler.

{ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ } “O, dilediğini yaratır.” Dilediği gibi babasız ve annesiz.

{ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Ve Allah her şeye gücü yetendir.” Varlıkları yaratmaya, dostlarına sevap verişe ve düşmanlarını cezalandırışa.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18- "Yahudiler ve Hristiyanlar, 'Biz Allah'ın oğulları ve dostlarıyız.' dediler. (Onlara) de ki: 'Öyleyse Allah, günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?' Hayır, siz, O'nun yarattıklarından birer insansınız. Bu yüzden O, dilediğini bağışlar, dilediğini de cezalandırır. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü Allah'ındır. Son varış O'nadır!"

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } "Yahudiler dediler." Yani Medine ehlinin Yahudileri.

{ وَالنَّصَارَى } "Ve Hristiyanlar." Necran ehlinin Hristiyanları.

{ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ } "Biz Allah'ın oğullarıyız." Allah Teâlâ'nın peygamberlerinin oğullarıyız.

{ وَأَحِبَّاؤُهُ } "Ve dostlarıyız." Dini üzereyiz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bizler O'nun oğulları ve dostları gibi Allah Teâlâ'nın dini üzereyiz.

Yine âyete şu anlam da verilmiştir: Dediler ki bizler O'nun oğulları gibi Allah'ın dini üzereyiz. Bizler O'nun dini üzereyiz.

{ قُلْ } "(Onlara) de ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yahudilere.

{ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ } "Öyleyse, Allah, günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?" Eğer O'nun oğulları gibi O'nun üzere iseniz bu zağıya tapmanız nedeniyle kırk gün. Sizler babanın çocuğunu ateşle cezalandırdığını gördünüz mü?

{ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ } "Hayır, siz birer insansınız." Yaratılmış kullarsınız.

{ مِّمَّنْ خَلَقَ } "O'nun yarattıklarından." Gibi.

{ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ } “Bu yüzden O, dilediğini bağışlar,” Yahudilikten ve Hristiyanlıktan tevbe eden kişiye.

{ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini de cezalandırır.” Yahudilik ve Hristiyanlık üzere vefat eden.

{ وَلِلَّهِ مُلْكُ } “Mülkü Allah’ındır.” Hazine.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakiler.” Varlıklar ve harikuladeli.

{ وَاللَّهُ الْمَصِيرُ } “Son varış O’nadır!” İnananın da inanmayanın da varacağı ve döneceği.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ
وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ١٩

19- “Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada, ‘Bize ne bir müjdeci ne de bir uyarıcı (bir peygamber) gelmedi!’ dememeniz için, size (dinin hükümlerini) açıklayan elçimiz gelmiştir. İşte size bir müjdeci, bir uyarıcı (peygamber) gelmiştir. Allah her şeye gücü yetendir.”

{ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ } “Ey Kitap Ehli!” Ey Tevrat ve İncil ehli.

{ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا } “Elçimiz gelmiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{ يُبَيِّنُ لَكُمْ } “Size (dinin hükümlerini) açıklayan.” Emredildiğiniz ve yasaklandığınız şeyleri.

{ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ } “Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada.” Resûllerin kesildiği zamanda.

{ أَنْ تَقُولُوا } “Dememeniz için.” Ta ki kıyâmet gününde demeyesiniz diye.

{ مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ } “Bize ne bir müjdecî (bir peygamber) geldi!” Cennetle müjdeleyen.

{ وَلَا نَذِيرٍ } “Ne de bir uyarıcı.” Ateşten uyarıcı.

{ فَقَدْ جَاءَكُمْ } “İşte size gelmiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بَشِيرٍ } “Bir müjdecî.” Cennetle.

{ وَنَذِيرٍ } “Bir uyarıcı (peygamber).” Ateşten.

{ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Allah her şeye gücü yetendir.” Resûllerin gönderilişine ve resûllere icabet edene sevap, resûllere icabet etmeyene ise ceza vermeye kadirdir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَايَكُمْ مَا لَمْ يَأْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾

20- “Bir zamanlar Musa kavmine şöyle demişti: ‘Ey kavmim! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın; O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar yaptı. Âlemlerden hiç kimseye vermediğini size verdi!’”

{ وَإِذْ قَالَ } “Bir zamanlar demişti.” Muhakkak şöyle demişti;

{ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ } “Musa kavmine, ‘Ey kavmim! Allah’ın nimetini hatırlayın.’” Allah Teâlâ’nın lütfunu.

{ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ } “Size olan. O, içinizden çıkardı.” Sizden.

{ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا } “Peygamberler. Ve sizi hükümdarlar yaptı.” Sizler Firavun’un köleleri oluşunuzun ardından.

{ وَآتَايَكُمْ } “Size verdi!” Size bahsetti.

{ مَا لَمْ يَأْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerden hiç kimseye vermediğini.” Zamanınızın âlemlerinde hiç kimseye vermediği Tih Çölü’nde kudret helvası ve bıldırcın etini vermeyi.

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَزْدُودُوا
عَلَىٰ آذْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾

21- “Ey kavmim! O halde Allah’ın size yazmış olduğu kutsal beldeye girin ve sakın geri dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz!”

{ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ } “Ey kavmim! O halde kutsal beldeye girin.” Söz konusu belde tertemiz kılınmış Dımaşk/Şam ve Filistin ve Ürdün’ün bir kısım topraklarıdır.

{ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ } “Allah’ın size yazmış olduğu.” Allah Teâlâ’nın size bahsettiği. Orasını babanız Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) için miras kıldı.

{ وَلَا تَزْدُودُوا عَلَىٰ آذْبَارِكُمْ } “Ve sakın geri dönmeyin.” Arkanıza geri dönmeyiniz.

{ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ } “Yoksa kaybederek dönmüş olursunuz!” Cezalandırma ile aldananlardan olarak dönmüş olursunuz. Allah Teâlâ’nın sizden bıldırcın etini ve kudret helvasını almakla cezalandırılmış olarak.

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنُذْخِلُهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

22- “Onlar dediler ki: ‘Ey Musa! Orada zorbalar topluluğu var. Onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de hemen gireriz.’”

{ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ } “Onlar dediler ki: Ey Musa! Orada zorbalar topluluğu var.” Savaşçı bir topluluk.

{ وَإِنَّا لَنُذْخِلُهَا } “Biz oraya giremeyiz.” Zorbaların yurduna.

{ حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ } “Onlar oradan çıkmadıkça. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de hemen gireriz.” Oraya gireriz.

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ
الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

23- “Bunun üzerine, Allah’tan korkanlar arasında bulunan ve O’nun tarafından nimetlendirilen iki kişi şöyle dedi: ‘Onlara kapıdan girerek saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girdiniz mi onları kesinlikle yenersiniz. O halde inanan kimselerseniz, yalnız Allah’a güvenip dayanın!’”

{ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ } “Bunun üzerine, Allah’tan korkanlar arasında bulunan iki kişi şöyle dedi.” On iki kişiden ikisi. Bunlar zorbalardan korkmuşlardı.

{ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا } “O’nun tarafından nimetlendirilen.” Adımların yakınıyla. Bunlar Yuşa ibn Nun ve Kalib ibn Yuhanna’dır.

{ ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ } “Onlara kapıdan girerek saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girdiniz mi, onları kesinlikle yenersiniz.” Onlara galip gelirsiniz.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا } “Yalnız Allah’a güvenip dayanın!” Yardım konusunda.

{ إِنْ كُنْتُمْ } “O halde.” Olduğunuzda.

{ مُؤْمِنِينَ } “İnanan kimselerseniz.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Korkanlardan iki kişi.” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan korkanlar. Onlar Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan korkuyorlardı. O iki kişi önceden zorbalardan olup Allah Teâlâ daha sonra kendilerine tevhid nimetini lütfetmişti.

قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنَ نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ
وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾

24- “(İsrailoğulları ise) ‘Ey Musa! Onlar orada bulundukları sürece, biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidin ve ikiniz birlikte savaşın; biz burada oturup sizi (bekleyeceğiz)!’ Dediler.”

{ قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَنُذْخِلُهَا } “(İsrailoğulları ise) ‘Ey Musa biz oraya girmeyiz! dediler.’” Zorbaların yurduna.

{ أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ } “Asla. Onlar orada bulundukları sürece, sen ve Rabbin gidin.” Efendin Harun.

{ فَقَاتِلَا } “Ve ikiniz birlikte savaşın.” Zira Rabbiniz size, Firavun ve kavmine karşı yardımda bulunduğu gibi yine size yardım eder.

{ إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ } “Biz burada oturup sizi (bekleyeceğiz)!” Bekleyicileriz.

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ

الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- “(O zaman Musa Rabbine) ‘Ey Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Bu yüzden Sen, yoldan çıkmış bu kavimle bizim aramızı ayır!’ Dedi.”

{ قَالَ رَبِّ } “(O zaman Musa Rabbine) ‘Ey Rabbim!’ dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) “Ey Rabbim” dedi.

{ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي } “Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum.” Diyor ki, ben ancak kendi nefsim ve kardeşim Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a güç yetirebiliyorum.

{ فَافْرِقْ بَيْنَنَا } “Bu yüzden Sen, bizim aramızı ayır!” Aramızda hükmet.

{ وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } “Yoldan çıkmış bu kavimle.” Asi kavimle.

قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ

عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

26- “Allah dedi ki: ‘O halde, o belde onlara kırk yıl süreyle yasaklanmıştır. Bu süre içinde onlar, yeryüzünde başıboş dolaşıp duracaklardır. Artık sen de yoldan çıkmış bu toplum için üzülme!’”

{ قَالَ } “Allah dedi ki.” Allah azze ve celle “Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!” dedi.

{ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ } “O halde, o belde onlara yasaklanmıştır.” Onları fâsıklar olarak adlandırmanızın ardından oraya girişleri kendilerine yasaklanmıştır.

{ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ } “Kırk yıl süreyle. Bu süre içinde onlar, yeryüzünde başı boş dolaşıp duracaklardır.” Tih Çölü’nde şaşkın olarak dolaşacaklardır. Tih Çölü yedi fersah genişliğindedir. Oradan çıkmaya güç yetiremeyecekleri gibi yol da bulamazlar.

{ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } “Artık sen de yoldan çıkmış bu toplum için üzülme!” Üzülme.

وَائْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبَلُ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُقْبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَا قُتْلُكَ قَالَ إِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

27- “Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat. Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş diğerine), ‘Andolsun seni öldüreceğim!’ dedi. Diğer de şöyle dedi: ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.’”

{ وَائْتَلُ عَلَيْهِمْ } “Onlara anlat.” Onlara oku ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ نَبَأَ } “Haberini.” Haberini.

{ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ } “Âdem’in iki oğlunun gerçek olarak.” Kur’an’da.

{ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبَلُ مِنْ أَحَدِهِمَا } “Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş.” Hâbil’ininki.

{ وَلَمْ يُقْبَلْ مِنَ الْآخَرِ } “Diğerininki kabul edilmemişti.” Kabil’ininki.

{ قَالَ } “(Kurbanı kabul edilmeyen kardeş diğerine), dedi.” Kabil Hâbil’e.

{ لَا قُتِلْتُكَ } “Andolsun seni öldüreceğim!” Ey Hâbil!

Hâbil de “Niçin?” dedi. Kâbil: “Zira Allah Teâlâ senin kurbanını kabul etti. Benim kurbanımı kabul etmedi.” Dedi.

{ قَالَ } “Diğeri de şöyle dedi.” Hâbil.

{ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ } “Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.” Sözüyle ve eylemiyle doğru olanlardan, tertemiz kalplerden. Senin kalbin tertemiz değildi.

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ يَدَيَّ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28- “Sen beni öldürmek üzere, bana elini kaldıracak olsan bile, ben yine de sana elimi kaldırmam! Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.”

{ لَئِنْ بَسَطْتَ } “Sen kaldıracak olsan bile.” Uzatacak olsan.

{ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي } “Beni öldürmek üzere, bana elini.” Zulmederek.

{ مَا أَنَا بِبَاسٍ } “Ben yine de kaldırmam!” Uzatici.

{ يَدَيَّ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ } “Seni öldürmek için sana elimi.” Zulmederek.

{ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ } “Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.” Seni zulmederek öldürme konusunda.

إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبْوَأَ بِإِثْمِي وَإِثْمَكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29- “Ama ben isterim ki, benim günahımı ve kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın! İşte zalimlerin cezası budur.”

{ اِنِّیْ اُرِیدُ اَنْ تَبَوَّأَ بِاِنِّمِیْ } “Ama ben isterim ki, benim günahımı yüklenip.” Günahımı alasin.

{ وَارْتَمِکْ } “Ve kendi günahını.” Kanımı dökmen aracılığıyla günahını.

{ فَتَكُونُ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ } “Ateşe atılacaklardan olasın!” Cehennem ehlinde olasın.

{ وَذَلِكَ جَزَاُ الظَّالِمِیْنَ } “İşte zalimlerin cezası budur.” Ateştir. Zulüm ile haddi aşanların cezası.

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِیْنَ ﴿٣٠﴾

30- “Sonra, benliği onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.”

{ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ } “Sonra, benliği onu, itti.” Nefsi kendisine uydu.

{ قَتَلَ اَخِيهِ } “Kardeşini öldürmeye.” Kardeşini öldürmek üzere.

{ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِیْنَ } “Ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.” Cezalandırılarak aldananlardan oldu.

فَبَعَثَ اللهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوَاءَ اَخِيهِ
قَالَ يَا وَيْلَتَى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِي سَوَاءَ

اَخِي فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِیْنَ ﴿٣١﴾

31- “Bu sırada Allah, kardeşinin cesedini nasıl gizleyeceğini ona göstermek üzere, toprağı eşeyen bir karga gönderdi. ‘Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gizlemek konusunda, şu karga kadar bile olamadım!’ dedi ve yaptığına pişmanlık duyanlardan oldu.”

{ فَبَعَثَ اللهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ } “Bu sırada Allah, toprağı eşeyen bir karga gönderdi.” Ölü bir karganın üstünü örtmek için yerde toprağı eşeyen.

{ لِيرِيَهْ } “Ona göstermek üzere.” Kabil’e göstermek için.

{ كَيْفَ يُوَارِي } “Nasıl gizleyeceğini.” Örtceğini.

{ سَوَاءَ أَحِيَهْ } “Kardeşinin cesedini.” Toprakta kardeşinin avretini.

{ قَالَ يَا وَيْلَتَى } “‘Yazıklar olsun bana!’ dedi.” Çözüm bulmak konusunda zaafa düştüm.

{ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ } “Şu karga kadar bile olamadım!” Çözüm bulma konusunda⁷

{ فَأُوَارِي } “Gizlemek konusunda.” Örtmek konusunda.

{ سَوَاءَ أَحِيَهْ } “Kardeşimin cesedini.” Kardeşimin avretini toprakla.

{ فَأَضْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ } “Ve yaptığına pişmanlık duyanlardan oldu.” Kardeşini öldürüşünden dolayı değil de avretini örtmeyişiinden dolayı pişman oldu.

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ
نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا
فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ
كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٣﴾

32- “İşte bundan dolayı biz, ‘Her kim bir kimseyi, başka bir kimseye kısas (karşılığında) olmaksızın veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş; bir kimseyi de diri bırakırsa sanki bütün insanları diri bırakmış gibi olacağını (Tevrat’ta) İsrailoğullarına hükmettik. Peygamberlerimiz onlara apaçık mucizeler getirmişlerdi. Bundan sonra da onlardan birçoğu yeryüzünde aşırı gitmektedirler.”

{ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ } “İşte bundan dolayı.” Kabil’in kardeşi Hâbil’i zulmederek öldürmesinden dolayı.

⁷ “E’ceztü” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ } “Biz, (Tevrat’ta) İsrailoğullarına hükmettik.”
Tevrat’ta İsrailoğullarına vacip kıldık.

{ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ } “Her kim bir kimseyi, başka bir kimseye kısas (karşılığında) olmaksızın öldürürse.” Kasıtlı olarak bir kişiyi öldürürse.

{ أَوْ فَسَادٍ } “Veya bozgunculuk çıkarmaksızın.” Öldürülen şirk koşmaksızın.

{ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا } “Yeryüzünde. Sanki bütün insanları öldürmüş; gibi olacağını.” Diyor ki, bütün insanları öldürmüş gibi bir kişiyi zulmederek öldürmesi nedeniyle ateş ona vacip olmuş olur.

{ وَمَنْ أَحْيَاهَا } “Bir kimseyi de diri bırakırsa.” Öldürmekten el çekerse.

{ فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا } “Sanki bütün insanları diri bırakmış.” Diyor ki, bütün insanları affetmiş gibi bir kişiyi affederse cennet kendisine vacip olmuş olur.

{ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ } “Onlara getirmişlerdi.” Yani İsrailoğullarına.

{ رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ } “Peygamberlerimiz onlara apaçık mucizeler.” Emirlerle, nehylerle ve alametlerle.

{ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } “Onlardan birçoğu.” İsrailoğullarından.

{ بَعْدَ ذَلِكَ } “Bundan sonra da.” Elçilerin ardından.

{ فِي الْأَرْضِ لَمُشْرِفُونَ } “Yeryüzünde aşırı gitmektedirler.” Müşriklerdir.

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ

عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

33- “Allah’a ve Peygamber’ine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası; ya öldürülmeleri veya asılmaları veyahut elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veyahut da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada çekecekleri rezilliktir. Ahirette ise onlar için büyük bir azap vardır.”

Ardından Hilal ibn Uveymir’in kavmi hakkında şu âyet indi. Zira onlar Kinâne oğullarından bir topluluğu öldürmüşlerdi. Kinâne oğullarından bu grup Müslüman olmak için Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e hicret etme arzusunda idiler. Ancak Hilal’in kavmi onları öldürerek yanlarında bulunan metai ganimet olarak aldı. Bunun üzerine Allah azze ve celle onların yani Hilal’in kavminin cezalandırılması gerektiğini açıklayarak -ki bunlar müşrik idiler- şöyle buyurdu:

{ إِنَّمَا جَزَا } “Cezası.” Karşılığı.

{ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Peygamber’ine karşı savaşanların.” Allah Teâlâ’yı ve Resûlünü inkâr edenlerin.

{ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا } “Ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların.” Yeryüzünde masiyet eylemlerini işleyenlerin -ki bu masiyet eylemi öldürme ve malın zorla alınışıdır-.

{ أَنْ يُقْتَلُوا } “Ya öldürülmeleri.” Diyor ki, öldürüp de malı almayan kimsenin cezası öldürülmedir.

{ أَوْ يُصَلَّبُوا } “Veya asılmaları.” Diyor ki, öldürüp de malı zulmederek alan kimsenin cezası asılmadır.

{ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ } “Veyahut elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi.” Sağ eliyle sol ayağı. Diyor ki, malı alıp da öldürmeyen kimsenin cezası elin ve ayağın kesilmesidir.

{ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ } “Veyahut da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir.” Ya da ıslah oldukları veya tevbeleri zahir oldukları açığa çıkıncaya kadar zindanda hapsedilmeleridir. Diyor ki, insanların

yollarını kesip korkutup da mallarını almayıp ve öldürmeyenlerin cezaları zindandır.

{ ذَلِكْ } “Bu.” Zikredilenler.

{ لَهُمْ خِزْيٌ } “Onların çekecekleri rezilliktir.” Azaptır.

{ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Dünyada. Ahirette ise onlar için büyük bir azap vardır.” Şiddetli. Tevbe etmeyen kimseler için dünyada karşılaştıklarından daha şiddetlisi.⁸

⁸ a) Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın Allah Teâlâ'nın (...إِنَّمَا جَزَاؤُا الَّذِينَ يَحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) “Allah’a ve Resûlüne karşı savaşanların cezası.... Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet sahibidir.” buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: “Bu âyet-i kerime müşrikler hakkında nazil olmuştur. Onlardan yakalanmadan önce tevbe edip İslâm’a girip tevbe edenlere dokunulmaz. Bu âyet-i kerime Müslüman erkekler hakkında değildir. Kim adam öldürür ve yeryüzünde bozgunculuk yaparsa ve Allah’a ve Resûlüne karşı savaş ilan eder de daha sonra da kâfirlere sığınır, suçuna karşılık kendisine hadd uygulanmasına bir engel yoktur, yakalandığında cezası verilir.” Neseî, Kitabü Tahrimî’-d-Dem, “Allah’a ve Resûlüne karşı savaşanların cezası, ilahî buyruğu” bâbı, c. 7, s. 101. Bu haberi Ebû Dâvûd muhtasar olarak Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd kanalıyla rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Hûdûd, “Muharebe” bâbı, 4372 nolu hadis. Bu haberin isnadında önceden haklarında açıklamada bulunduğu Zekerîyya ibn Yahya, İshak ibn İbrahim, Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Neseî ve Ebû Dâvûd’un rivayet ettiği bu haberde yanlışlıkla töhmetlenen Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Bu bağlamda hadisin söz konusu ravi nedeniyle zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira bu hadis/haber onun yanlışlarından olabilir. Bu haberi destekleyecek başka bir kanal da bulunmamaktadır. Hatta İbn Abbâs’tan aktarılan rivayetler bunun aksini göstermektedir.

b) Bu iki haberden anlaşıldığına göre; âyet müşrikler hakkında nazil olmuştur. Ancak bütün müşrikler hakkında geçerli olmadığı açıktır. Bundan dolayıdır ki, İbn Abbâs da kimler hakkında olduğu noktasında bazı sınırlandırmalar ve kayıtlandırmalar getirmiştir. Allah’a ve Resûlüne savaş ilan etmiş olmak, yeryüzünde bozgunculukta bulunmak, yol kesicilik yapmak, öldürmek veya mal talanında bulunmak ya da Müslümanları korkutmak gibi eylemlerden birisini yapanlar için geçerlidir. Bu, İbn Abbâs’ın âyet hakkında yaptığı ilk daraltmadır. İkinci daraltma/tahsis ise İbn Abbâs’ın böyle bir kişinin tevbe etmemiş olmasını şart koşmasıdır. İbn Abbâs, müşriğin yakalanmadan önce tevbe etmiş olması halinde hadd uygulanmasını kaldırmaktadır.

c) İbn Abbâs’ın müşriklerden kastının İslam dininden irtidat edenler olduğu açıktır. Zira Mâide Sûresi’nin 33 ve 34. âyetleri Müslüman olup da sonra irti-

dat eden ve zekât develerini alıp çobanlarını öldüren Uranîler hakkındadır. Bu haberi İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebû Dâvûd Enes ibn Malik'ten şöyle rivayet etmektedir: "Urayne kabilesinden bir topluluk Medine'ye Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldiler. Ancak Medine'nin havası kendilerine ağır gelince Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine şöyle buyurdu: 'Dilerseniz sadaka develerinin yanına varınız da onların sütlerinden ve sidiklerinden içiniz.' Onlar Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyruğunu yerine getirip sağlıklarına kavuştular. Sonra develerin çobanlarına saldırıp onları öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Onların bu işleri Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ulaşınca arkalarına bir süvari birliği gönderdi. Yakalanıp getirildiler. Peygamber onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydu. Peygamber Harra'da öylece terketti. Nihayet öldüler." Bu haberin Ebû Dâvûd rivayetinde şu eklemede bulunmaktadır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları bulmak için iz sürücüler gönderdi. Onlar yakalanıp getirildiler. Bunun üzerine Allah Tebarek ve Teâlâ 'Allah'a ve Peygamber'ine karşı savaşılanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası..' âyetini indirdi." Müslim'in Enes ibn Malik'ten rivayetinde ise şöyle demektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunların gözlerini oydu. Zira onlar da çobanların gözlerini oydu. Buhârî, Hûdûd, 15. Bâb, 6802 nolu hadis; Müslim, Kitabü'l-Kasame, 2. bâb, 9 ve 14 nolu hadisler; Ebû Dâvûd, Hûdûd, "Muharebe hakkında varid olan haberler" bâbı, 4364 ve 4366 nolu hadisler.

d) Ancak İbn Abbâs'ın âyeti müşrikler bağlamında okuması, âlimlerin çoğunluğunun görüşüyle çatışmaktadır. Âlimler, âyette söz konusu edilenlerin yol kesici Müslümanlar olduğu görüşündedirler. Buna dair birtakım kanıtlar ileri sürmüşlerdir. "İnkâr edenlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle." (8/el-Enfâl/36) âyeti bunlardan biridir. Zira burada müşriğin geçmiş amelinin affedileceği söylenmektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Amr ibn As'a "Bilmez misin ki İslam, kendisinden öncekini yıkâr." buyurmaktadır. Müslim, Kitabü'l-İman, 54. bâb, 192. Hadis. Ayrıca 34. âyet de âyetin müşrikler hakkında olmayışı da buna delalet etmektedir. Zira müşrik bir kişi ister ele geçirilmezden önce tevbe etsin ister ele geçirildikten sonra tevbe etsin tevbesi kabul edilir. Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 407; *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 6, s. 149.

Sahabe'nin bu konudaki uygulaması da İbn Abbâs'ın yorumuyla ve tefsiriyle ters düşmektedir. Zira sahabe, ele geçirilmeden önce tevbe eden muharip Müslüman kimseden haddi düşürmüşlerdir. Örnekler için bkz. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 56. İbn Hacer de âyetin mürted olan Uranîler hakkında nazil olduğunu söyler. Âyet "âmm" oluşu nedeniyle yol kesici Müslüman muhاریpleri kapsamaktadır. Ancak Müslüman muhاریpler ile kâfir muhاریplerin cezalandırılması farklıdır. *Fethü'l-Bâri*, c. 12, s. 110.

e) Belki de İbn Abbâs, Allah azze ve cellenin

(أَلَا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (5/Mâide/34) buyruğunda geçen istisnadan kastın, ele geçiril-

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- “Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe edenler bunun dışındadır. Bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayan çok merhamet edendir.”

Ardından Allah Teâlâ tevbe eden kimseyi bağışlayışını açıklayarak şöyle buyurdu:

{إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا} “Ancak tevbe edenler bunun dışındadır.” Küfür ve şirkten tevbe edenler.

{مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ} “Kendilerini ele geçirmenizden önce.” Ya kalamadan önce.

{فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ} “Bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayan,” Affedicidir.

{رَحِيمٌ} “Çok merhamet edendir.” Tevbe eden kimseye.⁹

meden önce tevbe eden ve muahazeye alınmadan işlemiş oldukları kan dökme, malların gasbı gibi önceki eylemlerden tevbe eden kâfir muharipler olduğunu söylemektedir. Zira İslam, kendisinden öncekini yıkar. Müslüman bir muharip ise yakalanmadan önce tevbe ederse dahi dökmüş olduğu kan ve gasp etmiş olduğu mallardan dolayı hadd uygulanması cezasından kurtulamaz. Eğer İbn Abbâs’ın kastı bu olursa muharip Müslümanlar konusunda âlimlerin çoğunluğu ile aynı noktada buluşmuş olur. Zira âlimlerin çoğunluğu da muharip Müslüman’ın yakalanmadan önce tevbe etmesi durumunda terör haddinin düştüğü, ancak diğer insanların haklarının düşmediği görüşündedirler. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 8, s. 295; *el-Mecmû’ Şerhü'l-Mühezzebe*, c. 19, s. 84.

⁹ İbn Cerîr et-Taberî’nin âyetteki cezaların yol kesen Müslümanlar hakkında nazil olduğuna ilişkin İbn Abbâs’tan bir rivayeti vardır. İmam Taberî, (أَمَّا جَزَاؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ) “Allah’a ve Peygamber’ine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası; ya öldürülmeleri veya asılmaları veya elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veya da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir.” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs’tan şöyle rivayet eder: “Bir adam savaş açar ve öldürürse tevbe etmeden ele geçirilmesi halinde cezası asılmaktır. Savaşır, mal alır ve öldürürse tevbe etme-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي
سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaşmak için yol (ve-
sile) arayın ve O’nun yolunda savaşın ki, kurtuluşa eresiniz!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ اتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Size emrettiği konularda.

{ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ } “O’na yaklaşmak için yol (vesile) arayın.” Yük-
sek dereceyi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sâlih amellerle yüce
dereceler hakkında ona yakın oluşu talep ediniz.

{ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ } “Ve O’nun yolunda savaşın ki.” Taati husu-
sunda.

den önce yakalanması halinde cezaen asılmalıdır. Savaşır, mal alır, ancak bir
Müslüman’ı öldürmezse tevbe etmeden önce yakalanması halinde cezası elle-
rinin ve ayaklarının çaprazvari kesilmesidir. Savaşır ve yola korku salarlarsa
ancak sürgün edilir.” Taberî, c. 6, s. 211. Hadisin isnadında önceden tercüme-i
hallerini sunduğumuz Muhammed ibn Sa’d, Sa’d, Sa’d’ın amcası Hüseyin ibn
Hasan, Hüseyin’in babası Hasan ibn Atiyye, Hasan’ın babası Atiyye bulunmak-
tadır. Bu haberin isnadı Hüseyin ibn Hasan ibn Atiyye ibn Sa’d el-Avfi ve Atiyye
ibn Sa’d ibn Cunâde nedeniyle zayıftır. Bu haberi Beyhakî Muhammed ibn Sa’d
kanalından bu isnad ile tahrir etmiştir.

Ayrıca Beyhakî İmam Şâfiî kanalından o da İbrahim ibn Ebî Yahya’dan O da
Sâlih’ten o da İbn Abbâs’tan tahrir etmiştir. Yine Beyhakî Abdurrezzak’tan o
da İbrahim’den o da Dâvud’dan o da İkrime’den o da İbn Abbâs’tan tahrir et-
miştir. Beyhakî, Kitabü’s-Sirkat, “Yol kesme” bâbı, c. 8, s. 283. Bu son iki riva-
yetin isnad zincirinde ise cerh ve ta’dil âlimlerinin çoğunluğuna göre; metruk
olan İbrahim ibn Ebî Yahya el-Eslemî bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 42, 269
nolu tercüme-i hal; *et-Tehzîb*, c. 1, s. 158, 284 nolu tercüme-i hal; *el-Mizan*, c. 1,
s. 57, 189 nolu tercüme-i hal. Ancak bu yorum sınırlı bir yorumdur. Bu uygu-
lama kâfir muharipler hakkında geçerli olamaz. Zira bozgunculuk yapan, Al-
lah ve Resûlüne savaş açan kâfirlerin cezası da öldürülmeleridir. Bu rivayet ise
âyetin sadece muharip kâfirlere özgü olmadığı, aksine muharip Müslümanları
da kapsadığı görüşünde olduğuna delildir.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa eresiniz.” Ta ki gazap ve azaptan kurtulasınız ve emanda olasınız.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- “İnkâr edenler, yeryüzünde olan her şey ve bunun yanında bir o kadarı daha onların olsa, kıyâmet gününün azabından kurtulmak için, bütün bunları fidye olarak verseler, asla kabul edilmez. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde olan şey onların olsa.” Mallar.

{ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ } “Her. Ve bunun yanında bir o kadarı daha.” Onunla beraber bir katı daha.

{ لَيَفْتَدُوا بِهِ } “Kurtulmak için, bütün bunları fidye olarak verseler.” Kendi nefislerini kurtarmak için onu fidye verirler.

{ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ } “Kıyâmet gününün azabından. Asla kabul edilmez.” Fidye verişleri.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onlar için, can yakıcı bir azap vardır.” Acıtıcı.

يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾

37- “Onlar ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkamazlar. Onlar için sürekli bir azap vardır.”

{ يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ } “Onlar ateşten çıkmak isterler.” Bir hal-den başka bir hale dönüş.

{ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا } “Ama oradan çıkamazlar.” Ateşten.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ } “Onlar için sürekli bir azap vardır.” Sürekli, kesilmeksizin.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

38- “Hırsız erkekle hırsız kadının, yaptıklarına karşılık olmak üzere, Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin! Allah mutlak üstündür, tam hikmet sahibidir.”

{ وَالسَّارِقُ } “Hırsız erkekle.” Erkeklerden. Yani Ta'me'yi.

{ وَالسَّارِقَةُ } “Hırsız kadının.” Hanımlardan.

{ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا } “Ellerini kesin!” Sağ ellerini.

{ جِزَاءً بِمَا كَسَبَا } “Yaptıklarına karşılık olmak üzere.” Çalmalarına karşılık ceza olsun diye.

{ نَكَالًا مِنَ اللَّهِ } “Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak.” Allah Teâlâ'dan onlara ait şey.

{ وَاللَّهُ عَزِيزٌ } “Allah mutlak üstündür.” Hırsızdan intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } “Tam hikmet sahibidir.” Vermiş olduğu el kesme hükmünde.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ
رَحِيمٌ

39- “Her kim, yapmış olduğu haksızlıktan (ve hırsızlıktan) sonra tevbe edip durumunu düzeltirse Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ } “Her kim, yapmış olduğu haksızlıktan (ve hırsızlıktan) sonra tevbe edip.” Hırsızlığının ve elinin kesilişinin ardından.

{ وَأَصْلَحَ } “Durumunu düzeltirse.” Kendi ile Rabbi arasında tevbe ile arasını düzeltirse.

{ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ } “Allah onun tevbesini kabul eder.” Onun kusurunu affeder.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah, çok bağışlayan.” Kusurunu affedicidir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe eden kimseye.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

40- “Bilmez misin ki? göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. O, dilediğine azap eder, dilediğini de bağışlar. Çünkü Allah’ın her şey gücü yeter!”

{ أَلَمْ تَعْلَمْ } “Bilmez misin ki?” Sana Kur’an’da haber verilmedi mi ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)?

{ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكٌ } “Mülkü Allah’ındır.” Hazineler.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ } “Göklerin ve yerin. O, dilediğine azap eder.” Azaba ehil olana.

{ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini de bağışlar.” Bağışlanmaya ehil olan kişiyi.

{ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü Allah’ın her şeye gücü yeter!” Bağışlamaya ve başka şeylere.

يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ لَا يَحْزُنَكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ

تُؤْتُوهُ فَآخْذُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

41- “Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafıklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin. Yahudi olanlardan bazısı da (âlimlerinin) yalanına kulak verirler, sana gelmeyen başka bir toplum adına casusluk yaparlar, kelimeleri (Tevrat hükümlerini) yerlerinden kaydırırlar ve ‘Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse alın, verilmezse uzak durun!’ Derler. Allah, birinin sapmasını isterse, artık onu Allah’tan (kurtarmak) için hiçbir şeye gücün yetmez. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemeyi istememiştir. Onlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük bir azap vardır.”

{ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ } “Ey Peygamber!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَا يَخْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ } “Koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin.” Hemen acele edenler.

{ فِي الْكُفْرِ } “Küfre.” Dünyada ve ahirette kâfirlerle birlikte dostluk kurmak konusunda.

{ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا أَمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ } “Dilleriyle inanan.” Dilleriyle tasdik ettik diyenler.

{ وَلَمْ تُؤْمِنْ } “İnanmayan (münafıklardan) olup.” Tasdik etmeyenler.

{ قُلُوبُهُمْ } “Kalpleriyle.” Münafıkların kalpleri yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabının.

{ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا } “Yahudi olanlardan bazısı da.” Benî Kureyza Yahudileri. Ka’b ve ashabı.

{ سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَاعُونَ } “(Âlimlerinin) yalanına kulak verirler, casusluk yaparlar.” Yalan söze.

{ لِقَوْمٍ آخَرِينَ } “Başka bir toplum adına.” Hayber ehli için.

{ لَمْ يَأْتُواكَ } “Sana gelmeyen.” Yani Hayber ehli. Hayber ehlinin bir meselesi olmuştu. Bu meseleyi onlar için Benî Kureyza sordu.

{ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ } “Kelimeleri (Tevrat hükümlerini) kaydırırlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özelliklerini ve niteliklerini, evli kadın ve erkeğin zina etmeleri halinde uygulanması gereken recm cezasını.

{ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ } “Yerlerinden.” Tevrat’ta açıklanmasının ardından.

{ يَقُولُونَ } “Ve derler.” Yani liderleri sefil olanlara.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: âyet münafık olan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkındadır.

{ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا } “Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse.” Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) size celde/sopa cezasını emrederse.

{ فَخُذُوهُ } “Alın.” Ondan bu emri kabul edin ve verdiği hükümle amel ediniz.

{ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ } “Verilmezse.” Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) size celde cezasını emretmez ve recm cezasını emrederse,

{ فَاخْذَرُوا } “Uzak durun!” Yani istediğiniz şey hususunda size muvafakat etmezse ve size istediğiniz şeyin dışında başka bir şeyi emrederse sakının ve Ondan bu emri almayınız. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ } “Allah, birinin sapmasını isterse.” Yani inkâr etmesini ve şirk koşmasını.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah onun rüsva olmasını isterse. Bir başka yorum olarak da “Onun denenmesini isterse.” denilmiştir.

{ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ } “Artık onu Allah’tan (kurtarmak) için gücün yetmez.” Allah Teâlâ’nın azabından.

{ شَيْئًا أُولَئِكَ } “Hiçbir şeye. Onlar.” Yani Yahudiler ve münafıklar.

{ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَظْهَرَ قُلُوبُهُمْ لَهُمْ } “Öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemeyi istememiştir.” Kalplerini aldatma, ihanet ve küfür üzere ısrar ediştten.

{ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَزْرٌ } “Onlar için dünyada rezillik.” Öldürülme ve sürgün edilme ile azap edilme.

{ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Ahirette de büyük bir azap vardır.” Dünyada kendileri için olanlardan daha dehşetlisi.¹⁰

¹⁰ a) İmam Ahmed ibn Hanbel, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud kanalıyla Abdullah ibn Abbâs’tan şöyle nakleder: “O, Allah Teâlâ’nın (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) ‘Kim de Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.’ (5/Maide/44), (فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) ‘İşte onlar, zalimlerin ta kendileridir.’ (5/Maide/45), (فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) ‘İşte onlar, fâsıkların ta kendileridir.’ (5/Maide/47) âyetlerinin, Yahudilerden iki grup hakkında indirilmiş olduğunu söyler. Şöyle ki: Bu iki gruptan birisi, Câhiliye devrinde diğerini yenmişti. Nihayet, yenenlerin yenilenlerden öldürdükleri her kişiye karşılık elli vesak (bir vesak yaklaşık 200 kg.) diyet ödemek ve yenilenlerin yenenlerden öldürdükleri her ölüye karşılık yüz vesak diyet ödemek üzere anlaştılar. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Medine’ye gelinceye kadar böylece devam etti. Hz. Resûlullah Medine’ye gelince, her iki kabileyi de yenmiş ve onların hâkim olmasına izin vermemişti. Sonra barış yapmıştı. Bu sırada yenilen kavimden bir kişi; yenenlerden bir kişiyi öldürdü. Yenen kavim, yenilen kavme ‘Yüz vesak diyet gönder’ diye haber yolladı. Yenilenler dediler ki; ‘Bu, dinleri bir, soyları bir ve ülkeleri bir olan iki kabile arasında bir kısmının diyetinin diğer kısmının yarısı olması olacak şey mi? Biz; bu ayrıcalığı size, haksızlığınız neticesinde vermek zorunda kalmıştık. Ancak Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Medine’ye geldiğine göre, bunu size vermeyiz’ dediler. Neredeyse aralarında savaş çıkacaktı. Sonra Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i aralarında hakem yapmak üzere anlaştılar. Yenen kavim toplanarak kendi aralarında şöyle konuştu: ‘Allah’a andolsun ki, Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bize onların verdiği bir katını verecek değildir. Onlar doğru söylerler. Baskımız ve zulmümüz sebebiyle bunu bize vermek zorunda kaldılar. Öyleyse Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e hile yapalım. Biriniz O’na görüşünü sorsun. Eğer dilediğimizi verirse; O’nu aranızda hakem yaparsınız. Eğer istediğimizi vermezse; O’ndan kaçınır ve hakem yapmazsınız’ dediler. Münafıklardan

bir kitleyi hile ile Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in görüşünü öğrenmek üzere gönderdiler. Onlar, Hz. Peygamberin huzuruna varınca; Allah Tebarek ve Teâlâ, Hz. Resûlüne (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların durumunu bildirdi. (يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِفَوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ) 'Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafıklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin' Ve (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) 'Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.'" (5/Maide/44). İbn Abbâs daha sonra şöyle dedi: "O iki grup hakkında Allah Teâlâ bu âyetleri indirdi. Allah Teâlâ onları kastetti." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 236. Bu haberin isnadında İbrahim ibn Ebü'l-Abbâs es-Samerraî, Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad, Abdullah ibn Zekvan, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud bulunmaktadır. Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad, Ebu'z-Zenad Abdullah ibn Zekvan ve Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'un tercüme-i hallerini sunmuş, Abdurrahman'ın sâduk olduğunu ve Bağdat'a geldikten sonra hâfızasında değişiklik meydana geldiğini, Ebu'z-Zenad Abdullah ibn Zekvan'ın sika ve fakih bir kişilik olduğunu, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'un ise sika, sebt ve fakih bir şahsiyet olduğunu belirtmiştik.

İbrahim ibn Ebü'l-Abbâs es-Samerraî. Sikadır, ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana gelmiştir. Ancak bu dönemde hadis rivayetinde bulunmamıştır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 37, 217 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 83, 149 nolu madde.

Bu haberin senedinde Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinad bulunmaktadır. Bu şahıs Bağdat'a yerleştikten sonra hâfızasında bir değişiklik meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu haberin kendisinin Bağdat'a gelişinden sonra rivayet edilmiş olması olasılığı bulunmaktadır. Ancak hadiste sened itibariyle bir kopukluk olmadığından muttasıl bir hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 131, 233 nolu madde; c. 6, s. 170, 353 nolu madde. Hâfız Heysemî de söz konusu şahıs dışında rivayet tabakasındaki şahısları sika olarak nitelendirmektedir. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 17, Nisâ Sûresi. Ayrıca yukarıdaki haberi Ebü Dâvûd da İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Bu kanalda yukarıdaki rivayeti zaafa düşüren Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinad bulunmamaktadır. Rivayetin isnad zincirinde Muhammed ibn Ala, Kasım ibn Zekeriyya, Ubeydullah yani İbn Musa, Ali ibn Sâlih, Semmak ibn Harb ve İkrime bulunmaktadır. Fakat bu isnad zincirinde problem Semmak ibn Harb'tir. Biz Semmak'ın daha önce sunmuş olduğumuz tercüme-i halinde İkrime'den probleminin ızdıraplı olduğunu belirtmiştik. Muhammed ibn Ala'nın da tercüme-i halinde sika ve hâfız olduğunu belirtmiştir.

Kasım ibn Zekeriyya ibn Dinar el-Kureşi et-Tahhan. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 116, 17 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 312.

Ubeydullah ibn Musa ibn Ebü'l-Muhtar. Sikadır. Şilik tezahür ediyordu. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 539, 1512 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 353, 343 nolu madde.

Ali ibn Sâlih ibn Sâlih ibn Hayy el-Hemedanî Ebû Yusuf el-Kûfî. Sika ve âbiddir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 38, 356 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 287, 3984 nolu madde. Ebû Dâvûd, *Kitabü'd-Diyat*, "Cana karşı can" bâbı, 4494 nolu hadis. Bu haberin de senedinde Semmak ibn Harb bulunmaktadır. Bu şahsın İkrime'den rivayetinde sıkıntı bulunmaktadır. Bu haberin geçtiği diğer hadis mecmuaları da şunlardır: *Sünen-i Neseî*, *Kitabü'l-Kasame*, "Hükmedersen aralarında adaletle hükmet, ilahî buyruğunun tevili" bâbı, c. 8, s. 18. Ebû'l-Cârud, *Dârekutnî*, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet ederler. İbn Cârud, *El-Münteka*, "Zimmet ehli arasında hükmetme" bâbı, 3591 nolu hadis; *Sünen-i Dârekutnî*, *Hûdûd ve'd-Diyat*, c. 3, s. 198, 344 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zem'an*, *Kitabü't-Tefsir*, 1738 nolu hadis; *el-Müstedrek*, *Hûdûd*, c. 4, s. 366; Beyhakî, *Kitabü'l-Cinayat*, "Kasıtlı olarak yaralama/öldürmede kısasın gerekliliği" bâbı, c. 8, s. 24.

b) Her iki haberin senedinde problem varsa da lafızların birbirine yakın oluşu, muhtevanın uyuşması, haberin çelişki ve ihtilaftan uzak oluşuna delalet ediyor şeklinde değerlendirilebilir. Zira hem Semmak hem de İbn Ebî'z-Zinad asıl itibariyle sâduk birer ravidirler. Bu durumda haberler sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir. Hâkim'in rivayeti de bu yargımızı güçlendirmektedir.

c) İlk maddeye İmam Ahmed'den yaptığımız alıntı İbn Abbâs'ın Târihü'l-Edyân sahasında da bilgin ve uzman olduğuna delalet edebilir. Bu iki Yahudi grubundan biri Benî Nâdir diğeri Benî Kureyza idi. Bu mücadelede galip ve baskın çıkan Nâdir oğulları, mağlup olan ise Kureyza oğulları idi. Nitekim İmam Ahmed'in bir başka haberde İbn Abbâs'tan yaptığı muhtasar bir rivayet bu haberde geçen iki Yahudi grubun kimler olduğu şeklindeki belirsizliği de ortadan kaldırmaktadır. Böylece haber bir tarihî malumat değeri de kazanmaktadır. İbn Abbâs şöyle der: "Benî Kureyza'nın ölüsü için yarım diyet ödenirdi. Benî Nâdir'in ölümleri için tam diyet ödenirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hakemliğine başvurdular. Hz. Peygamber, Kurayza ile Nâdiroğullarına mensup iki kişi arasında diyet konusunda eşitlik sağlanması gerektiği hükmünü verdi." *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 263. Yukarıda geçen Ebû Dâvûd'un, Neseî'nin ve diğer hadis mecmuası müelliflerinin İkrime'den aktardıkları önceki rivayetinde de bu şekilde geçmektedir.

d) Bu olay Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in henüz söz konusu iki Yahudi kabilesine galip olmadığı ve aralarında anlaşmanın bulunduğu dönemde idi. *Mecmeü'z-Zevâid*'de "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) henüz galip gelmemişti" ifadesi geçmektedir. Heysemî bu ibareyi İmam Ahmed'e nispet etmektedir. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 15. Belki de "a" maddesinde geçen hadisin kaynağı olan İmam Ahmed'in *Müsned*'inin başka nüshalarında bu şekilde geçiyor olabilir.

e) Bu âyetlerin sebep-i nüzûlü bağlamında İmam Müslim'in de Berâ ibn Âzib'ten rivayet ettiği bir haber vardır. Bu durumda Yahudilerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e müracaat ediş nedenleri recm cezasının haddidir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına yüzü kömürle karartılmış

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكْأَلُونَ لِلشَّحْتِ فَإِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ
أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ
فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾

42- “Onlar yalana kulak veren ve sürekli haram mal yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse, aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir! Eğer onlardan yüz çevirirsen, onlar sana hiçbir zarar veremezler. Eğer aralarında hüküm verirsen adaletle hükmet. Çünkü Allah, adalet yapanları sever.”

bir Yahudi getirildi. Hz. Peygamber Yahudileri çağırıp şöyle buyurdu: “Sizler kitabınızda zina edenin cezasının böyle olduğunu mu görüyorsunuz?” Onlar: “Evet” deyince, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ilim adamlarından birisini çağırdı ve şöyle buyurdu: “Tevrat’ı Hz. Musa’ya indiren Allah adına bana söyle. Kitabınızda zina edenin haddini böyle mi buluyorsunuz?” O kişi: “Hayır, eğer bu şekilde bana yemin ettirmeseydin sana bildirmeyecektim. Biz, cezanın recm olduğunu görüyoruz. Fakat zina, soylularımız arasında çoğaldı. O bakımdan soylu bir kimseyi yakaladık mı, onu bırakırdık. Zayıf birisini yakaladık mı, ona had uygulardık. Bu sefer şöyle dedik: Gelin ortaklaşa bir ceza tesbit edelim ve bunu, soyluya da böyle olmayana da uygulayalım. Sonunda recm yerine yüzü kömürle karartmayı ve sopa vurmaya tesbit ettik” dedi. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): “Allah’ım, kendilerinin öldürdükleri bir zamanda senin emrini ihyâ eden ilk kişi ben oluyorum” buyurdu ve recm edilmesini emretti. Bunun üzerine Allah azze ve celle de (يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَقْوَامِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ) “Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafıklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin” buyruğunu “Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse alın” buyruğuna kadar indirdi. Yani, diyorlar ki: Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gidiniz. Eğer o sizlere yüz kömür çalmayı ve sopa vurmaya emrederse onu kabul ediniz. Şayet size recm cezası uygulanması fetvasını verirse, ondan sakınınız. Bunun üzerine Allah Teâlâ (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) “Kim de Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.” (Mâide, 5/44) (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) “Kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (5/Mâide/45); (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) “Kim Allah’ın, indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir.” (5/Mâide/47) âyetlerini indirdi. Bunların hepsi de kâfirler hakkındadır. Müslim, Hüdûd, 6. bâb, 28 nolu hadis.

{ سَمَاعُونَ } “Onlar kulak veren.” Söz söyleyen.

{ لِّلْكَذِبِ أَكَالُونَ لِلْشُّحِّ } “Yalana ve sürekli haram mal yiyenlerdir.” Rüşveti ve Allah Teâlâ’nın hükmünü değiştirmekle haramı yiyenlerdir.

{ فَإِنْ جَاءُوكَ } “Eğer sana gelirlerse.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Yani Kureyza oğulları ve Nâdir oğulları. Hayber ehli olduğu da söylenmiştir.

{ فَحَكُمُ بَيْنَهُمْ } “Aralarında hüküm ver.” Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları arasında recm ile hükmet.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hayber ehli arasında hükmet.

{ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ } “Veya onlardan yüz çevir!” Sen hüküm verip vermemekte serbestsin.

{ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ } “Eğer onlardan yüz çevirirsen,” Onların arasında hükmetmezsen.

{ فَلَنْ يَضُرُّوكَ } “Onlar sana zarar veremezler.” Senden hiçbir şeyi eksiltemezler.

{ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ } “Hiçbir. Eğer aralarında hüküm verirsen hükmet.” Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları arasında hüküm edersen. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hayber ehli arasında.

{ بِالْقِسْطِ } “Adaletle.” Recm ile.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ } “Çünkü Allah, adalet yapanları sever.” Allah’ın Kitabına tutunarak adil olanları. Recm ile amel edenleri.¹¹

¹¹ a) Âyette geçen { سُحْتٌ } “Suht” sözcüğünden murad, hükümde rüşvet almaktır. Taberî, Avfı kanalıyla İbn Abbâs’tan { سَمَاعُونَ لِّلْكَذِبِ أَكَالُونَ لِلْشُّحِّ } “Onlar yalana kulak veren ve sürekli haram mal yiyenlerdir.” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Onlar hüküm verme konusunda rüşvet alır ve yalan söze göre hüküm verirlerdi.” Taberî, c. 6, s. 240. “Suht” sözcüğünün hüküm verme konusunda rüşvet alma şeklinde tefsir eden sahâbiler de vardır. Ömer, Ali, Abdullâh ibn Mesud. Taberî, c. 6, s. 239-241.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ
بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

43- “Allah’ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken, nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar sonra da, yüz çevirip gidiyorlar? Onlar (Tevrat’a veya sana) inanmış kimseler değildir.”

{ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ } “Nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar.” Âyette geçen soru şaşkınlık yönlü bir soru olup recm meselesinde seni nasıl hakem yaparlar anlamındadır.

{ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا } “Bulunan Tevrat yanlarında iken.” Tevrat’ta.

{ حُكْمُ اللَّهِ } “Allah’ın hükmü.” Yani recm.

{ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Sonra da, yüz çevirip gidiyorlar?” Tevrat’ta ve Kur’an’da açıklanışının ardından.

{ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ } “Onlar (Tevrat’a veya sana) inanmış kimseler değildir.” Tevrat’a.

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا
لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّائِثُونَ وَالْأَخْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ
وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي
ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

b) Suht sözcüğü aslında kökü kazımak anlamına gelmektedir. Nitekim sözcük sözlükteki anlamıyla Kur’an-ı Kerim’de geçmektedir.

“Musa onlara dedi ki: ‘Ya-zıklar olsun size! Allah hakkında yalan uydurmayın; yoksa bir azapla kökünüzü keser!’” (20/Tâhâ/61). Şair Ferazdak’ın şu şiirinde de sözcük bu anlama yakın bir anlamda geçmektedir.

‘Ve addü zamanin yabne Mervânin lem yede’/ mine’l-mali illa müşheten ev mü-cellefen.

Ey Mervan oğlu, zamanın darlık ve sıkıntıları bırakmadı, /Geriye maldan hiçbir şey, ufak tefek kırıntılar ile basit şeyler dışında.’ Zeccâc, Meâni’l-Kur’an, c. 2, s. 194; Lisânü’l-Arab, S-H-T ve C-L-F maddeleri; Tefsîru’l-Kurtubî, c. 6, s. 182.

44- “Biz, içinde hidayet ve nur olduğu halde Tevrat’ı indirdik. Kendilerini Allah’a teslim etmiş peygamberler, Yahudilere ona dayanarak hüküm verirlerdi. Aynı şekilde onların bilginleri, fakihleri de, ilâhî kitabı korumakla görevli olmalarından dolayı (onunla hüküm verirlerdi). Hepsi de, onun (gerçek olduğuna) şahid idiler. (Ey Yahudiler ve yargıçlar!) öyleyse, artık insanlardan değil, benden korkun ve âyetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse; işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”

{ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ } “Biz, Tevrat’ı indirdik.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ فِيهَا } “İçinde.” Tevrat’ta.

{ هُدًى } “Hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَنُورٌ } “Ve nur olduğu halde.” Recm hükmünün açıklanması.

{ يَحْكُمُ بِهَا } “Ona dayanarak hüküm verirlerdi.” Tevrat’a.

{ النَّبِيُّنَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا } “Kendilerini Allah’a teslim etmiş peygamberler.” Müslümanlar olanlar. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a kadar Müslümanlar olan arasında Allah’a teslim etmiş bin tane peygamber bulunmaktadır.

{ لِلَّذِينَ هَادُوا } “Yahudilere.” Babaları Yahudi olan.

{ وَالرَّائِيُونَ } “Aynı şekilde onların bilginleri, (onunla hüküm verirlerdi).”

Diyor ki, rabbânîler, âlimler ve peygamberler dışındaki havra ehli.

{ وَالْأَحْبَارُ } “Fakihleri de.” Diğer âlimler.

{ بِمَا اسْتُخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ } “İlahî Kitabı korumakla görevli olmalarından dolayı.” Amel etmeleri ve Allah Teâlâ’nın Kitabı’na davet etmeleri nedeniyle.

{ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ } “Hepsi de onun (gerçek olduğuna) şahit idiler.”

Recme.¹²

¹² { شُهَدَاءَ } “Şâhid idiler” sözcüğü bir sonraki bölümde olmasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme ekledik.

{ فَلَا تَحْسَبُوا النَّاسَ } “(Ey Yahudiler ve yargıçlar!) öyleyse, artık insanlardan değil.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini ve recm hükmünü izhar etme konusunda.

{ وَاحْشَوْنَ } “Benden korkun.” Onu gizleme konusunda.

{ وَلَا تَسْتَرَوْا بِآيَاتِي } “Ve âyetlerimi satmayın.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini ve recm hükmünü gizlemekle.

{ ثَمَنًا قَلِيلًا } “Az bir bedel karşılığında.” Az bir yiyecek malı karşısında.

{ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın Tevrat’ta açıklamış olduğu Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini ve recm âyetini açıklamazsa.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ } “İşte onlar kâfirlerin ta kendileridir.” Allah’ı, Resûlü ve Kitab’ı.¹³

¹³ “İşte onlar kâfirlerin, zalimlerin ve fâsıkların ta kendileridir” şeklinde geçen ağır ifadelerin kimler hakkında olduğu tarih boyunca tartışma konusu olmuştur. İmam Ahmed’den aktardığımız birinci rivayette (41. âyetin dipnotuna bakınız) söz konusu âyetlerin Yahudilerin kendi aralarındaki kısas olayı nedeniyle nazil olduğu ortaya çıkmaktadır. Onlar bu konuda Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e başvurmuşlar ve O’nun kendi aralarında hükmetmelerini istemişlerdir. İmam Müslim’in Bera ibn Azib’ten rivayet ettiği olayda ise yine başrolde Yahudiler söz konusudur. Mesele de recm meselesi ve Yahudilerin recm ile ilgili hükümde ilahî hükmü değiştirme çabaları söz konusudur. Her iki rivayet de isnad açısından sahihtir. Her iki olayın birbirine yakın dönemlerde gerçekleştiği ve âyetlerin bu iki olay hakkında nazil olduğu olasıdır. Ancak hangi rivayetin âyetin içeriğine uygun olduğu ele alınıp incelenmesi gereken bir konudur. İbn Abbâs’ın rivayetinde geçen kısas olayının âyetin sebab-i nüzûlü bağlamında gerçeğe daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Sened tartışması yapma durumunda değiliz. Zira yukarıda da açıkladığımız gibi İbn Abbâs’tan gelen iki haber de sahihtir. İki sahabe’nin âyetin sebab-i nüzûlü bağlamındaki gözlemleri rivayetlerde geçmektedir. Bu açıdan birisini diğerine tercih edebilmek süğütür bir meseledir. Ancak İbn Abbâs’ın İslamî ilimler sahasında yetkin bir sahabe olduğu vaki’dur. Kaldı ki, âyetin sözleri ve ifadeleri de İbn Abbâs rivayetini desteklemektedir. 45. âyetteki kısas ile ilgili hükmü içeren (وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنُ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفُ بِالْأَنْفِ وَالْأَذُنُّ بِالْأَذُنِّ وَالسِّنُّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ) “Biz Tevrat’ta onlara şöyle yazdık: Can cana, göz göze, burun buruna, kulak kulağa, diş dişe karşıdır. Yaralar da ödetilir.” ifadeleri İbn Abbâs rivayetini desteklemektedir. Nitekim İbn Kesir de bu kanaattedir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 65. Di-

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ
وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ
فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Biz Tevrat’ta onlara şöyle yazdık: Can cana, göz göze, burun buruna, kulak kulağa, diş diş karşıdır Yaralar da ödetilir. Her kim kısas hakkını bağışlarsa, kendi (günahı) için kefaret olur. Her kim, Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse; işte onlar zalim olanlardır.”

{ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ } “Biz onlara şöyle yazdık.” İsrailoğullarına farz kıldık.

{ فِيهَا } “Tevrat’ta.” Tevrat’ta.

{ أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ } “Can cana, karşıdır.” Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ } “Göz göze.” Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ } “Burun buruna.” Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ } “Kulak kulağa.” Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ } “Diş diş.” Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ } “Yaralar da ödetilir.” Adaletli kişinin hükmetmesiyle.

ğer bir husus da Allah Teâlâ bu âyetlerde münafıklardan ve kâfirlerden küfre doğru hızlı bir şekilde yöneliş ve eğilimden bahsetmektedir. Recm olayında münafıkların bir rolü bulunmamaktadır. Ancak İbn Abbâs rivayetinde geçtiği üzere Yahudiler münafıkları gizlemektedirler. Bir üçüncü husus يَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿٥٩﴾ “O halde, onların arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet.” (5/Mâide/49) (فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿٥٩﴾ “Eğer sana gelirlerse, aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir!” (5/Mâide/42) gibi ifadeler bir tartışmanın varlığını hissettirmektedir. Bu ise iki Yahudi kabilesinin arasındaki husumete daha çok uygun düşmektedir. Ancak recm olayında böyle bir husumet söz konusu değildir ki, bu husumetten dolayı mahkemeleşmek için Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e başvursunlar.

{ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ } “Her kim kıyas hakkını bağışlarsa.” Yaralayana yaralama hakkını.

{ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ } “Kendi (günahı) için kefarettir.” Yaralanan için. Âyetin bu bölümünün yaralayıcı için olduğu da söylenmiştir.

{ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Her kim, Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın Kur’an’da açıkladığı hükümleri açıklamaz ve amel etmez ise.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } “İşte onlar zalim olanlardır.” Cezalandırma konusunda kendilerine zarar verenlerdir.

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Biz, onların ardından, ellerindeki Tevrat’ı doğrulamak üzere, Meryem oğlu İsa’yı gönderdik. Ona da, içinde hidayet ve nur bulunan ellerindeki Tevrat’ı doğrulayan, sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüt olan İncil’i verdik.”

{ وَقَفَّيْنَا } “Biz gönderdik.” Tabi kıldık, hemen ardından gönderdik.

{ عَلَىٰ آثَارِهِم بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا } “Onların ardından, doğrulamak üzere, Meryem oğlu İsa’yı.” Uygun olarak.

{ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ } “Ellerindeki Tevrat’ı.” Tevhid ve bazı şeri hükümleri.

{ وَآتَيْنَاهُ } “Ona da verdik.” Ona bahsettik.

{ الْإِنْجِيلَ فِيهِ } “İçinde bulunan İncil’i.” İncil’de bulunmaktadır.

{ هُدًى } “Hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَنُورٌ } “Ve nur.” Recmin açıklanışı.

{ وَمُصَدِّقًا } “Doğrulayan.” Uygun olan.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ } “Ellerindeki Tevrat’ı.” Tevhidi ve recmi.

{ وَهَدَى } “Bir hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَمَوْعِظَةً } “Ve bir öğüt olan.” Yasaklama.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Sakınanlar için.” Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan.

وَلِيُخَكِّمَ أَهْلَ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَّمْ يَخُكِّمْ بِمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Öyleyse İncil ehli, Allah’ın onda indirdikleri ile hüküm versinler! Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsık olanlardır.”

{ وَلِيُخَكِّمَ أَهْلَ الْإِنْجِيلِ } “Öyleyse İncil ehli, hüküm versinler!” Böylece İncil ehli açıklasın.

{ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ } “Allah’ın onda indirdikleri ile.” Allah Teâlâ’nın İncil’de açıkladığı Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nite-liklerini, özelliklerini ve recmi.

{ وَمَنْ لَّمْ يَخُكِّمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın İncil’de açıkladığı hükümleri açık- lamaz ise.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } “İşte onlar fâsık olanlardır.” İşte onlar isyankâr kâfirlerdir.

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا
جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْتُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ
إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Sana da ellerindeki kitabı doğrulayıcı ve onu koruyucu olarak (tahrif edilenle edilmeyeni ayırt etmek için), gerçek olmak üzere kitabı (Kur’an’ı) indirdik. Artık, onlar arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet! Sana gelen doğru (hükmü) bırakıp da onların tutkularına uyma! Biz, sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı. Fakat size verdiği (çeşitli şeriatlarda) sizi denemek için (onu dilemedi). Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, (yalnız) Allah’adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir.”

{ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ } “Sana da kitabı (Kur’an’ı) indirdik.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kitap yani Kur’an ile indirdik.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek olmak üzere.” Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ مُصَدِّقًا } “Doğrulayıcı.” Tevhid ve şeri emirlerin bir bölümüne uygun.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } “Ellerindeki.” Öncekileri.

{ مِنَ الْكِتَابِ } “Kitabı.” Yani kitapları.

{ وَمُحَمَّدًا عَلَيْهِ } “Ve onu koruyucu olarak (tahrif edilenle edilmeyeni ayırt etmek için).” Kitaplarının bütününe üstüne şehid olarak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Recme koruyucu olarak.

Bir diğer yorum olarak kitaplara emin olarak anlamı da verilmiştir.

{ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ } “Artık, onlar arasında hükmet!” Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları ve Hayber ehli arasında.

{ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiği ile.” Allah Teâlâ’nın sana Kur’an’da açıkladığı şeylerle.

{ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ } “Onların tutkularına uyma!” Celde/sopa cezası vermekle ve recm cezasını terk ederek.

{ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ } “Sana gelen doğru (hükümü) bırakıp da.” Sana gelen açıklamanın ardından.

{ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرْعَةً } “Biz, sizden her biriniz için bir şeriat belirledik.” Sizden her bir peygamber için, onun için bir şeriat açıkladık.

{ وَمِنْهَا جَا } “Ve bir yol.” Farzlar ve sünnetler.

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Allah dileyeydi, sizleri bir tek ümmet yapardı.” Sizi hiç kuşkusuz tek bir şeriat üzere birleştirdi.

{ وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ } “Fakat sizi denemek için (onu dilemedi).” Ancak sizi sinamak istiyor.

{ فِي مَا آتَيْنَكُمْ } “Size verdiği (çeşitli şeriatlarda).” Size kitap, sünnetler ve farzlar bahşetti.

Bundan dolayı diyor ki, ben size farz kıldım. Kalplerinize hiçbir vehim gelmesin.

{ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ } “Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ümmeti öyleyse sünnetler, farzlar ve sâlih amellerde ümmetlerle yarışınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ümmeti! Taatlere koşunuz.

{ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا } “Hepinizin dönüşü, (yalnız) Allah’adır.” Bütün ümmetlerin.

{ فَبَيِّنْكُمْ } “İşte size haber verecektir.” Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ } “Orada Allah şeyleri.” Dinde ve şeriatlerde.

{ تَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştüğünüz.” Muhalefet ettiğiniz.¹⁴

¹⁴ İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) ilahî buyruğunda geçen (لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرْعَةً وَمِنْهَا جَا) sözcükleri hakkında dedi ki: Yol ve sünnettir. Buhârî, Kitâbü'l-İman, 1. bâb. Bu haberi Taberî, Temimî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. İbn Hacer de bu haberi Abdürrezzak'ın sahih bir senedle muttasıl olarak rivayet ettiğini söyler. Taberî, c. 6, s. 270; Fethü'l-Bâri, c. 1, s. 48.

وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ دُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- “O halde, onların arasında Allah’ın indirdiği ile hükmet; onların tutkularına uyma. Allah’ın sana indirdiği hükümlerin bir bölümünden, seni saptırmamaları için onlardan sakın! Eğer onlar yüz çevirirlerse bil ki Allah, bazı günahları yüzünden onların başına bir belâ getirmek ister. Çünkü insanların çoğu fâsıktır.”

{ وَأَنِ احْكُم } “O halde, hükmet.” Hüküm ver.

{ بَيْنَهُمْ } “Onların arasında.” Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları ve Hayber ehli arasında.

{ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiği ile.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’da açıkladığı şey ile.

{ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ } “Onların tutkularına uyma.” Celde cezasını uygulamak ve recm cezasını terk etmekle.

{ وَاحْذَرْهُمْ } “Onlardan sakın!” Onlara güvenme.

{ أَنْ يَفْتِنُوكَ } “Seni saptırmamaları için.” Ta ki seni çevirmesinler diye.

{ عَنْ بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ } “Allah’ın sana indirdiği hükümlerin bir bölümünden.” Kur’an’da indirilen recimden.

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer onlar yüz çevirirlerse.” Recimden ve onların arasında hükmettiğin hükümden yüz çevirirler ise.

{ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ } “Bil ki Allah, onların başına bir belâ getirmek ister.” Onlara azap etmek ister.

{ بِبَعْضِ دُنُوبِهِمْ } “Bazı günahları yüzünden.” Günahlarının bütünü yüzünden.

{ وَأَنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ } “Çünkü insanların çoğu.” Kitap Ehli’nin.

{ لَفَاسِقُونَ } “Fâsıktır.” Anlaşmayı bozucu kâfirlerdir.

﴿٥٠﴾ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

50- “Yoksa onlar hâlâ câhiliye döneminin hükmünü mü arıyorlar? Kesin inanan bir toplum için, Allah’tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?”

{ أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ } “Yoksa onlar hâlâ câhiliye döneminin hükmünü mü arıyorlar?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların Câhiliye dönemindeki hükümlerinin senin katındaki Kur’an’da olmasını mı istiyorlar?

{ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا } “Allah’tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?” Hüküm veriş.

{ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ } “Kesin inanan bir toplum için.” Kur’an’ı tasdik eden bir toplum için.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾

51- “Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, o da onlardan olur. Çünkü Allah, zulmeden bir toplumu doğru yola ulaştırmaz.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ } “Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin.” Yardım ve nusret konusunda.

{ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } “Onlar birbirlerinin dostudurlar.” Diyor ki, onların bir bölümü kalben ve açıkça birbirlerinin dini üzeredirler. Birbirlerinin velisidirler.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ } “Kim onları dost edinirse.” Yardım ve nusret konusunda.

{ مِنْكُمْ } “Sizden.” Ey mü’minler topluluğu.

{ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ } “O da onlardan olur.” Velâyet konusunda. Allah Teâlâ’nın güvencesinde ve korumasında değildir.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Çünkü Allah, doğru yola ulaştırmaz.” Dinine ve hüccetine.

{ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Zulmeden bir toplumu.” Yahudileri ve Hıristiyanları.

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Kalplerinde hastalık bulunan kimselerin, ‘Bizleri çepeçevre bir felâket kaplamasından korkarız.’ diyerek onları (dost tutma) konusunda koşuştuklarını görürsün. Olabilir ki, Allah bir zafer verir veya kendi katından (onları üstün kılacak) bir buyruk getirir de onlar, içlerinde gizledikleri şeye pişman olurlar!”

{ فَتَرَى } “Görürsün.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).¹⁵

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık bulunan kimselerin.” Kuşku ve nifak bulunan. Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabının.

{ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ } “Onları (dost tutma) konusunda koşuştuklarını.” “Dost tutma konusunda.” Onların velâyetlerine hemen koştuğunu.

¹⁵ “Ellezine” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ يَقُولُونَ } “Diyerek” Birbirlerine diyerek.

{ نَحْشُجْ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ } “Bizleri çepeçevre bir felâket kaplamasından korkarız.” Şiddetin kaplamasından korktuğumuzdan dolayı onları veliler ediniriz.

{ فَعَسَى اللَّهُ } “Olabilir ki, Allah.” (عَسَى) Sözcüğü Allah Teâlâ için kullanımı halinde vaciptir anlamına gelir.

{ أَنْ يَأْتِي بِالْفَتْحِ } “Bir zafer verir.” Mekke’nin fethi ve nusretini Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına verir.

{ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ } “Veya kendi katından (onları üstün kılacak) bir buyruk getirir de.” Ya da kendi katından Kureyza oğullarına ve Nâdir oğullarına öldürme ve sürgün cezası.

{ فَيُضْحِكُوا } “Onlar olurlar.” Olurlar. Yani münafıklar.

{ عَلَى مَا أَسْرَوْا فِي أَنْفُسِهِمْ } “İçlerinde gizledikleri şeye.” Yahudilerin dostluğunu.

{ نَادِمِينَ } “Pişman.” Rezil rüsva olduktan sonra.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ آيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأُصْبِحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

53- “İman edenler de, ‘Elbette sizinle beraberiz diye Allah’a bütün güçleriyle yemin edenler bunlar mıydı?’ derler. (Böylece) onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Kendileri de ziyana uğramışlardır.”

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler de, derler.” İhlâslı mü’minler münafık olan Abdullah ibn Übeyye ve ashabı için.

{ أَهَؤُلَاءِ } “Bunlar mıydı?” Yani münafıklar mıydı?

{ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ آيْمَانِهِمْ } “Elbette diye Allah’a bütün güçleriyle yemin edenler.” Şiddetli yeminleriyle. Kişi Allah Teâlâ adına yemin ettiğinde hiç kuşkusuz şiddetli yemin etmiş olur.

{ اِنَّهُمْ } “Elbette kendileri.” Yani münafıklar.

{ لَمَعَكُمْ } “Sizinle beraberiz.” İhlâslı bir şekilde birlikteyiz. Kalben sizin dininiz üzereyiz.

{ حَبَطَتْ اَعْمَالُهُمْ } “(Böylece) onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir.” Dünyada iyilikleri boşa gitmiştir.

{ فَاصْبَحُوا خَاسِرِينَ } “Kendileri de ziyana uğramışlardır.” Cezalandırılarak aldanan kimselerden olmuşlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

54- “Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah yakında (onların yerine) öyle bir toplum getirir ki, Allah onları, onlar da Allah’ı severler; onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, inkâr edenlere karşı güçlü ve onurlu olurlar; Allah yolunda cihad ederler ve bu uğurda kınayan kimselerin hiç birinin kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allah’ın bir lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah lütfü geniş olan, hakıyla bilendir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Esed, Gatafan kabileleri ile Kinde ve Mirar kabilelerinden bir takım insanlar.

{ مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ } “Sizden kim dininden dönerse.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in vefatından sonra.

{ فَسَوْفَ يَأْتِي } “Bilsin ki yakında getirir ki.” Getirir.

{ اللَّهُ يُحِبُّهُمْ } “Allah (onların yerine) öyle bir toplum.” Yani Yemen ehlini.

{ يُحِبُّهُمْ } “Allah onları sever.” Allah Teâlâ.

{ وَ يُحِبُّونَهُ } “Onlar da Allah’ı severler.” Yani onlar da Allah Teâlâ’yı severler.

{ أَدَلَّةٌ } “Onlar alçak gönüllü.” Rahmetli, şefkatlidirler.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere karşı.” Mü’minlerle birlikte.

{ أَعَزَّةٌ } “Güçlü ve onurlu olurlar.” Şiddetli.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “İnkâr edenlere karşı. Allah yolunda cihad ederler.” Yani Allah Teâlâ’ya taate meylederek.

{ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ } “Ve bu uğurda kınayan kimselerin hiç birinin kınamasından korkmazlar. İşte bu.” Belirtilen muhabbet, emir ve bunun dışındaki şeyler.

{ فَضْلُ اللَّهِ } “Allah’ın bir lütfudur ki.” Allah Teâlâ’nın lütfu.

{ يُؤْتِيهِ } “Onu verir.” Onu bahşeder.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللَّهُ وَاسِعٌ } “Allah lütfu geniş olan.” İhsanı bol olandır, cömerttir.

{ عَلِيمٌ } “Hakkıyla bilendir.” Bahşettiğini.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Sizin dostunuz (işinizi gören), ancak Allah, O’nun elçisi ve Allah’ın emrine boyun eğerek, dosdoğru namaz kılan ve zekâtı veren mü’minlerdir.”

Ardından Abdullah ibn Selam ve ashabı Esed ve Üseyd ya da Sa-lebe ibn Kays ve diğerleri hakkında Yahudilerin kendilerine cefada bulunmalarından dolayı bu âyet-i kerime nâzil oldu.

{ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ } “Sizin dostunuz (işinizi gören), ancak Allah.” Korumanız, yardımcınız ve size ünsiyet kurduran Allah Teâlâ’dır.

{ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “O’nun elçisi ve mü’minlerdir.” Ebûbekir ve ashabıdır.

{ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ } “Dosdoğru namaz kılan.” Beş vakit namaz kılanlar.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ } “Ve zekâtı veren.” Mallarının zekatını veren.

{ وَهُمْ رَاكِعُونَ } “Allah’ın emrine boyun eğerek.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte cemaatle beş vakit namazı kılanlardır.

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Kim Allah’ı, Peygamberini ve iman edenleri dost edinirse üstün gelir, çünkü üstün gelenler ancak Allah’tan yana olanlardır.”

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “Kim Allah’ı, Peygamberini ve iman edenleri dost edinirse üstün gelir.” Yardım ve nusret konusunda. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır.

{ فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ } “Çünkü ancak Allah’tan yana olanlardır.” Allah Teâlâ’nın askerleridir.

{ هُمُ الْغَالِبُونَ } “Üstün gelenler.” Düşmanlarına karşı galip gelenler yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَلَعِبًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُتُوبَكُمْ مِّنْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57- “Ey iman edenler! Sizden önce kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlence konusu yapanları ve kâfirleri dost edinmeyin! Eğer iman etmiş iseniz yalnız Allah’tan korkun!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا } “Ey iman edenler! Dininizi alay konusu yapanları edinmeyin.” Alay.

{ وَلَعِبًا } “Ve eğlence.” Gülünç ve bâtl edinenleri.

{ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا } “Verilenlerden.” Bahşedilenler.

{ الْكِتَابِ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Sizden önce kitap.” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ وَالْكَافِرِينَ } “Ve kâfirleri.” Diğer kâfirleri.

{ أَوْلِيَاءَ } “Dost” Yardım ve nusrette.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Yalnız Allah’tan korkun!” Onları dost edinme konusunda Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } “Eğer iman etmiş iseniz.” Eğer iseniz.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا

يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58- “Onlar, namaza çağırdığınız zaman, namazı alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu da, onların akıllarını kullanmayan bir toplum olmalarından dolayıdır.”

{ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ } “Onlar, namaza çağırdığınız zaman.” Ezan ve ikamet ile.

{ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا } “Namazı alay konusu yaparlar.” Alay/maskaralık.

{ وَلَعِبًا } “Ve eğlence.” Gülünç ve bâtl.

{ ذَلِكَ } “Bu da.” İstihza ediş.

{ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ } “Onların akıllarını kullanmayan bir toplum olmalarından dolayıdır.” Allah Teâlâ’nın emrini kavrayamayan bir toplum olmalarındandır. Bunlar ne Allah Teâlâ’yı birlemeyi ne de Allah Teâlâ’nın dinini bilmektedirler. Bu âyet-i kerime Bilal’in ezanıyla alay eden bir Yahudi hakkında nâzil oldu. Bu alay edişi nede-niyle Allah Teâlâ onu ateşte yaktı.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَتَّقُمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ أَمِنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنْ أَكْثَرُكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

59- “De ki: ‘Ey Kitap Ehli! Biz ancak Allah’a, bize indirilene ve bizden önce indirilene inanmamızdan ve sizin çoğunuzun da fâsık kimseler olmanızdan dolayı bizden hoşlanmıyorsunuz!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَتَّقُمُونَ مِنَّا } “Ey Kitap Ehli! Bizden hoşlanmıyorsunuz!” Bize eleştiride bulunuyor ve bizi kınıyorsunuz.

{ إِلَّا أَنْ أَمِنَّا بِاللَّهِ } “Biz ancak Allah’a, inanmamızdan.” Ancak bir tek Allah Teâlâ’ya inanmamızdan ve O’na ortak koşmamamızdan.

{ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا } “Bize indirilene.” Yani Kur’an’a.

{ وَمَا أُنْزِلَ مِن قَبْلُ } “Ve bizden önce indirilene.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilenden ve Kur’an’dan önce indirilen kitapların ve resûllerin bütünü.

{ وَأَنْ أَكْثَرُكُمْ } “Ve sizin çoğunuzun da.” Bütününüz.

{ فَاسِقُونَ } “Fâsık kimseler olmanızdan dolayı.” Kâfirler.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

60- “(Onlara) de ki: ‘Allah katında ceza bakımından bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah’ın kendisine lânet ettiği, gazabına uğrattığı, bir kısmını maymun ve domuz yaptığı kimselerle, tâğuta tapan kimsenin (dinidir). İşte varacakları yer en kötü olan ve doğru yoldan en çok sapan bunlardır.”

Ardından Allah Teâlâ onların sözleri/görüşleri ve “Hiçbir dinin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ve ashabının payından

daha az olduğunu bilmiyoruz.” şeklindeki sözleri hakkında buyruğunu indirerek şöyle buyurdu:

{ قُلْ } “(Onlara) de ki:” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{ هَلْ أَنْبِئُكُمْ } “Haber vereyim mi?” Size haber vereyim mi?

{ بِشَرِّ مِنْ ذَلِكَ } “Bundan daha kötüsünü.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabına söylediğinizden.

{ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında ceza, bakımından.” Allah Teâlâ katında cezalandırılacak kimsenin.

{ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ } “Allah’ın kendisine lânet ettiği.” Allah Teâlâ’nın kendisini cizye ile cezalandırdığı.

{ وَعَصَبَ عَلَيْهِ } “Gazabına uğrattığı.” Kızdığı.

{ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْقِرْدَةَ } “Bir kısmını maymun yaptığı kimselerle.” Hazret-i Dâvud (‘aleyhi’s-selâm) döneminde.

{ وَالْخَنَازِيرَ } “Ve domuz.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) döneminde sofradan yemek yemelerinin ardından.

{ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ } “Tâğuta tapan kimsenin (dinidir).” Kâhinlere ve şeytanlara. Eğer âyet-i kerime “Abudu’t-tâğuti” şeklinde okunursa Allah Teâlâ şöyle buyurmuş olur: Onları şeytanın, putların ve kâhinlerin kulları kıldı.

{ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا } “İşte varacakları yer en kötü olan bunlardır.” Dünyada uğradıkları ceza ve ahirette kendilerine hazırlanan menzil bakımından..

{ وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ } “Ve doğru yoldan en çok sapan.” Hidayet yolundan sapan demektir.

وَإِذَا جَاؤُكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللَّهُ
أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾

61- "Size geldikleri zaman, 'İman ettik.' derler. Oysa onlar yanınıza inkârcı olarak girmişler ve yine inkârcı olarak çıkmışlardır. Allah, onların gizlemekte olduklarını iyi bilir."

{ وَإِذَا جَاءُوكُمْ } "Size geldikleri zaman." Yani Yahudilerin ayak takımları. Gelenlerin münafıklar olduğu da söylenmiştir.

{ قَالُوا آمَنَّا } "'İman ettik' derler." Sana ve senin niteliğine ve özelliklerine. Zira senin niteliklerin ve özelliklerin bizim kitabımızda bulunmaktadır.

{ وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكَفْرِ } "Oysa onlar yanınıza inkârcı olarak girmişler." Bâtınları kâfir olarak.

{ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ } "Ve yine inkârcı olarak çıkmışlardır." Bâtınları kâfir olarak da çıkarlar.

{ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ } "Allah, onların gizlemekte olduklarını iyi bilir." Küfrü.

وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ الشَّحْتَ
لِبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Onlardan çoğunu görürsün ki günaha, haksızlığa ve haram mal yemeğe, (sanki haklı imişler gibi) koşuşurlar. Onların yapmakta oldukları işler ne kötüdür!"

{ وَتَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ } "Onlardan çoğunu görürsün ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yani Yahudilerden.

{ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ } "Günaha, (sanki haklı imişler gibi) koşuşurlar." Masiyete ve şirke hemen koşarlar.

{ وَالْعُدْوَانِ } "Haksızlığa." Zulüm ve insanlara karşı taşkınlığa.

{ وَأَكْلِهِمُ الشَّحْتَ } "Ve haram mal yemeğe." Haram rüşveti ve hüküm değişikliği konusunda.

{ لِبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } "Onların yapmakta oldukları işler ne kötüdür!" Masiyet ve taşkınlık.

لَوْلَا يَنْهِيهِمُ الرَّبَّائِيُّونَ وَالْأَخْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ الشُّحْتَ
لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٦٣﴾

63- “Din adamları ve bilginler, keşke onları yalan söylemekten ve haram yemekten alıkoysalardı! Yapmakta oldukları ne kötüdür!”

{ لَوْلَا يَنْهِيهِمُ } “Keşke onları alıkoysalardı!” Onları alıkoysalardı ya.

{ الرَّبَّائِيُّونَ } “Din adamları.” Havra ehli.

{ وَالْأَخْبَارُ } “Ve bilginler.” Bilginler.

{ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ } “Yalan söylemekten.” Şirkten.

{ وَأَكْلِهِمُ الشُّحْتَ } “Ve haram yemekten.” Rüşvet ve haramdan.

{ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } “Yapmakta oldukları ne kötüdür!” Bunu terk edişleri konusunda.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلَعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ
يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ
إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى
يَوْمِ الْقِيَمَةِ كُلَّمَا أَوقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي
الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

64- “Yahudiler, ‘Allah’ın eli bağlıdır.’ dediler. Kendi elleri bağlansın, söyledikleri sözden dolayı lânetli olsunlar! Hayır! Allah’ın elleri açıktır, dilediği gibi harcar. Rabbin tarafından sana indirilen (Kur’an), onlardan bir çoğunun azgınlığını ve inkârını artırıyor. Onların arasına, kıyâmet gününe kadar sürecek olan bir düşmanlık ve kin soktuk. Onlar ne zaman savaş için bir ateş tutuştursalar, Allah onu söndürür. Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar; Allah ise bozguncuları sevmez.”

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } “Yahudiler, dediler.” Yani Yahudi Finhas ibn Azura.
 { يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ } “Allah’ın eli bağlıdır.” Cömertçe davranmaktan engellenmiştir.

{ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ } “Kendi elleri bağlansın.” Onların elleri hayra karşı tutulmuş ve hayırda harcamak hususunda engellenmiştir.

{ وَلَعْنُوا بِمَا قَالُوا } “Söyledikleri sözden dolayı lanetli olsunlar!” Dedikleri nedeniyle cizye azabıyla azaplandırıldılar.

{ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ } “Hayır! Allah’ın elleri açıktır.” İyiye ve facir kişiye karşı iki eli açıktır.

{ يُنْفِقُ } “Harcar.” Bahşeder.

{ كَيْفَ يَشَاءُ } “Dilediği gibi.” Dilerse genişletir, dilerse kısar.

{ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } “Onlardan birçoğunun artırıyor.” Allah Teâlâ onlardan birçoğunun küfürlerini arttırıyor.

{ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ } “Sana indirilen (Kur’an).” Sana inzal edilen şeye.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbin tarafından.” Yani Kur’an.

{ طُعْيَانًا } “Azgınlığını.” Sürekliliğini.

{ وَكُفْرًا } “Ve inkârını.” Küfür üzere sebatı.

{ وَالْفَيْنَا } “Soktuk.” Teşvik ettik ve özendirdik.

{ بَيْنَهُمْ } “Onların arasına.” Yahudiler ve Hristiyanların arasına.

{ الْعَدَاوَةُ } “Bir düşmanlık.” Öldürmede ve helak edişte düşmanlık.

{ وَالْبَغْضَاءُ } “Ve kin.” Kalpte kin.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ } “Kıyâmet gününe kadar sürekcek olan. Onlar ne zaman savaş için bir ateş tutuştursalar.” Ne zaman Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in öldürülmesi için azgınlâşarak toplansalar.

{ أَطْفَأَهَا اللَّهُ } “Allah onu söndürür.” Allah Teâlâ onları ayırır ve güçlerini böler.

{ وَيَسْعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا } “Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkar-maya çalışırlar.” Yeryüzünde insanları Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dan engellemek ve Allah Teâlâ’ya başkasına davet ederek fesad için yürürler.

{ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ } “Allah ise bozguncuları sevmez.” Yahudi-leri de dinlerini de.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَدْخَلْنَاهُمْ
جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾

65- “Eğer Kitap Ehli iman edip Allah’tan sakınsalardı, biz onların kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık.”

{ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ } “Eğer Kitap Ehli.” Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَاتَّقَوْا } “Allah’tan sakınsalardı.” Yahudilikten ve Hristiyanlık-tan tevbe ederek.

{ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ } “Biz onların kötülüklerini örter.” Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki günahlarını.

{ وَلَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ } “Ve onları nimeti bol cennetlere sokar-dık.” Ahirette.

وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Eğer onlar Tevrat’ı, İncil’i ve Rablerinden kendilerine indirilmiş olanı uygulamış olsalardı, kuşkusuz üstlerindeki ve ayaklarının altındaki nimetlerden yerlerdi. Gerçi onların içinde orta yolu tutan bir topluluk vardır. Ama çoğunun yapmakta oldukları ne kötüdür!”

{ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ } “Eğer onlar Tevrat’ı, İncil’i uygulamış olsalardı.” Tevrat’ta ve İncil’de olanı ikrar etselerdi ve bunu yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özelliklerini ve niteliklerini açıklasalardı.

{ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ } “Ve Rablerinden kendilerine indirilmiş olanı.” Rabblerinin kendilerine Tevrat’ta ve İncil’de açıkladıklarını açıklasalardı. Âyetin yorumu hakkında şöyle de denilmiştir: Rabblerinden gelen resûllerin ve kitaplarının tümünü ikrar etselerdi.

{ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ } “Kuşkusuz üstlerindeki nimetlerden yerlerdi.” Yağmur ile.

{ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ } “Ve ayaklarının altındaki.” Bitkiler ve meyve-lerle/ürünlerle.

{ مِنْهُمْ } “Gerçi onların içinde vardır.” Ehl-i Kitab’ın arasında.

{ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ } “Orta yolu tutan bir topluluk.” Adil, müstakim bir topluluk. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı, Rahip Bahira ve ashabı, Necaşi ve ashabı, Selman-ı Fârisî.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } “Ama çoğunun yapmakta oldukları ne kötüdür!” Gizlemiş oldukları. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özellikleri ne kötüdür! Ka’b ibn Eşref, Ka’b ibn Esed, Mâlik ibn Seyf, Said ibn Amr, Ebû Yâsir ve Huyay ibn Ahtab bunlardandır.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

67- “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O’nun mesajını tebliğ etmemiş olursun! Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.”

{ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ } “Ey Peygamber!” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden sana indirileni tebliğ et!” İlah-larına hakaret etmeleri, dinlerini ayıplamaları, onlarla savaşmayı ve İslam’a davet etmeyi.

{ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ } “Eğer bunu yapmazsan.” Emredildiğin şeyi.

{ فَمَا بَلَّغْتَ رَسُولَتَهُ } “O’nun mesajını tebliğ etmemiş olursun!” Gerek-tiği şekilde.

{ وَاللَّهُ يَغْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ } “Allah seni insanlardan koruyacaktır.” Ya-hudilerden ve onların dışındaki diğer insanlardan.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ } “Doğrusu Allah kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.” Dinine ehil olmayan kimseyi dinine iletmez.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68- “De ki: ‘Ey Kitap Ehli! Siz Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirileni uygulamadıkça, (inanç konusunda) hiçbir temel üze-rinde değilsinizdir.’ Andolsun, Rabbinden sana indirilen, onlar-dan çoğunun azgınlık ve inkârını artırır. Öyleyse inkârcı top-lum için üzülme!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ } “Ey Kitap Ehli!” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ } “Siz (inanç konusunda) hiçbir temel üzerinde de-ğilsinizdir.” Allah Teâlâ’nın dininden.

{ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ } “Tevrat’ı, İncil’i uygulamadıkça.” Ta ki Tevrat’takileri ve İncildekileri ikrar etmedikçe.

{ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ } “Ve Rabbinizden size indirileni.” Kitapların ve resûllerin bütünü.

{ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } “Andolsun, onlardan çoğunun artırır.” Onların kâfirlerinin.

{ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ } “Sana indirilen.” Sana indirilene.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden.” Yani Kur’an’a.

{ طُغْيَانًا } “Azgınlık.” İnatçılıklarını.

{ وَكُفْرًا } “Ve inkârını.” Küfür üzere ayak diremelerini.

{ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ } “Öyleyse inkârcı toplum için üzülme!” Eğer iman etmezler ise onların küfürde helak oluşlarına.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

69- “İman edenler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hristiyanlardan Allah’a ve ahiret gününe inanıp iyi amel işleyenlere korku yoktur; onlar üzülecek de değildir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a, peygamberlerin tümüne inanıp bu inanç üzere vefat edene korku da yoktur, üzülmeceklerdir de.

{ وَالَّذِينَ هَادُوا } “İle Yahudiler.” Yahudilik dininde olanlar.

{ وَالصَّابِئُونَ } “Sâbiîler.” Yani Hristiyanlardan bir kavim. Bunlar söz itibariyle Hristiyanlardan daha yumuşaktırlar.

{ وَالنَّصَارَى } “Ve Hristiyanlardan.” Necran ehli Hristiyanları ile diğer Hristiyanlar.

{ مَنْ أَمَنَ } “İnanıp.” Yani Yahudilerden, Sâbiîlerden ve Hıristiyanlardan.

{ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Allah’a ve ahiret gününe.” Ölümden sonra dirilişe. Yahudi Yahudilikten, Sâbiî Sâbiîlikten, Hıristiyan da Hıristiyanlıktan tevbe ederse.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } “İyi amel işleyenlere.” Kendi ile Rabbi arasında hâlis olarak sâlih amel işlerse.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } “Korku yoktur.” Karşılarına çıkacak azap konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } “Onlar üzülecek de değillerdir.” Artlarında bıraktıkları şeyler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Korku yoktur.” İnsanlar korktuğunda “Onlar üzülecek de değillerdir.” İnsanlar üzüldüklerinde.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: “Onlara korku yoktur.” Ölüm kesildiğinde, “Onlar üzülecek de değillerdir.” Cehennem ateşi bütünüyle kapatıldığında.

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ وَآرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Andolsun ki İsrailoğullarından sağlam söz aldık ve onlara elçiler gönderdik. Ama ne zaman bir elçi onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmişse kimilerini yalanladılar, kimilerini de öldürdüler.”

{ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ } “Andolsun ki sağlam söz aldık.” İkrar.

{ بَنِي إِسْرَآءِيلَ } “İsrailoğullarından.” Tevrat’ta Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) konusunda ve Allah Teâlâ’ya ortak koşmama konusunda.

{ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُهُمْ } “Ve onlara elçiler gönderdik. Ama ne zaman bir elçi onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmişse.” Kalplerine ve Yahudilik dinlerine uygun düşmeyen.

{ فَرِيقًا كَذَّبُوا } “Kimilerini yalanladılar.” Diyor ki, bir grup peygamberi yalanladılar. Hazret-i İsa ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ } “Kimilerini de öldürdüler.” Diyor ki, bir grup peygamberi öldürdüler. Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya (‘aleyhi’s-selâm)’i.

وَحَسِبُوا إِلَّا تَكُونُ فِتْنَةً فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

71- “Onlar başlarına bir belâ gelmeyeceğini sandılar da kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla görendir.”

{ وَحَسِبُوا إِلَّا تَكُونُ فِتْنَةً } “Onlar başlarına bir belâ gelmeyeceğini sandılar da.” Bela. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: peygamberleri öldürmeleri ve yalanlamaları dolayısıyla kalplerinin ifsad olmayacağını.

{ فَعَمُوا } “Kör kesildiler.” Hidayete karşı.

{ وَصَمُّوا } “Ve sağır.” Kalpte hakka karşı sağır kesildiler ve Allah Teâlâ’yı inkâr ettiler. Ardından da iman ettiler ve küfürden tevbe ettiler.

{ ثُمَّ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ } “Sonra Allah tevbelerini kabul etti.” Allah Teâlâ onların kusurlarından vazgeçer.

{ ثُمَّ عَمُوا } “Sonra yine kör oldu.” Hidayete karşı.

{ وَصَّوْا } “Ve sağır.” Hakka karşı sağır oldular ve onu inkâr ettiler.

{ كَثِيرٌ مِنْهُمْ } “İçlerinden çoğu.” Ve küfür üzerine vefat etti.

{ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ } “Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla görendir.” Küfürde peygamberleri öldürmelerini ve yalanlamalarını görendir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

72- “Andolsun ki, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfre düşmüşlerdir. Oysa İsa (onlara), ‘Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin.’ demişti. Çünkü her kim Allah’a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun varacağı yer ateş olur. Zulmedenler için hiçbir yardımcı yoktur.”

{ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ } “Andolsun ki, ‘Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler, küfre düşmüşlerdir.” Bu Nasturîlerin görüşüdür.

{ وَقَالَ الْمَسِيحُ } “Oysa İsa (onlara), demişti.” İsa ibn Meryem.

{ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Ey İsrailoğulları! Allah’a kulluk edin.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ } “Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan. Çünkü her kim Allah’a ortak koşarsa.” Bu hal üzere ölürse.

{ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ } “Allah ona cenneti haram kılar.” Cennete girmeyi.

{ وَمَأْوَاهُ } “Ve onun varacağı yer.” Son noktası.

{ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ } “Ateş olur. Zulmedenler için yoktur.” Müşrikler için.

{ مِنْ أَنْصَارٍ } “Hiçbir yardımcı.” Kendileri için murad edilen şeyden engelleyici.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73- “Yine, ‘Allah üçten biridir.’ diyenler küfre düşmüşlerdir. Oysa tek Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse, onlardan inkâr edenlere can yakıcı bir azap dokunacaktır.”

{ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ } “Yine ‘Allah üçten biridir.’ diyenler küfre düşmüşlerdir.” Bu görüş de Markusîlerin görüşüdür. Diyor ki, baba, oğul ve Ruhu’l-Kuds.

{ وَمَا مِنْ إِلَهٍ } “Hiçbir ilâh yoktur.” Gökler ve yer ehli için.

{ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ } “Oysa tek Allah’tan başka.” Ne bir çocuğu ne de bir ortağı vardır.

{ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ } “Eğer söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse.” Diyor ki, görüşlerinden/sözlerinden ki bunlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır, tevbe etmezler ise.

{ لَيَمَسَّنَّ } “Dokunacaktır.” İsabet edecektir.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onlardan inkâr edenlere, can yakıcı bir azap.” Acıtması kalplerine işleyecek halis acıtıcı.

﴿٧٤﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

74- “Onlar hâlâ Allah’a tevbe edip, ondan bağışlanma istemeyecekler mi? Oysa Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ } “Onlar hâlâ Allah’a tevbe edip, mi?” Görüşlerinden.

{ وَيَسْتَغْفِرُونَ } “O’ndan bağışlanma istemeyecekler.” O’nu birlemeyecekler mi?

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Oysa Allah, çok bağışlayan.” Tevbe edip iman edenleri.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat edenlere.

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ
صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ أَنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظُرْ
أَنَّى يُؤْفَكُونَ

75- “Meryem oğlu Mesih peygamberden başka bir şey değildir. On-
dan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi dosdoğru
bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetleri na-
sıl açıklıyoruz, sonra bak, onlar nasıl da döndürülüyorlar?”

{ مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ } “Meryem oğlu Mesih peygamberden
başka bir şey değildir.” Mürsel bir peygamberden başka bir şey.

{ قَدْ خَلَتْ } “Gelip geçmiştir.” Geçmiştir.

{ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ } “Ondan önce de peygamberler. Onun an-
nesi dosdoğru bir kadındır.” Annesi peygamber benzeridir.

{ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ } “Her ikisi de yemek yerlerdi.” Her ikisi de yemek
yiyen kullar idiler.

{ أَنْظُرْ } “Bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ } “Onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz.” Hazret-i
İsa (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Meryem’in ilah olmadığına dair ala-
metleri.

{ ثُمَّ أَنْظُرْ } “Sonra bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَنَّى يُؤْفَكُونَ } “Onlar nasıl da döndürülüyorlar?” Nasıl da yalan söy-
leyerek döndürülüyorlar.

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

76- “De ki: Allah’ı bırakıp da sizin için ne yarara ne de zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Allah gerçekten hakkıyla işiten ve bilendir!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp da şeylere mi tapıyorsunuz?”

Putlara.

{ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا } “Sizin için ne de zarara gücü yetmeyen.” Dünyada ve ahirette de sizden hiçbir zararı def etmeye gücü yetmeyen.

{ وَلَا نَفْعًا } “Ne yarara.” Diyor ki, dünyada da ahirette de yarar elde etmeye.

{ وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Allah gerçekten hakkıyla işiten.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) ve annesi hakkındaki sözlerinizi.

{ الْعَلِيمُ } “Ve bilendir.” Cezalarınızı.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾

77- “De ki: ‘Ey Kitap Ehli! Dininiz konusunda, gerçek dışına çıkarak sınırı aşmayın! Bundan önce yoldan çıkıp birçoklarını da yoldan çıkaran, hâlâ doğru yoldan sapan bir toplumun tutkularına uymayın!’”

{ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ } “De ki: “Ey Kitap Ehli!” Ey Necran ehli.

{ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ } “Dininiz konusunda, sınırı aşmayın!” Dininiz hakkında şiddetli davranmayınız.

{ غَيْرَ الْحَقِّ } “Gerçek dışına çıkarak.” Zira dininiz hak din değildir.

{ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ } “Bir toplumun tutkularına uymayın!” Bir kavmin dinine ve bir kavmin görüşlerine/sözlerine.

{ قَدْ ضَلُّوا } “Yoldan çıkıp.” Hidayetten saparak.

{ مِنْ قَبْلُ } “Bundan önce.” Sizden önce. Ki bunlar reislerdir: Seyyid ve Akib.

{ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا } “Birçoklarını da yoldan çıkaran.” Haktan ve hidayetten.

{ وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ } “Hâlâ doğru yoldan sapan.” Hidayet yolumundan sapan.

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

78- “İsrailoğullarından inkâr etmiş olanlar, Dâvud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, onların söz dinlememeleri ve sınırı aşmaları yüzündendir.”

{ لُعِنَ } “Lânetlenmişlerdir.” Mesh cezasına çarptırılmışlardır.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ } “İsrailoğullarından inkâr etmiş olanlar, Dâvud diliyle.” Hazret-i Dâvud (‘aleyhi’s-selâm)’ın bedduasıyla maymuna dönüştüler.

{ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ } “Ve Meryem oğlu İsa.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın bedduasıyla domuzlara dönüştüler.

{ ذَلِكَ } “Bu.” Lanet.

{ بِمَا عَصَوْا } “Onların söz dinlememeleri.” Cumartesi günü hakkında söz dinlememeleri ve sofradan yemeleri.

{ وَكَانُوا يَعْتَدُونَ } “Ve sınırı aşmaları yüzündendir.” Peygamberleri öldürmeleri, masiyetleri helal saymaya çalışmaları nedeniyledir.

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

79- “Onlar, işledikleri kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!”

{ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ } “Onlar, birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı.”
Tevbe etmiyorlardı.

{ عَنْ مُنْكَرٍ } “Kötülüklerden.” Çirkin davranışlardan.

{ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } “İşledikleri. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!” Yani işlemiş oldukları masiyetler ve sınırı aşmaları.

تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾

80- “Onlardan birçoğunu görürsün ki, inkâr eden (ve Allah’a ortak koşanlara) dostluk ederler. Benliklerinin, kendileri için hazırladığı şey ne kötüdür ki Allah onları hışmına uğratmıştır! Onlar sürekli olarak azapta kalacaklardır.”

{ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ } “Onlardan birçoğunu görürsün ki.” Münafıklardan.

{ يَتَوَلَّوْنَ } “Dostluk ederler.” Nusret ve yardımda.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr eden (ve Allah’a ortak koşanlara).” Ka’b ve ashabı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onlardan birçoğunu görürsün ki.” Yahudilerden, Ka’b ve ashabı. “İnkâr edenlerle dostluk ederler.” Mekke ehlinin kâfirleri Ebû Süfyan ve ashabıyla.

{ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ } “Benliklerinin, kendileri için hazırladığı şey ne kötüdür ki.” Yahudilikte ve münafıklıkta.

{ أَنْ سَخِطَ } “Hışmına uğratmıştır!” Hışmına uğratmak suretiyle.

{ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ } “Allah onları. Onlar sürekli olarak azapta kalacaklardır.” Ölmezler ve çıkartılmazlar da.

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

81- “Onlar Allah’a, Peygamber’e ve O’na indirilen (kitaba) iman etmiş olsalardı, o inkârcıları dost edinmezlerdi. Ama onların birçoğu fâsıktırlar.”

{ وَلَوْ كَانُوا } “Onlar olsalardı.” Yani münafıklar.

{ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ } “Allah’a, iman etmiş.” Allah Teâlâ’ya inanıp tasdik etselerdi.

{ وَالنَّبِيِّ } “Peygamber’e “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ } “Ve ona indirilen (kitaba).” Yani Kur’an’a.

{ مَا اتَّخَذُوهُمْ } “O inkârcıları edinmezlerdi.” Yani Yahudileri.

{ أَوْلِيَاءَ } “Dost.” Yardım ve nusrette.

{ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } “Ama onların birçoğu.” Kitap Ehli’nden birçoğu.

{ فَاسِقُونَ } “Fâsıktırlar.” Münafıktırlar.

Âyet-i kerime hakkında şöyle de denilmiştir: “Onlar olsalardı.” Yani Yahudiler. “Allah’a iman etmiş.” Allah Teâlâ’nın birliğini ikrar etmiş olsalardı. “Peygambere.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. “Ve ona indirilene.” Yani Kur’an’a. “O inkârcıları edinmezlerdi.” Yani Ebû Süfyan ve ashabını. “Dost.” Yardım ve nusrette. “Ama onların birçoğu.” Kitap Ehli’nden birçoğu. “Fâsıktırlar.” Kâfirdirler.

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Yahudileri ve Allah’a ortak koşanları, iman edenlere insanların en şiddetli düşmanı bulursun. ‘Biz Hıristiyan’ız.’ diyenleri ise iman edenlere sevgide en yakın bulursun. Bu da onların içinde bir takım keşişler ve rahipler bulunması ve onların büyüklük taslamamaları yüzündendir.”

Ardından Allah Teâlâ onların Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına olan düşmanlıklarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ لَتَجِدَنَّ } “*Bulursun.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً } “*İnsanların en şiddetli düşmanı.*” Ve söz/görüş bakımından en çirkin olanı.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “*İman edenlere.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına.

{ الْيَهُودَ } “*Yahudileri.*” Benî Kureyza, Benî Nadîr, Fedek ve Hayber Yahudilerini.

{ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا } “*Ve Allah’a ortak koşanları.*” Ortak koşanların en şiddetlisi Mekke ehlinin müşrikleridir.

{ وَلَتَجِدَنَّ } “*Bulursun.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً } “*Sevgide en yakın.*” Bağ yönünden ve söz bakımından en yumuşak olanı.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “*İman edenlere.*” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabına.

{ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى } “*Biz Hıristiyan’ız, diyenleri ise.*” Yani Necaşi ve ashâbı. Bunlar 32 kişi idiler. Kırk kişi olduğu da denilmiştir. 32 tanesi Habeşlilerden ve sekiz tanesi de Şam rahiplerindendir. Rahip Bahira ve ashâbı, Ebrehe, Eşref, İdris, Temmam, Dureyd ve Eymen.

{ ذَلِكَ } “*Bu da.*” Sevgi.

{ بَأَنَّهُمْ قَتِيلِينَ } “*Onların içinde bir takım keşişler bulunması.*” Başlarının ortası tıraş edilmiş ibadet ediciler.

{ وَرُهْبَانًا } “*Ve rahipler.*” Havra ehli olan bilginleridir.

{ وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } “Ve onların büyüklük taslamamaları yüzündendir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten.

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾

83- “Bu yüzden, sen onların elçiye indirileni dinlediklerinde, tanıdıkları gerçekten dolayı, gözlerinin yaşla dolup taşıdığını görürsün. Derler ki: ‘Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi (gerçeğe) tanıklık edenlerle beraber yaz!’”

{ وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ } “Bu yüzden, sen onların elçiye indirileni dinlediklerinde.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilenin Cafer ibn Ebî Talib tarafından okunuşunu dinlediklerinde.

{ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ } “Gözlerinin dolup taşıdığını görürsün.” Aktığını.

{ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ } “Tanıdıkları gerçekten dolayı, yaşla.” Kitaplarındaki Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerinin ve özelliklerinin.

{ يَقُولُونَ رَبَّنَا } “Derler ki: Ey Rabbimiz!” Ey Rabbimiz.

{ آمَنَّا } “İman ettik.” Sana, Kitabına ve Resûlün Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ } “Bizi (gerçeğe) tanıklık edenlerle beraber yaz!” Bizi Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in iman eden ümetinden kıl.

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken, Allah’a ve bize gelen gerçeğe niçin inanmayalım?”

Bundan dolayı kavmi onları bununla kınayınca onlar şöyle dediler;

{ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ } “Allah’a ve bize gelen gerçeğe niçin inanmayalım?” Diyor ki, bize gelen Kitap ve elçi gibi haktan.

{ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا } “Rabbimizin bizi katmasını umup dururken.” Ahirette cennete.

{ مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ } “İyiler arasına.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetinin sâlihleriyle birlikte.

فَأَتَابَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ

85- “Söyledikleri (bu) sözden dolayı, Allah da onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İşte iyi davrananların mükâfatı budur!”

{ فَأَتَابَهُمُ اللَّهُ } “Allah da onlara mükâfat olarak verdi.” Allah Teâlâ onlara vacip kıldı.

{ بِمَا قَالُوا } “Söyledikleri (bu) sözden dolayı.” Tevhidi isteyerek kabul etmeleri nedeniyle.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetleri.” Bahçeleri.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Su, süt, şarap ve bal ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli kalacakları.” Cennette ikamet edecekleri. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ وَذَلِكَ } “İşte budur!” Zikredilen.

{ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ } “Mükâfatı iyi davrananların.” Muvahhidlerin. Muhsinlerden kastın söz ve eylemle ihsanda bulunanlar olduğu da söylenmiştir.

۸۶ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

86- “İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, cehennemliklerdir.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler.” Allah Teâlâ’yı.

{ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ } “Cehennemliklerdir.” Ateş ehlidirler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝۸۷

87- “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın ve sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ } “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın.” Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından on kişi hakkında nâzil olmuştur. Ebûbekir es-Sıddık, Ömer, Ali, Abdullah ibn Mesud, Osman ibn Maz’un el-Cümahî, Mikdad ibn Esved el-Kindî, Ebû Huzeyfe ibn Utbe’nin mevlası Salim, Selman-ı Fârisî, Ebû Zer, Ammâr ibn Yâsîr. İsmi zikredilen sahabeler Osman ibn Maz’un’un evinde ancak yaşayabilecekleri kadar bir şey yiyeceklerine ve içeceklerine, hanımlarına varmayacaklarına, et ve et yağı yemeyeceklerine, nefislerini keseceklerine dair anlaşmada bulundular. Bunun üzerine Allah azze ve celle onları bu davranıştan engelleyerek haklarında bu âyet-i kerimeyi indirdi. “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın.” Yiyecek, içecek ve cinsel münasebeti.

{ وَلَا تَعْتَدُوا } “Ve sınırı aşmayın.” Cinsel organları kesmekle.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ } “Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez.” Müsle konusunda helalden harama geçerek.¹⁶

¹⁶ a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e geldi ve ‘Ben et yediğim zaman kadınları arzu ettiğim ve şehvetimin etkisinde kaldığım için et yemeyi kendime haram kıldım’ dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا)

‘Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın ve sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez. Allah’ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiye.’ âyetini indirdi.” Tirmizî der ki: “Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Osman ibn Sa’d’dan, mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî, Kitabü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 3054. hadis. Haber ravilerin birbirinden dinlemesi itibariyle muttasıldır. Osman ibn Sa’d el-Kâtib dışındaki sened tabakasındaki diğer kişiler sikadır. Söz konusu şahıs ise zayıftır.

Bu haberin isnad zincirinde Ebû Hafs Amr ibn Ali, Ebû Asım, Osman ibn Sa’d ve İkrime bulunmaktadır. İkrime’nin tercüme-i halini sunmuş ve sika olduğunu belirtmiştik.

Ebû Hafs Amr ibn Ali ibn Bahr ibn Küneyz el-Fellas es-Sayrafi el-Bahilî. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 75, 640; *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 487, 502 nolu madde.

Ebû Asım. Dahhak ibn Muhalled ibn Dahhak ibn Müslim eş-Şeybânî el-Basrî. Nebil lakabıyla şöhet bulmuştur. Sika ve sebtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 373, 16 nolu madde; *Tezkiretü’l-Huffâz*, c. 1, s. 366, 360 nolu madde.

Osman ibn Sa’d el-Kâtib Ebûbekir el-Basrî. Zayıftır. Ebû Dâvûd ve Tirmizî’nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 9, 61 nolu madde; *Mizânü’l-İtidâl*, c. 3, s. 34, 5511 nolu madde.

Hadis isnadında bir kopukluk bulunmamaktadır. Ravilerin bütünü hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 8, s. 80, 120 nolu madde; c. 4, s. 450, 783 nolu madde; c. 7, s. 117.

b) Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haber de Tirmizî’nin yukarıdaki rivayetini destekler mahiyettedir. İbn Abbâs Allah Teâlâ’nın (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ) “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın.” ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Bu âyet Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bunlar: ‘Bizler cinsel organlarımızı keselim, dünya arzularını terk ederiz ve rahipler gibi yeryüzünde geziniriz’ demişlerdi. Bu husus, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ulaşınca onlara haber gönderip çağırdı ve duyduğunu kendilerine anlattı. Onlar: ‘Evet’ dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki: ‘Fakat ben, oruç tutar ve bozaram. Namaz kılar ve uyurum. Kadınlarla evlenirim. Kim, benim sünnetime sa-

﴿٨٨﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ

88- “Allah’ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin. Siz kendisine inanmış olduğunuz Allah’tan sakının!”

{ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا } “Allah’ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin.” Yiyecekten ve içecekten.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ } “Siz kendisine inanmış olduğunuz Allah’tan sakının!” Müsle konusunda ve Allah Teâlâ’nın size helal kıldığı şeyleri haram kılma konusunda.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

89- “Allah sizi, kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerinizden dolayı değil, fakat kendinizi, bilerek bağladığınız yeminlerden sorumlu tutar. Bozulan yeminin kefareti; ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Kim bunları bulamazsa, üç gün oruç tutar. İşte bunlar yemin ettiğinizde, yeminlerinizi bozmanın kefaretidir. Ancak siz, (yine de) yeminlerinizi tutun! Allah şükretmeniz için, âyetlerini size böylece açıklamaktadır.”

rılırsa o, bendendir. Kim de benim sünnetime sarılmazsa o, benden değildir.” Taberî, c. 7, s. 10. Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakillerin hasen haber değerinde olduğunu önceki sayfalarda belirtmiştik. c) Bu rivayetlerde gelen açıklamalara göre; âyetten muradın Allah Teâlâ’nın helalini haram kılma suretiyle bir haddi aşıp olduğu görülmektedir. Zira bir şeyi helal ve haram kılma yetkisinin Allah azze ve celleye özgü olduğu bilinmektedir. Böyle bir davranışta bulunan kimse her ne kadar Allah’a yakınlamayış arzu etmekteyse de haddi aşmış demektir.

{ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ } “Allah sizi, kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerinizden dolayı değil.” Lağv yeminlerinizin kefaretinin dolayı.

{ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ } “Fakat kendinizi, bilerek bağladığınız yeminlerden sorumlu tutar.” Kalplerinizin içindeki yeminlerle.

{ فَكَفَّارَتُهُ } “Bozulan yeminin kefareti.” Lağv olmayan yeminin kefareti.

{ إِطْعَامَ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ } “Ortalamasından on yoksulu doyurmak.” En adil olanından.

{ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ } “Ailenize yedirdiğinizin.” Onları gıdalandırdığınız ve yaşattığınız ekmek ve katık.

{ أَوْ كِسْوَتُهُمْ } “Veya onları giydirmek.” Yahut avretlerini örtecek ya da gömlek olacak veya izar olacak on yoksulun giydirilmesi.

{ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ } “Yahut da bir köle azat etmektir.” Nasıl olursa olsun.

{ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ } “Kim bunları bulamazsa.” Bu üç şeyden birisini bulamayan.

{ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ } “Üç gün oruç tutar.” Peş peşe.

{ ذَلِكَ } “İşte bunlar.” Zikredilen şeyler.

{ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ } “Yemin ettiğinizde, yeminlerinizi bozmanın kefaretidir.” Yeminlerinizi bozduğunuzda.

{ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ } “Ancak siz, (yine de) yeminlerinizi tutun!” Yeminlerinizin sözcüklerini ve yeminlerinizin kefaretinin.

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ } “Allah âyetlerini size açıklamaktadır.” Yeminin kefaretinin açıkladığı gibi emrini ve nehyini.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Şükretmeniz için.” Emir ve nehy konusunda açıklamasına teşekkür etmeniz için.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

90- “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ } “Ey iman edenler! Şarap.” Aklı örten içki.

{ وَالْمَيْسِرُ } “Kumar.” Kumarın bütünü.

{ وَالْأَنْصَابُ } “Dikilen taşlar (putlar).” Putlara kulluk ediş.

{ وَالْأَزْلَامُ } “Ve fal ve şans okları.” Kadehlerin/okların kullanımı.

{ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ } “Şeytan işi birer pisliktir.” Şeytan’ın emri ve vesvesesiyle haramdır.

{ فَاجْتَنِبُوهُ } “Bunlardan uzak durun ki.” Onu/bunları terk ediniz ki.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa eresiniz.” Hışım ve azaptan kurtulasınız da ahirette güvende olasınız.¹⁷

¹⁷ a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) “Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.” (4/Nisa/43) ile (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ) “Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah ve insanlar için bir takım yararlar vardır.” (2/Bakara/219) âyetlerini Maide Sûresi’nde bulunan “Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları.” âyeti nesh etmiş bulunmaktadır. Ebû Dâvûd, Eşribe, 1. bâb, 3672 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî de Ebû Dâvûd kanalıyla rivayet etmektedir. Es-Sünenü’l-Kübrâ, Eşribe, “İçki hakkında gelen haberler” bâbı. Bu haberin senedinde yanılmakla töhmetlenen Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Diğer taraftan bu haber kendisinden daha sika olan Yahya ibn Vâdıh’ın haberiyle çatışmaktadır. İbn Vâdıh o haberi İkrime ve Hasan-ı Basrî’den rivayet etmiştir. Bu rivayeti daha öncede incelemiş ve hakkında açıklamalarda bulunmuştuk.

b) Ebû Dâvûd’un haberinde İbn Abbâs Kur’an-ı Kerim’de içkinin yasaklanmasını içeren âyetleri zikrediş geçmektedir. İlki Bakara Sûresi’ndeki

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيُضِدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

- 91- “Şeytan içki ve kumar yoluyla, aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?”

(سَأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ) “Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah ve insanlar için bir takım yararlar vardır.” (2/Bakara, /219) âyettir. Kesin bir yasak söz konusu değildir. Bu âyet içki ve kumardan sakındırmaktadır. Zira içkinin verdiği zarar yararından daha fazladır. İkincisi; Nisâ Sûresi’ndeki (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) “Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.” (4/Nisa/43) âyettir. Bu âyet-i kerime namaz vakitlerinin yaklaşması halinde içkinin yasaklanmasını kesin bir şekilde ifade etmektedir. Üçüncüsü ise Maide Sûresi’ndeki

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.” âyettir. Bu âyet kesin bir şekilde içki ve kumarı yasaklamaktadır. İbn Abbâs’ın haberine göre; bu sonuncu âyet diğer iki âyeti nesh etmiştir. Tabi bu âyetin diğer âyetleri neshi diğer âyetlerde geriye kalan mübahlık bölümünü nesh ediştir. Zira önceki âyetlerde de kısmî bir yasaklama söz konusudur. Örneğin; içkili haldeyken namaza yaklaşılmaması da başlı başına bir yasağı barındırmaktadır. Bu durumda bu sonuncu âyet diğer âyetlerde değinilmeyen kısmı da yasaklamaktadır. Klasik ulema içki ile ilgili âyetlerde bir tedriciliğin olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda ileri sürülen gerekçe son derece açıktır. İçkinin su gibi tüketildiği bir toplumda aniden içkinin yasak oluşunun belirtilmesi ve muhataba böyle bir teklifin yüklenmesi bir kısım insanlar tarafından yerine getirilmesi meşakatli bir emir haline dönüşür. Böylece tedrici bir yasaklamaya gidilmiştir. Maide Sûresi’ndeki âyette geçen namazdan ve Allah’ın zikrinden alıkoyması, düşmanlık ve kini doğurması gibi etmenler belirtilerek içki ile ilgili son hüküm belirtilmiş oluyor.

c) Âyette geçen (رِجْسٍ) “Rics” sözcüğü pis ve necis şey demektir. Lisânü’l-Arab, R-C-S maddesi. Âyetin ifade ettiği şöyle şekillenmektedir: Allah Teâlâ’nın bu âyette zikretmiş olduğu içki, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları büyük günah olmaları nedeniyle şeran çirkin olan iğrenç şeylerdir. Zira Allah Teâlâ bunlar hakkında (مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ) “şeytan işi” buyurmaktadır. Yani bunlar şeytanın süsleme ve vesvesesindendir.

{ اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْحُمْرِ } “Şeytan içki yoluyla, aranızda düşmanlık ve kin sokmak, ister.” Çakırkeyf olduğunuzda.

{ وَالْمَيْسِرِ } “Ve kumar.” Meysir kumardır ki, çünkü malınızı yitirmenize neden olur.

{ وَيُضْذِكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ } “Sizi Allah’ı anmaktan alıkoymak.” Diyor ki, içki sizi Allah Teâlâ’ya taatten alıkoyar.

{ وَعَنِ الصَّلَاةِ } “Ve namaz kılmaktan.” Diyor ki, beş vakit namazdan çevirmek.

{ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ } “O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?” Hâlâ caymadınız mı?

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّما عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

92- “Allah’a itaat edin, elçiye de itaat edin ve karşı gelmekten sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz, bilin ki elçimize düşen, sadece açıkça bildirmektir.”

{ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ } “Allah’a itaat edin, elçiye de itaat edin.” İçkinin haram kılınışı konusunda.

{ وَاحْذَرُوا } “Ve karşı gelmekten sakının.” Onu helal kılma veya içme konusunda.

{ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ } “Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz.” İçkinin haram kılınışı konusunda Allah Teâlâ’ya ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e itaatten.

{ فَأَعْلَمُوا أَنَّما عَلَى رَسُولِنَا } “Bilin ki elçimize düşen, sadece.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ الْبَلَاغُ } “Bildirmektir.” Allah Teâlâ’dan geleni bildirmek.

{ الْمُبِينُ } “Açıkça.” Bildiğiniz dille/lügatle.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعُمُوا
إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا
وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

93- “İman edip iyi işler yapanlara, -Allah’tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah’tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah’tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever.”

Ardından Muhacir’den ve Ensar’dan bazı kişiler hakkında şu âyet indi. Zira bu kişilerin Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e “İçkinin haram kılınışından önce içimizden içki içerek vefat eden kişilerin durumu nasıl olacak?” diye soruları üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip... yoktur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi işler yapanlara.” Kendileri ile rableri arasında.

{ جُنَاحٌ } “Bir günah.” Günah.

{ فِيمَا طَعُمُوا } “Daha önce yediklerinden dolayı.” Tattıklarından ötürü. Bu durum içkinin haram kılınışından önce içki içen ölü ve diri kişiler hakkındadır.

{ إِذَا مَا اتَّقَوْا } “Allah’tan korktukları sürece.” Küfür, şirk ve haysızlıklardan.

{ وَآمَنُوا } “İnanmaya devam ettikleri.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi işler yaptıkları.” Kendileri ile Rabpleri arasında.

linen, yarılmış taze hurmadan yapıp ateşte pişirilmeyen bir şaraptı) den yapılmıştı.” (Enes devamla.) Der ki: “Şarap, Medine sokaklarında akıp gitti. Kimisi şöyle dedi: Karınlarında (şarap) bulunduğu halde bir topluluk öldürüldü. Bunun üzerine Allah azze ve celle ‘İman edip iyi işler yapanlara, -Allah’tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah’tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah’tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri süre- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever.’ âyetini indirdi.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 4620 nolu hadis. İmam Tirmizî’nin de Bera’dan rivayet ettiği şu haber de aynı şekilde İbn Abbâs’ın rivayetini desteklemektedir: “İçkiyi yasaklayan âyet nazil olduğunda halk, yasaklanmazdan önce içenlerin durumu nasıl olacak, diye sormaya başladılar. Bunun üzerine (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ) ‘İman edip sâlih amel işlemiş olanlara yaptıklarından dolayı bir vebal yoktur.’ âyeti nazil oldu.” Tirmizî, Kitabü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 3050 ve 3051. hadisler. Bu son iki haberin de yardımıyla İbn Abbâs’ın haberinin değer kazandığını söyleyebiliriz. Zira böylece Semmak’ın bu haberde yanlış olduğunu, hafızasının değişmesinden önce dinlediğini dile getirebiliriz.

c) Bu âyet bir yönüyle kelâm sahasını da ilgilendirmektedir. Zira “Kendisine peygamber gelmemiş toplumların durumu nasıl olacak?” şeklindeki günümüzde de merak edilen bir soruya dolaylı yoldan bir işaret vardır. Sorumlu olmadığını belirtenler “İkabü bi la beyanın zulmün (açıklama yapmaksızın cezalandırmak zulümdür)” ifadesinin delili olabilecek bir niteliktedir. Zira Allah Teâlâ, içkinin kesin bir şekilde haram kılınmasından önce içmiş olmalarından dolayı ilahî emre muhalif davranmış olarak kabul edilmemektedir.

d) Ayrıca tarihî süreçte bu âyet ilk dönemlerde Kudame ibn Maz’un gibi bir sahabe tarafından yanlış anlaşılmaya dahi mahal olmuştur. (... إِذَا مَا اتَّقُوا وَآمَنُوا) “Sakinip da iman etmeleri halinde.” Âyetin sonuna kadar olan bölüm günahın kaldırılmasına ve sorumluluğun olmadığına yönelik bir kayıt değildir. Zira bir insandan tattığı şeylerde günahın kaldırılması o şahsın takva ehli olması ve iman etmesiyle değil, tattığı şeyin helal oluşuna bağlıdır. “Bu şart niçin bu âyetle zikredilmiştir?” diye sorulabilir. Cevap Allah azze ve cellenin bu âyetten önce geçmiş olan mü’minlerin övücü özelliklerine işaret etmektedir.

a) Hâkim en-Nisâbü’rî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: İçki içenlere Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) döneminde ellerle, ayakka-bılarla ve sopalarla vurulurdu. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) vefat edinceye kadar bu böyle devam etti. Ebûbekir’in halifeliği döneminde içki içenler, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dönemindekilerden daha fazlaydı. O bakımdan Ebûbekir şöyle dedi: “Keşke içki içenler için bir hadd tayin etsek” dedi. Ebûbekir vefat edinceye kadar onlara kırkar sopa vururdu. Ondan sonra gelen Ömer de aynı şekilde kırkar sopa vurarak cezalandırıyordu. Nihayet ona ilk muhacirlerden içki içmiş birisi getirildi. Ona sopa vurulmasını emretti. Adam: “Bana niye sopa vurdun? Benimle senin aranda Allah’ın Kitabı hakem olsun” dedi. Hz. Ömer şöyle dedi: “Peki, Allah’ın Kitabı’nın neresinde sana sopa vuramayacağımı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصِّدِّ تَنَالَهُ أَيْدِيكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ٩٤

görüyorsun?” Bunun üzerine adam şöyle dedi: “Allah azze ve celle kitabında (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ لَيْسَ عَلَيْهِمُ عَذَابٌ أَلِيمٌ) ile birlikte Bedir, Hudeybiye, Hendek ve bütün önemli vakalarda hazır bulundum.” Hz. Ömer şöyle dedi: “Bu söylediklerine karşı cevap vermiyor musunuz?” İbn Abbâs dedi ki: “Bu âyet-i kerimeler, daha önce geçenler için bir mazeret, geri kalan insanlara karşı da bir delildir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْحُمُورُ وَالْمَيْسُورُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) ‘Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.’” Sonra, diğer âyeti de okuyarak devam etti. “Eğer bu gerçekten iman edip sâlih amel işleyen kimse-lerden olsaydı, şüphesiz ki, Allah ona içki içmesini yasaklamış bulunmaktadır.” Bu sefer Ömer şöyle dedi: “Doğru söyledin, Peki görüşünüz nedir?” Bu sefer Ali (radiyallâhu ‘anh) şöyle dedi: “Şüphesiz bir kimse içti mi sarhoş olur. Sarhoş oldu mu, hezeyan eder. Hezeyan etti mi de iftiralarda bulunur. Müfteri kimseye de seksen sopa vurulur.” Bunun üzerine Hz. Ömer emrederek ona seksen sopa vuruldu. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 375, Hûdûd. Beyhakî bu haberi İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrir etmiştir. *Es-Sünenü’l-Kübrâ*, c. 8, s. 320, Eşribe, “İçkinin haddi” bâbı. f) Bu rivayet, âyetin ilk dönem Müslümanları arasında bazı kişiler tarafından yanlış anlaşıldığını gözler önüne sermektedir. Onlar âyetteki kaydın takvalı bir şekilde davranılması halinde sanki içki içilmesinin günah olmayacağı sonucuna ulaşmışlardır. İbn Abbâs ise âyetteki kaydın nehyden önce vefat etmiş olanlar için bir özür olduğunu belirtmiş ve âyeti bu şekilde tefsir etmiştir. g) Zemahşerî’nin de âyetin sebab-i nüzûlünün kriteri hakkında bu âyetin tefsiri bağlamında bir açıklaması bulunmaktadır ki, konuyla ilgili sorunları bertaraf etmektedir. Zemahşerî şöyle der: “Mü’minler haram kılınan şeylerden sakınıp da sonra takvalı davranır ve iman ederlerse sonra yine sakınıp ihsanda bulunurlarsa tatmış oldukları mübah şeylerde herhangi bir günah söz konusu değildir. Bu anlama göre iman, takva ve ihsandaki tavırlarını övmektedir.” *El-Keşşâf*, c. 1, s. 643.

94- “Ey iman edenler! Andolsun Allah, ellerinizle ve oklarınızla ulaşabileceğiniz bir av hayvanıyla sizi dener ki gizlide kendisinden kimin korktuğunu ortaya çıkarsın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için can yakıcı bir azap vardır.”

Ardından Hudeybiye Barışı yılında avın haram kılınışı hakkında âyet inerek şöyle buyurdu:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لِيَبْلُوَكُمْ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ } “Andolsun Allah, bir av hayvanıyla sizi dener ki.” Diyor ki, kara avıyla sizi sınar.

{ تَنَالَهُ آيْدِيكُمْ } “Ellerinize ulaşabileceğiniz.” Kuş yavruları ve yu-murtaları.

{ وَرِمَاحُكُمْ } “Ve oklarınızla.” Hudeybiye yılında ulaşabileceği vahşi hayvanlara.

{ لِيَعْلَمَ اللَّهُ } “Allah ortaya çıkarsın.” Ta ki Allah Teâlâ göstere.

{ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ } “Gizlide kendisinden kimin korktuğunu.” Avı terk eden.

{ فَمَنِ اعْتَدَى } “Kim sınırı aşarsa.” Kasıtlı olarak.

{ بَعْدَ ذَلِكَ } “Bundan sonra.” Buna cezanın olduğuna hükmettikten ve açıkladıktan sonra.

{ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onun için can yakıcı bir azap vardır.” Acıtıcı bir vuruş vardır. Bu öyle bir vuruştur ki, karnını ve sırtını dolduran acıtıcı bir vuruştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَذِيَا بِالْعِ كُفَّارَةً طَعَامٍ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا

لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمِ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ
عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

95- “Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av hayvanını öldürmeyin! İçinizden kim onu isteyerek öldürürse, öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki, bu; ya içinizden iki adaletli kişinin belirleyeceği, Kâbe’ye gönderilecek bir kurban veya yoksulları doyurmaktan ibaret olan bir kefaret, ya da buna denk olacak şekilde oruç tutmaktır. Bu ceza, (ihramlının) işlediği suçun karşılığını tatması içindir. Allah geçmişte yapılanları affetmiştir. Ancak kim bu suça yeniden dönerse Allah onu cezalandırır. Çünkü Allah çok güçlü olan, öç alandır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ } “Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av hayvanını öldürmeyin!” Veya Harem’de iken.

{ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا } “İçinizden kim onu isteyerek öldürürse.” Bu âyet-i kerime Ebu’l-Yüsr ibn Amr hakkında nâzil olmuştur. O ihramlı bulunduğunu unutarak kasten bir hayvan avladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında bu âyeti indirdi. Sizden kim ihramlı olduğunu unutarak kasten bir hayvanı avlarsa.

{ فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ } “Öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki, bu; ya içinizden iki adaletli kişinin belirleyeceği.” İki hakemin onun yerini tutacağına dair hükmettiği şey.

{ هَذِيَا } “Bir kurban.” Kendisiyle kurbanlık alacağı.

{ بَالِغِ الْكُفَّةِ } “Kâbe’ye gönderilecek.” Kâbe’ye ulaştırılacak.

{ أَوْ كَفَّارَةً طَعَامُ مَسَاكِينَ } “Veya yoksulları doyurmaktan ibaret olan bir kefaret.” Diyor ki; ya da dirhemlerle onun yerini tutacak. Yiyeceklerle dirhemler. Mekke ehlinin yoksullarını onunla doyurur.

{ أَوْ عَذْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا } “Ya da buna denk olacak şekilde oruç tutmaktır.” Diyor ki, eğer yiyecek bulamazsa yarım sa’ın yerini bir gün oruç tutmak alır.

{ لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ } “Bu ceza, (ihramlının) işlediği suçun karşılığını tatması içindir.” İşinin cezasıdır.

{ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفَ } “Allah geçmişte yapılanları affetmiştir.” Haram kılınışından önce.

{ وَمَنْ عَادَ } “Ancak kim bu suça yeniden dönerse.” Buna hükmettikten ve dünyada da acıtıcı bir azap koyduktan sonra.

{ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ } “Allah onu cezalandırır.” Allah Teâlâ ondan intikam alıncaya kadar terk eder.

{ وَاللَّهُ عَزِيزٌ } “Çünkü Allah çok güçlü olan.” İntikam almakla.

{ ذُو انْتِقَامٍ } “Öç alandır.” Cezalandırma sahibidir.

أَحْلَلْ لَكُمْ صَيْدَ الْبَحْرِ وَطَعَامَهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلْسَيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدَ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96- “Hem size hem de kafilenize fayda olmak üzere deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı. İhramda olduğunuz sürece kara avı ise size haram kılındı. Huzurunda toplanacağınız Allah’tan sakının!”

{ أَحْلَلْ لَكُمْ صَيْدَ الْبَحْرِ } “Deniz avı yapmak size helal kılındı.” Bu âyet-i kerime Benî Müdleç’den bir topluluk hakkında nâzil oldu. Bunlar balıkçı idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den deniz yiyeceğini ve deniz suyunun çekilip azalması sonucunda kalan balıklardan sordular. Bunun üzerine Allah azze ve celle “Deniz avı yapmak size helal kılındı.” âyetini indirdi.

{ وَطَعَامَهُ } “Ve onu yemek.” Yani suyun üstüne bıraktığı ve suyun dışı attığı şeyi.

{ مَتَاعًا لَكُمْ } “Hem size fayda olmak üzere.” Sizin için menfaattir.

{ وَلِلْسَيَّارَةِ } “Hem de kafilenize.” Tuzlu yolda (denizde) yolculuk yapan.

{ وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدَ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا } “İhramda olduğunuz sürece kara avı ise size haram kılındı.” Ya da Harem’de.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan sakının!” Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } “Huzurunda toplanacağınız.” Siz ihramlıyken ve Harem bölgesindeyken size haram kıldığı av konusunda.

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

97- “Allah, saygıya lâyık ev olan Kâbe’yi, haram ayı, hac kurbanını ve gerdanlıkları, insanların (din ve dünya işlerinin) yerine gelmesine bir sebep kıldı. Bu da, göklerde ve yerde ne varsa hepsini Allah’ın bildiğini, O’nun her şeyi hakkıyla bilmekte olduğunu (sizin de) anlamanız içindir.”

{ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا } “Allah, saygıya lâyık ev olan Kâbe’yi, yerine gelmesine bir sebep kıldı.” Emniyet ve işlerin yerine getirildiği.

{ لِلنَّاسِ } “İnsanların (din ve dünya işlerinin).” İbadet konusunda.

{ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ } “Haram ayı.” Emniyet ayı kıldı.

{ وَالْهَدْيَ } “Hac kurbanını.” Orada hac kurbanı olan, beraberinde getirdiği kurbanlığı Kâbe’ye hediye olarak gönderilen.

{ وَالْقَلَائِدَ } “Ve gerdanlıkları.” Emniyetli kılmıştır. Kallaid; üzerinde Harem’in ağaçlarından birisine ait gerdanlık bulunan kurbandır. Allah Teâlâ bu kurbanı orada bulunmasından dolayı emniyet kılmıştır.

{ ذَلِكَ } “Bu da.” Zikredilen şeyler.

{ لِتَعْلَمُوا } “(Sizin de) anlamanız içindir.” Bilmeniz içindir.

{ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa hepsini Allah’ın bildiğini.” Göklerde olanın faydasını.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “Ve yerde. O’nun her şeyi hakkıyla bilmekte olduğunu.” Onun faydasını ve ehlinin faydasını.

﴿٩٨﴾ **اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ**

98- “Biliniz ki Allah, hem cezası çok şiddetli olan, hem de çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.”

{ اِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Biliniz ki Allah, hem cezası çok şiddetli olan.” Allah Teâlâ’nın haram kıldığı şeyi helal kılmaya çalışana.

{ وَأَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Hem de çok bağışlayan.” Kusurdan geçendir.

{ رَحِيمٌ } “Ve çok merhametli olandır.” Tевbe edene karşı.

﴿٩٩﴾ **مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ**

99- “Peygamber’e (vahyi) tebliğ etmekten başka bir şey düşmez. Allah, açığa vurduğunuz şeyleri de gizlediğiniz şeyleri de bilir.”

{ مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ } “Peygamber’e (vahyi) tebliğ etmekten başka bir şey düşmez.” Allah Teâlâ’dan geleni.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ } “Allah, açığa vurduğunuz şeyleri de bilir.” İzhar ettiğiniz hayrı ve şerri.

{ وَمَا تَكْتُمُونَ } “Gizlediğiniz şeyleri de.” Hayrı ve şerri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Allah açığa vurduğunuz şeyleri.” Yani kendi aranızda izhar ettiğiniz “Gizlediğiniz şeyleri de.” Şureyh’in malını almakla birbirinizden gizlediğiniz şeyleri.

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

100- “De ki: “Pis olan şeylerin çokluğu hoşunuza gitse de, pis olanla temiz olan bir olmaz. O halde ey akıl sahipleri! Allah’tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Şureyh’in sevk ettiği Serh ehline de ki:

{ لَا يَسْتَوِي الْحَيْثُ } “Pis olanla bir olmaz.” Haram olan Şureyh’in malı.

{ وَالطَّيِّبُ } “Temiz olan.” Şureyh’in sevk ettiği helal mal.

{ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْحَيْثِ } “Pis olan şeylerin çokluğu hoşunuza gitse de.” Haram olan malların.

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “O halde, Allah’tan sakının ki.” Haram malı alma konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ } “Ey akıl sahipleri!” Ey akıl ve kavrayış ehli.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa eresiniz.” Ta ki hışımdan ve azaptan kurtulasınız.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبَدَّ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

101- “Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur’an indirilirken, onları sorarsanız size açıklanır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) af fetmiştir. Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır.”

Bu âyet-i kerime Hâris ibn Yezid hakkında nâzil olmuştur. Hâris, “Evi hac etmeleri insanlar üzerine Allah Teâlâ’nın bir hakkıdır.” âyeti nâzil olunca Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den “Her yıl mı ey Allah’ın Resûlü?” diyerek sorunca Allah Teâlâ onu bu davranıştan yasaklayarak şöyle buyurdu: “Ey İman edenler.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا } “Ey iman edenler! Sormayın.” Peygamberinize.

{ عَنْ أَشْيَاءَ } “Şeyleri.” Muhakkak Allah Teâlâ onları affetmiştir.

{ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ } “Size açıklandığı takdirde.” Size emredilen şeyleri.

{ تَسْؤُكُمْ } “Hoşunuza gitmeyecek.” Bu sizi üzer.

{ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا } “Onları sorarsanız.” Allah Teâlâ’nın açıklamaya-rak affettiği şeyleri sormayınız.

{ حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ } “Kur’ân indirilirken.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı indirdiğinde.

{ تُبَدَّ لَكُمْ } “Size açıklanır.” Size emredilir.

{ عَمَّا اللَّهُ عَنْهَا } “Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir.” Sizin meselenizi.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Tevbe edeni.

{ حَلِيمٌ } “Çok yumuşak davranandır.” Cehaletinizden/bilgisizliğinizden.¹⁹

¹⁹ a) İmam Buhârî, Ebû Cüveyriye kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini nakle-der: “Bir topluluk, istihza için Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e soru-lar soruyordu. İçlerinden biri: ‘Babam kimdir?’ diyordu. Devesini yitiren adam ise ‘Devem nerededir?’ diyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبَدَّ لَكُمْ } “Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur’ân indirilirken, onları sorarsanız size açıkla-nır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir. Allah çok bağışla-yan, çok yumuşak davranandır” âyetini indirdi.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 12. bâb, 4622 nolu hadis. Beyhakî de bu haberi Ebu’n-Nâdir kanalı-nan bu isnad ile Ebû Cüveyriye’den şöyle rivayet etmektedir:

b) İbn Abbâs’ın yukarıdaki rivayeti mücmel bir rivayettir. Zira İbn Abbâs âyetin sebep-i nüzûlu hakkında belirli bir olayı açıklamamıştır. Sadece anlamsız ve gereksiz soru sorma üzerine âyetin nazil olduğuna vurgu yapmaktadır. Gerçi bazı rivayetlerde soruların bir bölümünün bir amaca dayanak olduğu da his-sedilmektedir. Ancak İbn Abbâs’ın vurgulamak istediği nokta, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gereksiz soruların çoğalması ve bu bağlamda âyetin nazil oluşudur. Dile getirilmesi gereken diğer bir nokta da soru gereksiz ol-masa dahi sorunun cevaplandırılmasının zaruret kapsamında olmamasıdır. Rivayetlerde bu durum da göze çarpmaktadır. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi

ve sellem) de bu konuya dikkat çekmiş ve sahabeyi yönlendirmiştir. İbn Cerîr et-Taberî, bu âyet hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Günlerden bir gün, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalktı ve hutbe okudu. Hutbesinde; 'Bana sorun, siz hangi şeyi soracak olursanız muhakkak ben onun haberini size veririm' buyurdu. Bir adam kalktı. Müslümanlar onun konumunu sevmemekteydiler. Adam 'Ey Allah'ın Resûlü benim babam kim?' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Senin baban Huzafe'dir.' buyurdu." Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Taberî, c. 7, s. 81.

c) İmam Buhârî ve İmam Müslim, Katâde kanalıyla Enes ibn Mâlik'ten şöyle rivayet etmektedir: "Sahabe Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e birtakım sorular sordular ve nihayet sormakta ısrar ettiler. Bunun üzerine Peygamber bir gün minbere çıktı ve 'Bana her neden soracak olursanız, muhakkak sizlere açıkla- rım' buyurdu. Ben bu sırada sağa ve sola bakmaya başladım ki, herbir insan başı elbisenin içinde olarak ağlıyordu. Bu sırada bir adam söze başladı ki, o biri- siyle kavga ettiğinde babasından başkasına nispet edilirdi. O kişi 'Ey Allah'ın Peygamberi, benim babam kim?' diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Baban Huzafe'dir' diyerek cevaplandırdılar. Bunun üzerine Ömer söze başlayıp; 'Biz Allah'ın Rabbimiz, İslam'ın dinimiz ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in resûl olduğuna razı olduk. Bizler fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınırız' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Ben ha- yırdı ve şerrde asla bu günün benzerini görmüş değilim. Şu muhakkak ki bana cennet ve cehennem suretlendi de nihayet ben bu ikisini şu duvarın önünde gördüm' buyurdu." Katâde dedi ki: "Bu hadis şu âyetle birlikte zikredilmektedir: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَن أَشْيَاءَ إِن تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُونَ وَإِن تُسْأَلُوا عَنِهَا جِئْ بِزُكْرٍ الْقُرْآنُ يُبَدِّلُ لَكُمْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَن أَشْيَاءَ إِن تُبَدَّ لَكُمْ تَسْأَلُونَ وَإِن تُسْأَلُوا عَنِهَا جِئْ بِزُكْرٍ الْقُرْآنُ يُبَدِّلُ لَكُمْ) *'Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilirken, onları sorarsanız size açıklanır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir. Allah çok bağış- layan, çok yumuşak davranandır.'* (5/Mâide/101), Buhârî, Kitâbü'l-Fiten, 15. bâb, 7089 nolu hadis. İmam Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise şu ifadeler geçmektedir: Adamın birisi kalkarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben nereye girece- ğim?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Cehennem ate- şine" buyurdular." Buhârî, Kitâbü'l-Fiten, 15. bâb, 7089 nolu hadis; Kitâbü'l- İtisam, 3. bâb, 7294 nolu hadis.

d) Yukarıya aldığımız hadislerde ismi geçen bir şahsı da töhmet altında kalmak- tan kurtarmak gerekmektedir. Bu şahıs babasının kim olduğunu soran Abdul- lah ibn Huzafe es-Sehmî'dir. Normalde gereksiz soruları soranlar müfessirler tarafından münafıklar olarak belirlenmiştir. Kaldı ki, ilk haberde soruyu so- ranların amacının Hz. Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile istihza ediş olduğu da gözden kaçmamaktadır. Bu şahıs sahabedir ve münafıklarla da or- ganik bir bağı yoktur. Bu sahabenin sorusu ağız dalaşında kendisine yapılan hakareti bertaraf etme amacına dayanmaktadır. Bu sorusuyla da başka bir ba- baya nispet edilerek çağırılma gibi bir ar ve kusurdan kurtulmuştur.

﴿١٠٢﴾ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ

102- “Sizden önceki bir toplum da, bu tür sorular sormuş, sonra da bunları (yapmayarak) inkâr eder olmuştu.”

{ قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Sizden önceki bir toplum da, bu tür sorular sormuş.” Peygamberlerine bazı şeyleri.

{ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ } “Sonra da bunları (yapmayarak) inkâr eder olmuştu.” Peygamberleri onlara açıklayınca bunu inkâr edenler oldular.

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَآكَثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

103- “Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah’a iftira etmektedirler. Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna) akılları ermez.”

{ مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ } “Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır.” Diyor ki, Allah Teâlâ Bahîre’yi, Sâibe’yi, Vasîle’yi, Hâm’ı haram kılmamıştır.

Bahîre, beş kere doğuran devedir. Beşinci doğumda Araplar dişi deveye bakarlar. Eğer beşinci doğum erkek ise onu keserler, kadın ve erkekler birlikte onu yerlerdi. Eğer dişi ise kulağına çentik atarlardı. İşte Bahîre denilen deve budur. Ölünceye kadar bu devenin sütünden ve diğer şeylerinden yararlanılması sadece erkekler özgüdür. Öldüğünde ise yenilmesi hususunda erkekler ve hanımlar ortaktırlar.

Sâibe’ye gelince ise kişi malından, hayvanlardan ve başka şeylerden dilediğini salıverir, sedeneye getirir. Sedene ise ilahlarının hazineleridir. Bunu onlara öder. Onlar onu kabzeder. Ondan sadece erkek yolculara yedirirlerdi. Ölünceye kadar sadece erkek ilahlarına

tattırırlardı. Tabi bu hayvan olması durumunda geçerlidir. Öldüğünde ise erkekler ve hanımlar ortak olurlar.

Vasîle'ye gelince ise yedi batın doğuran dişi koyundur. Yedinci batına bakarlar eğer erkek ise onu boğazlar, erkek ve hanım birlikte yerler. Eğer dişi ise kadınlar ölünceye kadar ondan hiçbir şekilde faydalanmazlar. Öldüğünde ise kadınlar ve erkekler onu birlikte yerler. Eğer erkek ve dişi bir batında doğarsa kız kardeşine vasledilir. Kız kardeşi ile birlikte terk edilir ve kesilmez. Bu durumda her ikisi de ölünceye kadar sadece erkeklere özgü olurlar. Öldüklerinde ise erkekler ve hanımlar yeme hususunda ortak olurlar.

Hâm'a gelince ise yavrusundan birisi doğuran erkek devedir. Denilmiştir ki, sırtı korunur ve terk edilir, hiçbir şey kendisine yüklenmez ve binit olarak da kullanılmaz. Sudan ve otlanmaktan faydalanmasına engel olunmaz. Dilediği dişi deveden hangisine varırsa o dişi deveyi kullanır. Kendisi ile dişi deve arasına girilmez. Eğer yaşlanır ya da ölürse erkekler ve hanımlar birlikte onu yerlerdi. İşte Allah Teâlâ'nın *"Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır."* buyruğudur.

{ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Fakat kâfirler."* Yani Amr ibn Luhay ve ashabı.

{ يَفْتُرُونَ } *"İftira etmektedirler."* Düzmece şeyler ortaya koymaktadırlar.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبُ } *"Yalan yere Allah'a."* Bunun haram kılınışı.

{ وَأَكْثَرُهُمْ } *"Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna)."* Bütününün.

{ لَا يَعْقِلُونَ } *"Akılları ermez."* Allah Teâlâ'nın emrini, helal kılışını ve haram kılışını.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

104- “Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine ve elçiye gelin.’ denildiğinde, ‘Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter!’ derler. Ama ya ataları hiçbir şey bilememiş ve doğru yolu da bulamamış idiyse!”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Onlara, denildiğinde.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara Mekke ehlinin müşriklerine.

{ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiğine gelin.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’da açıklayarak helal kıldığı şeye.

{ وَالْأَنبِيَاءِ } “Ve elçiye.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size helal kıldığı şeylere.

{ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا } “Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter! Derler.” Haram kılmış olduğu şey üzerine.

{ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ } “Ama ya ataları idiyse!” Onların babaları muhakkak idiler.

{ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا } “Hiçbir şey bilememiş.” Tevhid ve dini.

{ وَلَا يَهْتَدُونَ } “Ve doğru yolu da bulamamış.” Peygamberin sünnetine doğru yol bulamamış iseler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Babaları değil midir?” “Hiçbir şey bilememiş.” Yani dinden. “Ve doğru yolu bulamamış.” Peygamberin sünnetini bulamamış kimseler iseler nasıl kendileri uyulan kimseler olabilir ki?

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ

إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

105- “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın! Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Sonunda hepinizin dönüşü Allah’adır. O size ne yaptığınızı haber verecektir!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ } “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın!” Kendi kendinize yöneliniz.

{ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ } “Sapan kimse size zarar veremez.” Sapan kim-senin sapıklığı.

{ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } “Siz doğru yolda olunca.” İmana ulaşmış ve sapıklıklarını açıklamışsanız.

{ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ } “Sonunda dönüşü Allah’adır.” Ölümden sonra.

{ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ } “Hepinizin. O size haber verecektir.” Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Ne yaptığınızı.” Söylemiş olduğunuz hayır ve şerri. “Siz kendinize bakınız.” âyet-i kerimesinden buraya kadar olan bölüm Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kitap Ehli’nden cizyeyi kabul edip de onlardan cizyeyi kabul etmeyince Mekke ehlinin müşrikleri hakkında nâzil olmuştur. Bakara Sûresi’ndeki kıssa bunu açıklamıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ
الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ
فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلَا
نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106- “Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin; ya da yolculukta iseniz ve başınıza da ölüm musibeti gelmişse, sizin dışınızdan iki kişi tanıklık etsin. Eğer onlardan kuşkulanırsanız, kendilerini namazdan sonra tutarak yemin ettirin! (Onlar şöyle desinler:) ‘Yakınımız için de olsa, yeminimizi hiçbir menfaat karşılığında satmayacağız. Allah adına yaptığımız tanıklığı gizlemeyeceğiz. Aksi takdirde günahkârlardan oluruz.’”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ } “Ey iman edenler! Tanıklık etsin.” Size düşen yolculuk halinde ve ikamet halinde aranızda gerçekleşen şeyde şahidlik yapmanızdır.

{ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ } “Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken.” Ölünün vasiyet edilişi anında.

{ اِثْنَانِ } “İki kişi.” İki kişi tanıklıkta bulunsun.

{ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ } “İçinizden adaletli.” Hürlerinizden iki hür kişi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kavminizden iki kişi.

{ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ } “Sizin dışınızdan iki kişi tanıklık etsin.” Dininizin dışındakilerden. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kavminizin dışındakilerden iki kişi. Ardından Allah Teâlâ yolculuk halini zikrederek, ikamet halinde bulunuşu anlatışı bırakarak şöyle buyurdu:

{ إِنْ أَنْتُمْ صَرْتُمْ فِي الْأَرْضِ } “Ya da yolculukta iseniz.” Seyr halinde iseniz ve yolculukta iseniz²⁰

{ فَاصَابَكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ } “Ve başınıza da ölüm musibeti gelmişse,” Bu âyet-i kerime üç kişi hakkında nâzil olmuştur. Bunlar ticaret için Şam’a birlikte giderken arkadaşlık yapmışlardı. Onlardan birisi bir belde vefat etti. Bu vefat eden Amr ibn As’ın mevlası Müslüman olan Bedil ibn Ebî Mariye idi. Adiy ibn Beda ve Temim ibn Evs ed-Dâri adlı iki arkadaşına –ki bunlar Hristiyan idiler- vasiyette bulundu. Onlar da vasiyet hususunda ihanette bulundular. Bunun üzerine Allah azze ve celle ölünün velilerine şöyle buyurdu:

{ تَحْبِسُونَهُمَا } “Kendilerini tutarak (Onlar şöyle desinler)!” Yani o iki Hristiyan’ı.

{ مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ } “Namazdan sonra.” İkinci namazının ardından.

{ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ } “Allah’a yemin ettirin.” Allah adına yemin etsinler.

²⁰ “Fi’l-erdi” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ إِنْ أَزْتَبْتُمْ } “Eğer onlardan kuşkulanırsanız.” Ey ölünün velileri! Malın o ikisinin getirdiği maldan fazla olduğuna dair kuşkuya düşmüşseniz.

{ لَا نَشْتَرِي بِهِ } “Yeminimizi karşılığında satmayacağız.” Yeminimizi satmayacağız desinler.

{ ثَمَنًا } “Hiçbir menfaat.” Dünyalık az bir meta karşısında.

{ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى } “Yakınımız için de olsa.” Eğer ölü bizim Rahîmde akrabamız olsa da.

{ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ } “Allah adına yaptığımız tanıklığı gizlemeyeceğiz.” Bizden istenildiğinde Allah Teâlâ’nın bizdeki şahadetini gizlemeyeceğiz, desinler.

{ إِنَّا } “Şüphesiz biz.” Eğer gizlersek.

{ إِذَا } “Aksi takdirde.” Bu durumda.

{ لَمَنِ الْأَثَمِينَ } “Günahkârlardan oluruz.” İsyankârlardan oluruz. Yemin etmelerinin ardından ihanette bulunuşları açığa çıkınca ve ölünün velileri bunu öğrenince Allah azze ve celle şöyle buyurdu:²¹

²¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla Cübeyr’den o da babasından o da İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Sehm oğullarından bir adam, Temim ed-Dârî ve Adiy ibn Beda ile yola çıktılar. Sehm oğullarından olan kimse Müslümanların bulunmadığı bir yerde vefat etti. Temim ile Adiy, vefat eden kişinin malını getirdiler. Vârisleri, terekeden altın yaldızlı gümüş bir kabin eksik olduğunu gördüler. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara yemin ettirdi. Sonra o kap Mekke’de bulundu. Kap kendilerinde bulunan insanlar ‘Biz bunu Temim ile Adiy’den satın aldık’ dediler. Bunun üzerine ölen kişinin velilerinden iki kişi ‘Allah’a yemin olsun ki, bizim şahidliğimiz, onların şahidliğinden daha doğrudur. Bu kap, vefat eden adamımıza aittir’ diye yemin ettiler. İşte bunlar hakkında (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) ‘Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin’ âyeti nazil oldu.”

Bu haberi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî, Beyhakî ve Taberî de tahrir etmişlerdir. Buhârî, Kitâbü’l-Vesaya, 34. bâb, 2780 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Kitâbü’l-Akdiye, “Zimmet ehlinin şahadeti” bâbı, 3606 nolu hadis; Tirmizî, Kitâbü’t-Tefsir, Maide Sûresi, 3059 nolu hadis; Sünenü’l-Dârekutnî, Kitâbü’n-Nuzur, c. 4, s. 168; Beyhakî, Kitâbü’s-Şehâdât, c. 10, s. 165; Taberî, c. 7, s. 115.

b) Bu âyetler ölüm anında vasiyet edişin hükmünü açıklamaktadır. Bu hüküm kısaca şöyledir: Ölüm döşeginde bulunan kimse vasiyette bulunacak olursa iki adaletli Müslüman'ı şahid tutmalıdır. Eğer vasiyet edecek müsî kâfir bir diyara yolculuk halinde ise ve kendisine şahidlik edecek iki adil şahid bulamazsa vasiyeti ehline ulaştırma kudretine sahip iki kâfir şahidlik ettirir. Vasiyette bulunan müsînin velileri bu şehadetten kuşkuya düşerlerse hâkim namazın ardından onlardan Allah adına ihanet etmediklerine ve vasiyet konusunda hiçbir şeyi gizlemediklerine dair yemin ettirir. Eğer şehadette bulunan iki kişi vasiyet konusunda yalan söylemek ve ihanette bulunmak suretiyle ayakları kayarsa hâkim vasiyette bulunan kişinin velilerinden iki kişiye kendi şehadetlerinin diğer iki kişinin şehadetinden daha hak olduğuna ve bu konuda taşkınlık yapmadıklarına dair yemin ettirir. Böylece söz konusu ilk iki şahid musinin hakkından eksik çıkan noktada borçlanmış olur. Bu hüküm direkt olarak âyetten çıkmaktadır. Âyetin sebab-i nüzûlü bağlamında zikredilen rivayetler de bu hükmü desteklemektedir.

c) Âyetin bu hükmünün mensuh olup olmadığı konusunda İslam hukukçuları görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Âyetin mensuh olmayıp muhkem olduğunu söyleyenler zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şehadetini ifade eden bu âyeti bir zorunluluk haline ve istisnai bir duruma hamletmişlerdir. Said ibn Cübeyr, Said ibn el-Müseyyeb, Yahya ibn Yamer, Katâde, Şureyh, Mücahid, Süfyânü's-Sevrî, Nehaî ve Ahmed ibn Hanbel gibi zevâtın da aralarında bulunduğu selevin bir tabakası bu görüştedir. Âyetin zâhiri kesinlikle bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca âyetin sebab-i nüzûlü bağlamında aktarılan haberler ve sahâbeden gelen rivayetler de bu görüşü desteklemektedir. Taberî de İbn Abbâs'ın bu görüşte olduğunu hissettirircesine Ali ibn Ebî Talha kanalıyla kendisinden şu görüşü rivayet etmektedir: "Bu âyet yanında Müslümanlardan hiçbir kimsenin olmadığı bir durumda vefat eden kimse hakkındadır. Allah azze ve celle ona Müslümanlardan olmayan iki kişiyi şehadette bulunmaları için tutmasını emreder. Eğer bu iki gayr-ı müslimin yaptığı şehadette kuşkuya düşülürse namazın ardından terakeden hiçbir şey almadıklarına dair kendilerinden yemin etmeleri istenir." Taberî, c. 7, s. 109. Ancak bir iki sahife sonra Taberî bu âyetin mensuh olduğunu görüşünde olanları zikrederken İbn Abbâs'ı da sayar. Arada bir çelişki bulunmaktadır. Sahâbeden Ebû Musa el-Eş'arî de bu görüştedir. Ebû Dâvûd, Şâbi'den şöyle rivayet etmektedir: "Müslümanlardan birine Dakuka denilen yerde eceli gelmiş, vasiyetine şahid olacak Müslüman bir kimse bulamamış. Ancak Ehl-i Kitap'tan iki adamı şahid tutmuş. Söz konusu iki kişi Kûfe'ye varıp Ebû Musa el-Eş'arî'ye ulaşmışlar, olayı kendisine aktarmışlar, vefat edenin mallarını da kendisine teslim etmişler. Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'arî 'Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zamanından sonra günümüze kadar gerçekleşmemiş bir hadisedir' dedi ve onlara ikindiden sonra şahidliklerinde hiyanet etmediklerine, yalan söylemediklerine, gerçeği değiştirmediklerine, saklamadıklarına, bozmadıklarına, bu vasiyetin yolculukta vefat eden zâtın vasiyeti, malların da yine o zâtın geride bıraktığı malları olduğuna dair Allah'a yemin ettirip şahidliklerini geçerli kıldı." Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Akdiye, "Zimmet ehlinin şehadeti" bâbı, 3605

nolu hadis. Taberî, c. 7, s. 105. İbn Kesir Taberî'nin isnadıyla iki kanaldan gelen haberin isnadının sahih olduğunu belirtir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 122. Âyetin muhkem olduğunu söyleyen kimi âlimler zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şahadetinin geçerli olup olmadığının sorgusunu ortaya çıkaran bu âyete başka bir anlam yüklemişlerdir. Bunlar âyetten geçen "İçinizden iki adaletli şahid" ilahî buyruğuna sizin kavminizden ve aşiretinizden, "Sizin dışınızdan iki kişi" ilahî buyruğuna ise aşiretinizden ve kavminizden olmayan diğer Müslümanlar olarak anlam vermişlerdir. Hasan-ı Basrî, İkrime ve Zührî bu görüştedir. Bir de âyetin mensuh olduğunu söyleyen âlimler vardır. Bunlar âyetten geçen "İçinizden iki adaletli şahid" ve "Sizin dışınızdan iki kişi" ilahî buyruklarını İslam dininden ve İslam dininden olmayan şeklinde anlam vermişlerdir. Ancak şu farkla ki, bunlar da zimmet ehlinin Müslümanlar üzerindeki şahadetlerini kabul etmediklerinden, âyeti mensuh kategorisine koymuşlardır. Zeyd ibn Eslem, Mâlik, Şâfi, Ebû Hanife bu görüştedir. Ancak Ebû Hanife "Kâfirin kâfir hakkındaki şahadeti geçerlidir" kaydını da koyar. Bu görüşte olanların en önemli dayanakları âyetten geçen "Adalet sahibi iki kişi" şeklindeki kayıttır. Zimmet ehli adil olmadıklarına göre şahadetleri de geçersizdir. Kaldı ki, fâsıkların dahi şahadetlerinin caiz olmadığı konusunda Müslümanlar görüş birliği ettiklerine göre zimmet ehlinin şahadetleri nasıl geçerli olacak ki? Bunlar ayrıca şöyle derler: Allah Teâlâ: (مَنْ تَرَصُّوْا مِنَ الشُّهَدَاءِ) "Doğruluğuna güvendiğiniz şahidlerden." (2/Bakara/282) buyurmaktadır. Kâfirler şahadetlerinden razı olunmayan kimselerdir. Dolayısıyla Bakara Sûresi'ndeki bu âyet Maide Sûresi'ndeki bu âyeti nesh etmiştir. Ayrıca şöyle de cevap vermeye çalışmışlardır: Bu âyetin nazil olduğu ortamda İslam henüz Medine'nin sınırlarının dışına aşmamıştı ki, Ehl-i Kitab'ın şahidliği caiz olsun. Dolayısıyla kâfirlerin şahadeti düşmüş olur. Konu ile ilgili son noktayı koymadan önce Taberî, İbn Kesir, Kurtubî ve Nehhas gibi müfessirlerin âyetin muhkem olduğu görüşünde olduğunu bilmekte yarar var. Bunlar âyetin muhkem olduğunu ve âyetin yolculuk halinde Müslümanların bulunmaması nedeniyle Müslüman'ın yapacağı vasiyet hakkında kâfirlerin Müslümanlara yapacağı vasiyetinin caiz olduğunu söyleyerek âyetin hükmünü geçerli kılmaya çalışırlar. Ayrıca bu konuda yukarıda zikri geçen Temim ed-Dârî kıssası, İbn Abbâs'tan ve Ebu'l-Hasan Eş'arî'den aktarılan rivayetlerle istidlal edilmiştir. Taberî, c. 7, s. 100-124; *Tefsir-ü'l-Kurtubî*, c. 6, s. 349; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 120-3; Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 489. Kurtubî'nin açıklamalarını alıntulamakta yarar görüyoruz. Bu açıklamalarında zimmelerin Müslümanlar hakkındaki şahadetlerinin -ki, bu şahidlik sadece tek bir olay için geçerlidir. Bu olay da âyetten söz konusu edilen durumdur- caiz olduğu hükmünün mensuh olduğu görüşüne cevap vermeye çalışır. Bu bağlamda Kurtubî şöyle der: "Müslümanların bulunmaması nedeniyle âyetin mensuh olduğu görüşünde olanların delilleri: Bu görüşü savunanlar Yüce Allah'ın şu buyruklarını delil gösterirler: (مَنْ تَرَصُّوْا مِنَ الشُّهَدَاءِ) 'Doğruluğuna güvendiğiniz şahidlerden.' (2/Bakara/282) ve (وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ) 'İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şahid bulundurun.' (65/et-Talak/2) İşte bu görüşü savunanlar, borç-

فَإِنْ عَثَرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّاهُ إِثْمًا فَأَخْرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنْ
الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ
شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾

lanma ile ilgili (2/282) âyetinin son nazil olan âyetlerden olduğunu ve bu âyet-i kerimede de 'Doğruluğuna güvendiğiniz şahidlerden.' buyruğunun yer aldığını, o halde bu buyruğun (tefsiri yapılmakta olan) bu âyet-i kerimede şahidliği nesh edici olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü, bu âyet-i kerimenin nazil olduğu günlerde Medine dışında İslam yoktu. Bundan dolayı Ehl-i Kitab'ın şahidliği caiz görülmüştü. İslam ise bugün yeryüzünün her tarafında yaygındır, o bakımdan da kâfirlerin şahidliği sâkıt olmuştur. Diğer taraftan Müslümanlar, fâsıkların şahidliğinin caiz olmayacağını icma ile kabul etmişlerdir. Kâfirler ise fâsıklar arasındadırlar. O bakımdan şahidlikleri caiz olamaz. Derim ki: Sözü ettiğiniz şeyler doğrudur. Ancak bizler, bu buyruğun gereği ne ise o görüşü benimseyerek, Müslüman'ın bulunmaması şartına bağlı olmak üzere, zaruret dolayısıyla özel olarak yolculuk halindeki vasiyette, zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şahidliğinin caiz olduğunu söylüyoruz. Ancak bu durumda eğer şahidlik yapacak Müslüman varsa, zimmet ehlinin şahidliği olmaz. Kur'anın indirilişine tanık olan hiçbir kimseden sizin iddia ettiğiniz neshe dair bir rivayet gelmiş değildir. Üstelik birinci görüşü, ashab-ı kiramdan üç kişi ifade etmiştir. Bunun dışındaki diğer görüşlerde bu durum yoktur. Ashab-ı kirama muhalefet edip başkalarının görüşlerini kabul etmeyi ise ilim ehli olan kimseler reddederler. Ayrıca bunu şu husus da pekiştirmektedir. Mâide Sûresi Kur'an-ı Kerim'in son inen sûreleri arasındadır. Hatta, İbn Abbâs, el-Hasen ve başkaları şöyle demektedir: 'Mâide Sûresi'nde mensuh bir hüküm yoktur.' Sizin nesh iddianız ise sahih değildir. Çünkü, nesh iddiasının kabul edilebilmesi için neshedici buyruğun sonradan inmiş olduğu tesbit edilmekle birlikte, nasih ile mensuhun bir arada mütalaa edilmesine imkân olmayacak şekilde nasihin de tesbit edilmesi kaçınılmazdır. O bakımdan bunların sözünü ettikleri buyrukların neshedici olması doğru olamaz. Çünkü sözü geçen ve neshedici olduğu belirtilen buyruklar, vasiyet ile ilgili ve ihtiyaç ve zorunluluk hali ile alakalı bir olayın dışındaki bir olay hakkında inmiştir. Zaruret hallerinde ise hükmün farklılığı olmayacak bir şey değildir. Ayrıca şahid tutulan kâfir, belki de Müslüman nezdinde güvenilir ve zaruret halinde şahidliği kabul olunabilecek bir kimse olarak da görülebilir. Bu bakımdan, bunların söylediklerine göre, neshedici bir buyruk bulunmamaktadır." *Tefsîr-ü'l-Kurtubî*, c. 6, s. 350.

d) Beyhakî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o bu âyetin mensuh olduğunu söyler. Beyhakî, Kitabü's-Şehadat, إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ جِئِ الْوَصِيَّةَ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ ﴿١٠٧﴾ "Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin" ilahî buyruğu bâbı, c. 10, s. 164.

107- “Eğer bu iki tanığın, günahı gerektiren bir şey yaptıkları ortaya çıkarsa, aleyhlerine suç işlenen mirasçılardan tanıklığa daha lâayık olan iki kişi, öncekilerin yerine geçer ve ‘Bizim tanıklığımız, onların tanıklığından daha doğrudur, çünkü biz hiç kimşenin hakkına saldırmadık. Yoksa biz de, haksızlık edenlerden oluruz!’ diyerek Allah’a yemin ederler.”

{ فَإِنْ عَثِرَ } “Eğer bir şey yaptıkları ortaya çıkarsa.” Muttali olursa.

{ عَلَىٰ أَنَّهُمَا } “Bu iki tanığın.” Yani bu iki Hristiyan’ın.

{ اسْتَحَقَّا } “Gerektiren.” Gerektiren.

{ إِنَّمَا } “Günahı.” İhaneti.

{ فَأَخْرَانِ } “İki kişi.” Ölünün velilerinden iki veli. Bunlar Amr ibn As ile Muttalib ibn Ebî Vedae.

{ يَقْرَءَانِ مَقَامَهُمَا } “Öncekilerin yerine geçer.” O iki Hristiyan’ın makamına.

{ مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ } “Aleyhlerine suç işlenen mirasçılardan tanıklığa.” İhanet. Yani Hristiyanlar.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: o ikisinden malı gizleyen. Yani ölünün velilerinden.

{ الْأَوْلِيَانِ } “Daha lâayık olan.” Mal ile. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ } “Ve diyerek Allah’a yemin ederler.” O ikisi Allah adına yemin ederler. Yani ölünün velileri. “Mal o ikisinin getirdiğinden daha fazladır.” diyerek yemin ederler.

{ لَشَهَادَتِنَا } “Bizim tanıklığımız.” İki Müslüman’ın şehadeti.

{ أَحَقُّ } “Daha doğrudur.” Daha doğrudur.

{ مِنْ شَهَادَتِهِمَا } “Onların tanıklığından.” İki Hristiyan’ın şehadetinden.

{ وَمَا اعْتَدَيْنَا } “Çünkü biz hiç kimsenin hakkına saldırmadık.” Biz iddia ettiğimiz konuda haddi aşmadık, desinler.

{ إِنَّا إِذَا } “Yoksa biz de.” Eğer iddia ettiğimiz konuda haddi aşarsak.

{ لِمَنِ الظَّالِمِينَ } “Haksızlık edenlerden oluruz!” Zarar verici, yalancılardan.

ذَلِكَ أَذْنِي أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهٍ أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ
بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

108- “Bu, tanıklığı gereği gibi yapmalarını veya yeminlerinin, başkalarının yeminleriyle reddedilmesinden korkmalarını sağlamak için en iyi yoldur. O halde, Allah’tan sakının. ve (O’nu) dinleyin. Çünkü Allah yoldan çıkmışlar topluluğunu doğru yola iletmez.”

{ ذَلِكَ أَذْنِي } “Bu, en iyi yoldur.” Daha layık, daha yaraşır.

{ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ } “Tanıklığı yapmalarını.” Yani iki Hristiyan’ın.

{ عَلَى وَجْهٍ } “Gereği gibi.” Olduğu gibi.

{ أَوْ يَخَافُوا } “Veya korkmalarını sağlamak için.” Ya da iki Hristiyan’ın korkmalarının.

{ أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ } “Yeminlerinin, reddedilmesinden.” O iki Hristiyan’ın yeminlerinin.

{ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ } “Başkalarının yeminleriyle.” İki Müslüman erkeğin şehadetinin ardından. Ta ki böylece gizlemeye gitmesinler.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “O halde, Allah’tan sakının.” Onun emaneti hususunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ وَاسْمَعُوا } “Ve (O’nu) dinleyin.” Emrolunduğunuz şeyi dinleyiniz ve Allah Teâlâ’ya itaat ediniz.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } “Çünkü Allah yoldan çıkmışlar topluluğunu doğru yola iletmez.” Kendi dinine ve hüccetine ehil olmayan yalancı kâfir isyankarları irşad etmez.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ
عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

109- “Allah, peygamberleri bir araya toplayacağı gün (onlara), ‘Size ne cevap verildi?’ diyecek. Onlar da, ‘Bizim bir bilgimiz yoktur. Çünkü, gaybı en iyi bilen yalnız sensin!’ diyecekler.”

{ يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ } “Allah, peygamberleri bir araya toplayacağı gün (onlara).” Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ فَيَقُولُ } “Diyecek.” Dehşet vaktinde bazı yerlerde onlara diyecek.

{ مَاذَا أُجِبْتُمْ } “Size ne cevap verildi?” Topluluk size ne cevap verdi?

{ قَالُوا } “Onlar da, diyecekler.” Meselenin şiddetinden ve bu yerin korkunçluğundan dolayı.

{ لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ } “Bizim bir bilgimiz yoktur. Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!” Kavmin icabet edişi bizden gaip olduğundan herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ardından onlara icabet edecekler. Onlar da kavimlerine tebliği bildirdiklerine şahidlik edecekler.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ادْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ
إِذْ آيَدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ
عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ
الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ
الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي
إِسْرَءِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا
إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾

110- “Allah (o gün) diyecek ki: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve anene olan nimetimi hatırla! Hani, seni Kutsal Ruh ile desteklemiştim, sen beşikte de yetişkin iken de insanlarla konuşurdun. Hani sana kitabı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretmiştim. Sen benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, içine üfürünce iznimle o, kuş oluyordu. Anadan doğma körü, alaca hastalığı olanı da yine iznimle iyileştiriyordun. Yine iznimle ölüleri diri (olarak mezardan) çıkarmıştın. Sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman onların (kötülüklerinden) seni kurtarmıştım. Onlardan kâfir olanlar, ‘Bu apaçık büyüculükten başka bir şey değildir.’ demişlerdi.”

{ إِذْ قَالَ اللَّهُ } “Allah (o gün) diyecek ki.” Muhakkak Allah Teâlâ söyleyecektir.

{ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ادْكُرْ نِعْمَتِي } “Ey Meryem oğlu İsa! Nimetimi hatırla!” Lütfumu aklında tut.

{ عَلَيْنَا } “Sana.” Peygamberlik.

{ وَعَلَى الْوَلَدَيْنَا } “Ve annene olan.” İslam ve ibadet nimetini.

{ إِذْ أَيْدُنَا } “Hani, seni desteklemiştim,” Sana yardımda bulunmuşum.

{ بِرُوحِ الْقُدُسِ } “Kutsal Ruh ile.” Tertemiz Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile sana telkinde bulundu ve insanlarla konuşma konusunda sana yardımda bulundu.

{ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ } “Sen beşikte de insanlarla konuşurdun.” Kucakta ve döşekte iken ‘Ben Allah’ın kulu ve mesihiyim.’ diyerek.

{ وَكَهْلًا } “Yetişkin iken de.” Otuz yaşının ardından sana yardımda bulunarak “Ben Allah’ın size gönderdiği elçiyim.” diyerek.

{ وَإِذْ عَلَّمْنَاكَ الْكِتَابَ } “Hani sana kitabı, öğretmiştim.” Peygamberlerin kitaplarını. Kalemle yazmayı öğrettim anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْحِكْمَةَ } “Hikmeti.” Hekimlerin hikmetini. Hikmetin helal ve haram olduğu da söylenmiştir.

{ وَالَّتُورِيَّةُ } “Tevrat’ı.” Annenin karnında iken sana Tevrat’ı da öğrettim.

{ وَالْإِنْجِيلَ } “Ve İncil’i.” Çıkışının ardından.

{ وَإِذْ تَخْلُقُ } “Sen yapıyor.” Tasvir ediyor.

{ مِنْ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ } “Çamurdan kuş şeklinde bir şey.” Kuş benzeri ki bu yarasa idi.

{ بِإِذْنِي } “Benim iznimle.” Benim emrimle.

{ فَتَنْفُخُ فِيهَا } “İçine üfürünce.” Uyuyan bir kişinin üflemesi gibi.

{ فَتَكُونُ طَيْرًا } “O, kuş oluyordu.” Gök ile yer arasında uçan kuşa dönüşüyordu.

{ بِإِذْنِي } “İznimle.” Emrim ve iradem ile.

{ وَتُبْرِئُ } “İyileştiriyordun.” İyileştiriyor.

{ الْأَكْمَهَ } “Anadan doğma körü.” Âma olarak doğan.

{ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي } “Alaca hastalığı olanı da yine iznimle.” Emrim, iradem ve kudretim ile.

{ وَإِذْ تُخْرِجُ } “Çıkarmıştın.” Diriltmiştin.

{ الْمَوْتَى بِإِذْنِي } “Yine iznimle ölüleri diri (olarak mezardan).” İradem ve diriltişimle.

{ وَإِذْ كَفَفْتُ } “Kurtarmıştım.” Engellemiştim.

{ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَنْكَ } “İsrailoğullarına onların (kötülüklerinden) seni.” Seni öldürmeye yeltenmişlerdi.

{ إِذْ جِئْتَهُمْ } “Sen getirdiğin zaman.” Onlara getirdiğinde.

{ بِالْبَيِّنَاتِ } “Açık mucizeler.” Emir, nehy ve onlara gösterdiğin harikulade mucizeler.

{ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ } “Onlardan kâfir olanlar, demişlerdi.” İsrailoğullarından.

{ اِنْ هٰذَا } “Bu değildir.” İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın bize gösterdiği şey.

{ اِلَّا سِحْرٌ مُّيْنٌ } “Apaçık büyüclükten başka bir şey.” Açık. Eğer âyet-i kerimeyi sahirün mübin olarak okursan İsrailoğulları bu sözle Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ı kastetmiş olurlar.

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّنَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا
وَإِشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

111- “Hani havarilere, ‘Bana ve elçime iman edin!’ diye vahyettiğimde, onlar, ‘İman ettik, Müslüman olduğumuza şahid ol!’ demişlerdi.”

{ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّنَ } “Hani havarilere, vahyettiğimde.” Çama-sırcı havarilere ki bunlar on iki kişi idiler, vahyettiğimde.

{ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي } “Bana ve elçime iman edin! Diye.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ قَالُوا آمَنَّا } “Onlar, İman ettik, demişlerdi.” Sana ve Resûlün İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ وَإِشْهَدْ } “Şâhid ol!” Sen ey İsa (‘aleyhi’s-selâm) ve onlar da birbirlerine şâhidlikte bulundular.

{ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ } “Müslüman olduğumuza.” İbadet ve tevhid konusunda ihlâslıdır.

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُنتُمْ مُوْمنِينَ ﴿١١٢﴾

112- “O vakit havariler, ‘Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin, gökten bize bir sofrâ indirebilir mi?’ demişlerdi. (İsa da onlara,) ‘İman etmiş kimseler iseniz Allah’tan sakının (böyle bir şey istemeyin)!’ demişti.”

{ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ } “O vakit havariler, demişlerdi.” Seçkinler. Yani Şem’un es-Safiyy demişti.

{ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ } “Ey Meryem oğlu İsa!” Diyor ki, kavmin sana diyor ki,

{ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنْزِلَ } “Rabbin, indirebilir mi?”²² Rabbin yapabilir mi? Eğer “Testetye’ü” şeklinde ta harfi ve ya harfinin üstünü ile okursan anlam; “Rabbinden gökten bir sofrayı indirmesi için dua edebilir misin?” olur.

{ عَلَيْنَا مَائِدَةٌ } “Bize bir sofrayı.” Yiyecek.

{ مِنَ السَّمَاءِ قَالَ } “Gökten. (İsa da onlara,) demişti.” İsa (‘aleyhi’s-selâm) Şem’un’a dedi ki: “Onlara da ki.”

{ اتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan sakının (böyle bir şey istemeyin)!” Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ إِنْ كُنْتُمْ } “İseniz.” İdiyseniz.

{ مُؤْمِنِينَ } “İman etmiş kimseler.” Yakinen inananlardan iseniz. Belki sizler O’na şükretmeyi terk ederseniz de O size bundan dolayı azap eder. Bunu onlara Şem’un demişti.

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

113- “Onlar dediler ki: ‘(Allah’ın kudretinden şüphemiz yoktur, fakat) istiyoruz ki (teberrüken) ondan yiyelim, kalplerimiz rahatlasın. Senin de gerçeği söylediğini bilelim ve buna tanık olanlardan olalım.’”

{ قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا } “Onlar dediler ki: (Allah’ın kudretinden şüphemiz yoktur, fakat) istiyoruz ki (teberrüken) ondan yiyelim, kalplerimiz rahatlasın.” Bize gösterdiğin harikulade mucize ile.

{ وَنَعْلَمَ } “Bilelim.” Yakîn sahibi olalım.

²² “En yünezzile” buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا } “*Senin de gerçeği söylediğini.*” Söylediğin şeyin.

{ وَنَكُونُ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ } “*Ve buna tanık olanlardan olalım.*” Kavmimize döndüğümüzde.

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾

114- “Meryem oğlu İsa dedi ki: ‘Ey Rabbimiz olan Allah’ımız! Bize (bugün) gökten bir sofraya indir ki ilkimize de, sonra gelenlerimize de bir bayram ve senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın!’”

{ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ } “Meryem oğlu İsa dedi ki: ‘Ey Rabbimiz olan Allah’ımız! Bize (bugün) gökten bir sofraya indir ki.’” Gökten bir yiyecek. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Yiyeceğin bereketini indir. Kendileriyle birlikte yiyecekten bir şey bulunuyordu.

{ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا } “İlkimize de bir bayram olsun.” Zamanımızın ehline.

{ وَآخِرِنَا } “Sonra gelenlerimize de.” Bizden sonra gelenlere de ta ki sana bunda ibadet edelim. Bu gün pazar günü idi.

{ وَآيَةً مِنْكَ } “Ve senden bir mucize.” İman eden birisi için bir âyet inkâr eden için bir hüccet olsun.

{ وَارْزُقْنَا } “Bizi rızıklandır.” İsteddiğimiz şeyi bize bağışla.

{ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ } “Sen rızık verenlerin en hayırlısısın!” Yedirenlerin en hayırlısısın.

قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدَ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا

لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

115- “Allah dedi ki: Onu size indireceğim. Ancak bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, (bilsin ki) ben onu, bu dünyada hiç kimseye vermediğim bir azapla cezalandırırım!”

{ قَالَ اللَّهُ } “Allah dedi ki.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ya dedi ki: “Onlara de ki:”

{ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ } “Onu size indireceğim.” İsteddiğiniz şeyi.

{ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ } “Ancak bundan sonra inkâr ederse.” Sofranın indirilişinden ve sofradan yedikten sonra.

{ مِنْكُمْ فَأَنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ } “İçinizden kim (bilsin ki) ben onu, bu dünyada hiç kimseye vermediğim bir azapla cezalandırırım!” Kendi zamanlarının âlemi içinde. Onu domuza dönüştürürüm. Sofranın indirilişinin ve sofradan yenilişinin ardından Bu apaçık bir sihir, düpedüz bir yalandır.” dediler.

Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) “Helakı hak etmelerine neden olan bu sözleri nedeniyle onlara azap edecek olursan hiç kuşkusuz onlar senin kullarıdır. Onları bağışlar, tevbelerini kabul eder ve kusurlarından vazgeçersen hiç kuşkusuz sen tevbe etmeyenden intikam almakla azizsin. Tevbe eden kimseye karşı da bağışlamakla hâkimsin.” buyurdu. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ
الْهَيْئِينَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ
لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا
فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

116- “Hani Allah, ‘Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, ‘Allah’ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin!’ demiştin.’ dedi. İsa dedi ki: ‘Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, kuşkusuz sen bunu

bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında olanı bilmem. Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!”

{ وَإِذْ قَالَ اللَّهُ } “Hani Allah, dedi.” Allah Teâlâ kıyâmet gününde buyurur ki:

{ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ } “Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, demiştin.” Dünyada sen mi?

{ اتَّخَذُونِي وَآئِمِّي الْهَيْنَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ } “Allah’ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin! İsa dedi ki.” İsa (‘aleyhi’s-selâm) buyurur ki.

{ سُبْحَانَكَ } “Seni tenzih ederim.” Rabbini tenzih ederim.

{ مَا } “Olmaz.” Diyor ki, bana yaraşır şey değildir ve benim için caiz de değildir.

{ يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ } “Bir şeyi söylemek bana yakışmaz.” Onlara.

{ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ } “Hakkım olmayan.” Caiz olmayan.

{ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ } “Eğer onu söylemiş olsaydım.” Onlara söylemiş olsaydım.

{ فَقَدْ عَلِمْتُهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي } “Kuşkusuz sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin.” Benden onlara söylenmiş emir ve nehyi.

{ وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ } “Halbuki ben senin zatında olanı bilmem.” Onları alçaltacağını mı tevfiğe mi ulaştıracağını.

{ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ } “Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!” Kulardan gaip olan şeyleri.

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

117- “Onlara sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, ‘Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin!’ sözünü söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözledim. Ama

canımı aldığında, artık onları gözleyen sen oldun! Çünkü sen her şeyi hakkıyla görensinsin.”

{ مَا قُلْتُ لَهُمْ } “Onlara söyledim.” Dünyada.

{ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, ‘Allah’a ibadet edin!’ sözünü.” Allah Teâlâ’dan sakınlınız ve O’na itaat edin.

{ رَبِّي وَرَبِّكُمْ } “Benim de, sizin de Rabbiniz olan.” O benim de sizin de rabbinizdir.

{ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا } “Onları gözledim.” Tebliğ ettiğimde.

{ مَا دُمْتُ فِيهِمْ } “İçlerinde bulunduğum sürece.” Onların arasında bulunduğum müddetçe.

{ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي } “Ama canımı aldığında.” Onların arasından beni ref ettiğinde/kaldırdığında.

{ كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ } “Artık onları gözleyen sen oldun!” Onların üzerine hâfiz ve şehid olan sensin.

{ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Çünkü sen her şeyi.” Benim ve onların sözlerini.

{ شَهِيدٌ } “Hakkıyla görensinsin.” Bilensin. Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

﴿ ١١٨ ﴾ **إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تُغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**

118- “Eğer onlara azap edersen, kuşkusuz onlar senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, kuşkusuz ki sen mutlak üstünsün, tam hikmet sahibisin.”

{ إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تُغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ } “Eğer onlara azap edersen, kuşkusuz onlar senin kullarıdır. Ama onları bağışlarsan, kuşkusuz ki sen mutlak üstünsün, tam hikmet sahibisin.” Bu âyetin tefsirini yukarıda sunmuştuk.

قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾

119- “Allah dedi ki: Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlar için, altlarından ırmaklar akan, içinde sonsuza kadar kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ قَالَ اللَّهُ } “Allah dedi ki.” Allah Teâlâ buyuracak ki.

{ هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ } “Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür.” Mü’minlere imanları, tebliğ edicileri tebliğleri, vefakâr olanlara vefaları.

{ لَهُمْ جَنَّاتٌ } “Onlar için cennetler vardır.” Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve sergilerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Su, süt, içki ve bal nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا } “İçinde sonsuza kadar kalacakları.” Cennette ikamet edicidirler, orada vefat etmezler ve cennetten çıkartılmazlar .

{ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ } “Allah onlardan hoşnut olmuş.” İmanlarıyla ve amelleriyle.

{ وَرَضُوا عَنْهُ } “Onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır.” Sevap ve keramet ile.

{ ذَلِكَ } “İşte budur!” Belirtilen ebedilik ve razı oluşluk.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş.” Tam bir kurtuluş. Cenneti elde ettiler, cehennem azabından kurtuldular.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيْهِنَّ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٢٠﴾

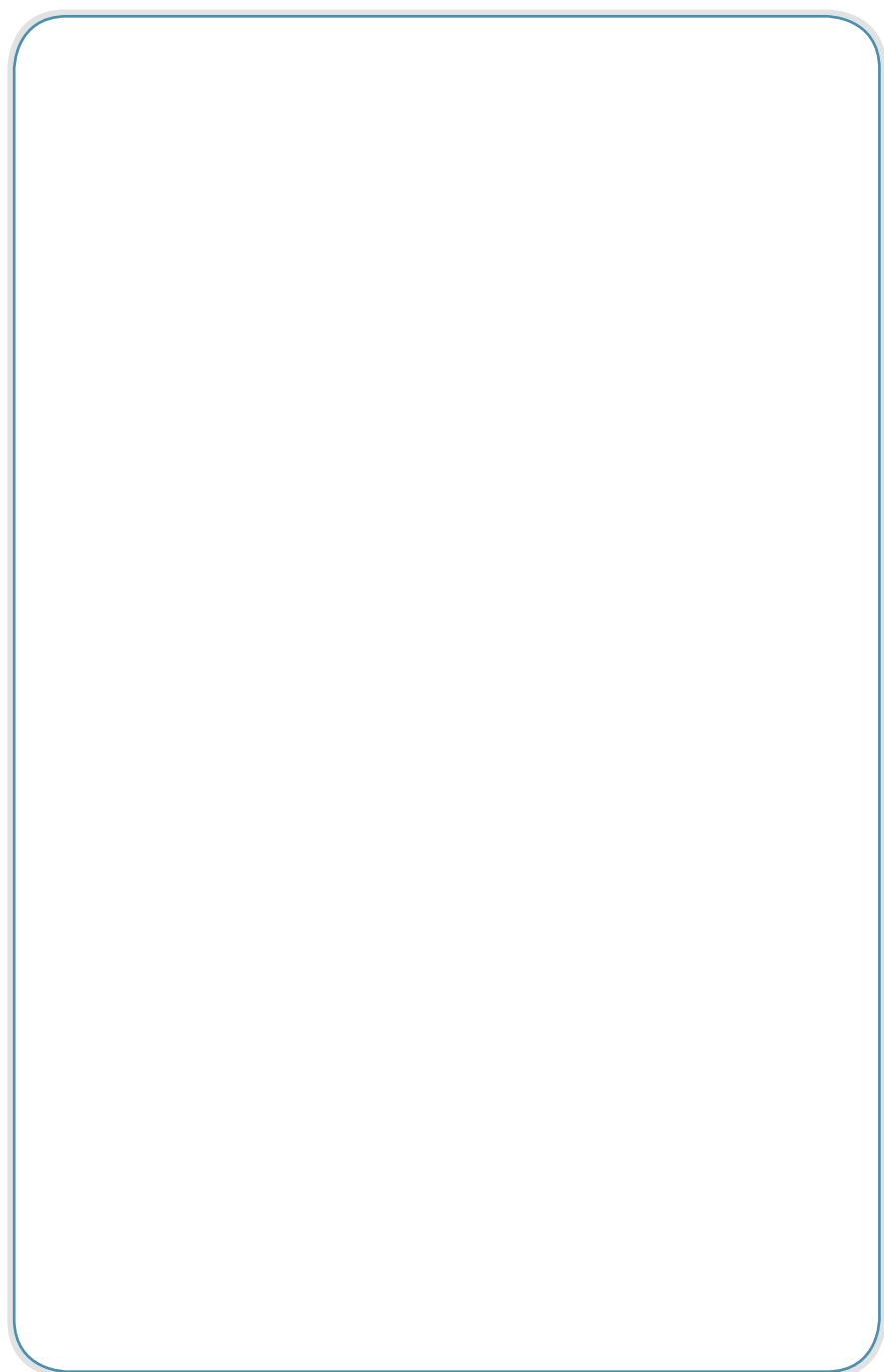
120- “Göklerin, yerin ve onlarda olan her şeyin mülkü Allah’ındır. Allah her şeye gücü yetendir.”

{ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ } “Göklerin, yerin mülkü Allah’ındır.” Göklerin, yerin hazineleri. Göklerin hazineleri yağmur, yerin hazineleri ise bitkiler, ürünler ve bunun dışındaki şeylerdir.

{ وَمَا فِيْهِنَّ } “Ve onlarda olan her şeyin.” Varlıklar ve harikuladelikler.

{ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeye.” Göklerin, yerin yaratılışına sevak verişe ve cezalandırmaya.

{ قَدِيْرٌ } “Gücü yetendir.” Gökleri ve yeri yaratana hamd ediniz.

سورة الأنعام
6- EN'AM SÛRESİ

“En’am”ın zikredildiği Sûredir. Beş âyet hariç Sûre Mekkîdir. Bir defada nâzil olmuştur. Beş âyeti Medenîdir. 151. âyetten 153. âyetin sonuna kadar (Kul teâlev etlû mâ harrame ... zâlikum vessâkum bihî leellekum tettekûn) ve 91. âyet (ve mâ kaderullâhe hakka kadrihî) ile 93. âyetler (ve men ezlemu mimmenifterâ) Medine’de nazil olmuştur. Âyet sayısı 165, sözcük sayısı 3.050 ve harf sayısı ise 12.422’dir.¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

1- “Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah’a mahsustur. İnkâr edenler hâlâ (putları) Rableri ile denk tutuyorlar!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla En’am Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ} “Hamd, Allah’a mahsustur.” Diyor ki, şükür ve uluhiyet Allah Teâlâ’ya özgüdür.

{الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ} “Gökleri yaratan.” İki günde. Pazar ve pazar-tesi günlerinde.

¹ Âyet sayısı Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye basımında 126 olarak geçiyor. Ancak Mektebetü'l-Asriyye basımında ise 165 olarak geçiyor.

{ وَالْأَرْضَ } “Ve yeri.” İki günde. Salı ve çarşamba günlerinde.
 { وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ } “Karanlıkları ve aydınlığı var eden.” Küfrü
 ve imanı, gece ve gündüzü yaratan.
 { ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler hâlâ.” Mekke kâfirlerini.
 { بِرَبِّهِمْ يَغْدُلُونَ } “(Putları) Rableri ile denk tutuyorlar!” Putları O’na
 denk tutuyorlar.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ
 أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾

2- “Sizi çamurdan yaratan, sonra da size ölüm vakti takdir eden
 O’dur. Bir de O’nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâmet günü)
 daha vardır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz!”

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ } “Sizi çamurdan yaratan O’dur.” Hazret-i
 Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan ve Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı topraktan.

{ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا } “Sonra da size ölüm vakti takdir eden.” Dünyayı ya-
 ratan ve yok olacağı zamana kadar bir müddet belirleyen, mahlukatı
 yaratan ve onlara ölecekleri zamana kadar bir ecel tayin eden.

{ وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ } “Bir de O’nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâ-
 met günü) daha vardır.” Ahiret müddeti. Bu müddet Allah Teâlâ ka-
 tında bilinmekte olup ölümsüz ve yok oluşsuzdur.

{ ثُمَّ أَنْتُمْ } “Siz hâlâ.” Ey Mekke ehli.

{ تَمْتَرُونَ } “Şüphe ediyorsunuz!” Allah Teâlâ ve ölümden sonra di-
 rilış hakkında kuşku mu duyuyorsunuz?

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ
 مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

3- “O, göklerde ve yerde tek Allah’tır. Sizin gizlinizi ve açığınızı bi-
 lir; ne kazanacağınızı da bilir.”

{ وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ } “O, göklerde tek Allah’tır.” Göklerde olanların ilahıdır.

{ وَفِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Yerde olanların ilahıdır.

{ يَعْلَمُ سِرُّكُمْ وَجَهْرُكُمْ } “Sizin gizlinizi ve açığınızı bilir.” Diyor ki, sizden meydana gelen, gizli olanı da açık olanı da bilir.

{ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ } “Ne kazanacağınızı da bilir.” İşlediğiniz hayır ve şerri bilir.

﴿ ٤ ﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

4- “Böyleyken, Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!”

{ وَمَا تَأْتِيهِمْ } “Böyleyken, gelmez ki.” Yani Mekke ehline.

{ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ } “Rablerinin âyetlerinden bir âyet.” Güneş tutulması, ayın ve yıldızların yarılması gibi.

{ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا } “Ondan olmasınlar.” Âyetten.

{ مُعْرِضِينَ } “Yüz çevirmiş.” O âyeti yalanlayıcı.

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ

يَسْتَهْزِئُونَ ﴿ ٥ ﴾

5- “İşte gerçek (Kur’an) kendilerine geldiği zaman da yalanladılar. Ama alay ettikleri şeyin haberleri yakında gelecektir!”

{ فَقَدْ كَذَّبُوا } “İşte yalanladılar.” Yani Mekke ehli.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçeği/hakkı.” Kur’an’ı ve âyeti.

{ لَمَّا جَاءَهُمْ } “Gerçek (Kur’an) kendilerine geldiği zaman da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) o ikisini getirdiğinde.

{ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay ettikleri şeyin haberleri yakında gelecektir!” Alaya alma haberleri ve Bedir Savaşı’nda, Uhud Savaşı’nda ve Hendek/Ahzab Savaşı’nda alaylarının cezaları .

الَّذِينَ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾

6- “Görmediler mi ki, kendilerinden önce biz nice nesilleri helâk ettik. Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş ve ırmakları altlarından akar duruma getirmiştik. Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik de arkalarından da başka nesiller var ettik.”

{ الَّذِينَ يَرَوْا } “Görmediler mi ki?” Mekke ehli Kur’an’da haberdar kılınmadı mı?

{ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ } “Kendilerinden önce biz nice nesilleri helâk ettik.” Geçen ümmetlerden.

{ مَكَّنَّاهُمْ } “Biz onlara imkânları vermiş.” Onları sahip kıldık ve onlara mühlet bahsettik.

{ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ } “Yeryüzünde size vermediğimiz olanakları.” Ey Mekke ehli sizleri sahibi kılmadığımız şeyleri ve sizlere bahsetmediğimiz mühleti.

{ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا } “Üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş.” İhtiyaç duydukları her anda sürekli bol yağmur verdik.

{ وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ } “Ve ırmakları altlarından akar duruma getirmiştik.” Bahçelerinin, ekinlerinin ve ağaçlarının altından.

{ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ } “Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik de.” Peygamberleri yalanlamaları nedeniyle.

{ وَأَنْشَأْنَا } “Var ettik.” Yarattık.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا } “Arkalarından da nesiller.” Kavim.

{ الْآخَرِينَ } “Başka.” Onlardan daha hayırlısını.

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- “Eğer sana kâğıt üzerine yazılı bir kitap indirseydik ve ona elle-riyle dokunmuş olsalardı, yine de o inkârcılar, ‘Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir!’ derlerdi.”

{ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا } “Eğer sana bir kitap indirseydik.” Eğer Cebrail (‘alehyi’s-selâm)’ı Kur’an’la sana bir defadan indirmiş olsa idik.

{ فِي قِرْطَاسٍ } “Kâğıt üzerine yazılı.” Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî’nin ve ashabının senden istekte bulunduğu gibi bir sahi-fede yazılı.

{ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ } “Ve ona elleriyle dokunmuş olsalardı.” O sahifeyi alsalardı ve onu okusalardı.

{ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Yine de o inkârcılar, derlerdi.” Yani Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî.

{ إِنَّ هَذَا } “Bu, değildir!” Bu değildir.

{ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ } “Apaçık büyüden başka bir şey.” Apaçık bir yalan-dan başka.

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكَاً لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾

8- “Bir de, ‘Ona bir melek indirilmeli değil miydi?’ dediler. Eğer biz bir melek indirmiş olsaydık, o zaman, iş bitirilmiş olur, artık ken-dilerine hiç fırsat verilmezdi!”

{ وَقَالُوا } “Bir de, dediler.” Yani Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî.

{ لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ } “Ona bir melek indirilmeli değil miydi?” Söyledikleri şeylere ilişkin lehine tanıklık yapacak bir melek kendisine indirilseydi ya.

{ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكَ } “Eğer biz bir melek indirmiş olsaydık.” Senden istedikleri gibi.

{ لَفُضِيَ الْأَمْرُ } “O zaman, iş bitirilmiş olur.” Azapları nâzil olmuş, ruhları kabzedilmiş ve helakleri tamamlanmış olurdu.

{ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ } “Artık kendilerine hiç fırsat verilmezdi.” Hiç de süre tanınmazdı.

﴿ ٩ ﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ

9- “Eğer biz o peygamberi bir melek yapsaydık, onu yine bir insan şekline sokardık ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük.”

{ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ } “Eğer biz o peygamberi yapsaydık.” Yani Resûlü.

{ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا } “Bir melek. Onu yine bir insan şekline sokardık.” İnsan suretinde bir adam kılardık. Ta ki kendisine bakmaya güçleri yetsin.

{ وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ } “Ve elbette onları, yine düşürürdük.” Meleklerle karşı.

{ مَا يَلْبِسُونَ } “Düşmekte oldukları şüpheye.” Giydikleri elbise misali. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Ve elbette onları yine düşürürdük.” Meleğin suretini onlara karıştırdık. “Düşmekte oldukları şüpheye.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerinin kendilerine karmaşık geldiği gibi.²

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (وَلَلَبَسْنَا) “Şüpheye düşürürdük” ilahî kelâmı, “şüpheye düşürürdük” anlamındadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm

وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْتُمْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

10- “Andolsun, senden önce gönderilen elçiler de alay konusu yapılmıştı. Ama onlardan alay edenleri, alay konusu ettikleri şey çepeçevre kuşatmıştır.”

{ وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْتُمْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ } “Andolsun, senden önce gönderilen elçiler de alay konusu yapılmıştı.” Seninle kavmin alayda bulunduğu gibi onlarla da kavimleri alay etmişti.

{ فَحَاقَ } “Ama çepeçevre kuşatmıştır.” Bundan dolayı vacip oldu, indi ve kuşattı.

{ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ } “Onlardan alay edenleri.” Kâfirlerden.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “Alay konusu ettikleri şey.” Alay edişlerinin cezası.

﴿١١﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

11- “De ki: ‘Yeryüzünde dolaşın ve yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın!’”

Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 7, s. 153. Bu haberin isnadı hasendir.

b) Âyetin ifade ettiği anlam şudur: Eğer Mekke müşriklerinin talep ettikleri gibi Resûlü melek kılmış olsaydık hiç kuşkusuz muhatap alınabilirdi ve kendisinden yararlanılsın diye onu bir insan suretinde yarattırdık. Durum bu şekilde olsaydı yine aynı karmaşıklık söz konusu olurdu.

c) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan başka bir yorum daha bulunmaktadır. İbn Cerîr et-Taberî, (وَلَلْبَشَرِ مَا يَلْبِسُونَ) “Ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük.” âyeti hakkında Atiyye el-Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: Bu teklifte bulunanlar Ehl-i Kitap’tır. Onlar dinlerini ayırmış, resûllerini yalanlamış ve Kitabı tahrif etmişlerdir.” Taberî, c. 7, s. 153 Bu haberin senedi zayıftır. Zira biz önceki açıklamalarımızda İbn Abbâs’tan Atiyye el-Avfi kanalıyla yapılan aktarımların zayıf olduğunu belirtmiştik. Diğer bir husus da önceki rivayet bu rivayete nazaran âyetin siyakına daha çok uymaktadır. Zira âyet müşriklerle mücadeleden bahsetmektedir.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ سِيرُوا } “Dolaşın.” Yolculuğa çıkınız.

{ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ أَنْظَرُوا } “Yeryüzünde ve bir bakın!” Tefekkür ediniz.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna.” Allah’ı ve elçileri yalanlayanların sonunun nereye vardığına.

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ
الرَّحْمَةَ لِيَجْمَعَ كُفْرَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12- “De ki: ‘Göklerde ve yerde olanlar kimin?’ De ki: ‘Allah’ındır.’ O, merhamet etmeyi kendi zatına ilke edindi. Sizi varlığında hiç şüphe olmayan kıyâmet gününde elbette toplayacaktır. Ama kendilerine yazık edenler var ya, işte onlar iman etmezler.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لِمَنْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde olanlar kimin?” Yaradılmışlar. Eğer sana müspet cevap vererek icabet ederler ise ne ala. Aksi takdirde şu cevabı ver;

{ قُلْ لِلَّهِ } “De ki: Allah’ındır.” Gökleri ve yeri yarattı.

{ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ } “O, merhamet etmeyi kendi zâtına ilke edindi.”

Kendi kendisine Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetine karşı azabı tehir etmeyi vacip kılmıştır.

{ لِيَجْمَعَ كُفْرَكُمْ } “Sizi elbette toplayacaktır.” Allah Teâlâ sizi muhakkak bir araya getirip toplayacaktır.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününde.” Kıyâmet günü için.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } “Varlığında hiç şüphe olmayan.” Hakkında hiçbir kuşkunun bulunmadığı.

{ الَّذِينَ خَسِرُوا } “Ama yazık edenler var ya.” Aldananlar.

{ أَنْفُسُهُمْ } “Kendilerine.” Ve evleri, hizmetkârları ve cennetteki eşlerine.

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } “İşte onlar iman etmezler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. Bu âyet-i kerime onların Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e söyledikleri “Bizim dinimize dön ki seni zengin kılalım, evlendirelim, onurlandıralım ve kendimize yönetici kılalım.” sözü hakkında nâzil olmuştur.

﴿ ١٣ ﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

13- “Gece ve gündüzün içinde barınan her şey O’nundur. O, hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir.”

{ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ } “Gece ve gündüzün içinde barınan her şey O’nundur.” Gece ve gündüz vatanında istikrar bulan şey.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } “O, hakkıyla işiten.” Sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } “Ve hakkıyla bilendir.” Cezalarını ve varlıkların rızıklarını.

قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ اتَّخَذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أَمُوتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ

﴿ ١٤ ﴾ الْمُشْرِكِينَ

14- “De ki: ‘Gökleri ve yeri yoktan var eden, besleyen, fakat kendisi beslenmeyen Allah dışında, bir koruyucu mu edineyim?’ De ki: ‘Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve asla Allah’a ortak koşanlardan olma!’ (denildi).”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ أَغَيْرَ اللَّهِ اتَّخَذُ وَلِيًّا } “Allah dışında, bir koruyucu mu edineyim?” Rabbe mi ibadet edeyim?

{ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ } “Gökleri yoktan var eden.” Gökleri yaratan.

{ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُهُ } “Ve yeri. Besleyen.” Kulları rızıklandıran.

{ وَلَا يُطْعَمُهُ } “Fakat kendisi beslenmeyen.” Rızıklandırılmayan.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rızıklandırma konusunda yardım edilmeyen.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine.

{ إِنِّي أَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ } “Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi.” İslam üzere olanların ilki olmam.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendi döneminin kulluğu ihlasla yapanların ve Allah Teâlâ’yı birleyenlerin ilki.

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ve asla Allah’a ortak koşanlardan olma! (denildi).” Müşriklerin dinleri üzere müşriklerle birlikte olma.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15- “De ki: ‘Eğer Rabbime karşı gelirsem, büyük bir günün azabından korkarım!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنِّي أَخَافُ } “Korkarım!” Bilirim.

{ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي } “Eğer Rabbime karşı gelirsem.” Rabbinden başkasına kulluk eder ve sizin dininize dönersem.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günün azabından.” Büyük gündeki büyük bir azaptan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Büyük gündeki azaptan.

مَنْ يُضْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

16- “O gün, kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten Allah onu esirgemıştır. İşte apaçık kurtuluş budur!”

{ مَنْ يُضْرَفْ عَنْهُ } “Kim azaptan kurtarılırsa.” Azaptan.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ فَقَدْ رَحِمَهُ } “Gerçekten Allah onu esirgemiştir.” Onu korumuş ve onu bağışlamıştır.

{ وَذَلِكَ } “İşte budur!” Bağışlama.

{ الْفَوْزُ الْمُبِينُ } “Apaçık kurtuluş.” Tam bir kurtuluş.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

17- “Eğer Allah seni bir zarara uğrattırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Çünkü O, her şeye gücü yetendir.”

{ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ } “Eğer Allah seni uğrattırsa.” Sana Allah Teâlâ isabet ettirirse.

{ بِضُرٍّ } “Bir zarara.” Şiddet ve fakirlik.

{ فَلَا كَاشِفَ لَهُ } “Onu giderecek yoktur.” Onu kaldırıcı kimse bulunmamaktadır.

{ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ } “Kendisinden başka. Ve eğer sana verirse (bunu da geri alacak yoktur).” İsabet ettirirse.

{ بِخَيْرٍ } “Bir hayır.” Nimet ve zenginliğe.

{ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü O, her şeye gücü yetendir.” Şiddet, fakirlik, nimet ve zenginliğe.

﴿١٨﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ

18- “O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.”

{ وَهُوَ الْقَاهِرُ } “O, her türlü tasarrufa sahiptir.” Galiptir.

{ فَوْقَ عِبَادِهِ } “Kullarının üstünde.” Kullarına.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } “O, tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emri ve kazası konusunda.

{ الْخَيْرُ } “Her şeyden haberdardı.” Yaratmasıyla ve amelleriyle.

قُلْ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ
إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ أَتَيْنَكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ
إِلَهَةً أُخْرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَابْنِي بَرِيءٌ مِمَّا
تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾

19- “De ki: ‘Hangi şey tanıklık bakımından daha büyüktür?’ De ki: ‘Allah’tır. O, benimle sizin aranızda gerçek tanıktır. Bu Kur’an, bana kendisiyle hem sizi, hem onu duyan kimseleri uyarman için bana vahyolundu. Yoksa siz Allah ile birlikte, başka tanrıların bulunduğu mı tanıklık ediyorsunuz?’ De ki: ‘Ben buna tanıklık etmem.’ De ki: ‘O, ancak bir olan Allah’tır; benim de sizin ortak koştuğunuz şeylerle ilişkim yoktur.’”

Onların Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e “Bize senin peygamber olduğuna tanıklık edecek bir tanık getir.” sözü hakkında âyet indi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ } “Hangi şey daha büyüktür?” Daha adil ve daha razı edicidir.

{ شَهَادَةً } “Tanıklık bakımından.” Eğer sana icabet ederlerse ne ala. Eğer sana icabet etmezler ise şöyle de:

{ قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } “De ki: Allah’tır. O, benimle sizin aranızda gerçek tanıktır.” Ben O’nun Resûlü ve bu Kur’an da O’nun kelimasıdır.

{ وَأَوْحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ } “Bu Kur’an, bana için bana vahyolundu.” Hazret-i Cebrail (‘alehi’s-selâm) bana bu Kur’an’ı indirdi.

{ لَا تَنْذِرُكُمْ بِهِ } “Kendisiyle hem sizi, uyarmam.” Sizi Kur’an ile korutmam için.

{ وَمَنْ بَلَغَ } “Hem onu duyan kimseleri.” Kendisine Kur’an’ın haberi ulaşan kimseyi. Ben bu tür kimseler için de uyarıcıyım demektir.

{ أَتَيْتُكُمْ } “Yoksa siz mi?” Ey Mekke ehli.

{ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً أُخْرَى } “Allah ile birlikte, başka tanrıların bulunduğuna tanıklık ediyorsunuz?” Yani putları. Diyorsunuz ki Allah’ın kızlarıdır. Eğer böyle şahidlik ederler ise.

{ قُلْ لَا أَشْهَدُ } “De ki: Ben buna tanıklık etmem.” Sizinle birlikte.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘alehi ve sellem).

{ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ } “O, ancak bir olan Allah’tır.” Allah Teâlâ sadece tek bir ilahdır.

{ وَأَنْتَ بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ } “Benim de sizin ortak koştuğunuz şeylerle ilişkimi yoktur.” Kulluk noktasında O’na ortak koştuğunuz putlardan.³

الَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20- “Kendilerine kitap verdiklerimiz o peygamberi, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanır. (Ortak koşarak) kendilerini ziyana sokanlar ise iman etmezler.”

³ İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: { لَا تَنْذِرُكُمْ بِهِ } “Kendisiyle hem sizi, uyarmam için.” Yani Mekke ehlini bu Kur’an ile uyarmam için. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, En’am Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, { لَا تَنْذِرُكُمْ بِهِ } “Kendisiyle hem sizi, uyarmam için” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmekte ve şu eklemede bulunmaktadır: { وَمَنْ بَلَغَ } “Hem onu duyan kimseleri.” Bu Kur’an kime ulaşırsa Kur’an o kimse için bir uyarıcıdır. Taberî, c. 7, s. 163.

{ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verdiklerimiz.” Kendilerine Tevrat ilmini bahsettiklerimiz. Ki bunlar Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ يَعْرِفُونَهُ } “O peygamberi, tanırırlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerini ve özelliklerini bilirler.

{ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ } “Kendi çocuklarını tanıdıkları gibi.” Çocuklarını.

{ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ } “(Ortak koşarak) kendilerini ziyana sokanlar ise.” Dünya ve ahireti kaybetmekle kendilerini aldatanlar yani Ka’b ibn Eşref ve ashabı .

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmezler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

21- “Allah hakkında yalan uyduran veya O’nun âyetlerini yalan sayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşku yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!”

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Daha cüretkâr.

{ مِمَّنِ افْتَرَى } “Uyduran.” İftira edenden (düzmece yalan).

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Allah hakkında yalan.” Çeşitli ilahları O’na ortak koşandan.

{ أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ } “Veya O’nun âyetlerini yalan sayanlardan.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayan.

{ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } “Hiç kuşku yok ki, kurtuluşa ermezler!” Kurtuluşa erişmez ve güvende olmaz.

{ الظَّالِمُونَ } “Zalimler.” Kâfirler ve müşrikler Allah Teâlâ’nın azabından.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا آيِنَ شُرَكَائِكُمْ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٣٢﴾

22- “O gün onların hepsini bir yere toplarsınız. Sonra Allah’a ortak koşanlara, “Tanrı saydığınız ortaklarınız nerede?” deriz.”

{ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا } “O gün onların hepsini bir yere toplarsınız.” İnsanların bütününi kıyâmet gününde.

{ ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا } “Sonra Allah’a ortak koşanlara, deriz.” Allah Teâlâ’ya ilahları ortak koşanlar.

{ آيِنَ شُرَكَائِكُمْ } “Ortaklarınız nerede?” İlahlarınız.

{ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ } “Tanrı saydığınız.” İbadet ettiğiniz ve onların sizin şefaât ediciniz olduğunu söylediğiniz.

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٣٣﴾

23- “Bundan sonra, ‘Rabbimiz olan Allah’a andolsun ki, biz O’na ortak koşanlardan değiliz!’ demekten başka onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.”

{ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ } “Bundan sonra, onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.” Özürleri ve yanıtları.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ } “Rabbimiz olan Allah’a andolsun ki, biz O’na ortak koşanlardan değiliz! Demekten başka.” Ancak böyle demelerinden başka.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ) “Bundan sonra onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.” Mazeretleri olmaz. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, En’âm Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ) “Bundan sonra onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.” ilahî buyruğu hakkında Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Onların sözleri. Taberî, c. 7, s. 166.

﴿٢٤﴾ أَنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

24- “Gör ki, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! O uydurdukları putlar da kendilerinden nasıl kaybolup gitti!”

{ أَنْظُرْ } “Gör ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Gör ki.” denilir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Meleklerle gör ki.” denilir.

{ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ } “Kendilerine karşı nasıl yalan söylediler!” Kendi nefislerine karşı söyledikleri yalanlarının cezasını nasıl da kendilerini vacip kıldılar.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } “Kendilerinden nasıl kaybolup gitti!” Onlar uzaklaşarak kendi nefisleriyle meşgul oldular.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “O uydurdukları putlar da.” Yalanla ibadet ettikleri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İftiraları bâtil oldu.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾

c) Yine İbn Cerîr Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre O şöyle demiştir: Onların sözleri ancak şöyle demeleridir: (وَاللَّهُ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) “Rabbimiz olan Allah’a andolsun ki, biz O’na ortak koşanlardan değiliz!”

d) Âyette geçen fitne normalde sözlükte belaya tutulmak, sınamak ve denemek anlamına gelmektedir. Ancak sözcük âyette bu anlamı ifade etmemektedir. Fitne sözcüğü âyette sözlükteki anlamıyla değil de mazeret anlamında kullanılmıştır. Sınanmalarının ve denemelerinin sonu ancak “Rabbimiz olan Allah’a kase olsun ki, bizler ortak koşanlardan değiliz” ifadesinden başka bir şey değildir. İbn Cerîr şöyle der: Fitne sözcüğü deneme ve belaya tâbi tutma anlamına gelmektedir. Ancak burada müşrik topluluğun dile getirmiş olduğu cevap sınanma anında söylenen bir söz değildir. Deneme anlamına gelen fitne sözcüğü onların cevapları ve mazeretleri yerine kullanılmıştır. Taberî, c. 7, s. 167.

25- “Onlardan bazıları bana kulak verir. Biz (okuduğunu) anlamamaları için kalplerine perdeler ve kulaklarına da ağırlık koyduk. (İstedikleri) her hangi mucizeyi görseler, yine de ona inanmazlar. Sonra sana gelince o inkâr edenler, ‘Bu Kur’an, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’ diyerek seninle tartışırlar.”

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ } “Onlardan bazıları sana kulak verir.” Diyor ki, Mekke ehlinde senin buyruklarına ve sözlerine kulak verenler bulunmaktadır. Ebû Süfyan ibn Harb, Velid ibn Muğire, Nâdir ibn Hâris, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ümeyye ibn Halef, Ubeyy ibn Halef ve Hâris ibn Amr bunlardandır.

{ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً } “Biz (okuduğunu) kalplerine perdeler koyduk.” Perdeler/örtüler.

{ أَنْ يَفْقَهُوهُ } “Anlamamaları için.” Senin buyruğunu ve sözünü anlamamaları için.

{ وَفِي أَذَانِهِمْ وَقْرًا } “Ve kulaklarına da ağırlık.” Sağırılık koyduk ki hakkı ve hidayeti işitmesinler. Âyetin anlamı hakkında şöyle de-nilmiştir: hidayete karşı ağırlık koyduk ki akledemesinler.

{ وَأَنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ } “(İstedikleri) her hangi mucizeyi görseler.” Senden talep ettikleri bir âyeti.

{ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا } “Yine de ona inanmazlar.” Ondan âyeti/mucizeyi Hâris ibn Amr istemişti.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ } “Sonra sana gelince.” Sana gelirler.

{ يُجَادِلُونَكَ } “Seninle tartışırlar.” Senden kendilerine haber verdiğin Kur’an’dan indirilen şeyleri sorarlar. Sen onlara haber verince de.

{ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler, diyerek.” Yani Nâdir ibn Hâris.

{ إِنَّ هَٰذَا } “Bu Kur’an, değildir!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurduğu şey değildir.

{ إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin masallarından başka bir şey.” Öncekilerin yalanları ve sözleri.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَتَنَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٣٦﴾

26- “Onlar (insanları), Kur’an dinlemekten alıkoyarlar, kendileri de ondan uzak dururlar. Onlar sadece kendilerini helâk ederler, fakat bunun farkına varamazlar!”

{ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ } “Onlar (insanları), Kur’an dinlemekten alıkoyarlar.” Ebû Cehil ve ashabı. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’dan engellemektedirler.

{ وَيَتَنَوْنَ عَنْهُ } “Kendileri de ondan uzak dururlar.” Ondand men ederler ve uzaklaşırlar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu âyetin Ebû Tâlib’i konu edindiği söylenmiştir. Ebû Tâlib insanları Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e eziyet etmekten engelliyor, ancak kendisi O’na tâbi olmuyordu.

{ وَإِنْ يُهْلِكُونَ } “Onlar helâk ederler.” Helak etmiyorlar.

{ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ } “Sadece kendilerini. Fakat bunun farkına varamazlar!” İnsanları Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den engelleyip çevirdiklerinin yüklerini bilmiyorlar.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (يَتَنَوْنَ) ilahî buyruğu uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü’t-tefsir, En’âm Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, (وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَتَنَوْنَ عَنْهُ) “Onlar (insanları), Kur’an dinlemekten alıkoyarlar, kendileri de ondan uzak dururlar.” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yani insanları Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman etmekten engellerler. (وَيَتَنَوْنَ عَنْهُ) “Kendileri de ondan uzak dururlar.” Ondand uzaklaşırlar. Taberî, c. 7, s. 172.

b) Bu âyetin Mekke müşrikleri hakkında nazil olduğu ve onları konu edindiği açıktır. Zira onlar insanları Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uymaktan ve O’na iman etmekten engellemeye çalışmakta ve kendisinden de uzaklaşmaktaydılar.

c) Ancak âyetin “Ondan uzaklaşırlar” bölümü hakkında müfessirler ve muhad-disler sebab-i nüzuûlünün Ebû Tâlib olduğunu söylerler. Güya Ebû Tâlib, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i korur ancak kendisi de O’na yaklaşmaz ve O’ndan uzak durmuş. Bu bağlamda İbn Abbâs’tan bir rivayet aktarmaktadırlar. Ebû Hâkim en-Nisâbü’rî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu âyet-i kerime Ebû Tâlib hakkında nazil olmuştur. O, hem Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, müşriklerin eziyetlerine karşı sa-

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبُ بَيِّنَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾

27- “Onları, ateşin karşısında durdurulup, ‘Ne olurdu! Dünyaya geri döndürülsek de, Rabbimizin âyetlerini yalanlamasaydık ve mü’minlerden olsaydık!’ diyecekleri vakit görseydin!”

{ وَلَوْ تَرَىٰ } “Görseydin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِذْ وَقَفُوا } “Onları, durdurulup, diyecekleri vakit.” Engellendikleri.

{ عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ } “Ateşin karşısında. Ne olurdu! Dünyaya geri döndürülsek de.” Dünyaya.

{ وَلَا نُكَذِّبُ بَيِّنَاتِ رَبِّنَا } “Rabbimizin âyetlerini yalanlamasaydık.” Kitapları ve elçileri.

{ وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve mü’minlerden olsaydık!” Alenen ve kalben mü’minlerle birlikte olsaydık.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler ortaya çıkmıştır. Eğer onlar dünyaya geri döndürülseler yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerlerdi. Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar.”

vunuyor hem de O’na iman etmekten uzak duruyordu.” Bu rivayetin ardından Ebû Hâkim en-Nisâbü’rî rivayetin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğu notunu düşer. Zehebî de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 315.

d) Âyetin sebab-i nüzûlü bağlamında İbn Abbâs’tan iki görüş nakledilmektedir. Bunlardan biri müşrikler hakkında nazil olduğu, diğeri de Ebû Tâlib hakkında nazil olduğudur. Âyetin siyak ve sibakına bir bakış dahi gerçeği gözler önüne sermektedir. Âyet Ebû Tâlib hakkında değil de Mekke müşrikleri hakkında nazil olmuştur. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî de bu görüştedir. Taberî, c. 7, s. 173.

{ بَلْ بَدَأَ لَهُمْ } “Hayır! Ortaya çıkmıştır.” Onlar için cezalandırma açığa çıkmıştır.

{ مَا كَانُوا يُخْفُونَ } “Gizlemekte oldukları şeyler.” Gizledikleri küfür ve şirk.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Dünyada.

{ وَلَوْ رُدُّوا } “Eğer onlar dünyaya geri döndürülseler.” İstedikleri gibi dünyaya.

{ لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ } “Yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerlerdi.” Küfür ve şirke.

{ وَأَنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } “Çünkü onlar gerçekten yalancılardır.” Zira onlar döndürülseler ona inanmazlar.

﴿ ٢٩ ﴾ وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

29- “Onlar, “Hayat, bu dünyadaki hayattan ibarettir. Biz yeniden diriltilecek değiliz.” Dediler.”

{ وَقَالُوا } “Onlar, dediler.” Yani Mekke’nin kâfirleri.

{ اِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا } “Hayat, bu dünyadaki hayattan ibarettir.” Yani hayatımız ancak dünya hayatımızdan ibarettir.

{ وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ } “Biz yeniden diriltilecek değiliz.” Ölümünden sonra.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُوقَفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ قَالَ أَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿ ٣٠ ﴾

30- “Onları, Rablerine arz olundukları zaman bir görseydin! Rableri, ‘Bu, gerçek değil miymiş?’ der. Onlar da, ‘Rabbimize andolsun ki elbette gerçekmiş!’ derler. Rableri, ‘Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!’ der.”

{ وَلَوْ تَرَىٰ } “Onları, bir görseydin!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ اِذْ وَقَعُوا } “Arz olundukları zaman.” Diyor ki, engellendiklerinde/ hapsedildiklerinde.

{ عَلَىٰ رَبِّهِمْ } “Rablerine.” Rablerinin huzurunda.

{ قَالَ } “Rableri, der.” Allah Teâlâ onlara der ki. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu sözü melekler onlara demiştir.

{ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ } “Bu, gerçek değil miymiş?” Bu azap ve ölümden sonraki diriliş hak değil midir?

{ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا } “Onlar da, “Rabbimize andolsun ki elbette gerçekmiş!” Derler.” Hiç kuşkusuz bu Resûllerin dediği gibi haklıdır.

{ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ } “Rableri, ‘Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!’ der.” Ölümden sonraki dirilişi inkâr edişinizden dolayı.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٣١﴾

31- “Allah’a kavuşmayı yalan sayanlar, gerçekten ziyana uğramışlardır. Sonunda onlara kıyâmet vakti ansızın gelip çattınca, ağırlıklarını sırtlarına yüklenerek, ‘Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı, yazıklar olsun bize!’ derler. Dikkat edin, onların yüklenedikleri şeyler ne kötüdür!”

{ قَدْ خَسِرَ } “Gerçekten ziyana uğramışlardır.” Muhakkak aldanmışlardır.

{ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ } “Allah’a kavuşmayı yalan sayanlar.” Ölümden sonra dirilişi inkâr edenler. Diyor ki, ben onlara mühlet veririm.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً } “Sonunda onlara kıyâmet vakti ansızın gelip çatınca.” Ansızın.

{ قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا } “Yazıklar olsun bize! Derler.” Eyvah ve yazıklar olsun bize!

{ عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا } “Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı.” Dünyada iman ve tevbe-i terk etmemizden dolayı.

{ وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ } “Ağırlıklarını yüklenerek.” Günahlarını.

{ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ إِلَّا سَاءَ مَا يَزِرُونَ } “Sırtlarına. Dikkat edin, onların yükledikleri şeyler ne kötüdür!” Yüklemiş oldukları günahlar ne kötüdür.

وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٣﴾

32- “Dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Ahiret hayatı ise, sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?”

{ وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا } “Dünya hayatı, ibarettir.” Dünyadaki süsler ve nimetler.

{ إِلَّا لَعِبٌ } “Bir oyun.” Ferahlık.

{ وَلَهْوٌ } “Ve eğlenceden.” Bâtil.

{ وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ } “Ahiret hayatı ise.” Yani cennet.

{ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ } “Sakınanlar için elbette daha hayırlıdır.” Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?” Dünyanın fâni, ahiretin bâki oluşu konularında.

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ
الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Onların söylediklerinin, gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, ama o zalimler, Allah’ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlar.”

{ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ } “Gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz.”

Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ الَّذِي يَقُولُونَ } “Onların söylediklerinin.” Eleştiri, yalanlama ve mu-cize isteği.

{ فَاتَّهَمُوا } “Aslında onlar.” Yani Hâris ibn Amr ve ashabı.

{ لَا يَكْذِبُونَكَ } “Seni yalanlamıyorlar.” Kalpleriyle.

{ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ } “Ama o zalimler.” Müşrikler.

{ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ } “Allah’ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlar.”

Açıkça inkâr etmektedirler.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا
حَتَّىٰ آتَيْهِمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾

34- “Senden önce nice peygamberler yalanlanmıştı. Kendilerine yardımımız gelinceye kadar, yalanlanmalarına ve eziyete uğramalarına karşı sabretmişlerdi. Allah’ın sözlerini değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Gönderilen peygamberlerin bazı haberleri sana geldi.”

{ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce nice peygamberler yalanlanmıştı.” Seni kavmin yalanladığı gibi onları da kavimleri yalanlamıştı.

{ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا } “Yalanlanmalarına karşı sabretmişlerdi.” Kavimlerinin kendilerini yalanlamalarına.

{ وَأُوذُوا } “Ve eziyete uğramalarına.” Kavimlerinin eziyetlerine sabrettiler.

{ حَتَّى آتِيَهُمْ نَصْرُنَا } “Kendilerine yardımımız gelinceye kadar.” Kavimlerinin helaki.

{ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın sözlerini değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur.” Allah Teâlâ’nın düşmanlarına karşı dostlarına yardım edeceğine dair kelimelerini değiştirici hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ وَلَقَدْ جَاءَكَ } “Sana geldi.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مِنْ نَبَائِ } “Bazı haberleri.” Haber.

{ الْمُرْسَلِينَ } “Gönderilen peygamberlerin.” Seni kavmin nasıl yalanladıysa onları da kavmi yalanladı. Onlar da buna sabır ettiler.

وَأَنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي
الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ
عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

35- “Onların senden yüz çevirmeleri, sana ağır gelir. Yerde bir tünel, gökte bir merdiven yapıp onlara bir mucize getirmeye gücün yeterse, (durma) mucize getir. Allah dileseydi, elbette onları doğru yol üzerinde toplayıp birleştirdi. Sakın (bu gerçeği) bilmeyenlerden olma!”

{ وَأَنْ كَانَ كَبُرَ } “Sana ağır gelir.” Ağır gelirse.

{ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ } “Onların senden yüz çevirmeleri.” Yalanlamaları.

{ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ } “Gücün yeterse, (durma) mucize getir.” Güç yetirirsen.

{ أَنْ تَبْتَغِيَ } “Getirmeğe.” İstemeye.

{ نَفَقًا } “Bir tünel.” Tünel.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yerde.” İçine gireceğin.

{ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ } “Gökte bir merdiven yapıp.” Kendisiyle göğe yükseleceğin bir yol ve bir neden/vesile.

{ فَتَأْتِيهِمْ بَأْيَةٌ } “Onlara bir mucize getir.” Buyuruyor ki onların talep ettiği âyeti indirmek için bunu yap.

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهَدْيِ } “Allah dileyseydi, elbette onları doğru yol üzerinde toplayıp birleştirdi.” Tevhid üzere.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ } “Sakin (bu gerçeği) bilmeyenlerden olma.” Onlara küfrü takdir edişim noktasında.⁶

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Ancak (içtenlikle) dinleyenler daveti kabul eder. Ölülere gelince, Allah onları diriltecek, sonra da O'na döndürülecekler.”

{ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ } “Ancak daveti kabul eder.” İman eden ve itaat eden.

⁶ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (نَفَقًا) bir menfez, gizli yol anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitâbü't-tefsir, En'âm Sûresi. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: (وَإِنْ كَانَ كَبِيرَ) “Onların senden عَلَيْكَ إِغْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلْمًا فِي السَّمَاءِ) “Nefakan” sözcüğü; içinde gidebileceğin bir yol aç. { فَتَأْتِيهِمْ بَأْيَةٌ } “Onlara bir mucize getirmeye” veya sana verdiklerimizden daha faziletlisini kendilerine getirebilesin diye göğe doğru yükselebileceğin bir merdiven getir. Taberî, c. 7, s. 184. b) “Nefak” sözcüğü hakkında tefsirlerde ve Kur'an sözcükleri kavramlarını ele alan eserlerde açıklamalar bulunmaktadır. “Nefak” sözcüğü yerin iç katmanına doğru uzayan yol anlamındadır. Yerboanın yuvası anlamına gelen “Nafekai'l-Yerboa” terkibi de bu anlamdadır. Tarla faresinin yuvası anlamına gelen “nafika” sözcüğü de bu köktendir. Bu yuvayı tarla faresi yerin iç katmanından yerin dış katmanına doğru yarar. Üst tabaka incelmeye kadar kazar. Kendisini hareketletmeler kuşkulandırır ise başını kaldırır ve bu mekandan dışarı doğru çıkar. Meâni'l-Kur'an, c. 2, s. 127. c) Ancak İmam Buhârî yukarıda geçen hadisi bu âyetin tefsirinde değil de Nisâ Sûresi'nin (أَنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ) “Kuşkusuz, münafıklar cehennemden alt tabakasında olurlar.” (4/Nisâ Sûresi/145) buyruğunun tefsirinde zikreder. Gerekçe bellidir. “Nifak” ile “nefak” sözcükleri iştikak bakımından birbiriyle uyumludur.

{الَّذِينَ يَسْمَعُونَ} “(İçtenlikle) dinleyenler.” Tasdik edenler. Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: öğüdü akledenler.

{وَالْمَوْتَى} “Ölülere gelince.” Yani Bedir gününün, Uhud gününün ve Ahzab gününün ölüleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: ölü kalpler.

{يَبْتَغُهُمُ اللَّهُ} “Allah onları diriltecek.” Ölümden sonra.

{ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ} “Sonra da O’na döndürülecekler.” Mahşerde onlara amellerinin karşılığını verecektir.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Onlar, ‘Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?’ dediler. De ki: ‘Allah’ın, bir mucize indirmeye elbette ki gücü yeter, ancak onların çoğu bunu bilmez.’”

{وَقَالُوا} “Onlar, dediler.” Yani Mekke’nin kâfirleri Hâris ibn Amir ve ashabı, Ebû Cehil ibn Hîşam ve ashabı, Velid İbn Muğire, Ümeyye ibn Halef ile Ubeyy ibn Halef ve Nâdir ibn Hâris.

{لَوْلَا} “Değil miydi?” Olsaydı ya.

{نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ} “Ona, bir mucize indirilmeli.” Alamet.

{مِنْ رَبِّهِ} “Rabbinden.” Peygamberliği için.

{قُلْ} “De ki.” Onlara ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً} “Allah’ın, bir mucize indirmeye, elbette ki gücü yeter.” İstedikleri gibi.

{وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} “Ancak onların çoğu bunu bilmez.” Onların nüzûluna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve (gökyüzünde) kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer topluluk oluşturmazlar. Biz, o kitapta (Levh-i Mahfuz) hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Onlar sonunda Rablerinin huzurunda toplanacaklardır."

{ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ } "Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve (gökyüzünde) kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki." Gökle yer arasında.

{ إِلَّا أُمَمٌ } "Birer topluluk oluşturmazlar." Yaratılmış kulcağızlar.

{ أَمْثَلُكُمْ } "Sizin gibi." Yeme ve cinsel münasebet konusunda size benzerler. Sizler birbirinizi anladığınız gibi onlar da birbirlerini anlarlar. Bu anlamaları sizin için birer delildir.

{ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ } "Biz, o kitapta (Levh-i Mahfuz) eksik bırakmadık." Levh-i Mahfuz'da yazdıklarımızdan hiçbir şeyi terk etmedik.

{ مِنْ شَيْءٍ } "Hiçbir şeyi." Hiçbir şeyi ki onu Kur'an'da zikrettik.

{ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ } "Onlar, sonunda, Rablerinin huzurunda." Yani kuşlar ve hayvanlar.

{ يُحْشَرُونَ } "Toplanacaklardır." Diğer varlıklarla birlikte Kıyâmet gününde.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ضَمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَأِ اللَّهُ يُضِلَّهُ وَمَنْ يَشَأِ يُجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾

39- "Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış birtakım sağır ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir."

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } "Âyetlerimizi yalanlayanlar." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ ضَمٌّ } "Birtakım sağır." Kalpleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yani Hak karşısında sağırılık gösteriminde bulunanlar.

{ وَبُكُمْ } “*Ve dilsizlerdir.*” Hak ve hidayete karşı dilsizlik gösterisinde bulunanlar.

{ فِي الظُّلُمَاتِ } “*Karanlıklar içinde kalmış.*” Yani onlar küfür üzere redirler.

{ مَنْ يَشَاءُ اللَّهُ يُضْلِلْهُ } “*Allah dilediğini saptırır.*” Küfür üzere onu öldürür.

{ وَمَنْ يَشَاءُ يُجْعَلْهُ } “*Dilediğini de iletir.*” Onu öldürür.

{ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “*Doğru yola.*” Rız olduğu dosdoğru yol üzere.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Allah dilediğini saptırır.*” Onu rezil rüsva bir şekilde bırakır. “*Dilediğini de iletir.*” Onu hidayete erdirir, muvaffak kılar ve sabit kılar. “*Doğru yola.*” Rız olduğu doğru yol üzere ki bu yol İslam’dır.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾

40- “Eğer doğru sözlü iseniz, söyleyin bakalım; eğer size, Allah’ın azabı gelecek ya da kıyâmet saati gelip çatacak olsa, o anda, Allah’tan başkasına mı yalvarırsınız?”

{ قُلْ } “*Söyleyin bakalım.*” Ey Mekke ehline diyorsunuz?

{ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ } “*Eğer size, Allah’ın azabı gelecek.*” Bedir gününde ya da Uhud gününde veya Ahzab/Hendek gününde.

{ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ } “*Ya da kıyâmet saati gelip çatacak olsa.*” Kıyâmet gününde azap size gelirse.

{ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ } “*O anda, Allah’tan başkasına mı yalvarırsınız?*” Azabın kaldırılması konusunda.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “*Eğer doğru sözlü iseniz.*” Eğer putların Allah Teâlâ’nın ortakları olduğunda doğru sözlü iseniz cevap veriniz bakayım.

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَتَّسُونَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾

41- “Hayır! Elbette ki yalnız Allah’a yalvarırsınız. O da, kaldırılmasını istediğiniz belâyı dilerse kaldırır, siz de ortak koştuğunuz putları unutursunuz.”

{ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ } “Hayır! Elbette ki yalnız Allah’a yalvarırsınız.” Ona duada bulunursunuz. Yani onlar Allah Teâlâ’dan başkasına dua etmezler. Onlar ancak azabı kendilerinden kaldırmaları için sadece Allah Teâlâ’ya duada bulunurlar.

{ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَتَّسُونَ } “O da, kaldırılmasını istediğiniz belâyı dilerse kaldırır, siz de unutursunuz.” Terk edersiniz.

{ مَا تُشْرِكُونَ } “Ortak koştuğunuz putları.” O’na ortak koştuğunuz putları. Onlara dua etmezsiniz.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾

42- “Andolsun ki senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye onları darlığa ve hastalığa uğrattık.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ } “Andolsun ki senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik.” Seni kavmine gönderdiğimiz gibi.

{ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ } “Ardından onları darlığa uğrattık.” Birbirlerinden korkmalarına. İman etmediklerinden dolayı belalar ve şiddetli sıkıntılarla.

{ وَالضَّرَّاءِ } “Ve hastalığa.” Hastalıklara, acılara ve açlıkla.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ } “Boyun eğsinler diye.” Dua etsinler ve iman etsinler de biz de onlardan azabı kaldıralım.

فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Hiç değilse azabımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi? Aksine kalpleri katılaştı. Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi.”

{ فَلَوْلَا } “Hiç değilse gerekmez miydi?” Yapsaydılar ya.

{ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا } “Azabımız geldiği vakit.” Azabımız.

{ تَضَرَّعُوا } “Boyun eğmeleri.” İman etseydiler.

{ وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ } “Aksine kalpleri katılaştı.” Kurudu ve kaskatı oldu.⁷

{ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi.” Küfürlerinde yaptıklarını güzel gösterdi. Dünya hali bu şekildedir. Bazen sıkıntı çekilir bazen de nimetin sefası sürülür.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

44- “Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen nimetler yüzünden şımardıkları bir zaman, onları ansızın yakalayiverdik. İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler.”

{ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ } “Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında.” Kitapta emrolundukları şeyi terk ettiklerinde.

{ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ } “Üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık.” Süs/şaa, bolluk ve nimetleri.

⁷ “Kulübühüm” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا } “Sonunda şımardıkları bir zaman,” Böbürlendikleri.

{ بِمَا أُوتُوا } “Kendilerine verilen nimetler yüzünden.” Kendilerine verilen şaşaa, bolluk ve nimet.

{ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً } “Onları ansızın yakalayiverdik.” Azapla ansızın.

{ فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ } “İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler.” Her türlü hayırdan ümitsizliğe düştüler.

﴿٤٥﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

45- “Böylece zulmeden toplumun arkası kesilmiş oldu. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.”

{ فَقُطِعَ دَابِرُ } “Böylece arkası kesilmiş oldu.” Sonu.

{ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmeden toplumun.” Şirk koşan toplumun. Yani helakle kökleri kazındı.

{ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ } “Hamd, Allah’a aittir.” De ki hamd Allah’adır, şükür Allah’adır.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Onların kökünün kazınması nedeniyle.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ أَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾

46- “De ki: ‘Ne dersiniz? Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör etse ve kalplerinize de mühür vursa, Allah’tan başka bunları yerine getirecek kim vardır?’ Bak! Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyorsunuz! Böyle iken onlar yine de yüz çeviriyorlar!”

{ قُلْ أَرَأَيْتُمْ } “De ki: ‘Ne dersiniz?’” Ne dersiniz ey Mekke ehli?
 { إِنَّ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ } “Allah kulaklarınızı sağlar.” Bu yüzden öğüt ve hidayet işitmezseniz.

{ وَأَبْصَارَكُمْ } “Gözlerinizi kör etse.” Bu yüzden hakkı görmezseniz.
 { وَخَتَمَ } “Mühür vursa.” Mühür vursa.
 { عَلَى قُلُوبِكُمْ } “Ve kalplerinize de.” Böylece hak ve hidayeti akletmezseniz.

{ مَنْ إِلَهَ غَيْرُ اللَّهِ } “Allah’tan başka kim vardır?” Yani putlar.
 { يَأْتِيَكُمْ بِهِ } “Bunları yerine getirecek.” Allah Teâlâ’nın sizden aldığı.

{ أَنْظُرْ } “Bak!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).
 { كَيْفَ نَصْرِفُ الْآيَاتِ } “Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz!” Kur’an’ı onlara nasıl açıklıyoruz?

{ ثُمَّ هُمْ يَصْذِفُونَ } “Böyle iken onlar yine de yüz çeviriyorlar!” Yüz çeviriyorlar ve âyetleri yalanlıyorlar.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا
 الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Yine de ki: ‘Ne dersiniz? Size ansızın veya açık olarak Allah’ın azabı gelse, zulmeden toplumdan başkası helâk olur mu?’”

{ قُلْ أَرَأَيْتُمْ } “Yine de ki: ‘Ne dersiniz?’” Ey Mekke ehli.
 { إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً } “Size ansızın Allah’ın azabı gelse.” Aniden.
 { أَوْ جَهْرَةً } “Veya açık olarak.” Göre göre.
 { هَلْ يُهْلِكُ } “Helâk olur mu?” Azapla.

{الْأَقْوَمُ الظَّالِمُونَ} “Zulmeden toplumdaki başkası.” Emrolundukları şeylere isyankâr olanlar. Zalimlerden kastedilenin müşrikler olduğu da söylenmiştir.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ أَمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Biz peygamberleri, ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Her kim iman eder ve durumunu düzeltirse onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar.”

{وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ} “Biz peygamberleri, ancak müjdeciler olarak göndeririz.” İman eden kimseyi cennetle.

{وَمُنْذِرِينَ} “Ve uyarıcılar.” İnkâr eden kimseyi ateşle.

{فَمَنْ أَمَنَ} “Her kim iman eder.” Peygamberlere ve kitaplara.

{وَأَصْلَحَ} “Ve durumunu düzeltirse.” Kendisi ile Rabbi arasındaki konularda.

{فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} “Onlar için korku yoktur.” Ateş ehli korktuğunda.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} “Onlar mahzun da olmazlar.” Üzüldüklerinde.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Âyetlerimizi yalanlayanlara da itaat dışına çıkmalarından dolayı azap dokunur.”

{وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا} “Âyetlerimizi yalanlayanlara da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ} “Azap dokunur.” Onlara azap isabet eder.

{بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} “İtaat dışına çıkmalarından dolayı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr etmeleri nedeniyle.

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ
لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ
وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

50- “De ki: Ben size Allah’ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı biliyorum da demiyorum. Ben size melek olduğumu da söylemiyorum. Ben, ancak bana vahyolunana uyarım. De ki: Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line.

{ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ } “Ben size hazineleri yanımdadır, demiyorum.” Hazinelerin anahtarları.

{ اللَّهُ } “Allah’ın.” Bitki, ürün, yağmurlar ve azap.

{ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ } “Gaybı biliyorum da demiyorum.” Azabın inişini.

{ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ } “Ben size melek olduğumu da söylemiyorum.” Gökten gelen.

{ إِنْ أَتَّبِعْ } “Ben, uyarım.” Ben bir şey işlemem ve söylemem.

{ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ } “Ancak bana vahyolunana.” Ancak Kur’an’da emrolunduğum şeye.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line.

{ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ } “Hiç görmeyenle gören bir olur mu?” Taat ve sevap konusunda kâfir ile mü’min.

{ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ } “Hâlâ düşünmez misiniz?” Kur’an’ın meselleri hakkında. “De ki Ben size Allah’ın hazineleri yanımdadır.” bölümünden buraya kadar olan bölüm Ebû Cehil ve ashabı, Hâris ve Uyeyne hakkında nâzil olmuştur.

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ
وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

51- “Rableri huzurunda toplanmaktan korkanları, Kur’an ile uyar. Onların Rablerinden başka ne bir dostları ne de bir şefaathçileri vardır. Belki sakınırlar!”

Ardından mevaliler hakkında şu âyet nâzil oldu:

{ وَأَنْذِرْ بِهِ } “Kur’an ile uyar.” Kur’an ile korkut. Allah ile korkut anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الَّذِينَ يَخَافُونَ } “Korkanları.” Onlardan bilenleri ve yakîne erişmişleri. Bilal ibn Rebah, Suheyb ibn Sinan, Mehce ibn Sâlih, Ammâr ibn Yâsîr, Selman-ı Fârisî, Amr ibn Fuheyre, Habbâb ibn Eret ve Ebû Huzeyfe’nin mevlası Salim.

{ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ } “Rableri huzurunda toplanmaktan.” Ölümünden sonra.

{ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ } “Onların Rablerinden başka ne bir dostları vardır.” Onları koruyacak bir koruyucu.

{ وَلَا شَفِيعٌ } “Ne de bir şefaathçileri.” Allah Teâlâ dışında onlara şefaatte bulunacak ve onları azaptan kurtaracak bir şefaath edici.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ } “Belki sakınırlar.” Ta ki masiyetlerden sakınsınlar ve taatte onlar için yardım olsun.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا
عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ
فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Sabah akşam, Rablerinin hoşnutluğunu isteyerek ibadet edenleri yanından kovma. Onların (amellerinin) hesabından sana bir

şey düşmez. Senin hesabından da onlara bir şey düşmez. Eğer onları yanından kovarsan zalimlerden olursun!”

{ وَلَا تَطْرُدْ } “Yanından kovma.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Uyeyne ibn Hısn el-Fezari’nin sözü üzere nâzil oldu. Zira Uyeyne şöyle demişti: “Yanından şunları kov ki sana kavminin şereflipleri gelsinler, senin sözünü dinlesinler, sana iman etsinler.” Ömer’den de “Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bir gün kendileri bir gün de onlar için bir meclis oluşturun.” demesini istediler.” Allah Teâlâ bu isteğe rıza göstermedi ve onlara bunu yasakladı ve “Onları yanından kovma.” buyurdu:

{ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ } “Rablerinin ibadet edenleri.” Yani mevaliden Rablerine ibadet eden Selman ve ashabını.

{ بِالْعُدْوَةِ وَالْعَصِيِّ } “Sabah akşam.” Sabah akşam beş vakit namaz.

{ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ } “Hoşnutluğunu isteyerek.” Bununla Allah Teâlâ’nın hoşnutluğunu ve rızasını isteyerek.

{ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ } “Onların (amellerinin) hesabından sana düşmez.” Geçimlerinden.

{ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ } “Bir şey. Senin hesabından da bir şey düşmez.” Geçiminden.

{ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ } “Onlara. Eğer onları yanından kovarsan.” Onları kovma.

{ فَتَكُونُ مِنَ الظَّالِمِينَ } “Zalimlerden olursun!” Kendi nefesine zarar verenlerden olursun.

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾

53- “Böylece insanlardan birini diğeri ile sınamaya tâbi tuttuk ki, ‘Allah içimizden bunlara mı bol nimetini lâyük görmüştür?’ desinler. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?”

{ وَكَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ فَنَّا } “Sinamaya tabi tuttuk ki.” Sinadık.

{ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ } “İnsanlardan birini diğeri ile.” Arap olanı mevali ile, sosyal mevkii büyük olanı zayıf olan ile. Bu âyet-i kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezari, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ümeyye ibn Halef el-Cehmi, Velid ibn Muğire el-Mahzumî, Ebû Cehil ibn Hişam, Süheyl İbn Amr ve benzerleri kodamanlar hakkında nâzil olmuştur. Onlar mevali ile sınanmışlardır.

{ لَيَقُولُوا } “Desinler.” Ta ki yani Uyeyne ibn Hısn el-Fezari ve ashabı desin.

{ أَهْلَآءِ } “Bunlara mı?” Selman ve ashabına.

{ مَنِ اللَّهُ عَلَيْهِمْ } “Allah bol nimetini lâıık görmüştür.” İman etmekle.

{ مَنِ بَيْنَنَا الْيَسُ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ } “İçimizden. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?” Buna ehil olan mü’minleri.

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾

54- “Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde de ki: ‘Size selâm olsun! Rabbiniz merhamet etmeyi kendine yazmıştır: İçinizden her kim bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe eder ve gidişini düzeltirse, bilsin ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde.” Kitabımıza ve Resûlümüze, bu şahıs Ömer ibn Hattab’tır.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ } “Size selâm olsun!” Rabbiniz tevbenizi ve mazere-tinizi kabul etti.

{ كَتَبَ رَبُّكُمْ } “Rabbiniz yazmıştır.” Rabbiniz vacip kılmıştır.

{ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ } “Merhamet etmeyi kendine.” Tevbe eden kimseye.

{ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا } “İçinizden her kim bir kötülük yapar.” Günah işler.

{ بِجَهَالَةٍ } “Bilmeyerek.” Kasten. Her ne kadar cezalandırılacağını bilmese de.

{ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ } “Sonra ardından tevbe eder.” Kötülüğün ardından.

{ وَأَصْلَحَ } “Ve gidişini düzeltirse.” Kendisi ile Rabbi arasında.

{ فَإِنَّهُ غَفُورٌ } “Bilsin ki Allah çok bağışlayan,” Affedicidir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe eden kimseye.

وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾

55- “İşte, günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekilde.

{ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ } “Âyetlerimizi böylece açıklıyoruz.” Emir, nehy ve onların haberleriyle Kur’an’ı açıklıyoruz.

{ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için.” Müşriklerin yolu, Uyeyne ve ashabının yolu. Niçin inanmıyorlar?

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا آتِيْعُ

أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- “De ki: “Allah’ı bırakıp, sizin taptıklarınıza tapmak bana yasaklandı.” De ki: ‘Ben, sizin tutkularınıza uymam, aksi halde sapmış ve doğru yolu da bulamamış olurum.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Uyeyne’ye ve ashabına.

{ إِنِّي نُهِيتُ } “Bana yasaklandı.” Kur’an’da.

{ أُنْ أَعْبَدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ } “Sizin taptıklarınıza tapmak.” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp.” Putlar.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Uyeyne’ye ve ashabına.

{ لَا أَتَّبِعْ أَهْوَاءَكُمْ } “Ben, sizin tutkularınıza uymam.” Putlara ibadet etme, Selman’ı ve ashabını kovarak kendimden uzaklaştırma konularında.

{ قَدْ ضَلَلْتُ } “Sapmış.” Hidayetten uzaklaşmış.

{ إِذَا } “Aksi halde.” Bunu yaparsam.

{ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ } “Ve doğru yolu da bulamamış olurum.” Onları kovacak olursam amelimle doğruya ulaşamamış olurum.

قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ
 إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يَقْضِي الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ

57- “De ki: ‘Bende Rabbim tarafından gelen apaçık bir kanıt vardır. Siz ise onu yalan saydınız. Sizin çabuk gelmesini istediğiniz (azap) benim elimde değildir. Hüküm ancak Allah’ındır. O, gerçeği haber verir. O, (doğruyu eğriden) ayıranların en iyisidir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Nâdir ibn Hâris ve ashabına.

{ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } “Bende Rabbim tarafından gelen apaçık bir kanıt vardır.” Rabbimden bir beyyine üzere olduğum gibi emrim ve dinimde de bir basiret üzereyim.

{ وَكَذَّبْتُمْ بِهِ } “Siz ise onu yalan saydınız.” Kur’an’ı ve tevhidi.

{ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ } “Sizin çabuk gelmesini istediğiniz (azap) benim elimde değildir.” Azabı.

{ إِنَّ الْحُكْمَ } “Hüküm.” Azabın indirilişi hükmü.

{ إِلَّا اللَّهُ يَقْضِي الْحَقَّ } “Ancak Allah’ındır. O, gerçeği haber verir.” O adaletle hüküm eder ve hakkı emreder.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ } “O, (doğruyu eğriden) ayıranların en iyisidir.” Hükmedenlerin en faziletlisidir.

قُلْ لَوْ أَنِّي عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ
أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾

58- “De ki: ‘Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda olup biterdi. Allah zalimleri daha iyi bilir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَوْ أَنِّي عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ } “Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), elimde olsaydı.” Azap.

{ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } “İş sizinle benim aramda olup biterdi.” Sizin helak edilişiniz hemen gerçekleşirdi.

{ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ } “Allah zalimleri daha iyi bilir.” Müşriklerin cezalandırılmasını, Nâdir ve ashabının. Nâdir ibn Hâris’in istediği azap kendisi hakkında gerçekleşti. Bedir günü öldürüldü.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا
رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

59- "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın."

{ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ } "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır." Gaybın hazineleri. Yağmur, bitkiler, ürünler ve acele olarak istemiş olduğu-nuz azabın Bedir günü inişi.

{ لَا يَعْلَمُهَا } "Onları bilmez." Gaybın anahtarlarını bilmez. Acele olarak istediğiniz azabın inişini.

{ إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ } "O'ndan başka kimse. O, karada ve denizde ne varsa bilir." Varlıkları, harikuladeliikleri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: karada ve denizde helak olan şeyleri bilir.

{ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ } "Bir yaprak bile düşmez." Ağaçtan.

{ إِلَّا يَعْلَمُهَا } "O'nun ilmi dışında." Nice deveran eden şeyi.

{ وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ } "Yeraltındaki karanlıklarda bir tane," Yerlerin en altlarında bulunan kayaların altında ki bir şey olmaması olsun ki o bilmesin.

{ وَلَا رَطْبٍ } "Yaş." Yani su.

{ وَلَا يَابِسٍ } "Ve kuru." Yani badiye/sahra.

{ إِلَّا فِي كِتَابٍ } "hiçbir şey yoktur ki, hepsi bir kitapta bulunmasın." Yazılmış olmasın.

{ مُبِينٍ } "Apaçık." Bunların bütünü Levh-i Mahfuz'da miktarı ve vakti açıklanmıştır.

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

60- “Geceleyin sizi uyutan, gündüzün ne kazandığınızı bilen O’dur. Sonra belirlenmiş olan ecel tamamlanıncaya kadar sizi uykudan kaldırır. Dönüşünüz O’nadır. Sonunda işlemiş olduklarınızı size haber verir.”

{ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفِّيَكُمْ بِاللَّيْلِ } “Geceleyin sizi uyutan, O’dur.” Uykuda ruhlarınızı alan.

{ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ } “Ne kazandığınızı bilen.” Kazandığınız şeyleri.

{ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ } “Gündüzün. Sizi uykudan kaldırır.” Sizlere ruhlarını geri verir.

{ فِيهِ } “Kadar.” Gündüz.

{ لِيُقَضَّىٰ أَجَلٌ مُّسَمًّى } “Sonra belirlenmiş olan ecel tamamlanıncaya kadar.” Ta ki eceli ve rızkı tamamlanıncaya kadar.

{ ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ } “Dönüşünüz O’nadır.” Ölümünden sonra.

{ ثُمَّ يُبَيِّنُكُمْ } “Sonunda size haber verir.” Size haber verecek.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “İşlemiş olduklarınızı.” Hayır ve şerri.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾

61- “O, kullarının üstünde tek kudret ve tasarruf sahibidir. Size koruyucular gönderir. Sonunda birinize ölüm gelince elçilerimiz artık, eksik bir şey yapmaksızın onun canını alır.”

{ وَهُوَ الْقَاهِرُ } “O, tek kudret ve tasarruf sahibidir.” Galiptir.

{ فَوْقَ عِبَادِهِ } “Kullarının üstünde.” Kullarına.

{ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً } “Size koruyucular gönderir.” Meleklerden gündüz iki melek, gece de iki melek, sizin hasenelerinizi ve günahlarınızı yazarlar.

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ } “Sonunda birinize ölüm gelince.” Birisi ölüm döşeginde bulunduğunda.

{ تَوَفَّئَهُ رُسُلُنَا } “Elçilerimiz artık, onun canını alır.” Ölüm meleği ve avaneleri onun ruhunu kabzeder.

{ وَهُمْ } “Onlar.” Yani ölüm meleği ve avaneleri/yardımcıları.

{ لَا يُفَرِّطُونَ } “Eksik bir şey yapmaksızın.” Ölecek olanın ölümünü bir göz açıp kapaması kadar dahi tehir etmezler.

﴿٦٢﴾ ثُمَّ رُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمْ الْحَقِّ اَلَا لَهٗ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحٰسِبِيْنَ

62- “Sonra (ölüler) gerçek Mevlâları olan Allah’a döndürülürler. Dikkat edin! Hüküm ancak O’nundur. O, hesapçıların en çabuk hesap görenidir.”

{ ثُمَّ رُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ } “Sonra (ölüler) Allah’a döndürülürler.” Kıyâmet gününde.

{ مَوْلٰىهُمْ الْحَقِّ } “Gerçek Mevlâları olan.” Onların velisi sevap ve ikap/cezalandırma konularında hak ve adaletle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Gerçek Mevlâları olan.” Onların hak mûbududur, ancak onlar, O’na ibadetin zirvesiyle hak bir şekilde ibadet etmezler. Allah Teâlâ dışındaki her mabud bâtıldır.

{ اَلَا لَهٗ الْحُكْمُ } “Dikkat edin! Hüküm ancak O’nundur.” Kıyâmet günü kullar arasında hüküm ediş.

{ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحٰسِبِيْنَ } “O, hesapçıların en çabuk hesap görenidir.” Hesaba çektiğinde hesaba çekişi çok hızlıdır.

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُوْهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لِّئِنْ اَنْجَيْنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ ﴿٦٣﴾

63- “De ki: ‘Kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarabilir? Siz O’na alçak gönüllülükle ve gizlice niyaz edersiniz. Bizi bundan kurtaracak olursan, andolsun ki, sana şükredenlerden oluruz!’ (dersiniz).”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ } “Kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarabilir?” Karanın ve denizin şiddetlerinden ve her ikisinin de korkunç hallerinden.

{ تَدْعُوهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً } “Siz O’na alçak gönüllülükle ve gizlice niyaz edersiniz.” Gizli ve açıkça. Âyet-i kerime “hiyfeten” şeklinde “ha” harfinin esresi ve “ya” harfinin “fa” harfine öncelenmesi ile okunursa anlam zelil ve korkuyla dua edersiniz olmuş olur.

{ لَئِنْ آتَيْنَا مِنْ هَٰذِهِ } “Bizi bundan kurtaracak olursan.” Korkunç hallerden ve sıkıntılardan.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ } “Andolsun ki, sana şükredenlerden oluruz! (dersiniz).” Mü’minlerden.

﴿ ٦٤ ﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ

64- “De ki: ‘Allah sizi bundan da her bir tasadan da kurtarır, ama siz yine O’na ortak koşarsınız!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا } “Allah sizi bundan da kurtarır.” Karanın ve denizin şiddetli sıkıntılarından.

{ وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ } “Her bir tasadan da.” Üzüntü ve korkunçluktan.

{ ثُمَّ أَنْتُمْ } “Ama siz yine.” Ey Mekke ehli.

{ تُشْرِكُونَ } “O’na ortak koşarsınız!” Putları O’na ortak koşarsınız.

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبَسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ أَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿ ٦٥ ﴾

65- “De ki: ‘Üstünüzden veya ayaklarınızın altından size azap göndermeye yahut sizi çeşitli fırkalara ayırıp birinizin şiddetini diğerine tattırmağa kadirdir.’ Bak! Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz. Belki anlarlar!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ } “Üstünüzden size azap göndermeye kadirdir.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine gönderdiği gibi.

{ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ } “Veya ayaklarınızın altından.” Karun’u yerin dibine batırdığı gibi sizi de yere batırır.

{ أَوْ يَلْسَنُكُمْ لِسَانًا } “Yahut sizi çeşitli fırkalara ayırıp.” Peygamberlerin ardından İsrailoğullarında gerçekleşen çeşitli hevalar gibi sizde de çeşitli hevalar.

{ وَيَذِيقُ بَعْضُكُم بَأْسَ بَعْضٍ } “Birinizin şiddetini diğerine tattırmağa.” Kılıçla.

{ أَنْظِرْ } “Bak!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{ كَيْفَ نُنْصِرُ الْآيَاتِ } “Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz.” Geçmiş ümmetlerin ve onlara neler yaptığımızın haberlerini Kur’an ile nasıl da açıklıyoruz.

{ لَعَلَّهُمْ يَنْفَهُونَ } “Belki anlarlar!” Böylece Allah’ın emrini ve tevhidini anlasınlar diye.

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

66- “Senin kavmin, (Kur’an) gerçek olduğu halde, onu yalan saydılar. De ki: ‘Ben sizin üzerinize vekil değilim.’”

{ وَكَذَّبَ بِهِ } “Onu yalan saydılar.” Kur’an’ı.

{ قَوْمُكَ } “Senin kavmin.” Kureyş.

{ وَهُوَ الْحَقُّ } “(Kur’an) gerçek olduğu halde.” Kur’an.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ } “Ben sizin üzerinize vekil değilim.” Kefil değilim. Sizi Allah Teâlâ’ya iman eden mü’minler etmeye kefil değilim.

لِكُلِّ نَبَأٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

67- “Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında anlayacaksınız!”

{ لِكُلِّ نَبَأٍ مُسْتَقَرٌّ } “Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır.” Allah Teâlâ’dan ve benden gelen bir emrin, nehyin, vaad ve tehdidin, cennetle müjdelemenin ve azabın gerçekleşeceğinin bir zamanı bulunmaktadır. “Gerçekleşeceği zamanı vardır.” Olacağı zamanı. Bunun bir kısmının hakikati dünyada gerçekleşir, bir kısmı ise ahirette gerçekleşir.

{ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } “Yakında anlayacaksınız.” Bu dünyada ve ahirettedir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir. “Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır.” Sizden meydana gelen her bir sözün ve eylemin bir hakikati bulunmaktadır. Bunun hakikati kalptedir. “Yakında anlayacaksınız.” Size ne yapacağını.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾

68- “Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün zaman, başka bir söze geçinceye kadar onlardan ayrıl. Şeytan sana unutturursa (yasağı) hatırladıktan sonra artık o zalim toplulukla birlikte oturma.”

{ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا } “Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün zaman.” Seninle ve Kur’an ile dalga geçen.

{ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ } “Onlardan ayrıl.” Onların meclislerini terk et.

{ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ } “Başka bir söze geçinceye kadar.” Ta ki onların Kur’an dışındaki konuşmaları ve seninle alay edişleri olsun diye.

{ وَإِنَّمَا يُنِشِئُكَ الشَّيْطَانُ } “Şeytan sana unutturursa.” Yasağın ardından.

{ فَلَا تَعُدَّ بَعْدَ الذِّكْرَى } “(Yasağı) hatırladıktan sonra artık oturma.” Hatırlayışının ardından.

{ مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “O zalim toplulukla birlikte.” Müşriklerle birlikte. Allah Teâlâ bu hükmü peygamberine emrettiğinde Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’de idi. Bu emir ashabına ağır geldi.

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرٌ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Onların görülecek işlerinden, (Allah’tan) sakınanlara hiçbir şey düşmez. Fakat onlara öğüt vermek gerekir. Belki sakınırlar!”

Bundan sonra Allah Teâlâ öğüt vermeleri ve engellemeleri için müşriklerle aynı mecliste oturmalarına izin vererek şöyle buyurmuştur:

{ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ } “(Allah’tan) sakınanlara düşmez.” Küfür, şirk, hayâsızlıklar ve alay edişten sakınanlara.

{ مِنْ حِسَابِهِمْ } “Onların görülecek işlerinden.” Günahlarından, küfür ve onlarla alay edişlerinden.

{ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرٌ } “Hiçbir şey. Fakat onlara öğüt vermek gerekir.” Onlara Kur’an ile öğüt veriniz.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ } “Belki sakınırlar!” Küfürden, şirkten, hayâsızlıklardan, Kur’an ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile alay edişten.

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا وَذَكَّرَ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلُّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Dinlerini bir oyun ve bir eğlence edinen, dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak! Hiçbir kimsenin, kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur’an ile öğüt ver. Onun için Allah’tan başka ne bir dost ne de bir şefaathçi yoktur. O azaptan kurtulmak için her türlü fidyeyi verse, kendisinden kabul edilmez. Onlar öyle kimselerdir ki, kazandıkları şey yüzünden helâke uğratılmışlardır. Onlar için inkâr ettiklerinden dolayı da kaynar su ve can yakıcı bir azap vardır.”

{ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ } “Dinlerini edineni bırak.” Yani Yahudileri, Hristiyanları ve müşrik Arapları. Onlar mü’min babalarının dinlerini.

{ لَعِبًا } “Bir oyun.” Gülünç.

{ وَلَهْوًا } “Ve bir eğlence.” Alay konusu. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onların dinleri kendileri katında bir gülünç ve eğlence, sevinç ve bâtil konusudur.

{ وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا } “Dünya hayatının aldattığı kimseleri” Dünya-daki şaşaa ve nimetlerin.

{ وَذَكَّرَ بِهِ } “Onlara Kur’an ile öğüt ver.” Kur’an ile öğütte bulun. Allah ile öğütte bulun anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ } “Hiçbir kimsenin, helâke atılmaması için.” Ta ki helake düşmesin, gevşeklik göstermesin ve nefis azaba duçar olmasın.

{ بِمَا كَسَبَتْ } “Kazandığı şey yüzünden.” Günahlar nedeniyle.

{ لَيْسَ لَهَا } “Onun için yoktur.” Nefis için.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın azabından.

{ وَلِيٍّ } “Ne bir dost.” Kendisini savunacak bir yakın.

{ وَلَا شَفِيعَ } “Ne de bir şefaatçi.” Kendisine şefaat edecek.

{ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ } “O azaptan kurtulmak için her türlü fideyi verse.” Yeryüzündeki her şeyi getirerek fideye verse,

{ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا } “Kendisinden kabul edilmez.” O kişiden kabul edilmez.

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ } “Onlar öyle kimselerdir ki.” Alay edenler.⁸

{ أُبْسِلُوا } “Helâke uğratılmışlardır.” Helak edilmişler, zaafa düşmüşler ve azap görmüşlerdir. Bunlar Uyeyne, Nâdir ve ashaplarıdır.

{ بِمَا كَسَبُوا } “Kazandıkları şey yüzünden.” Günahlar nedeniyle.

{ لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ } “Onlar için kaynar su vardır.” Sıcaklığı son raddeye varmış kaynayan sıcak su.

{ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ } “Ve can yakıcı bir azap.” Acıtıcı.

{ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ } “İnkâr ettiklerinden dolayı da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.⁹

⁸ “Ellezine” ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

⁹ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: (أَنْ تُبْسَلَ) rezil rüsva edilmeye, (أُبْسِلُوا) ise rezil rüsva kılınmış. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, En’âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, (وَذَكَرَ بِهٖ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ) “Kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur’an ile öğüt ver.” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rezil rüsva olmaması için. (أُولَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا) “Onlar öyle kimselerdir ki, helâke uğratılmışlardır.” Rüsva kılınmışlardır. Taberî, c. 7, s. 232-5.

c) Âyette geçen (تُبْسَلَ) sözcüğünün masdarı olan “İbsal” sözcüğü engelleme ve men etme anlamına gelir. Damre en-Nehşeli’nin beytinde geçen “beslü” sözcüğünün bu anlama gelmesi gibi: “Seni kınamam ve azarlamam haramdır. (Beslü eleyke melameti ve itabi).” Taberî, c. 7, s. 232. Sözcüğün içerdiği anlam hakkında Kur’an sözcüklerinin anlamı çalışması noktasında hâlâ aşlamayan Rağib el-İsfahani de ‘Be-Se-Le’ sözcüğü hakkında bu âyete değinir ve şöyle der:

قُلْ اٰنۡدَعُوْا مِنْ دُوۡنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرۡدُّ عَلٰٓى اَعۡقَابِنَا
 بَعۡدَ اِذْ هَدٰٓىنَا اللّٰهُ كَالَّذِيۡ اسْتَهۡوٰهُ الشَّيَاطِيۡنُ فِى الْاَرْضِ حَيۡرَانَ
 لَّہٗ اَصۡحَابٌ يَّدْعُوۡنَہٗ اِلٰی الۡہُدٰی اَتٰنَا قُلٌّ اِنَّ ہُدٰی اللّٰہُ ہُوَ الۡہُدٰی
 وَاٰمَرَنَا لِنُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعٰلَمِیۡنَ ﴿۷۸﴾

“Korumak anlamını taşıdığından da haram kılınan şeye, rehin bırakılan şeye de adı verilmiştir. (وَذَكِّرْ بِهٖ اَنْ يُسَلِّمَ نَفْسًا بِمَا كَسَبَتْ) ‘Kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur’an ile öğüt ver.’ âyetinde kullanılan fiil, sevaptan mahrum olmak demektir. “Haram” ile “Besl” arasındaki fark; haramın yönetim ve baskı ile yasak kılınan her şey için kullanılması “besl” ise sadece baskı ile yasaklanan şeyleri dile getirmesidir. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: (وَالَّذِيۡنَ اٰتٰىنَا مِنْۢ بَعۡدِہٖۤنَا نَبۡیًۭا سَلَّمَ عَلٰٓیہِۤمۡ مَا كَانُوۡا عَلٰٓیہِۤمۡ اَعۡقَابًا) ‘Onlar öyle kimselerdir ki, kazandıkları helâke uğratılmışlardır.’ bunlar sevaptan mahrum kalmışlardır.” *El-Müfredat*, s. 46.

d) Ancak sözcüğün yukarıda verdiğimiz anlamını kabul etmeyen farklı bir anlam veren müfessirler de söz konusudur. Bunlar âyette geçen (اَنْ يُسَلِّمَ) sözcüğünün “En Tukade ile'l-Helaki/helake sürüklenmek” anlamına geldiğini söylemişlerdir. İkrime, Hasan-ı Basrî ve Mücahid bu görüştedir. Taberî, c. 8, s. 231-2. Bugün Türkçe yazılmış Kur’an meallerinde de bu göze çarpmaktadır. Her iki görüşün sahipleri de çeşitli şiirleri delil olarak ileri sürmüşlerdir. Taberî tefsirinde her iki anlama da değinir. Ancak bizim ilk maddede verdiğimiz anlamı “Kîle/denildi ki” sözüyle ifade eder. Katâde ve Abdurrahman İbn Zeyd İbn Eslem’in bu görüşte olduğunu belirtir. Taberî, c. 8, s. 232. Bir dilci olan Ferra da bu görüştedir. *Meâni'l-Kur’an*, c. 1, s. 239.

e) İbn Abbâs’ın sözcüğe verdiği anlam veya âyeti tefsiri literal (Arap grameri kurallarının ve sözcüklerin cümle içindeki konumu gözönüne alınarak yapılan tefsir) bir tefsir değildir. İbn Abbâs’ın sözcüğe verdiği “*Rezil ve rüsva olma*” anlamını İbn Abbâs’ın literal bir tefsir olarak yapmadığı kanaatindeyiz. Galiba İbn Abbâs müşrik ve kâfirlerin kıyâmet gününde cehenneme sürüklenmesi dolayısıyla rezil ve rüsva olacağını göz önüne alarak lazımlı bir tefsir yapmıştır. İbn Abbâs’ın verdiği anlama göre âyetin mefhumu şu şekilde oluşmaktadır: Ey Allah’ın Resûlü! Kur’an ile şu cehaletin karanlıklarında yaşayan ve Allah’ın âyetleri hakkında bâtila dalanlara hatırlatma da bulun da Allah Teâlâ’nın sevabından hiçbir nefis mahrum kalmasın. Dünyada yaptıkları kötü eylemlerinin cezası ve sâlih amelden uzaklaşması nedeniyle acıklı bir azaba sürüklenmesin. Bu nedenle de Allah azze ve cellenin huzurunda ve insanların önünde rezil rüsva olmasın. Kendisinden fidyenin kabul olunmayacağı günde malını fide olarak verip de kurtulacağı düşüncesine saplanmasın.

71- “De ki: ‘Allah’tan başka, bize ne bir yarar ne de bir zarar verebilecek olan şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye döndürölüp; şeytanların saptırıp şaşkın bir halde çölde bırakmak istedikleri, arkadaşlarının ise, ‘Bize gelin!’ diyerek doğru yola çağırdıkları kimse gibi mi olalım?” De ki: ‘Allah’ın gösterdiği yol, elbette doğru yolun ta kendisidir. Biz âlemlerin Rabbine boyun eğmekle emrolunduk.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Uyeyne’ye ve ashabına.

{ اَدْعُوا } “Mi tapalım?” Bize ibadet etmemizi mi emir ediyorsunuz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا } “Allah’tan başka, bize ne bir yarar verebilecek olan şeylere.” Kendisine dünyada ve ahirette ibadet edersek.

{ وَلَا يَضُرُّنَا } “Ne de bir zarar.” Eğer ona ibadet etmezsek dünyada ve ahirette.

{ وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا } “Ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye döndürölüp.” Arkamıza şirke döneriz.

{ بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهَ } “Allah bizi doğru yola ilettikten sonra.” Dinine. Bize diniyle ikramda bulunduktan sonra.

{ كَالَّذِي } “Kimse gibi mi olalım?” Bizim örneğimiz şu kimse gibi mi olsun?

{ اسْتَهْوَتْهُ } “Saptırıp.” Kaydırdığı.

{ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ خَيْرَانِ } “Şeytanların şaşkın bir halde çölde bırakmak istedikleri.” Hidayetten sapmış kimse.

{ لَهُ أَصْحَابٌ } “Arkadaşlarının ise.” Uyeyne’nin arkadaşlar. Arkadaşlar ise Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sahabesidir.

{ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى } “Doğru yola çağırdıkları.” İslam’a.

{ الْهُدَى أَتَيْنَا } “Bize gelin! Diyerek.” Bize itaat edin. Bu onları çağırıyor. Yani Uyeyne onları şirke çağırıyor. Denilmiştir ki, âyet-i kerime

Ebûbekir es-Siddîk ve oğlu Abdurrahman hakkında nâzil olmuştur. Abdurrahman Müslüman olmadan önce anne-babasını dinine çağırıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine dedi ki: “De ki, Ey Muhammed! Ey Abdurrahman bize emir mi veriyorsun?! Allah’tan başkasına ibadet etmememizi mi emrediyorsun?”

“Bize ne bir yarar.” Kendisine ibadet etmemiz halinde dünyada ahirette de rızık ve yaşam hususunda.

“Ne de bir zarar verebilecek.” Ona ibadet etmezsek.

“Ökçelerimiz üzerine gerisin geriye döndürölüp.” İlk dinimize mi?

“Allah Teâlâ bizi doğru yola ilettikten sonra.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dinine ilettikten sonra.

“Kimse gibi mi olalım?” Bizim örneğimiz Abdurrahman gibi mi olsun?

“Saptırıp.” Kaydırdığı.

“Şeytanların istedikleri.” Allah’ın dininden.

“Şaşkın bir halde çölde bırakmak.” Hidayetten sapmış olarak.

“Arkadaşlarının ise.” Abdurrahman’ın arkadaşları. Arkadaşları ise anne babası Ebûbekir ve hanımıdır.

“Doğru yola çağırdıkları.” Yani onu İslam’a ve tevbeğe çağırma- tadırlar. Yani Abdurrahman onları şirke çağırmakta, o ikisi de ona demektedirler.

“Bize gelin! Diyerek.” Bize itaat edin. İslam ile girerek bize itaatte bulun.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى } “Allah’ın gösterdiği yol, elbette doğru yolun ta kendisidir.” Allah’ın dini İslam’dır. Kiblemiz ise Kâbe’dir.

{ وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ } “Biz boyun eğmekle emrolunduk.” İbadeti ve tevhidi ihlaslı kılmakla.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbine.” Âlemlerin Rabbi Allah’a.

وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوا وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

72- “‘Namazı dosdoğru kılın ve Allah’tan sakının!’ diye (emrolunduk). Huzurunda toplanacağınız zat, O’dur.”

{ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ } “Namazı dosdoğru kılın diye (emrolunduk).” Beş vakit namazı tam kılınız.

{ وَاتَّقُوا } “Ve Allah’tan sakının!” O’na itaatte bulununuz.

{ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } “Huzurunda toplanacağınız zât, O’dur.” Ölümünden sonra amellerinizle size karşılık verecektir.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

73- “Gökleri ve yeri gerçekte yaratan O’dur. (Kıyâmet) günü ‘Ol!’ Demesiyle o şey olur. O’nun sözü gerçektir. Sura üfürüleceği gün mülk (ve saltanat) ancak O’nundur. O, olanı ve olacağı bilir. O, tam hüküm sahibidir, her şeyden haberdardır.”

{ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “Gökleri ve yeri gerçekte yaratan O’dur.” Hakkın ve bâtılın açıklanması için. Gökleri ve yeri fena ve zâil olmaları için yaratan O’dur anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَيَوْمَ يَقُولُ } “(Kıyâmet) günü demesiyle.” Sûretlere.

{ كُنْ فَيَكُونُ } “Ol! demesiyle o şey olur.” Yani gökler suretlere dönüşür. Boynuz (üflenildiğinde ses çıkaran hayvanın boynuzu) misali kendisine üfürülür, gök başka bir şeye dönüşür. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ol denildiği gün.” Yani kıyâmet günü “Olur.” Kıyâmet gerçekleşir.

{ قَوْلُهُ } "O'nun sözü." Diriliş hakkında.

{ الْحَقُّ } "Gerçektir." Doğrudur.

{ وَلَهُ الْمُلْكُ } "Mülk (ve saltanat) ancak O'nundur." Kullar arasında hükmediş.

{ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ } "Sura üfürüleceği gün. O, olacağı bilir." Olacağı.

{ وَالشَّهَادَةُ } "Ve olanı." Olmuş olan şeyi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "O olacağı bilir." Kullardan gaip olan şeyleri ve "Olanı." Kulların ilminin kuşatabildiği şeyi.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } "O, tam hüküm sahibidir." Emri ve kazası konusunda.

{ الْخَبِيرُ } "Her şeyden haberdardır." Yaratıklarından ve amellerinden.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَرَأْتَتَّخِذُ أَصْنَامًا إِلَهَةً إِنِّي أَرَىكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾

74- "Hani bir zamanlar İbrahim, babası Azer'e, 'Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.' demişti."

{ وَإِذْ قَالَ } "Hani bir zamanlar demişti." Muhakkak söylemişti.

{ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ أَرَزَرَأْتَتَّخِذُ } "İbrahim, babası Azer'e." Tareh İbn Nahur'a.

{ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا } "Sen putları mı ediniyorsun?" Putlara mı ibadet ediyorsun?

{ إِلَهَةً } "Tanrı." Küçük, büyük, dişil, eril çeşitli tanrılara.

{ إِنِّي أَرَىكَ } "Doğrusu ben seni görüyorum." Ey babacığım.

{ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } "Ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde." Açık bir küfür içinde ve putlara ibadet etmede açık bir yanılğı içinde.

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾

75- “Biz İbrahim’e kesin olarak bilmesi için bunun gibi, göklerin ve yerin büyük mülkünü gösteririz.”

{ وَكَذَلِكَ } “Bunun gibi.” İşte bu şekilde.

{ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Biz İbrahim’e göklerin ve yerin büyük mülkünü gösteririz.” Gökler ve yer arasındaki güneşi, ayı.

{ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ } “Kesin olarak bilmesi için.” Ta ki mukarreblerden olsun. Allah Teâlâ’nın gökleri, yeri ve bunlardaki şeyleri yaratan yegâne yaratıcı olduğuna dair mukarreblerden olsun diye.

Denilmiştir ki; Allah Teâlâ onu İsrâ gecesinde semaya götürdü de ta ki yedinci kat gökten yedinci kat yere kadar her şeyi gördü. “Biz İbrahim’e kesin olarak bilmesi için.” Ta ki adım adım yakîne ulaşsın diye.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفِلِينَ ﴿٧٦﴾

76- “Gece karanlığı basınca (İbrahim) bir yıldız gördü, ‘İşte benim Rabbim budur.’ dedi. Fakat yıldız batınca, ‘Ben batan şeyleri sevmem.’ dedi.”

{ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ } “Gece karanlığı basınca.” Yolunda.

{ رَأَى كَوْكَبًا } “(İbrahim) bir yıldız gördü.” Zühre yıldızını.

{ قَالَ هَذَا رَبِّي } “İşte benim Rabbim budur, dedi.” Görüyor musun bu rabbimi?

{ فَلَمَّا أَفَلَ } “Fakat yıldız batınca.” Kayıp olup halinde kızışmaya doğru değişince.

{ قَالَ لَا أُحِبُّ الْأَفْلِينَ } “Ben batan şeyleri sevmem, dedi.” Rab olarak süreklilik arz etmeyenleri sevmem.

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿٧٧﴾

77- “Ayı doğmuş görünce, ‘İşte Rabbim!’ dedi. Fakat ay batınca, ‘Rabbim bana doğru yolu göstermezse, sapıklığa düşenlerden olacağım!’ dedi.”

{ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا } “Ayı doğmuş görünce.” Doğucu.

{ قَالَ هَذَا رَبِّي } “İşte Rabbim! dedi.” Bu rabbimi görüyor musun? Bu ilkinden daha büyüktür.

{ فَلَمَّا أَفَلَ } “Fakat ay batınca.” Batıp değişince.

{ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي } “Rabbim bana doğru yolu göstermezse.” Rabbim beni hidayet üzere sabit kılmaz ise.

{ لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ } “‘Sapıklığa düşenlerden olacağım!’ dedi.” Hidayetten sapanlardan.

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾

78- “Güneşi doğmuş görünce yine, ‘İşte rabbim; bu, daha büyüktür!’ dedi. Fakat güneş batınca dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden ilişkiyi kestim.’”

{ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِعَةً } “Güneşi doğmuş görünce yine.” Doğup da her şeyi kapsayıcı.

{ قَالَ هَذَا رَبِّي } “İşte rabbim, dedi.” Bu rabbimi görüyor musun?

{ هَذَا أَكْبَرُ } “Bu, daha büyüktür!” İlkinden ve ikincisinden.

{ فَلَمَّا أَفَلَتْ } “*Fakat güneş batınca.*” Batıp değişince İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) “*Ben batanları sevmem.*” Zira süreklilik arz etmemektedir. “*Rabbim beni hidayete erdirmezse.*” Rabbim beni sabit kılmaz ise “*Sapitanlardan olurum.*” Hidayetten sapanlardan olurum, demiştir. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*İşte rabbim.*” buyruğu kavmine karşı alay içerikli bir ifadedir. Zira Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi güneşe, aya ve yıldızlara ibadet eden bir kavim idi. Bundan dolayı Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) onların bu davranışını inkâr ederek kendileriyle alay etti ve onlara “*Bu tarz bir şey mi rabb olacak?*” dedi. İzbe yerden çıkınca kavmine geldi ki o zaman on yedi yaşında bir çocuk/genç idi, göğe ve yere baktı ve şöyle dedi: Rabbim bunları yaratandır. Ardından kavmine geldi ve onları putlara ibadet ederken gördü.

{ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ } “*Dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden ilişkimi kestim.’*” Allah Teâlâ’ya ortak koştuğunuz putlardan.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾

79- “Çünkü ben yüzümü Hanîf (tek Allah’a inanan) olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim; ben Allah’a ortak koşanlardan değilim.”

{ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ } “Çünkü ben yüzümü çevirdim.” Dinimi ve amelimi ihlaslı kıldım.

{ لِلَّذِي فَطَرَ } “Yaratana.” Yaratan.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا } “Hanîf (tek Allah’a inanan) olarak, gökleri ve yeri.” Müslüman olarak.

{ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ben Allah’a ortak koşanlardan değilim.” Onların dini üzere.

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدِينِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾

80- “O zaman kavmi onunla tartışmaya girdi. O dedi ki: ‘Allah beni doğru yola iletmışken, siz hâlâ O’nun hakkında benimle tartışacak mısınız? Ben, Rabbimin (hakkımda) bir şey dilemesi dışında, O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?’”

{ وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ } “O zaman kavmi onunla tartışmaya girdi.” Kavmi onunla kendi ilahları hakkında tartışmaya başladı ve dinini terk et-sin diye onu ilahlarıyla korkutmaya başladılar.

{ قَالَ } “O dedi ki.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ أَتُحَاجُّونِي } “Siz hâlâ O’nun hakkında benimle tartışacak mısınız?” Allah’ın dini hakkında ilahlarınız için benimle tartışıyor musunuz ve Rabbimin dinini terk etmem için beni onlarla mı korkutuyorsunuz?

{ فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدِينِ } “Allah beni doğru yola iletmışken.” Rabbim beni kendi dinine.

{ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ } “O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam.” Putlardan.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا } “Ben, Rabbimin (hakkımda) bir şey dilemesi dışında.” Kalbimden marifeti çekilsin de korktuğunuz şeylerden benim korkayım.

{ وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا } “Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır.” Rabbim sizlerin hakk üzere olmamanızı.

{ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ } “Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?” Size belirttiğim nehyler/yasaklar konusunda öğüt almaz mısınız?

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَإِذَا الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

81- "Size Allah hiçbir kanıt indirmemişken, O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben ortak koştuğunuz şeylerden niçin korkayım? Bu iki gruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır? Biliyorsanız, söyleyin bakalım?"

{ وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ } "Ben ortak koştuğunuz şeylerden niçin korkayım?" Allah Teâlâ'ya putları ortak koşmakla.

{ وَلَا تَخَافُونَ } "Korkmuyorsunuz da." Sizler Allah Teâlâ'dan.

{ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا } "Size Allah hiçbir kanıt indirmemişken, O'na ortak koşmaktan." Kitap ve hüccet/kanıt. Onlar Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı ilahlarıyla korkutuyorlar ve "Bizler onları ayıplayacak olursan onların seni deli etmelerinden korkmaktayız." diyorlardı. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) da "Ben korkmam." cevabını verdi.

{ فَإِذَا الْفَرِيقَيْنِ } "Bu iki gruptan hangisi." İki dinin ehli ben ve sizler.

{ أَحَقُّ } "Daha layıktır?" Daha layıktır.

{ بِالْأَمْنِ } "Güvende olmaya." Mâbudundan güvende olmaya. İcabet ediniz.

{ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ } "Biliyorsanız, söyleyin bakalım?" Bunu biliyorsanız. Onlar cevap veremediler.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

82- “İman edip imanlarına bir haksızlık bulaştırmayanlara gelince, işte güvende olanlar bunlardır. Onlar doğru yolu da bulmuşlardır.”

Allah Teâlâ İbrahim’in onlardan sorduğu soruya cevap vererek şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ } “İman edip imanlarına bir haksızlık bulaştırmayanlara gelince.” İmanlarına şirki bulaştırmayanlar ve imanlarında münafıklık yapmayanlar.

{ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ } “İşte güvende olanlar bunlardır.” Mabudlarından güven üzeredirler.

{ وَهُمْ مُهْتَدُونَ } “Onlar doğru yolu da bulmuşlardır.” Doğruya. Denilmiştir ki: “İşte güvende olanlar bunlardır.” Azaptan. “Onlar doğru yolu da bulmuşlardır.” Hüccete iletilmişlerdir.

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَاءِ إِنَّ

رَبُّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

83- “İşte İbrahim’e, kavmine karşı verdiğimiz kanıtımız budur. Biz dilediğimiz kimseleri yüksek derecelere çıkarırız. Çünkü senin Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir.”

{ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا } “İşte kanıtımız budur.” İşte bu hüccetimizdir.

{ آتَيْنَاهَا } “Verdiğimiz.” Sana ilham ettiğimiz.

{ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’e.” Kavmine karşı kanıt olarak kullansın diye.

{ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ } “Kavmine karşı. Biz yüksek derecelere çıkarırız.” Kudret, menzilet, hüccet ve tevhidi biliş faziletleriyle.

{ مِّنْ نَّشَاءِ } “Dilediğimiz kimseleri.” Buna ehil olanı.

{ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ } “Çünkü senin Rabbin, tam hikmet sahibi olan,” Dostlarına hücceti ilham etmekle.

{ عَلِيمٌ } “Hakkıyla bilendir.” Dostlarının hüccetini ve düşmanlarının cezalandırılmasını.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Ona İshak’ı ve (İshak’ın oğlu) Yakub’u bağışladık. İkisine de hidayet (ve nübüvvet) verdik. Ondan önce Nûh’a da hidayet (ve nübüvvet) vermiştik. Nûh’un soyundan Dâvud’a, Süleyman’a, Eyyûb’a, Yusuf’a, Musa’ya ve Harun’a da hidayet (ve nübüvvet) verdik. İşte biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz.”

{ وَوَهَبْنَا لَهُ } “Ona ve bağışladık.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ إِسْحَاقَ } “İshak’ı.” Oğul olarak.

{ وَيَعْقُوبَ } “(İshak’ın oğlu) Yakub’u.” Oğlun oğlu.

{ كُلًّا } “İkisine de.” Yani Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i İshak (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm).

{ هَدَيْنَا } “Hidayet (ve nübüvvet) verdik.” Peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{ وَنُوحًا هَدَيْنَا } “Nûh’a da hidayet (ve nübüvvet) vermiştik.” Ona da Peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{ مِنْ قَبْلُ } “Ondan önce.” Yani Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’dan önce de.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ } “Nûh’un soyundan.” Hazret-i Nûh’un zürriyetinden. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın zürriyetinden olduğu da söylenmiştir.

{ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ } “Dâvud’a, Süleyman’a, Eyyûb’a, Yusuf’a, Musa’ya ve Harun’a da hidayet (ve nübüvvet) verdik.” Onlardan her birisini peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{ وَكَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “Biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz.” Söz ve eylem ile. Muvahhidleri böyle ödüllendiririz anlamında olduğu da söylenmiştir.

﴿٨٥﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ

85- “Zekerîyya’ya, Yahya’ya, İsa’ya ve İlyas’a da (hidayet verdik. Bunların) hepsi sâlih olan kimselerdendir.”

{ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ } “Zekerîyya’ya, Yahya’ya, İsa’ya ve İlyas’a da (hidayet verdik. Bunların) hepsi.” Bunların bütününe peygamberlik ve İslam ile hidayette bulunduk. Bunların bütünü Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın zürriyetinden idi.

{ مِنَ الصَّالِحِينَ } “Sâlih olan kimselerdendir.” Yani gönderilmiş elçilerden idiler.

﴿٨٦﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ

86- “İsmail’e, Elyesea’ya, Yûnus’a ve Lût’a da (hidayet ve nübüvvet verdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık.”

{ وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا } “İsmail’e, Elyesea’ya, Yûnus’a ve Lût’a da (hidayet ve nübüvvet verdik). Hepsini.” Bu peygamberlerin her birisi.

{ فَضَّلْنَا } “Üstün kıldık.” İslam ve peygamberlik ile.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ } “Âlemlere.” Kendi dönemlerinin kâfir ve mü’minlerine.

وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى

﴿٨٧﴾ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

87- “Onların atalarından, soylarından ve kardeşlerinden kimini de seçkin kıldık ve doğru yola ilettik.”

{ وَمِنْ آبَائِهِمْ } “Onların atalarından.” Âdem, Şit, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı İslam ve nübüvvet ile doğru yola ilettik.

{ وَذُرِّيَّاتِهِمْ } “Soylarından.” Yani Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ın evladlarından.

{ وَأَخْوَانِهِمْ } “Ve kardeşlerinden.” Yani Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşlerini İslam ve peygamberlik ile seçtik.

{ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ } “Kimini de seçkin kıldık.” Tertemiz kılıp seçtik.

{ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Ve doğru yola ilettik.” Yani onları dosdoğru yol üzere sabit kıldık.

ذٰلِكَ هُدٰى اللّٰهُ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٨﴾

88- “İşte bu, Allah’ın yoludur ki kullarından dilediğini oraya götürür. Eğer onlar da Allah’a ortak koşmuş olsalardı, elbette yapmış oldukları ameller boşa giderdi.”

{ ذٰلِكَ هُدٰى اللّٰهُ } “İşte bu Allah’ın yoludur.” Dosdoğru yolu.

{ يَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ } “Ki kullarından dilediğini oraya götürür.” Buna ehil olan kimseyi.

{ وَلَوْ اَشْرَكُوْا } “Eğer onlar da Allah’a ortak koşmuş olsalardı.” Bu peygamberler ortak koşsalardı.

{ لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ } “Elbette yapmış oldukları ameller boşa giderdi.” Taatleri.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اَتَيْنَاهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَ وَالنَّبُوَّةَ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِيْنَ ﴿٨٩﴾

89- “Onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer şimdi onlar, bunu inkâr ederlerse, yerlerine mutlaka bunları inkâr etmeyecek bir topluluk getiririz!”

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ } “Onlar, kimselerdir.” Kıssalarını anlattığımız peygamberlerdendir.

{ آتَيْنَاهُمْ } “Kendilerine verdiğimiz.” Bahsettiğimiz.

{ الْكِتَابِ } “Kitap.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın gökten indirdiği.

{ وَالْحُكْمِ } “Hikmet.” İlim ve kavrayış.

{ وَالنُّبُوَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا } “Ve peygamberlik. Eğer bunu inkâr ederlerse.” Yollarını ve dinlerini.

{ هَؤُلَاءِ } “Şimdi onlar.” Mekke ehli.

{ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا } “Yerlerine getiririz!” Peygamberlerin dini ve yolu üzere duran.

{ قَوْمًا } “Bir topluluk.” Medine’de.

{ لَيَسُوا بِهَا } “Mutlaka bunları.” Peygamberlerin dinini ve yolunu.

{ بِكَافِرِينَ } “İnkâr etmeyecek.” İnkâr edici olmayan.

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْيُهُمْ اقْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا
إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾

90- “İşte bunlar Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: ‘Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur’an), âlemlere bir öğütten ibarettir.”

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ } “İşte bunlar kimselerdir.” Kıssalarını anlattığımız peygamberlerdendir.

{ هَدَى اللَّهُ } “Allah’ın hidayet ettiği.” Allah Teâlâ’nın en güzel ahlak ile kendilerini hidayete erıştirdiği.

{ فَبِهِدْيُهُمْ } “Onların yoluna.” Onların sabır, tahammül, rıza, kanaat ve bunun dışındaki diğer en güzel ahlaklarına.

{ اقْتَدِهْ قُلْ } “Sen de uy! De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben, buna karşılık sizden istemiyorum.” Tevhid ve Kur’an üzere.

{ أَجْرًا } “Bir ücret.” Karşılık.

{ إِنَّ هُوَ } “Çünkü bu (Kur’an),” O, yani Kur’an değildir.

{ إِلَّا ذِكْرَى } “Bir öğütten ibarettir.” Ancak bir öğüttür.

{ لِلْعَالَمِينَ } “Âlemlere.” Cin ve insanlar için.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ
تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا
أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

91- “(Yahudiler), Allah’ı gereği gibi tanıyamadılar. Çünkü ‘Allah, beşere hiçbir şey indirmedir.’ dediler. De ki: ‘Öyleyse Musa’nın insanlara bir nur ve yol gösterici olarak getirdiği kitabı kim indirdi?’ Siz onu parça parça kâğıtlar haline getirir, ondan (dilediğinizi) açıklar, çoğunu da gizlersiniz. (Kur’an’da) sizin ve babalarınızın bilmedikleri şeyler size öğretilmiştir. (Kitap indiren) ‘Allah’tır,’ de, sonra da onları kendi başlarına bırak, daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!”

{ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ } “(Yahudiler), Allah’ı gereği gibi tanıyamadılar.” Allah Teâlâ’ya O’nun azametini yaraşır şekilde tazim edemediler.

{ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ عَلَى بَشَرٍ } “Çünkü ‘Allah, beşere indirmedir.’ dediler.” Peygamberlere.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şey.” Bir kitap. Bu âyet Yahudi Mâlik ibn Seyf hakkında nâzil oldu. Mâlik “Allah hiçbir beşere bir şey indirmedir.” demişti.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed, Mâlik’e.

{ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا } “Öyleyse Musa’nın bir nur olarak getirdiği kitabı kim indirdi?” Açıklama ve aydınlanma.

{ وَهَدَى لِلنَّاسِ } “İnsanlara yol gösterici.” Sapıklıktan.

{ تَجْعَلُونَهُ } “Siz onu getirir.” Onu yazıyordunuz.

{ قَرَأَاطِسَ } “Parça paça kâğıtlar haline.” Kırtaslarda yani sahifelerde.

{ تَبْدُونَهَا } “Ondan (dilediğinizi) açıkla.” Çoğunu açıklıyordunuz. Kendisinde Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerinin ve özelliklerinin bulunmadığı şeyleri.

{ وَتُخْفُونَ كَثِيرًا } “Çoğunu da gizlerdiniz.” Yani birçoğunu gizliyordunuz. Kendisinde Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerinin ve özelliklerinin bulunduğu.

{ وَعَلَّمْتُمْ } “(Kur’an’da) size öğretilmiştir.” Kitaptaki hükümler, hadler, helal, haram ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellikleri ve nitelikleri.

{ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ } “Sizin ve babalarınızın bilmedikleri şeyler.” Önceden bilmediğiniz, hükümler, hadler. Eğer sana icabet edecek olurlar ve Allah indirdi derler ise ne ala, aksi takdirde.

{ قُلِ اللَّهُ } “(Kitap indiren) Allah’tır, de.” İndirdi.

{ ثُمَّ دَرَّهْمَ } “Sonra da onları kendi başlarına bırak.” Onları terk et.

{ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ } “Daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!” Bâtıllarında şaşkın şaşkın dolaşınsınlar, dalsınlar ve yalan söylesinler.

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Bu (Kur'an), Ümmü'l-Kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayan mübarek bir kitaptır. Ahirete iman edenler buna da iman ederler ve onlar namazlarını kılmaya devam ederler."

{ وَهَذَا كِتَابٌ } "Bu (Kur'an), bir kitaptır." Yani Kur'an.

{ أَنْزَلْنَاهُ } "İndirdiğimiz." Cebrail ile.

{ مُبَارَكٌ } "Mübarek." Kendisine iman edenlerin bağışlanacağını ve kendilerine merhamet edileceklerine dair bilginin bulunduğu.

{ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } "Kendinden öncekileri doğrulayan." Tevrat'a, İncil'e, Zebur'a, diğer kitaplara ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerine ve özelliklerine uygun.

{ وَلَنُنذِرَ } "Uyarman için." Kur'an ile korkutman için.

{ أُمُّ الْقُرَى } "Ümmü'l-Kurâ (Mekke)." Yani Mekke ehlini. Ümmü'l-Kurâ'nın kasabaların en büyüğü anlamında olduğu da söylenmiştir. Mekke'nin Ümmü'l-Kurâ olarak isimlendirilmesinin nedeni dünyanın oranın altından yuvarlanmaya başlanmasından dolayıdır.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا } "Ve çevresindekileri." Diğer beldeleri/şehirleri.

{ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } "Ahirete iman edenler." Ölümden sonra dirilişe ve cennetin nimetlerine.

{ يُؤْمِنُونَ بِهِ } "Buna da iman ederler." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ } "Ve onlar namazlarını kılmaya devam ederler." Beş vakit namazı vakitlerinde.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

93- "Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahy olunmadığı halde, 'Bana vahyolundu.' diyenden ve 'Allah'ın indirdiği gibi bir kitap, ben de indiririm.' diyenden daha zalim kim olabilir? Bu zalimleri, can çekiştikleri sırada meleklerin, onlara ellerini açarak, 'Canlarınızı verin bakalım, bugün, Allah'a hak-sız yere söyledikleriniz, Allah'ın âyetlerine karşı büyüklük tasladığınız için, alçaltıcı bir azap ile ceza göreceksiniz!' dedikleri zaman bir görsen!"

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } "Daha zalim kim olabilir?" Haddi aşan ve cüretkâr olandan,

{ مِمَّنْ افْتَرَى } "Uydurandan." Yalan düzenden.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ } "Allah'a karşı yalan. Ya da diyenden." Allah Teâlâ hiçbir beşere hiçbir şey indirmedir, diyenden. Âyette söz konusu edilen şahıs Mâlik ibn Seyf'tir. Ya da şöyle diyendir:

{ أُوحِيَ إِلَيَّ } "Bana vahyolundu." Kitap.

{ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ } "Veya kendisine hiçbir şey vahyolunmadığı halde." Hiçbir kitap. Burada söz konusu edilen şahıs Müseylemetü'l-Kezzab'tır.

{ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ } "Ve 'Allah'ın indirdiği gibi bir kitap, ben de indiririm.' diyenden." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şeylerin benzerini ben de diyeceğim diyen şahıs Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Sarh'tır.

{ وَلَوْ تَرَى } "Bir görsen!" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ إِذِ الظَّالِمُونَ } "Bu zalimleri, dedikleri zaman." Müşrikleri ve münafıkları Bedir gününde.

{ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ } "Can çekiştikleri sırada." Ölüm döşeğinde ve ölümün kaplaması anında.

{ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ } "Meleklerin, onlara ellerini açarak." Ellerini onların ruhlarına vurarak.

{ أَخْرِجُوا } "Verin bakalım." Yani derler ki çıkarınız.

{ اَنْفُسَكُمْ } “Canlarınızı.” Ruhlarınızı.

{ الْيَوْمَ } “Bugün.” Bedir günü. Kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir.

{ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ } “Alçaltıcı bir azap ile ceza göreceksiniz!” Şiddetli.

{ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ } “Allah’a haksız yere söyledikleriniz.” Hak olmayan.

{ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ } “Allah’ın âyetlerine karşı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan.

{ تَسْتَكْبِرُونَ } “Büyüklik tasladığınız için.” Yani dünyada Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten kaçınmak suretiyle kendinizi büyük görerek.¹⁰

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فِرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ
شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

94- “Sizi ilk defa yarattığımız gibi, ihsan olarak verdiklerimizi arkanızda bırakarak, (ahirette) huzurumuza yapayalnız geleceksiniz. Allah’ın ortakları sandığınız aracılarınızı da, şimdi sizinle birlikte göremiyoruz! Aranız açılmış, (tanrı) sandığınız (putlar) sizden kaybolup gitmiştir!”

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ) “Onlara ellerini açarak” buyruğu hakkında şöyle der: “el-Bastu” dövmek anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, En’am Sûresi. İbn Cerîr bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. İbn Abbâs der ki: Bu elini uzatma eylemleri ölüm anındadır. Bast sözcüğü dövme anlamındadır. Melekler o kâfir/zalimlerin yüzlerine ve arkalarına vururlar. Taberî, c. 7, s. 275.

b) İbn Abbâs’ın “Bast» sözcüğünü dövme olarak tefsir etmesi literal bir tefsir değildir. Zira “Bast” sözcüğünün uzatma anlamına geldiği bilinmektedir. İbn Abbâs’ın tefsiri meleklerin can veren zalimlere/kâfirlere ellerini uzatmalarının nedenlerini açıklamaya yöneliktir. Bu da kâfirlerin dövülmesidir.

{ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى } “(Ahirette) huzurumuza yapayalnız geleceksiniz.” Malsız ve oğulsuz olarak sıfır bir şekilde.

{ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “Sizi ilk defa yarattığımız gibi.” Dünyada malsız ve oğulsuz.

{ وَتَرَكْتُمْ } “Bırakarak.” Bıraktınız.

{ مَا حَوْلَنَاكُمْ } “İhsan olarak verdiklerimizi.” Size bahsettiğimizi.

{ وَرَاءَ ظَهْرِكُمْ } “Arkanızda.” Dünyada sırtınızın arkasında.

{ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ } “Şimdi sizinle birlikte göremiyoruz!” Sizin için.

{ شُفَعَاءَكُمْ } “Aracılarınızı da.” İlahlarınızı.

{ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ } “Allah’ın sandığınız.” Sizin için.

{ شُرَكَاءُ } “Ortakları.” Şefaât ediciler.

{ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ } “Aranız açılmış.” Bağınız. Yani sizin aranızdaki bağ ve sevgi.

{ وَضَلَّ عَنْكُمْ } “Sizden kaybolup gitmişti!” Kendi kendileriyle meşguldürler.

{ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ } “(Tanrı) sandığınız (putlar).” ibadet ettiğiniz ve şefaât edici olduğunı söylediğiniz. Yani putlar.

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكَمُ اللَّهُ فَأَنْتَى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

95- “Hiç kuşkusuz Allah, tohumu ve çekirdeği yarar, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. İşte Allah budur! Nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?”

{ إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ } “Hiç kuşkusuz Allah, tohumu yarar.” Tohumlarının bütününi yaratandır. Tohumda olanı yaratan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالنَّوَى } “Ve çekirdeği.” Yani çekirdekte olanı.

{ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ } “Ölüden diriye çıkarır.” Canı, nutfeden hayvanı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmektedir: Yumurtadan kuşu. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Başağı ve ürünü tohum ve çekirdekten çıkartandır.

{ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ } “Diriden de ölüyü çıkarır.” Nutfeyi candan ve hayvanlardan. Yumurtayı kuştan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Tohum ve çekirdeği başak ve üründen çıkarandır.

{ ذَلِكُمْ } “İşte.” İşte bunu yapan O’dur.

{ اللَّهُ } “Allah budur!” İlahlarınız değil.

{ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ } “Nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?” Nasıl da yalan söylüyorsunuz?

فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

96- “Gecenin karanlığını yarıp, sabahı çıkaran O’dur. O, geceyi dinlenme zamanı kılmış, güneşi ve ayı da hesap ölçüsü yapmıştır. İşte bu, çok güçlü olan ve hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir.”

{ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ } “Gecenin karanlığını yarıp sabahı çıkaran O’dur.” Gündüzün sabahını yaratandır.

{ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا } “O, geceyi dinlenme zamanı kılmış.” Mahlûkat için bir mesken kılmış.

{ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } “Güneşi ve ayı da yapmıştır.” Yani güneşi ve ayı yaratmıştır.

{ حُسْبَانًا } “Hesap ölçüsü.” O ikisinin menzillerini hesapla kılmıştır. O ikisi yer ile gök arasına asılı bulunmaktadır ve sürekli dönmektedirler anlamına da geldiği de söylenmiştir.

{ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ } “İşte bu, çok güçlü olan Allah’ın takdiridir.” Yani iman etmeyen kimseden intikam alan Aziz zâtın takdiridir.

{ الْعَلِيمِ } “Ve hakkıyla bilen.” Tedbirini ve iman edip etmeyenleri bilendir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

97- “O, kara ve denizin karanlıklarında yol bulasınız diye, sizin için yıldızları yaratmıştır. Biz, âyetleri bilen bir toplum için ayrıntılı olarak açıkladık!”

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا } “O, yol bulasınız diye, sizin için yıldızları yaratmıştır.” Bilesiniz diye.

{ بِهَا } “Onunla.” Yolu.

{ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ } “Kara ve denizin karanlıklarında.” Yolculuğa çıktığınızda kara ve denizin karanlıklarında ve korkularında.

{ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ } “Biz, âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık!” Kur’an’ı ve vahdaniyetin alametlerini açıkladık.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Bilen bir toplum için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu bilen. Yani tasdik edici mü’minler.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

98- “Sizi, bir tek bir kişiden yaratan O’dur. Dünyada bir kalma yeri, bir de emanet olarak kalacak yer vardır. Biz âyetlerimizi gereği gibi anlayan bir toplum için ayrıntılı olarak açıkladık!”

{ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ } “Sizi, yaratan O’dur.” Sizi yaratandır.

{ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ } “Bir tek bir kişiden.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın nef-sinden.

{ فَمُسْتَقَرٌّ } “Dünyada bir kalma yeri.” Rahimlerde.

{ وَمُسْتَوْدَعٌ } “Bir de emanet olarak kalacak yer vardır.” Sulplerde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (مُسْتَقَرٌّ) sulplerde, (مُسْتَوْدَعٌ) ise rahimlerdedir.

{ قَدْ فَصَّلْنَا } “Biz ayrıntılı olarak açıkladık!” Açıkladık.

{ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُفْقَهُونَ } “Âyetlerimizi gereği gibi anlayan bir toplum için.” Allah Teâlâ’nın emrini ve tevhidini.

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنَ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

99- “Gökten su indiren O’dur. Biz, onunla her türlü bitkiyi bitirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, birbirine benzer ve ben-zemez şekilde, üst üste binmiş taneler; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri yetiştirdik. O halde, meyve verirken ve olgunlaştığında, her birinin meyvesine bir bakın! Kuşkusuz, bütün bunlarda, inanan bir toplum için elbette ibretler vardır.”

{ وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Gökten su indiren O’dur.” Yağmur.

{ فَأَخْرَجْنَا بِهِ } “Biz, onunla bitirdik.” Yağmurla bitirdik.

{ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ } “Her türlü bitkiyi.” Taneyi ve diğer şeyleri.

{ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ } “O bitkiden çıkardık.” Yani yerden yağmurla.

{ خَضِرًا } “Bir filiz.” Yeşil bitki.

{ نُخْرِجُ مِنْهُ } “Ondan da, yetiştirdik.” O yeşil bitkiden.

{ حَبًّا مُتْرَاكِبًا } “Üst üste binmiş taneler.” Başakta üst üste binmiştir. Üst üste olmayan zeytindir.

{ وَمِنْ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا } “Hurmanın tomurcuğundan.” Hurmanın üst kabuğundan.

{ قِنَوَانٌ } “Salkımlar.” Hurma salkımı.

{ دَانِيَةً } “Sarkan.” Yakındır. Oturan ve ayakta duran ona erişir.

{ وَجَنَاتٍ } “Bağları.” Bahçeleri.

{ مِنْ أَعْنَابٍ } “Üzüm.” Üzüm.

{ وَالزَّيْتُونِ } “Zeytin bahçeleri.” Zeytin ağacı.

{ وَالرُّمَّانِ } “Ve nar.” Nar ağacı.

{ مُشْتَبِهًا } “Birbirine benzer.” Renk konusunda nara.

{ وَغَيْرِ مُشَابِهٍ } “Ve benzemez şekilde.” Yani tatta farklı.

{ أَنْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ } “O halde, meyve verirken her birinin meyvesine bir bakın!” Oluştığında.

{ وَيَنْبَغِي } “Ve olgunlaştığında.” Olgunlaştığında.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَكُم مِّنْ } “Kuşkusuz, bütün bunlarda.” Renklerinin farklılığında.

{ لَّآيَاتٍ } “Elbette ibretler vardır.” Alametler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İnanan bir toplum için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu tasdik eden.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٠٠﴾

100- “Onlar cinleri Allah’a ortak koştular. Oysa onları da Allah yaratmıştır. Hiçbir bilgileri olmaksızın, Allah için oğullar ve kızlar uydurdular. Allah bu gibi vasıflardan uzaktır, pek yücedir!”

{ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ } “Onlar cinleri Allah’a ortak koştular.” Dedi-
ler ki, Allah Teâlâ ve İblis iki kardeştir, iki ortaklardır. Allah Teâlâ in-
sanları, hayvanları, davarları yaratandır. İblis ise yılanları, akrepleri
ve yırtıcı hayvanları yaratandır. Bu görüş Mecusîlerin görüşüdür.

{ وَخَلَقَهُمْ } “Oysa onları da Allah yaratmıştır.” Allah Teâlâ onları
yarattı ve onlara tevhidi emretti.

{ وَخَرَقُوا لَهُ } “Allah için uydurdular.” Onun için vasıflar saydılar.

{ بَيْنَ } “Oğullar.” Oğullar. Bu görüş de Yahudilerin ve Hıristiyan-
ların sözüdür.

{ وَبَنَاتٍ } “Ve kızlar.” Melekler ve putlar. Bu görüş de Müşrik Arap-
ların görüşleridir.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Hiçbir bilgileri olmaksızın.” İlimsiz, kanıtsız ve be-
yansız.

{ سُبْحَانَهُ } “Allah uzaktır.” Allah Teâlâ şerik ve ortak edinmekten
münezzehdir.

{ وَتَعَالَى } “Pek yücedir!” Beridir.

{ عَمَّا يَصِفُونَ } “Bu gibi vasıflardan.” Oğullardan ve kızlardan.

بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ
وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

101- “O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O’nun eşi olmadığı
halde nasıl çocuğu olabilir? Her şeyi O yaratmıştır. O, her şeyi
bilir.”

{ بَدِيعُ } “O, eşsiz yaratıcısıdır.” Yaratıcısıdır.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin.” O ikisi hiçbir şey değilken
yoktan var etmiştir.

{ أَنَّى يَكُونُ } “Nasıl olabilir?” Nereden?

{ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً } “O’nun eşi olmadığı halde çocuğu.” Eşi olmadığı halde.

{ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ } “Her şeyi O yaratmıştır.” O’ndan varlık sahasına gelmiştir.

{ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “O, her şeyi bilir.” Mahlûkatı.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾

102- “İşte Rabbiniz Allah budur. O’ndan başka ilâh yoktur. Her şeyi yaratan O’dur. Artık O’na kulluk edin. O, her şeye vekildir.”

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “İşte Rabbiniz Allah budur.” Bunu yapan sizin Rabbinizdir.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “O’ndan başka ilâh yoktur.” Hiçbir ortağı bulunmayan yegane yaratıcıdır.

{ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyi yaratan O’dur.” O’ndan varlık sahasına gelmiştir.

{ فَاعْبُدُوهُ } “Artık O’na kulluk edin.” O’nu birleyiniz ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayınız.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “O, her şeye.” Mahlûkata.

{ وَكِيلٌ } “Vekildir.” Şehiddir. Rızıklarının kefilî anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

103- “Gözler O’na yetişmez, O ise gözlere yetişir. O, eşyayı iyi bilen, her şeyden haberdardır.”

{ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ } “Gözler O’na yetişmez.” Dünyada. Mahlûkat O’nun gördüğü şeyi göremez. Gözler ahirette nitelikle O’nun için kesilmiş, dünyada ise rüyet ile kesilmiştir.

{ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ } “O ise gözlere yetişir.” Dünyada ve ahirette mahlûkatın görmediği şeyleri görür. Hiçbir şey O’na gizli kalmaz ve O’ndan kaçmaz.

{ وَهُوَ اللَّطِيفُ } “O, şeyyayı iyi bilen,” Fiillerinde ilmi mahlûkata nüfuz edicidir.

{ الْحَبِيرُ } “Her şeyden haberdardır.” Mahlûkatını ve amellerini.

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا
وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيفٍ ﴿١٠٤﴾

104- “Size Rabbinizden kanıtlar (idrak yetenekleri) gelmiştir. Her kim onu görürse yararı kendi lehine olur. Her kim de kör kalırsa kendi aleyhine olur. Ben sizin üzerinize bekçi değilim!”

{ قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ } “Size kanıtlar (idrak yetenekleri) gelmiştir.” Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden.” Yani Kur’an.

{ فَمَنْ أَبْصَرَ } “Her kim onu görürse.” Kur’an’ı ikrar ederse.

{ فَلِنَفْسِهِ } “Yararı kendi lehine olur.” Sevabı.

{ وَمَنْ عَمِيَ } “Her kim de kör kalırsa.” İnkâr ederse.

{ فَعَلَيْهَا } “Kendi aleyhine olur.” Bunun cezası.

{ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيفٍ } “Ben sizin üzerinize bekçi değilim!” Sizi gözetleyici.

﴿١٠٥﴾ وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِيُبَيِّنَ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

105- “Biz böylece âyetleri, türlü türlü açıklıyoruz ki, onlar, ‘Sen ders almışsın!’ desinler, biz de anlayan bir toplum için Kur’an’ı , iyice açıklayalım!”

{ وَكَذَلِكَ } “Biz böylece onlar.” İşte bu şekilde.

{ نَصَرَفُ الْآيَاتِ } “Âyetleri, türlü türlü açıklıyoruz ki.” Onların hakkında Kur’an’ı açıklamaktayız.

{ وَلْيَقُولُوا } “Desinler.” Ta ki desinler.

{ دَرَسَتْ } “Sen ders almışsın!” Okudun ve uydurdun. Kureyş’in mevalisi olan Ebû Fukeyhe’den öğrenmişsin demesinler diye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kureyş’in iki mevalisi olan Cebr ve Yesar’dan öğrenmişsin demesinler diye. Eğer âyet “dereset” şeklinde okunursa bu durumda anlam şöyle olmuş olur: Eskiyip giden haberlerdir.

{ وَلْيَبَيِّنْهُ } “Biz de Kur’an’ı, iyice açıklayalım!” Ta ki açıklayalım.

{ لَقَوْمٌ يَعْلَمُونَ } “Anlayan bir toplum için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu tasdik eden.

﴿ ١٠٦ ﴾ اِتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

106- “Rabbinden sana vahy olunana uy. O’ndan başka ilâh yoktur. Allah’a ortak koşanlardan da yüz çevir!”

{ اِتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden sana vahyolunana uy.” Rabbinden sana indirilen ile yani Kur’an’ın helaliyle ve haramıyla amel et.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “O’ndan başka ilâh yoktur.” O’ndan başka rızık verici ve yaratıcı bulunmamaktadır.

{ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ } “Allah’a ortak koşanlardan da yüz çevir!” Yani alay edicilerden. Velid ibn Muğire el-Mahzumî, As ibn Vâil es-Sehmî, Esved ibn Abdiyağus ez-Zührî, Esved ibn Hâris ibn Abdülmuttalib ve Hâris ibn Kayz el-Hanzala onlardandır.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ

﴿ ١٠٧ ﴾ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

107- "Allah dileseydi onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi yapmadık. Sen, onlar üzerinde vekil de değilsin!"

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ } "Allah dileseydi." Ortak koşmamalarını.

{ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا } "Onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi yapmadık." Onları koruyacak bir koruyucu.

{ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ } "Sen, onlar üzerinde vekil de değilsin!" Ke-fil de değilsin.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ
كَذَلِكَ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- "Allah'tan başkasını (tanrı edinerek) tapanlara sövmeyin ki, onlar da bilgisizce saldırıda bulunup Allah'a sövmesinler! Bunun gibi her ümmete, yaptıkları işleri güzel gösterdik. Sonunda onların dönüşleri yalnız Rablerinedir. İşte Rableri onlara yaptıklarını haber verecektir."

{ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ } "(Tanrı edinerek) tapanlara sövmeyin ki." İbadet edenlere.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا } "Allah'tan başkasını. Onlar da saldırıda bulunup Allah'a sövmesinler!" Haddi aşarak.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } "Bilgisizce." Bilgiye, kanıta dayanmaksızın. Bu âyet Allah Teâlâ'nın onlara buyurduğu "Sizler ve Allah'ın dışında taptıklarınız cehennemin yakıtıdır." âyetinden sonra nâzil olmuştur. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

{ كَذَلِكَ } "Bunun gibi." Onlara dinlerini ve amellerini süslediğimiz gibi.

{ زَيْنًا لِكُلِّ أُمَّةٍ } "Her ümmete, güzel gösterdik." Her dinin ehline.

{ عَمَلُهُمْ } "Yaptıkları işleri." Ve dinlerini.

{ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ } "Sonunda onların dönüşleri yalnız Rablerine-dir." Ölümünün ardından.

{ فَيُنَبِّئُهُمْ } "İşte Rableri onlara haber verecektir." Onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } "Yaptıklarını." Dinlerinde.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾

109- "Onlar, kendilerine (istedikleri) bir mucize geldiği takdirde, mutlaka iman edeceklerine dair Allah'a olanca güçleriyle yemin ettiler. De ki: 'Mucizeler yalnız Allah'ın elindedir.' Ama siz farkında değilsiniz, mucize gelse bile onlar yine iman etmeyeceklerdir!"

{ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ } "Onlar, Allah'a olanca güçleriyle yemin ettiler." Yeminlerinin şiddetiyle. Bir kişi Allah adına yemin ettiğinde olanca gücüyle yemin etmiş olur.

{ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ } "Kendilerine (istedikleri) bir mucize geldiği takdirde." Talep ettikleri gibi.

{ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا } "Mutlaka iman edeceklerine dair." Âyete.

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) alay edip du-ranlara ve onların dostlarına.

{ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ } "Mucizeler yalnız Allah'ın elindedir." Âyetler Allah katındandır.

{ وَمَا يُشْعِرُكُمْ } "Ama siz farkında değilsiniz." Size kavratana nedir ey mü'minler?

{ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ } "Mucize gelse bile." Yani âyet.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } "Onlar yine iman etmeyeceklerdir!" Vallahi onlar yine mucizeye iman etmeyeceklerdir.

وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ
فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

110- "Onların kalplerini ve gözlerini (sapıklık yönüne) çeviririz de, ilk keresinde mucizelere inanmadıkları gibi (yine inanmazlar). Biz onları taşkınlıkları içinde, bocalar bir durumda bırakırız!"

{ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ } "Onların kalplerini (sapıklık yönüne) çeviririz de."
Kalplerini.

{ وَأَبْصَارَهُمْ } "Ve gözlerini." Âyetin inişi anında ki böylece ona inan-
masınlar.

{ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ } "Mucizelere inanmadıkları gibi (yine inanmaz-
lar)." Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onlara âyetten
haber verdiğine.

{ أَوَّلَ مَرَّةٍ } "İlk keresinde." Bundan önce.

{ وَنَذَرُهُمْ } "Biz onları bırakırız." Onları terk ederiz.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } "Taşkınlıkları içinde." Küfürleri ve sapıklıkları içinde.

{ يَعْمَهُونَ } "Bocalar bir durumda." Şaşkınca olarak görmezler.

وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ
كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ
يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

111- "Eğer onlara melekleri indirseydik, kendileriyle ölüler konu-
saydı ve her şeyi toplayıp önlerine getirseydik, yine Allah'ın
dilediklerinden başkası imana gelecek değildi. Fakat onların
çoğu (bunu) bilmezler."

{ وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ } "Eğer onlara indirseydik." Alay edicilere.

{ الْمَلَائِكَةُ } “Melekleri.” Talep ettikleri gibi. İnkâr ettikleri şeyleri görseler.

{ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى } “Kendileriyle ölüler konuşsaydı.” Kabirlerden. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Allah’ın elçisi ve Kur’an-ı Kerim’in de Allah’ın buyruğu olduğuna dair talepleri gibi.

{ وَحَسَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ } “Ve her şeyi toplayıp getirseydik.” Kuşları ve hayvanları.

{ قُبُلًا } “Önlerine.” Gözleri görececek bir şekilde. Eğer “kabilen” şeklinde kıraat edilirse kabile anlamına gelir. Eğer “kabiyle” şeklinde kıraat edilirse diyor ki, dediğinin hak olduğuna kefil olarak ve inkâr ettiklerine şahadet ederek.

{ مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } “Yine imana gelecek değildi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ } “Allah’ın dilediklerinden başkası.” İman etmelerini.

{ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ بِجَهْلُونِ } “Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.” Hak-
kın Allah’tan olduğuna.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرُهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

112- “İşte böylece her bir peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlar birbirlerine, aldatmak kastıyla yaldızlı sözler telkin ederler. Rabbin dileseydi, onlar bu işi yapmazlardı. Onları da uydurdukları yalanlarla baş başa bırak.”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böylece.” Ebû Cehil’i ve alay edicileri sana bu şekilde düşman kıldığımız gibi.

{ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا } “Her bir peygambere, düşman yaptık.” Fira-
vun olarak.

{ شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ } “İnsan ve cin şeytanlarını.” Diyor ki, cin ve insan şeytanlarını kıldık.

{ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ } “Onlar birbirlerine, telkin ederler.” Birbirlerine dikte ettirirler.

{ زُخْرَفَ الْقَوْلِ } “Yaldızlı sözler.” Süslü sözler.

{ غُرُورًا } “Aldatmak kastıyla.” Bununla âdemoğularını aldatsınlar diye.

{ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ } “Rabbin dileseydi, onlar bu işi yapmazlardı.” Yani süsleme ve aldatmayı.

{ فَذَرَهُمْ } “Onları da, baş başa bırak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onları, yani alay edicileri ve ashaplarını, terk et.

{ وَمَا يَفْتَرُونَ } “Uydurdıkları yalanlarla.” Süslü sözlerini ve aldatmalarını.

وَلِتَضَعِ إِلَيْهِ أَفْعَدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

113- “Bir de ahirete inanmayanların kalpleri, o yaldızlı sözlere meyletsin, ondan hoşlansınlar ve işledikleri günahları işlemeye devam etsinler diye telkin ederler!”

{ وَلِتَضَعِ إِلَيْهِ } “Bir de o yaldızlı sözlere meyletsin.” Ki böylece bu yaldızlara ve aldatmaya eğilim gösterebilirler.

{ أَفْعَدَةُ } “Kalpleri.” Kalpler.

{ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete inanmayanların.” Ölümünden sonra dirilişe.

{ وَلِيَرْضَوْهُ } “Ondan hoşlansınlar.” Şeytanlardan süsü ve aldatışı kabul etsinler diye.

{ وَلَيَقْتَرِفُوا } “Ve işlemeye devam etsinler diye telkin ederler!” Kazansınlar için.

{ مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ } “İşledikleri günahları.” Kazandıkları günahları. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara de ki:

أَفَعَيِّرَ اللَّهُ أَبْتَنِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا
وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

114- “Allah size kitabı açıklanmış olarak indirmişken, O’ndan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onun Rabbin tarafından doğru olarak indirilmiş olduğunu bilirler. Artık sakın kuşkuya düşenlerden olma!”

{ أَفَعَيِّرَ اللَّهُ أَبْتَنِي حَكَمًا } “O’ndan başka bir hakem mi arayayım?” Rabbe mi ibadet edeceğim?

{ وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ } “Allah size indirmişken.” Peygamberinize.

{ الْكِتَابَ } “Kitabı.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{ مُفَصَّلًا } “Açıklanmış olarak.” Helal ve haramı açıklayıcı olarak. Bir âyeti ya da iki âyeti tefrik edici olarak olduğu da söylenmiştir.

{ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler.” Kendilerine Tevrat ilmini bahşettiğimiz kimseler ki bu Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ يَعْلَمُونَ } “Bilirler.” Kendi kitaplarında yakînen inanırlar.

{ أَنَّهُ } “Onun.” Yani Kur’an’ın.

{ مُنَزَّلٌ } “İndirilmiş olduğunu.” İndirildiğini.

{ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ } “Rabbin tarafından doğru olarak.” Emir ve nehy ile. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:

“İndirilmiş olduğunu.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm).

“Rabbin tarafından doğru olarak.” Kur’an’la.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ } “Artık sakın kuşkuya düşenlerden olma!” Onların bunu bilmediği hususunda kuşkuya düşenlerden olma.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

115- “Rabbinin sözleri, gerçeklikte ve adalette tamamlanmıştır. O’nun sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur O işitendir, bilendir.”

{ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ } “Rabbinin sözleri, tamamlanmıştır.” Emir ve nehy Kur’an ile.

{ صِدْقًا } “Gerçeklikte.” Buyruğunda.

{ وَعَدْلًا } “Ve adalette.” Ondan.

{ لَا مُبَدِّلَ } “Değiştirecek hiçbir kimse yoktur.” Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır.

{ لِكَلِمَاتِهِ } “O’nun sözlerini.” Kur’an’ı.

Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: “Tamamlanmıştır.” Vacip olmuştur. “Rabbinin sözleri.” Dostlarına yardım hususunda. “Gerçeklikte.” Buyruğunda. “Ve adalette.” Olacak olan şeylerde. “Değiştirecek hiçbir kimse yoktur.” Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır. “O’nun sözlerini.” Dostlarına yardım edeceği hususunu.

Âyet şu şekilde de tefsir edilmiştir: “Rabbinin sözleri, tamamlanmıştır.” Rabbinin dini zâhir olmuştur. “Gerçeklikte.” Onun Allah’ın dini olduğuna dair kullardan. “Ve adalette.” Allah’tan emrinden. “Değiştirecek hiçbir kimse yoktur.” Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır.

“O’nun sözlerini.” Dinini.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } “O işitendir.” Sözlerini.

{ الْعَلِيمَ } “Bilendir.” Onları ve amellerini.

وَأَنْ تُطِيعَ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ
إِلَّا الظَّنَّ وَأَنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

116- “Yeryüzünde bulunan (insanların) çoğuna uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırlar. Onlar ancak zandan başka bir şeye uymazlar, onlar kuru tahminde bulunurlar.”

{ وَأَنْ تُطِيعَ } “Uyarsan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde bulunan (insanların) çoğuna.” Onlar Mekke ehlinin reisleridir. Ebü'l-Ahvas Mâlik ibn Avf el-Ceşmî, Bedîl ibn Verka el-Huzâî, Celis ibn Verka el-Huzâî bunlardandır.

{ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Onlar seni Allah yolundan saptırlar.” Haram konusunda Allah'ın yolundan seni hataya düşürürler.

{ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ } “Onlar ancak zandan başka bir şeye uymazlar.” Bunlar ancak zann ile söz söylerler.

{ وَأَنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ } “Onlar kuru tahminde bulunurlar.” Mü'minlere söyledikleri “Allah Teâlâ'nın boğazladığı, sizin bıçaklarınız ile boğazladığınızdan daha hayırlıdır.” sözlerinde yalan söylemektedirler.

﴿١١٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

117- “Rabbin kendi yolundan sapanı daha iyi bilir. Doğru yolda gidenleri de en iyi O bilir.”

{ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ } “Rabbin kendi yolundan sapanı daha iyi bilir.” Dininden ve taatından.

{ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ } “Doğru yolda gidenleri de en iyi O bilir.” Dinine. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını.

﴿١١٨﴾ فَكُلُّوا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ

118- “Allah’ın âyetlerine inanmışsanız, kesilirken üzerine Allah’ın adı anılan (hayvanlardan) yiyin!”

{ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ } “Kesilirken üzerine Allah’ın adı anılan (hayvanlardan) yiyin!” Boğazlananlardan.

{ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ } “Allah’ın âyetlerine inanmışsanız.” Kur’an’a inanmış idiniz.¹¹

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرُّرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لِّيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾

119- “Size ne oluyor da, kesilirken üzerine Allah’ın adı anılmış olan (hayvan)dan yemiyorsunuz? Oysa Allah çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Kuşkusuz birçokları, tutkularına uyarak bilgisizce (insanları) sapırtıyorlar. Rabbin, sınırı aşanları hakkıyla bilir.”

{ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ } “Size ne oluyor da, kesilirken üzerine Allah’ın adı anılmış olan (hayvan)dan yemiyorsunuz?” Boğazlananlardan.

{ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ } “Oysa Allah size açıklamıştır.” Size açıklamıştır.

{ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ } “Haram kıldığı şeyleri.” Laşe, kan ve domuz.

{ إِلَّا مَا اضْطُرُّرْتُمْ إِلَيْهِ } “Çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında.”

Laşe etini yeme zorunda kalışınız dışında.

{ وَإِنَّ كَثِيرًا } “Kuşkusuz birçokları.” Ebü’l-Ahvas ve ashabı.

{ لِّيُضِلُّونَ بِأَهْوَاءِهِمْ } “Tutkularına uyarak (insanları) sapırtıyorlar.”

Laşe etini yemeye davet etmektedirler.

¹¹ Biz anlam bütünlüğünü göz önüne alarak ve zorunluluktan dolayı bu bölümde tefsir metninde üç farklı bölüm şeklinde olan bölümü birleştirip tek bölüme dönüştürdük.

{ بَغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilgisizce.” Kanıtsızca.

{ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ } “Rabbin, sınırı aşanları hakkıyla bilir.” Helali harama katarak.

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا
كَانُوا يَفْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

120- “Günahın açık olanını da gizlisini de bırakınız. Çünkü günah işleyenler, işledikleri gûnahtan dolayı ceza göreceklerdir.”

{ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ } “Günahın açık olanını da bırakınız.” Açık zinayı bırakınız.

{ وَبَاطِنَهُ } “Gizlisini de.” Gizli zinayı, dost tutmayı/metresliği.

{ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ } “Çünkü günah işleyenler.” Zina işleyenler.

{ سَيُجْزَوْنَ } “Ceza göreceklerdir.” Dünyada celdeyi, ahirette ise cezalandırılmayı.

{ بِمَا كَانُوا يَفْتَرِفُونَ } “İşledikleri gûnahtan dolayı.” Yaptıkları zina-dan dolayı.

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَيْهِ أَوْلِيَاءَهُمْ لِيَجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ
إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

121- “Kesilirken üzerine Allah’ın adı anılmayan (hayvan)dan yemeyin. Çünkü bu, yoldan çıkmaktır. Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itaat ederseniz bilin ki, Allah’a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.”

{ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ } “Kesilirken üzerine Allah’ın adı anılmayan (hayvan)dan yemeyin.” Kasten Allah adı anılmayıp boğazlananlardan.

{ وَأَنَّهُ لَفِئْسَ } “Çünkü bu, yoldan çıkmaktır.” Yani zorunluluk olmaksızın yenilmesi masiyet; tenzili inkâr sayma gayesiyle helal saymaya çalışma ise küfürdür.

{ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ } “Şeytanlar kendi dostlarına, telkinde bulunurlar.” Dostlarına, Ebû'l-Ahvas ve ashabına vesvese verirler.

{ لِيَجَادِلَكُمْ } “Sizinle tartışmaları için.” Sizinle laşenin etini yeme, şirk ve meleklerin Allah Teâlâ'nın kızları olma konusunda tartışmaya girerler.

{ وَإِن أَطَعْتُمُوهُمْ } “Siz de onlara itaat ederseniz.” Şirk konusunda ve laşenin yenilişi konusunda. Zaruret hali olmaksızın onu helal saymaya çalışırsanız.

{ إِنكُمْ لَمُشْرِكُونَ } “Bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.” Onlar gibi olursunuz.¹²

¹² a) Neseî, Antere kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o, Allah azze ve celle'nin (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) “Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin” buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Müşrikler, onlarla (yani mü'minlerle) tartışarak şöyle dediler: ‘Allah'ın kestiğini yemiyorsunuz, fakat kendinizin kestiklerini yiyorsunuz.’” Neseî, Kitabü'l-Adahi, “Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin” buyruğu bâbı. c. 7, s. 237. Hadisin isnad zincirini Amr ibn Ali, Yahya ibn Said, Süfyanü's-Sevrî, Harun ibn Antere ve Antere oluşturmaktadır. Amr ibn Ali ile Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i hallerini sunmuş Amr'ın sika ve hâfız olduğunu Süfyan'ın da sika, hâfız ve fakih olduğunu belirtmiştik. Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan et-Temimi el-Basrî. Sika, mütkın, hâfız, imam ve öncüdür. Et-Takrîb, c. 2, s. 348, 72 nolu madde; Tezkiretü'l-Huffâz, c. 1, s. 298, 280 nolu madde.

Harun ibn Antere ibn Abdurrahman eş-Şeybanî. Sakıncasızdır. Ebû Dâvûd ve Neseî'nin Sünen'lerinde İbn Mace'nin de tefsirinde kendisinden rivayeti vardır. Et-Takrîb, c. 2, s. 312, 19 nolu madde; el-Kâşif, c. 3, s. 214, 6013 nolu madde. Antere İbn Abdurrahman eş-Şeybanî Sikadır. Onun sahabe olduğunu zanneden varsa da bu bir yanılıdır. Et-Takrîb, c. 2, s. 89, 387 nolu madde; el-Kâşif, c. 2, s. 355, 4371 nolu madde.

Hadisin senedinde bulunan şahıslardan sadece Harun ibn Antere zayıftır. O da ‘ela be'se bihi/sakıncasızdır.’ Hadisin senedinde herhangi bir inkıta/kopukluk bulunmamaktadır. Tehzîbü't-Tehzîb, c. 8, s. 80, 120 nolu madde; c. 11, s. 216, 358 nolu madde; c. 8, s. 162, 295 nolu madde. Hadis sened açısından muttasıl ve hasendir. Nitekim İbn Hacer de “Haberdan yararlanmada bir sıkıntı bulunmamaktadır” der.

b) Neseî'nin rivayet ettiği bu haberi Hâkim ve Taberî Süfyanü's-Sevrî kanalıyla bu isnad ile zikr etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 233, Kitabü'z-Zebaih; Taberî, c. 8, s. 17.

c) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوهُمْ) "*Gerçekten şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına fısıldarlar.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Kureys müşrikleri bu âyet-i kerimde açıklandığı şekilde şeytanlardan duydukları fısıltılara/vahye uyarak Muhammed ashabına 'Allah'ın kestiklerini yemeyiniz, kendi kestiklerinizi yeyiniz.' diyor diye dedikodu yapmaya başladılar. Bunun üzerine Allah azze ve celle "*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvanlardan yemeyin.*" âyet-i kerimesini indirdi." Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Edahi, "Kitap Ehli'nin kestikleri" bâbı, 2818 nolu hadis. Hadisin senedinde Muhammed İbn Kesir, İsrail, Semmak ve İkrime bulunmaktadır. İsrail, Semmak ve İkrime'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Muhammed ibn Kesir el-Abdi el-Basrî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 203, 654 nolu madde; *el-Hulâsa*, 357 nolu madde.

Semmak'ın ömrünün son demlerinde hâfızasında bir değişimin meydana geldiğini özellikle de İkrime'den yaptığı rivayetlerinde bir sıkıntının olduğunu belirtmiştik. Diğer kişiler sikadır. Hadisin senedi kopukluğun bulunmaması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 417, 684 nolu madde. Ancak diğer taraftan Semmak'tan dolayı da muzdariptir. Bu haberi Beyhakî Ebû Dâvûd kanalıyla Taberî ise İsrail ibn Yûnus kanalıyla bu isnad ile rivayet etmektedir. Beyhakî, Sayd bi'z-Zebaih, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu bâbı, c. 9, s. 241; Taberî, c. 8, s. 17.

d) İmam Tirmizî Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: "İnsanlardan bir kısmı Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek 'Ey Allah'ın Resûlü, bizler kendi boğazlayarak öldürdüğümüz hayvanların etinden yiyecek, fakat Allah'ın öldürdüğü hayvanı yemeyecek miyiz?' dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (فَكُلُوا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ) '*Allah'ın âyetlerine inanmışsanız, kesilirken üzerine Allah'ın adı anılan (hayvanlardan) yeyin*' (6/el-En'âm/118) buyruğundan (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) '*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin. Çünkü bu, yoldan çıkmaktır. Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.*' (6/el-En'âm/121) olan bölümü indirdi." Tirmizî, "Bu hadis hasen gariptir" der. Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi, 3069 nolu hadis. Bu hadisin isnad bakımından muttasıl, sahih bakımından da Tirmizî'nin dediği gibi hasendir. Bu haberin isnad zincirini Muhammed ibn Musa el-Basrî el-Hıraşî, Ziyad ibn Abdullâh el-Bekkaî, Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini sunmuş, Ata'nın sâduk olduğunu ve ha-

disleri birbirine karıştırdığını, ancak İbn Cübeyr'in sika, sebt ve fakih bir kişilik olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Musa ibn Nufay' el-Basrî el-Hıraşî. Kendisinde gevşeklik bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 211, 748 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 637; *el-Mizan*, s. 290. *Ziyad ibn Abdullah ibn et-Tufayl el-Amiri el-Bekkaî, Ebû Muhammed el-Kûfî*. Sâduktur. Ancak gazvelerle ilgili anlattığı rivayetlerde sebttir/sağlamdır. Buhârî'nin bir yerde kendisinden tahriri vardır. Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 268, 118 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 332, 1712 nolu madde. Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 428.

e) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yahudiler, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip şöyle dediler: 'Biz kendi öldürdüklerimizden yiyoruz da Allah'ın öldürdüğünden neden yemiyoruz?' Bunun üzerine Allah azze ve celle 'Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin' âyetini sonuna kadar indirdi." Ebû Dâvûd, *Kitabü'l-Edahi*, "Kitap Ehli'nin kestikleri" bâbı, 2819 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî, İmran İbn Uyeyne kanalıyla rivayet etmektedir. Beyhakî, Sayd bi'z-Zebaih, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu bâbı, c. 9, s. 240. Bu haberin senedi, Osman İbn Ebî Şeybe, İmran İbn Uyeyne, Ata ibn Ebî's-Saib ve Said ibn Cübeyr'den oluşmaktadır. İmran İbn Uyeyne dışındaki bütün ravilerin tercüme-i hallerini sunmuştuk.

İmran ibn Uyeyne ibn Ebî İmran el-Hilali, Ebû'l-Hasan el-Kûfî. Süfyanü's-Sevrî'nin kardeşidir. Sâduktur ve vehimleri bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 84, 736 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 350, 4337 nolu madde. İmran'ın ve Osman'ın vehimleri bulunmaktadır. Ata ise bazen hadisleri birbirine karıştırmaktadır. Hadis bu şekilde zayıftır. Ancak Neseî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'den aktardığımız bu haberler birbirini desteklediğinden haberlerdeki zayıflık olasılığı kalkmaktadır.

f) Rivayetler nazarından bakıldığında, haber müşrikler hakkında nazil olmuştur. Müşrikler Müslümanları dinlerinin gereğini yerine getirmekten engellemeye çalışmakta ve Müslümanları dinleri hususunda kuşkuya düşürmektedirler. Özellikle de laşenin yenilmesi konusundaki haramlık hakkında kendilerince bazı gerekçeler ileri sürerek zihinleri bulandırmaya çalışmaktadırlar. Bu düşüncenin şeytanî bir fısıltı olduğunu Allah azze ve celle bize bildirmektedir. Ancak son rivayete göre; âyetler Yahudiler hakkında nazil olmuşsa da bu uzak bir olasılıktır. Nitekim hadisin senedinde yanlış nedeniyle zayıf sayılan iki ravinin bulunuşu da bu yargımızı desteklemektedir. Öyle ki Ebû Hatem, İmran ibn Uyeyne hakkında "Onun içinde bulunduğu senedin oluşturduğu bir haber kanıt olarak kullanılamaz. Zira o münker haberleri rivayet etmektedir." demektedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 136. Diğer taraftan En'am Sûresi Mekki'dir. Yahudilerin her ne kadar Mekke'ye gelip Mü'minlerin kalplerine bir kuşku düşürme olasılığı bulunmaktaysa da bu son derece uzak bir olasılıktır. Kaldı ki, diğer haberler açıkça âyetin müşrikler hakkında nazil olduğunu göstermekte, âyetin siyak

ve sibakı da bu yargıyı pekiştirmektedir. İbn Kesir'in bu son haber hakkında güzel bir ilmî tahlili bulunmaktadır. Biz onun bu güzel açıklamalarını sunuyoruz: "İlk olarak; Yahudiler, ölü etinin mübah olduğu görüşünde değildiler ki, Hz. Peygamber ile tartışsınlar. İkinci olarak; bu âyet, En'am Sûresi'ndendir ve Mekke'de nazil olmuştur. Üçüncü olarak..." *Tefsîr-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 185.

g) Bu rivayetlere göre (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرِ اللَّهُ عَلَيْهِ) "*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin*" ilahî buyruğundaki haram kılınan şey laşedir. Nitekim tefsirlerde bu görüş İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Taberî bu görüşü Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 8, s. 19. Ancak İbn Abbâs'tan âyetteki haram kılınan şeyin üzerine Allah'ın adı anılmayarak boğazlanan hayvan olduğu da rivayet edilmiştir. Hâkim en-Nisâbü'rî, Semmak'tan o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre o âyet hakkında şöyle demiştir: "Müşrikler şöyle dediler: 'Allah'ın adının anılarak boğazlandığını yiyorsunuz, fakat Allah'ın adının anılmayarak boğazlandığını yemiyorsunuz.' Bunun üzerine Allah azze ve celle kesilirken اِسْمُ يُذَكِّرِ اِسْمُ (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرِ اللَّهُ عَلَيْهِ) '*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin*' âyet-i kerimesini indirdi." Hâkim en-Nisâbü'rî bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu ancak onların bu haberi tahrir etmediklerini de belirtir. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 231; *Kitabü'l-Edahi*, c. 4, s. 113; *Kitabü'l-Et'im*e.

h) Zahiren sahih hadislerin bazen birbirine aykırı ifadeler kullandığı görülür. Bu haberler arasındaki çelişkilerin giderilmesini inceleyen bilim dalına İhtilafü'l-Hadis veya Muhtelefü'l-Hadis denilir. İbn Abbâs'tan âyetin tefsiri bağlamında aktarılan bu rivayetler de bu ilmin kapsamına girmektedir. Bu haberleri (ilk grup haberler ile bu haberi) telif etmek mümkündür. Zira her iki sözün de müşriklerden sadır olması mümkündür. Yani müşrikler "Sizler müşrikler tarafından Allah'ın adının anılmayarak kesilen hayvanları yemiyorsunuz" ve "Sizler kendiliğinden ölen laşe hayvanı yemiyorsunuz" şeklindeki her iki sözün söylemeleri olasıdır. Böylece müşrikler mü'minlerin her iki eylemini de şaşkınlıkla karşılamışlardır. Âyet ise her ikisini kapsamına almaktadır.

i) İbn Abbâs'ın Müslüman'ın boğazladığı, ancak Allah'ın adını anmadığı hayvanın etinin yenilmesi konusunda da görüşü bulunmaktadır.

1) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "Kesme sırasında Besmele'yi unutanın kestiğini yemekte bir sakınca yoktur." Buhârî, *Kitabü'z-Zebaih ve's-Sayd*, 15. bâb.

2) Abdurrezzak es-San'anî İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Müslüman'da Allah'ın ismi bulunmaktadır. Eğer boğazlama anında Allah'ın adını unutursa boğazladığı hayvanı yesin; eğer Mecusî hayvanı boğazlar da Allah'ın adını anarsa yine de boğazladığı hayvanı yeme. *Musannef-i Abdurrezzak*, *Kitabü'l-Menasik*, c. 4, s. 481, 8548 nolu hadis. Bu haber İbn Hacer'in de belirttiği gibi sahihtir. *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 624.

3) Buhârî, Allah Teâlâ'nın (وَإِنَّهُ لَفِشْقٌ) "*Çünkü o, elbette bir fısktır.*" âyetini zikrettikten sonra İbn Abbâs'ın görüşünün teyidi sadedinde şöyle der: "Unutan kişi

fasık olarak nitelendirilemez.” Buhârî, Kitabü’z-Zebaih ve’s-Sayd, 15. bâb. İslam hukukçuları arasında bu görüşün Haneffilerin görüşü olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu görüş İmam Mâlik ve Ahmed ibn Hanbel’den de rivayet edilmiştir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 182; *Tefsiru’l-Kurtubî*, c. 7, s. 75.

j) Allah Teâlâ’nın (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) “Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.” buyruğu hakkında İbn Abbâs’tan şöyle rivayet edilmiştir: “Bu âyette geçen şeytanlardan murad insan dostlarına telkinde bulunan cin şeytanlarıdır.” İbn Cerîr et-Taberî’nin Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haberde de bu anlam söz konusudur: Allah azze ve celle laşeyi haram kılınca şeytan, dostlarına “Allah Teâlâ’nın öldürdüğü hayvanlar sizin bıçaklarla kestiğinizden daha hayırlıdır” diyerek telkinde bulundu. Bunun üzerine Allah azze ve celle (لَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) “Kesilirken üzerine Allah’ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin” ilahî buyruğunu indirdi. Taberî, c. 8, s. 16. Taberî’nin Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı aktarımların zayıf olduğunu söylemiştik. Ancak şu kadarı var ki, İbn Cerîr et-Taberî’nin Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığı şu haber de bunu desteklemektedir: “Cinnî şeytanlar, insanî şeytanlara vahyetmektedirler. (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) “Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.” Taberî, c. 8, s. 17.

k) Âyette geçen şeytanlardan muradın laşenin helal olduğu konusunda Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile mücadele etmeleri yönünde Mekke kâfirlerine telkinde bulunan Mecusî şeytanları olduğu da İbn Abbâs’tan rivayet edilmiştir. Taberânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) “Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.” buyruğu nazil olunca İranlı Mecusîler Kureyşlilere “Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile tartışın ve ona deyin ki ‘Senin elinle, bıçakla kestiğin helal oluyor da Allah’ın altından bir şemşir ile kestiği —ölüyü kast etmekteydiler— mi haram oluyor?’ deyiniz şeklinde haber gönderdiler.” Bunun üzerine (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) “Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah’a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.” âyeti nazil oldu. Yani Farşlı şeytanlar Kureyşli dostlarına vahyederler. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 185.

l) Şeytanlardan muradın insan şeytanları olması şeklinde tefsir eden bu son haber ile cin şeytanları olduğunu tefsir eden önceki haber arasındaki çelişki şöylece telif edilir: Zira bu her iki grup da mü’minleri saptırmaya çalışmaktadırlar. Cinnî şeytanlar bu sahada insanî şeytanlara çeşitli şekillerde telkinlerde bulunmaktadır.

m) (وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ لِيَجَادِلُوهُمْ) “Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah’a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.” âyetinden murad; Allah’ın adının anılmayarak kesildiği bir hayvanın helal kılınışı konusunda müşriklere itaat etmektir. Helal

أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ
مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122- “Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile karanlıklar içinde kalıp, oradan çıkamayacak olan kimse bir olur mu? İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.”

{ أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا } “Ölü iken bir olur mu?” Bu âyet Ammâr ibn Yâsîr ve Ebû Cehil ibn Hişam hakkında nâzil olmuştur. “Ölü iken bir olur mu?” Kâfir iken.

{ فَأَحْيَيْنَاهُ } “Dirilttiğimiz.” İmanla ikramda bulunduğumuz ki, bu Ammâr ibn Yâsîr’dir.

{ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا } “Kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile.” Marifet verdiğimiz.

{ يَمْشِي بِهِ } “Yürümesi için.” Hidayet bulması için.

{ فِي النَّاسِ } “İnsanlar arasında.” İnsanlar arasında. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile.” Sırat üzere “İnsanlar arasında.” İnsanlar arasında.

{ كَمَنْ مَثَلُهُ } “Kimse.” Şu kimse gibi.

kılış ve haram kılış sadece Allah Teâlâ’ya aittir. Tahrîm Allah Teâlâ’ya özgü bir haktır. Bu konuda O’na itaat ediş sadece O’na ibadet etmektir. Allah’ın haram kıldığı bir şeyi helal kılmakla ya da Allah Teâlâ’nın helal kıldığı bir şeyi haram kılmakla Allah’tan başkasına itaat etmek Allah ile birlikte başka bir ilah edinmek demektir.

n) İbn Ebî Hatem (وَأِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ) “Siz de onlara itâat ederseniz.” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr’den şöyle rivayet etmektedir: “Yani helal saymayı arzulayarak laşeyi yeme konusunda onlara itaat ederseniz sizler de onlar gibi müşrik olursunuz.” *Ed-Dürü’l-Mensûr*, c. 3, s. 43.

{ فِي الظُّلُمَاتِ } “Karanlıklar içinde kalıp.” Dünyada küfrün sapıklığında ve kıyâmet gününde ise Cehennemin karanlıklarında ki bu şahıs Ebû Cehil’dir.

{ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا } “Oradan çıkamayacak olan.” Dünyada küfür sapıklığından cehennemde de karanlıklardan.

{ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.” Diyor ki, Ebû Cehil’e işlediği amelini süslü gösterdik.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123- “Bunun gibi her kentte, oralarda bozgunculuk yapmaları için, günahkârlarını liderler yaptık. Onlar, yalnız kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar.”

{ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ } “Bunun gibi her kentte, yaptık.” Belde.

{ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا } “Günahkârlarını liderler.” Yani reislerini, zorbalarını ve zenginlerini. Nitekim Mekke ehlinde de Ebû Cehil ve ashabını alay ediciler kıldık.

{ لِيَمْكُرُوا فِيهَا } “Oralarda bozgunculuk yapmaları için.” Orada masiyetler işlemeleri ve bozgunculuk yapmaları için. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Orada peygamberleri yalanlamaları için.

{ وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ } “Onlar, yalnız kendilerini aldatırlar da.” Diyor ki, işledikleri masiyetler ve bozgunculukların cezaları ve yıkımları nefisleri üzerinde gerçekleşir.

{ وَمَا يَشْعُرُونَ } “Farkında olmazlar.” Bunun.

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رَسُولُ اللَّهِ
 اللَّهُ أَغْلَمَ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ
 اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

124- “Onlara bir âyet gelince, ‘Allah’ın elçilerine verilenin benzeri, bize de verilmedikçe, asla iman etmeyiz!’ derler. Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hilelere karşılık, Allah katında, aşağılık ve şiddetli bir azap erişecektir.”

{وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ} “Onlara bir âyet gelince.” Yani Velid ibn Muğire ve Abduyâlîl ve Ebû Mesud es-Sekaffî’ye gökten bir mucize onlara yaptıklarını haber verecek.

{قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ} “Asla iman etmeyiz! Derler.” Yani âyeti.

{حَتَّى نُؤْتَىٰ} “Bize de verilmedikçe.” Kitap bize verilmedikçe.

{مِثْلَ مَا أُوتِيَ} “Verilenin benzeri.” Bahşedilenin benzeri.

{رَسُولُ اللَّهِ} “Allah’ın elçilerine.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{اللَّهُ أَغْلَمَ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ} “Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini daha iyi bilir.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı risaletle kime gönderceğini.

{سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا} “Suç işleyenlere, erişecektir.” Şirk koşanlar yani Velid ve ashabına.

{صَغَارٌ} “Aşağılık.” Zillet ve alçaklık.

{عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ} “Allah katında ve şiddetli bir azap.” Allah Teâlâ’dan. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ} “Yapmakta oldukları hilelere karşılık.” Resûlleri yalanlamalarına karşılık.

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ
يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ
اللَّهُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾

125- "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm'a açar, kimi de saptırmak isterse onun kalbini sanki zorla göğeyi yükseliyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır. İşte Allah inanmayanların üzerine böyle murdarlık verir!"

{ فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ } "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse." Onu kendi dinine irşad eder.

{ يَشْرَحْ صَدْرَهُ } "Onun kalbini açar." Kalbini.

{ لِلْإِسْلَامِ } "İslâm'a." İslâm'ın kabulü için, ta ki, Müslüman olsun diye.

{ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ } "Kimi de saptırmak isterse." Onu sapık kâfir olarak bırakır.

{ يَجْعَلْ صَدْرَهُ } "Onun kalbini." Onun kalbini terk eder.

{ ضَيِّقًا } "Daraltır." Mızrağın altındaki dipçik vazifeni gören demirin mızrakta bulunuşu gibi.

{ حَرَجًا } "Ve sıkıştırır." Kuşku halinde. Eğer "haracen" şeklinde okunursa (ki, resmi kıraat da böyledir) diyor ki, "Kalbinde nurun geçebileceği ne bir boşluk ne de bir geçiş yeri vardır."

{ كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ } "Sanki zorla göğeyi yükseliyormuş gibi." Göğeyi zorlanarak çıkan gibidir. İşte onun kalbi bu şekildedir. İslâm'a hıdayet edemez.

{ كَذَلِكَ } "İşte." İşte bu şekilde.

{ يَجْعَلُ اللَّهُ الرَّجْسَ } "Allah böyle murdarlık verir!" Allah Teâlâ tekzibi bırakır.

{ عَلَى الَّذِينَ } “Üzerine.” Kalplerinde.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “İnanmayanların.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a inanmayanların. Ardından iman etmezler ise onlara azap eder.

﴿١٢٦﴾ وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ

126- “Bu (Kur’an), Rabbinin dosdoğru bir yoludur. Biz öğüt kabul edenlere âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık.”

{ وَهَذَا صِرَاطُ رَبِّكَ } “Bu (Kur’an), Rabbinin bir yoludur.” Rabbinin iyiliğidir.

{ مُسْتَقِيمًا } “Dosdoğru.” Adaletli. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bu.” Yani İslam, “Rabbinin bir yoludur.” Rabbinin dini- dir. “Dosdoğru.” Kendisinden razı olduğu dosdoğru dindir ki bu İslam Dinidir.

{ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ } “Biz âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık.” Emir ve nehyle, alçaltma ve keramet ile Kur’an’ı açıkladık.

{ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ } “Öğüt kabul edenlere.” Öğüt alıp da iman edenlere. Denilmiştir ki: “Allah kimi doğru yola iletmek isterse.” Âyeti Hazret-i Peygamber ve Ebû Cehil hakkında nâzil olmuştur. Âyetin Ammâr ve Ebû Cehil hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

﴿١٢٧﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

127- “Rableri katında onlara esenlik yurdu (cennet) vardır. O, yapmış oldukları (güzel) işlerden dolayı onların dostudur.”

{ لَهُمْ } “Onlara vardır.” Mü’minler için.

{ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Rableri katında esenlik yurdu (cennet).” Selam Allah Teâlâ’nın bizzat kendisidir, cennet ise O’nun yurdu- dur.

{ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ } “O, onların dostudur.” Sevap ve kerameti.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yapmış oldukları (güzel) işlerden dolayı.” Ve dün- yada söylemiş oldukları hayır sözlerle.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ
وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا
أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مُتَوَكُّمٌ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ
اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128- “Onların hepsini bir araya toplayacağı gün, ‘Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız!’ (denir). Onların insanlardan olan dostları da, ‘Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık.’ derler. (Allah) der ki: ‘Sizin durağınız ateştir. Allah’ın dileyip (affetmesi) dışında, orada sürekli kalacaksınız!’ Çünkü Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir.”

{ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا } “Onların hepsini bir araya toplayacağı gün.”
Cin ve insanları topladığımızda deriz ki.

{ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ } “Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız! (denir).” İnsanların sapıklıklarını. Yani insanlardan birçoğunu sığınma kanalıyla saptırdınız.

{ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ } “Onların dostları da, derler.” Cinlerin dostları.

{ مِنَ الْإِنْسِ } “İnsanlardan olan.” Bir vadide konakladıklarında ya da bir hayvanı avladıklarında cinlerin reislerine sığınanlar. Bunlar “Kavminin beyinsizlerinden bu vadinin efendisine sığınırız.” derler ve bununla güvencede olurlardı.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz!” Ey Rabbimiz.

{ اسْتَمْتَعَ } “Yararlandık.” Faydalandık.

{ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ } “Biz birbirimizden.” İnsanların faydalanması onlardan güvende olmaları, cinlerin faydalanması ise kavimlerine karşı şeref ve azamet kazanma idi.

{ وَبَلَغْنَا } “Ulaştık.” İdrak ettik.

{ أَجَلْنَا الَّذِي أَجَلْتُمْ لَنَا } “*Ve bize verdiğin sürenin sonuna.*” Bizim için belirlenen vakte ki bu ölümdür.

{ قَالَ } “*(Allah) der ki.*” Allah Teâlâ onlara der ki.

{ النَّارُ مَثْوَاكُمْ } “*Sizin durağınız ateştir.*” Sizin menziliniz ey cinler ve insanlar topluluğu.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “*Orada sürekli kalacaksınız!*” Ateşte sürekli kalıcısınız.

{ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ } “*Allah’ın dileyip (affetmesi) dışında.*” Allah Teâlâ onlar için muhakkak ebedilik dilemiştir.

{ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ } “*Çünkü Rabbin, tam hikmet sahibi olan.*” Kullarına ebediliği hükmetmiştir.

{ عَلَيْهِمْ } “*Hakkıyla bilendir.*” Onları ve cezalarını.¹³

وَكَذَلِكَ نُؤَيِّ بِغَضِ الظَّالِمِينَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

129- “*Böylece işledikleri günahlardan dolayı, zalimlerin bir kısmını bir kısmına musallat ederiz.*”

{ وَكَذَلِكَ } “*Böylece.*” İşte bu şekilde.

{ نُؤَيِّ } “*Musallat ederiz.*” Terk ederiz.

{ بِغَضِ الظَّالِمِينَ } “*Zalimlerin bir kısmını.*” Müşrikleri.

{ بِغَضًا } “*Bir kısmına.*” Dünyada ve ahirette bir kısmına. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Musallat ederiz.” Melik kılızır. “*Zalimlerin bir kısmını.*” Müşrikleri. “*Bir kısmına.*”

¹³ İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (اِسْتَكْتَرْتُمْ) “*İnsanlardan bir çoğunu sapıttınız.*” Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, En'âm Sûresi, c. 8, s. 286. İbn Cerîr bu haberi mevsul olarak aktarmaktadır. Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَا مَعْشَرَ الْجَنِّ قَدْ اِسْتَكْتَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ) “*Onların hepsini bir araya toplayacağı gün, Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız, (denir).*” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Yani onlardan bir çoğunu sapıttınız.” Taberî, c. 8, s. 33.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “İşledikleri günahlardan dolayı.” Dile getirdikleri ve yaptıkları şerler nedeniyle.

يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

130- “Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? Onlar derler ki: ‘Kendi aleyhimize şahitlik ederiz!’ Halbuki onları dünya hayatı aldattı ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik ettiler.”

{ يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ } “Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden. Peygamberler gelmedi mi?” İnsanlardan Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve diğer elçiler, cinlerden ise dokuz kişi. Bunlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmiş ve kavimlerine uyarıcı olarak sorumlu edilmişlerdi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cinlerin Yusuf adlı bir peygamberi vardı.

{ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ } “Size anlatan.” Size kıraat eden.

{ آيَاتِي } “Âyetlerimi.” Emir ve nehy ile.

{ وَيُنذِرُونَكُمْ } “Ve sizi uyaran” Sizi korkutan.

{ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ } “Günle karşılaşacağınıza dair.” Sizin bu gününüzün azabıyla.

{ هَذَا قَالُوا } “Bu. Onlar derler ki.” Yani cinler ve insanlar.

{ شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا } “Kendi aleyhimize şahidlik ederiz!” Risaletin kendilerine ulaştığına ve kendilerinin onu inkâr ettiklerine şهادette bulunuruz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{ وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا } “Halbuki onları dünya hayatı aldattı.” Dünya-daki süs ve nimetler.

{ وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ } “Ve kendi aleyhlerinde şâhidlik ettiler.” Ahi-rette.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ } “Kâfir olduklarına dair.” Dünyada.

﴿ ۱۳۱ ﴾ ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غَافِلُونَ

131- “Gerçek şu ki; halkı habersizken, senin Rabbin haksız yere ülkeleri helâk edecek değildir.”

{ ذٰلِكَ } “Gerçek şu ki.” Resûllerin gönderilişi.

{ اَنْ لَّمْ يَكُنْ } “Değildir.” Olmaz.

{ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ } “Senin Rabbin ülkeleri helâk edecek.” Belde ehli.

{ بِظُلْمٍ } “Haksız yere.” Şirk ve günah ile. Âyetin ondan zulüm ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَّاَهْلُهَا غَافِلُونَ } “Halkı habersizken.” Emir, nehy ve resûllerin tebliğinden.

﴿ ۱۳۲ ﴾ وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِّمَّا عَمِلُوا وَّمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

132- “Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.”

{ وَلِكُلِّ } “Herkesin vardır.” Cinlerden ve insanlardan her bir bi-reyin.

{ دَرَجَاتٍ } “Dereceleri.” Mü’min cinlerin ve mü’min insanların cennette dereceleri; kâfirlerin ateşte derekeleri vardır.

{ مِّمَّا عَمِلُوا } “Yaptıkları işlere göre.” İşledikleri hayır ve şerre göre.

{ وَّمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ } “Rabbin habersiz değildir.” Gaflet edici değildir.

{ عَمَّا يَعْمَلُونَ } “Onların yapmakta olduklarından.” Hayır ve şerden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İşledikleri masiyetlerin cezasını terk edici değildir.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿١٣٣﴾

133- “Rabbin, kendi kendine yeten ve rahmet sahibi olandır. Dilerse sizi yok eder, sizden sonra dilediğini yerinize getirir. Nitekim sizi de başka bir topluluğun soyundan meydana getirmiştir.”

{ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ } “Rabbin, kendi kendine yeten.” İmanlarına gereksinim duymayıp.

{ ذُو الرَّحْمَةِ } “Ve rahmet sahibi olandır.” İman etmeye azabı ertelemekle.

{ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ } “Dilerse sizi yok eder.” Ey Mekke ehli sizi helak eder.

{ وَيَسْتَخْلِفْ } “Yerinize getirir.” Bırakır.

{ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ } “Sizden sonra dilediğini Nitekim sizi de başka bir topluluğun soyundan meydana getirmiştir.” Bir nesilden sonra diğer bir nesil.

إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

134- “Size yapılan vaat mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız.”

{ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ } “Size yapılan vaat mutlaka.” Azap.

{ لَآتٍ } “Yerine gelir.” Gerçekleşecektir.

{ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ } “Siz ona engel olamazsınız.” Azaptan kaçıcı değilsiniz. Nerede olursanız sizi idrak eder.

قُلْ يَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَائِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

135- “De ki: ‘Ey kavmim! Elinizden gelen (düşmanlığı) yapın! Ben de (yumuşaklıkla) davranacağım! Yakında (ahiret yurdunda hayırlı) sonucun kime ait olacağını bileceksiniz! Gerçek şu ki, zalimler kurtuluşa eremezler.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’nin ehlinin kâfirlerine de ki:

{ يَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَائِكُمْ } “Ey kavmim! Elinizden gelen (düşmanlığı) yapın!” Dininiz üzere evlerinizde helakim için çalışın.

{ اِنِّي عَامِلٌ } “Ben de (yumuşaklıkla) davranacağım!” Sizin yok olusunuz için.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ } “Yakında (ahiret yurdunda hayırlı) sonucun kime ait olacağını bileceksiniz!” Yani cennetin.

{ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } “Gerçek şu ki, kurtuluşa eremezler.” Emniyette olmaz ve kurtulamaz.

{ الظَّالِمُونَ } “Zalimler.” Müşrikler Allah’ın azabından.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيْبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ وَمَا
كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

136- “Müşrikler, Allah’ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarıncı, ‘Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.’ demişlerdi. Ancak ortakları için olan, Allah’a ulaşmazken, Allah için ayrılan, ortaklarına ulaşıyordu! Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar!”

{ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ } “(Müşrikler), Allah için ayırıp.” Allah Teâlâ için vasıflandırıyorlar.

{ مِمَّا ذَرَأَ } “(Allah’ın) yarattığı şeylerden.” Yarattığı.

{ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ } “Ekin ve hayvanlardan.” Deve, inek ve otlayan hayvanlardan.

{ نَصِيبًا } “Birçok pay.” Pay.

{ فَقَالُوا هَذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا } “Kendi zanlarınca, ‘Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.’ demişlerdi.” İlahlarımız için.

{ فَمَا كَانَ لَشُرَكَائِهِمْ } “Ancak ortakları için olan,” İlahlarına ait olan.

{ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ } “Allah’a ulaşmazken.” Allah Teâlâ’ya ait kıldıkları şeye dönmüyordu.

{ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ } “Allah için ayrılan, ulaşıyordu!” Dönüyordu.

{ إِلَى شُرَكَائِهِمْ } “Ortaklarına.” İlahları için kıldıkları şeye.

{ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ } “Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar!” Kendi nefisleri için hükmettikleri şey ne kötüdür.¹⁴

¹⁴ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ) “Yarattığı ekinlerden” ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Onlar meyvelerinden ve mallarından Allah için bir hisse, şeytan ve putlar için de bir pay ayırdılar.” Buhârî, Kitab’ü’t-Tefsir, En’âm Sûresi.

b) Bu haberi Taberî de rivayet etmiştir. Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan Allah Teâlâ’nın, { وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا } (وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا) “Müşrikler, Allah’ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarınca, Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Müşrikler ekinlerinden, meyvelerinden ve sahip oldukları şeylerden ekin ettiklerinde veya meyveleri olduğunda Allah’a bir pay, şeytana ve putlara bir hisse ayırırlardı. Allah adına ayrılandan bir şey, şeytanın payına düştüğünde onu olduğu gibi bırakırlardı. Şeytan için tahsis ettiklerinden Allah’ın payına düştüğünde, onu bulur, muhafaza eder ve şeytan için ayırdıkları paya döndürürlerdi. Sulama yönünden, Allah Teâlâ’nın rızası için ayırdıkları taraftan şeytan’ın tarafına suyun akması halinde olduğu gibi bırakırlar, şeytan için ayırdıkları taraftan Allah rızası için ayırdıkları tarafa suyun akması halinde ise derhal yolu tıkarlardı. İşte bu, müşriklerin ekinler ve suyun akması halindeki uygulamalarıdır. Müşriklerin şeytan için ayırdıkları hayvanlara gelince ise Allah Teâlâ’nın ‘Allah Bahîre,

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائِهِمْ
لِيُزْذَوْهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

137- “Bunun gibi onların ortakları olan (puthane hizmetçileri) müşriklerden birçoğuna, (kız) çocuklarının öldürülmesini güzel gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Artık onları, uydurdukları şeylerle baş başa bırak!”

{ وَكَذَلِكَ } “Bunun gibi.” Sözlerini ve eylemlerini süslediğimiz gibi.

{ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ } “Müşriklerden birçoğuna, (kız) çocuklarının öldürülmesini güzel gösterdi ki.” Kız çocuklarını.

{ شُرَكَائِهِمْ } “Onların ortakları olan (puthane hizmetçileri).” Şeytanlardan ortakları.

{ لِيُزْذَوْهُمْ } “Hem kendilerini mahvetsinler.” Kendilerini helak etsinler.

{ وَلِيَلْبِسُوا } “Hem de karıştırıp bozsunlar!” Karıştırsınlar.

{ عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ } “Dinlerini.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) ve İsmail (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinlerini.

{ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ } “Allah dileseydi bunu yapamazlardı.” Yani süslemeyi ve kız çocuklarını diri olarak toprağa gömmelerini.

Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah’a iftira etmektedirler. Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna) akılları ermez’ ilahî buyruğunda geçen hayvanlardır.” Taberî, c. 8, s. 40. Bu haberi Beyhakî, Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan aktarmaktadır. *Es-Sünenü’l-Kübrâ*, c. 10, s. 10, Kitabü’l-Dahaya, “Müşriklerin kendi kendilerine haram kıldığı şeyler” bâbı. Ayrıca Taberî bu haberi Avfî ve İkrime kanalıyla da aktarmaktadır. Taberî, c. 8, s. 40.

c) İbn Abbâs’tan aktarılan bu tefsir âyetin hem anlamını hem de sebep-i nüzûlünü içermektedir. Rivayet bu açıdan bakıldığında İslam öncesi câhiliye dönemi hakkında bir malumat da verdiğinden değerlidir.

{ فَذَرْنَهُمْ } “Artık onları, baş başa bırak.” Onları terk et.

{ وَمَا يَفْتَرُونَ } “Uydurdukları şeylerle.” Allah Teâlâ’ya yalan söyledikleri şeylerle. Müşrikler “Allah Teâlâ bunu, yani kız çocuğunu diri diri gömmeyi emretti.” diyorlardı.

وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَزْتُ حِجْرًا لَا يَطْعُمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ
وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ
عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾

138- “Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: ‘Bu hayvanlar ile ekinler haramdır. Onları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır.’ Bir kısım hayvanlar da vardır ki keserken üzerlerine Allah’ın adını anmazlar. Onlar bu konuda Allah’a iftirada bulundular. Allah da iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir.”

{ وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ } “Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: Bu hayvanlar.” Yani Bahîre, Sâibe, Vesîle ve Hâm.

{ وَحَزْتُ حِجْرًا } “İle ekinler haramdır.” Haramdır.

{ لَا يَطْعُمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ } “Onları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez.” Hanımlarını dışta bırakarak sadece erkeklerini kastetmektedirler.

{ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا } “Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır.” Ki burada söz konusu Maide Sûresi’nde geçen Hâm’dır.

{ وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا } “Bir kısım hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah’ın adını anmazlar.” Hamile kalırsa. Binildiğinde ise bu hayvan Bahîre’dır.

{ افْتِرَاءٌ عَلَيْهِ } “Onlar bu konuda Allah’a iftirada bulundular.” Allah Teâlâ’nın kendilerine bunu emrettiğini söyleyerek Allah Teâlâ’ya karşı yalan söylediler.

{ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “Allah da iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir.” Allah Teâlâ’ya yalan söylemeleri nedeniyle.

وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَيِّتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾

139- “Bir de şöyle dediler: ‘Şu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa), yalnızca bizim erkeklerimize aittir, eşlerimize haram kılınmıştır. Ölü doğarsa, onlar da buna ortaklırlar.’ Allah, bu nitelemelerinden dolayı, onlara cezalarını verecektir. Çünkü O, tam hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.”

{ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ } “Bir de şöyle dediler: ‘Şu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa).’” Yani Bahîre ve Vesîle’dir.

{ خَالِصَةٌ } “Yalnızca aittir.” Helaldir.

{ لِّذُكُورِنَا } “Bizim erkeklerimize.” Yani erkekleri kastetmektedirler.

{ وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا } “Eşlerimize haram kılınmıştır.” Hanımları kastetmektedirler.

{ وَإِنْ يَكُنْ مَيِّتَةً } “Ölü doğarsa.” Ölü olursa ya da bundan sonra ölürse.

{ فَهُمْ فِيهِ } “Onlar da buna.” Yenilmesi konusunda.

{ شُرَكَاءُ } “Ortaklırlar.” Erkekler ve hanımlar eşittirler.

{ سَيَجْزِيهِمْ } “Allah, onlara cezalarını verecektir.” Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ وَصْفَهُمْ } “Bu nitelemelerinden dolayı.” Denilmiştir ki: Bu Amr ibn Luhay’ın onlara nitelediği şeydir. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onu cehennemde bağırsaklarını ardından sürüklerken görmüştür. Amr hayvanların haram kılınışını onlara bildiriyordu.

{ اِنَّهُ حَكِيمٌ } “Çünkü O, tam hikmet sahibidir.” Onlara helali haram kılma kılma.

{ عَلِيمٌ } “Hakkıyla bilendir.” Onların haram kılma nitelemelerini bilmektedir.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ
اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

140- “Çocuklarını, hiçbir bilgiye dayanmaksızın öldürenlerle Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiklerini, Allah’a iftira ederek haram sayanlar ziyana uğramışlardır. Bunlar sapmışlar ve doğru yolu da bulamamışlardır.”

{ قَدْ خَسِرَ } “Ziyana uğramışlardır.” Muhakkak aldanmışlardır.

{ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ } “Çocuklarını, öldürenlerle.” Kız çocuklarını diri diri toprağa gömenler.

{ سَفَهًا } “Beyinsizce.” Cahilane bir şekilde.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Hiçbir bilgiye dayanmaksızın.” Bilgi olmaksızın. Bu âyet-i kerime Rabia ve Mudar kabileleri hakkında nâzil olmuştur. Câhiliye döneminde kız çocuklarını diri diri toprağa gömen Arap kabilelerinin liderleri hakkında nâzil olmuştur. Ancak Benî Kinâne bunun dışındadır. Zira onlar böyle bir davranışta bulunmazlardı.

{ وَحَرَّمُوا } “Haram sayanlar.” Kadınlara.

{ مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ } “Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiklerini.” Allah Teâlâ’nın kendilerine helal kıldığı ekin ve hayvanları.

{ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ } “Allah’a iftira ederek.” Allah Teâlâ’ya yalan düzerek.

{ قَدْ ضَلُّوا } “Bunlar sapmışlar.” Dedikleri hususlarda yanlış düşümler.

{ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ } “Ve doğru yolu da bulamamışlardır.” Niteledikleri şeyler nedeniyle doğruya ve hidayete ulaşamadılar.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَانَ مُمْتَسَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُّوا
مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾

141- “Çardaklı ve çardaksız bağları, ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini; birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve nar ağaçlarını meydana getiren O’dur. Bunlardan her biri ürün verince, meyvesinden yiyin. Hasat edildiği gün de hakkını (zekâtını ve sadakasını) verin. Fakat israf etmeyin; çünkü Allah, israf edenleri sevmez.”

{ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ } “Meydana getiren O’dur.” Yaratan.

{ جَنَّاتٍ } “Bağları.” Bahçeleri.

{ مَعْرُوشَاتٍ } “Çardaklı.” Yayılmış. Çubukları çardak üzerine kurulmamış üzüm ve bunun dışındaki diğer ürünler.

{ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ } “Ve çardaksız.” Yayılmamış. Çubukları üzere duran ceviz ve badem ve bunların dışındaki şeyler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Çardaklı.” Dikilen çardaklı. “Çardaksız.” Yani dikilmeyen.

{ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكُلُهُ } “Ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini.” Tatlılık ve ekşilikte.

{ وَالزَّيْتُونَ } “Zeytin.” Zeytin ağacını yarattı.

{ وَالرُّمَانَ } “Ve nar ağaçlarını.” Nar ağaçlarını.

{ مُمْتَسَابِهًا } “Birbirine benzer.” Renk ve görünümde.

{ وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ } “Ve benzemez biçimde.” Tatta farklı.

{ كُلُّوا مِنْ ثَمَرِهِ } “Bunlardan her biri meyvesinden yiyin.” Hurmanın meyvesinden.

{ إِذَا آتَرْتُمْ } “Ürün verince.” Olgunlaştığında.

{ وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ } “Hasat edildiği gün de hakkını (zekâtını ve sadakasını) verin.” Ölçek gününde. Eğer “hasadihi” şeklinde okunursa –ki resmi kiraat budur, çev.- hasad edildiği gün anlamına gelir.

{ وَلَا تُسْرِفُوا } “Fakat israf etmeyin.” Allah Teâlâ’ya masiyet konusunda infak etmeyiniz ve Allah Teâlâ’ya taatten engellemeyiniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Fakat israf etmeyiniz.” Bahîre’yi, Sâibe, Vesîle ve Hâm’ı haram saymayınız.

{ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ } “Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.” Allah Teâlâ’ya isyan hususunda harcamada bulunanları ve müşrikleri. Bu âyetin kendi elleriyle beş yüz hurma ağacının ürününü toplayıp taksim eden ve ailesine hiçbir şey bırakmayan Sabit ibn Kays hakkında nâzil olduğu söylenmiştir.¹⁵

وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٤٢﴾

142- “Hayvanlardan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O’dur. Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.”

¹⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (مَعْرُوسَاتٍ) “Çardaklı” ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Üzüm bağları ve bunun dışındaki diğer bağlardır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, En’am Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla وَعَيْرَ مَعْرُوسَاتٍ (وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوسَاتٍ وَعَيْرَ) “Çardaklı ve çardaksız bağları, meydana getiren O’dur.” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Üzüm bağları çardaksız olanlar ise üzüm bağından yetişmeyen diğer üzümlerdir.” Taberî, c. 8, s. 52.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: (مَعْرُوسَاتٍ) “Çardaklı” olanlar, insanların çubukla kaldırdığı çardaklı meyvelerdir. (عَيْرَ مَعْرُوسَاتٍ) “Çardaksız” ise karada ve dağlarda çıkan ürünlerdir. Taberî, c. 8, s. 52.

{ وَمِنَ الْأَنْعَامِ } “Hayvanlardan yaratan yine O’dur.” Hayvanlardan yaratan O’dur.

{ حَمُولَةً } “Yük taşıyacak.” Üzerine konulanı taşıyacak deve ve inek gibi.

{ وَفَرْشًا } “Ve yününden döşek yapılacak olanları da.” Üzerine konulanı taşımayan koyun ve küçük develer gibi.

{ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ } “Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden yiyin.” Ekin ve hayvanlardan.

{ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ } “Ve şeytanın adımlarına uymayın.” Ekin ve hayvanların haram kılınışını şeytanın süslemesi.

{ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ } “Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.” Size ekinin ve hayvanın haram kılınışını emreden şeytanın düşmanlığı açıktır.¹⁶

ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ الذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِّئُنِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾

143- “Allah sekiz çift yaptı: Koyundan iki çift, keçiden iki çift yarattı!
De ki: ‘Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişi mi yahut iki dişinin

¹⁶ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (حَمُولَةً) “Yük taşıyacak hayvanlar” ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Üzerine yük yüklenecek hayvanlar.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, { وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا } “Hayvanlardan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O’dur.” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hamule, deve, at, katır ve eşek türünden yük taşıyan her hayvana ad olarak verilir. Ferş (döşek yapılacak olanlar) ise, koyun hakkında kullanılır.” Taberî, c. 8, s. 63.

c) İbn Cerîr et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hamule, büyük develer, ferş ise küçük develerdir.” Taberî, c. 8, s. 63. Ayrıca Taberî aynı yerde bu haberi Avfî kanalıyla da İbn Abbâs’tan aktarmaktadır. Taberî, c. 8, s. 62.

rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Eğer söyledikleriniz doğru ise bana bilerek cevap verin!”

{ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ } “Allah sekiz çift yaptı.” Sekiz sınıf yarattı.

{ مِنَ الصَّانِ } “Koyundan.” Koyundan.

{ اثْنَيْنِ } “İki çift.” Erkek ve dişi.

{ وَمِنَ الْمَعْرِ اثْنَيْنِ } “Keçiden iki çift yarattı!” Erkek ve dişi.

{ قُلْ } “De ki:” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mâlik’e.

{ اَلَّذَكَرَيْنِ حَرَمٌ اَمْ اَلْاُنثَيْنِ } “Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişi mi haram kılmıştır?” İki erkeğin suyundan ya da iki dişinin suyundan önce Bahîre’nin, Vesîle’nin haram kılınışı mı gelmiştir?

{ اَمَّا اَشْتَمَلْتُ عَلَيْهِ } “Yahut bulunan yavruları mı?” Ya da çocuğa toplanmasından önce mi?

{ اَرْحَامُ الْاُنثَيْنِ نَبُوْنِي } “İki dişinin rahimlerinde. Bana cevap verin!” Bana haber veriniz.

{ بِعِلْمٍ } “Bilerek.” Dediğiniz şeyin açıklamasını.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer söyledikleriniz doğru ise.” Allah Teâlâ’nın sizin söyledikleriniz şeyi haram kılındığına dair.¹⁷

¹⁷ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (أَمَّا اَشْتَمَلْتُ) “Sarınıp bürüneni mi?” ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Yani rahimler erkek veya dişi yavrudan başkasını bürür mü? Öyleyse niçin bazısını haram kılıyor, bazısını helal kılıyorsunuz? “Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, En’âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî yukarıdaki haberi mevsul olarak Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Yani rahimler erkek veya dişi yavrudan başkasını bürür mü? Onlar ise bazısını haram kılıyor, bazısını helal kılıyorlardı.” Taberî, c. 8, s. 67.

c) Allah Teâlâ kendilerine rızık olarak bahşettiği şeylerin bir bölümünü müşriklerin Allah’a iftira atarak haram kılış şeklindeki eylemleri nedeniyle sapkınlıklarını şu ilahî buyruklarda açıklamaktadır: Müşrikler, Allah’ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarıncâ (هَذَا لِلّٰهِ بِرْغَمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا) “Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.” demişlerdi.” (6/el-En’âm/136) وَقَالُوا هٰذِهِ اَنْعَامٌ وَحَزَنٌ حَجَرٌ لَا يَطْعَمُهَا اِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِرْغَمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ طَهْرُهَا (وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰى اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ مِثْقَلُ فَهْمٍ فِىهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيْهِمْ وَضَمُّهُمْ اِنَّهُ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ) “Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: ‘Bu hayvanlar ile ekinler haramdır. On-

ları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır.' Bir kısım hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Onlar bu konuda Allah'a iftira da bulundular. Allah da, iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir. Bir de şöyle dediler: 'Şu hayvanların karnındaki (canlı doğarsa), yalnızca bizim erkeklerimize aittir, eşle- rimize haram kılınmıştır. Ölü doğarsa, onlar da buna ortaklar.' Allah, bu nite- lemelerinden dolayı, onlara cezalarını verecektir. Çünkü O, tam hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir." (6/el-En'âm/138-139). Bu âyetlerden sonra Allah Teâlâ şu yeryüzünde türlü türlü bahçeler, çardaklı olanlar ile çardaksız olanlardan kul- lara bahşettiği lütuflarını ve nimetlerini zikretti. Kanalıyla جَنَّاتٍ (وهو الذي أنشأ جنات) "Çardaklı ve çardaksız bağları, meydana getiren O'dur." Allah Teâlâ kullarına da hayvanlardan iki türünü belirterek nimetlerini zikret- meye devam etti. Bunların bir bölümü yük taşımada ve binek olarak kullanıl- mada kendilerinden yararlanan hayvanlardır. Diğer bir bölümü ise etinden, yününden, kollarından ve yapağlarından yararlanan hayvanlardır. وَمِنَ الْإِنْعَامِ "Hayvanlar- dan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yeyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır." (En'âm, 6/142). İbn Abbâs'tan yapılan akta- rımda hamule sözcüğünden muradın büyük develer olduğu yukarıda geçmişti. İbn Abbâs develerle birlikte o günün taşıt ve yük aracı sayılan at, katır ve mer- kebi de saymıştı. Gerçi bunlar en'âm grubuna dahil değilse de deve gibi üze- rine yük yüklendiğinden dolayı en'âm grubuna katmıştır. Ancak İbn Abbâs'ın bu yorumu çok su götürür. (فَرَسٌ) "Fers" sözcüğü ile ilgili olarak İbn Abbâs ilk rivayette koyunu ikinci rivayette ise küçük develeri zikretmiştir. Açık olan şu- dur ki, "Fers" sözcüğü yük taşımayan en'âmı kapsamaktadır. Bu da küçük deve- ler, inek ve koyundur. Zira "Fers" sözcüğü "Hamule" sözcüğünün mukabilinde kullanılmıştır. Buradan da "Fers" sözcüğünden murad edilenin yük taşımayan en'âm olduğu açığa çıkmaktadır. Allah Teâlâ daha sonra en'âm türlerini zik- retmek üzere şöyle buyurdu: (فَمَائِنَةُ أَرْوَاحٍ مِنَ الصَّانِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَغْزِ اثْنَيْنِ) "Allah sekiz çift yaptı: Koyundan iki çift, keçiden iki çift yarattı." İki çiftten kastın erkek ve dişi türleri olduğu açıktır. Deve ve inekler de en'âmın kapsamına girmektedir. Nitekim bir sonraki âyet onları da zikretmektedir: (وَمِنَ الْأَبْلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ) "Deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı." Ancak âyetin bunları zikretmesinin nedeni; tarihî bir bilgi verişten daha çok Câhiliye Dönemi insanların helal ve haram kılış ameliyesine dikkat çekmektedir. اَمَّا الْإِنثَيْنِ اَمَّا اسْتَمَلَتْ (قُلْ الذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمَّا الْإِنثَيْنِ اَمَّا اسْتَمَلَتْ) "Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişi mi yahut iki dişinin rahim- lerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Allah Teâlâ buyruğuyla müşrik- lerin bu ameliyesinin hiçbir dayanağının olmadığını belirterek kendilerini şid- detli bir şekilde kınamaktadır.

وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْإُنثَيْنِ
 أَمْ أَشْتَمَلْتُ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْإُنثَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَضَّيْكُمْ اللَّهُ
 بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ
 إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾

144- “Deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı. De ki: ‘Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişi mi yahut da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Yoksa Allah (boş inancınıza göre) bunları size emrettiği zaman hazır mıydınız?’ İnsanları bilgisizce saptırmak için, Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Çünkü Allah, zalim toplumu doğru yola ulaştırmaz.”

{ وَمِنَ الْإِبِلِ } “Deveden.” Deveden yarattı.

{ اثْنَيْنِ } “İki.” Erkek ve dişi.

{ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ } “Sığırdan da iki çift yarattı.” Erkek ve dişi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mâlik’e de ki.

{ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمْ الْإُنثَيْنِ } “Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişi mi haram kılmıştır?” İki erkeğin suyundan ya da iki dişinin suyundan önce Bahîre’nin, Vesîle’nin haram kılınışı mı gelmiştir.

{ أَمْ أَشْتَمَلْتُ عَلَيْهِ } “Yahut bulunan yavruları mı?” Ya da çocuğa toplanmasından önce.

{ أَرْحَامُ الْإُنثَيْنِ } “İki dişinin rahimlerinde.” Bu âyetin diğer bir tefsiri daha bulunmaktadır. Buyuruyor ki bunun haram kılınışı geldi mi? Erkek doğarsa ya da dişi doğarsa?

{ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ } “Hazır mıydınız?” Hazırlar mıydınız?

{ إِذْ وَضَّيْكُمْ اللَّهُ } “Yoksa Allah (boş inancınıza göre) size emrettiği zaman.” Allah Teâlâ size emrettiğinde.

{ بِهَذَا } “Bunları.” Dediğiniz şeyi.

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Allah Teâlâ’ya karşı daha cüretkâr ve daha azgın.

{ مِمَّنْ افْتَرَى } “Uydurandan.” Yalan ortaya koyandan.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ } “İnsanları saptırmak için, Allah’a karşı yalan.” Allah Teâlâ’nın dininden ve Ona taatten saptırmak.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilgisizce.” Allah Teâlâ’nın bahşettiği bir ilim olmak-sızın.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “Çünkü Allah, doğru yola ulaştırmaz.” Kendi dine ve hüccetine irşad etmez.

{ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “Zalim toplumu.” Müşrikleri yani Mâlik ibn Avfı.

قُلْ لَا آجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾

145- “De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

Mâlik sustu ve bundan muradın ne olduğunu bildi. Bunun üzerine Mâlik: “Sen konuş ben seni dinleyeyim ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Öyleyse babalarımız niçin haram kıldı?” diye karşılık verince Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَا آجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ } “Bana vahyolunanlar içinde bir şey bulamıyorum.” Yani Kur’an’da.

{ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ } “Yiyen kimseye haram kılınan.” Yiyen bir kişiye.

{ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِيتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا } “Ölmüş hayvandan, akmış kandan.” Akan.

{ أَوْ لَحْمِ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ } “Domuz etinden -ki bu pistir-.” Haramdır. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ أَوْ فَسَقًا } “Veya yahut günah işlenerek.” Boğazlanan.

{ أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ } “Allah’tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka.” Ya da kasıtlı olarak Allah Teâlâ’nın ismi zikredilmeksizin boğazlanan.

{ فَمَنْ اضْطُرَّ } “Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa.” Kim laşe etini yemek zorunda kalırsa,

{ غَيْرِ بَاغٍ } “Başkasının hakkına saldırmamak.” Müslümanlara saldırmamak ve zorunluluk hali olmaksızın laşe etini yemeyi de helal saymaksızın.

{ وَلَا عَادٍ } “Ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir).” Yol kesmeksizin ve zorunluluk haletinde de bulunmaksızın ve laşe etini yemeyi kastetmeksizin.

{ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ } “Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan.” Tok olmak için yenilmesini.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Ruhsat verdiği konuda. Tok olmak için yenilmesi yaraşır değildir. Eğer yerse Allah Teâlâ onu bağışlar.¹⁸

¹⁸ a) İmam Buhârî der ki, Amr şöyle demiştir: “Ben Câbir ibn Zeyd’e ‘Bazı insanlar ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ehli eşeklerin etlerini yemekten nehyetti’ diye söylüyorlar.’ dedim. Câbir ibn Zeyd şöyle dedi: ‘Bunu Basra’da bizim yanımda el-Hakem ibn Amr el-Gıfarî söylüyordu. Ancak bunu ilimde bir derya olan Abdullah ibn Abbâs men edip { مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعُمُهُ } إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِيتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمِ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فَسَقًا أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ } فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرِ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } ‘De ki: Bana vahyolunanlar içinde, öl-

müş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.' âyetini okudu." Buhârî, Kitabü'z-Zebâih, 28. bâb, 5529 nolu hadis.

b) Abdürrezzak es-San'anî, Amr ibn Dinar'dan şöyle rivayet etmektedir: "Ben Ebu's-Şa'sa'a 'İnsanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in eşek etinin pişirildiği tencerelerini dökmelerini emrettiğini söylüyorlar....' dedim." Hadisin devamını zikreder. Ebu Şa'sa, Buhârî'nin rivayetinde geçen Câbir ibn Zeyd'dir. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Menasik, "Ehli eşek etlerinin hükmü" bâbı, c. 4, s. 525, 8729 nolu hadis. Bu haberi Ebû Dâvûd es-Sicistânî Amr ibn Dinar kanalıyla tahrir etmiş ve İmam Buhârî'nin rivayetinin benzerini zikretmiştir. Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Etime, "Ehli eşeklerin etleri hakkında" bâbı, 3808 nolu hadis. c) Ebû Abdullah Hakim, Câbir ibn Zeyd kanalıyla yukarıdaki hadisi aktarır. Ancak sonunda şu eklenti yapıyor: "Cahiliye halkı bazı şeyleri hoşlanmayarak terkederlerdi. Allah Teâlâ Peygamberini gönderdi, Kitabını indirdi, helalini helal kıldı, haramını haram kıldı. O'nun helal kıldığı helal, haram kıldığı da haramdır. Hakkında bir şey söylemeksizin geçtiği ise affedilmiştir. Daha sonra şu âyeti okumuştur: De ki: 'Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'" Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbü'rî bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ancak onların tahrir etmediklerini belirtir. Zehebi de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 317, Kitabü't-Tefsir.

d) Abdürrezzak es-San'anî, Cüveybir kanalıyla Dahhak'tan şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs, (قُلْ لَا آجِدُ...) diye başlayan âyeti okuduktan sonra şöyle dedi: 'Bu âyetteki şeylerin dışındakiler helaldir.'" *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Menasik, c. 4, s. 527. Bu haberin isnadını Cafer ibn Süleyman, Cüveybir ve Dahhak oluşturmaktadır. Dahhak'ın tercüme-i halini sunmuştuk. *Cafer ibn Süleyman ed-Dab'i el-Basrî*. Sâduk ve zâhid bir şahsiyettir. Ancak Şiîliği vardı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 131, 83 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 5, 801 nolu madde.

Cüveybir ibn Said el-Ezdî, Ebû'l-Kasım el-Belhî. Tefsir ravisidir. Son derece zayıftır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 136, 131 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 66.

Bu haberin senesinde bulunan Cüveybir ibn Said el-Ezdî son derece zayıftır. Dahhak ise doğru sözlü olmasına rağmen mürsel haberleri çok olan bir rivaidir. Rivayet ettiği bu haber de inkita'ın/kopukluğun bulunduğu haberlerdendir. Zira Dahhak, İbn Abbâs'tan haber dinlemiş değildir. Ancak İmam Buhârî'nin ri-

vayetiyle bu haber kuvvet kazanmaktadır. Bu haber bu durumda hasen li ğay-rihi kategorisine yükselmektedir.

e) Abdürrezzak, Eyyûb es-Sahtiyânî kanalıyla Eyyûb'a anlatan kişiden şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs'a yabani olmayan eşeğin eti hakkında soruldu. İbn Abbâs cevaben: 'Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hayber Gününde yabani olmayan eşeğin etinin yenilmesini yasakladı. Zira o da hamuledir' dedi.

Ardından da (قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ) 'De ki: Bana vahyolunanlar içinde... yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.' âyetini okudu." Haberin isnadını daha önce tercüme-i hallerini sunduğumuz Mamer ibn Raşid el-Ezdf ile Eyyûb es-Sahtiyânî oluşturmaktadır. Bu haber Eyyûb es-Sahtiyânî ile İbn Abbâs arasındaki zikredilmeyen şahıstan dolayı munkatı/kopuk bir haberdir. Bu bakımdan haber zayıftır.

f) İmam Ahmed ibn Hanbel, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Sevde Bint Zem'a'nın bir koyunu öldü. Bu koyunu kastederek; 'Ey Allah'ın elçisi, falanca öldü' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Derisini niçin almadınız?' diye sordu. O: 'Ölmüş bir koyunun derisini mi alalım?' diye sordu. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine: 'Muhakkak ki Allah Teâlâ اَلَا اَنْ يَكُونَ مَبْنًى اَوْ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ اِلَّا اَنْ يَكُونَ مَبْنًى اَوْ لَحْمٍ خَنْزِيرٍ) 'De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandır, ak-mış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.' buyuruyor. Siz onu yemeyeceksiniz ki. Onu tabaklayıp faydalanacaksınız.' Sevde Bint Zem'a, birisini gönderip o koyunun derisini soydurdu, dabakladı ve ondan bir kırba (su kabı) edinip, yanında yırtılıncaya kadar kullandı." *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 327. Bu haberin isnadını Affan, Ebû Avane, Semmak ve İkrime oluşturmaktadır. Semmak ile İkrime'nin tercüme-i halini sunmuş Semmak'ın İkrime'den aktardığı rivayetlerin muzdarip olduğunu belirtmiştik.

Affan ibn Müslim el-Bahilî Ebû Osman es-Saffar el-Basrî. Sika ve sebtir. İbn Edinî şöyle der: "Affan hadisin bir harfi hakkında kuşkuya düştüğünde o hadisi rivayet etmeyi terk eder. Bazen de yanılır." *Et-Takrîb*, c. 2, s. 5, 226 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 379; *el-Hulâsa*, s. 268.

Ebû Avane. Eddah ibn Abdullah el-Yeşkurî el-Vasitî el-Bezzar. Sika ve sebtir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 331, 33 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 236; *el-Hulâsa*, s. 420.

Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 116, 204 nolu madde; c. 7, s. 230, 423 nolu madde. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi Semmak ibn Harb'ın İkrime'den rivayetinde sıkıntı vardır ve bu haberler muzdariptir. Ancak İmam Buhârî bu haberi özet olarak Şa'bi kanalıyla İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Buhârî, *Kitabü'l-Eyman ve'n-Nuzur*, 21. bâb, 6686 nolu hadis.

g) İmam Buhârî İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine şöyle haber vermiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi

ve sellem) laşe halindeki bir koyuna uğradı ve: ‘Şunun derisinden faydalansaydınız ya’ buyurdu;. Sahabe: ‘Bu, ölmüş bir hayvandır’ dediler. Hz. Resûlullah ‘Ölü hayvanın ancak etini yemek haram kılındı’ buyurdu.” Buhârî, Kitabü’z-Zebaih, ‘Ölmüş hayvanların derileri’ bâbı, 5531 nolu hadis.

h) Allah Teâlâ müşriklerin cahilce ve düşmanca müşriklerin haram kıldığı ve Allah’a nispet ettikleri en’âmı zikrettikten sonra kendisi haram kılınan hayvanları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

(قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوْحِي إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فُسْقًا أَهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ) “De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.” Bu âyet-i kerimde haram kılınanlardan laşeyi, akan kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına boğazlanan hayvanı zikretti. Buna göre sizlerin Allah Teâlâ’nın haram kılmadığı halde haram saydığınız hayvanlar hangi delille haram kılınmıştır. Bu haram kılışı neye dayanarak Allah Teâlâ’ya nispet etmektedir.

i) (فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) “Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir) Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” ilahî buyruğu ise helak olmaya ramak kalmış olan, ancak yiyecek hiçbir helal yemeği de bulunmayan kimsenin sınırı aşmaması koşuluyla ve talep de etmeksizin yemesinde bir sakınca bulunmadığını beyan etmektedir. Bu durumda kalıp da haramı işleyen kimsenin Allah Teâlâ günahını örtecek ve bağışlayacak ve sığaya çekmeyecektir.

j) Buhârî’nin İbn Abbâs’ta geçen rivayetinde “Bazı insanlar ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti’ diye söylüyorlar.” sözleri hakkında biraz açıklama gerekmektedir. Bu hadisin rivayetlerinde bu iddiada bulunanların kimler olduğunu belirtmemektedir. Buhârî, ehli eşeklerin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) tarafından yasaklanması ile ilgili hadisleri sadece İbn Abbâs’tan değil Câbir ibn Abdullah, Ali (radiyallâhu ‘anh), İbn Ömer, Bera ve İbn Ebî Evfa’nın da aralarında bulunduğu bir grup sahabeden nakletmiştir. Buhârî, Kitabü’z-Zebaih, 27 ve 28. bâblara bakınız. İlk rivayette geçen Amr ibn Dinar’ın kastettiği kişiler bu sayılan sahabeler değildir. Amr sadece bazı bilgileri kastetmektedir. Yoksa ehli eşek etinin haram oluşu ile ilgili olarak bir çok haber söz konusudur.

k) İbn Abbâs’tan ehli eşek etinin helalliği veya haramlığı ile ilgili haberler çelişkilidir. Fakat ‘Ancak bunu ilimde bir derya olan Abdullah ibn Abbâs men edip...’ sözü İbn Abbâs’ın ehli eşek etinin haram kılınmadığı görüşünde olduğunu hissettirmekte hatta bildirmektedir. İbn Abbâs bu konuda sadedinde olduğu-muz âyet ile istidlal etmiş ve haramları bu âyetle geçenlere özgü kılmıştır. Bu âyetin dışında sayılan şeylerin helal olduğu görüşündedir. Nitekim yukarıda Abdürrezzak’ın aktardığı rivayette İbn Abbâs bunu açıkça dile getirmiştir. “e”

maddesinde belirttiğimiz hadiste ise İbn Abbâs ehli eşek etinin Hayber gününde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından haram kılındığı görüşünü savunmaktadır. Hatta bu haberde İbn Abbâs gerekçesini de söylemekte ve bu hayvanın yük hayvanı olduğunu da belirtmektedir. Ancak bu haber senedindeki kopukluktan dolayı zayıftır. İmam Buhârî'nin Şâbi kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber "e" maddesinde geçen haberi desteklemektedir. Ehli eşekler insanların yük taşıma hayvanları olduğu için, bunları yemek sebebiyle yük hayvanlarının yok olup gitmelerini istemediği için mi Hz. Resûlullah bunu yasakladı veya Hayber gününde mutlak olarak evcil eşek etlerini haram mı kıldı bilmiyorum. Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, 38. bâb, 4227 nolu hadis. Bu haber İbn Abbâs'ın eşek etinin haramlığının gerekçesi hakkında kuşku duyduğunu hissettirmektedir. Acaba söz konusu hayvan bizatihi mi haramdır? Bu durumda tahrim haramlığını pekiştirmektedir. Yahut da tahrim belirli bir maslahata binaen (insanların binek hayvanı olarak kullanmaları) mi haram kılınmıştır? Eşekğin haramlığı özel bir durum nedeniyle haram kılınmış bu özel durum ortadan kalkınca eşek de helal mi olmuş oluyor? Buhârî'nin bu haberi sahih olması nedeniyle "e" maddesinde geçen kendisinde kopukluğun olduğu habere öncelebilir. Eşek etinin haram oluşu ile ilgili hadisler son derece fazladır. Biz Buhârî'nin Enes ibn Malik'ten aktardığı bir haberi alıntılarla yetiniyoruz: ". Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bir kişi geldi de: 'Eşek yenildi' dedi. Bundan sonra bir kişi daha geldi ve o da 'Eşekler yenildi' dedi. Sonra bir kişi daha geldi de 'Eşekler tüketildi' dedi. Bunun üzerine Hz. Resûlullah bir nidacıya emretti, o da insanlar içinde 'Şüphesiz Allah ve Resûlü sizleri ehli eşeklerin etlerinden nehyediyorlar, çünkü eşek eti pistir' diye nida etti. Bu nidadan sonra tencereler ters çevrilip döküldü, halbuki tencereler etlerle kaynayıp duruyordu. Buhârî, Kitabü'z-Zebaih, 28. Bâb, 5528 nolu hadis. Bu haberler ışığında İbn Abbâs'ın eşek etinin haram kılınışı illetine vâkıf olamadığını görmekteyiz. Zira haberler eşek etinin haram kılınışın rics olduğunu bize bildirmektedir. İbn Abbâs'ın konuyla ilgili yaptığı analiz geçerli değildir. Son nokta olarak İbn Abbâs'ın bu konuda tavakkuf ettiğini söyleyebiliriz. Galiba Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ehli eşek etini haram kılışı kendisine net bir şekilde ulaşmamış olabilir. Bu konuda getirmiş olduğu delile ulemânın verdiği cevaplar da bulunmamaktadır. En basitinden delil olarak sunduğu bu âyet Mekki bir âyettir. Haramlığı kesin olan içki dahi bu âyette zikredilmemiştir. İbn Abbâs'ın En'am Sûresi'nin bu âyetiyle istidlal ettiği bir yanlış ve kaymadan başka bir şey değildir. Ayrıca bu haramlık Behimetü'l-En'am (behime olarak değerlendirilen hayvanlar)ja özgü olmalıdır. Zira bu âyetten önce Câhiliye dönemine ilişkin haber geçmektedir. Bunlar da sekiz grup hayvandır. Bundan dolayıdır ki '*De ki: Bana vahyolunanlar arasında ... başka haram olan bir şey bulamıyorum*' demektedir.

İ) Sunduğumuz hadislerden İbn Abbâs'ın bu âyette geçenler dışında kalan şeylerin mübah olduğu şeklinde bir görüşe sahip olduğu anlaşıyor. Ancak İbn Abbâs'ın bu görüşe ömrünün son demlerine kadar sahip olması uzak bir olasılık olarak görülmektedir. Nitekim kendisi de Hz.. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُرُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

146- “Yahudi olanlara da tırnaklı hayvanların hepsini, sığır ve koyunun iç yağlarını haram kıldık. Sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan veya kemiklerine karışan yağ bundan müstesnadır. Bunu onlara isyanlarından dolayı ceza olarak yaptık. Biz elbette gerçeği söyleriz.”

{وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا} “Yahudi olanlara da.” Yani Yahudilere.

{حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ} “Tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık.” Kuşlardan pençeye sahip olanlar, yırtıcı hayvanlardan ise azı dişi sahibi olanlar ile suda yaşayan deve, ördek, kaz gibi tırnakları olanlar ve tavşan onlara haram idi.

{وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا} “Sığır ve koyunun iç yağlarını haram kıldık.” Yani epiplop ve her iki hayvanın iç yağlarını.

{إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُرُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا} “Sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan bundan müstesnadır.” Bağırsaklardan kığı olarak çıkan yağlar.

{أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ} “Veya kemiklerine karışan yağ.” Koyun kuyruğu/but gibi. Bu onlara helal değil idi.

ve sellem)’in azı dişine sahip ve pençeli her hayvanın etinin haram olduğu şeklindeki nehye muttali olduktan sonra bu görüşünden dönmüştür. Müslim’in *Sahih’inde* İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haber de bizim görüşümüzü desteklemektedir: “Hz. Resûlullah (sallâllâhu ‘aleyhi ve sellem) yırtıcı hayvanların her azı dişlisini ve her pençeli kuşu nehyetti.” Müslim, *Kitabü’s-Sayd*, 3. bâb, 16 nolu hadis. Bu haber İbn Abbâs’ın azı dişine sahip her yırtıcı hayvanın ve pençe sahibi olan her kuşun haram olduğu görüşüne sahip olduğuna delalet etmektedir. İbn Abbâs’ın bu hayvanların haram olduğu görüşüne sahip olup daha sonra bu haramlık görüşünden döndüğü düşünölemeyeceğine göre ilk önce bunların helal olduğu ardından da bu haber kendisine ulaştıktan sonra haram olduğu görüşüne sahip olduğunu anlamaktayız.

{ ذَلِكْ } “Bunu.” Haram kılışımız.

{ جَزَيْنَاهُمْ } “Onlara ceza olarak yaptık.” Cezalandırdık.

{ بَغْيِهِمْ } “İsyanlarından dolayı.” Günahları nedeniyle onlara haram kıldık.

{ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ } “Biz elbette gerçeği söyleriz.” Belirttiğimiz hususlarda.¹⁹

¹⁹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (كُلُّ ذِي ظَنْفَرٍ) “Her tırnaklı”, deve ve devekuşu. (الْحَوَائِ) “Bağırsaklar.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 6. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan “Her tırnaklı” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Bu, deve ve devekuşudur.” Taberî, c. 8, s. 72. Bu haberi Beyhakî de rivayet etmektedir. Beyhakî, c. 10, s. 8, Kitabü'd-Dahaya, “İsrailoğullarına haram kılınanlar” bâbı.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu, deve, devekuşu ve benzeri hayvanlardır.” Taberî, c. 8, s. 73. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik.

d) İbn Ebî Hatem, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetle o şöyle demektedir: (كُلُّ ذِي ظَنْفَرٍ) “Her tırnaklı.” Parmak araları ayrılmış olmayan her şeydir. Deve ve devekuşu bunlardandır. İbn Hacer bu haberin isnadının hasen olduğunu söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 295.

e) Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre; İbn Abbâs “Her tırnaklı hayvan” ifadesinden elleri ve ayakları etli olanı, ayrılmayanları kastetmektedir. İbn Abbâs'ın belirttiği deve ve devekuşu hayvanları temsil/örnek kabilindendir. Ördek gibi parmak araları ayrı olmayan her hayvan bu ifadenin kapsamına girmektedir.

f) İbn Cerîr et-Taberî bu konuda Katâde'den rivayetine göre o şöyle demektedir: (كُلُّ ذِي ظَنْفَرٍ) “Her tırnaklı.” Bunlar; deve ve deve kuşu, kuşlardan bazıları ve balıklar olduğu söylenirdi. Bir rivayette ise bunların deve ve deve kuşu olduğu söylenmiştir. Yahudilere, kuşlardan ördek ve benzerleri ile parmak araları yarılmayan her şey haram kılınmıştı. Taberî, c. 8, s. 73.

g) (طَهُورُهُمْ) “Bağırsak” olarak çevrilen ve tefsir edilen sözcük âyetle (طَهُورُهُمْ) sözcüğüne atfedilmiştir. Buna göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Biz Yahudilere deve ve devekuşu gibi bütün tırnaklı hayvanları, sığır ve koyunun sırtlarına ve bağırsaklarına yapışan iç yağları hariç diğer geriye kalan iç yağlarını haram kıldık.

h) Allah Teâlâ niçin Yahudilere bazı hayvanları yasaklamıştır? Halbuki bu yasaklanan hayvanlar kendilerinin dışındakilere helal ve mübah kılınmıştır. Bu soruya yanıtı bizzat âyetin kendisi açıklamaktadır. (ذَلِكْ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ) “Bunu onlara isyanlarından dolayı ceza olarak yaptık. Biz elbette gerçeği söyleriz.” Yani Allah Teâlâ'nın hadleri karşısında taşkınlıkta bulunmaları ve kendilerine karşı haddi aşmaları nedeniyle biz de bu haram kılışla onları cezalandırdık.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ
الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

147- “Eğer seni yalan sayarlarsa, de ki: ‘Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Bununla birlikte O’nun azabı da günahkârlar toplu-
mundan geri çevrilemez.”

{ فَإِنْ كَذَّبُوكَ } “Eğer seni yalan sayarlarsa.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana haram kılarak nitelendirdiğim şeylerde.

{ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ } “De ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibi-
dir.” İyiye. Fâcir/günahkâr kişiye azabı ertelemekle.

{ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ } “Bununla birlikte, O’nun azabı da geri çevrilemez.”
Azabı.

{ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârlar toplumundan.” Müşriklerden.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا
مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا
تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

148- “Allah’a ortak koşanlar diyecekler ki: ‘Allah dileseydi ne biz,
ne de atalarımız ortak koşmazdık ve bir şeyi haram da kılmaz-
dık!’ Onlardan önce yalanlayanlar da aynı şekilde yalanladılar,
ama sonunda azabımızı tattılar. De ki: ‘Yanınızda bize açıkla-
yacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymazsı-
nız; siz sadece kuru tahminde bulunuyorsunuz!’”

{ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ } “Allah’a
ortak koşanlar diyecekler ki: ‘Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız
ortak koşmazdık ve bir şeyi haram da kılmazdık!’” Ekin ve hayvan-
lardan. Ancak O emretti ve ikisini haram kıldı.

{ كَذِبَكَ } “Aynı şekilde.” Kavminin yalanladığı gibi.

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan önce yalanlayanlar da yalanladılar.” Elçilerini.

{ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَاسَنَا } “Ama sonunda azabımızı tattılar.” Azabımızı.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ } “Yanınızda bir bilgi var mı?” Deddiğiniz tahrimin açıklamasına dair sizde bir bilgi var mı?

{ فَخُذْوهُ } “Açıklayacağınız.” İzhar edeceğiniz.

{ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ } “Bize. Siz zandan başka bir şeye uymazsınız.” Ekinin ve hayvanların haram kılınışı konusunda dile getirdiğiniz şeyler ancak zann ileldir.

{ وَإِنْ أَنْتُمْ } “Siz sadece.” Sizler değilsiniz.

{ إِلَّا تَخْرُصُونَ } “Kuru tahminde bulunuyorsunuz!” Ancak yalan söylemektesiniz.

قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾

149- “De ki: ‘Kesin kanıt, sadece Allah’a aittir. O dileseydi, elbette hepinize hidayet verirdi.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! “Dile getirdiğiniz şey hakkında hüccetiniz bulunmamaktaysa.”

{ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ } “Kesin kanıt, sadece Allah’a aittir.” Sağlam kanıt.

{ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ } “O dileseydi, elbette hepinize hidayet verirdi.” Kendi dinine iletilirdi.

قُلْ هَلَمْ شُهَدَاءُكُمْ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَذَا فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدُ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَغْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

150- “De ki: ‘Haydi, Allah’ın bunu yasakladığına tanıklık edecek tanıklarınızı getirin!’ Eğer onlar yine de tanıklık ederlerse, sen onlarla birlikte tanıklık etme! Âyetlerimizi yalanlayanların ve ahiret gününe inanmayanların tutkularına uyma! Çünkü onlar, Rablerine başkalarını denk tutuyorlar!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ هَلَمْ شُهَدَاءُكُمْ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَذَا } “Haydi, Allah’ın bunu yasakladığına tanıklık edecek tanıklarınızı getirin!” Yani ekin ve hayvanlar hakkında dile getirdiğiniz şey.

{ فَإِنْ شَهِدُوا } “Eğer onlar yine de tanıklık ederlerse.” Bunun haram kılınışı hususunda yalan yere tanıklık ederlerse.

{ فَلَا تَشْهَدُ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Sen onlarla birlikte tanıklık etme! Âyetlerimizi yalanlayanların tutkularına uyma!” Kur’an’a.

{ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ve ahiret gününe inanmayanların.” Ölüm-den sonra dirilişe.

{ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَغْدِلُونَ } “Çünkü onlar, Rablerine başkalarını denk tutuyorlar!” Putları Allah Teâlâ’ya ortak koşmaktadırlar.

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَضَعْنَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

151- “De ki: ‘Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını haber vereyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın; ana babanıza iyilik edin, açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizin de onların da rızkını biz veririz. Hayâsızlığın açığına da gizlisine de yaklaşmayın; Allah’ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte, Allah’ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki aklınızı kullanırsınız.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mâlik ibn Avf ve ashabına de ki:

{ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ } “Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını haber vereyim.” Bana indirilen Kitap’ta.

{ أَلَّا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا } “O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın.” İlki Allah Teâlâ’ya putlardan hiçbirisini ortak koşmamanız.

{ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا } “Ana babanıza iyilik edin.” Onlara iyilikte bulunmanız.

{ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ } “Çocuklarınızı öldürmeyin.” Kız çocuklarınızı.

{ مِنْ إِمْلَاقٍ } “Açlık korkusuyla.” Zillet ve fakirlik korkusuyla.

{ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ } “Sizin de onların da rızkını biz veriz.” Yani evlatlarınızı.

{ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ } “Hayâsızlığın yaklaşmayın.” Zinaya.

{ مَا ظَهَرَ مِنْهَا } “Açığına da.” Yani açık zina.

{ وَمَا بَطَنَ } “Gizlisine de.” Gizli zina ki bu metreslik hayatıdır.

{ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ } “Allah’ın yasakladığı cana kıymayın!” Öldürülmesin.

{ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Haksız yere.” Adaletle yani kısas, recm ve irtidat.

{ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ } “İşte, Allah’ın size emrettikleri bunlardır.” Kitap’ta size emrettiği şeylerde.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } “Umulur ki aklınızı kullanırsınız.” Emrini ve tevhidini.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ
بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾

152- “Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın! Biz bir kimseye ancak gücünün yeteyeceği yükü yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız bile olsa adaletli davranın! Allah’a verdiğiniz sözü yerine getirin! İşte Allah’ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız.”

{ وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ } “Yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın!” Koruma ve kazandırma ile.

{ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ } “Rüşd çağına erişinceye kadar.” Ergenlik, olgunluk ve salah çağına.

{ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ } “Ölçüyü ve tartıyı yapın!” Ölçüyü ve tartıyı tamamlayınız.

{ بِالْقِسْطِ } “Adaletle.” Adalet ile.

{ لَا تَكِلْفُ نَفْسًا } “Biz bir kimseye yükleriz.” Ölçüm ve tartı esnasında.

{ إِلَّا وَسْعَهَا } “Ancak gücünün yeteyeceği yükü.” Ancak adaletle takatiniz ölçüsünde.

{ وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا } “Söz söylediğiniz zaman, adaletli davranın!” Doğru söyleyiniz.

{ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ } “Yakınlarınız bile olsa.” Sizin akrabalık yönünden yakınlarınız olursa ona hakkı ve doğruyu söyleyiniz.

{ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا } “Allah’a verdiğiniz sözü yerine getirin!” Yani Allah Teâlâ’nın ahdini tamamlayınız.

{ ذَلِكُمْ وَضَعْنَا بِهِ } “İşte Allah’ın size emrettikleri bunlardır.” Allah Teâlâ Kitap’ta size bunu emreder.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ } “Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız.” Ta ki öğüt alırsınız diye.

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَضَعْنَا بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٢﴾

153- "İşte bu, benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun; başka yollara uymayın ki, bunlar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki sakınırsınız."

{ وَأَنَّ هَذَا } "İşte bu." Yani İslam.

{ صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا } "Benim dosdoğru yolumdur." Ondan razı olduğum dosdoğru din.

{ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ } "Ona uyun; başka yollara uymayın ki." Yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusîliğe uymayın.

{ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ } "Bunlar sizi Allah'ın yolundan ayırır." Dininden.

{ ذَلِكَمُ وَصِيكُم بِهِ } "İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır." Allah Teâlâ Kitap'ta size bunu emreder.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } "Umulur ki sakınırsınız." Ta ki yollardan sakınasınız diye.

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

154- "Yine iyilik yapana (nimeti) tamamlamak, her şeyi açıklamak, doğru yola iletmek ve bir rahmet olmak üzere Musa'ya Kitab'ı verdik ki onlar (İsrailoğulları), Rablerine kavuşacaklarına iman etsinler!"

{ ثُمَّ آتَيْنَا } "Yine verdik ki." Bahsettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } "Musa'ya Kitab'ı." Yani Tevrat'ı.

{ تَمَامًا } "(Nimeti) tamamlamak." Emir, nehy, va'd, vaid, sevap ve ikab ile.

{ عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ } "İyilik yapana." Buyuruyor ki en güzel hal üzere. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Musa ('aleyhi's-selâm)'a ihsan ve Rabbinin risaletini tebliğ üzere.

{ وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyi açıklamak.” Buyuruyor ki helal, haram bütün şeyleri açıklamak.

{ وَهُدًى } “Doğru yola iletmek.” Hidayetten.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet olmak üzere.” İman edenler için azaptan kurutuluşa.

{ لَعَلَّهُمْ يَلْقَاءَ رَبَّهُمْ } “Onlar (İsrailoğulları), Rablerine kavuşacaklarına.” Ölümden sonra diriliş.

{ يُؤْمِنُونَ } “İman etsinler!” Tasdik eylesinler.

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾

155- “İşte bu (Kur’an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah’tan korkun ki size merhamet edilsin!”

{ وَهَذَا كِتَابٌ } “İşte bu (Kur’an), bir kitaptır.” Yani Kur’an.

{ أَنْزَلْنَاهُ } “Bizim indirdiğimiz.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı onunla indirdik.

{ مُبَارَكٌ } “Mübarek.” İçinde kendisine iman eden için rahmet ve bağışlanma bulunmaktadır.

{ فَاتَّبِعُوهُ } “Buna uyun.” Onun helaline, haramına, emrine ve nehyine uyunuz.

{ وَاتَّقُوا } “Ve Allah’tan korkun ki.” Ondan başkasından.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ } “Size merhamet edilsin!” Ta ki rahmet göresiniz de azaba uğramayasınız.

أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ

دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾

156- “‘Kitap, bizden önce yalnız iki topluluğa (Yahudilere ve Hıristiyanlara) indirildi; biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik.’ demeyesiniz diye.”

{ اَنْ تَقُولُوا } “Demeyesiniz diye.” Ta ki kıyâmet gününde ey Mekke ehli demeyesiniz diye.

{ اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ } “Kitap, yalnız iki topluluğa (Yahudilere ve Hristiyanlara) indirildi.” İki dinin ehline.

{ مِنْ قَبْلِنَا } “Bizden önce.” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ وَاِنْ كُنَّا } “Biz ise.” Muhakkak idik.

{ عَنْ دِرَاسَتِهِمْ } “Onların okumasından.” Onların Tevrat’ı ve İncil’i okumalarından.

{ لَغَافِلِينَ } “Gerçekten habersizdik.” Cahiller idik.

اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا اَهْدٰى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ
بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللّٰهِ
وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِيْنَ يَصْدِفُوْنَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوْا يَصْدِفُوْنَ ﴿١٥٧﴾

157- “Yahut ‘Bize de kitap indirilseydi, herhalde doğru yola, onlardan daha çok uyardık.’ demeyesiniz diye (bu Kur’an’ı indirdik). İşte size de Rabbinizden apaçık bir delil, bir yol gösterici ve bir rahmet geldi. Allah’ın âyetlerini yalan sayıp ondan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Biz, âyetlerimizden yüz çevirenleri, bu yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız!”

{ اَوْ تَقُولُوا } “Yahut demeyesiniz diye (bu Kur’an’ı indirdik).” Ta ki kıyâmet gününde demeyesiniz diye.

{ لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ } “Bize de kitap indirilseydi.” Yahudilere ve Hristiyanlara indirildiği gibi.

{ لَكُنَّا اَهْدٰى مِنْهُمْ } “Herhalde doğru yola, onlardan daha çok uyardık.” Resûle icabet için ve din açısından en doğruya ulaşmak için onlardan daha süratli davranırdık.

{ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ } “İşte size de apaçık bir delil, geldi.” Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden.” Yani Kitap ve Resûl.

{ وَهُدًى } “Bir yol gösterici.” Sapıklıktan kurtulup.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet.” İman edenlere.

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Allah Teâlâ’ya karşı daha cüretkâr ve daha taşkın.

{ مِمَّنْ كَذَبَ آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini yalan sayıp.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَصَدَفَ عَنْهَا } “Ondan yüz çevirenden.” Bizden yüz çevirenden.

{ سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا } “Biz, âyetlerimizden yüz çevirenleri, cezalandıracağız!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan yüz çevirenden.

{ سُوءَ الْعَذَابِ } “Azabın en kötüsüyle.” Azabın şiddetiyle.

{ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ } “Bu yüz çevirmelerinden ötürü.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan yüz çevirmelelerinden ötürü.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمْنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

158- “Onlar kendilerine yalnız meleklerin gelmesini veya bizzat Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bir takım âyetlerinin (mucizelerinin) gelmesini mi bekliyorlar? Ancak Rabbinin bir takım mucizelerinin geleceği günde, daha önceden inanmamış olan hiç kimseye o gün inanması yahut daha önce inanmakla birlikte hayır işlememiş olan kimseye, o sırada inancının bulunması bir yarar sağlamaz. De ki, ‘Bekleyin, şüphesiz biz de bekliyoruz!’”

{ هَلْ يَنْظُرُونَ } “Onlar mı bekliyorlar?” Mekke ehli gözetlemekte midir?

{ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ } “Kendilerine yalnız meleklerin gelmesini.” Ruhlarının kabzedilmesi için ölüm esnasında.

{ أَوْ يَأْتِي رَبُّكَ } “Veya bizzat Rabbinin gelmesini.” Nitelik söz konusu olmaksızın kıyâmet gününde.

{ أَوْ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ } “Yahut Rabbinin bir takım âyetlerinin (mucizelerinin) gelmesini.” Yani güneşin batıdan doğuşu.

{ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ } “Ancak Rabbinin bir takım mucizelerinin geleceği günde.” Güneşin batıdan doğuşundan önce.

{ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا } “O gün inanması, o sırada bulunması bir kişiye bir yarar sağlamaz.” Kâfir birisine.²⁰

{ لَمْ تَكُنْ أَمْتًا مِنْ قَبْلُ } “Daha önceden inanmamış olan hiç kimseye inancının.” Güneşin batı tarafından doğuşundan önce.

{ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا } “Yahut daha önce inanmakla birlikte hayır işlememiş olan kimseye.” İmanında halis olmayan ve güneşin batı tarafından dönüşünden önce bir hayır işlememiş olan. Zira bir kişinin kıyâmet gününün doğuşu esnasında küçük olması ya da bundan sonra doğmuş olması durumu hariç, kıyâmet gününü gördüğü esnada Müslüman olan bir kâfirden iman, amel ve tevbe kabul edilmez. Eğer güneşin batıdan doğuşunun ardından irtidat edecek olur, sonra Müslüman olursa bu iman kendisinden kabul edilir. O gün günahkâr mü’min günahlarından tevbe ederse bu kendisinden kabul edilir. Buyuruyor ki o gün kişi günahkâr mü’min olur ardından tevbe ederse ya da küçük olur veya bundan sonra yeni doğmuş olursa onların imanları, tevbeleri ve amelleri faydalı olur.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed Mekke ehline de ki!

²⁰ “İmanüha” ilahî buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ اُنْتَظِرُوا } “Bekleyin.” Kıyâmet gününü.

{ اَنَا مُنْتَظِرُونَ } “Şüphesiz biz de bekliyoruz!” Size kıyâmet gününde azabın gelişini. Ya da kıyâmet gününden önce.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! “Bekleyin.” Helakimi. “Şüphesiz biz de bekliyoruz.” Sizin helakinizi.

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

159- “Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar yok mu, sen hiçbir şekilde onlardan değilsin. Onların işi ancak Allah’a aittir. Sonunda O, onların yapmış olduklarını kendilerine haber verecektir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ } “Dinlerini parça parça edip.” Dinlerini ve babalarının dinlerini terk edenler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların Misak gününü ikrarı. Eğer âyet “Ferraku” şeklinde okunursa dinlerini parça parça edenler, yani dinlerinde ayrılığa düşenler anlamına gelir.

{ وَكَانُوا شِيعًا } “Gruplara ayrılanlar yok mu.” Yahudi, Hristiyan ve Mecusî fırkaları olan.

{ لَسْتَ مِنْهُمْ } “Onlardan değilsin.” Onlarla savaştan.

{ فِي شَيْءٍ } “Hiçbir şekilde.” Bundan sonra Allah Teâlâ onlarla savaşmayı Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e emretti.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: onların tevbe edişleri ve azap görüşleri senin elinde değildir.

{ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ } “Onların işi ancak aittir.” Bu.

{ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ } “Allah’a. Sonunda O, kendilerine haber verecektir.” Onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } “Onların yapmış olduklarını.” Hayır ve şerri.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

160- "Kim (Allah'ın huzuruna) iyilik getirirse, onun on katı kendisinin olur. Kötülük getiren kimse ise ancak onun misli ile ceza görür. Onlar haksızlığa uğratılmazlar."

{ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ } "Kim (Allah'ın huzuruna) iyilik getirirse." Tevhid ile birlikte.

{ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ } "Onun on katı kendisinin olur. Kötülük getiren kimse ise." Allah Teâlâ'ya ortak koşmakla.

{ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا } "Ancak onun misli ile ceza görür." Yani cehennem ateşiyle.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } "Onlar haksızlığa uğratılmazlar." Hasenelerinden/iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, seyyielerine/günahlarına da bir şey eklenmez.

قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾

161- "De ki: 'Rabbim beni doğru yola, dosdoğru bir dine, İbrahim'in Allah'ı birleyen dinine iletmiştir. İbrahim (Allah'a) ortak koşanlardan değildir.'"

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline, Yahudilere ve Hristiyanlara.

{ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّيَ } "Rabbim beni iletmiştir." Rabbim bana diniyle ikramda bulundu, bana insanları davet etmemi emretti. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbim bana insanları ne şekilde davet edeceğimi açıklamıştır.

{ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا } "Doğru yola, dosdoğru bir dine." Doğru.

{ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in dinine.” İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinine.

{ حَنِيفًا } “Allah’ı birleyen.” Müslüman olarak.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “İbrahim (Allah’a) ortak koşanlardan değildi.”
Onların dinlerinde müşriklerle birlikte değildi.

﴿ ١٦٢ ﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

162- “De ki: ‘Benim namazım, ibadetlerim, diriliğim ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنْ صَلَاتِي } “Benim namazım.” Beş vakit namazım.

{ وَنُسُكِي } “İbadetlerim.” Dinim, haccım, kurbanlığım, ibadetim.

{ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ } “Diriliğim ve ölümüm Allah’a aittir.” Dünyada Allah Teâlâ’nın taatinde ve rızasında.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Cinlerin ve insanların efendisi.

﴿ ١٦٣ ﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

163- “O’nun ortağı yoktur. Ben böylece emrolundum: Ben Müslüman olanların ilkiyim.”

{ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ } “O’nun ortağı yoktur. Ben böylece emrolundum: Ben Müslüman olanların ilkiyim.” İbadeti ve tevhidi ihlaslı kılıcı olmakla.

قُلْ أَغْيَرَ اللَّهُ ابْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ

﴿ ١٦٤ ﴾ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

164- “De ki: ‘Allah, her şeyin Rabbi iken, O’ndan başka Rab mi arayacağım? Herkes, sadece kendi işlediği gûnahtan sorumludur. Çünkü hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O zaman O, size ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ اَغْيِرَ اللَّهُ اِبْنِي رَبًّا } “Allah, O’ndan başka Rab mi arayacağım?” Rabbe mi ibadet edeceğim?

{ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyin Rabbi iken.” O’nun tarafından yaratılmışken.

{ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ } “Herkes, gûnahtan sorumludur.” Günahlardan.

{ اِلَّا عَلَيْهَا } “Sadece kendi işlediği.” Bunun cezası.

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى } “Çünkü hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz.” Hiçbir taşıyıcı diğerinin günahlarını taşımaz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hiçbir kimse diğerinin günahıyla sorguya çekilmez. Bir diğer anlam olarak şöyle de denilmiştir: Hiçbir kimse günahsız olarak azap görmez.

Denilmiştir ki gönül hoşnutluğuyla bir yüklenici diğer bir günahı yüklenmez. Ancak zorlama ile yüklenir.

{ ثُمَّ اِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ } “Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir.” Ölüm-den sonra.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } “O zaman O, size haber verecektir.” Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ } “Şeyleri.” Dinde.

{ تَخْتَلِفُونَ } “Ayrılığa düştüğünüz.” Muhalefet ettiğiniz.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ

165- “Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, size verdikleriyle sizi denemek için, kiminizi derece bakımından kiminizden üstün kılan O’dur. Kuşkusuz Rabbin, cezalandırması çok çabuk olandır. Bununla birlikte O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكَم خَلَائِفَ الْأَرْضِ } “Sizi yeryüzünün halifeleri yapan.”
Yeryüzünde geçmiş ümmetlerin halefi kılan.

{ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ } “Kiminizi derece bakımından kiminizden üstün kılan O’dur.” Mal ve hizmetkârlarla faziletler bahşeden.

{ لِيَبْلُوَكُمْ } “Sizi denemek için.” Sizi sınamak için.

{ فِي مَا آتَيْكُمْ } “Size verdikleriyle.” Size bahşettiği mal ve hizmetkârlarda.

{ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ } “Kuşkusuz Rabbin, cezalandırması çok çabuk olandır.” Nankörlük edip şükretmeyen kimseye.

{ وَأَنَّهُ لَعَفُورٌ } “Bununla birlikte O, çok bağışlayan.” Kusurları görmezden gelicidir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” İman eden kimseye.

سورة الأعراف
7- A'RÂF SÛRESİ

Kendisinde A'râf'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 206, sözcük sayısı 3.625 ve harf sayısı ise 14.310'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

آلَمَصَّ ١

1- “Elif, Lâ, Mîm, Sâd.”

{ آلَمَصَّ } “Elif, Lâ, Mîm, Sâd.” İbn Abbâs kendi isnadıyla A'râf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: “Ben Allah Teâlâ'yım, en iyisini bilirim ve faziletli kılarım.” Kendisiyle yemin edilen bir ka-sem/yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

كِتَابٌ أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى
لِلْمُؤْمِنِينَ ٢

2- “Bu, bir kitaptır ki onunla korkutman ve mü'minlere öğüt vermen için sana indirilmiştir. Artık bundan dolayı göğsünde hiç darlık olmasın.”

{ كِتَابٌ } “Bu, bir kitaptır ki.” Bu kitap, yani Kur'an.

{ أَنْزَلَ إِلَيْكَ } “Sana indirilmiştir.” Cebrail ile sana.

{ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ } “Artık bundan dolayı göğsünde hiç darlık olmasın.” Kalbine hiçbir kuşku düşmesin.

{ مِنْهُ } “Ondan.” Onun Allah Teâlâ’dan olmadığına dair. Kur’an’dan bir sıkıntı düşmesin. Darlık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِنُنْذِرَ بِهِ } “Onunla korkutman.” İman etmeleri için Mekke ehlini Kur’an ile uyarman.

{ وَذِكْرَى } “Ve öğüt vermen için.” Öğüt.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere.”

اَتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا
مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- “Size Rabbiniz tarafından indirilen (Kur’an’a) uyun. O’ndan başka dostların peşinden gitmeyin! Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”

{ اَتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ } “Size Rabbiniz tarafından indirilen (Kur’an’a) uyun.” Yani Kur’an’ın. Helali helal sayınız, haramını da haram sayınız.

{ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ } “O’ndan başka peşinden gitmeyin!” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmeyiniz.

{ أَوْلِيَاءَ } “Dostların.” Putlardan rabbler.

{ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ } “Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!” Ne az ne de çok öğüt alıyorsunuz.

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ ﴿٤﴾

4- “Biz nice kasaba (halkını) helâk ettik! Azabımız gece vakti veya öğleyin istirahathte iken onlara gelip çattı.”

{ وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ } “Nice kasaba (halkını).” Kasaba ehlinen nicesini.

{ أَهْلَكْنَاهَا } “Biz helâk ettik!” Kasaba ehlini azaplandırdık.

{ فَجَاءَهَا بِأَسْنَا } "Azabımız onlara gelip çattı." Azabımız.

{ بَيَاتًا } "Gece vakti." Gece ya da gündüz.

{ أَوْ هُمْ قَائِلُونَ } "Veya öğleyin istirahatatta iken." Kaylule uykusunda uyuduklarında.

﴿٥﴾ فَمَا كَانَ دَعْوِيهِمْ إِذْ جَاءَهُمْ بِأَسْنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

5- "Kendilerine azabımız geldiği zaman onların niyazları, 'Biz gerçekten zalim kimselermişiz!' demekten ibaret olmuştur."

{ فَمَا كَانَ دَعْوِيهِمْ } "Onların niyazları." Onların sözleri.

{ إِذْ جَاءَهُمْ بِأَسْنَا } "Kendilerine azabımız geldiği zaman." Onları helakine dair azabımız.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ } "'Biz gerçekten zalim kimselermişiz!' demekten ibaret olmuştur." Ortak koşanlardan.

﴿٦﴾ فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ

6- "Biz kendilerine peygamber gönderilenlere herhalde soracağız; gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız."

{ فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ } "Biz kendilerine peygamber gönderilenlere herhalde soracağız." Resûller. Yani resûllere icabet eden topluluğa.

{ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ } "Gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız." Tebliğlerinden.

﴿٧﴾ فَلَنَقْصُرَ عَنْهُمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ

7- "Biz onlara (her şeyi) bilerek haber vereceğiz. Çünkü biz, onların (hallerinden) habersiz değiliz."

{ فَلَنَقْصُرَ عَنْهُمْ } "Biz onlara (her şeyi) haber vereceğiz." Onlara haber vereceğiz.

{بِعِلْمٍ} “Bilerek.” Açıklama ile.

{وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ} “Çünkü biz, onların (hallerinden) habersiz değiliz.” Resûllerin tebliğinden ve kavimlerin verdiği karşılıktan.

٨ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

8- “O gün (amelleri) tartmak sabittir. Her kimin tartısı ağır gelirse, kurtuluşa erenler onlar olacaktır.”

{وَالْوَزْنُ} “(Amelleri) tartmak.” Amellerin tartılması.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet gününde.

{الْحَقُّ} “Sabittir.” Adalet ile.

{فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ} “Her kimin tartısı ağır gelirse.” Mizanda haseneleri.

{فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} “Kurtuluşa erenler onlar olacaktır.” Azaptan ve hışımdan kurtuluşa erenler.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا

بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ٩

9- “Her kimin tartısı hafif gelirse, onlar da âyetlerimizi (inkâr ederek) zulmettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokacaklardır.”

{وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ} “Her kimin tartısı hafif gelirse.” Kimin mizanda haseneleri.

{فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ} “Onlar da kendilerini ziyana sokacaklardır.” Cezalandırılma ile.

{بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا} “Âyetlerimizi dolayı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{يَظْلِمُونَ} “(İnkâr ederek) zulmettiklerinden.” İnkâr etmeleri nedeniyle.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

10- “Sizi yeryüzünde yerleştirdik ve orada sizin için yaşama imkânları da sağladık. Yine de ne kadar az şükrediyorsunuz!”

{ وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ } “Sizi yerleştirdik.” Sizi sahip kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا } “Yeryüzünde. Ve orada sizin için sağladık.” Yeryüzünde.

{ مَعَايِشَ } “Yaşama imkânları da.” Yediğiniz, içtiğiniz ve giydiğiniz şeyler.

{ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ } “Yine de ne kadar az şükrediyorsunuz!” Ne az ne de çok şükrediyorsunuz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Size yaptığı iyilikler konusunda sizin şükürünüz son derece azdır.

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾

11- “Sizi yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklerle, ‘Âdem’e secde edin!’ dedik. İblis’ten başkası secde ettiler. O secde edenler içinde bulunmadı.”

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ } “Sizi yarattık.” Sizi Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan ve Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan.

{ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ } “Sonra size şekil verdik.” Rahimlerde. Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a ise Mekke ile Taif arasında suret verdik.

{ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ } “Ve sonra da meleklerle, dedik.” Yeryüzünde idiler.

{ اسْجُدُوا لِآدَمَ } “Âdem’e secde edin!” Saygı secdesi.

{ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ } “İblis’ten başkası secde ettiler.” Onların liderleri.

{ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ } “O secde edenler içinde bulunmadı.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde edenlerle birlikte olmadı.

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12- “(Allah) ‘Ben sana secde etmeyi emretmişken, seni ondan ne alıkoydu?’ dedi. O, ‘Ben Âdem’den daha hayırlıyım; çünkü sen beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’ dedi.”

{ قَالَ مَا مَنَعَكَ } “(Allah) Seni ondan ne alıkoydu?” dedi.” Allah Teâlâ “Ey İblis seni ne alıkoydu?” buyurdu.

{ أَلَّا تَسْجُدَ } “Secde etmeyi.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde edişten.

{ إِذْ أَمَرْتُكَ } “Ben sana emretmişken.” Secdeyi emrettiğimde.

{ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ } “O, ‘Ben Âdem’den daha hayırlıyım; çünkü sen beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’ dedi.” Ben ateş kaynaklıyım, Âdem ise çamur kaynaklı. Ateş çamuru yer.

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾

13- “Allah dedi: ‘Madem öyle, haydi oradan in; çünkü senin orada büyüklük taslamağa hakkın yoktur! Çık git zira artık sen aşağılanarlarsın!’”

{ قَالَ } “Allah dedi.” Allah Teâlâ İblis’e buyurdu:

{ فَاهْبِطْ مِنْهَا } “Madem öyle, haydi oradan in.” Öyleyse gökten in. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Madem öyle, haydi oradan in.” Meleklerin suretinden in.

{ فَمَا يَكُونُ لَكَ } “Çünkü senin hakkın yoktur!” Sana yaraşır bir şey değildir.

{ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا } “Orada büyüklük taslamağa.” Meleklerin suretinde âdemoğluna karşı kendini azametli göstermeye çalışmana.

{ فَاخْرُجْ } “Çık git.” Meleklerin suretinden çık. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: “Çık git.” Yerden çık.

{ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ } “Zira artık sen aşağılananlardan sın!” Cezalandırılarak zelillerden oldun.

۱۴ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

14- “İblis dedi: ‘O halde insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!’”

{ قَالَ أَنْظِرْنِي } “İblis dedi: ‘O halde bana süre ver!’” Bana mühlet ver.

{ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } “İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar.” Kabirden. İblis (lanetullâhi ‘aleyh) ölmemeyi murad etti.

۱۵ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ

15- “Allah, ‘Sen süre verilenlerdensin.’ dedi.”

{ قَالَ } “Allah, dedi.” Allah Teâlâ ona dedi.

{ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ } “Sen süre verilenlerdensin.” Surun üfürülmesine kadar mühlet verilenlerdensin.

۱۶ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

16- “İblis dedi: ‘Mademki beni azdırdın, o halde ben de senin doğru yolunun üzerinde oturacağım.’”

{ قَالَ } “İblis dedi.” İblis.

{ فِيمَا أَعْوَيْنِي } “Mademki beni azdırdın.” Beni hidayetten saptırıp dalaletle düşürdüğünden dolayı.

{ لَا أَفْعَدَنَّ لَهُمْ } “O halde ben de oturacağım.” Âdemoğluna karşı.

{ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ } “Senin doğru yolunun üzerinde.” İslam dininin üstünde.

ثُمَّ لَا تَأْتِيَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾

17- “Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım; böylece sen onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın!”

{ ثُمَّ لَا تَأْتِيَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ } “Sonra onlara önlerinden, sokulacağım.” Ahiret yönünde. Cennetin ve cehennemin, dirilişin ve hesabın olmadığına.

{ وَمِنْ خَلْفِهِمْ } “Arkalarından.” Dünyanın fani olmadığına. Onlara mal toplamayı, iyiliği kısmayı, cimriliği ve fesadı emrederim.

{ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ } “Sağlarından.” Din yönünden. Kim hidayet üzerinde ise öyle bir karıştırırım ki sonunda dinden çıkar. Sapıklık üzere ise ona sapıklığı o derece süslerim ki sapıklığı üzere sabit kalsın.

{ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ } “Ve sollarından.” Lezzet ve şehvetleri yönünden.

{ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ } “Böylece sen onların çoğunu bulmayacaksın!” Onların bütünü.

{ شَاكِرِينَ } “Şükredenlerden.” Mü’minlerden.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْذُومًا مَذْخُورًا لِمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

18- "Allah dedi: 'Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Onlardan her kim sana uyarsa, cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!'"

{ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا } "Allah dedi: 'Haydi, oradan çık!'" Meleklerin su-
retinden.

{ مَذْمُومًا } "Yerilmiş." Kınanmış olarak.

{ مَذْخُورًا } "Ve kovulmuş olarak." Her hayırdan sonuna kadar uzak-
laştırılmış olarak.

{ لَمَنْ تَبِعَكَ } "Her kim sana uyarsa." O sana itaat ederse.

{ مِنْهُمْ } "Onlardan." Cin ve insanlardan.

{ لَاَمَلَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ } "Cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!"
Cinlerin ve insanların kâfirlerinden.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا
تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

19- "Ey Âdem! Sen ve eşin, ikiniz de cennete yerleşin; dilediğiniz yerden yiyin; (yalnız) şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz!"

{ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ } "Ey Âdem! Yerleşin." İn.

{ أَنْتَ وَزَوْجُكَ } "Sen ve eşin, ikiniz de." Havva.

{ الْجَنَّةَ فَكُلَا } "Cennete. Yiyin." Cennetten.

{ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا } "Dilediğiniz yerden." Ne zaman dilerseniz.

{ وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ } "(Yalnız) şu ağaca yaklaşmayın." İlim ağacı
olan şu ağaçtan yemeyiniz.

{ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ } "Yoksa zalimlerden olursunuz!" Kendi nefisle-
rinize zarar verenlerden olursunuz.

فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَاتِهِمَا
وَقَالَ مَا نَهَيْكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ
تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾

20- “Şeytan ise gizlenen avret yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi. Dedi ki: ‘Rabbinizin bu ağacı yasaklaması, ancak sizlerin iki melek olmamanız veya (cennette) ebedi olarak kalmamanız içindir.’”

{ فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ } “Şeytan ise onlara vesvese verdi.” İblis ağacın yenilmesini.

{ لِيُبْدِيَ لَهُمَا } “Kendilerine göstermek için.” Onlara zâhir etmek için.

{ مَا وُورِيَ عَنْهُمَا } “Gizlenen.” Nur libasıyla kendilerine örtülen şeyleri.

{ مِنْ سَوَاتِهِمَا } “Avret yerlerini.” O ikisinin avretlerini.

{ وَقَالَ } “Dedi ki.” İblis (lanetullâhi ‘aleyh) ikisine.

{ مَا نَهَيْكُمَا رَبُّكُمَا } “Rabbinizin yasaklaması, içindir.” Ey Âdem ve ey Havva.

{ عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ } “Bu ağacı.” Bu ağacın yenilmesinden.

{ إِلَّا أَنْ تَكُونَا } “Ancak sizlerin olmamanız.” Dönüşmemeniz.

{ مَلَكَتَيْنِ } “İki melek.” Cennette hayır ve şerri öğrenen.

{ أَوْ تَكُونَا } “Veya olmamanız.” Dönüşmemeniz için.

{ مِنَ الْخَالِدِينَ } “(Cennette) ebedi olarak kalmamanız.” Cennette. Bundan dolayı size bu ağacın yenilmesini yasakladı.

﴿٢١﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ

21- “Ve onlara, ‘Gerçekten ben, sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim.’ diye de yemin etti.”

{ وَقَاسَمَهُمَا } “Ve onlara, yemin etti.” O ikisine yemin etti.

{ إِنِّي لَكُمْ لِمَنِ النَّاصِحِينَ } “Gerçekten ben, sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim, diye de.” Size olan yeminimde size nasihat ediciyim. Hiç kuşkusuz o ebedilik ağacıdır.

فَدَلَّيْهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَيْهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾

22- “Böylece İblis, onları aldattı. Onlar ağacın (meyvesini) tadınca, avret yerleri kendilerine göründü. Üzerlerine üst üste yamayıp örtmeye başladılar. Rableri onlara şöyle nida etti: ‘Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?’”

{ فَدَلَّيْهُمَا } “Böylece İblis, onları aldattı.” Ağacın tadılmasına.

{ بِغُرُورٍ } “Gururla.” Bâtıl ile ve yalan ile ta ki ikisi de en sonunda yediler.

{ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ } “Onlar ağacın (meyvesini) tadınca.” Ağaçtan tadınca.

{ بَدَتْ لَهُمَا } “Kendilerine göründü.” Kendilerine zâhir oldu.

{ سَوَاتُهُمَا } “Avret yerleri.” Avret yerleri.

{ وَطَفِقَا } “Başladılar.” Utanmadan dolayı yöneldiler.

{ يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا } “Üzerlerine üst üste yamayıp örtmeye.” Avret yerlerine yapıştırmaya.

{ مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ } “Cennet yaprağından.” İncir ağacının yaprağından.

{ وَنَادَيْهُمَا رَبُّهُمَا } “Rableri onlara şöyle nida etti.” Ey Âdem, ey Havva.

{ أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ } “Ben size bu ağacı yasak etmedim mi?”

Bu ağacın tadılmasını.

{ وَأَقُلْ لَكُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ } “Şeytan demedim mi?” İblis.

{ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ } “Size apaçık bir düşmandır.” Düşmanlığı açık.

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

23- “O zaman (Âdem ile Havva), ‘Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, biz herhalde ziyana uğrayanlardan oluruz.’ dediler.”

{ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا } “O zaman (Âdem ile Havva), ‘Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik’ dediler.” Masiyetimizle kendi kendimize zarar verdik.

{ وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا } “Sen bizi bağışlamaz.” Bizim kusurumuzdan vazgeçmez isen.

{ وَتَرْحَمْنَا } “Ve bize acımazsan.” Bize azap etme.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Biz herhalde ziyana uğrayanlardan oluruz.” Cezalandırılma ile aldananlardan oluruz.

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٢٤﴾

24- “Allah dedi: ‘Birbirinize düşman olarak (oradan) inin! Sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar kalmak ve geçinmek vardır.”

{ قَالَ اهْبِطُوا } “Allah dedi: ‘(Oradan) inin!’” Cennetten ininiz.

{ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ } “Birbirinize düşman olarak.” Yani Hazret-i Âdem, Havva (‘aleyhi’s-selâm), yılan ve tavus kuşu.

{ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ } “Sizin için yeryüzünde kalmak vardır.” Barınak ve mesken.

{ وَمَتَاعٌ } “Ve geçinmek.” Yaşam.

{ إِلَىٰ حِينٍ } “Belli bir süreye kadar.” Ölüme kadar.

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Artık orada yaşıyor, orada ölür ve oradan diriltilip çıkarılırsınız.”

{ قَالَ فِيهَا } “Artık orada.” Yerde.

{ تَحْيَوْنَ } “Yaşıyor.” Yaşar.

{ وَفِيهَا } “Orada.” Yerde.

{ تَمُوتُونَ وَمِنْهَا } “Ölür ve oradan.” Yerden.

{ تُخْرَجُونَ } “Diriltilip çıkarılırsınız.” Kıyâmet gününde.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُم لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ

التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

26- “Ey Âdemoğulları! Biz size ayıp yerlerinizi örtecek giysi ve süs-
lenecek elbise indirdik. Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlar-
dan) daha hayırlıdır. Bu, Allah’ın âyetlerinden biridir. Belki dü-
şünüp öğüt alırlar!”

{ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُم } “Ey Âdemoğulları! Biz size indirdik.” Sizin
için yarattık ve size bahsettik.

{ وَلِبَاسًا } “Giysi.” Yani pamuk elbise ve bunun dışındaki yün ve kıl-
dan elbise.

{ يُؤَارِي } “Örtecek.” Örtten.

{ سَوَاتِكُمْ } “Ayıp yerlerinizi.” Avretlerinizi.

{ وَرِيشًا } “Ve süslenecek elbise.” Mal ve meta. Yani ev aleti.

{ وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ } “Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan).” Tev-
hid ve iffet elbisesi.

{ ذَلِكْ } “Bu.” Yani iffet elbisesi.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Pamuklu elbiseden.

{ ذَلِكْ } “Bu.” Yani pamuklu elbise.

{ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerinden biridir.” Allah Teâlâ’nın hari-kulade âyetlerindendir.

{ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ } “Belki düşünüp öğüt alırlar!” Ta ki öğüt alsınlar.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (وَرِيْشًا) “Mal” demektir. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, A’raf Sûresi. Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet eder. Taberî, c. 8, s. 148.

b) Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet eder: “Riyaş’ elbise ve yüksek konforlu bir yaşam tarzıdır.” Taberî, c. 8, s. 148.

c) İbn Abbâs âyette geçen “libas” sözcüğünden kastın güzelliği kendisinde barındıran giysi ve güzellik olduğu kanaatindedir. Böyle bir görüş İbn Abbâs’ın zekâsını göstermektedir. Zira âyette geçen libastan kastın avret mahallini örten zorunlu giysi olmadığını anlamak biraz derin kavrayışı gerektirmektedir. Bir önceki âyette avret mahallini örten zorunlu elbise geçmişti. (لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ) “Ayıp yerlerinizi örtecek giysi.” Bu durumda bu âyette geçen libasın zaruri giysi olmayacağı açığa çıkmaktadır. Böyle bir tefsir “Rîş” sözcüğünü “Mal” olarak tefsir eden ilk rivayetle de çelişmemektedir. Zira mal da güzel elbiseyi elde etmenin ve müreffeh bir yaşamı sürmenin vesilesidir.

d) Allah Teâlâ kullara olan fazlını kendileri için avretlerini örteceği elbiseler ve günlük yaşamlarını sağlayacakları malları yarattığını beyan etmektedir. (يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيْشًا) “Ey Âdem oğulları! Biz size ayıp yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik” Bu âyetten İbn Abbâs’ın zaruri elbise ve süslü ve güzel elbise şeklinde bir çıkarsama yaptığını yukarıda belirtmiştik.

e) (وَلِبَاسِ التَّقْوَى ذَلِكْ خَيْرٌ) “Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan) daha hayırlıdır.” Kendisiyle Allah Teâlâ’nın hoşnutluğunu kazandığınız, hışmından ve cezasından sakınmak için O’na masiyetten uzaklaşmanız şeklindeki amel-i sâlih elbisesiyle süslenmeniz ise O’na masiyet edişinizden, örneğin; Kâbe’ye ta’zim kastıyla gerçekleştirmiş olduğunuz şu Kâbe’yi çıplak şekilde tavaf etme amelinizden daha hayırlıdır.

f) { ذَلِكْ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ } “Bu, Allah’ın âyetlerinden biridir. Belki düşünüp öğüt alırlar.” Bu zikredilen husus Allah Teâlâ’nın nimetlerindendir. Zira Allah Teâlâ kullarına elbise ve meta nimetiyle ikramda bulunmuştur. Belirtilen bu husus Allah Teâlâ’nın Rubûbiyetine ve Vahdâniyetine delalet eden âyetlerdendir. Allah Teâlâ’nın bu nimetleri kulları için varlık sahasına sunmasının nedeni onların bu nimetlerden düşünüp ibret almaları ve bu nedenle de O’na taatte bulunmaları ve masiyetten kaçınmalarıdır.

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرِيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana- babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları iman etmeyenlere dostlar yaptık.”

{ يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ } “Ey Âdemoğulları! Sizi de aldatmasın!” Ayapınizi kaydırmasın.

{ الشَّيْطَانُ } “Şeytan.” İblis bana itaat etmekten.

{ كَمَا أَخْرَجَ } “Çıkardığı gibi.” Kaydırdığı gibi.

{ أَبَوَيْكُم } “Ana- babanızı.” Âdem ve Havva (‘aleyhi’s-selâm)’1.

{ مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا } “Soyarak cennetten.” O ikisinden çıkartarak.

{ لِبَاسَهُمَا } “Giysilerini.” Nur elbisesini.

{ لِيُرِيَهُمَا } “Kendilerine göstermek için.” Kendilerine izhar etmek için.

{ سَوَاتِهِمَا } “Ayıp yerlerini.” Avretlerini.

{ إِنَّهُ } “Çünkü.” Yani İblis.

{ يَرِيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ } “O ve yandaşları, sizi görürler.” Askerleri.

{ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ } “Kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden.” Zira sizin göğüsleriniz/sineleriniz onların meskenleridir.

{ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ } “Biz şeytanları dostlar yaptık.” Yardımcılar.

{ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmeyenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu

‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmeyenlere.²

² Allah Teâlâ bu âyette şeytanın fitnesini ademoğullarına hatırlatmaktadır. Şeytanın kendilerini Allah’a masiyete sürüklensinler diye tavaf esnasında elbiseleri çıkarmaları gerektiği şeklindeki vesvese verişini onlara açıklamaktadır. Allah

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Onlar, ne zaman bir hayâsızlık yapsalar, ‘Babalarımızı bu işi yapar bulduk, Allah da bize bunu emretmiştir!’ derler. De ki: ‘Allah asla hayâsızlığı emretmez. Siz bilmediğiniz bir şeyi, Allah’ın üzerine (atarak) mı söylersiniz?’”

{ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً } “Onlar, ne zaman bir hayâsızlık yapsalar.” Bahîre, Sâibe, Vesîle ve Hâm’ı haram kıldılar.

{ قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا } “Bu işi yapar bulduk, derler.” Bunların tahrim kılınışı.

{ آبَاءَنَا } “Babalarımızı.” Dedelerimizi.

{ وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا } “Allah da bize bunu emretmiştir!” Bahîre’nin, Vesîle’nin, Sâibe’nin ve Hâm’ın haram kılınışını.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ } “Allah asla hayâsızlığı emretmez.” Masiyetleri, ekinin ve hayvanların haram kılınışını.

{ اتَّقُوا اللَّهَ } “Siz mi söylersiniz?” Hatta söylüyorsunuz.

{ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ } “Bilmediğiniz bir şeyi, Allah’ın üzerine (atarak).” Bunu.³

Teâlâ şeytanın babaları ve anneleri Âdem (‘aleyhi’s-selâm) ile Havva (‘aleyhi’s-selâm)’ı da ağaçtan yemek suretiyle kandırmaya ve ayaklarını kaydırmaya çalıştığını da onlara hatırlatmaktadır. Bu ayartmaca sonucunda Hz. Âdem (‘aleyhi’s-selâm) ile Hz. Havva (‘aleyhi’s-selâm) Allah Teâlâ tarafından kendilerini süsledikleri ve avret mahallerini örttükleri elbiselerini yitirdiler. رَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتَنُكُمُ الشَّيْطَانُ عَنْهُمَا لِبَاسُهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرِيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَائِهِمْ تَزَوَّجَهُمُ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ “Ey Âdem oğulları! Şeytan, ana- babanı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları iman etmeyenlere dostlar yaptık.”

³ Âyette geçen (فَاحِشَةً) sözcüğü hadd-i zatında müşriklerin kendi kanaatlerine güzel bir davranış olarak gördükleri Kâbe’yi çıplak bir şekilde tavaf etmeleri-

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾

29- “De ki: ‘Rabbim adaleti emretti. Her namaz sırasında yüzünüzü (Kâbe’ye) çevirin. Dini yalnız O’na tahsis ederek ibadet edin. İlkin sizi yarattığı gibi, yine O’na döneceksiniz.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ } “Rabbim adaleti emretti.” La ilahe illallah ile tev-hidi.

{ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ } “Yüzünüzü (Kâbe’ye) çevirin.” Yüzlerinizi kıb-leye döndürünüz.

{ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ } “Her namaz sırasında.” Her namaz esnasında.

{ وَادْعُوهُ } “İbadet edin.” O’na ibadet ediniz.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız O’na tahsis ederek.” İbadet ve tev-hidi O’na özgü kılarak.

{ كَمَا بَدَأَكُمْ } “İlkin sizi yarattığı gibi.” Misak gününde talihli-bedbaht, arif-münkir, musaddık, mükezzib olarak.

dir. Allah Teâlâ işte bu âyette müşriklerin sözde iyilik olarak gördükleri, ancak Allah Teâlâ’nın yasakladığı ahlaksızlığa neden olan temelsiz haclarını açıklamaktadır. (وَإِذَا فَعَلُوا فَاحْشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ “Onlar, ne zaman bir hayasızlık yapsalar, babalarımızı bu işi yapar bulduk, Allah da bize bunu emretmiştir, derler. De ki: Allah asla hayasızlığı emretmez. Siz bilmediğiniz bir şeyi, Allah’ın üzerine (atarak) mı söylersiniz?” Bu âyetlerin hakkında nazil olduğu Kâbe’yi çıplak şekilde tavaf etmeleri işledikleri hayasızlıklardan birisidir. Onların bu hac türü ve diğer haram kılınan şeyleri babaları tarafından da yerine getirilmekteydi. Onlar bunu babalarından miras olarak almıştır ki, âyet buna açıkça değinmektedir. Şeytan ise babalarının uyguladıkları şeye muhalefeti bir cerime olarak görmelerini kendilerine vahyetmiştir. Daha çirkin olanı şu ki, onlar bu davranışlarının bizzat Allah Teâlâ tarafından emredildiğini ileri sürmekteydiler. Ancak Allah Teâlâ çirkin olan bir şeyi emretmez. Yani Allah Teâlâ kullarına çirkin işler işlemeyi ve kötülüklerde bulunmayı emretmez.

{ تَعُودُونَ } “Yine O’na döneceksiniz.” Buna.

فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ
أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنََّّهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

30- “O, bir grup insanı doğru yola iletti, bir grubuna ise sapıklık gerçek oldu. Çünkü onlar Allah’ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edinmişlerdi. Böyle iken onlar doğru yola erdiklerini sanıyorlardı!”

{ فَرِيقًا هَدَىٰ } “O, bir grup insanı doğru yola iletti.” Allah Teâlâ onlara marifetle, saadet ile ikramda bulundu. Bunlar sağ ehlidirler.

{ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ } “Bir grubuna ise gerçek oldu.” Vacip oldu.⁴

{ الضَّلَالَةُ } “Sapıklık.” Allah Teâlâ onları inkâr edişle, bedbahtlık ile alçalttı. Bunlar sol ehlidirler.

{ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا } “Çünkü onlar edinmişlerdi.” Buyuruyor ki, Allah Teâlâ onların edindiğini bilmektedir.

{ الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ } “Şeytanları kendilerine dost.” Rabler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ } “Allah’ı bırakıp. Böyle iken onlar sanıyorlardı!” Sapıklık ehli zannetmektedirler.

{ أَنََّّهُمْ مُّهْتَدُونَ } “Doğru yola erdiklerini.” Allah’ın dini ile.⁵

⁴ “Aleyhim” ilahî buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

⁵ a) Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın “İlk önce sizi yarattığı gibi, yine O’na döneceksiniz. Bir kısmını hidayete erdirdi. Bir kısmına da sapıklık hak oldu.” âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: “Allah Teâlâ âdemoğlunu ilk önce mü’min ve kâfir olarak yaratmıştır. Nitekim O خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ بَصِيرٌ (‘Sizi yaratan O’dur. Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte, kiminiz ise inanmaktadır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.’ (64/et-Teğâbün, 2) buyurmuştur. Sonra onları nasıl ilk önce mü’min ve kâfir olarak yaratmışsa, kıyâmet günü öylece döndürecektir.” Taberî, c. 8, s. 156.
b) İlk yaratılışta Allah Teâlâ bir bölümünüzü hidayet diğer bir bölümünüzü ise sapıklık üzere ayırt edip yarattığı gibi kıyâmet gününde de O’nun huzuruna böylece ayırt edilmiş olarak döneceksiniz. Bir bölümünü Allah azze ve celle

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

31- “Ey Âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbisele-
rinizi) giyin. Yiyin, için, ama israf etmeyin. Çünkü Allah israf
edenleri sevmez.”

{ يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ } “Ey Âdemoğulları! Süslerinizi (elbiselerinizi)
giyin.” Giysilerinizi giyiniz.

{ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ } “Her namaz sırasında.” Her namaz esnasında ve
tavaf esnasında.

{ وَكُلُوا } “Yiyin.” Et ve et yağından.

{ وَاشْرَبُوا } “İçin.” Sütten.

{ وَلَا تُسْرِفُوا } “Ama israf etmeyin.” Tertemiz olan rızık, et ve et yağı
gibi şeyleri haram kılmayınız.

{ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ } “Çünkü Allah israf edenleri sevmez.” Helalden
harama haddi aşanları sevmez.⁶

dünya saadetine ulaşmayı sağlayan dosdoğru yola girme hususunda muvaf-
fak kılarken diğer bir bölümünü ise dosdoğru yoldan sapma ile sapıklığa dü-
şürdü. Dünya ve ahirette bedbaht kişiler olmanıza neden olan eğri eğri yollara
girdiler.

c) { اَتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Çünkü onlar Allah’ı bırakıp şeytanları ken-
dilerine dost edinmişlerdi.” Yani bunlar apaçık dosdoğru yoldan saptılar. Zira
Allah Teâlâ’dan başkasına dayanıp güvendiler, sığındılar. Hidayet, yardım ve
başarıyı elde etme hususunda cin ve insan şeytanlara dayandılar. Kendileri için
türlü türlü ibadetler ortaya koydular. İbadet teşriî ise sadece Allah Teâlâ’ya ait
bir hakktır.

d) { وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ } “Böyle iken onlar doğru yola erdiklerini sanıyorlardı!” An-
cak ilginç olan şu ki, onlar bu davranışlarıyla hidayet üzere olduklarını sanı-
yorlardı. Yani dosdoğru yol üzere oldukları kanaatinde ve düşüncesinde idiler.
Bunun nedeni; şeytanın kendilerine sahip oldukları bâtıl inançlarını süsleyip
doğru göstermesi ve aziz İslam dininin çağrısı hakkında kuşkular yaymasıdır.

⁶ a) İmam Müslim, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle
demektedir: “Kadın, çıplak olarak Beyt’i tavaf eder; bu arada kendisiyle tavaf

edebileceği bir elbiseyi ödünç olarak kim verebilir, diye seslenir ve aldığı bu elbiseyi ferici üzerine koyar ve şöyle dermiş: ‘Bugün onun bir kısmı yahut tamamı görünüyör olabilir. Ama ben ondan görünen kısmını kimseye helal kılmıyorum.’ Bunun üzerine (يَا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) ‘*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*’ âyeti nazil oldu.” Müslim, Kitabü’t-Tefsir, “Zinetinizi alın” âyeti bâbı, 3028 nolu hadis. Bu haberi Neseî, Hâkim, Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. Hâkim rivayetin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu da belirtmiştir. Neseî, ‘Kitabü’l-Hac’ ‘*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*’ Bâbı, c. 5, s. 233 ve 234; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 319, Kitabü’t-Tefsir, Araf Süresi; *es-Sünenü’l-Kübrâ*, Kitabü’s-Salat, ‘Avret yerlerini örtmenin vacip oluşu’ bâbı, c. 8, s. 55; Taberî, c. 8, s. 160.

b) İmam Dârekutnî, Meymun ibn Mihran kanalıyla İbn Abbâs’tan (يَا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) ‘*Ey Âdem oğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*’ ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Bu âyet, ayak-kabıllarla namaz kılmanın caiz olduğunu gösteriyor. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ayakkabıllarıyla namaz kılarken ayakkabıllarını çıkardı. Bunun üzerine sahabeler de aynısını yaparak ayakkabıllarını çıkarmışlardı. Namaz bitince Hz. Peygamber ‘Niçin ayakkabılarınızı çıkardınız?’ diye sormuştu. Onlar da ‘Sizin ayakkabılarınızı çıkardığınızı gördük de onun için çıkardık’ demişlerdi.” Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ‘Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bana gelerek onlara kanın yapışmış olduğunu bildirdiği için onları çıkardım.’ dedi.” *Sünen-ü Dârekutnî*, Kitabü’s-Salat, c. 1, s. 399. Bu haber kabul edinilebilecek bir haber değildir. Zira haberin senedinde metruk olan Sâlih ibn Beyan es-Sahilî ile Furat ibn Saib el-Cezerî bulunmaktadır. İbn Hacer Sâlih ibn Beyan hakkında Ukaylî’den şöyle rivayet etmektedir: “Münker hadisleri rivayet eder. Hadislerinde çoğunlukla yanılğı hakimdir. Müsteğfirî ise onun tuhaf tuhaf şeyler naklettiğini ve aktardığı hadislerde hep tek kaldığını söyler. İmam Buhârî Furat ibn Saib’in münkerü’l-hadis olduğunu belirtir. Neseî ise hadislerinin terk edilmiş olduğunu belirtir. Bu iki şahıs hakkında İbn Hacer’in değerlendirmeleri için bkz. *Lisanü’l-Mizan*, c. 3, s. 166, 674 nolu madde; c. 4, s. 430, 1314 nolu madde.

c) İmam Müslim’in rivayetinden anlıyoruz ki, Câhiliye döneminde kadınlar çıplak bir şekilde Kâbe’yi tavaf etmekteydiler. Böyle bir davranışın gerekçesini Taberî’nin Katâde’den rivayet ettiği şu haber göstermektedir: “Yemen ehlin-den bir kabile bulunuyordu. Bu kabileden birisi hac ve umre etmek amacıyla geldiğinde şöyle derdi: ‘İçinde günah işleyip kirlendiğim bir elbise ile tavaf etmem yakışık almaz.’ Bu amaçla ‘Kim bana bir peştamal ödünç olarak verebilir’ derdi. Buna güç yetirebilirse ne ala! Aksi takdirde çıplak olarak Kâbe’yi tavaf ederdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu konuda (يَا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) ‘*Ey Âdem oğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*’ ilahî buyruğunu indirdi.” Taberî, c. 8, s. 161. Taberî, Câhiliye döneminin uygulaması ile ilgili olarak Zührî’den şu haberi aktarır: “Hımslı olanlar hariç ki, bun-

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ
قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ كَذَلِكَ
نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

32- “De ki: ‘Allah’ın, kulları için çıkarmış olduğu süsleri ve güzel rızıkları kim haram kıldı?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında mü’minler içindir, kıyâmet gününde de yalnız onlara ait olacaktır.’ Biz bilen bir toplum için, âyetlerimizi böylece açıklarız.”

lar Kureyşliler ev anlaşmalılar, Arap kabileleri Kâbe’yi ancak çıplak olarak tavaf edebilmekteydiler. Hımslılardan başka bir Arap Mekke’ye geldiğinde elbisesini bırakır ve Hımslıların elbisesinde tavaf ederdi. Hımslı olmayanların kendi elbiseleriyle Kâbe’yi tavaf etmeleri helal değildi. Eğer kendisine ödünç elbise verecek bir Hımslı bulamazsa elbisesini soyar ve çıplak bir şekilde tavaf ederdi. Kendi elbisesiyle tavaf ederse tavafını bitirdikten sonra elbisesini atar ve bu elbiseyi kendisine haram kılar. Bundan dolayı Allah azze ve celle (يا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) ‘Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.’ buyruğunu indirdi.” Taberî, c. 8, s. 169. Bu rivayetler ışığında uygulamanın sadece kadınlara özel olmadığını görmekteyiz. Bu uygulama hem erkekler hem kadınlar için geçerlidir. Mekkeliler ve Araplar bunu Kâbe’ye ve Harem bölgesine ta’zim amacıyla yerine getirmekteydiler. Kanaatlerine göre; içinde Allah’a isyan ettikleri elbiselerle Kâbe’yi tavaf etmeleri yaraşır bir davranış değildir. Kendi elbiseleriyle tavaf edecek olurlarsa bu elbiseleri bundan sonra giymeyi haram sayarlardı. Mekke ehlinin giyindiği elbiseleri Allah’ın evinin komşuları olmaları nedeniyle temiz olarak kabul ederlerdi.

d) Allah Teâlâ’nın (يا بَنِي آدَمُ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) “Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.” buyruğu mescidlere giriş anında avretleri örtmeyi ve hac esnasında örtüleri çıkarmamayı kasetmektedir. Sebep-i nüzûlde belirtilen bu elbiselerin içinde günahlar işlendiği nedeniyle kirliliği ve bundan ötürü de bu elbiselerle hac edilemeyeceği şeklindeki bir düşünceyi bertaraf etmektedir. Âyet hem setr-i avreti yerine getiren zaruri giysiye hem de güzel giysiye kapsamaktadır.

e) Taberî, Tâvus kanalıyla İbn Abbâs’tan Yüce Allah’ın “Yiye, iç, israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.” buyruğu ile ilgili olarak şöyle rivayet etmektedir: “Allah azze ve celle israf veya büyüklenme söz konusu olmadığı sürece yeme ve içmeyi helal kılmaktadır.” Taberî, c. 8, s. 162. Bu haberin isnadı sahih ve muttasıldır.

f) İmam Buhârî muallak olarak İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “İki şey; israfa kaçmadıkça ve kibirlenmedikçe helalden her istediğini ye, her istediğini giy.” Buhârî, Kitabü’l-Libas, 1. bâb; Fethü’l-Bâri, c. 10, s. 253.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed! Mekke ehline.

{ مَنِ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ } “Allah’ın, süsleri kim haram kıldı?” Hac günlerinde, Harem ve tavaf günlerinde elbise giyinmeyi.

{ الَّتِي أَخْرَجَ } “Çıkarmış olduğu.” Yarattığı zineti/süsü.

{ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ } “Kulları için ve güzel rızıkları.” Et ve et yağını. Araplar Câhiliye döneminde kendi kendilerine hac günlerinde et ve et yağını haram kılıyorlardı. Erkekler gündüz Harem’e girerlerdi, kadınlar ise geceleyin çıplak olarak Harem’e girerler, bu şekilde çıplak olarak tavaf ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bunu yasakladı.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ هِيَ } “Bunlar.” Yani tertemiz rızıklar.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatında mü’minler içindir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenler içindir.

{ خَالِصَةً } “Yalnız onlara ait olacaktır.” Özgüdür.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününde de.” Dünya hayatında bu konuda fâcir ve günahkâr ortaklırlar. Cümlede takdim ve tehir bulunmak-tadır.

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekilde.

{ نَفْصِلُ الْآيَاتِ } “Âyetlerimizi açıklarız.” Kur’an’ı helal ve haramla açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Biz bilen bir toplum için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu tasdik eyleyen.⁷

⁷ a) Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْقِيَمَةِ “De ki: Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlarıdır.” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Müslümanlar temiz rızıklar konusunda müşriklerle ortaklırlar. Dünyanın temiz rızıklarından yer, seçkin elbiselerinden giyinir ve sâlih hanımlarla nikahlanırlar. Kıyâmet gününde de temiz şeyler sadece onlara özgüdür.” Taberî, c. 8, s. 164. Bu haber muttasıl ve hasendir.
b) İbn Abbâs “tayyibât” sözcüğünü örneklemek suretiyle tefsir etmiştir.

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْأِثْمَ وَالْبَغْيَ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا
عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33- “De ki: ‘Benim Rabbim, ancak açık ya da gizli bütün hayasızlıkları, günah işlemeyi, haksız yere saldırıyı, hakkında hiçbir kanıt indirmedığı şeyleri Allah’a ortak koşmanızı ve bilmediğiniz şeyleri Allah’a isnat etmenizi haram kılmıştır.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ } “Benim Rabbim, ancak bütün hayâsızlıkları, haram kılmıştır.” Zina.

{ مَا ظَهَرَ مِنْهَا } “Açık.” Yani açık zinayı.

{ وَمَا بَطَنَ } “Ya da gizli.” Yani gizli zinayı ki bu da dost tutmadır.

{ وَالْأِثْمَ } “Günah işlemeyi.” Şairin dediği gibi “İsm” sözcüğü içki anlamındadır.

“Ben, ismi (şarabı) içtim, ta ki aklım kayboluncaya kadar.

İşte ism (şarap) bu şekilde akılları alıp götürür.

Açıkça içerim ismi (şarabı) büyük kâselerle,

Ve sen miski aramızda elden ele dolaşır görürsün.”

{ وَالْبَغْيَ } “Saldırıyı.” Tecavüzde bulunmayı.

{ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Haksız yere.” Haksızca.

{ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا } “Hakkında hiçbir kanıt indirmedığı şeyleri Allah’a ortak koşmanızı.” Kitap ve hüccete/kanıta dayanmayan.

{ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ } “Ve bilmediğiniz şeyleri Allah’a isnat etmenizi.” Bu ekinin ve hayvanların, tertemiz şeylerin ve giysinin haram kılınması.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”

{ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ } “Her ümmetin vardır.” Her din ehlinin vardır.

{ أَجَلٌ } “Bir eceli.” Helakinin vakti.

{ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ } “Ecelleri gelince.” Helak ediliş vakitleri gelince.

{ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً } “Ne bir an geri kalırlar.” Ecelin ardından bir göz açıp kapaması kadar dahi bırakılmazlar.

{ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ } “Ne de bir an ileri gidebilirler.” Ecelden öncede bir göz açıp kapaması kadar dahi helak edilmezler.

يَا بَنِي آدَمَ إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ أَتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Ey Âdemoğulları! Size içinizden âyetlerimi anlatacak elçiler gelince, her kim sakınır ve kendini iyileştirirse, onlar için korku yoktur ve onlar üzülmezler de.”

{ يَا بَنِي آدَمَ إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ } “Ey Âdemoğulları! Size gelince.” Size geldiğinde.

{ رُسُلٌ مِنْكُمْ } “İçinizden elçiler.” Sizin gibi insanlar.

{ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ } “Anlatacak.” Size kıraat edecek.

{ آيَاتِي } “Âyetlerimi.” Emir ve nehyi.

{ فَمَنْ أَتَّقَى } “Her kim sakınır.” Kitab’a ve elçilere.

{ وَأَصْلَحَ } “Ve kendini iyileştirirse.” Kendisi ile Rabbi arasındaki konularda.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } “Onlar için korku yoktur.” Azap bakımından.

{ وَلَا هُمْ يُخْزَنُونَ } “Ve onlar üzülmezler de.” Cennete gitme yönünden.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayıp.” Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا } “Onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince.” Ona iman etmekten.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ } “Onlar cehennemliktir.” Cehennem ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Ve orada sürekli olarak kalacaklardır.” Sürekli dirler, ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا آيِنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- “Allah hakkında yalan uydurandan veya O’nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Onların kitaptaki payları ne ise, kendilerine erişir. Sonunda onlara canlarını alacak olan elçi meleklerimiz gelince, ‘Allah’tan başka, tapmakta olduklarınız nerededir?’ derler. Onlar, ‘Bizi bırakıp kayboldular!’ derler. Böylece onlar, kendilerinin inkârcı olduklarına tanıklık ederler.”

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Allah Teâlâ’ya karşı daha cüretkâr ve daha azgın.

{ مِمَّنْ أَفْتَرَى } “Uydurandan.” Yalan düzenden.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ } “Allah hakkında yalan veya O’nun âyetlerini yalan sayandan.” Hazret-i Muhamed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayan.

{ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ } “Onların kitaptaki payları ne ise, kendilerine erişir.” Kitap’ta onlara vadedilen yüzlerin kararması, gözlerin korkudan gömgök oluşu onlara ulaşacaktır. Onlara mühlet ver ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمْ رُسُلُنَا } “Sonunda onlara elçi meleklerimiz gelince.” Yani ölüm meleği ve yardımcıları.

{ يَتَوَفَّوْنَهُمْ } “Canlarını alacak olan.” Ruhlarını kabzederler.

{ قَالُوا } “Derler.” Ruhlarının kabzedilişi anında.

{ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ } “Tapmakta olduklarınız nerededir?” İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Sizi bize karşı koruyacak.

{ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا } “Onlar, ‘Bizi bırakıp kayboldular!’ derler.” Bize karşı kendi kendileriyle meşguldürler.

{ وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ } “Böylece onlar, kendilerinin inkârcı olduklarına tanıklık ederler.” Dünyada Allah Teâlâ’yı ve Resûlünü inkârcı olduklarına.

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّىٰ إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرِيَهُمْ لِأُولِيهِمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٍ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- “(Allah onlara) diyecek: ‘Sizden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler arasında siz de ateşe girin!’ Her ne zaman

bir ümmet (ateşe) girse, (yoldan çıkardığı) dindaşına lanet eder. Sonunda hepsi orada bir araya toplanıp buluşunca, en sonrakiler öncekiler için, 'Ey Rabbimiz! İşte bizi bunlar yoldan çıkarmışlardı. Sen de onlara ateş azabını iki kat yap.' der. O da, 'Hepiniz için azap iki kattır. Fakat siz (bunu) bilmezsiniz.' der."

{ قَالَ } "(Allah onlara) diyecek." Allah Teâlâ onlara diyecek.

{ ادْخُلُوا } "Siz de girin!" Ateşe.

{ فِيهِ أُمَمٌ } "Ümmetler arasında." Ümmetlerle birlikte.

{ قَدْ خَلَتْ } "Gelip geçen." Geçmiş bulunan.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ } "Sizden önce cinlerden ve insanlardan." Cinlerin ve insanların kâfirlerinden.

{ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ } "Ateşe. Her ne zaman bir ümmet (ateşe) girse." Din ehli.

{ لَعَنَتْ أُخْتَهَا } "(Yoldan çıkardığı) dindaşına lanet eder." Kendisinden önce cehennem ateşine girmiş olana bedduada bulunur.

{ حَتَّىٰ إِذَا آدَّارُكُوا فِيهَا } "Sonunda orada bir araya toplanıp buluşunca." Cehennem ateşinde toplanınca.

{ جَمِيعًا } "Hepsi." Sırasıyla.

{ قَالَتْ أَخْرِجُهُمْ } "En sonrakiler der." Ümmetlerin en sonuncusu.

{ لِأُولَئِهِمْ } "Öncekiler için." Ümmetlerin ilki için.

{ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ } "Ey Rabbimiz! İşte bunlar." Yani reislerimiz.

{ أَصْلُونَا } "Bizi yoldan çıkarmışlardı." Senin dininden ve sana ta-
atten.

{ فَأَتَيْهِمُ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ } "Sen de onlara ateş azabını iki kat yap." Bizim azabımızın iki katı onlara azap et.

{ قَالَ } "O da, der." Allah Teâlâ onlara dedi.

{ لِكُلِّ } “Hepiniz için.” Onlardan her birisi için vardır.

{ ضَعُفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ } “Azap iki kattır. Fakat siz (bunu) bilmezsiniz.” Bunu. Azabınızın şiddetini.

وَقَالَتْ أُولِيهٖمُ لِأَخْرِيهٖمُ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

39- “O zaman öncekiler sonrakilere şöyle derler: ‘Sizin bizim üzerimizde bir üstünlüğünüz yokmuş! (Neye azabımız iki kat olsun!)’ Haydi yapmış olduklarınızdan dolayı azabı tadın!”

{ وَقَالَتْ أُولِيهٖمُ } “O zaman öncekiler şöyle derler.” Ümmetlerin ilki.

{ لِأَخْرِيهٖمُ } “Sonrakilere.” Ümmetlerin en sonuncusuna.

{ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ } “Sizin bizim üzerimizde bir üstünlüğünüz yokmuş! (Neye azabımız iki kat olsun!).” Azabımızın kat kat olması nedenmiş. Sizler de bizim inkâr ettiğimiz gibi inkâr ettiniz. Bizim ibadet ettiğimiz gibi sizler Allah Teâlâ’nın dışındakilere ibadet ettiniz.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ } “Haydi yapmış olduklarınızdan dolayı azabı tadın!” Dünya hayatında dile getirdiğiniz ve işlemiş olduğunuz şirk koşmadan dolayı.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفْتُحُ لَهُمُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ
وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾

40- “Âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlar yok mu; işte onlara gök kapıları açılmaz, onlar deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler! İşte biz, günahkârları böyle cezalandırırız!”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayıp.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar.

{ وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا } “Onlara karşı büyüklük taslayanlar yok mu.” O’ndan ve O’na iman etmekten büyüklenenler.

{ لَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ } “İşte onlara gök kapıları açılmaz.” Amellerinin yücelmesi içindir. Ruhlarının yücelmesi için değil.

{ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ } “Onlar deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler!” Nasıl ki deve, ipin kendisinden geçtiği iğnenin deliğinden geçemeyeceği gibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Deve iğnenin deliğine girinceye kadar. Bir diğer yorum olarak da şöyle denilmiştir: kendisiyle gemilerin bağlandığı gemi ipi iğnenin deliğinden geçinceye kadar.

{ وَكَذَلِكَ } “İşte biz.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârları böyle cezalandırırız!” Müşrikleri.

﴿٤١﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

41- “Onlar için cehennemde (altlarında) döşekler, üstlerinde (yorgan gibi) örtüler vardır. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız!”

{ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ } “Onlar için cehennemde (altlarında) döşekler, vardır.” Ateşten sergiler.

{ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ } “Üstlerinde (yorgan gibi) örtüler.” Ateşten örtüler vardır.

{ وَكَذَلِكَ } “İşte.” Bu şekilde.

{ نَجْزِي الظَّالِمِينَ } “Biz zalimleri böyle cezalandırırız!” Müşrikleri.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا
أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾

42- “İman edip, iyi işler yapanlara gelince: Biz onlardan hiçbirine gücünün yeteyeğinden başkasını yüklemeyiz, işte onlar cennetliktir, orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip, gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “İyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا} “Biz onlardan hiçbirine yüklemeyiz.” Zorluğu.

{إِلَّا وُسْعَهَا} “Gücünün yeteyeğinden başkasını.” Ancak takati ölçüsünde.

{أُولَٰئِكَ} “İşte onlar.” Yani mü’minler.

{أَصْحَابُ الْجَنَّةِ} “Cennetliktir.” Cennet ehlidir.

{هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} “Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Sürekli kalıcıdır, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Biz (orada) onların göğüslerinde kinden ne varsa söküp atarız. Onların (köşklerinin) altından ırmaklar akar. Onlar, ‘Allah’a hamdolsun ki bizi bu (nimetlere) erdirdi. Allah bizi doğru yola ulaştırmasaydı, biz doğru yola eremezdik. Rabbimizin elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir.’ derler. Onlara, ‘İşte işlemiş olduğunuz amellerinizden dolayı mirasçısı olduğunuz cennet budur!’ diye seslenilir.”

{وَنَزَعْنَا} “Biz (orada) söküp atarız.” Çıkardık.

{مَا فِي صُدُورِهِمْ} “Onların göğüslerinde ne varsa.” Kalplerinde.

{ مِنْ غِلِّ } “Kinden.” Dünyadaki buğz, kıskançlık ve düşmanlık.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ } “Onların (köşklerinin) altından akar.” Ahirette meskenlerinin ve sergilerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ } “İrmaklar.” İçki, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَقَالُوا } “Onlar, derler.” Kendi evlerine varınca derler. Hayat pınarına varınca anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ } “Allah’a hamdolsun ki.” Şükür ve lütuf Allah Teâlâ’ya aittir.

{ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا } “Bizi bu (nimetlere) erıştirdi.” Menzil ve pınara.

{ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ } “Allah bizi doğru yola ulaştırmısaydı, biz doğru yola eremezdi.” Ona. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ’nın imanla kerametini görünce “El-Hamdü lillah.” “Eş-şükrü ve’l-minnetü lillahillezi hedana li-haza’d-Dini Dini’l-İslami. Ve ma künna li-nehtediye li-dini’l-İslami levla en hedanallahü li-dinih.” derler (Övgü, şükür ve minnet Allah Teâlâ’yadır. Zira O, bizi bu dine İslam dinine hidayet etti. Allah Teâlâ kendi dinine bizi ulaştırmısaydı biz elbette İslam dinine ulaşamazdık.)

{ لَقَدْ جَاءَتْ رَسُولُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ } “Rabbimizin elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir.” Sevabı ve kerameti müjdelemekle.

{ وَنُودُوا أَنْ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا } “Onlara, ‘İşte mirasçısı olduğunuz cennet budur!’ diye seslenilir.” Sizlere bunlar bahşedilmiştir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } “İşlemiş olduğunuz amellerinizden dolayı.” Dünyada dile getirmiş olduğunuz hayırlar nedeniyle.

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاذْنِ مُؤَدِّنَ بَيْنَهُمْ
 أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- “Cennet ehli cehennem ehline, ‘Biz, Rabbimizin bize vadettiğinin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vadettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?’ diye seslenir. Onlar, ‘Evet!’ derler ve içlerinden bir münadi, ‘Allah’ın lâneti zalimlerin üzerine olsun!’ diye seslenir.”

{ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا } “Cennet ehli cehennem ehline, Biz, Rabbimizin bize vadettiğinin ... gördük diye seslenilir.” diye seslenir.

{ حَقًّا } “Gerçek olduğunu.” Sevap ve kerametini.

{ فَهَلْ وَجَدْتُمْ } “Siz de gördünüz mü?” Gerçekleşen doğru olduğunu.

{ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ } “Rabbinizin size vadettiğinin.” Ey cehennem ehli!

{ حَقًّا } “Gerçek olduğunu.” Azap ve alçaltma.

{ قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ } “Onlar, ‘Evet!’ derler ve içlerinden bir münadi, diye seslenir.” Cennet ehli ve cehennem ehli arasında bir münadi nida eder.

{ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ } “Allah’ın laneti olsun!” Allah Teâlâ’nın azabı.

{ عَلَى الظَّالِمِينَ } “Zalimlerin üzerine.” Kâfirlerin üzerine.

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ
كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Onlar, Allah’ın yolundan alıkoyan ve onu eğip bükme isteyen (zalimlerdir). Onlar ahireti de inkâr edenlerdir.”

{ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Onlar, Allah’ın yolundan alıkoyan (zalimlerdir).” İnsanları Allah Teâlâ’nın dininden ve O’na taatten engellemeye çalışırlar.

{ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا } “Ve onu eğip bükme isteyen.” Değiştirilmiş olmasını isterler.

{ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Onlar ahireti de.” Ölümden sonra dirilişi de.

{ كَافِرُونَ } “İnkâr edenlerdir.” İnkâr edicilerdir.

وَيَبْيَنُهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ
وَنَادُوا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾

46- “Bunlardan her ikisinin arasında bir perde vardır. A'râf üzerinde de her iki grubu simalarından tanıyacak olan birtakım erkekler vardır. Onlar cennet halkına, ‘Selâmun aleykum (Size selâm olsun!)’ diye seslenirler. Bunlar henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi uman kimselerdir.”

{ وَيَبْيَنُهُمَا } “Bunlardan her ikisinin arasında vardır.” Cennet ile cehennem arasında.

{ حِجَابٌ } “Bir perde.” Surlar vardır.

{ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ } “A'râf üzerinde de birtakım erkekler vardır.” Surların (yüksek binaların) üzerinde bir takım erkekler vardır. Bunlar iyilikleri ile kötülükleri birbirine eşit olan bir topluluktur.

{ يَعْرِفُونَ كُلًّا } “Her iki grubu tanıyacak olan.” Cennete giren ve cehenneme giren her iki fırkayı da tanırırlar.

{ بِسِيمَاهُمْ } “Onlar simalarından.” Cehenneme gireni yüzünün kara oluşundan ve yüzünün gömgök olmasından, cennete gireni ise yüzünün aklığın ve ayağının berraklığından.

{ وَنَادُوا } “Diye seslenirler.” Yani surlar ehli.

{ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ } “Cennet halkına, Selâmun aleykum (Size selâm olsun!).” Ey cennet ehli.

{ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ } “Bunlar henüz cennete girmemiş. Fakat oraya girmeyi uman kimselerdir.” Girişte. Yani A'râf ashâbı.

وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

47- “Ancak, bakışları cehennem halkı tarafına çevrildiği zaman da, ‘Ey Rabbimiz! Bizi şu zalim toplulukla birlikte bulundurma!’ derler.”

{وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ} “Ancak, bakışları çevrildiği zaman da.” Bak-
tıklarında.

{تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ} “Cehennem halkı tarafına.” Cehennem ehlinin
yönüne.

{قَالُوا رَبَّنَا} “Ey Rabbimiz! Derler.” Ey Rabbimiz.

{لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} “Bizi şu zalim toplulukla birlikte bulun-
durma!” Ateşte kâfirlerle birlikte kılma.

وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجُلًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا
أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- “A’râf halkı, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara sesle-
nerek derler ki: ‘Zenginliğiniz ve büyüklük taslamanız, size bu-
rada hiçbir yarar sağlamamış!’”

{وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجُلًا} “A’râf halkı, birtakım adamlara ses-
lenerek.” Kâfirlerden.

{يَعْرِفُونَهُمْ} “Tanıdıkları.” Cehennem ehline ateşe girişlerinden
önce.

{بِسِيمَاهُمْ} “Simalarından.” Yüzlerinin kara oluşu ve gözlerinin
gömgök oluşuyla.

{قَالُوا} “Derler ki.” Ey Velid ibn Muğire, ey Ebû Cehil ibn Hişam,
ey Ümeyye ibn Halef, ey Ubeyy ibn Halef el-Cumahî, ey Esved ibn
Abdülmuttalib ve ey diğer liderler!

{ مَا أَغْنَىٰ عَنْكُم مِّمَّا كُنتُمْ جَمْعُكُمْ } “Zenginliğiniz size burada hiçbir yarar sağlamamış!” Mal ve hizmetkârlarınız.

{ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ } “Ve büyüklük taslamanız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten büyükle-nmenizle.

أَهْوَىٰ لَا الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Allah’ın, kendilerini hiçbir nimete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı? (Sonunda onlara), ‘Siz de girin cennete; artık size ne korku vardır, ne de üzüleceksiniz!’ (denir).”

Ardından cennet ashabına bakarlar. Cennette Selman-ı Fârîsî’yi, Suheyb’i, Ammâr’ı ve diğer zayıfları ve fakirleri görürler ve şöyle derler;

{ أَهْوَىٰ } “Bunlar mıydı?” Zayıflar mıydı?

{ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ } “Yemin ettiğiniz kimseler.” Dünyada ey kâfirler topluluğu yemin ettiniz.

{ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ } “Allah’ın, kendilerini hiçbir nimete erdirmeyeceğine dair.” Allah Teâlâ onları cennete sokmayacak diye. İstemenize rağmen muhakkak onlar cennete girdiler. Ardından Allah Teâlâ A'râf ashabına şöyle der:

{ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ } “(Sonunda onlara), Siz de girin cennete; artık size ne korku vardır, ne de üzüleceksiniz! (denir).” Azap korkusu yok.

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

50- “Cehennem ehli, cennet ehline, ‘Suyunuzdan ya da Allah’ın size verdiği rızıktan bize de biraz verin!’ diye seslenirler. Onlar da derler ki: ‘Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır.’”

{ وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِضُوا } “Cehennem ehli, cennet ehline, ‘Biraz verin!’ diye seslenirler.” Akıtınız.

{ عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ } “Suyunuzdan ya da Allah’ın size verdiği rızıktan bize de.” Cennetin meyvelerinden.

{ قَالُوا } “Onlar da derler ki.” Yani cennet ehli derler ki.

{ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ } “Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır.” Yani cennet meyvelerini ve suyu.

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتُهُمْ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسِيهِمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

51- “Çünkü onlar, dinlerini bir oyun ve eğlence konusu yapmışlar ve dünya hayatı, kendilerini aldatmıştı. (O zaman Allah şöyle seslenir): ‘Onlar, bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr ettilerse, biz de bugün onları öyle unutturuz!’”

{ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا } “Çünkü onlar, dinlerini bir oyun yapmışlar.” Bâtıl edindiler.

{ وَلَعِبًا } “Ve eğlence konusu.” Övünç kaynağı. Alay ve eğlence konusu olduğu da söylenmiştir.

{ وَغَرَّتُهُمُ الدُّنْيَا } “Ve dünya hayatı, kendilerini aldatmıştı.” Dünyadaki süs ve nimet.

{ فَالْيَوْمَ } “(O zaman Allah şöyle seslenir): bugün.” Kıyâmet günü.

{ نَنْسِيهِمْ } “Biz de onları öyle unutturuz!” Onları ateşte terk ederiz.

{ كَمَا نَسُوا } “Onlar, nasıl unuttularsa.” Terk ettilerse.

{ لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا } “Bugüne kavuşacaklarını.” Bugünlerini ikrar etmeyi.

{ وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا } “Ve âyetlerimizi nasıl.” Kitabımızı ve elçimizi.

{ يَجْحَدُونَ } “Bilerek inkâr ettilerse.” İnkâr ettiler ise.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- “Onlara, bilerek açıkladığımız bir kitap getirmişiz. O, iman edecek toplum için bir rehberdir, bir rahmettir.”

{ وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ } “Onlara, bir kitap getirmişiz.” Buyuruyor ki, onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i Kur’an ile gönderdik.

{ فَصَّلْنَاهُ } “Açıkladığımız.” Detaylıca açıkladığımız.

{ عَلَىٰ عِلْمٍ } “Bilerek.” Bizden bir ilimle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ona öğrettik.

{ هُدًى } “Bir rehberdir.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Bir rahmettir.” Azaptan.

{ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “O, iman edecek toplum için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a inanan.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرْدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

53- “Onlar (bu kitapta bildirilenlerin) gerçekleşmesini mi bekliyorlar? Onun gerçekleşeceği gün gelince, önceleri onu unutmuş olanlar,

'Rabbimizin elçileri, bize gerçeği getirmişti. Şimdi acaba bizim için şefa'at edecek araçlar var mıdır? Yahut (dünyaya) geri dönebilir miyiz ki yaptıklarımızdan başkasını yapalım?' derler. Onlar gerçekten kendilerini ziyana soktular! Uydurdukları (putlar da) kendilerinden kaybolup gitti."

{ هَلْ يَنْظُرُونَ } "Onlar mı bekliyorlar?" Mekke ehli beklemiyorlar. Zira iman etmemektedirler.

{ إِلَّا تَأْوِيلَهُ } "(Bu kitapta bildirilenlerin) gerçekleşmesini." Kur'an'da kendilerine vad edilen şeyin cezasını.

{ يَوْمَ } "Gün." Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَأْتِي تَأْوِيلَهُ } "Onun gerçekleşeceği gelince." Kur'an'da kendilerine vad edilen şeyin cezası.

{ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ } "Onu unutmuş olanlar derler." Bunu ikrar etmeyi terk edenler.

{ مِنْ قَبْلُ } "Önceleri." Bundan önce dünyada.

{ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ } "Rabbimizin elçileri, bize gerçeği getirmişti." Ölümün, cennetin, cehennemnin açıklamasını getirmişti ancak biz onları yalanlamıştık.

{ فَهَلْ لَنَا مِنْ شَفْعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا } "Şimdi acaba bizim için şefa'at edecek araçlar var mıdır?" Azaba karşı.

{ أَوْ نُرَدُّ } "Yahut (dünyaya) geri dönebilir miyiz ki?" Dünyaya.

{ فَتَعْمَلْ } "Yapalım." İman edelim ve sâlih amelde bulunalım.

{ غَيْرِ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ } "Yaptıklarımızdan başkasını." Şirk içinde.

{ قَدْ خَسِرُوا } "Onlar gerçekten ziyana soktular!" Aldanmışlardır.

{ أَنْفُسَهُمْ } "Kendilerini." Cenneti kaybetmekle ve cehenneme girmeyi hak etmekle.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } "Kendilerinden kaybolup gitti." Kendi kendileriyle meşguldürler.

{ مَا كَانُوا يَفْتَزُونَ } “Uydurdukları (putlar da).” Uydurarak ibadet ettikleri.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

54- “Rabbiniz öyle Allah’tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra Arş üzerine yerleşmiştir. O, gündüzü, kendisini durmadan izleyen gece ile örtmüştü; güneşi, ayı ve yıldızları yaratıp buyruğuna boyun eğdirmiştir. İyi biliniz ki O’nun yaratması da vardır, buyurması da. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!”

{ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } “Rabbiniz öyle Allah’tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış.” Dünya günlerinden uzunluğu bin yıla eş değer olan altı günde.

{ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ } “Sonra Arş üzerine yerleşmiştir.” Arşı yaratmaya yönelmiştir. Arş üzerinde istikrar bulmuştur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ } “O, gündüzü, kendisini gece ile örtmüştü.” Geceyi gündüzle, gündüzü de gece ile örtmüştür.

{ يَطْلُبُهُ } “İzleyen.” Yani gece gündüzü, gündüz geceyi.

{ حَثِيثًا } “Durmadan.” Süratli bir şekilde, gelir ve gider.

{ وَالشَّمْسُ } “Güneşi.” Ve güneşi yarattı.

{ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ } “Ayı ve yıldızları yaratıp boyun eğdirmiştir.” Zelil kılınmış.

{ بِأَمْرِهِ } “Buyruğuna.” İzniyle.

{ لَا لَهُ الْخَلْقُ } “İyi biliniz ki O’nun yaratması da vardır.” Gökleri ve yerin yaratılması.

{ وَالْأَمْرُ } “Buyurması da.” Yani kıyâmet gününde kullar arasında hükmetmesi.

{ تَبَارَكَ اللَّهُ } “Allah pek yücedir!” Bereket sahibidir. Allah Teâlâ yücedir, anlamına geldiği de söylenmiştir. Allah Teâlâ beridir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Âlemlerin efendisi ve tedbir edicisi.

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

55- “Rabbimize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!”

{ أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا } “Rabbimize alçak gönüllülükle ibadet edin.” Açıklıkla.

{ وَخُفْيَةً } “Ve içtenlikle.” Gizlice. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Alçak gönüllülükle.” Yani alçak gönüllülükle “Gizlice.” Korkarak.

{ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ } “Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!” Sâlihlerle karşı hakları olmayanların yaptığı bedduayı sevmez.⁸

⁸ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) “Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez” ilahî buyruğu hakkında dedi ki: “Allah Teâlâ dua konusunda olsun, duanın dışındaki diğer konularda olsun haddi aşanı sevmez.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, Araf Süresi, 7. bâb. Bu haberi Taberî de Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 8, s. 207. İbn Cüreyc Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs’tan (أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً) “Alçak gönüllülükle ve gizlice dua edin.” âyeti hakkında; gizlice, sırren, dediğini rivayet etmiştir.

b) Dua İslam terminolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu âyet-i kerime duanın ne şekilde yapılacağı hakkında önemli bilgiler vermektedir. (رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً) “Rabbimize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin.” âyetin bu bölümü duanın huşu, huzu ve tezellül gösterilerek yapılmasını istemektedir. (وَخُفْيَةً) “İçten-

likle." Bu bölümü de dua esnasında sesin yükseltilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Zira yüksek ses ile dua arasında bir çelişki bulunmaktadır. Kimi zaman yüksek sesle dua ediş riyayı da beraberinde getirmekte, ibadetin özü olan duada ihlâsı ortadan kaldırmaktadır. Dua yüksek ses ile gizlice yapılmak arasında olmalıdır. Yani kişi kendisinin duyacağı bir şekilde Rabbine yakarmalıdır. Nitekim sûrenin sonunda Allah Teâlâ duanın ne tür bir ses tonu ile gerçekleşeceği noktasında şu açıklamada bulunacaktır: *وَأَذْكُرُ رَبِّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ* "Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!" (7/el-Araf/205)

c) *إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ* "Çünkü O, haddi aşanları sevmez." ifadesinde haddi aşmayı İbn Abbâs sadece dua konusunda değil dua dışındaki diğer ibadetleri kapsayacak bir şekilde genelleştirmiştir. Duada haddi aşmak ise sesin yükseltilmesiyledir. Ayrıca İbn Cüreyç'den gelen rivayette ise duanın ses tonu ve istenilen şeylerin içeriğiyle ilgili olarak da bir açıklaması vardır. Duada sesin yükseltilmesinin tarihsel boyutu ile ilgili olarak hadis mecmualarında ve tefsirlerde bazı rivayetler bulunmaktadır. Biz bunlardan Taberî, İmam Ahmed ve İbn Mace'nin rivayet ettiği iki haberi buraya alıntılıyoruz: Taberî, tâbiünün büyüklerinden olan Hasan-ı Basrî'den o dönemde duanın ne şekilde yapıldığını yansıtan bir rivayet aktarmaktadır: "Önceleri kişi Kur'an'ın tümünü kalbinde toplayıp ezberliyor, komşusu bunu hissetmiyordu. Yine kişi çokça fıkıh bilgisi elde ediyordu, insanlar onu hissetmiyorlardı. Yine kişi, yanında ziyaretçiler bulunduğu halde evinde uzun uzun namaz kılıyor ziyaretçiler bunu hissetmiyorlardı. Biz öyle insanlara kavuştuk ki, onların, yeryüzünde, gizli olarak yapabilecekleri bir ameli açıkça yaptıkları asla görülmezdi. Müslümanlar, kendilerini telef edercesine dua ederler; fakat sesleri duyulmazdı. Sadece bir fısıltı duyulurdu. Çünkü Allah Teâlâ 'Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin' buyurmuştur. Yine Allah, yaptığı amelden razı olduğu Zekeriyya'yı zikrederken *إِذْ نَادَى رَبُّهُ نَدَاءً خَفِيًّا* 'Bir zaman Zekeriyya Rabbine gizlice niyaz etmişti' (19/Meryem/3) buyurmuştur." Taberî, c. 8, s. 206. İmam Ahmed ibn Hanbel ve Ebû Dâvûd Sa'd ibn Ebî Vakkas'tan şöyle rivayet etmiştir: "Kendisi oğlunun: 'Ey Allah'ım! Senden cenneti, cennet nimetlerini, atlasını ve benzer şeylerini istiyorum. Cehennemden, zincirlerinden ve bukağalarından da sana sığınırım' şeklinde dua ettiğini duyup şöyle dedi: 'Gerçekten sen Allah'tan çok hayırlar istedin ve bir çok şerden de O'na sığındın. Halbuki ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i 'Şüphesiz duada *هَاجِرًا* haddi aşan bir grup gelecek' buyurup *أَذْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ* 'Rabbimize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!' âyetini okuduğunu duydum. Senin şunları söyleyivermen yeterliydi: 'Ey Allah'ım! Senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi isterim. Cehennemden ve cehenneme yaklaştıran söz ve işten de sana sığınırım.'" Bu rivayeti İmam Ahmed Ebû Nuame Kays ibn Abaye'den tahrir etmiştir. İmam Ebû Dâvûd'un da buna yakın bir rivayeti vardır. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 172;

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56- “Yeryüzü ıslah edildikten sonra, artık orada bozgunculuk çıkarmayın. Allah’a korkarak ve umarak dua edin. Çünkü Allah’ın rahmeti iyilik edenlere yakındır.”

{ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ } “Artık yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın.” Masiyetlerle ve Allah Teâlâ’dan başkasına dua ederek.

{ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا } “Orası ıslah edildikten sonra.” Allah Teâlâ’ya taat ve dua etmek ile.

Ebû Dâvûd, Kitabü’s-Salat, “Dua” bâbı, 1480 nolu hadis. Her iki isnadda da meçhul bir ravi olduğundan dolayı haber zayıftır. Bu iki rivayet de meçhul bir ravi vardır. Bu ravi Sa’d’dan rivayet edendir. Buna göre hadis zayıftır. d) İbn Mace, Ebu Nuame’dan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: “Abdullah bin Mugaffel, oğlunun, ‘Allah’ım! Ben cennete girince senden cennetin sağ tarafından beyaz köşk isterim’ diye dua ettiğini işitti. Bunun üzerine; ‘Ey oğulcuğum Allah’tan cennet iste ve cehennem ateşinden O’na sığın. Çünkü ben, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ‘Duada haddi aşan eden bir kavim ileride gelecektir.’ buyurduğunu işittim’ dedi.” İbn Mâce, Kitabü’d-Dua, ‘Dua edişte haddi aşmanın mekruh oluşu’ bâbı, 3864 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ebûbekir ibn Ebî Şeybe, Affan, Hammad ibn Seleme, Said el-Cerîrî ve Ebû Nuame oluşturmaktadır. Affan ile Hammad ibn Seleme’nin tercüme-i hallerini sunmuştuk. Her ikisi de sika ravilerdir.

Ebûbekir ibn Ebî Şeybe. İmam Ebûbekir Abdullah ibn Muhammed ibn Ebî Şeybe el-Kûfî. Sika, hâfızdır. Tasnifleri vardır. Tirmizî dışında bütün Kütüb-i Sitte müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 445, 589 nolu madde. *Said el-Cerîrî. Ebû Mesud Said ibn İyas el-Cerîrî el-Basrî.* Sikadır. Ölümünden üç yıl önce hâfızasında değişiklik meydana geldi. Hadisleri birbirine karıştırmaya başladı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 291, 127 nolu madde.

Ebû Nuame Kays ibn Abaye. Sikadır. Kıraat bölümünde Buhârî’nin kendisinden rivayeti vardır. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesefî ve İbn Mace’nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 129, 153 nolu madde.

Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 7, s. 230, 423 nolu madde; c. 4, s. 5, 8 nolu madde; c. 8, s. 400, 712 nolu madde. Bu haberin isnadındaki ravilerin sika ve hadis de muttasıl olduğundan dolayı hadis sahihtir. Bu iki rivayet bize duada mübalagayı açıklamaktadır. Dua anında cennetteki nimetlerin türlerini sınırlandırmak da âyette nehyedilen haddi aşmanın kapsamına girmektedir.

{ وَادْعُوهُ } "Allah'a dua edin." O'na ibadet ediniz.

{ خَوْفًا } "Korkarak." O'ndan ve O'nun azabından korkarak.

{ وَطَمَعًا } "Ve umarak." O'na dönüşü umarak, cennetine girişini ummanızla.

{ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ } "Çünkü Allah'ın rahmeti." Allah Teâlâ'nın cenneti.

{ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ } "İyilik edenlere yakındır." Söz ve eylem ile iyilikte bulunan mü'minlere.

وَهُوَ الَّذِي يُزِيلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ
سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Rüzgârları, rahmeti olan (yağmurun) önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Sonunda rüzgârlar yağmurlu bulutları yüklenince, biz onu kurak bir bölgeye süreriz, oraya su indiririz, onunla her çeşit meyveleri çıkarırız. İşte ölüleri de (kabrilerinden) böyle çıkarırız. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız!"

{ وَهُوَ الَّذِي يُزِيلُ الرِّيحَ بُشْرًا } "Rüzgârları, müjdeci olarak gönderen O'dur." Tertemiz olarak.

{ بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ } "Rahmeti olan (yağmurun) önünde." Yağmurun öncesinde.

{ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ } "Sonunda rüzgârlar yüklenince." Yükseltince.

{ سَحَابًا ثِقَالًا } "Yağmurlu bulutları." Su ile ağırlaşmış bulutları.

{ سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ } "Biz onu bir bölgeye süreriz." Bir yere.

{ مَيِّتٍ } "Kurak." Her hangi bir bitkinin bitmediği.

{ فَأَنْزَلْنَا بِهِ } "Oraya indiririz." Ölü mekâna.

{ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ } "Su. Onunla çıkarırız." Yağmur ile.

{ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } “Her çeşit meyveleri.” Çeşitli meyveleri.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte yeri bitkilerle dirilttiğimiz gibi.

{ نُخْرِجُ الْمَوْتَى } “Ölüleri de (kabirlerinden) böyle çıkarırız.” Diriltir ve ölüleri kabirlerinden çıkartırız.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ } “Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız!” Ta ki öğüt alırsınız diye.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبثَ لَا يَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

58- “İyi yerin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar; kötü olan yerinki ise ancak güçlülük ve çok az çıkar. İşte biz âyetleri şükredenler için böyle değişik şekillerde açıklarız.”

{ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ } “İyi yerin bitkisi.” Bataklıkta bulunmayan tertemiz mekanın yeri.

{ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ } “Rabbinin izniyle bitkisi çıkar.” Rabbinin iradesiyle sıkıntısız, meşakkatsız çıkar. Aynı şekilde ihlaslı bir mü'min de Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyleri gönül rahatlığıyla isteyerek eda eder.

{ وَالَّذِي خَبثَ } “Kötü olan yerinki ise.” Bataklık, kötü mekânın ki.

{ لَا يَخْرِجُ } “Ancak çıkar.” Bitkisini.

{ إِلَّا نَكِدًا } “Güçlülük ve çok az.” Ancak sıkıntı ve meşakkat ile.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” Münafık Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyi gönül hoşnutluğu olmaksızın ancak zorlanarak yerine getirir.

{ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ } “Biz âyetleri böyle değişik şekillerde açıklarız.” Mü'minin ve kâfirin örneği hakkında Kur'an'ı böyle açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ } “Şükredenler için.” İman eden bir toplum için.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

59- “Biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavmim, Allah’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Çünkü ben üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum!’”

{ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Biz Nûh’u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavmim, Allah’a kulluk edin.’” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin için O’ndan başka ilâh yoktur.” Sizi kendisine davet ettiğim ilahın dışında.

{ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Çünkü ben üstünüze gelecek korkuyorum!” Sizin için gerçekleşecek şeyi biliyorum.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günün azabından.” Eğer iman etmeyecek olursanız.

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٦٠﴾

60- “Kavminin içinden ileri gelenler, ‘Biz seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz!’ dediler.”

{ قَالَ الْمَلَأُ } “İleri gelenler, dediler.” Reisleri.

{ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ } “Kavminin içinden. Biz seni görüyoruz!” Ey Nûh (‘aleyhi’s-selâm).

{ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ } “Açık bir sapıklık içinde.” Dile getirdiğin konularda açık bir hata içinde.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾

61- “Nûh dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.’”

{ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ } “Nûh dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur.’” Beyinsizlik.

{ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.” Size gönderilmiş.

﴿٦٢﴾ اٰبَلِغْكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّيْ وَانْصَحْ لَكُمْ وَاَعْلَمْ مِنْ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ

62- “Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor ve size öğüt veriyorum. Ben Allah’tan gelen (vahiy ile) bilmediğiniz şeyleri bilirim.”

{ اٰبَلِغْكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّيْ } “Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor.” Emir ve nehyi.

{ وَانْصَحْ لَكُمْ } “Ve size öğüt veriyorum.” Sizi azaptan sakındırıyor, sizi tevbe etmeye ve iman etmeye davet ediyorum.

{ وَاعْلَمْ مِنْ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ } “Ben Allah’tan gelen (vahiy ile) bilmediğiniz şeyleri bilirim.” Eğer iman etmezseniz size erişecek olan azabı.

اَوْعَجِبْتُمْ اَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

63- “Yoksa sizi Allah’ın azabıyla korkutmak için, sizin de sakınmanız ve o sayede rahmete erişebilmeniz için, Rabbiniz tarafından içinizden biri aracılığı ile vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz?”

{ اَوْعَجِبْتُمْ } “Yoksa yadırgıyorsunuz?” Hatta siz şaşırıyorsunuz.

{ اَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ } “Vahiy ve haber gelmesini mi.” Peygamberlik gelmesini.

{ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ } “Rabbiniz tarafından içinizden biri aracılığı ile.” Sizin gibi bir insan olan.

{ لِيُنْذِرَكُمْ } “Sizi Allah’ın azabıyla korkutmak için.” Sizi korkutmak için.

{ وَلَسْتُمْ } “Sizin de sakınmanız.” Ta ki sizler de Allah Teâlâ’ya itaat edesiniz de Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten sakınasınız.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ } “Ve o sayede rahmete erişebilmeniz için.” Böylece rahmet göresiniz de azap görmeyesiniz diye.

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- “Onlar onu yalan saydılar. Bunun üzerine biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalan sayanları suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir topluluk idiler.”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Onlar onu yalan saydılar.” Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ } “Bunun üzerine biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık.” Gemide olanları boğulmaktan ve azaptan.

{ وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayanları suda boğduk.” Kitabımızı ve Resûlümüz Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ } “Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir topluluk idiler.” Hidayete karşı kör idiler. Allah’ı inkâr ediyorlardı.

وَالِى عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Ad (kavmine de) kardeşleri Hûd’u gönderdik. Hûd onlara dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a ibadet edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?’”

{ وَالِى عَادِ } “Ad (kavmine de) gönderdik.” Ad kavmine de gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberleri Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Hûd’u. Hûd onlara dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a ibadet edin.’” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin için O’ndan başka ilâh yoktur.” Sizi kendisine davet ettiğim ilahın dışında.

{ أَفَلَا تَتَّقُونَ } “Hâlâ sakınmaz mısınız?” Allah Teâlâ’dan başkasına ibadet etmekten.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar, ‘Biz seni beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz!’ dediler.”

{ قَالَ الْمَلَأُ } “İleri gelenlerinden dediler.” Reisler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرِيكَ } “Kavminin kâfir olanlar. Biz seni görüyoruz.” Ey Hûd (‘aleyhi’s-selâm).

{ فِي سَفَاهَةٍ } “Beyinsizlik içinde.” Cehalet içinde.

{ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ } “Ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz!” Belirttiğin hususlarda.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾

67- “(Hûd) dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.”

{ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ } “(Hûd) dedi ki: ‘Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur.” Cehalet bulunmamaktadır.

{ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Fakat ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.” Size gönderilmiş.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَإِنَّا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾

68- “Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.”

{ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي } “Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum.” Emir ve nehyi.

{ وَاِنَّا لَكُمْ نَاصِحٌ } “Ve ben sizin için bir öğütçüyüm.” Sizi Allah Teâlâ’nın azabından sakındırıyorum. Sizi tevbe ve duaya davet ediyorum.

{ اٰمِيْنٌ } “Güvenilir.” Rabbimin risaleti noktasında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kuşkusuz sizin aranızda bundan önce ben emin idim. Bugün beni nasıl töhmet altında tutarsınız?

اَوْعَجِبْتُمْ اَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ
وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ
بَضِئَةً فَاذْكُرُوا الْآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Yoksa sizi uyarmak için, içinizden bir kimse aracılığı ile, Rabbiniz tarafından size vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz? Allah’ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, sizi yaratılış bakımından nasıl üstün kıldığını hatırlayın! Artık, kurtuluşa ermeniz için Allah’ın nimetlerini anın!”

{ اَوْعَجِبْتُمْ } “Yoksa yadırgıyor musunuz?” Aksine şaşırdınız.

{ اَنْ جَاءَكُمْ } “Size gelmesini.” Size gelmesini.

{ ذِكْرٌ } “Vahiy ve haber.” Peygamberliğin.

{ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ } “İçinizden bir kimse aracılığı ile Rabbiniz tarafından.” Sizin gibi bir beşere.

{ لِيُنذِرَكُمْ } “Sizi uyarmak için.” Sizi Allah’ın azabından korkutmasını.

{ وَاذْكُرُوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ } “Allah’ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, hatırlayın!” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helak edililişinin ardından.

{ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ } “Sizi yaratılış bakımından nasıl kıldığını.” Kuvvette ve cisimde.

{ بَضْطَةً } “Üstün.” Fazilet.

{ فَادْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ } “Artık, Allah’ın nimetlerini anın!” Allah Teâlâ’nın nimetlerini anınız ve O’na iman ediniz.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa ermeniz için.” Azap ve hışımdan kurtulmanız için.

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبَدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَآتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾

70- “Onlar dediler ki: ‘Sen bize, tek Allah’a ibadet etmemizi ve atalarımızın tapmakta olduklarını terk etmemizi bildirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen tehdit etmekte olduğun o azabı bize getir!’”

{ قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبَدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ } “Onlar dediler ki: ‘Sen bize, tek Allah’a ibadet etmemizi terk etmemizi bildirmek için mi geldin?’” Terk etmemiz için mi?

{ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا } “Ve atalarımızın tapmakta olduklarını.” Çeşitli ilahları.

{ فَآتِنَا بِمَا تَعِدُنَا } “Tehdit etmekte olduğun o azabı bize getir!” Azabı.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söyleyenlerden isen.”

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانظُرُوا إِلَيَّ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ ﴿٧١﴾

71- “(Hûd) dedi: “Artık, size Rabbinizden bir azap ve bir gazap inmiştir. Allah’ın, kendileri için hiçbir delil indirmedığı (ve hiçbir güç vermediği), sadece sizin ve atalarınızın taktığı kuru isim-

ler (putlar) hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Artık (azabı) bekleyin, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”

{ قَالَ قَدْ وَقَعَ } “(Hûd) dedi: Artık, inmiştir.” Vacip olmuştur.

{ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رَجْسٌ } “Size Rabbinizden bir azap.” Azap.

{ وَغَضَبٌ } “Ve bir gazap.” Rabbinizden bir kızgınlık.

{ أَتَجَادِلُونَنِي } “mi, benimle tartışıyorsunuz?” Benimle tartışmaya mı giriyorsunuz?

{ فِيْهِ اَسْمَاءٌ } “Kuru isimler (putlar) hakkında.” Putlar hakkında.

{ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاَبَاؤُكُمْ } “Sadece sizin ve atalarınızın taktığı.” İlahlar olarak isimlendirdiğiniz.

{ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا } “Allah’ın, kendileri için indirmedeği (ve hiçbir güç vermediği).” İbadet edilmesine.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } “Hiçbir delil.” Ne bir kitap ne de bir kanıt.

{ فَانْتَظِرُوا } “Artık (azabı) bekleyin.” Benim helakimi.

{ اِنِّيْ مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ } “Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!” Bende sizin helak oluşunuzu.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَالَّذِينَ يَدَّبُرُوكَ لَا يُلَاقُونَكَ بِذُنُوبِهِمْ اَلَا لَهُمْ اَلْاٰلِهَةُ الْاُخْرٰى ۚ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَالَّذِينَ يَدَّبُرُوكَ لَا يُلَاقُونَكَ بِذُنُوبِهِمْ اَلَا لَهُمْ اَلْاٰلِهَةُ الْاُخْرٰى ۚ
وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ

72- “Bunun üzerine onu ve onunla birlikte olanları rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanların ve iman etmeyecek olanların ise kökünü kestik.”

{ فَاصْبِرْ } “Bunun üzerine onu kurtardık.” Yani Hûd (‘aleyhî’s-selâm)’ı.

{ وَالَّذِينَ يَدَّبُرُوكَ لَا يُلَاقُونَكَ بِذُنُوبِهِمْ اَلَا لَهُمْ اَلْاٰلِهَةُ الْاُخْرٰى ۚ } “Ve onunla birlikte olanları rahmetimizle.” Diğerlerine karşı.

{ وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayanların ise kökünü kestik.” Yani kitabımızı ve resûlümüz Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ı yalanlayanların köklerini kazıdık.

{ وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ } “Ve iman etmeyecek olanların.” Onların bütünü helak olan kâfirler idiler.

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ ﴿٧٣﴾

73- “Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih’i (gönderdik). (Sâlih onlara) dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a ibadet edin, sizin için O’ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mucize olarak Allah’ın dışı devesi! Siz onu serbest bırakın da Allah’ın arzında ot yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!’”

{ وَالِى ثَمُودَ } “Semûd kavmine de (gönderdik).” Semûd kavmine de gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) nesep yönünden onların kardeşi olup dinde onların kardeşi değil idi.

{ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Sâlih’i. (Sâlih onlara) dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a ibadet edin.’” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin için O’ndan başka ilâh yoktur.” Size iman etmenizi emrettiğim ilahın dışında başka bir ilahınız yoktur.

{ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ } “Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir.” Rabbinizden bir açıklama/beyan.

{ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ } “İşte bu, size bir mucize olarak Allah’ın dışı devesi!” Allah Teâlâ’nın risaletine bir alamettir.

{ فَذَرُوهَا } “Siz onu serbest bırakın da.” Onu bırakınız da.

{ تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ } “Allah’ın arzında ot yesin.” Hicr yurdunun otundan.

{ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ } “Ona kötülükle dokunmayın.” Boğazlamakla.

{ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!” Boğazlanmasının ardından.

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِنْ سَهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا الْآءَ
اللَّهِ وَلَا تَغْنَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾

74- “Allah’ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allah’ın nimetlerini anın ve yeryüzünde fesad çıkarmayın!”

{ وَادْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ } “Allah’ın, sizi onların yerine nasıl getirdiğini hatırlayın!” Yeryüzünde onların ardından bırakılmış olarak.

{ مِنْ بَعْدِ عَادٍ } “Âd kavminden sonra.” Âd kavminin helakinin ardından.

{ وَبَوَّأَكُمْ } “Ve sizi nasıl yerleştirdiğini.” Sizi indirdiğini.

{ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سَهُولِهَا } “Yeryüzünde. Siz oranın düzlüklerinde yapıyor.” Onun çamurundan inşa ediyorsunuz.

{ قُصُورًا } “Saraylar.” Yazlıklar.

{ وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ } “Dağları oyup ediniyordunuz.” Dağlarda.

{ بُيُوتًا } “Evler.” Kış için.

{ فَاذْكُرُوا الْآءَ اللَّهِ } “Allah’ın nimetlerini anın.” Allah Teâlâ’nın nimetlerini hatırlayınız ve O’na iman ediniz.

{ وَلَا تَغْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ } “Ve yeryüzünde fesad çıkarmayın!” Yeryüzünde masiyetler işlemeyiniz ve Allah Teâlâ’dan başkasına davet etmeyiniz.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٦﴾

75- “Kavminin içinden büyüklük taslayan ileri gelenleri, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü’minlere, ‘Siz Sâlih’in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?’ dediler. Onlar, ‘Biz onunla gönderilene inanıyoruz!’ dediler.”

{ قَالَ الْمَلَأُ } “İleri gelenleri, dediler.” Reisleri.

{ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Büyüklük taslayan.” İmandan yüz çevirerek.

{ مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوا } “Kavminin içinden yine kendilerinden olup zayıf saydıkları.” Baskı altına alınanları.

{ لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ } “Mü’minlere.” Zayıf mü’minlere.

{ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ } “‘Siz Sâlih’in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?’” Size.

{ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ } “Onlar, ‘Biz onunla gönderilene’ dediler.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ مُؤْمِنُونَ } “İnanıyoruz!” Tasdik edicileriz.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾

76- “Büyüklük taslayanlar dediler ki: ‘Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!’”

{ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } “Büyüklük taslayanlar dediler ki:” İmandan yüz çevirerek,

{ اِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كٰفِرُوْنَ } “Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!”
İnkâr edicileriz.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صٰلِحُ اِنَّا بِمَا تَعِدُنَا
اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٧٧﴾

77- “Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar. ‘Ey Sâlih,’ dediler. ‘Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azabı bize getir, bakalım!’”

{ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ } “Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler.” Dişi deveyi öldürdüler.

{ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ } “Ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendilerine emrettiği Rablerinin emirlerini kabul etmekten kaçındılar.

{ وَقَالُوا يَا صٰلِحُ اِنَّا بِمَا تَعِدُنَا } “‘Ey Sâlih’ dediler. ‘Tehdit ettiğin azabı bize getir, bakalım!’” Azabı.

{ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ } “Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen.” Onunla alay ederek.

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٧٨﴾

78- “Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakaladı ve yurtlarında diz üstü cansız çökekaldılar.”

{ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ } “Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakaladı.” Azap olarak zelzele ve korkunç ses.

{ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ } “Ve yurtlarında.” Kendi yurtlarında dönüştüler.

{ جٰثِمِيْنَ } “Diz üstü cansız çökekaldılar.” Hareket etmez bir şekilde öldüler.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

79- “Sâlih o zaman onlardan yüz çevirip dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben size Rabbimin mesajını bildirdim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!’”

{ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ } “Sâlih o zaman onlardan yüz çevirip.” Onlar helak olmadan Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onların arasından çıkıp gitti.

{ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي } “Dedi ki: ‘Ey kavmim! Ben size Rabbimin mesajını bildirdim.’” Emir ve nehyi.

{ وَنَصَحْتُ لَكُمْ } “Ve size öğüt verdim.” Allah Teâlâ’nın azabından sizi sakındırdım ve sizi tevbe ve imana davet ettim.

{ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ } “Ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!” Sizler nasihat edicilere itaat etmiyorsunuz.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80- “Lût’u da, elçi olarak gönderdik. O, kavmine dedi ki: ‘Dünyada sizden önce, hiç kimsenin işlemediği bir hayâsızlığı mı işliyorsunuz?’”

{ وَلُوطًا } “Lût’u da elçi olarak gönderdik.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ı kavmine gönderdik.

{ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ } “O, kavmine dedi ki: ‘Bir hayâsızlığı mı işliyorsunuz?’” Yani livatayı.

{ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا } “Sizden önce, işlemediği.” Bu eylemi.

{ مِنْ أَحَدٍ } “Hiç kimsenin.” Hiçbir kişinin.

{ مِنَ الْعَالَمِينَ } “Dünyada.” Sizden önce.

﴿٨١﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ

81- "Siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz!"

{ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ } "Siz erkeklere mi gidiyorsunuz?" Erkeklerin oturağına.

{ شَهْوَةً } "Şehvetle." Sizin için daha şehvetli.

{ مِنْ دُونِ النِّسَاءِ } "Kadınları bırakıp." Hanımların ön organlarından.

{ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ } "Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz!" Şirkte aşırı giden helali aşır harama varan kimselersiniz.

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنْفُسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Kavminin cevabı yalnızca şöyle demek oldu: 'Onları (Lût ve O'na tâbi olanları) kasabanızdan çıkarın. Çünkü onlar temizlenmiş insanlardır!'"

{ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ } "Kavminin cevabı yalnızca ... oldu." Kavminin yanıtı ancak şöyle oldu.

{ إِلَّا أَنْ قَالُوا } "Şöyle demek oldu." Birbirlerine şöyle dediler:

{ أَخْرِجُوهُمْ } "Onları (Lût ve ona tâbi olanları) çıkarın." Yani Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ı, Zaura ve Riys⁹ adındaki iki kızını.

{ مِنْ قَرْيَتِكُمْ } "Kasabanızdan." Yurdunuzdan/beldenizden/shehrinizden.

{ إِنَّهُمْ أَنْفُسٌ يَتَطَهَّرُونَ } "Çünkü onlar temizlenmiş insanlardır!" Erkeklerin ve hanımların oturaklarından kaçınan.

﴿٨٣﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ

⁹ Eserin bir başka baskısında bu isim "Riş" olarak geçmektedir.

83- “Bunun üzerine onu ve kendisine inananları kurtardık. Yalnız karısı geri kalanlardan oldu.”

{ فَانْجَيْنَاهُ } “Bunun üzerine onu kurtardık.” Yani Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ وَأَهْلَهُ } “Ve kendisine inananları.” İki kızı Zaura ve Riys .

{ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ } “Yalnız karısı geri kalanlardan oldu.” Helakle geride kalanlardan oldu.

﴿ ٨٤ ﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

84- “Üzerlerine yağmur gibi (taş) yağdırdık. Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak.”

{ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ } “Üzerlerine yağdırdık.” Onların, yolcularının ve yabancılarının üzerine indirdik.

{ مَطَرًا } “Yağmur gibi (taş).” Gökten taş.

{ فَانْظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ } “Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna.” Müşriklerin sonlarının helakle nasıl olduğuna bak.

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخُسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿ ٨٥ ﴾

85- “Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı gönderdik. Dedi ki: ‘Ey kavimim! Allah’a ibadet edin, sizin için ondan başka ilâh yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Ölçüyü ve tartıyı dosdoğru yapın ve insanların sahip olduğu hak ve mallarını eksiltmeyin! Yeryüzü düzene girdikten sonra, orada fesad çıkarmayın! Eğer inanmış kimselerseniz, böylesi sizin için daha hayırlıdır.”

{ وَالَى مَدْيَنَ } “Medyen’e de gönderdik.” Medyen’e de gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberlerini.

{ شُعَيْبًا قَالَتْ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Şuayb’ı. Dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a ibadet edin.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin için ondan başka ilâh yoktur.” Size iman etmesini emrettiğim ilahın dışında.

{ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ } “Size açık bir delil gelmiştir.” Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden.” Allah Teâlâ’nın risaletine.

{ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ } “Ölçüyü ve tartıyı dosdoğru yapın.” Ölçüyü ve tartıyı tastamam, dosdoğru yapınız.

{ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ } “Ve insanların sahip olduğu hak ve mallarını eksiltmeyin!” Ölçü ve tartıda insanların haklarını kısmayınız.

{ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde fesad çıkarmayın!” Masiyetler, Allah Teâlâ’dan başkasına dua etmek ve ölçü ve tartıda kısmak ile.

{ بَعْدَ إِضْلَاحِهَا } “Orası düzene girdikten sonra.” Allah Teâlâ’ya taat ve dua etmekle, ölçü ve tartının eksiksiz yapılmasıyla.

{ ذَلِكُمْ } “Böylesi.” Tevhid ve ölçü ve tartının eksiksiz tastamam yapılması.

{ خَيْرٌ لَكُمْ } “Sizin için daha hayırlıdır.” İçinde bulunduğunuz durumdan.

{ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } “Eğer inanmış kimselerseniz.” Size dile getirdiğim hususları onaylayıcılar iseniz.

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ
أَمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَادْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَرَكُمْ وَانظُرُوا

86- “Her yolun başında oturup, tehdit ederek, O’na iman edenleri Allah yolundan çevirmeye ve (Allah yolunu) eğriltmeye çalışmayın. Siz az iken, Allah’ın sizi çoğalttığı zamanı hatırlayın! Fesad çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!”

{ وَلَا تَقْعُدُوا } “Oturup.” Oturmuyunuz.

{ بِكُلِّ صِرَاطٍ } “Her yolun başında.” İnsanların uğrak yeri olan her yolun başında.

{ تُوعِدُونَ } “Tehdit ederek.” Döverek ve korkutarak, sizin yolunuzdan geçen gariplerin/yolcuların elbiselerini alıyorsunuz.

{ وَتَضُدُونَ } “Çevirmeye.” Çeviriyorsunuz.

{ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolundan.” Allah’ın dininden ve O’na itaat etmekten.

{ مَنْ آمَنَ بِهِ } “O’na iman edenleri.” Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’a iman edenleri.

{ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا } “Ve (Allah yolunu) eğriltmeye çalışmayın.” Onun değiştirilmiş olmasını arzulamayın.

{ وَادْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا } “Siz az iken, zamanı hatırlayın!” Adet bakımından.

{ فَكَثَرَكُمْ } “Allah’ın sizi çoğalttığı.” Sayı bakımından.

{ وَأَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ } “Fesad çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!” Sizden önceki müşriklerin durumlarının, sonlarının helakle nasıl olduklarına.

وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

87- “İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”

{ وَأَنْ كَانَ } "Olursa." Muhakkak olur.

{ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلَتْ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا }
 "İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin!" Bizim ile sizin aranızda azap ile hüküm edinceye kadar.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ } "Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
 Hükmedenlerin.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾

88- "Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler, 'Ey Şuayb, dediler. Ya seni ve seninle birlikte iman edenleri kasabamızdan çıkaracağız, ya da dinimize dönersiniz!' Şuayb dedi: 'İstemesek de mi (dininize döneceğiz?)'"

{ قَالَ الْمَلَأُ } "İleri gelenler, dediler." Reisler.

{ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا } "Büyüklük taslayan." İmandan yüz çevirerek büyüklenenler.

{ مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ } "Onun kavminden. Ey Şuayb ... Ya seni ve seninle birlikte iman edenleri çıkaracağız." Sana iman edenleri.

{ مِنْ قَرْيَتِنَا } "Kasabamızdan." Şehrimizden.

{ أَوْ لَتَعُوذُنَّ } "Ya da dönersiniz!" Muhakkak girersiniz.

{ فِي مِلَّتِنَا } "Dinimize." Dinimize.

{ قَالَ } "(Şuayb) dedi." Şuayb ('aleyhi's-selâm).

{ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ } "İstemesek de mi (dininize döneceğiz?)." Biz istemesek de bizi buna zorlayacak mısınız?

قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهَ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبُّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

89- “Allah bizi, sizin dininizden kurtarmışken, yine o dine dönersek, Allah’a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz olan Allah dilemedikçe, biz sizin dininize dönmeyiz! Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah’a güvenip dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısı!”

{ قَدْ افْتَرَيْنَا } “Uydurmuş oluruz.” İftira düzmüş oluruz.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا } “Allah’a karşı yalan.” Bâtıl.

{ إِنْ عُدْنَا } “Dönersek.” Girersek.

{ فِي مِلَّتِكُمْ } “Yine o dine.” Dininize.

{ بَعْدَ إِذْ نَجَّيْنَا اللَّهَ مِنْهَا } “Allah bizi, sizin dininizden kurtarmışken.” Dininizden.

{ وَمَا يَكُونُ لَنَا } “Bize yaraşmaz.” Bizim için caiz değildir.

{ أَنْ نَعُودَ فِيهَا } “Sizin dininize dönmeyiz!” Allah Teâlâ’ya ortak koşmak olan dininize girmemiz.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا } “Rabbimiz olan Allah dilemedikçe.” Kalbimizden marifetin çekilmesi.

{ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا } “Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır.” Bizdeki her şeyi bilir.

{ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا } “Biz sadece Allah’a güvenip dayanırız. Ey Rabbimiz!” Ey Rabbimiz.

{ اَفْتَحْ } "Hükmet!" Hükmet.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ } "Bizimle kavmimiz arasında adaletle." Adaletle.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ } "Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!" Hükmedenlerin.¹⁰

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذَا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Onun kavminden inkâr eden ileri gelenler dediler ki: 'Eğer Şuayb'a uyarsanız, işte o zaman ziyana uğrayanlardan olursunuz!'"

{ وَقَالَ الْمَلَأُ } "İleri gelenler dediler ki." Reisler/liderler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ } "Onun kavminden inkâr eden." Ayak takımına.

{ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا } "Eğer Şuayb'a uyarsanız." Dininde.

{ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَاسِرُونَ } "İşte o zaman ziyana uğrayanlardan olursunuz!" Muhakkak aldanan cahillerden.

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾

91- "Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayiverdi. Hemen oldukları yerde cansız olarak yere düştüler."

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "'el-Fettah' sözcüğü kadı ve hâkim anlamına gelmektedir (اَفْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا) (7/A'râf/89) 'Ey Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında sen hakk olanı hükmet' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (اَفْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Ey Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında sen hükmet." Taberî, c. 9, s. 2.

c) Yine Taberî, Katâde kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Ben, Zuyezen'in kızının, kocasına 'Ufâtihuke/Gel, seni muhakeme edeyim' hitabını duyuncaya kadar, (اَفْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ) 'Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!' hitabının manasını tam olarak anlamamıştım." Taberî, c. 9, s. 2.

{ فَأَخَذَتْهُمْ الرَّجْفَةُ } “Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi.” Azapla zelzele ve korkunç çılgılık.

{ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ } “Hemen oldukları yerde.” Kendi şehirlerinde ve askerlerinde.

{ جَائِمِينَ } “Cansız olarak yere düştüler.” Ölüler olarak.

الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا هُمُ الْخَاسِرِينَ ٩٢

92- “Şuayb’ı yalan sayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular! Şuayb’ı yalan sayanlar, işte ziyana uğrayanlar, onlar oldular.”

{ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا } “Şuayb’ı yalan sayanlar.” Helak oldular.

{ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا } “Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular!” Sanki yeryüzünde hiç bulunmadılar.

{ هُمُ الْخَاسِرِينَ } “Şuayb’ı yalan sayanlar, işte ziyana uğrayanlar, onlar oldular.” Cezalandırılma konusunda aldananlardan oldular.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ٩٣

93- “Şuayb onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: ‘Ey kavmim! Size Rabbinin vahyini ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?’”

{ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ } “Şuayb onlardan yüz çevirdi.” Helak olmalarından önce onların arasından ayrılıp çıktı.

{ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي } “Ve dedi ki: ‘Ey kavmim! Size Rabbinin vahyini ulaştırdım.’” Emir ve nehyi.

{ وَنَصَحْتُ لَكُمْ } “Ve size öğüt verdim.” Sizi Allah Teâlâ’nın azabından sakındırdım ve sizi tevbe ve imana davet ettim.

{ فَكَيْفَ أَسَى } “Artık nasıl acırım?” Nasıl hüznülenirim?

{ عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ } “Kâfir bir kavme.” Allah Teâlâ’yı inkâr edip helak olan.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّغُونَ ﴿٩٤﴾

94- “Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oranın halkını (peygambere başkaldırdıklarından dolayı) belki yalvarırlar diye yoksulluk ve darlıkla sıkışmıştır.”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ } “Biz hangi ülkeye gönderdiysek.” Ehlini helak ettiğimiz.

{ مِنْ نَّبِيٍّ } “Bir peygamber.” Gönderilmiş bir peygamber.

{ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا } “Oranın halkını (peygambere başkaldırdıklarından dolayı) sıkışmıştır.” Helak olmalarından önce.

{ بِالْبَأْسَاءِ } “Yoksulluk.” Korku, bela ve şiddetli sıkıntılarla.

{ وَالضَّرَاءِ } “Ve darlıkla.” Hastalıklar, acılar ve açlıklar.

{ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّغُونَ } “Belki yalvarırlar diye.” İman etsinler diye. Ancak iman etmediler.

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

95- “Sonra bu sıkıntıyı iyiliğe çevirdik. Sonra (mal ve sayıca) çoğalınca da, ‘Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamıştı!’ dediler. Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yalayıverdik.”

{ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ } “Sonra bu sıkıntıyı iyiliğe çevirdik.” Kıtlık, kuraklık ve şiddetin yerine bolluk, genişlik ve nimetler.

{ حَتَّىٰ عَفَوْا } “Sonra (mal ve sayıca) çoğalınca da.” Biriktirdiler ve malları çoğaldı.

{ وَقَالُوا قَدْ مَسَّ } “Yaşamıştı! Dediler.” Muhakkak isabet etmişti.

{ أَبَاءَنَا الضُّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ } “Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç.” Bize isabet ettiği gibi şiddet ve bolluk babalarımıza da isabet etmişti. Onlar dinleri üzere sabrettiler. Bizler de onlar gibiyiz. Onlara uyarız.

{ فَأَخَذْنَا هُمْ بِغَتَّتِهِمْ } “Biz de onları, ansızın yakalayışımızla.” Azapla ansızın yakalayışımızla.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Hiç farkında olmadıkları bir sırada.” Azabın inişini bilmedikleri bir halde.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَا هُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

96- “Eğer o ülkelerin halkı iman edip, sakınmış olsalardı, üzerlerine gökten ve yerden bereket (kapılarını) açardık. Fakat onlar (peygamberlerini) yalan saydılar. Biz de onları yaptıklarına karşılık yakalayışımızla.”

{ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ } “Eğer o ülkelerin halkı.” Ehlini helak ettiğimiz beldeler.

{ آمَنُوا } “İman edip.” Kitaplara ve resûllere.

{ وَاتَّقَوْا } “Sakınmış olsalardı.” Küfür, şirk, ahlaksızlıklardan sakınıp tevbe etselerdi.

{ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ } “Üzerlerine gökten bereket (kapılarını) açardık.” Yağmurla.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerden.” Bitkiler ve ürünlerle.

{ وَلَكِنْ كَذَّبُوا } “Fakat onlar (peygamberlerini) yalan saydılar.” Resûllerimi ve kitaplarımı.

{ فَأَخَذْنَا هُمْ } “Biz de onları yakalayiverdik.” Kıtlık, kuraklık ve azap ile.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Yaptıklarına karşılık.” Peygamberleri ve kitapları yalanlamalarına.

﴿٩٧﴾ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ

97- “O ülkelerin halkı gece uykuda iken, azabımızın kendilerine gelmesinden güvende mi oldular?”

{ أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ } “O ülkelerin halkı güvende mi oldular?” Mekke ehli.

{ أَنْ يَأْتِيَهُمْ } “Kendilerine gelmesinden.” Kendilerine gelmemesinden.

{ بَأْسُنَا } “Azabımızın.” Azabımızın.

{ بَيَاتًا } “Gece.” Geceleyin.

{ وَهُمْ نَائِمُونَ } “Uykuda iken.” Bundan gafil oldukları bir haldeyken.

﴿٩٨﴾ أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ

98- “Yoksa o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken, kendilerine azabımızın gelmesinden güvende mi oldular?”

{ أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ } “O ülkelerin halkı güvende mi oldular?” Mekke ehli.

{ أَنْ يَأْتِيَهُمْ } “Kendilerine gelmesinden.” Kendilerine gelmemesinden.

{ بَأْسُنَا } “Azabımızın.” Azabımızın.

{ ضُحًى } “Kuşluk vakti.” Gündüzleyin.

{ وَهُمْ يُلْعَبُونَ } “Eğlenirlerken.” Bâtıla dalmış bir haldeyken.

﴿٩٩﴾ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

99- “Yoksa onlar, Allah’ın tuzağından güvende mi oldular? Fakat zi-yana uğramayı göze alanlardan başkası Allah’ın tuzağından gü-vende olamaz.”

{ أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ } “Yoksa onlar, Allah’ın tuzağından güvende mi ol-dular?” Allah Teâlâ’nın azabından.

{ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ } “Fakat Allah’ın tuzağından güvende olamaz.” Al-lah Teâlâ’nın azabından.

{ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ } “Ziyana uğramayı göze alanlardan başkası.” Aldanan kâfirlerden.

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبَنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100- “Önceki sahiplerinden sonra, yeryüzünde ona vâris olanlara, hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki biz dilesek, onları günahları yüzünden cezalandırırız ve kalplerini mühürleriz, artık hiç işitmezler.”

{ أَوَلَمْ يَهْدِ } “Hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki?” Açığa çıkmadı mı?

{ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ } “Yeryüzünde ona vâris olanlara.” Mekke yur-duna.

{ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا } “Önceki sahiplerinden sonra.” Ehlinin helak oluşu-nun ardından.

{ أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبَنَاهُمْ } “Biz dilesek, onları cezalandırırız.” Onları azap-landırırız.

{ بِذُنُوبِهِمْ } “Günahları yüzünden.” Onlardan öncekileri azaplandırı-dığımız gibi.

{ وَنَطْبَعُ } “Mühürleriz.” Böylece mühürleriz.

{ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ } “Ve kalplerini. Artık hiç işitmezler.” Hi-dayeti duymazlar ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik etmezler.

تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾

101- “İşte o ülkelerin bazı haberlerini sana anlatıyoruz. Onlara peygamberleri, açık mucizeler getirmişti. Fakat daha önceden yalanladıkları için inanmak istemediler. İşte Allah, inkâr edenlerin kalplerini böyle mühürler!”

{ تِلْكَ الْقُرَى } “İşte o ülkelerin.” Ehlini helak ettiğimiziz.

{ نَقُصُّ عَلَيْكَ } “Sana anlatıyoruz.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı sana inzal ediyoruz.

{ مِنْ أَنْبَاءِهَا } “Bazı haberlerini.” O ülkelerin helak edilişlerine dair haberle.

{ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Onlara peygamberleri, açık mucizeler getirmişti.” Emir, nehy ve alametler.

{ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } “Fakat inanmak istemediler.” Kitaplara ve resûllere.

{ بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ } “Daha önceden yalanladıkları için.” Misak gününden önce. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ümmetlerin ilkinin yalanladıklarını ümmetlerin sonuncusu iman etmemiştir.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللَّهُ } “Allah, böyle mühürler!” Allah Teâlâ mühür vurur.

{ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ } “İnkâr edenlerin kalplerini.” Allah’ın ilminde kendisini inkâr edenlerin kalbine.

وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

102- “Biz onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey göremedik. Belki pek çoğunu gerçekten fâsıklar olarak bulduk.”

{ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ } “Biz onların çoğunda, bir şey göremedik.” Onların çoğunu.

{ مِنْ عَهْدٍ } “Sözünde durma diye.” İlk ahid üzere.

{ وَإِنْ وَجَدْنَا } “Belki bulduk.” Muhakkak gördük.

{ أَكْثَرَهُمْ } “Pek çoğunu.” Onların bütünü.

{ لَفَاسِقِينَ } “Gerçekten fâsıklar olarak.” Ahdi bozucular olarak.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾

103- “Bu (peygamberlerden) sonra Musa’yı, mucizelerimizle Firavun’a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Onlar ise (o mucizeleri inkâr ederek kendilerine) zulmettiler. Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!”

{ ثُمَّ بَعَثْنَا } “Gönderdik.” Gönderdik.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Bu (peygamberlerden) sonra.” Bu resûllerin ardından.

{ بِآيَاتِنَا } “Musa’yı, mucizelerimizle.” Dokuz mucize ile.

{ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ } “Firavun’a ve onun ileri gelen adamlarına.” Kavmine.

{ فَظَلَمُوا بِهَا } “Onlar ise (o mucizeleri inkâr ederek kendilerine) zulmettiler.” Âyetleri inkâr ettiler.

{ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ } “Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!” Müşriklerin helak ile sonlarının nasıl olduğuna.

﴿١٠٤﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

104- "Musa dedi: 'Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.'"

{ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ } "Musa dedi: 'Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.'" Firavun ise "Yalan söyledin." demiştir.

حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٠٥﴾

105- "Bana yaraşan Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylememektir. Ben size Rabbiniz tarafından açık bir mucize getirdim, artık İsrailoğullarını benimle birlikte gönder!"

Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki:

{ حَقِيقٌ } "Yaraşan." Bana yaraşır olan.

{ عَلَىٰ أَن لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ } "Bana Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylememektir." Doğruyu söylememekten başka bir şey.

{ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ } "Ben size açık bir mucize getirdim." Açıklama.

{ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ } "Rabbiniz tarafından. Artık İsrailoğullarını benimle birlikte gönder!" Mallarının az oluşu ve çok oluşu ile birlikte.

﴿١٠٦﴾ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

106- "(Firavun) dedi: 'Eğer bir mucize getirdiysen, gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!'"

{ قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ } "(Firavun) dedi: 'Eğer bir mucize getirdiysen.'" Alamet.

{ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } "Gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!" Senin resûl olduğuna dair.

فَالْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿١٠٧﴾

107- "(Bunun üzerine Musa) asasını yere attı. Bir de ne görsünler, asa apaçık bir ejderha oluverdi!"

{ فَالْقَى عَصَاهُ } "(Bunun üzerine Musa) asasını yere attı." Bu ilk mucizesidir.

{ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ } "Bir de ne görsünler, asa apaçık bir ejderha oluverdi." Sapsarı erkek bir yılan. Sü'bân, yılanların en büyüğüdür.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾

108- "Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o, bakanların (gözlerini kamaştırarak derecede) bembeyaz oluverdi!"

{ وَنَزَعَ يَدَهُ } "Elini çıkardı." Koltuğunun altından.

{ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ } "Bir de ne görsünler, o, (gözlerini kamaştırarak derecede) bembeyaz oluverdi!" Aydınlatan.

{ لِلنَّاظِرِينَ } "Bakanların." O ele bakanlara.

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾

109- "Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Bu, gayet usta bir büyücüdür!'"

{ قَالَ الْمَلَأُ } "İleri gelenler dediler ki." Liderler.

{ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ } "Firavun'un kavminden. Bu, gayet usta bir büyücüdür!" Sihirde mahir.

يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾

110- "Sizi yurduunuzdan çıkarmak istiyor. Bu konuda siz ne buyursunuz?"

{ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ } “Sizi yurduvuzdan çıkarmak istiyor.” Mısır diyarından.

{ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ } “Bu konuda siz ne buyurursunuz?” Bunun üzerine Firavun onlara şöyle dedi: “Onun durumu hakkında sizlerin görüşü nedir?”

﴿ ١١١ ﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

111- “Onlar dediler ki: ‘Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de haberciler gönder.’”

{ قَالُوا أَرْجِهْ } “Onlar dediler ki: ‘Onu alıkoy.’” Onu durdur.

{ وَأَخَاهُ } “Ve kardeşini.” Harun’u durdur. Ve o ikisini öldürme.

{ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ } “Şehirlere de haberciler gönder.” Polisleri.

﴿ ١١٢ ﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ

112- “Sana gayet usta büyücülerin hepsini getirsinler!”

{ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ } “Sana gayet usta büyücülerin hepsini getirsinler!” Sihirde maharet sahibi olanları.

﴿ ١١٣ ﴾ وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

113- “Büyücüler Firavun’a geldiler; ‘Eğer üstün gelen biz olursak, bize bir ödül var mı?’ dediler.”

{ وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ } “Büyücüler Firavun’a geldiler.” Yetmiş sihirbaz.

{ قَالُوا } “Dediler.” Firavun’a.

{ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا } “Bize bir ödül var mı?” Bize bahşedeceğin bir hediye.

{ إِنَّ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ } “Eğer üstün gelen biz olursak.” Musa’ya galip gelecek olursak.

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

114- “(Firavun), ‘Evet var, hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!’ dedi.”

{ قَالَ نَعَمْ } “(Firavun), Evet var’ dedi.” Sizin için benim katımda bu isteğiniz olacak.

{ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ } “Hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!” Katımda bana yakınlaştırmışlardan olacaksınız.

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْكَينَ ﴿١١٥﴾

115- “Onlar, ‘Ey Musa! Sen mi asanı önce atacaksın, yoksa biz mi (değneğimizi ve iplerimizi önce) atalım?’ dediler.”

{ قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ } “Ey Musa! Sen mi asanı önce atacaksın, dediler.” İlk olarak sen mi atacaksın?

{ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْكَينَ } “Yoksa biz mi (değneğimizi ve iplerimizi önce) atalım.” İlk olarak biz mi.

قَالَ الْقَوْمَ فَلَمَّا الْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَزْهَبُوهُمْ وَجَآؤُ

بِسِحْرِ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

116- “(Musa) ‘Siz (önce) atın!’ dedi. Onlar, atacaklarını atınca, insanların gözünü büyülediler ve büyük bir sihir gerçekleştirerek, onları dehşete düşürdüler.”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ الْقَوْا } “Siz (önce) atın!” İlk olarak siz atın.

{ فَلَمَّا الْقَوْا } “Onlar, atacaklarını atınca.” Yetmiş asa ve yetmiş ip atınca.

{ سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ } “İnsanların gözünü büyülediler.” İnsanların gözlerini sihirle boyadılar.

{ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ } “Onları dehşete düşürdüler.” Onları korkuttular.

{ وَجَآؤُ بِسِحْرِ عَظِيمٍ } “Ve büyük bir sihir gerçekleştirerek.” Açık bir yalan gerçekleştirdiler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Büyük bir rukye.

﴿١١٧﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ

117- “Biz Musa’ya, ‘Sen de asanı yere at!’ diye vahyettik. Bir de ne görsünler asa, onların yalandan yaptıklarını yutuyor!”

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ } “Biz Musa’ya, ‘Sen de asanı yere at!’ diye vahyettik.” Bunun üzerine o da bıraktı.

{ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ } “Bir de ne görsünler asa, yutuyor!” Yutuyor.

{ مَا يَأْفِكُونَ } “Onların yalandan yaptıklarını.” Uydurdukları asaları ve ipleri.

﴿١١٨﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

118- “Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti.”

{ فَوَقَعَ الْحَقُّ } “Böylece gerçek ortaya çıktı.” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın haklı olduğu açığa çıktı.

{ وَبَطَلَ } “Boşa gitti.” İzmihlal oldu.

{ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Ve onların yaptıkları.” Yaptıkları sihir.

﴿١١٩﴾ فَعَلَبُوا هَٰذَاكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ

119- “Onlar orada yenildiler ve horlanmış bir şekilde geri döndüler.”

{ فَعَلَبُوا هَٰذَاكَ } “Onlar orada yenildiler.” Bu esnada Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) onları mağlup eyledi.

{ وَانْقَلَبُوا } “Geri döndüler.” Döndüler.

{ صَاغِرِينَ } “Ve horlanmış bir şekilde.” Zeliller olarak.

وَالْقِيَّ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

120- “Büyücüler ise secde ederek yere kapandılar.”

{ وَالْقِيَّ السَّحَرَةُ } “Büyücüler ise yere kapandılar.” Sihirbazlar yere atıldılar.

{ سَاجِدِينَ } “Secde ederek.” Allah Teâlâ’ya. O derece çabuk secdeye vardılar ki sanki kendilerini atmış gibi oldular.

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾

121- “Âlemlerin Rabbine, iman ettik, dediler.”

{ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbine, iman ettik.’ dediler.” Firavun dedi ki, “Sizler ancak beni kastediyorsunuz.”

رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿١٢٢﴾

122- “Musa ve Harun’un Rabbine iman ettik.’ dediler.”

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اَذِنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَّكْرْتُمُوهُ فِى الْمَدِيْنَةِ لِتُخْرِجُوْا مِنْهَا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿١٢٣﴾

123- “Firavun dedi: ‘Ben size izin vermeden O’na iman ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yok ki bu, halkını oradan çıkarmak için şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır. (Size yapacağımı) yakında göreceksiniz!’”

Dediler ki:

{ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ } “Musa ve Harun’un Rabbine iman ettik.” Dediler.

{ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ } “Firavun dedi: ‘O’na iman ettiniz, öyle mi?’” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm)’ın Rab-bini tasdik mi eylediniz?

{ قَبْلَ اَنْ اَذِنَ } “Ben izin vermeden.” Emretmeden.

{ لَكُمْ إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَكْرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ } “Size. Hiç şüphe yok ki bu, şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır.” Siz ve Musa (‘aleyhi’s-selâm) aranızda.

{ لَنُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا } “Halkını oradan çıkarmak için.” Hile ile.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } “(Size yapacağımı) yakında göreceksiniz!”

﴿١٢٤﴾ لَا قِطْعَنٌ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَا صَلْبَيْنَكُمُ أَجْمَعِينَ

124- “Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!”

{ لَا قِطْعَنٌ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ } “Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim.” Sağ eli ve sol ayağı.

{ ثُمَّ لَا صَلْبَيْنَكُمُ أَجْمَعِينَ } “Sonra da hepinizi asacağım!” O nehrin kenarında.

﴿١٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

125- “Onlar dediler: ‘Biz gerçekten (ölüp) Rabbimize döneceğiz.’”

{ قَالُوا } “Onlar dediler.” Yani sihirbazlar.

{ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ } “Biz gerçekten (ölüp) Rabbimize döneceğiz.” Dönücüleriz.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ أَمْنَا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

126- “Sen Rabbimizin âyetleri bize gelince, sırf ona iman ettik diye bizden intikam alacaksın! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı Müslüman olarak al!”

{ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا } “Bizden intikam alacaksın!” Bizi eleştiriyorsun ve bizi cezalandırıyorsun.

{ إِلَّا أَنْ أَمْنَا } “Sırf ona iman ettik diye.” İman etmemiz nedeniyle.

{ بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَنَا } “*Sen Rabbimizin âyetleri bize gelince.*” Bize geldiği anda.

{ رَبَّنَا أفرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا } “*Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır.*” Asılma esnasında ve kesilme anında bize sabırla ikramda bulun ki kâfirler olarak dönmeyelim.

{ وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ } “*Ve canımızı Müslüman olarak al!*” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini üzere ihlâşlar olarak.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَالْهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

127- “Firavun kavminden ileri gelenler, şöyle dediler: ‘Musa’yı ve kavmini (Mısır) toprağında, fesad çıkarsınlar, seni ve tanrılarını terk etsinler diye mi serbest bırakıyorsun?’ Firavun dedi: ‘Onların erkek çocuklarını öldüreceğiz ve kadınlarını ise sağ bırakacağız; çünkü biz, onların üzerinde yok edici bir güce sahibiz!’”

{ وَقَالَ الْمَلَأُ } “*İleri gelenler, şöyle dediler.*” Liderler.

{ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى } “*Firavun kavminden. Musa’yı serbest bırakıyorsun.*” Musa’yı bırakıyor musun?

{ وَقَوْمَهُ } “*Ve kavmini.*” Onları öldürmüyor musun?

{ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ } “*(Mısır) toprağında, fesad çıkarsınlar.*” Dini ve ibadeti değiştirmekle.

{ وَيَذَرَكَ } “*Seni terk etsinler diye mi?*” Seni terk etsinler diye mi?

{ وَالْهَتَكَ } “*Ve tanrılarını.*” Eğer “*Alihetike.*” şeklinde tilâvet edilirse ilâhlarına ibadeti anlamına gelir. Eğer “*İlaheteke.*” şeklinde tilâvet edilirse ilâhlıkla sana yapılan kulluğu anlamına gelir.

{ قَالَ } “*Firavun dedi.*” Firavun dedi.

{ سَنَقْتُلُ أَبْنَاءَهُمْ } “Onların erkek çocuklarını öldüreceğiz.” Onları ilk olarak öldürdüğümüz gibi onların çocuklarını küçükken de öldüreceğiz.

{ وَنَسْجِي } “Sağ bırakacağız.” Hizmetkâr olarak kullanacağız.

{ نِسَاءَهُمْ } “Ve kadınlarını ise.” Büyüklerini.

{ وَأَنَا فَوْقَهُمْ } “Çünkü biz, onların üzerinde.” Onların üzerinde.

{ قَاهِرُونَ } “Yok edici bir güce sahibiz!” Baskı kurucu.

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاضْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

128- “Musa kavmine dedi: ‘Allah’tan yardım isteyin ve sabredin! Kuşkusuz yeryüzü Allah’ındır. Ona kullarından kimi dilerse onu mirasçı yapar. Sonunda kurtuluş sakınanlarındır.”

{ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاضْبِرُوا } “Musa kavmine dedi: ‘Allah’tan yardım isteyin ve sabredin!’” Belaya sabredin.

{ إِنَّ الْأَرْضَ } “Kuşkusuz yeryüzü.” Mısır diyarında.

{ يُورِثُهَا } “Allah’ındır. Ona mirasçı yapar.” Konaklatır.

{ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ } “Kullarından kimi dilerse onu Sonunda kurtuluş.” Cennet.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Sakınanlarındır.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

قَالُوا أَوِذْنًا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ
يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

129- “Kavmi (Musa’ya) dedi: ‘Sen bize (peygamber olarak) gelmezden önce de, geldikten sonra da biz eza gördük!’ Musa dedi:

'Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yapacağınıza bakar!'"

{ قَالُوا } "Kavmi (Musa'ya) dedi." Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{ أُوذِينَا } "Biz eza gördük!" Oğulların öldürülmesi, hanımları hizmetçi olarak çalıştırılması ve çalışmak ile azap gördük.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْنَا } "Sen bize (peygamber olarak) gelmezden önce de, geldikten sonra da." Risaletle gelişinden sonra.

{ قَالَ } "Musa dedi." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ عَسَى رَبُّكُمْ } "Umulur ki, Rabbiniz." Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ için kullanılınca vaciptir, anlamına gelir.

{ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ } "Düşmanınızı helâk edip." Kıtlıkla ve açlıkla Firavun'u ve kavmini.

{ وَيَسْتَحْلِفُكُمْ فِي الْأَرْضِ } "Onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da." Mısır yurduna sizi yerleştiririz.

{ فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ } "Nasıl işler yapacağınıza bakar!" Taatinde.

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٣٠﴾

130- "Andolsun ki biz, Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsul eksikliği ile tutup sıktık."

{ وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ } "Andolsun ki biz, Firavun'a uyanları tutup sıktık." Kavmini.

{ بِالسِّنِينَ } "Yıllarca kuraklık." Yıllarca kıtlık ve açlık ile.

{ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ } "Ve mahsul eksikliği ile." Meyvelerin helak oluşu ile.

{ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ } "Ders alsınlar diye." Ta ki öğüt alsınlar diye.

فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

131- “Sonra kendilerine iyilik gelince, onlar, ‘Bu, bizim hakkımızdır.’ dediler. Başlarına bir kötülük geldiğinde ise, bunu Musa ve onunla birlikte olanların uğursuzluğuna yordular. Oysa gerçek şudur ki, onların uğursuzluğu ancak Allah katındandır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler!”

{ فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ } “Sonra kendilerine iyilik gelince.” Bolluk, genişlik ve nimetler.

{ قَالُوا لَنَا } “Onlar, ‘Bizim hakkımızdır.’ dediler.” Bizim için yaraşan budur.

{ هَذِهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ } “Bu. Başlarına bir kötülük geldiğinde ise.” Kıtlık, kuraklık ve şiddetli sıkıntılar.

{ يَطَّيَّرُوا } “Uğursuzluğuna yordular.” Uğursuzluğa saydılar.

{ بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ } “Bunu Musa ve onunla birlikte olanların.” Allah Teâlâ buyurdu ki.

{ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ } “Oysa gerçek şudur ki, onların uğursuzluğu ancak.” Onların şiddetli sıkıntıları ve bollukları.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katındandır.” Allah Teâlâ’dandır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ } “Fakat onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bunu bilmezler!” Bunu bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

132- “Onlar (Musa’ya), ‘Bizi büyülemek için hangi mucizeyi getirirsen getir, biz yine de sana inanacak değiliz.’ dediler.”

{ وَقَالُوا } “Onlar (Musa’ya), dediler.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ مَهْمَا } “Hangi.” Her ne.

{ تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ } “Bize mucizeyi getirirsen getir.” Mucizeyi.¹¹

{ لِنَسْحَرَنَّا بِهَا } “Bizi büyülemek için.” Gözlerimizi bu mucize ile almak için.

{ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ } “Biz yine de sana inanacak değiliz.” Risale-tini tasdik ediciler değiliz. Bunun üzerine Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) onlara beddua etti.

فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ
مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

133- “Bunun üzerine biz de onlara; tufanı, çekirgeyi, keneyi, kurbağayı ve kanı ayrı ayrı mucizeler olmak üzere gönderdik. Ama onlar, yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular.”

{ فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمُ } “Bunun üzerine biz de onlara gönderdik.” Allah Teâlâ onlara musallat kıldı.

{ الطُّوفَانَ } “Tufanı.” Gökten. Bir cumartesiden diğer cumartesiye kadar kesilmeksizin geceli gündüzlü sürekli yağan yağmuru.

{ وَالْجَرَادَ } “Çekirgeyi.” Bunun ardından Allah Teâlâ çekirgeleri onlara musallat kıldı. Öyle ki yerin bitirdiği bitkileri ve ürünleri yiyip bitirdi.

{ وَالْقُمَّلَ } “Keneyi.” Allah Teâlâ bunun ardından keneyi onlara musallat etti. Öyle ki küçük çekirgelerden geriye kalanı dahi yediler. Kummel, debba denilen kanatsız hayvanlardır.

{ وَالضَّفَادِعَ } “Kurbağayı.” Allah Teâlâ bunun ardından onlara kurbağaları musallat eyledi. Öyle ki kurbağa onlara eziyet eder bir hal aldı.

¹¹ Mealın çeviri metnine bize sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

{ وَالْدَّم } “Ve kanı.” Allah Teâlâ bunun ardından onlara kanı musallat eyledi. Nihayet kuyuları ve nehirleri kana dönüştü.

{ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ } “Ayrı ayrı mucizeler olmak üzere.” Açıklanmış olarak. Her mucizenin arası iki aydı.

{ فَاسْتَكْبَرُوا } “Ama onlar, yine büyüklük tasladılar.” İman etmekten büyüklüklenerek yüz çevirdiler ve iman etmediler.

{ وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ } “Ve günahkâr bir toplum oldular.” Müşrik bir toplum oldular.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ
عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي
إِسْرَآئِيلَ ﴿١٣٤﴾

134- “Üzerlerine o azap (taun) çökünce, ‘Ey Musa! Sana verdiği söz uyarınca, bizim için Rabbine dua et, eğer bu azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana iman ederiz ve İsrailoğullarını da seninle birlikte göndeririz!’ dediler.”

{ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ } “Üzerlerine o azap (taun) çökünce.” Her ne zaman onlara tufan, çekirge, kene, kurbağa ve kan gibi azap inince.

{ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ } “Ey Musa! Bizim için Rabbine dua et’ dediler.” Rabbinden bizim için talepte bulun.

{ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ } “Sana verdiği söz uyarınca.” Rabbinin emrettiği şeye.

{ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ } “Eğer bu azabı üzerimizden kaldırırsan.” Bizden bu azabı kaldırırsan.

{ لَنُؤْمِنَنَّ } “Mutlaka iman ederiz.” Muhakkak tasdik ederiz.

{ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ } “Sana. Ve İsrailoğullarını da seninle birlikte göndeririz!” Mallarının az olanlarıyla ve çok olanlarıyla birlikte.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بِالْغَوْهِ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

135- “Biz ulaşabilecekleri bir süreye kadar azabı üzerlerinden kaldırıncı ise, hemen sözlerinden döndüler.”

{ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ } “Azabı üzerlerinden kaldırıncı ise.” Onlardan azabı kaldırıncı.

{ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بِالْغَوْهِ } “Biz ulaşabilecekleri bir süreye kadar.” Yani boğulmayı.

{ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ } “Hemen sözlerinden döndüler.” Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile olan ahidlerini bozdular.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

136- “Biz de âyetlerimizi yalan saymaları ve umursamamaları nedeniyle, kendilerinden öç almak istedik ve onları denizde boğduk.”

{ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ } “Biz de kendilerinden öç almak istedik.” Bir defadan.

{ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ } “Ve onları denizde boğduk.” Denizde.

{ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan saymaları nedeniyle.” Dokuz âyeti.

{ وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ } “Ve umursamamaları nedeniyle.” Âyetleri inkâr etmeleri nedeniyle.

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

137- “Hor görülüp ezilen o kavmi de, yeryüzünün bereketli kıldığımız doğu ve batı bölgelerine mirasçı yaptık. Böylece Rabbinin İsrailoğullarına olan güzel sözü, onların sabretmeleri sonucunda gerçekleşmiş oldu. Firavun’un ve kavminin yapmış oldukları (evlerini) ve yükseltmiş oldukları saraylarını ise yerle bir ettik!”

{ وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ } “Hor görülüp ezilen o kavmi de mirasçı yaptık.” Zelil kılınmak istenen.

{ مَشَارِقَ الْأَرْضِ } “Yeryüzünün doğu bölgelerine.” Beytü'l-Mukaddes, Filistin, Ürdün ve Mısır’a.

{ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا } “Bereketli kıldığımız ve batı bölgelerinde.” Bir bölümünde su ve ağaçla.

{ وَتَمَّتْ } “Böylece gerçekleşmiş oldu.” Vacip oldu.

{ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى } “Rabbinin güzel sözü.” Cennet ile. Yardım ile olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا } “Onların sabretmeleri sonucunda İsrailoğullarına olan.” Belaya sabretmeleri. Dinlerinde sabretmeleri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَدَمَرْنَا } “Yerle bir ettik!” Helak ettik.

{ مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ } “Firavun’un ve kavminin yapmış oldukları (evlerini) ise.” Sarayları ve şehirleri.

{ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ } “Ve yükseltmiş oldukları saraylarını ise.” Ağaçları, üzüm bağları. (يَعْرِشُونَ) eyleminin yebnun/bina ettiler anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾

138- “Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Onlar (çölde) putlarına tapmakta olan bir topluma rastladılar. Dediler ki: ‘Ey Musa! Onların tanrıları gibi, sen de bize bir Tanrı yap!’ (Musa) dedi: ‘Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!’”

{ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ } “Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Onlar bir topluma rastladılar.” Kendilerine/kavme rakm deniliyordu. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminden geriye kalanlar idiler.

{ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ } “(Çölde) putlarına tapmakta olan.” Kendilerine özgü olan putlara ibadet ediyorlardı.

{ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا } “Dediler ki: ‘Ey Musa! Sen de bize bir Tanrı yap!’” Kendisine ibadet edeceğimiz bir ilahı açıkla.

{ كَمَا لَهُمُ إِلَهَةٌ } “Onların tanrıları gibi.” Onların ibadet ettikleri gibi.

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ } “Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!” Allah’ın emrini bilmeyen.

﴿ ١٣٩ ﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ مَا هُم فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

139- “Çünkü onların üzerinde bulundukları (din) yok olacak, işledikleri ameller de boşa gidecektir.”

{ إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبِعُونَ } “Çünkü yok olacak.” Helak olucudur.

{ مَا هُم فِيهِ } “Onların üzerinde bulundukları (din).” Şirk dini.

{ وَبَاطِلٌ } “Boşa gidecektir.” Sapıklıktır.

{ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “İşledikleri ameller de.” Şirkteki amelleri.¹²

¹² a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(مُتَّبِعُونَ) sözcüğü hüsrana uğrayış anlamındadır.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 9, s. 46.

b) Âyetteki bu buyruktan önce قَوْمٌ يَعْكُفُونَ عَلَى قَوْمٍ يَجْعَلُونَ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ “Biz İsrailoğullarını

قَالَ اَغَيْرَ اللَّهِ اَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾

140- "(Yine) dedi: 'Allah sizi âlemlere üstün kılmışken, şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?'"

{ قَالَ ا } "(Yine) dedi." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اَغَيْرَ اللَّهِ اَبْغِيكُمْ إِلَهًا } "Şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?"

Size Rabbe ibadet etmenizi emretmiş iken.

{ وَهُوَ } "Allah." Muhakkak Allah.

{ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ } "Sizi âlemlere üstün kılmışken." Kendi zamanınızın âlemlerine İslam dini ile.

وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ

أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

141- "Hani bir zaman biz sizi, erkek çocuklarınızı öldürmek ve kadınlarınızı sağ bırakmak suretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren Firavun hanedanından kurtarmıştık. Bu sizin için, Rabbiniz tarafından büyük bir sınama idi."

{ وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ } "Hani bir zaman biz sizi, Firavun hanedanından kurtarmıştık." Firavun'dan ve kavminden.

{ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ } "Erkek çocuklarınızı öldürmek suretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren." Küçüklerinizi.

denizden geçirdik. Onlar (çölde) putlarına tapmakta olan bir topluma rastladılar. Dediler ki: 'Ey Musa! Onların tanrıları gibi, sen de bize bir Tanrı yap.' Musa dedi: 'Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!' zikredilenlere bir işaret bulunmaktır. Buna göre âyetin anlamı şöyle oluşmaktadır: Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etme konusunda putperestlere öykünen Yahudiler, resûllerinden kendileri için bir put yapmalarını istediler. Peygamberlerinden talep ettikleri husus hiçbir hayrı barındırmadığından dolayı İbn Abbâs sonuca dikkat çekecek şekilde sözcüğü hüsrana uğramak şeklinde tefsir etmiştir. Bu tefsir literal bir tefsirden daha çok sonuç göz önünde bulundurularak yapılan bir tefsirdir.

{ وَيَسْتَحْيُونَ } “Sağ bırakmak.” Hizmetçi olarak kullanmak istiyorlardı.

{ نِسَاءَكُمْ } “Ve kadınlarınızı.” Büyük kadınlarınızı.

{ وَفِي ذَلِكُمْ } “Bu sizin için.” Sizi bu kurtarışımızda.

{ بَلَاءٌ } “Bir sına ma idi.” Nimet var idi.

{ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ } “Rabbiniz tarafından büyük.” Büyük. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: (وَفِي ذَلِكُمْ) azabında, (بَلَاءٌ) sıkıntı, (مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) büyük bir sıkıntı.

وَوَعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

142- “Biz Musa ile otuz gece için sözleştik ve buna on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre kırk geceyi buldu. Musa, kardeşi Harun’a dedi ki: ‘Kavmim arasında benim yerime geç, (işleri) düzelt, bozguncuların yoluna uyma.’”

{ وَوَعَدْنَا مُوسَى } “Biz Musa ile sözleştik.” Dağa gelişi ile.

{ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً } “Otuz gece için.” Zilkade ayı idi.

{ وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ } “Ve buna on gece daha ekledik.” Zilhicceden de on gün.

{ فِتْمٍ مِيقَاتُ رَبِّهِ } “Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre buldu.” Rabbinin miadı.

{ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً } “Kırk geceyi.” Vadettiği gibi.

{ وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ } “Musa, kardeşi Harun’a dedi ki: ‘Benim yerime geç.’” Benim halifem ol.

{ فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ } “Kavmim arasında. (İşleri) düzelt.” Onlara iyi liği emret.

{ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ } “Bozguncuların yoluna uyma.” Masiyetler işlemekle bozguncuların yoluna değil.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي إِلَيْكَ
قَالَ لَنْ تَرِيَنِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ
تَرِيَنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا
أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143- “Musa belirlemiş olduğumuz vakitte, (Sina dağına) geldi. Rabbi onunla konuşunca, “Rabbim! Bana kendini göster de seni göreyim!” dedi. (Rabbi), ‘Sen beni asla göremezsin, ama şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin!’ Rabbi o dağa tecelli edince, dağı paramparça etti, Musa da düşüp bayıldı! Ayılınca dedi ki: ‘Seni tenzih ederim, sana tevbe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim!’”

{ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا } “Musa belirlemiş olduğumuz vakitte, (Sina dağına) geldi.” Medyen’deki sözleşmemize gelince.

{ وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ } “Rabbi onunla konuşunca, ‘Rabbim! Bana kendini göster de seni göreyim!’ dedi.” Rüyet sevdasına/ umuduna düştü.

{ قَالَ } “(Rabbi), dedi.” Allah Teâlâ buyurdu ki:

{ لَنْ تَرِيَنِي } “Sen beni asla göremezsin.” Ey Musa sen beni dünyada görmeye asla güç yetiremezsin.

{ وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ } “Ama şu dağa bak.” Medyen dağlarının en büyüğü.

{ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ } “Eğer o yerinde durabilirse.” Beni görebilmek için dağ yerinde durabilirse.

{ فَسَوْفَ تَرِيَنِي } “Sen de beni görebilirsin!” Umulur ki beni görebilirsin.

{ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ } “Rabbi o dağa tecelli edince.” Zebiyir dağına zâhir olunca.

{ جَعَلَهُ دَكَّا } “Dağı paramparça etti.” Un ufak etti.

{ وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا } “Musa da düşüp bayıldı!” Onun üzerine bayılmış olarak.

{ فَلَمَّا أَفَاقَ } “Ayılınca.” Baygınlığından ayılınca,

{ قَالَ سُبْحَانَكَ } “Dedi ki: ‘Seni tenzih ederim.’” Rabbini tenzih eyledi.

{ ثُبْتُ إِلَيْكَ } “Sana tevbe ettim.” Rüyet isteğimden dolayı.

{ وَإِنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve ben iman edenlerin ilkiyim!” Dünyada senin görülmeyeceğine dair ikrar edenlerin ilkiyim.¹³

قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144- “(Allah) dedi: ‘Ey Musa! Ben seni, elçilik görevi vermekle ve sözlerimle insanlar üzerine seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!’”

{ قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ } “(Allah) dedi: ‘Ey Musa! Ben seni, insanlar üzerine seçkin kıldım.’” İsrailoğullarına.

{ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي } “Elçilik görevi vermekle ve sözlerimle.” Seninle konuşmamla.

{ فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ } “Artık sana verdiklerimi al.” Sana bahsettiklerimle amel et.

¹³ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(أَرِنِي) sözcüğü bana bağışla anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, Araf Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir.” Taberî, c. 9, s. 50.

b) (أَرِنِي) ilahî buyruğunu “bana bahşet” şeklinde bir tefsir lafzın literal tefsiri değildir. İbn Abbâs burada Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın Allah azze ve celleyi görebilme olanağı sağlamasını O’ndan istediğini vurgulamaktadır. Yani İbn Abbâs’a göre âyetin anlamı şudur: Sana bakabileceğim kudreti bana bahşet. İbn Abbâs buna göre rüyeti nazar olarak tefsir etmiştir. Talep edilen şey ise nazar edebilme kudretidir.

{ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ } “Ve şükredenlerden ol!” İnsanlar arasından seninle konuşmama.

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

145- “(Biz Musa için) levhalarda (din ve dünya için gerekli olan) her bir şeyi, öğüdü ve (hükümlere ait) açıklamaların hepsini yazdık. (Musa’ya dedik ki): ‘Sen onlara sımsıkı sarıl ve kavmine de o hükümlerin en güzelini almalarını söyle. Size ileride fâsıkların yurdunu göstereceğim.”

{ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً } “(Biz Musa için) levhalarda (din ve dünya için gerekli olan) her bir şeyi, öğüdü ve yazdık.” Nehy olarak.

{ وَتَفْصِيلًا } “(Hükümlere ait) açıklamaların.” Açıklama olarak.

{ لِكُلِّ شَيْءٍ } “Hepsini.” Helal, haram, emir ve nehy.

{ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ } “(Musa’ya dedik ki): Sen onlara sımsıkı sarıl.” Kastederek ve nefsinin alıştırarak işle.

{ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا } “Ve kavmine de o hükümlerin en güzelini almalarını söyle.” Muhkemiyile amel etsinler, müteşabihine de iman etsinler.

{ سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ } “Size ileride fâsıkların yurdunu göstereceğim.” İsyankârların yurdunu ki bu cehennemdir, âyetin anlamı hakkında Irak, bir diğer görüşe göre de Mısır olduğu söylenmiştir.

سَاصْرِفْ عَنْ آيَاتِي الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ
يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا
وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْعِغْيِ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾

146- “Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi (anlamaktan) vazgeçireceğim. Onlar herhangi bir âyeti görseler, yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Bu durum, âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı gâfil davranmalarındandır.”

{ سَاصِرْفُ عَنْ آيَاتِي } “Âyetlerimi (anlamaktan) vazgeçireceğim.”
Âyetlerimi ikrar etmekten.

{ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları.” Haksız olarak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed! Fâsıkların yurdu olan Bedir yurdunu size göstereceğim. Bu yurdun Mekke olduğu da söylenmiştir.

{ وَإِنْ يَرَوْا } “Onlar görseler.” Yani Firavun ve kavmi. Ebû Cehil ve ashabı olduğu da söylenmiştir.

{ كُلِّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ } “Herhangi bir âyeti, yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler.” İslam’ın yolu ve hayır.

{ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا } “Onu yol edinmezler.” Onu yol sanmıyorlar.

{ وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ } “Buna karşılık azgınlık yolunu görseler.” Küfür ve şirk yolunu.

{ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا } “Onu yol edinirler.” Onu yol sayıyorlar.

{ ذَلِكَ } “Bu durum.” Zikredilen bu yol.

{ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayıp.” Kitabımız ve Resûlümüz.

{ وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ } “Onlara karşı gâfil davranmalarındandır.” Onu inkâr ederek.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ
إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

147- "Oysa âyetlerimizi ve ahiret gününe kavuşmayı yalan sayanların amelleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezalandırılacaklardı?"

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } "Oysa âyetlerimizi yalan sayanların." Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ } "Ve ahiret gününe kavuşmayı." Ölümünden sonra dirilişi.

{ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ } "Amelleri boşa gitmiştir." Şirk halinde yaptıkları iyilikleri bâtıl olmuştur.

{ هَلْ يُجْزَوْنَ } "Onlar, cezalandırılacaklardı mı?" Ahirette karşılık görmeyecekler.

{ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } "Yapmakta olduklarından başka bir şeyle." Dünyada yapmakta olduklarından ve şirk bataklığındayken söylediklerinden başka.

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَغْدِهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾

148- "Musa'nın kavmi, (Musa Tur'a gittikten) sonra ziynet takımlarından bir buzağı heykeli yaptılar ki onun buzağı gibi böğürmesi vardı. Onlar buzağının kendileriyle konuşmadığını, kendilerine bir yol da göstermediğini görmediler mi? Onlar onu tanrı edindiler ve böylece kendilerine yazık ediciler oldular."

{ وَاتَّخَذَ } "Yaptılar ki." Kalıba döktüler.

{ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَغْدِهِمْ } "Musa'nın kavmi, (Musa Tur'a gittikten) sonra." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'nın dağa doğru yol almak için ayrılışının ardından.

{ مِنْ حُلِيِّهِمْ } "Ziynet takımlarından." Altından.

{ عِجْلًا جَسَدًا } "Bir buzağı heykeli." Küçük bir beden.

{ لَهُ خُورٌ } “Onun buzağı gibi böğürmesi vardı.” Samiri’nin onlar için kalıba döktüğü şeyin sesi.

{ أَلَمْ يَرَوْا } “Görmediler mi?” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi bilmediler mi?

{ أَنَّهُ لَا يَكْلِمُهُمْ } “Onlar buzağının kendileriyle konuşmadığını.” Yani buzağı bir şey diyerek onlarla konuşmadı.

{ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا } “Kendilerine bir yol da göstermediğini.” Yol.

{ اتَّخَذُوهُ } “Onlar onu tanrı edindiler.” Ona cehaletle ibadet ettiler.

{ وَكَانُوا ظَالِمِينَ } “Ve böylece kendilerine yazık ediciler oldular.” Buzağıya ibadet etmeleri nedeniyle kendi kendilerine zarar verenler oldular.

وَلَمَّا سَقَطَ فِيهِ أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149- “Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını anlayıp, büyük bir pişmanlık içinde ellerini ısırarak dediler ki: ‘Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa elbette ziyana uğrayanlardan oluruz!’”

{ وَلَمَّا سَقَطَ فِيهِ أَيْدِيهِمْ } “Büyük bir pişmanlık içinde ellerini ısırarak.” Buzağıya ibadet etmelerine pişmanlık duyular.

{ وَرَأَوْا } “Anlayıp.” Bildiler ve yakîn getirdiler ki.

{ أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا } “Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını.” Haktan ve hidayetten.

{ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا } “Dediler ki, eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa.” Da bize azap ederse.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Elbette ziyana uğrayanlardan oluruz!” Cezalandırma ile.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي
مِنْ بَعْدِي أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ
يَجْرُهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا
تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾

150- "Musa kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman dedi ki: 'Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?' Levhaları yere attı, kardeşinin başından tutup kendine çekti. Kardeşi Harun: 'Ey annemin oğlu! Gerçekten bu halk beni zayıf buldu; neredeyse beni öldüreceklerdi! Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme! Beni bu zalimler topluluğu ile bir tutma!'"

{ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا } "Musa kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman." Fitnenin sesini işitince üzüntülü olarak.

{ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي } "Dedi ki: Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!" Dağa doğru yola çıkıp ayrılışının ardından buzağıya ibadet etmekle ne kötü şey yaptınız.

{ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ } "Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?" Rabbinizin vadinden önce hemen buzağıya mı ibadet ettiniz.

{ وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ } "Levhaları yere attı." Elinden bıraktı. Bu levhalar-dan iki tanesi kırıldı.

{ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ } "Kardeşinin başından tutup." Yani Harun'un sa-çından.

{ يَجْرُهُ إِلَيْهِ } "Kendine çekti." Kendisine çekti.

{ قَالَ } "(Kardeşi Harun) dedi." Harun ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ ابْنُ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ } "Ey annemin oğlu!" Hazret-i Harun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'nın anne baba öz kardeşi idi. Ancak anneyi zikretmesinin ne-den kendisine refkat göstermesi içindi.

{ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي } “Gerçekten bu halk beni zayıf buldu.” Beni zelil kıldılar.

{ وَكَادُوا يَقْتُلُونِي } “Neredeyse beni öldüreceklerdi!” Bana muhalefet göstererek.

{ فَلَا تُسَبِّحْ بِِي الْأَعْدَاءَ } “Bana, böyle davranarak düşmanları sevin-dirme!” Buzağı ashabı olan düşmanları benimle sevindirme.

{ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Beni bu zalimler topluluğu ile bir tutma!” Düşman olan buzağı ashabını benden dolayı sevindirme.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِإِخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

151- “(Musa) dedi: ‘Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi sevginin içine dahil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!’”

{ قَالَ } “(Musa) dedi.” Musa (‘aleyhi’s-selâm).

{ رَبِّ اغْفِرْ لِي } “Ey Rabbim! Beni bağışla.” Kardeşim Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a yaptığım davranıştan dolayı.

{ وَلِإِخِي } “Ve kardeşimi.” Harun’un onlarla vuruşmaması nede-niyle.

{ وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ } “Ve bizi sevginin içine dahil et.” Cennetine.

{ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } “Sen merhametlilerin en merhametlisisin!” Bize.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

152- “Buzağıyı tanrı edinenler yok mu? Onlara Rableri tarafından gazap erişecek, dünya hayatında da zillete düşecekler! Biz if-tira edenleri böyle cezalandırırız.”

{ إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Tanrı edinenler yok mu?” İbadet edenler.

{ الْعَجَل } “Buzağıyı.” Ve onlara uyanlar.

{ سَيِّئَاتِهِمْ } “Onlara erişecek.” Onlara isabet edecektir.

{ غَضَبٌ } “Gazap.” Hışım.

{ مِنْ رَبِّهِمْ وَذَلَّةٌ } “Rableri tarafından, zillete düşecekler.” Cizye ile zillete düşer oluş.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ } “Dünya hayatında da, böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجَزِي الْمُفْتَرِينَ } “Biz iftira edenleri cezalandırırız.” Allah’a yalan isnat edenleri.

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَأَمْنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنَ
بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

153- “Kötülükleri işleyenler ve sonra tevbe edip iman edenler yok mu? İşte Rabbin bu tevbeden sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülükleri işleyenler.” Şirke düşerek Allah’a ortak koşanlar.

{ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا } “Ve sonra tevbe edip.” Şirkin ardından. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Seyyiyelerin ardından.

{ وَأَمْنُوا } “İman edenler yok mu?” Allah Teâlâ’yı birleyip ikrar edenler.

{ إِنَّ رَبَّكَ } “İşte Rabbin.” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm). Hitabın Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yönelik olarak ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! olduğu da söylenmiştir.

{ مِنْ بَعْدِهَا } “Bu tevbeden sonra.” Tevbenin ve imanın ardından.

{لَعَفُورٌ} “Elbette çok bağışlayan.” Kusuru görmezlikten gelendir.

{رَحِيمٌ} “Çok merhamet edendir.”

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاَحَ وَفِي نُسَخَتِهَا هُدًى
وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154- “Musa’nın öfkesi yatışınca, yerden levhaları aldı ki onun bir nüshasında Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet (haberi) vardı.”

{وَلَمَّا سَكَتَ} “Yatışınca.” Sükûnete erişince.

{عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاَحَ وَفِي نُسَخَتِهَا} “Musa’nın öfkesi. Yerden levhaları aldı ki onun bir nüshasında vardı.” Ondan kalan şeyde. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendisine iade edilen iki levhada.

{هُدًى} “Hidayet.” Sapıklıktan kurtuluş.

{وَرَحْمَةٌ} “Ve rahmet (haberi).” Azaptan.

{لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ} “Rablerinden korkanlar için.” Korkanlar için.

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ وَآيَايَ أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ
السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ
أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾

155- “Musa belirlediğimiz vakitte, kavminden yetmiş kişi seçti. Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca, (Musa) dedi ki: ‘Ey Rab-bim! Dileseydin, bunları ve beni daha önce helâk ederdin. İçi-mizdeki birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk

mi edeceksin? (Buzağıya tapma konusu) senin bir sınamandan ibarettir. Sen dilediğini doğru yoldan saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim Mevlamızsın! Artık bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bağışlayanların en hayırlısısın!”

{ وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ } “Musa kavminden seçti.” Kavminden.

{ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا } “Belirlediğimiz vakitte, yetmiş kişi.” Sözleşmemiz için.

{ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ } “Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca.” Helak etmek yani öldürmek için deprem.

{ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلِ } “(Musa) dedi ki: ‘Ey Rabbim! Dileseydin, bunları daha önce helâk ederdin.’” Bugünden önce.

{ وَإِنِّي } “Ve beni.” Kıptiyi öldürmek ile.

{ أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ } “Birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk mi edeceksin?” Cahillerin.

{ مِنَّا } “İçimizdeki.” Buzağıya ibadet etmekle. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) Allah Teâlâ’nın kendilerini kavimlerinin buzağıya ibadet etmeleri nedeniyle helak edeceğini zannetti.

{ إِن هِيَ } “(Buzağıya tapma konusu) ibarettir.” Ancak şudur.

{ إِلَّا فِتْنَتُكَ } “Senin bir sınamandan.” Senin belaya tabi tutuşundan.

{ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ } “Sen dilediğini doğru yoldan saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin.” Fitneden.

{ أَنْتَ وَلِيُّنَا } “Sen bizim Mevlamızsın!” Sen bize daha önceliklisin.

{ فَاعْفُ رَنَا وَارْحَمْنَا } “Artık bizi bağışla, bize merhamet et!” Ve bize azap etme.

{ وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ } “Sen bağışlayanların en hayırlısısın!” Kusurları görmezlikten gelensin.

وَكَتُبْنَا لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هَذَا إِلَيْكَ قَالَ
عَذَابِي أَصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاكُنْهَا
لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

156- “‘Bu dünyada ve ahirette bizim için iyilik yaz! Biz sana yöneldik.’ (Allah) dedi: ‘Ben dilediğim kimseyi azaba uğrattırım. Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Ben onu sakınanlar ve zekâtı verenler için yazacağım. İşte bunlar âyetlerimize iman eden kimselerdir.’”

{ وَكَتُبْنَا لَنَا } “Bizim için yaz!” Bizim için vacip kıl.

{ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً } “Bu dünyada iyilik.” İlim, ibadet, günahlara karşı masumiyet.

{ وَفِي الْآخِرَةِ } “Ve ahirette.” Cennetin güzellikleri ve nimetleri.

{ إِنَّا هَذَا إِلَيْكَ } “Biz sana yöneldik.” Sana tevbe ettik. Sana yöneldik anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قَالَ } “(Allah) dedi.” Allah Teâlâ buyurdu:

{ عَذَابِي أَصِيبُ بِهِ } “Ben azaba uğrattırım.” Onu özgü kılarım.

{ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ } “Dilediğim kimseyi. Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır.” İyi ve kötüyü kuşatmıştır. Bundan dolayı İblis ümit içinde boynunu uzatacak, söyle diyecektir: Ben de eşyadanım. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onu oradan çıkartacak ve söyle diyecektir;

{ فَسَاكُنْهَا } “Ben onu yazacağım.” Onu yönlendireceğim.

{ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ } “Sakınanlar için.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ } “Ve zekâtı verenler.” Mallarının zekâtını verenler.

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ } “İşte bunlar âyetlerimize kimselerdir.” Kitabımıza ve Resûlümüze.

{ يُؤْمِنُونَ } “İman eden.” Ehl-i Kitap ümitle uzanacak ve şöyle diyecektir: Bizler de takva ve Kitap Ehli'yiz. Allah Teâlâ da bunun üzerine onları oradan çıkartacaktır.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157- “Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de (niteliklerini) yazılı buldukları o ümmî, nebî olan Peygamber’e uyarlar. O nebî onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz olan şeyleri helal, temiz olmayanları ise haram kılar. Onlardan üzerlerindeki ağır yükü, bukağları kaldırıp atar. İşte bu elçiye iman edip saygı gösteren, ona yardım eden ve ona indirilen nura uyanlar ise kurtuluşa erecek olanlardır.”

Rahmetin kimin olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ } “Onlar ki, o ümmî, Nebî olan Peygamber’e uyarlar.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا } “Yazılı buldukları.” Nitelikleri ve özelliklerini.

{ عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ } “Yanlarındaki Tevrat ve İncil’de (niteliklerini). O Nebî onlara iyiliği emreder.” Tevhid ve ih-sanı.

{ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ } “Onları kötülükten men eder.” Küfür ve kötü-lükten.

{ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ } “Onlara temiz olan şeyleri helal, kılar.” Kitapta geçen deve etini, deve sütünün, inek, koyun ve bunun dışındaki di-ğer hayvanların iç yağlarının helal kalınışını açıklar.

{ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ } “Temiz olmayanları ise haram kılar.” Kipta haram kılınan laşe, kan, domuz eti ve bunun dışındaki diğler şeyleri açıklar.

{ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ } “Onlardan ağır yükü, kaldırıp atar.” Onlara ahdi bozmakla haram kılınan tertemiz şeyleri olan ahidleri.

{ وَالْأَعْلَالِ } “Bukağıları.” Ağırklıkları.

{ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ } “Üzerlerindeki.” Elbisenin kesilmesi ve diğler şeyleri.

{ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ } “İşte bu elçiye iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman edenler. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ وَعَزَّوْهُ } “Saygı gösteren.” O’na yardım eden.

{ وَنَصْرُوهُ } “Ona yardım eden.” Kılıç ile.

{ وَاتَّبَعُوا النَّوْرَ } “Ve nura uyanlar ise.” Kur’an’a.

{ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ } “Ona indirilen.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın O’na indirdiği, helalini helal olarak kabul eden, haramını da haram olarak kabul eden.

{ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa erecek olanlardır.” Hışımdan ve azaptan kurtulmuşlardır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158- “De ki: ‘Ey insanlar! Ben, göklerin ve yerin mülkünün sahibi olan, kendisinden başka ilâh bulunmayan, diriltlen ve öldüren

Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği peygamberiyim. O halde Allah'a ve O'nun ümmî Nebi olan Resûlüne iman edin -ki o da Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmektedir- ve ona uyun. Umulur ki doğru yolu bulursunuz."

{ قُلْ } "De ki:" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا } "Ey insanlar! Ben, Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği peygamberiyim." Bütününe.

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ } "Mülkünün sahibi olan." Hazinelerin.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ } "Göklerin ve yerin. İlâh bulunmayan." Rızık bahşedici hiçbir kimse yoktur.

{ إِلَّا هُوَ يُحْيِي } "Kendisinden başka, diriltlen." Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } "Ve öldüren." Dünyada.

{ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ } "O halde Allah'a ve O'nun ümmî nebî olan Resûlüne iman edin -ki o da Allah'a iman etmektedir." Allah Teâlâ'ya iman eden kimse.

{ وَكَلِمَاتِهِ } "Ve O'nun sözlerine." O'nun kitabı Kur'an'a. Eğer âyet-i kerime {كَلِمَاتُهُ} şeklinde tilavet edilirse Allah Teâlâ şöyle buyurmuş olur: İsa ('aleyhi's-selâm)'a iman edin. Zira Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) Allah Teâlâ'dan gelen bir sözcük ile yaratılmıştır. Yani Allah Teâlâ "Kün" demiştir, Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) da olmuştur.

{ وَاتَّبِعُوهُ } "Ve ona uyun." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dinine uyunuz.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ } "Umulur ki doğru yolu bulursunuz." Ta ki sapıklıktan kurtulup imanla hidayete erişesiniz.

﴿١٥٩﴾ وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ

159- "Musa'nın kavminden bir doğru yola götüren ve doğrulukla adalet yapan bir toplum da vardır."

{ وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ } “Musa’nın kavminden bir toplum da vardır.”
Topluluk vardır.

{ يَهْدُونَ } “Götüren.” Emreden.

{ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَهْدُونَ } “Doğru yola ve doğrulukla adalet yapan.” Hak ile amel eden. Bunlar reml nehrinin ötesinde olanlardır.

وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

160- “Biz İsrailoğullarını, topluluklar halinde on iki kabileye (sıbt) ayırdık. Onlar (Tih Sahrası’nda) Musa’dan su isteyince, biz ona, ‘Asan ile taşa vur!’ diye vahyettik. O zaman taştan on iki pınar fışkırdı. Her bir kabile su içeceği pınarı bildi. Biz onların üzerlerine bulutu gölgelik yaptık. Onlara kudret helvası ile bildircin kuşunu indirdik. ‘Verdiğimiz rızkın temiz olanlarından yiyin.’ (dedik). Onlar bize zulmetmediler, ama kendi kendilerine zulmettiler.”

{ وَقَطَّعْنَاهُمْ } “Biz İsrailoğullarını, ayırdık.” Onları fırkaya böldük.

{ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا } “Topluluklar halinde on iki kabileye (sıbt).” Kâbile kabile. Dokuz buçuk sıbt sıbt güneşin doğuşu esnasında doğu tarafından Sin’in/Çin’in arkasından bir kum nehrinin yanında. Ürdün olarak isimlendirilmektedir. İki buçuk sıbt ise âlemin bütünündeydi.

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى } “Biz ona, vahyettik.” Musa (‘alehyi’s-selâm)’a emrettik.

{ إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ } “Onlar (Tih Sahrası’nda) Musa’dan su isteyince.” Tih Çölü’ndeyken.

{ أَنْ اَضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ } “*Asan ile taşa vur! Diye.*” Yanında bulunan asa ile.

{ فَأَنْبَجَسَتْ } “*O zaman fışkırdı.*” Çıktı.

{ مِنْهُ } “*Taştan.*” Taştan.

{ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا } “*On iki pınar.*” On iki nehir/ırmak.

{ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ } “*Her bir kabile bildi.*” Sıbt.

{ مَشْرَبُهُمْ } “*Su içeceği pınarı.*” Nehirden.

{ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ } “*Biz onların üzerlerine bulutu gölgelik yaptık.*” Tih Çölü’nde. Bulut onları gündüz güneşte gölgelendiriyor, gece ise ışık gibi aydınlık veriyordu.

{ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى } “*Onlara kudret helvası ile bıldırcın kushunu indirdik.*” Tih’de/çölde.

{ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ } “*Verdiğimiz rızkın temiz olanlarından yiyin, (dedik).*” Size bahsettiğimiz kudret helvasından ve bıldırcın etinden yiyiniz.

{ وَمَا ظَلَمُونَا } “*Onlar bize zulmetmediler.*” Yarına saklayıp kaldırdıkları şeylerle bizden bir şey eksiltmediler ve bize zarar veremediler.

{ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } “*Ama kendi kendilerine zulmettiler.*” Eksiltmeleri ve zarar verişleri kendilerineydi.¹⁴

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾

¹⁴ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(أَنْبَجَسَتْ) sözcüğü, kaynayıp aktı anlamındadır.” Buhârî, Kitabü Ehadisi'l-Enbiyâ, 25. bâb. İbn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla mevsul bir şekilde İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 430.

b) İbn Abbâs'ın bu tefsiri literal bir tefsirdir. (أَنْبَجَسَتْ) sözcüğü, “infeceret”, fışkırdı anlamına gelmektedir. Nitekim bir dilbilimci olan Ebû Ubeyde de sözcüğe bu anlamı vermiştir. *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 230.

161- “Hani onlara şöyle denilmişti: ‘Şu kente (Kudüs’e) yerleşin ve orada dilediğiniz yerden yiyin. ‘Hitta,’ deyin ve kapıdan secde ederek girin ki sizin suçlarınızı bağışlayalım!’ Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz.”

{ وَادْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا } “Hani onlara şöyle denilmişti: yerleşin.” Kona-
klayın.

{ هَذِهِ الْقَرْيَةُ } “Şu kente (Kudüs’e).” Eriha beldesine.

{ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ } “Ve orada dilediğiniz yerden yiyin.” Ve ne za-
man dilerseniz.

{ وَقُولُوا حِطَّةٌ } “Hitta, deyin.” La ilahe illallah deyiniz. (حِطَّةٌ) sözcü-
ğünün “Hatalarımızı affet” deyin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَادْخُلُوا الْبَابَ } “Ve kapıdan girin ki.” Eriha kapısından.

{ سَجَّدًا } “Secde ederek.” Rükû ederek.

{ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَرِدُ الْمُحْسِنِينَ } “Sizin suçlarınızı bağışlayalım!
Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz.” Yaptıkları ihсанla-
rıyla muhsinlere.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

162- “Onların içinden zulmedenler, kendilerine söylenen sözü başka
bir söze çevirdiler. Biz de zulmetmelerinden dolayı üzerlerine
gökten bir azap gönderdik.”

{ فَبَدَّلَ } “Çevirdiler.” Değiştirdiler.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ } “Onların içinden zulmedenler.” Bunlar hatie/
hata ehli idiler ve dediler.

{ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ } “Kendilerine söylenen sözü başka bir söze.”
Kendilerine emredilen sözü. Onlar “Hinta/buğday.” sözcüğünü söy-
lemeyi emrederek Hintetün semkaten/kırmızı buğday.” dediler.

{ فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ } “Üzerlerine gökten bir azap gönderdik.” Gökten taun/veba salgını.

{ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ } “Biz de zulmetmelerinden dolayı.” Değiştirmelerinden ötürü.

وَسَأَلَهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَغْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حَيَاتُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

163- “Onlara deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları günde ise gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.”

{ وَسَأَلَهُمْ } “Onlara sor.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{ عَنِ الْقَرْيَةِ } “Şehir halkının durumunu.” Şehrin durumunu sor. Bu şehir Eyle olarak adlandırılmıştı.

{ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَغْدُونَ فِي السَّبْتِ } “Deniz kıyısında bulunan. Hani onlar cumartesi günü hakkında hakkı aşıyorlardı.” Cumartesi günü balıkları almakla haddi aşıyorlardı.

{ إِذْ تَأْتِيهِمْ حَيَاتُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا } “Hani onlar cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirdi.” Bölük bölük suyun derinliklerinden kıyıya grup grup geliyorlardı.

{ وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ } “Cumartesi tatili yapmadıkları günde ise gelmezlerdi. İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{ نَبْلُوهُمْ } “Biz, onları imtihan ediyorduk.” Onları deniyorduk.

{ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ } “Yoldan çıkmalarından dolayı.” İsyan etmelerinden ötürü.

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا قَالُوا مَعْدِرَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

164- “Hani içlerinden bir topluluk, ‘Allah’ın helâk edeceği veya şiddetli bir azapla cezalandıracağı bir topluma niye öğüt veriyorsunuz?’ demişti. Onlar da, ‘Rabbimize karşı bir özür olsun diye (öğüt veriyoruz). Umulur ki sakınırlar.’ demişlerdi.”

{وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ} “Hani bir topluluk, demişti.” Bir cemaat demişti.

{مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ} “İçlerinden, Allah’ın helâk edeceği bir topluma niye öğüt veriyorsunuz?” Şekil değiştirme cezası ile helak edeceği.

{أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا} “Veya şiddetli bir azapla cezalandıracağı.” Ateş ile.

{قَالُوا مَعْدِرَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ} “Onlar da, ‘Rabbimize karşı bir özür olsun diye (öğüt veriyoruz).’ demişlerdi.” Rabbinizin katında bizim için hüccet/kanıt olsun diye.

{وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} “Umulur ki sakınırlar.” Cumartesi günü balıkları almaktan sakınırlar. Bunlar üç grup idiler. Bir grup avlanıyorlar ve avlanmayı emrediyorlardı. Bir grup ise avlanmıyorlardı ve avlanmayı yasaklamıyorlardı. Bir grup ise avlanmıyorlar ancak avlanmayı yasaklıyorlardı. Avlanıp da avlanmayı emreden grup şekil değiştirilme cezasına çarptırıldı. Diğer iki grup ise kurtuldu.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا
الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾

165- “Onlar kendilerine verilen öğüdü unuttunca, biz de kötülükten alıkoyanları kurtardık. (İsyan ederek) zulmedenleri ise, itaat-ten çıkmaları yüzünden şiddetli bir azapla yakaladık.”

{ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ } “Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca.”
Emredildikleri şeyi terk edince.

{ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ } “Biz de kötülükten alıkoyanları kurtardık.” Cumartesi günü balıkları almaktan.

{ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا } “(İsyan ederek) zulmedenleri ise, yakaladık.”
Cumartesi günü balıkları almalarıyla.

{ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ } “Şiddetli bir azapla.” Şiddetli bir azap.

{ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ } “İtaatten çıkmaları yüzünden.” İsyan etmeleri nedeniyle.

﴿ ١٦٦ ﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ

166- “Onlar yasak olundukları (balık avlama) konusunda serkeşlik edince, kendilerine, ‘İlâhî rahmetten uzak olarak maymunlar olun!’ dedik.”

{ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ } “Onlar yasak olundukları (balık avlama) konusunda serkeşlik edince.” Nehyedildikleri şey hususunda kaçınmaları nedeniyle.

{ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا } “Kendilerine, olun, dedik.” Dönüşün.

{ قِرَدَةً خَاسِئِينَ } “İlâhî rahmetten uzak olarak maymunlar.” Aşağılık zeliller.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿ ١٦٧ ﴾

167- “Hani Rabbin onlara, kesin bir dille kıyâmet gününe kadar, kendilerini en kötü azaba uğratacak olan kimse göndereceğini bildirmişti. Çünkü Rabbin cezayı çabuk verendir. Hiç şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ } “Hani Rabbin onlara, bildirmişti.” Rabbin onlara buyurmuştu.

{ لَيَبْعَثَنَّ } “Kesin bir dille onlara göndereceğini.” Musallat edeceğini.

{ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ } “Kiyâmet gününe kadar, kendilerini en kötü azaba uğratacak olan kimse.” Cizye ve bunun dışındaki diğer bir takım şeylerle azapların en şiddetlisi ile onlara azap edecek olanı ki bu Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ümmetidir.

{ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ } “Çünkü Rabbin cezayı çabuk verendir.” İman etmeyen kimse için cezalandırması şiddetli olan.

{ وَآَنَّهُ لَعَفُورٌ } “Hiç şüphesiz O, çok bağışlayan,” Kusurları affeden.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” İman eden kimseye karşı.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ
وَبَلَّوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

168- “Onları, kimi salâh sahibi, kimi daha aşağı topluluklar olmak üzere yeryüzüne dağıttık. Belki dönerler diye de onları, birtakım iyiliklerle ve kötülüklerle sınadık.”

{ وَقَطَّعْنَاهُمْ } “Onları, dağıttık.” Onları fırka fırka kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا } “Topluluklar olmak üzere yeryüzüne.” Sıbt sıbt.

{ مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ } “Kimi salâh sahibi.” Bunlar Reml Nehri’nin arkasında yaşayan 9,5 sıbttır/kabilelerdir.

{ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ } “Kimi daha aşağı.” Bu kavimden daha aşağı olup bunlar İsrailoğullarından diğer mü’minlerdir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu kavim İsrailoğullarının kâfirleridir.

{ وَبَلَّوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ } “Onları, birtakım iyiliklerle sınadık.” Onları bol-luk, genişlik ve nimetlerle sınadık.

{ وَالسَّيِّئَاتِ } “*Ve kötülüklerle.*” Kıtlık, kuraklık ve şiddetli sıkıntılarla.
 { لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } “*Belki dönerler diye de.*” Ta ki masiyetlerinden ve küfürlerinden dönsünler diye.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا
 الْأَذْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِيهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ
 يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ
 وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالِدَارُ الْأُخْرَىٰ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

169- “Bundan sonra onların yerine başka bir kuşak geldi. Kitab’a vâris oldular. Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar ve ‘Allah bizi bağışlayacak.’ derlerdi. Eğer onlara önceki gibi bir mal gelse yine onu da alırlardı. Onlardan o kitabın (hükmüne göre), Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dair sağlam söz alınmamış mıydı? Onlar kitapta olanı da okumuşlardı. (Haramdan) sakınanlar için ahiret yurdu daha iyidir. Hâlâ aklınız ermiyor mu?”

{ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ } “*Bundan sonra onların yerine geldi.*” Sâlihlerin ardından geriye bir takım kimseler kaldı.

{ خَلْفٌ } “*Başka bir kuşak.*” Kötü bir kuşak ki bunlar Yahudilerdir.

{ وَرِثُوا الْكِتَابَ } “*Kitab’a vâris oldular.*” Tevrat’ı aldılar ve Tevrat’taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellikleri ve niteliklerini gizlediler.

{ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَذْنَى } “*Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellikleri ve niteliklerini gizlemelerine karşılık dünyanın haramı olan rüşvet ve bunun dışındaki diğer şeyleri aldılar.

{ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا } “*Ve ‘Allah bizi bağışlayacak.’ derlerdi.*” Gece işlediğimiz günahlar gündüz bağışlanacak ve gündüz işlediğimiz günahlar gece bağışlanacaktır.

{وَأِنْ يَأْتِيهِمْ} “Eğer onlara gelse.” Bu gün.

{عَرَضَ مِثْلُهُ} “Önceki gibi bir mal.” Haram gibi misli. Dün kendilerine gelen şeyin misli.

{يَأْخُذُوهُ} “Yine onu da alırlardı.” Onu helal saymak istiyorlardı.

{أَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقَ الْكِتَابِ} “Onlardan o kitabın (hükmüne göre), sağlam söz alınmamış mıydı?” Kitap’ta misak alınmamış mıydı?

{أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} “Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dair.” Doğrudan başkası.

{وَدَرَسُوا} “Onlar okumuşlardı.” Okumuşlardı.

{مَا فِيهِ} “Kitap’ta olanı da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i nitelikleri ve özelliklerini. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kitap’taki helal ve haramı okudular ancak onunla amel etmediler.

{وَالدَّارُ الْآخِرَةُ} “Ahiret yurdu.” Yani cennet.

{خَيْرٌ} “Daha iyidir.” Daha faziletlidir.

{لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ} “(Haramdan) sakınanlar için.” Küfür, şirk, fahişeler, rüşvet ve dünyadayken Tevrat’taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özellikleri değiştirmeleri.

{أَفَلَا تَعْقِلُونَ} “Hâlâ aklınız ermiyor mu?” Dünya fânidir ve ahiret ise bâkidir.

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ أَجْرَ الْمُضْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

170- “Kitaba sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince; işte biz, böyle iyiliğe çalışanların mükâfatını zâyi etmeyiz.”

{وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ} “Kitap’a sarılanlara gelince.” Kitaptakilerle amel edenler, helalini helal sayanlar, haramını haram sayanlar ve

Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğini ve özelliklerini açıklayanlar.

{ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } “*Ve namazı dosdoğru kılanlara.*” Beş vakit namazı tam kılanlara.

{ إِنَّا لَا نُضِيعُ } “*İşte biz, böyle zâyî etmeyiz.*” Bâtıl kılmayız.

{ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ } “*İyiliğe çalışanların mükâfatını.*” Söz ve eylemle ihsanda bulunanların sevabını. Yani bu kişi Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

وَإِذْ نَفَخْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

171- “Bir zamanlar, (Tur) dağı (İsrailoğullarının) üzerine bir gölgelik gibi kaldırmıştık. Onlar onu üstlerine düşecek sanmışlardı. ‘Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın ve içinde olanları iyice düşünün ki sakınmış olasınız!’ (demiştik).”

{ وَإِذْ نَفَخْنَا الْجَبَلَ } “*Bir zamanlar, (Tur) dağı kaldırmıştık.*” Söktük, kaldırdık ve dağı hapseyledik.

{ فَوْقَهُمْ } “*(İsrailoğullarının) üzerine.*” Onların başlarının üstüne.

{ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ } “*Bir gölgelik gibi.*” Çardaklar gibi.

{ وَظَنُّوا } “*Onlar sanmışlardı.*” Bilmişlerdi ve kesin olarak yakîn getirmişlerdi.

{ أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ } “*Onu üstlerine düşecek.*” Kitab’ı kabul etmezler ise üzerlerine inecektir.

{ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ } “*Size verdiğimiz Kitab’a sarılın (demiştik).*” Size bahsettiğimiz şeylerle amel ediniz.

{ بِقُوَّةٍ } “*Sımsıkı.*” Ciddiyetle ve süreklilik göstermekle.

{ وَأَذْكُرُوا مَا فِيهِ } “Ve içinde olanları iyice düşünün ki.” Sevabı ve cezası. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kitap’ta bulunan emir ve nehyi koruyunuz. Bir diğer yorum olarak Kitap’ta bulunan helal ve haramı gözetiniz de denilmiştir.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } “Sakınmış olarsınız!” Ta ki hışımdan ve azaptan sakınsınız ve Allah Teâlâ’ya itaat edesiniz.¹⁵

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾

¹⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ) ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: “(نَتَقْنَا) sözcüğü, rafe’na anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Araf Sûresi.

b) Taberî, (وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْفَهُمْ كَأَنَّهُ ظِلَّةٌ) “Bir zamanlar, (Tur) dağını İsrailoğullarının üzerine bir gölgelik gibi kaldırmıştık.” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir: “Bu ilahî buyruk (وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِثْقَالِقَيْمٍ) ‘Söz vermeleri için Tur dağını üzerlerine kaldırmış’ (4/Nisa/154) ilahî buyruğu gibidir.” (خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) “Size verdiğimiz kitaba sınıksız sarılın.” Size gönderdiğime sınıksız tutunun. Taberî, c. 9, s. 109.

c) Yine İbn Cerîr, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hz. Musa (‘aleyhi’s-selâm) kendilerine (خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) ‘Size verdiğimizizi kuvvetle alın’ buyurdu. Diyor ki: Kitap ile amel edin. Aksi takdirde şu dağ üstünüze yığılıverecek. Onlar da: ‘Allah Teâlâ’nın bize verdiği şeyi kuvvetle tutacağız’ dediler. Bundan sonra sözlerinden caydılar.” Taberî, c. 9, s. 108.

d) Âyette geçen “Neteka” sözcüğüne İbn Abbâs kaldırmak anlamını vermiştir. Bir dilci olan Ebû Ubeyde ve Ferra da aynı anlamı vermiştir. Ebu Ubeyde ve Ferra şöyle der: “Yani onların üzerine kaldırdık.” Mecazü’l-Kur’an, c. 1, s. 232. İbn Manzur ise şöyle der: “Netk” sözcüğü yerinden oynatmak, sarsmak, çekmek ve silkelemek anlamına gelmektedir. Sözcüğün kök fiili hem birinci bâbdandır, hem de ikinci bâbdandır. Yani hem “Neteka/Yentuku” fiili kullanılmakta hem de “Neteka-Yentiku.” fiili kullanılmaktadır. Fiil bir şeyi çekmek ve o şeyi sökmek anlamına gelmektedir. Nitekim sözcük Kur’an-ı Kerim’de de geçmektedir: (وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ) “Bir zamanlar, (Tur) dağını kaldırmıştık.” Lisânü’l-Arab, (N-T-K) maddesi.

172- "Kiyâmet gününde, biz bundan habersizdik dememeniz için Rabbin, âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine tanık tuttu ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar), 'Evet Rabbimizsin, tanık olduk.' dediler."

{وَأَذِ} "Hani." Muhakkak.

{أَخَذَ رَبُّكَ} "Rabbin, çıkardı." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) misak günü.

{مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ} "Âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini." Diyor ki, zürriyetlerini sırtlarından çıkardık. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{وَأَشْهَدَهُمْ} "Onları tanık tuttu." Onları konuştu.

{عَلَىٰ أَنْفُسِهِمُ الَّتِي بَرَّيْتُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا} "Kendilerine. Ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar), 'Evet, Rabbimizsin, tanık olduk.' dediler." "Sen rabbimizsin." diyerek bildiler ve ikrar ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklerle şöyle buyurdu: Onlara karşı şahid olunuz. Onlara dedi ki: 'Bir birinize şahid olsun.'"

{أَنْ تَقُولُوا} "Dememeniz için." Demeyesiniz diye.

{يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا} "Kiyâmet gününde. Biz bundan." Misaktan.

{غَافِلِينَ} "Habersizdik." Bizden alınmadı.

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبِطِلُونَ ﴿١٧٣﴾

173- "Yahut 'Daha önce atalarımız Allah'a ortak koştı, biz de onları izleyen bir nesil olduk. Şimdi, bu asılsız şeyleri yapanların, işledikleri yüzünden bizi helâk mi edeceksin?' dememeniz için (böyle yaptık)."

{أَوْ تَقُولُوا} "Yahut dememeniz için (böyle yaptık)." Demeyesiniz diye.

{ اِنَّمَا اَشْرَكَ اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ } “Daha önce atalarımız Allah’a ortak koştu.” Bizden önce. Bizden önce misakı ve ahdi bozdular.

{ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً } “Biz de bir nesil olduk.” Zayıf küçük idik.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onları izleyen.” Onlara uyduk.

{ اَفَنُهِّلُكُمْذَا } “Şimdi, bizi helâk mi edeceksin?” Bize azap mı edeceksin?

{ بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ } “Bu asılsız şeyleri yapanların, işledikleri yüzünden.” Ahdi bozma konusunda bizden önceki müşriklerin yaptığından ötürü.

وَكَذٰلِكَ نَفْصِلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿١٧٤﴾

174- “İşte biz, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz. Belki gerçeğe dönerler!”

{ وَكَذٰلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَفْصِلُ الْاٰيَاتِ } “Biz, âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.” Kur’an’ı ve misak haberini açıklarız.

{ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ } “Belki gerçeğe dönerler!” Küfürden ve şirkten ilk misaka dönsünler diye.

وَائِثْلُ عَلَيْهِمْ نَبَا الَّذِي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَاَنْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ

فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾

175- “Onlara, âyetlerimizi verdiğimiz şu kimsenin haberini de anlat. O kimse (âyetlerimizden) sıyrıldı, çıktı. Şeytan onu peşine taktı ve böylece azgınlardan oldu!”

{ وَاِثْلُ عَلَيْهِمْ } “Onlara, anlat.” Onlara oku ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ نَبَاً } “Haberini de.” Haberini.

{ الَّذِي اٰتَيْنَاهُ } “Verdiğimiz şu kimsenin.” Kendisine bahsettiğimiz.

{ أَيْتَانَا } “Âyetlerimizi.” İsm-i azam’ı.

{ فَانْسَلَخْ مِنْهَا } “O kimse (âyetlerimizden) sıyrıldı, çıktı.” Ondan çıktı. Âyette zikri geçen şahıs Belam ibn Baura’dır. Allah Teâlâ ona ism-i azam ile ikramda bulundu. O da Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a bu isim ile bedduada bulundu. Allah Teâlâ bunun üzerine ondan bunun hıfzını aldı.

Âyetin Ümeyye ibn Ebî’s-Salt hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir: Allah Teâlâ kendisine güzel bir ilim ve güzel söz söylemeyi bahşetmiş, Ümeyye iman etmeyince de ondan bunu almıştı.

{ فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ } “Şeytan onu peşine taktı.” Şeytan onu aldattı.

{ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ } “Ve böylece azgınlardan oldu!” Sapık kâfirlerden oldu.

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرَكْهُ يَلْهَثْ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْضِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

176- “Dileseydik, elbette onu o (âyetler sayesinde) yükseltirdik, ama o, tutkusunun peşine düşerek dünyaya kapıldı. Böyle birinin durumu, üstüne varsan da kendi hâline bıraksan da dilini sarıktıp soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu da böyledir. Sen onlara, üzerinde düşünmeleri için bu kıssayı anlat!”

{ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا } “Dileseydik, elbette onu o (âyetler sayesinde) yükseltirdik.” İsm-i azam ile göğe yüceltir ve bundan dolayı da onu dünya ehline melik kılarırdık.

{ وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ } “Ama o, dünyaya kapıldı.” O yeryüzüne meyletti.

{ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ } “Tutkusunun peşine düşerek.” Mülke kapıldı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kötü işlerle nefesine uydu.

{ فَمَثَلُهُ } “Böyle birinin durumu.” Belam’ın örneği. Ümeyye ibn Ebî’s-Salt’ın örneği olduğu da söylenmiştir.

{ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ } “Üstüne varsan da, köpeğin durumuna benzer.” Ona şiddetli davranıp kovarsan.

{ يَلْهَثُ } “Dilini sarkıtıp soluyan.” Dilini ağzından dışarı çıkarır.

{ أَوْ تَتْرُكُهُ } “Kendi hâline bıraksan da.” Onu kovmasan.

{ يَلْهَثُ } “Dilini sarkıtıp soluyan.” Dilini ağzından dışarı çıkarır. Belam ve Ümeyye’nin misali bu şekildedir. Öğüt verilirse öğüt almaz. Susarsa da akıl etmez.

{ ذَلِكَ } “İşte böyledir.” İşte bu şekildedir.

{ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayanların durumu da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar ki bunlar Yahudilerdir.

{ فَأَقْصِصْ الْقَصَصَ } “Sen onlara, bu kıssayı anlat.” Onlara Kur’an’ı oku.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ } “Üzerinde düşünmeleri için.” Kur’an’ın darb-ı meselleri hakkında düşünsünler diye.

سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

177- “Âyetlerimizi yalan sayıp, kendilerine zulmedenlerin durumu ne kötü bir örnektir!”

{ سَاءَ مَثَلًا } “Ne kötü bir örnektir!” Ne kötüdür.

{ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayanların durumu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar. Örnek verilecek olursa onların misali köpek gibidir.

{ وَأَنْفُسُهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ } “Kendilerine zulmedenlerin.” Cezalandırılarak zarar görenlerdir.

﴿١٧٨﴾ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضِلْ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

178- "Allah her kime yol gösterirse, o kimse doğru yolu bulur. Her kimi yoldan çıkarırsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır."

{ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ } "Allah her kime yol gösterirse." Dinine.

{ فَهُوَ الْمُهْتَدِي } "O kimse doğru yolu bulur." Dinine.

{ وَمَنْ يُضِلْ } "Her kimi yoldan çıkarırsa." Dininden.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } "İşte onlar ziyana uğrayanlardır." Cezalandırılarak aldananlardır.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَانُوا لَنَا نَعَامٌ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179- "Biz cehennem için birçok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri var, ama onlarla anlamazlar; gözleri var, ama onlarla görmezler; kulakları var, ama onlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte gâfil olanlar bunlardır."

{ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا } "Biz yarattık." Yarattık.

{ لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا } "Cehennem için birçok cin ve insan. Onların kalpleri var, ama onlarla anlamazlar." Hakkı idrak etmezler.

{ وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا } "Gözleri var, ama onlarla görmezler." Hakkı idrak etmezler.

{ وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا } "Kulakları var, ama onlarla işitmezler." Hakkı idrak etmezler.

{ أُولَئِكَ كَانُوا لَنَا نَعَامٌ } "Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir." Hakkı anlama konusunda.

{ بَلْ هُمْ أَصْلُ } “Belki daha da şaşkındırlar.” Zira onlar kâfirlerdir.

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ } “İşte gâfil olanlar bunlardır.” Ahiretin durumu hakkında gafillerdir. Onu inkâr edicidirler.

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِيهِ
أَسْمَاءَهُ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180- “En güzel isimler Allah’a aittir. O’nu o güzel isimlerle çağırın. O’nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir!”

{ وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ } “En güzel isimler Allah’a aittir.” Yüce sıfatlar. İlim, kudret, sem’, basar ve bunun dışındaki diğer yüce sıfatlar.

{ فَادْعُوهُ بِهَا } “O’nu o güzel isimlerle çağırın.” Onu kıraat ediniz.

{ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِيهِ أَسْمَاءَهُ } “O’nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın!” İsimlerini ve sıfatlarını inkâr edenleri bırakınız. Eğer “Yelhedune” şeklinde okunur ise Allah Teâlâ’nın isimlerini ve sıfatlarını ikrar etmekten meylederler anlamına gelir. Denilmiştir ki, isimleri hakkında ilhada düşmek, isimlerini Lat, Uzza ve Menat’a benzetmek demektir.

{ سَيُجْزَوْنَ } “Onlar karşılığını göreceklerdir!” Ahirette.

{ مَا } “Şeyin.” Oldukları şey nedeniyle.

{ كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıklarının.” Dünyada dile getirdikleri şerlerden dolayı.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181- “Yarattıklarımız içinde bir topluluk vardır ki, insanları doğru yola götürürler ve doğrulukla hüküm verirler.”

{ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً } “Yarattıklarımız içinde bir topluluk vardır ki.” Cemaat vardır ki.

{ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ } “İnsanları doğru yola götürürler.” Hakkı emrederler.

{ وَبِهِ يَغْدُلُونَ } “Ve doğrulukla hüküm verirler.” Hakk ile amel ederler, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmeti.

﴿١٨٢﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

182- “Âyetlerimizi yalan sayanları, farkında olmayacakları bir biçimde, yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz!”

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalan sayanları.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar ki bunlar azabın inişiyle alay eden Ebû Cehil ve dostlarıdır.

{ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ } “Yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz!” Azapla onları alacağız.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ } “Farkında olmayacakları bir biçimde.” Azabın inişini bilmeden. Allah Teâlâ onların bütünü aynı gün içinde her birisini farklı bir şekilde helak etmiştir.

﴿١٨٣﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنْ كَيْدِي مُتَيْنٌ

183- “Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım güç yetirilemeyecek kadar ağırdır.”

{ وَأُمْلِي لَهُمْ } “Ben onlara süre veririm.” Onlara mühlet veririm.

{ إِنْ كَيْدِي مُتَيْنٌ } “Ama benim tuzağım güç yetirilemeyecek kadar ağırdır.” Azabım ve yakalayışım şiddetlidir.

﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ

184- “Onlar düşünmüyorlar mı ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur. O, ancak apaçık bir uyarıcıdan başka bir şey değildir.”

{ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا } “Onlar düşünmüyorlar mı ki?” Kendi aralarında Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sihirbaz ve kâhin olmadığı,

mecnun olmadığı hakkında. Ardından Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

{ مَا بِصَاحِبِهِمْ } “Arkadaşlarında yoktur.” Peygamberlerinde.

{ مِنْ جَنَّةٍ } “Hiçbir delilik.” Kendisine herhangi bir delilik dokunmuş değildir.

{ إِنْ هُوَ } “O, ancak.” O değildir.

{ إِلَّا نَذِيرٌ } “Bir uyarıcıdan başka bir şey değildir.” Korkutucu bir resûl.

{ مُبِينٌ } “Apaçık.” Bildikleri dil ile kendilerine açıklayan.

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾

185- “Göklerin ve yerin melekûtuna, Allah’ın yarattığı şeylerin hepsine ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine (ibretle) bakmıyorlar mı? (Kur’an’a) inanmayınca daha hangi söze inanacaklar?”

{ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا } “(İbretle) bakmıyorlar mı?” Yani Mekke ehli.

{ فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ } “Göklerin melekûtuna.” Güneş, ay, yıldızlar, bulutlar.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Yerin melekûtundakiler ve yerde bulunan ağaç, dağ, deniz ve hayvanlara.

{ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ } “Allah’ın yarattığı şeylerin hepsine.” Allah Teâlâ’nın yarattığı diğer şeylere.

{ وَأَنْ عَسَى } “Olabileceğine.” (عَسَى) “Umulur” ki sözcüğü Allah Teâlâ tarafından kullanılınca vacip oldu anlamına gelir.

{ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ } “Ve ecellerinin yaklaşmış.” Helakleri yaklaşmıştır.

{ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ } “(Kur'an'a) daha hangi söze inanacaklar?” Allah Teâlâ'nın Kitabı'ndan başka hangi kitaba.

{ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ } “İnanmayınca.” Bu Kitab'a inanmayınca.

﴿١٨٦﴾ مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

186- “Allah bir kimseyi saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde şaşkın olarak bırakır.”

{ مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ } “Allah bir kimseyi saptırırsa.” Dininden.

{ فَلَا هَادِيَ لَهُ } “Artık onu doğru yola götürecek yoktur.” Kendisi için dinine irşad edici hiçbir müşid bulunmamaktadır.

{ وَيَذَرُهُمْ } “Allah onları bırakır.” Onları terk eder.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } “Azgınlıkları içinde.” Sapıklıkları ve küfürleri içinde.

{ يَعْمَهُونَ } “Şaşkın olarak.” Görmez bir şekilde şaşkın olarak geçirirler.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ

﴿١٨٧﴾ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

187- “Senden kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Onu, tam zamanında açığa çıkaracak olan ancak O’dur.’ Kıyâmet(in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir. O, size ansızın gelir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: ‘Onun bilgisi ancak Allah katındadır.’ Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.”

{ يَسْأَلُونَكَ } “Senden soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehli.

{ عَنِ السَّاعَةِ } “Kıyâmetin.” Kıyâmetin gerçekleşme zamanından ve anından.

{ أَيَّانَ مُرْسِيهَا } “Ne zaman kopacağına.” Ne zaman gerçekleşeceğini ve yaklaştığı vaktin .

{ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا } “De ki: Onun bilgisi yalnızca.” Gerçekleşmesinin bilgisi ve gerçekleşmesinin anının bilgisi.

{ عِنْدَ رَبِّي } “Rabbimin katındadır.” Rabbimdendir.

{ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقَّتِهَا } “Onu, tam zamanında açığa çıkaracak olan.” Allah Teâlâ gerçekleşme vaktini ve anını açıklamaz.

{ إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Ancak O’dur. Kıyâmet (in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir.” Kıyâmetin gerçekleşmesinin bilgisi ve anı, gökler ve yer ehline ağır gelir.

{ لَا تَأْتِيَكُمْ إِلَّا بَغْتَةً } “O, size ansızın gelir.” Aniden gelir.

{ يَسْتَلُونَكَ } “Sana soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kıyâmetin gerçekleşmesinden.

{ كَأَنَّكَ خَفِيٌّ عَنْهَا } “Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi.” Onu biliyormuşsun gibi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Cahilmişsin gibi. Bir diğer anlam olarak ondan gafilmişsin gibi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّمَا عِلْمُهَا } “Onun bilgisi ancak.” Kıyâmetin gerçekleşmesi ve anının bilgisi.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katındadır.” Allah’tandır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Fakat insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “(Bunu) bilmezler.” Bunu tasdik etmezler.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبِ لَاسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ
وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

188- “De ki: ‘Ben kendime, Allah’ın dilediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mük) elde ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sadece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا } “Ben kendime, ne bir fayda, gücüne sahip değilim.” Faydayı elde etmeyi.

{ وَلَا ضَرًّا } “Ne de bir zarar verme.” Zararı bertaraf etmeyi,

{ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ } “Allah’ın dilediği dışında.” Bana yarar ve zarar vermesi,

{ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ } “Eğer gaybı bilseydim.” Yarar ve zararı bilseydim,

{ لَاسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ } “Elbette çok hayır (mal-mük) elde ederdim.” Faydalanmayı arttırdım.

{ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ } “Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı.” Zarar da dokunmazdı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Eğer bilseydim.” Azabın üzerinize ne zaman ineceğini. “Elbette çok hayır elde ederdim.” Buna şükür ederdim. “Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı.” Bana sizin tarafınızdan hüzn ve tasa da dokunmazdı.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: “Eğer gaybı bilseydim.” Ne zaman öleceğimi. “Elbette çok hayır elde ederdim.” Sâlih amel. “Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı.” Şiddet bana isabet etmezdi.

Şöyle de denilmiştir: “Eğer gaybı bilseydim.” Kuraklığın, kıtlığın ve fiyat yükselmesinin. “Elbette çok hayır elde ederdim.” Nimetlenme konusunda “Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı.” Şiddet bana isabet etmezdi.

{ إِنْ أَنَا } “Ben.” Ben değilim.

{ إِلَّا نَذِيرٌ } “Sadece bir uyarıcı.” Ateşten.

{ وَبَشِيرٌ } “Ve bir müjdeciyim.” Cennet ile.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İnanacak bir toplum için.” Cennet ve ateşe inanan.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّيْهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

189- “Sizi tek nefisten yaratan ve ondan da yanında huzur bulması için eşini var eden O’dur. Erkek, eşine yaklaşıncı, eşi hafif bir yük yüklendi, o yüküyle bir süre gidip geldi. Sonunda yükü ağırlaşınca, ikisi birlikte Rableri olan Allah’a şöyle dua ettiler: ‘Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden oluruz.’”

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ } “Sizi tek nefisten yaratan O’dur.” Sadece Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan.

{ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا } “Ve ondan da eşini var eden.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın nefsinden zevcesi Havva’yı yaratan.

{ لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا } “Yanında huzur bulması için.” Onunla birlikte.

{ فَلَمَّا تَغَشَّيْهَا } “Erkek, eşine yaklaşıncı.” Ona gelince.

{ حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا } “Eşi hafif bir yük yüklendi.” Kolay bir yük.

{ فَمَرَّتْ بِهِ } “O yüküyle bir süre gidip geldi.” Acı duyarak kalktı ve oturdu.

{ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ } “Sonunda yükü ağırlaşınca.” Çocuk hanımın kar-
nında ağırlaşınca İblis’in vesvesesiyle çocuğun bir hayvan olduğu
zannıyla.

{ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْنَا صَالِحًا } “İkisi birlikte Rableri olan Allah’a şöyle
dua ettiler: ‘Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen.’” Yaratılışı düzgün
bir insan verecek olursan,

{ لَنَكُونَنَّ } “Elbette oluruz.” Oluruz.

{ مِنْ الشَّاكِرِينَ } “Şükredenlerden.” Buna.

فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

190- “Ama Allah onlara düzgün bir çocuk verince, kendilerine ver-
diği şeyde Allah’a ortak koşmaya başladılar. Ama Allah, onla-
rın ortak koştukları şeylerden yücedir!”

{ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا } “Ama Allah onlara düzgün bir çocuk verince.”
Yaratılışı düzgün bir insan bahşedince.

{ جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ } “Allah’a ortak koşmaya başladılar.” O’na İblis’i or-
tak kıldılar.

{ فِيمَا آتَاهُمَا } “Kendilerine verdiği şeyde.” Allah Teâlâ’nın kendile-
rine verdiği çocuğu isimlendirme konusunda. O iki çocuğu Abdul-
lah ve Abdülharis olarak isimlendirdiler.

{ فَتَعَالَى اللَّهُ } “Ama Allah, yücedir!” Allah Teâlâ bundan beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Allah’a ortak
koştukları putlardan.

﴿١٩١﴾ اَيُّشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ

191- “Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bu-
lunan şeyleri, (Allah’a) ortak mı koşuyorlar?”

{ اَيْشِرْكُونَ } “Onlar (Allah’a) ortak mı koşuyorlar?” Allah’a.

{ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا } “Hiçbir şey yaratamayan şeyleri.” Ve diriltemeyen.

{ وَهُمْ } “Üstelik kendileri.” Yani ilahlar.

{ يَخْلُقُونَ } “Yaratılmış bulunan.” Oyulmuş bulunan, yani oyularak yaratılmış olan.

﴿ ١٩٢ ﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ

192- “Bu putlar, ne onlara yardım edebilirler, ne de kendilerine yardım ederler?”

{ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا } “Bu putlar, ne onlara yardım edebilirler.” Yarar ve engelleme yönünden.

{ وَلَا أَنْفُسُهُمْ } “Ne de kendilerine.” Yani ilahlar.

{ يَنْصُرُونَ } “Yardım ederler?” Kendilerine murad edilen şeyi engelleyemezler.

وَأَنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءَ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿ ١٩٣ ﴾

193- “Eğer (müşrikleri) doğru yola çağırırsanız, onlar size tâbi olmazlar. Onları çağırırsanız da susmuş olsanız da sizin için birdir.”

{ وَأَنْ تَدْعُوهُمْ } “Eğer (müşrikleri) çağırırsanız.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kâfirleri.

{ إِلَى الْهُدَى } “Doğru yola.” Tevhide.

{ لَا يَتَّبِعُوكُمْ } “Onlar size tâbi olmazlar.” Size icabet etmezler.

{ سَوَاءَ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ } “Onları çağırırsanız da sizin için birdir.” Tevhide çağırırsanız da.

{ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ } “Susmuş olsanız da.” Sussanız da onlar tevhid konusunda size icabet etmezler, yani kâfirler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir:

“Eğer (müşrikleri) çağırırsanız.” Ey kâfirler topluluğu Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kâfirleri! Putları.

“Doğru yola.” Hakka. “Onlar size tâbi olmazlar.” Size icabet etmezler “Onları çağırırsanız da sizin için birdir.” Yani putları “Susmuş olsanız da.” Sussanız da onlar size icabet etmezler dualarınızı işitmezler. Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾

194- “Allah dışında, taptıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer siz doğru söyleyenler iseniz, çağırın onları da size karşılık versinler!”

{ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ } “Taptıklarınız da.” İbadet ettikleriniz de.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah dışında.” Putlar.

{ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ } “Sizin gibi kullardır.” Sizin gibi yaratılmışlardır.

{ فَادْعُوهُمْ } “Çağırın onları da.” Yani ilahları.

{ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ } “Size karşılık versinler!” Dualarınızı işitsinler ve size icabet etsinler.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer siz, doğru söyleyenler iseniz.” Onlar size fayda vermezler.

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبِطْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظَرُونَ ﴿١٩٥﴾

195- “Onların, yürür ayakları, tutar elleri, görür gözleri ya da işitir kulakları mı vardır? De ki: ‘Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun ve bana bir süre de vermeyin!’”

{ اَلْهَمْ اَرْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا } “Onların, yürür ayakları, vardır.” Hayra.

{ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَّتَشْتُونَ بِهَا } “Tutar elleri.” Onunla alıp verdikleri elleri.

{ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يَّرْصُونَ بِهَا } “Görür gözleri.” Kulluğunuzu.

{ اَمْ لَهُمْ اِذَا نَ سَمِعُونَ بِهَا } “Ya da işitir kulakları mı?” Çağrılarınızı.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehlinin müşriklerine.

{ اِذْعُوا شُرَكَاءَكُمْ } “Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın.” İlahlarınızdan yardım isteyiniz.

{ ثُمَّ كِيدُونِ } “Sonra bana tuzak kurun.” Sizler ve onlar helak olmam hususunda çalışıp didiniz.

{ فَلَا تُنْظِرُونِ } “Ve bana bir süre de vermeyin!” Bana bir mühlet de vermeyiniz.

﴿١٩٦﴾ اِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

196- “Çünkü benim koruyucum, Kitab’ı indiren Allah’tır. O, iyileri korur.”

{ اِنَّ وَلِيَّ اللَّهِ } “Çünkü benim koruyucum, Allah’tır.” Koruyucum ve yardımcım Allah’tır.

{ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ } “Kitab’ı indiren.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kitap ile.

{ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ } “O, iyileri korur.” Korur.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾

197- "Sizin, Allah'ı bırakarak taptıklarınızın ne size (yardım etmeğe) ne de kendilerine yardım etmeye güçleri yetmez."

{ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ } "Sizin, taptıklarınızın." İbadet ettikleriniz.

{ مِنْ دُونِهِ } "Allah'ı bırakarak." Allah'ın dışında ibadet ettiğiniz putlar.

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ } "Ne size (yardım etmeğe) güçleri yetmez." Size yarar ve zarar vermeye.

{ وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ } "Ne de kendilerine yardım etmeğe." Kendilerine murad edilen şeyleri engellemeye.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرِيَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

198- "Onları doğru yola çağırırsanız, dinlemezler. Onları sana bakar görürsün; oysa onlar görmezler!"

{ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى } "Onları doğru yola çağırırsanız." Hakka.

{ لَا يَسْمَعُوا } "Dinlemezler." Ve icabet de etmezler. Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

{ وَتَرِيَهُمْ } "Onları görürsün." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yani putları görürsün.

{ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ } "Sana bakar." Sanki gözleri açık olarak sana baktıklarını görürsün.

{ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ } "Oysa onlar görmezler!" Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199- "Suç bağışla, iyi iş buyur ve cahillerden yüz çevir!"

{ خُذِ الْعُقُوتَ } “Suç başısla.” Ehl-u ıyalden arta kalanı al. Bu âyet-i kerime mensuhtur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Suç başısla.” Sana zulmedenin affet, senden iyiliği engelleyene ise bahşet ve seninle sıla-i rahmi kesene sıla-i rahim yap.

{ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ } “İyi iş buyur.” Maruf ve ihsan ile.

{ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ } “Ve cahillerden yüz çevir!” Ebû Cehil ve onun istihza edici ashabından. Bu âyet daha sonrasında iraz (yüz çevirme) âyeti ile nesh edilmiştir.

﴿٢٠٠﴾ وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

200- “Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce, seni dürterse, hemen Allah’a sığın. Çünkü O, hakkıyla işitendir, bilendir.”

{ وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ } “Eğer seni dürterse.” Sana isabet ederse.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ } “Şeytandan gelen kötü bir düşünce.” Vesvese ve kuşku.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ } “Hemen Allah’a sığın.” Onun vesvesesinden Allah’a sığın.

{ إِنَّهُ سَمِيعٌ } “Çünkü O, hakkıyla işitendir.” Senin sığınmanı.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Şeytanın verdiği vesveseyi.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

201- “Sakınanlar yok mu? Onlar kendilerine şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, (Allah’ı ve azabı) hatırlarlar ve hemen gerçeği görürler.”

{ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا } “Sakınanlar yok mu?” Şeytanın vesvesesinden.

{ إِذَا مَسَّهُمْ } “Onlar kendilerine bir uğrayınca.” Kendilerine isabet ettiğinde.

{ طَائِفٌ } “Vesveseye.” Kuşku ve vesvese.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكُّرًا } “Şeytan tarafından, (Allah'ı ve azabı) hatırlarlar.” Bilirler.

{ فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ } “Ve hemen gerçeği görürler.” İsyan etmekten vazgeçerler.

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202- “(İnançsız) kardeşleri onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar.”

{ وَإِخْوَانُهُمْ } “(İnançsız) kardeşleri.” Müşriklerin kardeşleri yani Şeytanlar.

{ يَمُدُّونَهُمْ } “Onları sürükler.” Onları çeker ve onlara vesvese verirler.

{ فِي الْغَيِّ } “Azgınlığa.” Küfür, sapıklık ve masiyet/isyan.

{ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ } “Bir daha da yakalarını bırakmazlar.” Bundan da vazgeçmezler.

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْنَاهَا قُلُوبَنَا إِنَّمَا تَتَّبِعُ مَا يَدْعُو إِلَىٰ
مِنْ رَبِّهِ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهَدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- “Sen onların (isteklerine uygun) bir mucize getirmediğin zaman, ‘Onu sen kendinden getirseydin!’ derler. De ki: ‘Ben, ancak Rabbinden bana vahyolunana uyarım. Bu (Kur’an) Rabbinizden gelen birtakım delillerdir; inanacak bir toplum için bir hidayet ve bir rahmettir!’”

{ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ } “Sen onların (isteklerine uygun) getirmediğin zaman.” Yani Mekke ehline.

{ بَايَةٌ } “Bir mucize.” İstedikleri gibi.

{ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا } “Onu sen kendinden getirseydin! derler.” Allah Teâlâ’dan tekellûf de bulunsaydın ya. “Kendi katından kendin meydana getirseydin ya.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ إِنَّمَا آتَيْتُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي } “Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım.” Ben Rabbimden bana gelen şeyi yapar ve dile getiririm.

{ هَذَا } “Bu (Kur’an.)” Yani Kur’an.

{ بَصَائِرُ } “Birtakım delillerdir.” Açıklamadır.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden gelen.” Emir ve nehy.

{ وَهُدًى } “Bir hidayet.” Sapıklıktan kurtuluş.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmettir!” Azaptan kurtuluş.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “İnanacak bir toplum için.” Kur’an’a inanan.

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204- “Kur’an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin!”

{ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ } “Kur’an okunduğu zaman.” Farz namazlarda.

{ فَاسْتَمِعُوا لَهُ } “Onu dinleyin.” Okunmasına kulak veriniz.

{ وَأَنْصِتُوا } “Ve susun ki.” Okunmasını dinlemek için.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ } “Size merhamet edilsin!” Böylece size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz.

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

205- "Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!"

{ وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ } "Rabbini, içinden an." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) imam isen sen yalnız oku.

{ تَضَرُّعًا } "Yalvararak." Zelilane bir şekilde.

{ وَخِيفَةً } "Ve korkarak." Korkuyla.

{ وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ } "Yüksek olmayan bir sesle." Kiraati yükseltmeksizin ve susmaksızın.

{ بِالْعُدْوِ وَالْآصَالِ } "Sabah akşam." Namazda, sabah ve akşam olanlarında. Yani sabah, akşam ve yatsı namazlarında.

{ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ } "Gâfillerden olma!" Namazda imam olduğunda veya sadece tek kendin namaz kıldığında kiraatten gaflet etme.

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206- "Rabbinin katındakiler yok mu, onlar büyüklük taslayıp, O'na ibadet etmekten geri durmazlar, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler."

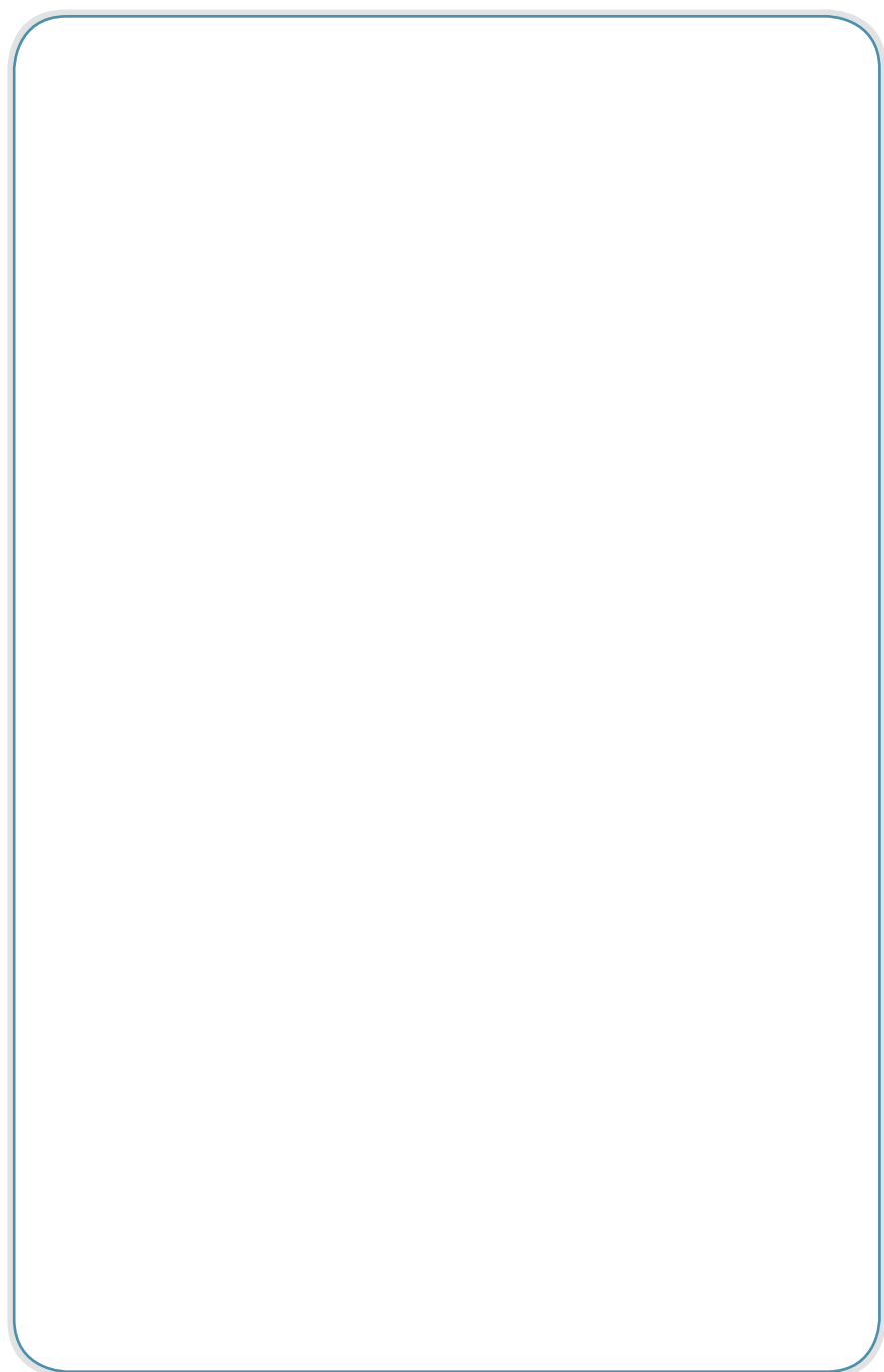
{ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ } "Rabbinin katındakiler yok mu." Yani melekler.

{ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } "Onlar büyüklük taslayıp." Büyüklük iddiasında bulunmazlar.

{ عَنْ عِبَادَتِهِ } "O'na ibadet etmekten geri durmazlar?" O'na taatten ve O'na kulluğu ikrar etmekten.

{ وَيُسَبِّحُونَهُ } "O'nu tesbih eder." O'na itaat ederler.

{ وَلَهُ يَسْجُدُونَ } "Ve yalnız O'na secde ederler." Namaz kılarlar. Allah Teâlâ doğruyu en iyi bilendir.

8- ENFÂL SÛRESİ

Kendisinde “Enfâl”in zikredildiği sûredir. “*Ya eyyühe’n-nebiyyü hesbükellahü ve meni’t-tebeeke mine’l-mü’mînîn.*” âyeti hariç sûrenin bütünü Medenî’dir. Söz konusu âyet Bedir Gazvesi’nde Beyda’da nâzil oldu. Sûrenin âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.130 ve harf sayısı ise 5.249’dur.¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

1- “Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: ‘Ganimetler, Allah’ın ve Peygamberinindir. Öyleyse Allah’tan sakının ve aranızdaki ilişkileri düzeltin; eğer mü’minler iseniz, Allah’a ve Peygamber’ine itaat edin!’”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Enfâl Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

¹ Âyet sayısı Darü’l-Kütübî’l-İlmiyye basımında 96 olarak geçiyor. Ancak Mektebetü’l-Asriyye basımında ise 75 olarak geçiyor.

{ يَسْتَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ } “Sana savaş ganimetlerini soruyorlar.” Buyuyor ki, ganimetler ashâbı senden Bedir gününde sılayı/ganimeti soruyorlar.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ } “Ganimetler, Allah’ın ve Peygamberinindir.” Bedir Savaşı’nın ganimetleri Allah’ın ve Resûlündür. Sizin onda hiçbir hakkınız bulunmamaktadır. Denilmiştir ki Allah Teâlâ’ya aittir. Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ganimetler hakkında emretmesi ise caizdir.

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Öyleyse Allah’tan sakının.” Ganimetleri alma hususunda.

{ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ } “Ve aranızdaki ilişkileri düzeltin.” Aranızdaki muhalefeti ıslah ediniz. Zengin fakire; kuvvetli zayıfa, genç de yaşlıya edada bulunsun.

{ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Peygamber’ine itaat edin!” Sulhun durumu hakkında.

{ إِنْ كُنْتُمْ } “İseniz.” İdiyseniz.

{ مُؤْمِنِينَ } “Eğer mü’minler.” Allah’a ve Resûlüne.²

² a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(الْأَنْفَالُ) ‘Enfâl’ ganimetlerdir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Enfâl Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. Taberî, c. 9, s. 175.

b) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Bedir Savaşı’nda Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ‘Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, řu kadar mükâfat var.’ buyurdu. Bunun üzerine gençler ileri atıldılar, yaşlılar ise sancaklarla beraber kaldılar. Allah, onlara fethi nasip edince, yaşlılar gençlere: ‘Biz size yardımcı olduk, eğer siz bozguna uğrasaydınız bize dönecektiniz. Bundan dolayı biz eli boş bir şekilde kalırken sizler ganimetleri alıp götürmeyin’ dediler. Gençlerse: ‘Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ganimetleri bize va’detti’ dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَسْتَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ) ‘Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: ‘Ganimetler, Allah’ın ve peygamberinindir.’” âyetinden (كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ) ‘Nitekim Rabbin seni, mü’minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri halde, hak uğrunda (Bedir Savaşı için) evinden çıkarmıştı!’ âyetine kadar olan bölümü indirdi. İbn Abbâs bununla ilgili olarak şöyle diyordu: ‘Bu savaşa çıkış Bedir mücahidleri için çok daha hayırlı oldu. Öyleyse bu anlattığım hususlarda siz de bana

uyun. Çünkü ben bu ganimetlerin paylaşılması olayını sizden daha iyi bilirim.” Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, 'Gazilere ganimetten fazla olarak verilmesi' bâbı, 2737 nolu hadis. Bu hadisin isnadını Vehb ibn Bakıyye, Hâlid, Dâvud ve İbn Abbâs'ın mevlası İkrime oluşturmaktadır. İkrime'nin ve Dâvud'un tercüme-i halini sunmuş ve sika olduklarını belirtmiştik.

Vehb ibn Bakıyye. Ebû Muhammed Vehb ibn Bakıyye ibn Osman el-Vâsıtî. Kendisine Vehban da denilmektedir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 337; *el-Kâşif*, c. 3, s. 243; *el-Hulâsa*, s. 418.

Halid ibn Abdullah ibn Abdurrahman ibn Yezid et-Tahhan el-Vâsıtî el-Müzenî. Sika ve sebtir. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 215; *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 259 *el-Hulâsa*, s. 101.

Hadisin ravileri de hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 159, 270 nolu madde; c. 3, s. 187, 187 nolu madde; s. 204, 388 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki raviler sika kişiler olduğundan ve senedde bir kopukluk bulunmadığından hadis sahihtir. Nitekim bu haberi Hâkim de tahrir etmiş ve sahih olduğunu da belirtmiş Zehebi de onun bu yargısını onaylamıştır. Aynı şekilde Beyhakî *Sünen*'inde İbn Hibban da *Sahih*'inde tahrir etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 326, Kitabü't-Tefsir; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 6, s. 291 ve 315, 'Kitabü Kasemî'l-Bey'; *Mevâridü'z-Zaman ila zevâidi İbn Hibban*, Kitabü't-Tefsir, Enfâl Sûresi, 1743 nolu hadis.

c) “Enfâl” sözcüğü ikram ve tafazzul yönü bulunan bağış anlamına gelen “nefel” sözcüğünün çoğuludur. İbn Manzur sözcüğün “aslın üzerine bir şey eklentisi bir fazlalık oluşturulması” anlamına geldiğini söyler. Rağıp da benzeri bir anlam vermekle birlikte vacibin üzerine bir eklenti olduğunu söyler. (وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ) (17/İsrâ/79) âyetini delil olarak sunar. *El-Müfredat*, s. 502; *Lisânü'l-Arab*, c. 8, s. 658-660, N-F-L maddesi.

d) Ebû Ubeyde *el-Emval* adlı eserinde konunun İslam hukuku ile ilgili olan bölümünün ilgilendiren bilgiler ve geniş açıklamalar verir. Enfâl asıl itibarıyla ganimetlerin toplamıdır. Ancak şu kadar var ki, enfâlin humusunun dağıtımı Kitab-ı Kerim'de geçtiği şekliyle ehline özgüdür. Sünnette bu şekilde uygulamıştır. Enfâl sözcüğü Arap kelimasında, failinin vacip kılmaksızın lütuf ve ikram yönüyle yapılmış olduğu her türlü iyilik/ihsan anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ'nın düşmanların mallarından mü'minlere helal kıldığı “nefi” de bu şekildedir. “Nefi”, ganimetlerin önceki ümmetlere haram kılınmasının ardından Allah Teâlâ'nın kendi katından mü'minlere özgü kılarak sunduğu lütuftur. Bundan dolayı Allah Teâlâ ganimetleri bu ümmete karşılıksız bir lütuf kıldı. *El-Emval*, s. 428-430.

e) Ebû Dâvûd'un aktardığı hadiste geçen Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in “*Kim (savaşa) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var.*” ifadeleri savaşa özendirme amaçlıdır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in “*Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dair beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyası onundur*” ifadeleri de bu türdendir. Buhârî, Kitabü'l-Humus, 18. bâb, 3142 nolu hadis.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾

f) Ebû Dâvûd'un hadisinde geçen "Bunun üzerine gençler, ileri atıldılar, yaşlılar ise sancaklarla beraber kaldılar." ifadesi acaba Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in "Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var." sözlerinin sonucu mudur yoksa bir vakıayı mı ortaya koymaktadır. Yani gençler bu söz üzerine hemen harekete geçtiler yaşlılar da sancaklara yapıştılar mı yoksa Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)' bu sözleri savaş meydanındaki bir durumu mu haber vermektedir? Genç sahabelerin öne geçişleri ve yaşlı sahabelerin sancaklarla birlikte kalışları genç sahabelerin savaşta öne çıkış saikleri noktasında akla olumsuz bir olasılık (ganimetten daha fazla elde etme amacı) getirirse de bu olasılık doğru olmasa gerek. Nitekim Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in savaştaki durumu haber vermiş olma olasılığı da söz konusudur. Yani hadis metninde geçen ifadeler Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in savaştaki durumu cereyan eden olayları haber verme olasılığını da taşımaktadır.

g) Şu bir vakıa ki Bedir Savaşı'ndan sonra sahabe arasında ganimet paylaşımı noktasında sıkıntı çıkmıştır. İmam Ahmed ibn Hanbel'in Ubade ibn Samid'den rivayet ettiği şu haber bu sıkıntıyı gözler önüne sermektedir. Ubade der ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)' ile birlikte çıktık. O'nunla birlikte Bedir'de bulundum. İslam ve müşrik orduları karşılaştılar. Allah düşmanları hezimete uğrattı. Bir grup onların peşlerinden gitti, hezimete uğrattı ve onları öldürdü. Bir grup ordugaha kapandı, orada bulunanları topladı. Bir grup da düşmanın Allah Resûlü (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ne ansızın saldırıp bir zarar vermemesi için O'nun etrafını çevirdi. Gece olup da insanlar bir araya gelip birbirlerine döndüklerinde ganimetleri toplamış olanlar: 'Bunları biz topladık. Kimsenin bunda payı yoktur' dediler. Düşmanı takip etmek için çıkanlar: 'Siz ona bizden daha layık değilsiniz. Biz, düşmanı ondan uzaklaştırdık ve onları hezimete uğrattık' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in etrafını çevirmiş olanlar ise: 'Sizler, ona bizden daha müstahak değilsiniz. Bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in etrafını çevirdik ve düşmanın O'na ansızın hücum edip bir zarar vermesinden korkarak bunu engelledik ve bu, bizi (ganimet toplamaktan) alıkoymdu, meşgul etti' dediler de bunun üzerine قَالَ الْاَنْفَالُ اللَّهُ وَالرَّسُولُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ *'Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler, Allah'ın ve peygamberindir. Öyleyse Allah'tan sakının ve aranızdaki ilişkileri düzeltin; eğer mü'minler iseniz, Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin!'* âyeti indi." *Müsned-i Ahmed*, c. 5, s. 323-4. Bu rivayetlerde sahabenin hakkında ihtilafa düştüğü ve hakkında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den sordukları enfâl, ganimettir. Zâhir olan budur.

2- “Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır ve yalnız Rablerine güvenip dayanırlar.”

{ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ } “Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında.” Allah Teâlâ tarafından sulh emri gibi bir şeyle veya başka bir şeyle emrolunduklarında.

{ وَجِلَّتْ } “Ürperir.” Korkar.

{ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ } “Kalpleri, okunduğu zaman.” Okunduğunda.

{ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ } “Kendilerine O'nun âyetleri.” Sulh konusunda.

{ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا } “Bu onların imanlarını artırır.” Allah Teâlâ'nın buyruğu hakkında yakînlerini arttırır. Doğruluklarını arttırır da denilmiştir.

{ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ } “Ve yalnız Rablerine güvenip dayanırlar.” Ganimetlere değil.

٣ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

3- “Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) harcarlar.”

{ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ } “Namazlarını kılarlar.” Beş vakit namazı abdestiyle, rükûyla, secdeleriyle ve kendilerinde vacip olan vakitle-riyle tamamlarlar.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } “Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan.” Kendilerine bahşettiğimiz mallardan.

{ يُنْفِقُونَ } “(Allah yolunda) harcarlar.” Allah Teâlâ'ya taatte tasaduk ederler. Mallarının zekâtlarını eda ederler anlamına geldiği de söylenmiştir.

٤ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

4- “İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlara, Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”

{ اُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا } “İşte onlar gerçek mü’minlerdir.” Doğru yakın olarak.

{ لَهُمْ دَرَجَاتٌ } “Onlara, dereceler.” Faziletler.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Rablerinin katında.” Ahirette.

{ وَمَغْفِرَةٌ } “Bağışlanma.” Dünyada günahların bağışlanması.

{ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ } “Ve tükenmez bir rızık vardır.” Cennette güzel bir sevap.

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾

5- “Nitekim Rabbin seni, mü’minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri halde, hak uğrunda (Bedir Savaşı için) evinden çıkarmıştı!”

{ كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ } “Nitekim Rabbin seni, çıkarmıştı!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbin seni çıkardığı üzere yürü.

{ مِنْ بَيْتِكَ } “(Bedir Savaşı için) evinden.” Medine’den.

{ بِالْحَقِّ } “Hak uğrunda.” Kur’an’la. Savaşla olduğu da söylenmiştir.

{ وَإِنَّ فَرِيقًا } “Bir grup.” Taife.

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ } “Mü’minlerden kesinlikle istemedikleri halde.” Savaşı.

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ
يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

6- “Çünkü (kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) gerçeği ortaya çıktıktan sonra, sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, seninle tartışıyorlardı!”

{ يُجَادِلُونَكَ } “Çünkü (kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) seninle tartışıyorlardı.” Seninle tartışmaya girişmişlerdi.

{ فِي الْحَقِّ } “Hak uğrunda.” Savaşta.

{ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ } “Gerçeği ortaya çıktıktan sonra.” Onlara gerçek açığa çıkınca. Senin yaptığın ve emrettiğin şey ancak Rabbinin sana emrettiği şeyledir.

{ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ } “Sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi.” Ona.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾

7- “İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin sizin olduğunu vadediyordu. Siz ise, güçsüz ve silâhsız olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu.”

{ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ } “İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin vadediyordu.” İki grubun kervan ya da ordu.

{ أَنَّهَا لَكُمْ } “Sizin olduğunu.” Ganimet.

{ وَتَوَدُّونَ } “İstiyordunuz.” Temenni ediyordunuz.

{ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ } “Siz ise güçsüz ve silâhsız olanın.” Şiddet ve savaşın dışındakini.

{ تَكُونُ لَكُمْ } “Sizin olmasını.” Ganimetin sizin olmasını. Yani kervan ganimetini.

{ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ } “Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek istiyordu.” Dini İslam’ı yardımıyla ve gerçekleştirmesiyle zâhir kılmak.

{ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ } “Ve kâfirlerin arkasını kesmek.” Kâfirlerinin kökünü ve eserini.

لِيَحِقَّ الْحَقُّ وَيُبْطَلَ الْبَاطِلُ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

8- “(Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı ortadan kaldırmak içindi!”

{ لِيَحِقَّ الْحَقُّ } “Hakkı gerçekleştirmek içindi!” Dini İslam’ı Mekke’de üstün kılmak içindi.

{ وَيُبْطَلَ الْبَاطِلُ } “Ve bâtılı ortadan kaldırmak.” Şirk ve şirk ehlini helak etmek içindi.

{ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ } “(Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da.” Müşrikler bunun gerçekleşmesini istemese de.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِآلِفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾

9- “Hani siz, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ‘Ben, size bir-biri ardınca bin melek ile yardım edeceğim.’ diyerek, isteğinize karşılık vermişti.”

{ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ } “Hani siz, yardım istiyordunuz.” Duada bulunmuş-tunuz.

{ رَبَّكُمْ } “Rabbinizden.” Bedir günü yardımı.

{ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ } “O da, isteğinize karşılık vermişti.” Duaya.

{ أَنِّي مُمِدُّكُمْ } “Ben, size yardım edeceğim, diyerek.” Size yardım edeceğim.

{ بِآلِفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ } “Birbiri ardınca bin melek ile.” Size yardım ile peş peşe.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ

عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- “Allah bunu, size müjde olması ve onunla kalplerinizin huzura kavuşması için yapmıştı. Yardım ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ } “Allah bunu, size yapmıştı.” Yani yardımı.

{ إِلَّا بُشْرَى } “Müjde olması.” Size yardım ile.

{ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ } “Ve onunla huzura kavuşması için.” Yardım ile.

{ قُلُوبِكُمْ وَمَا النَّصْرُ } “Kalplerinizin. Yardım.” Melekler ile.

{ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ } “Ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onlara öldürme ve hezimete, yardım ve ganimete hükmetti.

إِذْ يُغَشِّيكُمُ الثُّغَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾

11- “O zaman, katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Şeytanın pislliğini üzerinizden atmak, böylece sizi arındırmak, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı yere sağlam bastırmak için de üzerinize gökten bir su indiriyordu.”

{ إِذْ يُغَشِّيكُمُ الثُّغَاسَ } “O zaman, sizi hafif bir uykuya daldırıyordu.” Size bir uyku ilka etti.

{ أَمَنَةً } “Bir güven olmak üzere.” Sizin için.

{ مِنْهُ } “Katından.” Allah Teâlâ’dan düşmana karşı, bu Allah Teâlâ katından size bir lütuftur.

{ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Üzerinize gökten bir su indiriyordu.” Yağmur.

{ لِيَطْهَرَكُمْ بِهِ } “Böylece sizi arındırmak.” Yağmur ile kirlerden ve cünüplükten.

{ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رَجْزَ الشَّيْطَانِ } “Şeytanın pisliğini üzerinizden atmak.” Şeytanın vesvesesini.

{ وَلِيَزْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ } “Kalplerinizi pekiştirmek.” Kalplerinizi sabır ile korumak için.

{ وَيَثْبِتَ بِهِ } “Yere sağlam bastırmak için de.” Yağmur ile.

{ الْأَقْدَامِ } “Ve ayaklarınızı.” Kuma, yani kum şiddetleniyordu (sağlamlaşıyordu) ta ki ayaklarınız sabitleşsin.

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾

12- “Hani Rabbin meleklere, ‘Şüphe yok ki ben sizinle beraberim, mü’minleri destekleyin. Ben, kâfirlerin kalplerine korku salacağım. O halde, onların boyunlarına vurun, her birinin parmaklarına vurun!’ diye vahyediordu.”

{ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ } “Hani Rabbin meleklere, diye vahyediordu.” Rabbin ilham ediyordu. Rabbin emrediyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنِّي مَعَكُمْ } “Şüphe yok ki ben sizinle beraberim.” Sizin yardımcınızım.

{ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا } “Mü’minleri destekleyin.” Savaşta. İman edenlere yardımcı müjdeleyiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ سَأُلْقِي } “Ben, salacağım.” Bırakacağım.

{ فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ } “Kâfirlerin kalplerine korku.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve ashabından korkmalarını.

{ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ } “O halde, onların boyunlarına vurun.” Başlarına.

{ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ } “Her birinin parmaklarına vurun!” Mafsalalarına.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾

13- “Çünkü onlar, Allah’a ve Peygamberine karşı geldiler. Kim Allah’a ve Peygamberine karşı gelirse, bilsin ki Allah, cezası çok şiddetli olandır.”

{ ذَٰلِكَ } “Çünkü.” Onlara savaş.

{ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ } “Onlar, Allah’a karşı geldiler.” Allah Teâlâ’ya muhalefet ettiler.

{ وَرَسُولَهُ } “Ve Peygamberine.” Dinde.

{ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ } “Kim Allah’a karşı gelirse.” Allah Teâlâ’ya muhalefet ettiler.

{ وَرَسُولَهُ } “Ve Peygamberine.” Dinde.

{ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Bilsin ki Allah, cezası çok şiddetli olandır.” Cezalandırdığında.

ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

14- “İşte bu (yenilgi, size Allah’ın azabıdır!) Şimdi tadın onu! Şüphesiz kâfirler için bir de cehennem ateşinin azabı vardır!”

{ ذَٰلِكُمْ } “İşte bu (yenilgi, size Allah’ın azabıdır!)” Size gelen bu azap.

{ فَذُوقُوهُ } “Şimdi tadın onu!” Dünyada.

{ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ } “Şüphesiz kâfirler için bir de.” Ahirette.

{عَذَابِ النَّارِ} “Cehennem ateşinin azabı vardır!”

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمْ
الْأَذْبَارَ ﴿١٥﴾

15- “Ey iman edenler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman, sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!”

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا} “Ey iman edenler! kâfirlerle karşılaştığınız zaman.” Bedir günü.

{زَحَفًا} “Toplu halde.” Birbirine girdiğinde.

{فَلَا تُولُوهُمْ} “Sakın onlara dönüp kaçmayın!” Yani onlara arkanızı dönmeyiniz.

{الْأَذْبَارَ} “Arkanızı.” Hezimete uğramış olarak.

وَمَنْ يُؤْلِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبرَةً إِلَّا مَتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَقَدْ
بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَا يُهِي جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

16- “Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka birliğe katılma amacı dışında, o gün, onlara kim arkasını dönüp kaçarsa o, Allah’ın gazabına uğrar, onun varacağı yer cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!”

{وَمَنْ يُؤْلِهِمْ} “Onlara kim dönüp kaçarsa.” Onlardan yüz çevirirse.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Bedir günü.

{دُبرَةً} “Arkasını.” Hezimete uğramış olarak arkasını.

{إِلَّا مَتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ} “Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme.” Sürekli savaşmak için. İstemeyerek olduğu da söylenmiştir.

{أَوْ مُتَحَيِّرًا} “Veya katılma amacı dışında.” Ya da katılmak için.

{ إِلَى فِتَّةٍ } “Başka birliğe.” O’na yardım etmek ve O’nu savunmak için.

{ فَقَدْ بَاءَ بِعَضْبٍ مِّنَ اللَّهِ } “O, Allah’ın gazabına uğrar.” Savaşta dönse Allah Teâlâ’dan gazap vacip olur.

{ وَمَأْوَاهُ } “Onun varacağı yer.” Dönüşü.

{ جَهَنَّمَ وَيُسَّ الْمَصِيرُ } “Cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!” Ona döndüğü yer.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ
وَلِيُبَيِّنَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلََاءٌ حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾

17- “Sonra, onları siz öldürmediniz, ama onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, ama Allah attı. Allah bunu mü’minleri, katından güzel bir sınama ile denemek için yapmıştı. Şüphe yok ki Allah işitendir, bilendir.”

{ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ } “Sonra, onları siz öldürmediniz.” Bedir Savaşı’nda.

{ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ } “Ama onları Allah öldürdü.” Cebrail ve Mikail ile.

{ وَمَا رَمَيْتَ } “Sen atmadın.” Müşriklerin yüzüne toprağı sen ulaştırmadın.

{ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ } “Attığın zaman da ama Allah attı.” Ulaştırdı.

{ وَلِيُبَيِّنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Allah bunu mü’minleri, denemek için yapmıştı.” Mü’minlere iyilikte bulunmak için.

{ مِنْهُ } “Katından.” Toprağın atımından.

{ بَلََاءٌ } “Bir sınama ile.” İyiliği ile.

{ حَسَنًا } “Güzel.” Yardım ve ganimet ile.

{ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } “Şüphe yok ki Allah işitendir.” Dualarınızı.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Size yardım etmeyi.

١٨ ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَيْدِ الْكَافِرِينَ

18- “Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin kurduğu tuzağı boşa çıkarır.”

{ ذَلِكُمْ } “Bu böyledir.” Size edilen yardım ve ganimet.

{ وَأَنَّ اللَّهَ } “Şüphesiz Allah.” Allah Teâlâ.

{ مُوهِنٌ } “Boşa çıkarır.” Zayıflatıcıdır.

{ كَيْدِ الْكَافِرِينَ } “Kâfirlerin kurduğu tuzağı.” Kâfirlerin yaptığını.

إِنْ تَسْتَغْفِرُوا لَكُمْ فَإِنَّكُمْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِي عَنْكُمْ فِتْنَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ

19- “Eğer zafer istiyorsanız, işte size zafer geldi. Eğer günah işlemekten vazgeçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Şayet yeniden günah işlemeye dönerseniz, biz de (O’na) yardıma döneriz. O zaman, topluluğunuz çok da olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü’minlerle beraberdir!”

{ إِنْ تَسْتَغْفِرُوا } “Eğer zafer istiyorsanız.” Başarı kazanmak istiyorsanız.

{ فَتَقْدُ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ } “İşte size zafer geldi.” Sizin aleyhinize Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına yardım geldi. Şu cihetten ki, Ebû Cehil savaştan ve hezimetten önce duada bulunmuş ve şöyle demişti: Allah’ım! İki dinden en faziletlisine, iki dinden en keremli olanına ve sana en sevimli olanına yardım et. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun duasını kabul etti ve onlara karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına yardımda bulundu.

{وَأَنْ تَنْتَهُوا} “Eğer günah işlemekten vazgeçerseniz.” Küfürden ve savaştan.

{فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ} “Bu, sizin için daha hayırlıdır.” Küfür ve savaştan daha hayırlıdır.

{وَأَنْ تَعُودُوا} “Şayet yeniden günah işlemeye dönerseniz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile tekrar savaşırsanız.

{نَعُدُّ} “Biz de (O’na) yardıma döneriz.” Bedir Savaşı gibi sizinle çatışmaya ve sizi yenilgiye uğratmaya.

{وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ} “O zaman, topluluğunuz sizden savamaz.” Cemaatiniz.

{شَيْئًا} “Hiçbir şeyi.” Allah Teâlâ’nın azabından.

{وَلَوْ كَثُرَتْ} “Çok da olsa.” Sayı bakımından.

{وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ} “Çünkü Allah mü’minlerle beraberdir!” Zafer vermekle mü’minlere yardımcıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ

تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾

20- “Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamberine itaat edin. İşitip durduğunuz halde, O’nun emirlerinden yüz çevirmeyin!”

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ} “Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamberine itaat edin.” Sulh emri konusunda.

{وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ} “O’nun emirlerinden yüz çevirmeyin!” Allah Teâlâ’nın ve O’nun resûlünün emrinden.

{وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ} “İşitip durduğunuz halde.” Kur’an’ın öğütlerini ve sulh emrini.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

21- “Ve işitmedikleri halde ‘İşittik.’ diyenler gibi olmayın!”

{ وَلَا تَكُونُوا } “Olmayın!” Masiyet konusunda. Taat konusunda olduğu da söylenmiştir.

{ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا } “İşittik, diyenler gibi.” İtaat ettik. Bunlar Benî Abdiddar, Nâdir ibn Hâris ve ashabıdır.

{ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ } “Ve işitmedikleri halde.” İtaat etmedikleri halde. Bu da onlar hakkında nâzil oldu.

﴿ ٢٢ ﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

22- “Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırlar ve dilsizlerdir.”

{ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ } “Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların en kötüsü.” Mahlukat ve yaratılmışların en kötüsü,

{ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ } “Allah katında, sağırlar.” Hakkı duymayan.

{ الْبُكْمُ } “Dilsizlerdir.” Haktan.

{ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ } “Aklını kullanmayan.” Allah Teâlâ’nın emrini ve tevhidini kavrayamazlar.³

وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿ ٢٣ ﴾

³ a) İmam Buhârî, (إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الضُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) “Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırlar ve dilsizlerdir.” buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bunlar Kureys’in Abdu’d-Dar oğulları kolundan bir topluluktur.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, “Allah katında yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü’ ilahî buyruğu” bâbı. 4646 nolu hadis.

b) Taberî’nin aynı kanalla İbn Abbâs’tan yaptığı aktarımında İbn Abbâs’ın sağır ve dilsiz sözcüğünün mecaz olduğunu ortaya koyan bir açıklama da söz konusudur. İbn Abbâs bu sözcüklerden kastın hakka uymayıp olduğunu belirtir. Taberî, c. 9, s. 212.

c) Âyetin hak kendisine açık belli olduktan sonra bâtila uyma noktasında ısrar eden, hakkı tanıma ve kavrama, uyma noktasını kendisini hazırlamayan, inatçı bir şekilde davranan herkesi ve kesimi kapsadığı açıktır.

23- “Eğer Allah onlarda bir iyilik görseydi, elbette onlara işittirirdi. Gerçi, onlara işittirseydi bile, yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.”

{ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ } “Eğer Allah onlarda görseydi.” Bedir Savaşı hakkında Abduddar oğullarında.

{ خَيْرًا } “Bir iyilik.” Mutluluk.

{ لَأَسْمَعَهُمْ } “Elbette onlara işittirirdi.” İmanla onlara ikramda bulunurdu.

{ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ } “Gerçi, onlara işittirseydi bile.” İmanla onlara ikramda bulunsaydı,

{ لَتَوَلَّوْا } “Yine dönerlerdi.” İmandan yine dönerlerdi. Allah Teâlâ onların içindekileri muhakkak bildi.

{ وَهُمْ مُعْرِضُونَ } “Onlar yüz çevirerek.” Bunu yalanlayarak.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığında, Allah ve Peygamberine uyun. Bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer. Siz sonunda, mutlaka O’nun huzurunda toplanacaksınız.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı.

{ اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ } “Allah’a uyun.” Allah Teâlâ’ya icabet ediniz.

{ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ } “Ve Peygamberine, hayat verecek şeylere sizi çağırdığında.” Size ikram edecek, sizi izzetli kılacak ve sizi savaşı ve bunun dışındaki şeylerden ıslah edecek şeylere.

{ وَاعْلَمُوا } “Bilin ki.” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ } “Allah girer.” Korur.

{ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ } “Kişi ile onun kalbi arasına.” Mü’minin kalbini kâfir olmasın diye iman üzere korumakla, kâfirin kalbini ise mü’min olmasın diye küfür üzere korumakla girer.

{ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ } “Mutlaka O’nun huzurunda.” Ahirette Allah Teâlâ’ya.

{ تُحْشَرُونَ } “Siz sonunda, toplanacaksınız.” Amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25- “Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Bilin ki Allah, azabı çok şiddetli olanır.”

{ وَاتَّقُوا فِتْنَةً } “Bir de öyle bir fitneden sakının ki.” Gerçekleşecek olan bütün fitnelerden.

{ لَا تُصِيبُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً } “O, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz.” Ve zalim ve mazluma isabet eder.

{ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Bilin ki Allah, azabı çok şiddetli olanır.” Cezalandırıldığında.

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَضْرِهِ وَزَكَّكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- “Yeryüzünde az sayıda ve zayıf olduğunuz, (bu yüzden) insanların sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri hatırlayın! (Allah) şükretmeniz için, sizi barındırmış, yardımıyla sizi desteklemiş ve size güzel rızıklar vermiştir.”

{ وَاذْكُرُوا } “Hatırlayın.” Ey Muhacirler topluluğu.

{ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ } “Az sayıda.” Sayı bakımından.

{ مُسْتَضْعَفُونَ } “Ve zayıf olduğunuz.” Baskı altına alınmış.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Mekke’de.

{ تَحَاوُونَ أَنْ يَخْطَفَكُمْ النَّاسُ } “(Bu yüzden) insanların sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri.” Mekke ehlinin sizi kovmasından ya da sizi esir almasından.

{ فَأُولَئِكَمُ } “(Allah) sizi barındırmış.” Medine’de.

{ وَإِذْ كُنْتُمْ فِي بَيْتِهِ } “Yardımla sizi desteklemiştir.” Yani size yardımda bulunmuş, Bedir Savaşı’nda size yardım etmekle sizi kuvvetlendirmiştir.

{ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } “Ve size güzel rızıklar vermiştir.” Ganimetlerden.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } “Şükretmeniz için.” Ta ki Bedir Savaşı’nda yardım ve ganimet nimetlerine teşekkür edesiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ
وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Ey iman edenler! Allah’a ve Peygambere hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hıyanet etmiş olursunuz!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Yani Mervan ve Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir.

{ لَا تَخُونُوا اللَّهَ } “Allah’a hainlik etmeyin.” Din konusunda.

{ وَالرَّسُولَ } “Ve Peygambere.” Kureyza oğullarına Sa’d ibn Muaz’ın hükmüne rıza göstermek için inmeyiniz, işaretini vermekle.

{ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ } “Kendi emanetlerinize hıyanet etmiş olursunuz!” Allah Teâlâ’nın farzları konusunda da ihanet etmeyiniz. Zira bunlar sizin emanetlerinizdir.

{ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ } “(Sonra) bile bile.” Bu ihaneti.

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- “Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız, sizin için ancak bir sınama vesilesidir. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır.”

{ وَاعْلَمُوا } “Biliniz ki.” Yani bunu. Âyette söz konusu edilen Ebû Lübâbedir.

{ أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ } “Mallarınız ve çocuklarınız.” Kureyza oğullarındaki.

{ فِتْنَةٌ } “Sizin için ancak bir sınama vesilesidir.” Sizin için bir musibettir.

{ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ } “Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır.” Cihada karşılık cennette bol mükâfat vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29- “Ey iman edenler! Eğer Allah’tan korkarsanız, O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok büyük lütuf sahibidir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ } “Ey iman edenler! Eğer Allah’tan korkarsanız.” Size emrettiği ve yasakladığı şeylerde.

{ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا } “O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir.” Size yardım ve kurtuluş.

{ وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ } “Kötülüklerinizi örter.” Büyük günahlarınızı dışındakilerini.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ } “Ve sizi bağışlar.” Diğer günahlarınızı.

{ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ } “Çünkü Allah, lütuf sahibidir.” Lütuf sahibidir.

{ الْعَظِيمِ } “Çok büyük.” Bağışlama ve cennet ile kullarına.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ
وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30- “Hani, inkâr edenler seni hapsetmek veya öldürmek ya da seni sürmek için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da (onlara karşı) tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!”

{وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ} “Hani, tuzak kuruyorlardı.” Darü'n-Nedve'de.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler.” Ebû Cehil ve ashâbı.

{لِيُثْبِتُوكَ} “Seni hapsetmek.” Seni bir zindana koymak için, bu görüş Amr ibn Hişam tarafından ortaya konulmuştu.

{أَوْ يَقْتُلُوكَ} “Veya öldürmek.” Bütünüyle ortadan kaldırmak için, bu da Ebû Cehil ibn Hişam tarafından söylenmişti.

{أَوْ يُخْرِجُوكَ} “Ya da seni sürmek için.” Kovmak için. Bu da Ebû'l-Bahteri ibn Hişam tarafından dile getirilmişti.

{وَيَمْكُرُونَ} “Onlar tuzak kurarlarken.” Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) seni öldürmeyi ve yok etmeyi istiyorlardı.

{وَيَمْكُرُ اللَّهُ} “Allah da (onlara karşı) tuzak kuruyordu.” Allah Teâlâ da Bedir Savaşı'nda onları öldürmeyi ve yok etmeyi dilemişti.

{وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ} “Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!” Helak edicilerin en kuvvetlisidir.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31- “Onlara âyetlerimiz okunduğunda, ‘İşittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!’ demişlerdi.”

{ وَإِذَا تُتْلَى } “Okunduğunda.” Okunduğunda.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Nâdir ibn Hâris ve ashabına.

{ آيَاتُنَا } “Âyetlerimiz.” Emir ve nehy.

{ قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا } “İşittik! Demişlerdi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurduklarını.

{ لَوْ نَشَاءُ لَفُتْنَا مِثْلَ هَذَا } “İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurdukları gibisini.

{ إِنَّ هَذَا } “Çünkü bu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurdukları şeyler.

{ إِلَّا آسَاطِيرُ } “Masallarından başka bir şey değildir!” Sözlerdir.

{ الْأَوَّلِينَ } “Öncekilerin.” Ve onların haberlerindendir.

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا

حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾

32- “Yine onlar, ‘Ey Allah’ım! Eğer bu kitap senin katından gelen bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır ya da bize can yakıcı bir azap getir!’ demişlerdi.”

{ وَإِذْ قَالُوا } “Yine onlar, demişlerdi.” İşte söz konusu bu sözü Nâdir söylemişti.

{ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا } “Ey Allah’ım! Eğer bu kitap ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyurduğu.

{ هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ } “Senin katından gelen bir gerçek.” Senin bir çocuğun ve ortağın olmadığı sözü.

{ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا } “Üzerimize yağdır.” Nâdir’a yağdır.

{ حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ } “Gökten taş, ya da bize can yakıcı bir azap getir!” Acıtcı. Bunun üzerine Bedir gününde bir afetle öldürüldü.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ
يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Ancak Allah, sen içinde bulunduğun sürece, onlara azap edecek değildi. Yine Allah, mağfiret istedikleri sürece de, onlara azap edecek değildir.”

{وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ} “Ancak Allah, onlara azap edecek değildi.” O Ebû Cehil ve ashabını helak edecek değildir.

{وَأَنْتَ فِيهِمْ} “Sen içinde bulunduğun sürece.” İkamet ettiğin.

{وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ} “Yine Allah, onlara azap edecek değildir.” Onları helak edici değildir.

{وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ} “Mağfiret istedikleri sürece de.” İman etmeyi istedikleri müddetçe.

وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أُولِيَائِهِ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Onlar orada görevli olmadıkları halde, (mü’minleri) Mescid-i Haram’dan alıkoyarlarken Allah, onları niçin cezalandırmasın? Oranın görevlileri sadece günahattan korunanlardır. Ama onların çoğu bunu bilmezler.”

{وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ} “Allah, onları niçin cezalandırmasın?” Kendi aralarından çıkardıktan sonra Allah Teâlâ onları niçin helak etmesin?

{وَهُمْ يَصُدُّونَ} “(Mü’minleri) alıkoyarlarken.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını.

{عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} “Mescid-i Haram’dan.” Ve Hudeybiye Savaşı’nda Mescid-i Haram’ın çevresinde tavaf etmekten.

{ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَ } “Onlar orada görevli olmadıkları halde.” Mescid-i Haram’ın velileri olmadıkları halde.

{ إِنَّ أَوْلِيَاءَهُ } “Oranın görevlileri.” Mescid-i Haram’ın velileri.

{ إِلَّا الْمُتَّقُونَ } “Sadece gûnahtan korunanlardır.” Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınan Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabıdır.

{ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ } “Ama onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bunu bilmezler.” Bunu bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Onların, Beytullah’ın (Kâbe) yanındaki duaları da, ısıklık çalmak ve el çırpılmaktan başka birşey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!”

{ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ } “Onların, duaları da.” Onların ibadetleri değildir.

{ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً } “Beytullah’ın (Kâbe) yanındaki, ısıklık çalmaktan başka birşey değildir.” Isıklık çalışın sesi gibi ısıklık.

{ وَتَصَدِيَةً } “Ve el çırpılmaktan.” Alkış.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ } “Öyleyse tadın azabı!” Bedir Savaşı’nda.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ } “İnkâr etmenizden dolayı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيَنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُخْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Şüphesiz inkâr edenler, Allah’ın yoluna engel olmak için mallarını harcarlar, daha da harcayacaklar. Sonra bu, kendilerine bir yürek acısı olacak, sonunda yenilecekler ve inkâr edenler cehenneme sürüleceklerdir!”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Şüphesiz inkâr edenler.” Onlar Bedir günündeki Mutimlerdir.⁴ Ebû Cehil ve ashabı olup 13 kişi idiler.

{ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا } “Engel olmak için mallarını harcarlar.” İnsanları çevirmek için.

{ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah’ın yoluna.” Allah Teâlâ’nın dininden ve O’na itaatten.

{ فَسَيُنفِقُونَهَا } “Daha da harcayacaklar.” Dünyada.

{ ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً } “Sonra bu, kendilerine bir yürek acısı olacak.” Ahirette ise bir pişmanlık olacaktır.

{ ثُمَّ يُغْلَبُونَ } “Sonunda yenilecekler.” Bedir gününde öldürülecekler ve yenilgiye uğrayacaklardır.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “Ve inkâr edenler.” Ebû Cehil ve ashabı.

{ إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ } “Cehenneme sürüleceklerdir!” Kıyâmet gününde.

لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضُهُ عَلَىٰ بَعْضٍ
فَيَرْكُمُهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلُهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- “(Böylece) Allah kötüyü iyiden ayırsın ve kötülerini birbiri üzerine koyup yığarak, hepsini cehenneme atсын! İşte, ziyana uğrayanlar bunlardır!”

{ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ } “(Böylece) Allah kötüyü iyiden ayırsın.” Kâfiri mü’minden, münafığı ihlaslı mü’minden, bahtsız insanı ise bahtlıdan.

⁴ “Mutimler” in kimler olduğu Muhammed Sûresi’nin 1. âyetinde gelecektir.

{ وَيَجْعَلُ الْحَبِيبَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ } “Ve kötöleri birbiri üzerine koyup.” Bazısını bazısının üstüne.

{ فَيَرْكُمُهُ } “Yığarak.” Onları toplayarak.

{ جَمِيعًا } “Hepsini.” Bütün kötöleri.

{ فَيَجْعَلُهُ } “Atsın!” Atsın.

{ فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “Cehenneme. İşte, ziyana uğrayanlar bunlardır!” Cezalandırılarak aldananlardır.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ

38- “İnkâr edenlere de ki: Eğer (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır; ancak eski tutumlarını sürdürürlerse, geçmiş ümmetlerin başına gelenler, bunların da başına gelir!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere.” Ebû Süfyan ve ashabına.

{ إِنْ يَنْتَهُوا } “Vazgeçerlerse.” Küfür, şirk, putlara ibadetten ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile savaşmaktan.

{ يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ } “Eğer (sana düşmanlıktan) geçmiş günahları bağışlanacaktır.” Küfür, şirk, putlara ibadetten ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile savaşmaları bağışlanır.

{ وَإِنْ يَعُودُوا } “Ancak eski tutumlarını sürdürürlerse.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile savaşmaya tekrar dönerlerse.

{ فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ } “Geçmiş ümmetlerin başına gelenler, bunların da başına gelir!” Düşmanlarına karşı Bedir Savaşı’nda olduğu gibi Allah Teâlâ’nın kendi dostlarına yardım edeceği şeklindeki önkecilerin sünneti devam eder.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- “O halde, (din konusunda) hiçbir zulüm ve baskı kalmayınca ve böylece din, tam olarak Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir.”

{ وَقَاتِلُوهُمْ } “O halde, onlarla savaşın!” Yani Mekke ehlinin kâfirleri ile.

{ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ } “(Din konusunda) hiçbir zulüm ve baskı kalmayınca kadar.” Küfür, şirk, putlara ibadet ediş ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile Harem’de savaşma.

{ وَيَكُونَ الدِّينُ } “Ve böylece din, oluncaya.” Harem’de savaşma ve ibadet.

{ كُلُّهُ لِلَّهِ } “Tam olarak Allah’ın.” Ta ki İslam dininden başka bir din kalmasın.

{ فَإِنِ انْتَهَوْا } “Eğer vazgeçerlerse.” Küfür, şirk, putlara ibadet etmek ve Hz. Muhammed ile savaşmaktan.

{ فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir.” Hayır ve şerri.

﴿٤٠﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلِيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

40- “Eğer yine yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin koruyucunuzdur. O, ne güzel koruyucu ve ne güzel yardımcısıdır!”

{ وَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer yine yüz çevirirlerse.” İmandan.

{ فَاعْلَمُوا } “Bilin ki.” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَنَّ اللَّهَ مَوْلِيكُمْ } “Allah sizin koruyucunuzdur.” Onlara karşı sizin koruyucunuz ve yardımcınız.

{ نِعْمَ الْمَوْلَى } “O, ne güzel koruyucu.” Koruma ve yardımda ne güzel velidir.

{ وَنِعْمَ النَّصِيرُ } “Ve ne güzel yardımcıdır!” Engelleyicidir.

وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ أُمْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41- “Bilin ki ganimet olarak aldığınız her hangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Resûlüne ve ona yakınlığı olanlarla, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz Allah’a iman etmiş ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o (Bedir) günü kulumuza indirdiklerimize iman etmiş iseniz, bunu böyle bilin. Allah her şeye gücü kâdirdir.”

{ وَأَعْلَمُوا } “Bilin ki.” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ } “Ganimet olarak aldığınız her hangi bir şeyin.” Mallardan.

{ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ } “Beşte biri Allah’a, aittir.” Allah Teâlâ için ganimetin beşte biri ayrılır.

{ وَلِلرَّسُولِ } “Resûlüne.” Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için.

{ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ } “Ve O’na yakınlığı olanlarla.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yakınları için.

{ وَالْيَتَامَىٰ } “Yetimlere.” Abdülmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki diğer yetimler için.

{ وَالْمَسَاكِينِ } “Düşkünlere.” Abdülmuttalib oğullarının düşkünlere dışındaki diğer düşkünler için.

{ وَابْنِ السَّيْلِ } “*Ve yolda kalmışlara.*” Misafirlere ve kim olursa olsun ihtiyaç sahiplerine.

Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) zamanında ganimetler beş paya ayrılıyordu. Bir pay Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, bu Allah’ın payıydı. Bir pay Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yakınlarına. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunu Allah tarafından yakınlarına veriyordu. Bir pay yetimlere, bir pay yoksullara, bir pay yolda kalmışlara. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hissesi düştü. Ebûbekir’in sözü üzere bu hisse yakınlarla veriliyordu. Ebûbekir diyor ki, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in şöyle buyurduğunu işittim: Her peygamberin kendi yaşamında bir ganimeti vardır. Vefat ettiğinde bu ganimeti düşer. Bu şey ondan sonra kimseye ait değildir. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali (radiyallâhu ‘anh) kendi halifeliklerinde humusu üç paya ayırıyorlardı. Bir pay, Abdulmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki yetimlere, bir pay Abdulmuttalib oğullarının yoksullarının dışındaki yoksullara, bir pay da yolcu, konuk ve muhtaçlara idi.

{ إِنْ كُنْتُمْ } “*Eğer siz iseniz, bunu böyle bilin.*” İdiyseniz.

{ أَمْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا } “*Allah’a iman etmiş ve o (Bedir günü) indirdiklerimize iman etmiş.*” Ve indirdiklerimiz şeylere.

{ عَلَى عَبْدِنَا } “*Kulumuza.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ يَوْمَ الْفُرْقَانِ } “*Hak ile bâtılın ayrıldığı gün.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına devlet ve yardımın bahşedildiği gün. Furkan gününün hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı gün olduğu da söylenmiştir ki, bu gün Bedir günüdür. Allah Teâlâ yardım ve ganimetin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına ait olduğuna, yenilgi ve öldürülmenin ise Ebû Cehil ve ashabına ait olduğuna hükmetmiştir.

{يَوْمَ التَّنْقِ الْجَمْعَانِ} “İki ordunun karşılaştığı gün.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in topluluğu ile Ebû Süfyan’ın topluluğu.

{وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} “Allah her şeye gücü kadirdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına yardım ve ganimet vermeye, Ebû Cehil ve ashabının ise yenilmelerine ve öldürülmelerine kadirdir.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَا خِلْفَتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- “O vakit siz, (Bedir) vadisinin beri yamacında idiniz, onlar da öte yamacında (Medine tarafında) idiler. Kervan da tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız, zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdiniz. Ama Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için böyle takdir etti ki bununla ölenin niçin öldüğü, yaşayanın da niçin yaşadığı apaçık ortaya çıksın! Çünkü Allah her şeyi işitendir, bilendir.”

{إِذْ أَنْتُمْ} “O vakit siz.” Ey mü’minler topluluğu.

{بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا} “(Bedir) vadisinin beri yamacında idiniz.” Vadinin aşağı tarafında Medine’ye daha yakın idiniz.

{وَهُمْ} “Onlar da.” Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى} “Öte yamacında (Medine tarafında) idiler.” Medine’den uzak vadinin arkasında.

{وَالرَّكْبُ} “Kervan da.” Ebû Süfyan ve ashabının kervanı.

{أَسْفَلَ مِنْكُمْ} “Tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi.” Üç mil uzaklıkta deniz kıyısı üzerinde idi.

{ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ } “Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız.” Savaşmak için Medine’de.

{ لَا تَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ } “Zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdimiz.” Medine’de sözleşmeye kalkışsaydınız muhakkak bunda anlaşmazlığa düşerdimiz.

{ وَلَكِنْ لِّيَقْضِيَ اللَّهُ } “Ama Allah, böyle takdir etti ki apaçık ortaya çıksın!” Allah Teâlâ uygulamak için.

{ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا } “Yapılması gereken bir işi yerine getirmek için.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabına yardım ve ganimetin, Ebû Cehil ve ashabının ise öldürülmelerinin ve yenilgilerinin gerçekleşmesi için.

{ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ } “Bununla ölenin öldüğü.” Diyor ki, Allah Teâlâ’nın helak etmeyi istediği kimsenin küfür üzere helak olmasını sağlamak için.

{ عَنْ بَيْنَةٍ } “Niçin.” Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra.

{ وَيَحْيَى } “Yaşadığı.” Ve iman üzere sabit olanın.

{ مِنْ حَيٍّ } “Yaşayanın da.” Allah Teâlâ’nın sabit kalmasını istediği.

{ عَنْ بَيْنَةٍ } “Niçin.” Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: “Ölenin.” Allah Teâlâ’nın helak olmasını istediği kimsenin kâfir olması. “Niçin.” Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra. “Yaşayanın da.” Açıklamanın ardından Allah Teâlâ’nın iman etmesini istediği kimsenin iman etmesi için.

{ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ } “Çünkü Allah her şeyi işitendir.” Dualarınızı.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Size icabet edişi ve size yardım edişi.

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ
وَلَتَنَارَعَنَّ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾

43- “O vakit Allah sana onları rüyada az gösterdi. Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz. Ama Allah, sizi bundan kurtardı. Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir.”

{ إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ } “O vakit Allah sana onları rüyada gösterdi.”
Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı’ndan önce.

{ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ } “Az, Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız.” Korkardınız.

{ وَلَتَنَارَعَنَّ فِي الْأَمْرِ } “Ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz.” Savaş konusunda görüş ayrılığına düşerdiniz.

{ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ } “Ama Allah, sizi bundan kurtardı.” Hükmetti.

{ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir.”
Kalplerde olanı.

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ التَّفَقُّتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

44- “Allah düşmanla karşılaştığınızda, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için, onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu! Bütün işler Allah’a döndürülür.”

{ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ } “Allah onları gösteriyor.” Bedir Savaşı’nda.

{ إِذِ التَّفَقُّتُمْ } “Düşmanla karşılaştığınızda.” Karşılaştığınızda.

{ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا } “Sizin gözlerinize az.” Ta ki onlara karşı size cüret versin diye.

{ وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ } “Sizi de onların gözlerinde azaltıyordu!” Böylece size karşı cüretli olsunlar diye.

{ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا } “Bir işi yerine getirmek için.” Allah Teâlâ Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabına ganimet ve yardımın, Ebû Cehil ve yandaşlarına ise öldürülme ve hezimetin ait olduğunu geçerli kılmak için.

{ كَانَ مَفْعُولًا } “Yapılması gereken.” Gerçekleşecek olan.

{ وَالَى اللَّهُ تَرْجِعَ الْأُمُورَ } “Bütün işler Allah’a döndürülür.” Ahirette işlerin sonuçları.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Ey iman edenler! Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman direnin ve Allah’ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı.

{ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً } “Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman.” Bedir gününde kâfirlerden bir topluluk ile.

{ فَاثْبُتُوا } “Direnin.” Savaşta peygamberiniz ile birlikte.

{ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا } “Ve Allah’ı çok anın ki.” Kalben ve lisanen tehlil ve tekbir getirmekle.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa eresiniz.” Ta ki hışımdan, azaptan kurtulasınız ve yardım göresiniz.

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Allah’a ve Peygamberine itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin, yoksa içinize korku düşer ve gücünüz gider. Sabırlı olun, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”

{ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Peygamberine itaat edin.” Savaş konusunda.

{ وَلَا تَنَازَعُوا } “Birbirinizle çekişmeyin.” Savaş konusunda görüş ayrılığına düşmeyiniz.

{ فَتَقَسَّلُوا } “Yoksa içinize korku düşer.” Korkarsınız.

{ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ } “Ve gücünüz gider.” Kuvvetiniz ve yardım gücünüz.

{ وَاصْبِرُوا } “Sabırlı olun.” Savaşta peygamberinizle birlikte.

{ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ } “Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” Savaşta sabredenlere yardım edicidir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِثَاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

47- “Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah’ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın! Allah, onların yaptıklarını çepçevre kuşatmıştır.”

{ وَلَا تَكُونُوا } “Olmayın!” Masiyette.

{ كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ } “Yurtlarından çıkan gibi.” Mekke’den.

{ بَطَرًا } “Böbürlenerek.” Şerir olarak.

{ وَرِثَاءَ النَّاسِ } “İnsanlara gösteriş yaparak.” İnsanlar duysunlar diye.

{ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Ve Allah’ın yolundan alıkoyanlar.” Allah’ın dininden ve Ona itaatten.

{ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ } “Allah, onların yaptıklarını.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı çıkışta ve savaşta.

{ مُحِيطٌ } “Çepçevre kuşatmıştır.” Bilicidir.

وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ
وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

48- “Hani şeytan onlara, yaptıklarını güzel göstermiş ve ‘Bugün, insanlardan kimse sizi yenemez, çünkü ben de sizin yanınızdayım!’ demişti. Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez, derhal topukları üzerinde arkasına dönmüş ve (onlara), ‘Ben, sizden uzağım, kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum ve elbette ben Allah’tan korkarım. Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır.’ demişti.”

{وَإِذْ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ} “Hani şeytan onlara, yaptıklarını güzel göstermiş.” İblis onlara çıkışlarını güzel göstermiştir.

{وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمْ} “Ve kimse sizi yenemez, demişti.” Size galip gelemeyiz.

{الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ} “Bugün, insanlardan.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ} “Çünkü ben de sizin yanınızdayım!” Size yardımcıyım.

{فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفِئَتَانِ} “Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez.” İki topluluk, mü’minlerin topluluğu ile kâfirlerin topluluğu. İblis, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı meleklerle birlikte görünce.

{نَكَصَ عَلَى عَقَبَيْهِ} “Derhal topukları üzerinde arkasına dönmüş.” Arkasına dönmüş.

{وَقَالَ} “Ve (onlara), demişti.” Onlara.

{إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ} “Ben, sizden uzağım.” Ve savaşınızdan beriyim.

{ اِنِّى اَرَى مَا لَا تَرَوْنَ } “Kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum.” Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm)’i görüyorum ki siz onu görmüyorsunuz.

{ اِنِّى اَخَافُ اللهَ وَاللهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Ve elbette ben Allah’tan korkarım. Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır.” Cezalandırdığında cezası şiddetli olandır. Kendisini Cebrazil (‘aleyhi’s-selâm)’ın yakalayıp insanlara tanıttmasından ve bundan sonra da insanların kendisine itaat etmemesinden korktu.

اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49- “O sırada, münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, (mü’minler hakkında), ‘Bu insanları dinleri aldattı.’ diyorlardı. Oysa kim, Allah’a güvenip dayanırsa, bilsin ki, Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ } “O sırada, münafıklar (mü’minler hakkında), diyorlardı.” Bedir’den geri kalanlar, geri dönenler diyorlardı.

{ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Ve kalplerinde hastalık bulunanlar.” Kuşku bulunan, ihtilaf bulunan ve diğer kâfirler.

{ غَرَّ هَؤُلَاءِ } “Bu insanları aldattı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabını.

{ دِينُهُمْ } “Dinleri.” Tevhidleri.

{ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ } “Oysa kim, Allah’a güvenip dayanırsa.” Yardım konusunda.

{ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ } “Bilsin ki, Allah mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Bedir Savaşı’nda Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’a yardım ettiği gibi kendisine tevekkül edenlere yardım etmekle hikmet sahibidir.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَذْبَارُهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾

50- “Melekler, o inkâr edenlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak, “Tadın bakalım, cehennem azabını!” diyerek, canlarını alırken bir görseydin!”

{ وَلَوْ تَرَىٰ } “Bir görseydin.” Keşke görseydin ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenlerin canlarını alırken.” Ruhlarını kabzederken.

{ الْمَلَائِكَةُ } “Melekler.” Bedir Savaşı’nda.

{ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ } “Yüzlerine vurarak.” Yüzlerinin üzerine.

{ وَأَذْبَارُهُمْ } “Ve sırtlarına.” Sırtlarının üzerine.

{ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ } “Tadın bakalım, cehennem azabını! diyerek.” Şiddetli azabı.

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

51- “İşte bu, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.”

{ ذَٰلِكَ } “İşte bu.” Azap.

{ بِمَا قَدَّمْتُمْ } “Yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir.” İşlediği.

{ أَيْدِيكُمْ } “Ellerinizin.” Şirk içinde.

{ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ } “Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir.” Onları suçsuz bir şekilde yakalayıp cezalandırarak zulmetmez.

كَذَابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ
بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52- “Bunlar da tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin gidişi gibi, Allah’ın âyetlerini inkâr etmişler, sonra da Allah, onları günahları yüzünden yakalamıştı. Şüphe yok ki Allah mutlak üstündür, azabı çok şiddetli olandır.”

{ كَذَابٍ آلِ فِرْعَوْنَ } “Bunlar da tıpkı Firavun ailesi gidişi gibi.” Firavun hanedanının yaptığı gibi.

{ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ } “Ve ondan öncekilerin, Allah’ın âyetlerini inkâr etmişler.” Allah Teâlâ’nın Kitabı’nı ve Resûlünü. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: Firavun ve kavminin ve onlardan öncekilerin Kitapları ve Resûlleri inkâr edişleri gibi Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr etmişlerdir.

{ فَآخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ } “Sonra da Allah, onları günahları yüzünden yakalamıştı.” Yalanlamaları nedeniyle.

{ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ } “Şüphe yok ki Allah mutlak üstündür.” Yakalayıp sorguya çekmede.

{ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Azabı çok şiddetli olandır.” Cezalandırdığında.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾

53- “Gerçek şu ki bir toplum, kendilerinde bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirmedikçe, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir, bilendir.”

{ ذَٰلِكَ } “Gerçek şu ki.” Cezalandırma.

{ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ } “Bir toplum, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez.” Kitap, Resûl ve emniyetle.

{ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ } “Kendilerinde bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirmedikçe,” Şükürü terk etmekle.

{ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } “Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir.” Dualarınızı.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Size icabet etmeyi.

كَذَابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾

54- “(Bunların durumu), Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir. Onlar, Allah’ın âyetlerini yalanlamışlardı; biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zalim idiler.”

{ كَذَابِ آلِ فِرْعَوْنَ } “(Bunların durumu), Firavun ailesi durumu gibidir.” Firavun hanedanının tutumu gibi.

{ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ } “Ve onlardan öncekilerin. Onlar, Allah’ın âyetlerini yalanlamışlardı.” Mekke ehli yalanladığı gibi kitapları ve resûlleri yalanladılar.

{ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ } “Biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş.” Yalanlamaları nedeniyle.

{ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ } “Ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk.” Ve kavmini.

{ وَكُلٌّ } “Çünkü onların hepsi.” Bunların bütünü.

{ كَانُوا ظَالِمِينَ } “Zalim idiler.” Kâfir idiler.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr edip de artık hiç inanmayacak olanlardır.”

{ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ } “Canlıların en kötüsü.” Mahlukatın ve yaratılmışların.

{ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Allah katında inkâr edip de.” Benî Kureyza ve diğerleridir.

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } “Artık hiç inanmayacak olanlardır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

56- “Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın halde, hiç çekinmeden her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir.”

Ardından şöyle diyerek onları açıkladı:

{الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ} “Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın halde.”
Onlarla yani Kureyza oğullarıyla anlaşma yaptığın.

{ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ} “Her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir.” Her anda.

{وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ} “Hiç çekinmeden.” Ahdi bozmaktan hiç çekinmek-sizin.

فَإِمَّا تَثَقَفَنَّهٗمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مِّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَدْكُرُونَ ﴿٥٧﴾

57- “Eğer onlarla savaş alanında karşılaşırsan, kendilerine öyle bir darbe indir ki arkalarında olanlar ibret alsınlar!”

{فَإِمَّا تَثَقَفَنَّهٗمْ} “Eğer onlarla karşılaşırsan.” Onları esir alırsınız.

{فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ} “Savaş alanında kendilerine öyle bir darbe indir ki.” Onları cezalandır.

{مِّنْ خَلْفَهُمْ} “Arkalarında olanlar.” Ta ki artlarından gelenler için ibret olsun.

{لَعَلَّهُمْ يَدْكُرُونَ} “İbret alsınlar!” Öğüt alsınlar da ahdi bozmaktan çekinsinler.

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

58- “Eğer bir toplumun, antlaşmayı bozmasından korkarsan, sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.”

{وَأَمَّا نَحَاقْنَ} “Eğer korkarsan.” Bilirsen.

{مِنْ قَوْمٍ} “Bir toplumun.” Kureyza oğullarının.

{خِيَانَةً} “Antlaşmayı bozmasından.” Ahdi bozmalarını.

{فَأَنبِذَ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ} “Sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir.” Açıklayarak onlara anlaşmayı iptal et.

{إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ} “Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez.” Ahdi bozma ve diğer konularda hain olan Kureyza oğullarını ve diğerlerini sevmez.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

59- “O inkâr edenler, sakın (Allah’tan) kurtulacaklarını sanmasınlar! Çünkü onlar Allah’ı aciz bırakamazlar.”

{وَلَا يَحْسَبَنَّ} “Sakın sanmasınlar!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sakın sanısında bulunmasınlar.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “O inkâr edenler.” Kureyza oğulları ve diğerleri.

{سَبَقُوا} “(Allah’tan) kurtulacaklarını.” Dedikleri ve söyledikleri şeyler nedeniyle azabımızdan kaçacaklarını sanmasınlar.

{إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ} “Çünkü onlar Allah’ı aciz bırakamazlar.” Azabımızdan kaçamazlar.

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

60- “Onlara (düşmana) karşı, gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla hem Allah’ın düşmanını hem de sizin düşmanınızı ve onların dışındaki sizin bilmediğiniz, Allah’ın bildiği diğerlerini korkutup caydırmış olursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız harcadığınız, karşılığı size eksiksiz ödenecektir ve siz haksızlığa uğratılmayacaksınız.”

{وَأَعِدُّوا لَهُمْ} “Onlara (düşmana) karşı, hazırlayın.” Kureyza oğulları ve onların dışındakiler için.

{مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ} “Gücünüz yettiği kadar kuvvet.” Silah.

{وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ} “Ve savaş için bağlanıp beslenen atlar.” Bağlanmış dişi/kısrak atlar.

{تُزْهِبُونَ بِهِ} “Bununla caydırmış olursunuz.” At ile korkutmuş olursunuz.

{عَدُوَّ اللَّهِ} “Hem Allah’ın düşmanını.” Din konusunda düşmanını.

{وَعَدُوَّكُمْ} “Hem de sizin düşmanınızı.” Öldürme ile.

{وَالْآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ} “Ve onların dışındaki diğerlerini korkutup.” Kureyza oğullarının dışında ve diğer Arapları. Cinlerin kâfirleri olduğu da söylenmiştir.

{لَا تَعْلَمُونَهُمْ} “Sizin bilmediğiniz.” Sayılarını bilmediğiniz.

{اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ} “Allah’ın bildiği.” Allah Teâlâ sayılarını bildiği.

{وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ} “Ne harcarsanız harcadığınız.” Mal harcarsanız.

{فِي سَبِيلِ اللَّهِ} “Allah yolunda.” Allah Teâlâ’ya taat uğrunda silaha ve ata.

{يُؤَفِّ إِلَيْكُمْ} “Karşılığı size eksiksiz ödenecektir.” Sevabı size aittir, eksiltilmez.

{وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ} “Ve siz haksızlığa uğratılmayacaksınız.” Sevabınızdan bir şey de eksiltilmez.

وَأَنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

61- “Bununla birlikte, eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah’a güvenip dayan. Çünkü O her şeyi işitendir, bilendir.”

{ وَأَنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ } “Bununla birlikte, eğer onlar barışa yanaşırlarsa.” Kureyza oğulları barışa yanaşır da barışmayı isterlerse.

{ فَاجْنَحْ لَهَا } “Sen de yanaş.” Sen de barışa yanaş ya da barışı reddet.

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ } “Ve Allah’a güvenip dayan.” Onların barışı bozmaları ve anlaşmaya vefa göstermeleri konusunda.

{ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Çünkü O her şeyi işitendir.” Onların sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Anlaşmayı bozmalarını ve anlaşmaya bağlı kalmalarını.

وَأَنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنْ حَسِبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي آيَدُكَ بِنُصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

62- “Eğer onlar, sana karşı hile yapmak isterlerse, bil ki Allah sana yeter. Çünkü seni yardımıyla ve mü’minlerle destekleyen O’dur.”

{ وَأَنْ يُرِيدُوا } “Eğer onlar, isterlerse.” Kureyza oğulları.

{ أَنْ يَخْدَعُوكَ } “Sana karşı hile yapmak.” Anlaşma konusunda.

{ فَإِنْ حَسِبَكَ اللَّهُ } “Bil ki Allah sana yeter.” Allah Teâlâ sana yeter ve sana kafidir.

{ هُوَ الَّذِي آيَدُكَ } “Çünkü seni destekleyen O’dur.” Seni kuvvetlendiren ve sana yardım eden.

{ بِنُصْرِهِ } “Yardımla.” Bedir gününde.

{وَبِالْمُؤْمِنِينَ} “Ve Mü'minlerle.” Evs ve Hazrec ile.

وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- “Ve (Allah) onların kalplerini (sevgi ile) birleştirmiştir. Eğer sen, yeryüzünde olanların hepsini harcasaydın bile, yine onların kalplerini birleştiremezdin. Ama Allah onları birleştirdi. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} “Ve (Allah) onların kalplerini (sevgi ile) birleştirmiştir.” Kalplerinin ve kelimelerinin arasını İslam ile birleştirmiştir.

{لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا} “Eğer sen, yeryüzünde olanların hepsini harcasaydın bile.” Altın ve gümüşü harcasaydın.

{مَا أَلْفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} “Yine onların kalplerini birleştiremezdin.” Kelimelerinin arasını aynı çatı altında birleştirdi.

{وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ} “Ama Allah onları birleştirdi.” Kalplerinin arasını iman ile.

{إِنَّهُ عَزِيزٌ} “Çünkü O, mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{حَكِيمٌ} “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve verdiği hükümlerde.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

64- “Ey peygamber! Allah, sana ve sana uyan mü'minlere yeter!”

{يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ} “Ey peygamber! Allah, sana yeter!” Allah Teâlâ sana yeter.

{وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} “Ve sana uyan mü'minlere.” Evs ve Hazrec'e.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ
صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Ey peygamber! Mü’minleri savaşa teşvik et! Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler; sizden yüz kişi olursa, onlar inkâr edenlerden bin kişiyi yenerler. Çünkü onlar, gerçekten anlamayan bir topluluktur.”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ } “Ey peygamber! Mü’minleri teşvik et!”
Teşvik et ve mü’minleri özendir.

{ عَلَى الْقِتَالِ } “Savaşa.” Bedir Savaşı’na.

{ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ } “Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa.” Savaşta sabırlı olup uman,

{ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ } “İki yüz kişiyi yenerler.” Müşriklerden savaşan iki yüz kişiyi.

{ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا } “Sizden yüz kişi olursa onlar yenerler.” Savaşsırlar.

{ أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ } “İnkâr edenlerden bin kişiyi. Çünkü onlar, gerçekten anlamayan bir topluluktur.” Allah Teâlâ’nın emrini ve Allah Teâlâ’yı birlemeyi anlamayan.

أَلَنْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ
صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ
وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.”

{ اَلْآنَ } “Şimdi.” Bedir Savaşı’nın ardından.

{ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ } “Allah sizden yükü hafifletti.” Allah Teâlâ size kolaylaştırdı.

{ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا } “Ve bildi ki sizde bir zayıflık var.” Savaşa.

{ فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ } “Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa.” İhtisap eden.

{ يَغْلِبُوا } “Yenerler.” Savaşırılar.

{ مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا } “İki yüz kişiyi, sizden bin kişi olursa, yenerler.” Savaşırılar.

{ اَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ } “Allah’ın izniyle iki bin kişiyi. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” Savaşta sabredenlere nusret vermekle yardım edendir.⁵

⁵ a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “(وَأَنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا اَلْفَيْنِ) ‘Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler’ âyeti inip de Allah bir kişinin on kişiden kaçmamasını farz kılınca, mü’minlere bu ağır geldi. Daha sonra, hafifletici buyruk gelerek (اَلَّذِينَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا اَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ) ‘Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allah’ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.’ buyurdu.” Hadisin ravilerinden Ebû Tevbe “Şanı Yüce Allah, sayı bakımından hafifletince, onlardan hafiflettiği kadarıyla da sabırdan azalttı” dedi. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, “Şimdi Allah yükünüzü hafifletti” âyeti bâbı, 4563 nolu hadis. Bu haberi Ebû Dâvûd Cerir ibn Hazm kanalıyla, Beyhakî Cerir ibn Hazm’dan iki kanalla, yine İmam Buhârî Amr ibn kanalıyla İbn Abbâs’tan ve İbn Carud da rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, ‘Savaş gününde harpten kaçmak’ bâbı, 2646 nolu hadis; Beyhakî, c. 9, s. 76, Kitabü's-Siyer, “Savaş gününde savaştan kaçmanın haram kılması” bâbı; Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Enfâl Sûresi, 4652 nolu hadis; İbn Carud, el-Münteka, Kitabü'l-Cihad, “Kişinin kendilerinden kaçma noktasında sıkıntının bulunmadığı sayı” bâbı, 1049 nolu hadis; Beyhakî, c. 9, s. 76, Kitabü's-Siyer, “Savaş gününde savaştan kaçmanın haram kılması” bâbı.

b) Abdürrezzak Musannef’inde bu haberi tahrir eder ve şu eklemede de bulunur: “Bir Müslüman iki kişi ile veya bir kişi ile karşılaşır da savaştan kaçarsa büyük bir günahdır. Ancak üç kişi ile karşılaşır da onlardan kaçarsa herhangi bir

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

67- “Hiçbir peygamber için -yeryüzünde tam üstünlük sağlamadıkça- esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ } “Hiçbir peygamber için yaraşmaz.” Hiçbir peygamber için uygun değildir.

{ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى } “Esirleri bulunması.” Kâfirlerden esirlerinin olması.

{ حَتَّى يُثْخِنَ } “Tam üstünlük sağlamadıkça.” Galip gelmedikçe.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Savaş ile.

{ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا } “Siz geçici dünya malını istiyorsunuz.” Bedir Savaşı’nda esirlerden fidye almak ile.

{ وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ } “Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

sıkıntı bulunmamaktadır.” *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Cihad, “Savaştan kaçma” bâbı, c. 5, s. 252, 9525 nolu hadis. Beyhakî de bu anlamda bir ifadeyi İbn Ebî Nuceyh’den o da Ata’dan o da İbn Abbâs’tan tahrir eder. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, Kitabü's-Siyer, “Savaştan kaçmanın haram kılınışı” bâbı, c. 9, s. 76.

c) “Allah bir kişinin on kişiden kaçmamasını farz kılınca, mü’minlere bu ağır geldi.” sözü bir Müslüman’ın on kâfir karşısında sabit kadem kalmasının farz ve vacip oluşunu ifade etmesi noktasında açıktır. Galiba İbn Abbâs da bu farzlığı (أَلَّنْ)

(أَنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ) “Şimdi Allah sizden yükü hafıfletti” ilahî buyruğundan bu hükmü istidlal etmiştir. Zira tahfif sözü ancak vacip bir emir için söz konusu olabilir. Mendub bir emir için tahfif sözü kullanılamaz. Mendub bir emrin gereğini insanın yerine getirmesi zorunlu değildir.

‘Öyle ki sizden sabredekler yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler.’ ifadeleri her ne kadar haber cümlesi ise de anlamı emirdir. Bu anlamı Taberî tefsirinde açıklamıştır. Taberî, c. 10, s. 41.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Dostlarına yardım etmekle.

﴿٦٨﴾ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسْكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

68- “Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.”

{ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ } “Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetine ganimetlerin helal kılınışına dair Allah Teâlâ’dan bir hüküm bulunmamış olsaydı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bedir ehli için saadet hükmü bulunmamış olsaydı.

{ لَمَسْكُمْ } “Size mutlaka dokunurdu.” Size muhakkak isabet ederdi.

{ فِيمَا أَخَذْتُمْ } “Aldığınız fidyeden dolayı.” Fidyeden dolayı.

{ عَذَابٌ عَظِيمٌ } “Büyük bir azap.” Şiddetli bir azap.

﴿٦٩﴾ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

69- “Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin ve Allah’tan korkun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ } “Artık elde ettiğiniz ganimetten yiyin.” Bedir ganimetlerinden.

{ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Helal ve temiz olarak. Ve Allah’tan korkun.” Ganimetler hususunda ihanet konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan.” Kusurları görmezlikten gelen.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Bedir Savaşı’nda fidyeden dolayı aranızda olan şeyle.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَعْفُورَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾

70- “Ey peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: ‘Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir iyilik bulunduğunu bilirse, size sizden alınan (fidyeden) daha iyisini verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ } “Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki.” Yani Abbâs’a.

{ إِنَّ يَعْلَمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا } “Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir iyilik bulunduğunu bilirse.” Tasdik etmek ve ihlaslı bir şekilde davranmak olduğunu.

{ يُؤْتِكُمْ } “Size verir.” Size bahşeder.

{ خَيْرًا } “Daha iyisini.” Daha faziletlisini.

{ مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ } “Sizden alınan (fidyeden).” Fidyeden.

{ وَيَعْفُورَ لَكُمْ } “Ve sizi bağışlar.” Câhiliyedeki günahlarınızı.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Çünkü Allah, çok bağışlayan.” Kusurlarını görmezlikten gelendir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Kendisine iman edene.

وَأَنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71- “Eğer onlar sana hainlik yapmak isterlerse, unutmasınlar ki bundan önce Allah’a hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı (seni) üstün kılmıştı. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ } “Eğer onlar sana hainlik yapmak isterlerse.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) imana.

{ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ } “Unutmasınlar ki bundan önce Allah’a hainlik etmişlerdi de.” Yani imanı terk etmek ve masiyetle bundan önce.

{ فَأَمَكَنَ مِنْهُمْ } “Allah onlara karşı (seni) üstün kalmıştı.” Bedir Savaşı’nda seni onlara galip kıldı.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilir.” Kalplerindeki ihaneti ve bunun dışındaki şeyleri de.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onlara hükmettiği şeylerde.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوَا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

72- “İman edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara ve (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar birbirinin dostları ve velileridir. İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince; hicret edene kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça- onlara yardım etmek de üzerine borçtur. Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَهَاجِرُوا } “Hicret edenlere.” Mekke’den Medine’ye.

{ وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ وَالَّذِينَ أُؤُوا } “Ve (muhaçirleri) barındırıp.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını Medine’de barındırıp yurt edinmelerini sağlayanlara.

{ وَنَصَرُوا } “Onlara yardıma koşanlara.” Bedir Savaşı’nda gününde Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yardım edenlere.

{ أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } “İşte onlar birbirinin dostları ve velileridir.” Mirasta.

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman ettikleri halde.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَلَمْ يُهَاجِرُوا } “Hicret etmeyenlere gelince.” Mekke’den Medine’ye.

{ مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ } “Sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur.” Miraslarından.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Bir şey.” Mirasınızdan onlara ait hiçbir şey bulunmamaktadır.

{ حَتَّى يُهَاجِرُوا } “Hicret edene kadar.” Mekke’den Medine’ye hicret edinceye kadar.

{ وَإِنْ اسْتِصْرَوْكُمْ فِي الدِّينِ } “Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse.” Din konusunda düşmanlarına karşı.

{ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ } “Onlara yardım etmek de üzerine borçtur.” Düşmanlarına karşı.

{ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ } “Aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça.” Onlara bu durumda yardım etmeyiniz, ancak aralarını ıslah ediniz.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.” Sulhu ve sulh dışındaki diğer şeyleri.⁶

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِغُضُّهُمْ أَوْلِيَاءَ بَعْضٌ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

⁶ a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا) “İman edip hicret edenlere...” ve (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجَرُوا) “İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince...” âyet-i kerimleri hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu âyetler nazil olunca hicret etmemiş olan müslüman bir Arap yakınlarından olan bir muhacire mirasçı olamadığı gibi bir muhacir de ona mirasçı olamazdı. (وَأُولُوا الْأَرْحَامَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ) ‘Akrabalar, Allah’ın Kitabı’nca birbirlerine daha yakındırlar.’ âyet-i kerimesi bu âyeti nesh etti.” Bu haberin senedinde önceden değindiğimiz bazen yanlışlarının bulunduğunu söylediğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Mervezî bulunmaktadır. Bu haberin bu bakımdan söz konusu şahıs nedeniyle zayıf olma olasılığı doğmaktadır. Ancak Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla bu haberi İbn Abbâs’tan rivayet edince bu haberde söz konusu şahsın yanlışlığının olmadığını anlıyoruz. İbn Abbâs (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوُوا وَتَضَرَّوْا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجَرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) “İman edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara ve (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar birbirinin dostları ve velileridir.” buyruğu hakkında şöyle dedi: “Yani miras konusunda birbirlerinin velileridirler. Miras paylaşımı zevi’l-erham/akraba sahibini dışta bırakarak sadece Muhacirler ile Ensar arasında gerçekleştirilmeye başlandı. Allah Teâlâ (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجَرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) ‘İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince; hicret edene kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur.’ buyurdu. Diyor ki. Onların miraslarından sizin için hiçbir hisse yoktur. Müslümanlar Allah Teâlâ’nın (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجَرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) ‘Nesep hısımları Allah’ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü’minlerden ve muhâcirlerden daha yakındırlar.’ (33/Ahzâb/6) ilahî buyruğu nazil oluncaya kadar miras taksiminde buna riayet etmekteydiler. Bu bölüm miras konusunda zevi’l-erham olanların mirasta öncelikli olduğunu söylemektedir. Bu âyet kendinden öncekini nesh etti. Miras artık zevi’l-erham’a ait bir hak oldu.” Taberî, c. 10, s. 51. Taberî’nin bu rivayetiyle Ali ibn Hüseyin ibn Vâkîd’in yanlışla olasılığı ortadan kalkmaktadır. Ebû Dâvûd’un yukarıdaki hadisi hasen hadis idi. Taberî’nin bu rivayetinin desteklemesiyle sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir.

b) Bu haber sadr-ı İslâm’da ve hicretin ilk döneminde miras taksiminin iman kriterine göre gerçekleştiğini bildirmektedir. Daha sonra haberin de belirttiği gibi âyetin baş bölümü Ahzâb Sûresi’nin 6. âyetiyle nesh edildi. Zira artık önceki gerekçeler ortadan kalkmıştı. Bu konudaki açıklamaların bir bölümü Nisa 33. âyetin dipnotunda geçmişti.

73- “Kâfirler de birbirlerinin velileridir. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } “Kâfirler de birbirlerinin velileridir.” Miras konusunda.

{ إِلَّا تَفْعَلُوهُ } “Eğer böyle yapmazsanız.” Akrabalar için size açıklandığı gibi mirasların taksiminde.

{ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde bir fitne olur.” Şirk ve dinden dönüş ile.

{ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ } “Ve büyük bir fesad.” Öldürme ve masiyet ile.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

74- “İman edip hicret eden ve Allah yolunda savaşanlarla, (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için, bağışlanma ve bol rızık vardır.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَهَاجَرُوا } “Hicret eden.” Mekke’den Medine’ye.

{ وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Ve Allah yolunda savaşanlarla.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ وَالَّذِينَ آوَوْا } “(Muhacirleri) barındırıp.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını Medine’de yerleştirenlere.

{ وَنَصَرُوا } “Onlara yardıma koşanlara gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Bedir Savaşı’nda.

{ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا } “İşte onlar gerçek mü'minlerdir.” Yakîn doğru olarak.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ } “Onlar için, bağışlanma vardır.” Dünyada günahlarına bağışlanma.

{ وَرَزَقَ كَرِيمٌ } “*Ve bol rızık.*” Cennette güzel sevap.

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ
وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ

75- “Bundan sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte savaşanlara gelince; bunlar da sizdendir. Bir de nesep hısımları Allah’ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “*İman edip gelince.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ مِنْ بَعْدُ } “*Bundan sonra.*” İlk muhacirlerin ardından.

{ وَهَاجَرُوا } “*Hicret eden.*” Mekke’den Medine’ye hicret edenler.

{ وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ } “*Ve sizinle birlikte savaşanlara.*” Düşmana karşı.

{ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ } “*Bunlar da sizdendir.*” Gizlilikte ve açıklıkta.

{ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ } “*Bir de nesep hısımları.*” Nesepte akrabalar daha önceliklidir.

{ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ } “*Birbirlerine daha yakındırlar.*” Miras almada.

{ فِي كِتَابِ اللَّهِ } “*Allah’ın kitabına göre.*” Levh-i Mahfuz’da. Bu âyet ilk âyetle nesh edildi.

{ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ } “*Şüphe yok ki Allah her şeyi.*” Mirasların taksimini, maslahatınızı ve bunun dışındaki şeyleri.

{ عَلِيمٌ } “*Bilir.*” Müşriklerin ahidlerini nakzetmelerini bilir. Allah Teâlâ Kitabı’nın sırlarını en iyi bilendir.

9- TEVBE/BERÂE SÛRESİ

Tevbenin kendisinde zikredildiği sûredir. Denildiğine göre son iki âyeti hariç sûrenin bütünü Medenî'dir. Zira bu iki âyet Mekki'dir. Sözcük sayısı 2.467, harf sayısı ise 10.000'dir.

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tevbe Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:¹

- ¹ a) Buhârî, Said ibn Cübeyr'den rivayetle o şöyle dedi: "Ben İbn Abbâs'a Berâe Sûresi hakkında sordum, şöyle dedi: 'O, *el-Fadiha* (iç yüzleri açıktayıp rezil eden) dir. (Rezil etmedik) kimse bırakmayacak diye korkuya kapılacağımız derecede (وَمِنْهُمْ) 'Onlardan, onlardan...' diye buyruklar inip durdu." Said ibn Cübeyr dedi ki: "Ben yine, el-Enfâl Sûresi (ne hakkında indi?), dedim. İbn Abbâs: 'O, Bedir Savaşı hakkında indi' dedi." Said dedi ki: "Ben, el-Haşr Sûresi (ne hakkında indi?), dedim. İbn Abbâs: 'O, Benî Nâdir hakkında indi' dedi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Haşr Sûresi, 4882 nolu hadis. İmam Müslim ise bu haberi Hâşim kanalıyla rivayet etmiştir. *Sahih-i Müslim*, Kitabü't-Tefsir, 5. bâb, 3031 nolu hadis.
- b) Tevbe Sûresi'nin diğer bir adını İbn Abbâs'tan öğreniyoruz. İbn Abbâs bu adlandırma ile sûrenin münafıkları rezil rüsva ettiğine ve sırlarını ve bâtnlarını ortaya koyduğuna dikkat çekmektedir. Rivayet Enfâl ve Haşr Sûrelerinin sebeb-i nüzûlü hakkında da bilgi vermektedir. Enfâl Sûresi'nin Bedir Gazvesi hakkında Haşr Sûresi'nin de Nâdir oğulları hakkında nazil olduğunu dile getirmektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'den onları sürmüştür.
- c) Bu sûrede (وَمِنْهُمْ) "Onlardan bir bölümü de vardır ki..." ifadeleri çokça geçmektedir. Onlardan kasıt, İbn Abbâs'ın da belirttiği gibi münafıklardır. Örneğin: (وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَتَذُنْ لِي وَلَا تَذُنْ لِي) "İçlerinde, 'Aman bana izin ver de başımı derde sokma!' diyen de var." (وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ) "İçlerinde, topladığım zekâtlar konusunda sana dil uzatanlar da var." (وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أَدْنَىٰ) "Münafıklardan bazıları Peygamber'i üzerler. 'Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)' derler."
- d) İbn Abbâs'ın "(Rezil etmedik) kimse bırakmayacak diye korkuya kapılacağımız derecede" ifadeleri, Kur'an'ın nazil olduğu vahy döneminde inen bu vahiylerle münafıkların bütününe konu edinildiğini ifade etmektedir. Tabi ki, nazil olan bu âyetler münafıkları çok korkutmuş onları toplum içinde açığa çıkarmış ve rüsva etmiştir. Göğüslerinde biriktirmiş oldukları habis urları ortaya sermiştir.

١ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

1- “Allah ve Peygamberinden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere kesin bir uyarıdır.”

{ بَرَاءَةٌ } “Kesin bir uyarıdır.” Bu bir ültimatomdur.

{ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Allah ve Peygamberinden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere.” Antlaşma yaptıktan sonra ahdi bozanlara. Berâet sözcüğü, ahdin bozulması anlamına gelmektedir. Diyor ki, kendisi ile Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) arasında antlaşma bulunan kimselere karşı antlaşmayı bozdu. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile dört aylık antlaşması bulunan kimseler vardı. Bir kısmının antlaşması dört ayın üstünde, bir kısmının antlaşması dört aydan daha az idi. Bir bölümünün antlaşması dokuz ay, bir bölümünün de Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile antlaşma bulunmamaktaydı. Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile dokuz aylık antlaşması bulunan hariç ki bu Kinâne oğullarıdır, bütünü antlaşmayı bozdu. Antlaşması dört ayın üstünde ve dört aydan az olanlar antlaşması Kurban Bayramı’ndan antlaşmanın bozulmasının ardından dört ay kılmıştır. Antlaşması dört ay olan Kurban Bayramı’ndan dört ayın ardından antlaşmanın bozulması kılınmıştır. Antlaşması dokuz ay olan ise bunu terk etmiştir. Antlaşması hiç olmayanlar için ise Kurban Bayramı’ndan Muharrem’in çıkışına kadar elli gün tayin edilmiştir.

فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ٢

2- “(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşın! İyi bilin ki siz hiçbir şekilde Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri rezil edecektir!”

Allah Teâlâ ardından onlara şöyle buyurdu:

{ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ } “(Ey müşrikler!) Yeryüzünde serbestçe dolaşın!” Kurban Bayramı’ndan itibaren yeryüzünde gezip dolaşın.

{ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ } “Dört ay daha.” Ahitten dolayı öldürülmekten emin olarak.

{ وَعَلِمُوا } “İyi bilin ki.” Ey kâfirler topluluğu.

{ أَنْكُمُ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ } “Siz hiçbir şekilde Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz.” Dört ayın ardından öldürülme ile Allah Teâlâ’nın azabından kaçıcı değilsiniz.

{ وَأَنَّ اللَّهَ مُحْزِي الْكَافِرِينَ } “Allah ise kâfirleri rezil edecektir!” Dört ayın ardından öldürülmek sûretiyle kâfirlere azap edicidir.

وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنْكُمُ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾

3- “En büyük hac gününde, Allah ve Peygamberinin müşriklerden uzak olduğuna dair, Allah ve Peygamberinden insanlara bir ilândır. Bununla birlikte eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır; eğer yüz çevirirseniz bilin ki Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdele!”

{ وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ } “Allah bir ilândır.” Bu Allah Teâlâ’dan gelen bir bildiridir.

{ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ } “Ve Peygamberinden insanlara.” İnsanlar için.

{ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ } “En büyük hac gününde.” Kurban Bayramı’nın birinci gününde.

{ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Allah müşriklerden uzak olduğuna dair.” Ve müşriklerin dinlerinden ve bozdukları anlaşmalarından.

{ وَرَسُولُهُ } “Ve Peygamberinin.” Peygamberi de yine bundan beridir.

{ فَإِنْ تُبْتِنُمْ } “Bununla birlikte eğer tevbe ederseniz.” Şirkten tevbe eder, Allah Teâlâ’ya ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a inanırsanız.

{ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ } “Bu sizin için daha hayırlıdır.” Şirkten.

{ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ } “Eğer yüz çevirirseniz.” İmandan ve tevbe etmekten.

{ فَأَعْلَمُوا } “Bilin ki.” Ey müşrikler topluluğu.

{ أَنْتُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ } “Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz.” Allah’ın azabından kurtulacak değilsiniz.

{ وَيَبْسِرَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابِ آيِمٍ } “İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdele!” Yani dört aydan sonra öldürölmelerini.

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ٤

4- “Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi sona erinceye kadar uyun. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever.”

{ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, (bu hükmün) dışındadır.” Yani Hudeybiye Anlaşması’nın ardından Kinâne oğulları.

{ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا } “Antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren.” Dokuz aylık anlaşması olup da ahidlerini bozmayanlar.

{ وَلَمْ يُظَاهِرُوا } “Ve arka çıkmayanlar.” Ve yardım etmeyenler.

{ عَلَيْكُمْ أَحَدًا } “Sizin aleyhinize herhangi bir kimseye.” Düşmanlarınızdan hiçbir kimseye.

{ فَآتَمُوا إِلَيْهِمْ } “Sona erinceye kadar uyun.” Onlara.

{ عَهْدُهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ } “Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi.” Anlaşmasının süresi olan dokuz aya kadar.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ } “Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever.” Anlaşmanın bozulmasından uzak durarak.

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْضَرُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5- “Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ } “Haram aylar çıkınca.” Kurban Bayramı’nın ardından Muharrem ayı çıkınca.

{ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ } “O müşrikleri öldürün.” Anlaşmaları elli gün olan kimseleri.

{ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ } “Bulduğunuz yerde.” Harem ve Hill bölgesinde ve haram aylarda.

{ وَخُذُوهُمْ } “Onları yakalayın.” Onları esir alınız.

{ وَاحْضَرُوا لَهُمْ } “Tutuklayın.” Evlerde gözaltında tutunuz.

{ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ } “Ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin.” Ticaret için gidiş geliş olarak kullandıkları yolların bütününde.

{ فَإِنْ تَابُوا } “Eğer tevbe eder.” Şirkten tevbe eder ve Allah’a inanırlar ise.

{ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılar.” Beş vakit namazı ikrar ederlerse.

{ وَأَتُوا الزَّكَاةَ } “*Ve zekâtı verirlerse.*” Zekâtı ede etmeyi ikrar ederler.

{ فَحَلُّوا سَبِيلَهُمْ } “*Artık yollarını serbest bırakın.*” Evlerine giden yolları.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “*Allah çok bağışlayan.*” Onlardan tevbe edenlerin kusurlarını bağışlayan.

{ رَحِيمٌ } “*Çok merhamet edendir.*” Tevbe üzere vefat edenleri.

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ ابْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6- “Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allah’ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. Sonra (Müslüman olmazsa) onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır. İşte bu (hoşgörü), onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.”

{ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ } “*Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse.*” Senden güvence isterlerse.

{ فَأَجِرْهُ } “*Ona eman ver.*” Ona güvence ver.

{ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ } “*Allah’ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar.*” Senin Allah’ın kelâmını okuyuşunu.

{ ثُمَّ ابْلِغْهُ مَأْمَنَهُ } “*(Müslüman olmazsa) Sonra onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır.*” Eğer iman etmez ise geldiği vatanına.

{ ذَلِكَ } “*İşte bu (hoşgörü).*” Zikredilen.

{ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ } “*Onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.*” Allah Teâlâ’nın emrini ve Allah’ı birlemeyi.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

7- “Mescid-i Haram’ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında, o müşriklerin Allah ve Peygamberi yanında nasıl (geçerli) bir ahdi olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever.”

{ كَيْفَ } “Nasıl (geçerli) olabilir?” Bu soru taaccüp vechi üzere sorulan bir sorudur.

{ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } “Mescid-i Haram’ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında, o müşriklerin Allah ve Peygamberi yanında bir ahdi.” Hudeybiye Anlaşması’nın ardından ki, bunlar Kinâne oğullarıdır.

{ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ } “Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece.” Sadakat gösterirler ise.

{ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ } “Siz de onlara dürüst davranın.” Tamamlayınız.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ } “Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever.” Anlaşmayı bozmaktan sakınanları.

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾

8- “Nasıl olabilir ki? Onlar size üstün gelselerdi, hakkınızda ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirlerdi! Onlar sözleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırlar, fakat kalpleri o kadarına da razı olmaz. Zaten onların çoğu fâsık kimselerdir!”

{ كَيْفَ } “Nasıl olabilir ki?” Bu soru taaccüp vechi üzere sorulan bir sorudur. Sizinle kendileri arasında anlaşma nasıl olabilir ki?

{ وَإِنْ يَظْهَرُوا } “Onlar üstün gelselerdi.” Galip gelseler.

{ عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ } “Size. Hakkınızda gözetirlerdi.” Sizi korumazlar.

{الَّا} “Ne bir yemin.” Akrabalık bağlarını. Denilmiştir ki, Allah Teâlâ tarafından.

{وَلَا ذِمَّةٌ} “Ne de bir antlaşma.” Anlaşma tarafından değil.

{يُزْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ} “Onlar sözleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırlar.” Dilleriyle.

{وَتَأْتِي} “Fakat o kadarına da razı olmaz.” İnkâr etmektedir.

{قُلُوبُهُمْ وَكَثَرُهُمْ} “Kalpleri. Zaten onların çoğu.” Onların bütünü.

{فَاسْقُونِ} “Fâsık kimselerdir!” Ahdi bozucudurlar.

اِشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾

9- “Onlar Allah’ın âyetlerini az bir değer karşılığında sattılar da, Allah yolundan menettiler. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!”

{اِشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ} “Onlar Allah’ın âyetlerini karşılığında sattılar da.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a imanı.

{ثَمَنًا قَلِيلًا} “Az bir değer.” Az bir meta karşılığında.

{فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ} “Allah yolundan menettiler.” O’nun dininden ve O’na itaatten.

{إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} “Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!” Yaptıkları gizleme ve diğer eylemler ne derece kötüdür. Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil olmuştur.

لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

10- “Onlar bir mü’min hakkında ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirler! İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir.”

{ لَا يَزُفُّونَ } “Onlar gözetirler!” Gözetmezler.

{ لَا } (الْأَلَا) “Bir mü’min hakkında ne bir yemin.” Akrabalık. “Yemin.” Sözcüğünün Allah Teâlâ olduğu da söylenmiştir.

{ وَلَا ذِمَّةٌ } “Ne de bir antlaşma.” Ne de anlaşma boyutunu gözetirler.

{ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ } “İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir.” Anlaşmanın bozulması ve bunun dışındaki diğer şeyler nedeniyle helalin sınırının dışına çıkıp harama yeltenerek sınırı aşan kimselerdir.

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11- “Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, o zaman dinde kardeşleriniz olurlar. Biz, âyetleri, bilen bir toplum için, böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.”

{ فَإِنْ تَابُوا } “Eğer tevbe eder.” Şirkten tevbe eder ve Allah’a iman ederlerse.

{ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } “Namazı kılar.” Beş vakit namazı ikrar ederlerse.

{ وَآتَوُا الزَّكَاةَ } “Ve zekâtı verirlerse.” Zekâtı ikrar ederlerse.

{ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ } “O zaman dinde kardeşleriniz olurlar.” İslam Dininde.

{ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ } “Biz, âyetleri böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız.” Kur’an’ın âyetlerini emir ve nehy ile.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Bilen bir toplum için.” Ve tasdik eden bir toplum için.

وَأَنْ نَّكُونُوا بِمَعْلُومٍ عَنْ بَعْضِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا
أَيُّمَةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

12- “Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, o küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir. Umulur ki küfre son verirler!”

{ وَأَنْ نَّكُفُّوا } “Eğer bozarlar.” Mekke ehli.

{ أَيْمَانَهُمْ } “Yeminlerini.” Sizinle kendileri arasındaki anlaşmaları.

{ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ } “Verdikleri sözden sonra ve dininize saldırırlarsa.” İslam dini konusunda sizi ayıplararsa.

{ فَقَاتِلُوا أِئِمَّةَ الْكُفْرِ } “O küfrün önderlerine karşı savaşın.” Küfrün önderleri Ebû Süfyan ve ashabına karşı.

{ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ } “Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir.” Zira bunlar hiçbir anlaşmaları olmayan kimselerdir.

{ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ } “Umulur ki küfre son verirler!” Ta ki anlaşmayı bozmaktan caysınlar.

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَوُكُمْ
أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَ اللَّهَ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13- “Verdikleri sözü bozan, Peygamberi (yurdundan) çıkarmaya kalkışanlarla savaşmayacak mısınız? Üstelik size karşı savaş ilk önce onlar başlattılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.”

{ أَلَا تُقَاتِلُونَ } “Savaşmayacak mısınız?” Size ne oluyor ki, şu kavimle yani Mekke ehli ile çarpışmıyorsunuz?

{ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ } “Verdikleri sözü bozan.” Sizinle kendileri arasındaki anlaşmaları bozan.

{ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ } “Peygamberi (yurdundan) çıkarmaya kalkışanlarla.” Darü'n-Nedve'de toplandıklarında/girdiklerinde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i öldürmeye kalkışan.

{وَهُمْ بِذُنُوبِكُمْ أُولَٰ مَرَّةٍ} “Üstelik size karşı savaşı ilk önce onlar başlattılar.” Anlaşmayı bozma onlardan meydana geldi. Şu cihetten ki müşrikler Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in anlaşmalıları olan Benî Huzaa kabilesine karşı kendi anlaşmalıları olan Benî Bekr kabilesine yardım ettiler.

{أَتَحْشَوْنَهُمْ} “Yoksa onlardan korkuyor musunuz?” Ey mü’minler topluluğu onlarla savaşmaktan korktunuz mu?

{فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ} “Bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.” Emrini terk etme konusunda.

{إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} “Eğer gerçek mü’minler iseniz.” Mü’min idiyerseniz.

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ۖ

14- “Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, alçaltsın, sizi onlara üstün kılsın ve mü’minler toplumunun göğüslerini huzura kavuştursun.”

{قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ} “Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın.” Kılıçlarınızla onları öldürme ile.

{وَيُخْزِهِمْ} “Alçaltsın.” Onları yenilgi ile zelil kılsın.

{وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ} “Sizi onlara üstün kılsın.” Galebe ile.

{وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ} “Ve mü’minler toplumunun göğüslerini huzura kavuştursun.” Onlara Harem bölgesinde bir saat Mekke’nin fethi gününde savaşı onlar için helal kılmak ile Huzaâ oğullarının kalplerini onlara karşı sevindirsin.

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

15- “Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin! Allah dilediğine tevbeyi nasip eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَذُهِبَ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ } “Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin!” Kalplerinin kinini.

{ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ } “Allah dilediğine tevbeyi nasip eder.” Onlardan dilediğine tevbe ihsan eder.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilir.” Tevbe eden kimseyi ve onlardan tevbe etmeyen kimseyi.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onlara hükmettiği konularda. Onların öldürülmelerine ve yenilmelerine hükmetti, anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- “Yoksa siz, Allah içinizden savaşanları, Allah’tan, Peygamberinden ve mü’minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sandınız? Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ أَمْ حَسِبْتُمْ } “Yoksa siz, sandınız?” Ey mü’minler topluğu sandınız mı?

{ أَنْ تُتْرَكُوا } “Kendi başınıza bırakılacağınızı mı?” İhmal edileceğinizi ve cihad ile emrolunmayacağınızı.

{ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ } “Allah ortaya çıkarmadan.” Allah Teâlâ göstermeden.

{ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ } “İçinizden savaşanları.” Allah yolunda.

{ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ } “Allah’tan, Peygamberinden ve mü’minlerden başkasını edinmeyenleri.” İhlaslı mü’minleri.

{ وَلِيجَةً } “Sırdaş.” Kâfirlerden sırdaş olanlardan.

{ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır!” Cihad konusunda ve diğer konularda işlediğiniz hayır ve şerri.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17- “Müşrikler, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah’ın mescitlerini imar etmeye lâayk değildirler. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.”

{ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ } “Müşrikler, lâayk değildirler.” Müşriklere yaraşmaz.

{ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ } “Bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah’ın mescitlerini imar etmeye.” Telbiyeleriyle.

{ بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ } “İnkârlarına. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir.” Küfürdeki iyilikleri boşa gitmiştir.

{ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ } “Ve onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır.” Ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar da.

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

18- “Allah’ın mescitlerini, ancak Allah’a ve ahiret gününe iman eden, namazı kılan, zekâtı veren ve sadece Allah’tan korkan kimseler imar ederler. İşte onlar, doğru yolda olmaları umulanlardır!”

{ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ } “Allah’ın mescitlerini, ancak imar ederler.” Mescid-i Haram’ı.

{ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimseler.” Ölümünden sonra dirilişe.

{ وَقَامَ الصَّلَاةَ } “*Namazı kılan.*” Beş vakit namazı kılan.

{ وَآتَى الزَّكَاةَ } “*Zekâtı veren.*” Farz kılınan zekâtı eda eden.

{ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ } “*Ve sadece Allah’tan korkan. İşte onlar, doğru yolda olmaları umulanlardır!*” Allah Teâlâ’nın dini, hücceti üzere olması umulan. Umulan sözcüğü Allah Teâlâ için kullanıldığında vaciptir anlamına gelir.

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

19- “Yoksa siz hacılara su verme ve Mescid-i Haram’ı imar etme işini, Allah’a ve ahiret gününe iman edip, Allah yolunda savaşan kimselerin yaptıkları işle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildir. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”

Ardından müşriklerden Bedir Savaşı’nda esir alınan bir kişi hakkında aşağıdaki âyet nâzil oldu. Bu şahıs Ali (radıyallâhu ‘anh)‘a ya da Bedir ehlinen birisine karşı övünç duymaya başladı ve şöyle dedi: Bizler hacılara su verir, mescid-i Haram’ı onarır ve şu şu davranışlarda bulunuruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ } “Yoksa siz hacılara su verme bir mi tutuyorsunuz?” Sizler hacılara su vermenin bir olduğunu mu söylüyorsunuz?

{ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ } “Ve Mescid-i Haram’ı imar etme işini, Allah’a iman edip, kimselerin yaptıkları işle.” Allah Teâlâ’ya iman eden kimsenin yani Bedir ehlinen olan birisinin imanıyla.

{ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Ve ahiret gününe.” Ölümünden sonra dirilişe.

{ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda savaşan.” Allah Teâlâ’ya taatte Bedir Savaşı’nda.

{ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ } “Bunlar Allah katında bir değildir.” Taatte ve se-vap konusunda.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “Allah doğru yola iletmez.” Kendi dinine iletmez.

{ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “Zalimler topluluğunu.” Müşrikler topluluğunu, buna ehil olmayan.

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

20- “İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşıp kimselerin, Allah katında dereceleri daha büyüktür. İşte kurtuluşa erenler bunlardır.”

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip kimselerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَهَاجَرُوا } “Hicret eden.” Mekke’den Medine’ye hicret eden.

{ وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Ve Allah yolunda savaşıp.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ } “Mallarıyla, canlarıyla.” Mallarını harcamayla ve bizzat kendilerinin savaşa çıkmasıyla.

{ أَعْظَمَ دَرَجَةً } “Dereceleri daha büyüktür.” Faziletleri.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında.” Diğerlerinden.

{ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ } “İşte kurtuluşa erenler bunlardır.” Cenneti elde etmişlerdir ve ateşten kurtulmuşlardır.

﴿٢١﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ

21- “Rableri onlara, kendi katından bir rahmet ve rıza ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.”

{ يُبَسِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ } “Rableri onlara, bir rahmet kendileri için, müjdeler.” Kurtuluş ile.

{ مِنْهُ } “Kendi katından.” Allah Teâlâ katından bir rahmet ile azaptan.

{ وَرِضْوَانٍ } “Ve rıza ile.” Rablerinin kendilerinden razı oluşu ile.

{ وَجَنَّاتٍ } “Cennetler.” Cennet ile.

{ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ } “İçinde tükenmez nimetler bulunan.” Kesilmeyen sürekli olan.

﴿ ٢٢ ﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

22- “Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!”

{ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا } “Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır.” Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ } “Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!” Kendisine iman eden kimseye bol bir sevap.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿ ٢٣ ﴾

23- “Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. İçinizden her kim onları veli edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ } “Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) edinmeyin.” Mekke’deki kâfirleri.

{ أَوْلِيَاءَ } “Veli.” Dinde.

{ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ } “Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa.” Küfrü imana tercih ederler ise.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ } “İçinizden her kim onları veli edinirse.” Dinde.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } “İşte onlar zalimlerin ta kendileridir.” Kendileri gibi kâfirlerdir. Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir.

“Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) edinmeyin.” Sizi hicretten engelleyen Mekke’deki mü’minleri.

“Veli.” Yardımda ve nusrette.

“Eğer küfrü tercih ediyorlarsa.” Küfür diyarını yani Mekke’yi.

“İmana.” İslam yurduna yani Medine’ye tercih ederler ise.

“İçinizden her kim onları veli edinirse.” Yardımda ve nusrette.

“İşte onlar zalimlerin ta kendileridir.” Kendilerine zarar verenlerdir.

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24- “De ki: ‘Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah’tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allah’ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsiklar toplumuna hidayet vermez.”

{ قُلْ } “De ki:” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ } “Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız.” Mekke’de bulunan kavminiz.

{ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا } “Kazandığınız mallar.” Kazandığınız şeyler.

{ وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا } “Yok olmasından korktuğunuz ticaret.”

Medine’de harcayamayacağınız.

{ وَمَسَاكِينُ } “Evler.” Menziller.

{ تَرْضَوْنَهَا } “Hoşlandığınız.” İçinde oturmayı arzuladığınız.

{ أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ } “Size Allah’tan, daha sevimli ise.” Allah Teâlâ’ya taatten.

{ وَرَسُولِهِ } “Peygamberinden.” Resûlüne hicret etmekten.

{ وَجِهَادٍ } “Savaşmaktan.” Cihad edişten.

{ فِي سَبِيلِهِ } “Ve Allah yolunda.” O’na taatte.

{ فَتَرْتَضُوا } “Bekleyin!” Gözetleyiniz.

{ حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ } “Artık Allah’ın buyruğu gelinceye kadar.” Azabını yani Mekke’nin fethi gününde öldürülmeyi, bunun ardından hicret edenler.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “Allah hidayet vermez.” Dinine iletmez.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } “Fâsıklar toplumuna.” Kâfirleri. Kendi dinine ehil olmayanları.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مَّدْيَنَ

25- “Şüphesiz ki Allah birçok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmişti, fakat bu sizden hiçbir şeyi savamamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonunda arkanızı dönüp gitmişsiniz.”

{ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ } “Şüphesiz ki Allah birçok yerde size yardım etmişti.” Savaş esnasında birçok yerde.

{ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ } “Ve Huneyn gününde.” Özellikle de Huneyn Savaşı’nda. Huneyn, Mekke ile Taif arasında bir vadi.

{ إِذْ أَعْبَجْتُمْ كَثْرَتَكُمْ } “O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmişti.” Topluluğunuzun çokluğu. Topluluğunuz 10.000 kişi idi.

{ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ } “Fakat bu sizden savamamıştı.” Çokluğunuz hezimetten engelleyememişti.

{ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ } “Hiçbir şeyi. Yeryüzü size dar gelmişti.” Korkudan.

{ بِمَا رَحِبَتْ } “Bütün genişliğine rağmen.” Genişliğiyle.

{ ثُمَّ وَلَّيْتُمُ مُدْبِرِينَ } “Sonunda arkanızı dönüp gitmiştiniz.” Düşmana karşı hezimete uğramış kişiler olarak. Düşmanlarınızın sayısı 4000 kişi idi.

ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٣٦﴾

26- “(Bu yenilgiden) sonra Allah, Peygamberinin ve mü’minlerin üzerine sekînetini (sükûnet ve gönül huzurunu) indirdi. Sizin görmediğiniz askerler gönderdi. Böylece kâfirleri cezalandırdı. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır!”

{ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ } “(Bu yenilgiden) sonra Allah, sekînetini (sükûnet ve gönül huzurunu) indirdi.” Gönül huzurunu.

{ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا } “Peygamberinin ve mü’minlerin üzerine. Askerler gönderdi.” Gökten.

{ لَمْ تَرَوْهَا } “Sizin görmediğiniz.” Yani size yardım ile melekler gönderdi.

{ وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Böylece kâfirleri cezalandırdı.” Öldürülme ve hezimet ile. Yani Mâlik ibn Avf ed-Dehmanî’nin ve Kinâne ibn Abdüyâlîl es-Sekaffî’nin topluluğu.

{ وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ } “İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır!” Dünyada kâfirlerin.

ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾

27- “Sonra Allah bütün bunların ardından, yine de dilediğine tevbe nasip eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Sonra Allah bütün bunların ardından, yine de tevbe nasip eder.” Savaş ve hezimetinin ardından.

{ عَلَى مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Onlardan dilediğine tevbeyi.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayan.” Kusurları affedendir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe eden kimseye.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- “Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram’a yaklaşmayın! Eğer yoksul düşmekten korkarsanız, biliniz ki Allah dilerse yakında sizi kendi lütfundan zengin yapar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ } “Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir.” Pisliktirler.

{ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ } “Bu yüzden artık Mescid-i Haram’a yaklaşmayın!” Hac ve tavaf vesilesiyle.

{ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا } “Bu yıllarından sonra.” Bu beraat/ültimeatom yılının Kurban Bayramı’ndan sonra.

{ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً } “Eğer yoksul düşmekten korkarsanız.” Fakirlik ve ihtiyaçtan.

{ فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ } “Biliniz ki Allah yakında sizi kendi lütfundan zengin yapar.” Başka bir şekilde rızkından.

{ اِنْ شَاءَ } “Dilerse.” Dilediği yerden ve sizi Bekr ibn Vâil’in ticaretine ihtiyaç duymaktan zengin kılarak giderir.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ } “Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir.” Sizin rızıklarınızı.

{ حَكِيْمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Size hükmettiği şeylerde.

قَاتِلُوا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُوْنَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهُ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِيْنَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُوْنَ ﴿٢٩﴾

29- “Kitap Ehli’nden, Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah’ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!”

{ قَاتِلُوا الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen, kimselerle savaşın.” Ve cennetin nimetlerine iman etmeyen.

{ وَلَا يُحَرِّمُوْنَ } “Haram saymayan.” Tevrat’takileri.

{ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهُ وَلَا يَدِيْنُوْنَ دِيْنَ الْحَقِّ } “Allah’ın ve Peygamberinin haram kıldığını ve gerçek dini din edinmeyen.” Tevhid ile Allah Teâlâ’ya boyun eğmeyen. Ardından Allah Teâlâ bunların kim olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ مِنَ الَّذِيْنَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Kitap Ehli’nden.” Kitap verilenlerden, yani Yahudiler ve Hristiyanlardan.

{ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ } “Kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!” Bir elden diğer ele bizzat vermek suretiyle.

{ وَهُمْ صَاغِرُوْنَ } “Boyun eğip.” Zeliller olarak.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ
ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ
اللَّهُ أَنَّى يَذُوقُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Yahudiler, ‘Üzeyir, Allah’ın oğludur.’ dediler. Hristiyanlar da, ‘Meryem oğlu İsa, Allah’ın oğludur.’ dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (Sözlerini) daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da saptırılıyorlar!”

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } “Yahudiler dediler.” Medine ehlinin Yahudileri.

{ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى } “Üzeyir, Allah’ın oğludur. Hristiyanlar da, dediler.” Necran ehlinin Hristiyanları.

{ الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ } “Meryem oğlu İsa, Allah’ın oğludur. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir.” Dilleriyle geveledikleri.

{ يُضَاهِئُونَ } “Benzetiyorlar.” Benzetiyorlar.

{ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ } “(Sözlerini) daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine.” Kendilerinden öncekilere. Yani Mekke ehli. Zira Mekke ehli Lat, Uzza ve Menat Allah Teâlâ’nın kızlarıdır, diyorlardı. Yahudiler de Üzeyr Allah’ın oğludur, Hristiyanlar da Mesih Allah’ın oğludur, diyorlardı. Onların kimisi ise Allah Teâlâ’nın ortağıdır, diyorlardı. Hristiyanların bir kısmı ise Mesih Allah’tır, diyorlardı. Bir bölümü ise üçün üçüncüsüdür, diyorlardı.

{ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ } “Allah onları kahretsin!” Allah Teâlâ onlara lanet etsin.

{ أَنَّى يَذُوقُونَ } “Nasıl da saptırılıyorlar!” Nasıl da yalan söylüyorlar.²

² a) İbn Abbâs der ki: “{يُضَاهِئُونَ} lafza-i mübarekesi ‘Yuşebbihune/benzetiyorlar’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Berae Sûresi, 1. bâb. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 10, s. 112.

اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ
وَمَا أُمُورُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31- “Gerçekten onlar, Allah’tan başka hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu İsa’yı rabler edindiler. Oysa onlar ancak bir olan Allah’a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur; O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”

{ اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ } “Gerçekten onlar hahamlarını edindiler.” Onların âlimleri yani Yahudilerin bilginleri.

{ وَرُهْبَانَهُمْ } “Rahiplerini.” Hristiyanlar savma ehlini edindiler.

{ أَرْبَابًا } “Rabler.” Masiyet ile onlara itaat ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ } “Allah’tan başka ve Meryem oğlu İsa’yı.” Mesih ibn Meryem’i ilah edindiler.

{ وَمَا أُمُورُوا } “Oysa onlar emrolunmuşlardı.” Kitapların bütününde.

{ إِلَّا لِيَعْبُدُوا } “Ancak ibadet etmekle.” Allah’ı birlemekle emrolunmuşlardı.

{ إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ } “Bir olan Allah’a. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, uzaktır.” Allah Teâlâ münezzehtir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.”

b) Yahudiler ve Hristiyanların Hz. Üzeyr ve Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm) hakkındaki sözleri maalesef kendilerinden önceki kâfirlerden esinlenmiştir. Yani esinlenen kâfirler değil de Yahudiler ve Hristiyanlardır. Bu iki Kitap Ehli’nden önceki putperest topluluklar Allah azze ve celleye oğul nispetinde bulundular. Onlardan etkilenen Yahudi ve Hristiyanlar kendilerine nur ve hidayet geldikten sonra dahi böyle bir şaşkınlığa ve sapkınlığa düştüler. Nitekim İbn Cerîr, (بُضَاهِيَّةُ قَوْلِ الْبَيْتِ كَفَرُوا مِنْ قَبْلِ) “(Sözlerini) daha önce inkâra sâpmış olanların sözlerine benzetiyorlar.” ilâhî buyruğu hakkında el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Putperestlerin söyledikleri sözlerin benzerini dile getirdiler.” Taberî, c. 10, s. 113.

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ
كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٣﴾

32- “Onlar Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah, kendi nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.”

{ يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا } “Onlar söndürmek istiyorlar.” İptal etmek istiyorlar.

{ نُورَ اللَّهِ } “Allah’ın nurunu.” Allah Teâlâ’nın dinini.

{ بِأَفْوَاهِهِمْ } “Ağızlarıyla.” Yalanlamakla. Dilleriyle olduğu da söylenmiştir.

{ وَيَأْبَى اللَّهُ } “Halbuki Allah, vazgeçmez.” Allah Teâlâ terk etmez.

{ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ } “Kendi nurunu tamamlamaktan asla.” Ancak kendi dini olan İslam’ı galip kılmak istiyor.

{ وَلَوْ كَرِهَ } “İstemeseler de.” İstemeseler de.

{ الْكَافِرُونَ } “Kâfirler.” Bunun olmasını.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- “O Allah, müşrikler hoşlanmasalar da, gerçek dini bütün dinlere üstün kılmak için, Peygamberini hidayet ve gerçek dinle göndermiştir.”

{ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ } “O Allah, Peygamberini göndermiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ بِالْهُدَى } “Hidayet.” Kur’an ve iman ile.

{ وَدِينِ الْحَقِّ } “Ve gerçek dinle.” İslam dini ile Allah’tan başka ilah yoktur şehadetiyle.

{ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ } “Gerçek dini bütün dinlere üstün kılmak için.” İslam dinini, dinlerin bütününe kıyâmetin kopmasından önce.

{ وَلَوْ كَرِهَ } “Hoşlanmasalar da.” İstemeseler de.

{ الْمُشْرِكُونَ } “Müşrikler.” Bunun gerçekleşmesini.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾

34- “Ey iman edenler! Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının ve Hristiyan rahiplerinin bir çoğu insanların mallarını haksız yere yerler. (İnsanları) Allah yolundan saptırırlar. Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azabı müjdele!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ } “Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının birçoğu.” Yahudi bilginleri.

{ وَالرُّهْبَانِ } “Ve Hristiyan rahiplerinin.” Savmaa ehli.

{ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ } “İnsanların mallarını haksız yere yerler.” Rüşvet ve haram ile.

{ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “(İnsanları) Allah yolundan saptırırlar.” Allah Teâlâ’nın dininden ve O’na itaat edişten.

{ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ } “Biriktirip.” Toplayıp.

{ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا } “Altın ve gümüşü harcamayanlara.” Hazineleler.

{ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda.” Allah Teâlâ’ya taatte. Denilmiştir ki, onların zekâtını eda etmezler.

{ فَبَشِّرْهُمْ } “Müjdele!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بَعْدَابِ أَلِيمٍ } “Can yakıcı bir azabı.” Acıticı.³

- ³ a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle dediğini rivayet eder: “Şu (وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ) ‘Altın ve gümüşü biriktirip...’ âyeti nazil olunca, Müslümanlara ağır geldi. Ömer, ‘Bu sıkıntınızı ben gidereceğim’ diyerek kalkıp gitti. ‘Ey Allah’ın Peygamberi’ dedi, ‘Bu âyet-i kerimenin ihtiva ettiği hüküm ahabına ağır geldi.’ Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Şüphesiz Allah, zekâtı ancak mallarınızın geri kalan bölümleri temizlensin, diye farz kılmuştır. Mirası da mallarınız sizden sonrakilere kalsın diye farz kılmuştur.’ Bunun üzerine Ömer tekbir getirdi. Daha sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: ‘Sana kişinin alıkoyacağı en hayırlı şeyin ne olduğunu haber vereyim mi? O, sâliha bir kadındır. Ona baktığı vakit onu sevince boğar. Ona emrederse kendisine itaat eder. Yanında bulunmazsa onun namusunu korur.’” Ebû Dâvûd, Kitabü’z-Zekât, ‘Maldaki haklar hakkında’ bir bâb, 1664 nolu hadis. Hadisin senedini Osman ibn Ebî Şeybe, Yahya ibn Ya’la el-Muharibî, Ya’la el-Muharibî, Gaylan, Cafer ibn İyas ve Mücahid oluşturmaktadır. Mücahid’in tercüme-i halini sunmuştuk.

Osman ibn Ebî Şeybe. Ebu’l-Hasan Osman ibn Muhammed ibn İbrahim ibn Osman el-Abesî. Sika, hâfız ve meşhur bir şahsiyettir. Ancak yanlışları bulunmaktadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Takribü’t-Tehzîb*, c. 2, s. 13, 107 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 262; *Tezkiretül-Huffâz*, c. 1, s. 444, 450 nolu madde.

Yahya ibn Ya’la ibn Haris el-Muharibî el-Kûfî. Sikadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 360, 206 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 272; *el-Hulâsa*, s. 429.

Yala ibn Haris ibn Harb el-Muharibî el-Kûfî. Sikadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 377, 402 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 295; *el-Hulâsa*, s. 427.

Ebû Abdullah Gaylan ibn Cami ibn Eşas el-Buhârî. Kûfe kadısıdır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 106, 26 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 377; *el-Hulâsa*, s. 307.

Cafer ibn İyas Ebû Beşer ibn Ebî Vahşiyye. İbn Hacer onun Said ibn Cübeyr’den rivayeti konusunda insanların en sağlam olduğunu belirtir. Şu’be ise Hubeyb ibn Salim ve Mücahid’deki rivayetleri hakkında onu zayıf sayar. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 129, 70 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 62.

İlki sika ve güvenilir olmakla birlikte bazen yanlışları bulunmaktadır.

Hadisin problemlı olmasının nedeni hiç kuşkusuz bu değildir. Şube ve İbn Main gibi rical bilginlerinin Ebû Beşer’in Mücahid’den haber dinlemediği bilgisini vermeleridir. Bkz. *et-Tehzîb*, c. 2, s. 83. Bu haber Cafer ibn İyas’a gelinceye kadar muttasıldır. Ancak Cafer ile Mücahid arasında muttasıllığını kaybetmektedir. Cafer, Mücahid’den hadis dinlememiştir. Bir sahife aracılığıyla Mücahid’den hadis aktarmıştır. Bu durumda hadis munkatı kategorisine girmektedir. Yani

hadis Cafer ibn İyas'a kadar muttasıldır. Ancak Cafer, Mücahid'den hadis dinlememiştir. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 7, s. 149, 298 nolu madde; c. 11, s. 303, 585 nolu madde; c. 8, s. 252, 467 nolu madde; c. 2, s. 83, 129 nolu madde. Sonuç itibarıyla hadis Cafer'in Mücahid'den hadis dinlemediği olması nedeniyle munkatırdır. Ancak hâfız İbn Kesir'in de belirttiği gibi hadisin bir bölümünün doğruluğunu gösteren kanıtlar da vardır. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 376.

b) Yukarıdaki hadisin bir bölümünü içerik itibarıyla destekleyen hadisler de bulunmaktadır. Abdürrezzak (وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ) *"Altın ve gümüşü biriktirip..."* âyeti hakkında Ca'de ibn Hubeyre kanalıyla Emîrül-Mü'minin Ali (radiyallâhu 'anh) 'dan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) üç defa *'Altın helak olsun, gümüş yok olsun'* buyurdular. Bu söz, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına ağır geldi de 'Hangi malı edinelim?' dediler. Ömer: 'Ben, bunu sizin için öğreneceğim, deyip; 'Ey Allah'ın Resûlü, muhakkak senin ashabına bu ağır geldi de 'hangi malı edinelim?' dediler' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Zikreden bir dil, şükreden bir kalp ve dini üzere sizden birine yardım eden bir eş.'" Bu haberin isnadını Sevrî, Ebû Husayn, Ebu'd-Duha ve Cade ibn Hubeyre oluşturmaktadır. Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Ebû Husayn. Osman ibn Âsım ibn Husayn el-Esedî. Sika ve sebbttir. Ancak bazen tedlis yapar. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 10, 77 nolu madde. *Ebu'd-Duha. Müslim ibn Sabîh el-Hemedânî el-Kûfî el-Attar.* Sika ve fazıl bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 245, 1087 nolu madde. Cade ibn Hübeyre el-Mahzumî. Sahabedir. Ümmü Hânî'nin oğludur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 129, 67 nolu madde. Bu haberin isnadı sahihtir. Haberin isnadında bir kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 4, s. 111, 199 nolu madde; c. 7, s. 126, 269 nolu madde; c. 10, s. 132, 235 nolu madde; c. 2, s. 81, 126 nolu madde. Bu durumda Ebû Dâvûd'un tahrir ettiği hadis kuvvet kazanmaktadır.

c) *"Şüphesiz Allah, zekâtı ancak mallarınızın geri kalan bölümleri temizlensin, diye farz kılmıştır."* buyruğu zekâtı ödenmiş malın sahibi için helal olduğu ve âyet-i kerimede kendisi nedeniyle tehdit edilen kenz kapsamına girmediğini ifade etmektedir. Tabi ki, bu hüküm diğer başka delillerle de sınırlandırılmıştır. Malda zekât dışında diğer başka hakların –vacip nafaka, misafir ağırlamak gibi- bulunduğuuna delalet eden diğer delillerle de sınırlandırılmıştır. Hadiste geçen *"Mirası da mallarınız sizden sonrakilere kalsın diye farz kılmıştır."* cümlesi ile keniz arasında ilk bakışta bağ kurulamamaktaysa da biraz düşünüldüğünde aradaki bağ kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Miras paylaşımı ortada mûrîsin mal bırakmış olduğunu göstermektedir. Mûrîsin bu malı kişinin gelecek kaygısı vb. nedenlerle ileriki dönemler için mal biriktirdiğine delalet etmektedir. Zekat nasıl ki zekât alacaklısının hakkını insanın aklına direkt olarak getirmekteyse miras da veresinin hakkını zihne getirmektedir. Veresinin hakkının gerekçesi de şudur: Allah Teâlâ miras paylarını farz kılmasının nedeni vârislerin kendi ihtiyaçlarını karşılama noktasında insanlara el uzatmasını engellemektir. Eğer ihtiyaçtan fazlasını biriktirmek haram kılınmış olsaydı söz konusu amaç ger-

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتَكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَزُفُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

35- “O gün o altın ve gümüşün üstü, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve sırtları onunla dağlanacak, ‘İşte bu, kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeydir. Haydi, tadın bakalım şu biriktirdiğinizin tadını!’ (denilir).”

{ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا } “O gün o altın ve gümüşün üstü, kızdırılıp.” Biriktirilenler üzerinde. Ateş üzerinde olduğu da söylenmiştir.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتَكْوَى بِهَا } “Cehennem ateşinde, onunla dağlanacak.” Biriktirilen hazinelerle vuracağız.

{ جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَزُفُورُهُمْ هَذَا } “Alınları, yanları ve sırtları. İşte bu.” Onlara denilir ki bunun cezasıdır.

{ مَا كَنْزْتُمْ } “Saklayıp biriktirdiğiniz şeydir.” Biriktirdiğiniz mallar.

{ لِأَنْفُسِكُمْ } “Kendiniz için.” Dünyada.

{ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ } “Haydi, tadın bakalım şu tadını (denilir).” Biriktirmeniz nedeniyle.

{ تَكْنِزُونَ } “Biriktirdiğinizin.” Topladığınız.

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا
تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

çekleşmezdi. Hadisin son bölümünde kişinin biriktirebileceği en hayırlı ve faziletli şeyin ne olduğuna dair bir açıklama bulunmaktadır. Bu da bir mal veya mülk değil sâliha bir hanımdır. Bundan dolayı bir mü'minin muhtaç olanlara tasaddukta bulunması, malıyla sıkıntı ve darda olanlara mü'minlere yardım etmesi bütünü kendi nefesine veya bakmakla yükümlü bulunduğu kimselere harcamaması gerekmektedir.

36- “Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, ayların sayısı O’nun katında on iki olup, bunlardan dördü (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb) haram aylardır. İşte dosdoğru din budur. Artık o aylarda kendinize zulmetmeyin. Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın. Biliyorsunuz ki Allah sakınanlarla beraberdir.”

{ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ } “Ayların sayısı O’nun katında.” Diyor ki, Allah katında yılın aylarının sayısı. Yani zekâtın kendisinde ödendiği yılın ayları.

{ اٰثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ } “Allah’ın yazısına göre, on iki olup.” Levh-i Mahfuz’da.

{ يَوْمَ } “Gündeki.” Günden.

{ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا } “Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı. Bunlardan.” Bu aylardan.

{ اَرْبَعَةَ حُرُمَ } “Dördü (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb) haram aylardır.” Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb.

{ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ } “İşte dosdoğru din budur.” Artıp eksilmeyen dosdoğru hesap budur.

{ فَلَا تَظْلِمُوا } “Artık zulmetmeyin.” Zarar vermeyiniz.

{ فِيْهِنَّ } “O aylarda.” Aylarda.

{ اَنْفُسَكُمْ } “Kendinize.” Masiyet işlemek sureti ile. Âyetin haram aylarda olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً } “Siz de onlarla topluca savaşın.” Hill ve Harem bölgelerinde topluca.⁴

{ كَمَا يَتَّاتِلُونَكُمْ كَافَّةً } “Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa.” Topluca.

⁴ Harem bölgesi ile Mikat’ın sınırları arasında kalan bölgeye Hill bölgesi denilmektedir.

{وَاعْلَمُوا} “Biliniz ki.” Ey mü’minler topluluğu.

{أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ} “Allah sakınanlarla beraberdir.” Küfürden, şirkten, hayâsızlıktan, anlaşmanın bozulmasından ve Haram aylarda savaşmaktan sakınanlarla.

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِّئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ لَهُمْ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- “O ‘nesî’ denilen haram ayları erteleme âdeti, sadece inkârcılıkta ileri gitmektir. Çünkü onunla inkâr edenler saptırılır. Onu bir yıl helal, diğer yıl haram sayarlar ki, Allah’ın haram kıldığı (ayların) sayısına denk getirsinler de, Allah’ın haram kıldığını helal sayınsınlar. Böylece, kötü işleri onlara süslenip güzel gösterildi. Allah kâfirler toplumuna hidayet vermez.”

{إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ} “O ‘nesî’ denilen haram ayları erteleme âdeti, sadece inkârcılıkta ileri gitmektir.” Diyor ki, Muharrem ayının Safer ayına ertelenmesi küfrün yanı sıra masiyettir.

{يُضَلُّ بِهِ} “Çünkü onunla saptırılır.” Muharrem’in Safer ayına terhir edilmesi ile yanlışlığa düşürülür.

{الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ} “İnkâr edenler. Onu helal sayarlar.” Yani Muharrem’in haram ay oluşunu.

{عَامًا} “Bir yıl.” O ayda savaşırlar.

{وَيُحَرِّمُونَهُ} “Haram sayarlar ki.” Yani Muharremi haram ay sayarlar.

{عَامًا} “Diğer yıl.” O ayda savaşmazlar. Muharrem ayını helal ay saydıklarında ona bedel olarak Safer ayını haram sayarlar.

{لِّيُوَاطِّئُوا} “Denk getirsinler de.” Muvafakat etmesi için.

{ عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ } “Allah’ın haram kıldığı (ayların) sayısına.” Sayı konusunda dört aya ulaşsın diye.

{ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ } “Allah’ın haram kıldığını helal sayınlar.” Yani Muharremi.

{ زُيِّنَ لَهُمْ } “Böylece, onlara süslenip güzel gösterildi.” Kendileri için güzel gösterildi.

{ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ } “Kötü işleri.” Amellerinin çirkinliği.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “Allah hidayet vermez.” Kendi dinine iletmez.

{ الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ } “Kâfirler toplumuna.” Buna ehil olmayan kimseye. Bunu yapan bir kişi vardı ki adı Nuaym ibn Salebe idi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَتَأْقُلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾

38- “Ey iman edenler! Size ne oldu ki, ‘Allah yolunda savaşa çıkın!’ denilince, yere çakılıp kaldınız? Yoksa ahirete karşılık, dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat dünya hayatının yararı ahirete göre pek azdır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı.

{ مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا } “Size ne oldu ki, ‘Savaşa çıkın!’ denilince.” Peygamberinizle birlikte çıkınız denilince.

{ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda.” Allah Teâlâ’ya taatte Tebük Gazvesi’ne.

{ أَتَأْقُلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ } “Yere çakılıp kaldınız?” Yerde oturup kalmayı arzuladınız.

{ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Yoksa dünya hayatına mı razı oldunuz?” Dünya yaşamındaki şeylere.

{ مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ } “Ahirete karşılık. Fakat dünya hayatının yararı ahirete göre pek azdır.” Baki kalmayacak kadar azdır.

إِلَّا تَتَذَكَّرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ
شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- “Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi can yakıcı bir azaba çarptırır ve yerinize başka bir kavim getirir ve siz (savaşa çıkmamakla) O’na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.”

{ إِلَّا تَتَذَكَّرُوا } “Eğer topluca savaşa çıkmazsanız.” Eğer Peygamberi-nizle birlikte Tebük Gazvesi’ne çıkmazsanız.

{ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا } “Allah sizi can yakıcı bir azaba çarptırır.” Dünya ve ahirette acıtıcı.

{ وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ } “Ve yerinize başka bir kavim getirir.” Sizden daha hayırlı ve daha itaatkâr.

{ وَلَا تَضُرُّوهُ } “Ve siz (savaşa çıkmamakla) O’na zarar veremezsiniz.” Yani savaşa çıkmayıp oturmanız Allah Teâlâ’ya zarar vermez.

{ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Hiçbir. Allah her şeye kadirdir.” Size azap etmeye ve sizi başka bir kavimle değiştirmeye.⁵

⁵ a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî ibn Nufey’den şöyle nakletmektedir: “İbn Abbâs’a { إِلَّا تَتَذَكَّرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا } ‘Eğer topluca cihada çıkmazsanız Allah sizi can yakıcı bir azapla azaplandırır.’ âyeti hakkında sordum. O şöyle dedi: ‘Onlara yağmur yağdırılmadı. İşte bu onların azabı olmuştur.’” Ebû Dâvûd, 2506 nolu hadis, Kitab-ül-Cihad, “Müslümanların toptan harbe çıkma mükellefiyetlerinin özel bir grubun ile nesh edilmesi” bâbı. Haberin isnad zincirini Osman ibn Ebî Şeybe, Zeyd ibn Habbâb, Abdülmü’min ibn Halid el-Anefi, Necde ibn Nafi oluşturmaktadır. Osman ibn Ebî Şeybe’nin tercüme-i halini sunmuştuk. Zeyd ibn Habbâb, Ebû’l-Hüseyn el-Ukeli. Hadis rihletinde bulunmuş ve çokça hadis elde etmiştir. Sâduktur. Sevrî’nin hadislerinde hata eder. Buhârî dışında

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- “Eğer siz ona (Peygamber’e) yardım etmezseniz, Allah ona yardım etmiştir. Hani o inkâr edenler, onu Mekke’den çıkardıkları vakit, sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına, ‘Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.’ diyordu. O zaman Allah O’nun kalbine sekînetini indirdi. O’nu göremediğiniz bir orduyla destekledi ve kâfirlerin şirke çağırın sözlerini alçalttı. Çünkü en yüce söz Allah’ın sözüdür. Allah mutlak üstündür, tam hüküm hikmet sahibidir.”

{إِلَّا تَنْصُرُوهُ} “Eğer siz O’na (Peygamber’e) yardım etmezseniz.” Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, O’nunla birlikte Tebü’l Gazvesi’ne çıkmak suretiyle yardımda bulunmaz iseniz.

bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 237, 168 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 377; *el-Hulâsa*, s. 127.

Abdülmu’min ibn Halid el-Hanefî el-Mervezî el-Kadî. Sakıncasızdır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Neseî’nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 525, 1379 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 317; *el-Hulâsa*, s. 246.

Necde ibn Nafi. Meçhuldur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 298, 45 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 400.

Haberin senedinde Necde ibn Nafi bulunmaktadır. Bu şahsın meçhul birisi olması nedeniyle haber zayıf kategorisine girmektedir.

b) Beyhakî, Necde ibn Nafi kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Arap kabilelerinden birisinin savaşa çıkmalarını istedi, o kabile oturup çıkmadı. Bunun üzerine (لَا تَنْفَرُوا يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا) ‘Eğer topluca cihada çıkmazsanız Allah sizi can yakıcı bir azapla azaplandırı’ âyeti nazil oldu. Yağmurun kendilerinden engellenmesi onlar için azap oldu.” Beyhakî, c. 9, s. 48, *Kitabü’s-Siyer*, “Topluca savaşa çıkma” bâbı. Taberî de bu haberi Zeyd ibn Habbâb kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. Taberî, c. 10, s. 134.

{ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Allah O’na yardım etmiştir. Hani o inkâr edenler, O’nu Mekke’den çıkardıkları vakit.” Mekke’nin kâfirleri.

{ ثَانِي اثْنَيْنِ } “Sadece iki kişiden biri iken.” Yani Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Ebûbekir.

{ إِذْ هُمَا } “İkisi de bulundukları sırada.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Ebûbekir.

{ فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ } “Mağarada. Diyordu.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyuruyordu.

{ لِصَاحِبِهِ } “Arkadaşına.” Ebûbekir’e.

{ لَا تَحْزَنْ } “Üzülme.” Ey Ebûbekir.

{ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا } “Çünkü Allah bizimle beraberdir.” Bizim yardımcımızdır.

{ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ } “O zaman Allah sekinetini indirdi.” Gönül dinginliğini.

{ عَلَيْهِ } “O’nun kalbine.” Peygamberine.

{ وَآيَدَهُ } “O’nu destekledi.” Bedir Savaşı’nda, Hendek Savaşı’nda ve Huneyn Savaşı’nda.

{ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا } “Göremediğiniz bir orduyla.” Yani melekler ile.

{ وَجَعَلَ كَلِمَةً } “Ve sözlerini.” Dinini.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفُلَى } “Kâfirlerin şirke çağıran alçalttı.” Mağlup ve yerilmiş kıldı.

{ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْغَلِيَّةُ } “Çünkü en yüce söz Allah’ın sözüdür.” Galip ve övülen.

{ وَاللَّهُ عَزِيزٌ } “Allah mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm hikmet sahibidir.” Dostlarına yardım etmekle.

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- “Sizler gerek hafif techizatla, gerek ağırlıklı olarak savaşa çıkın. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşın! Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”

{انْفِرُوا} “Sizler savaşa çıkın.” Peygamberinizle birlikte Tebük Gazvesi’ne.

{خِفَافًا وَثِقَالًا} “Gerek hafif techizatla, gerek ağırlıklı olarak.” Gençler ve yaşlılar olarak. Gönül hoşnutluğuyla isteyerek veya istemeyerek. “Gerek hafif techizatla.” Mal ve aileden hafif olarak. “Gerek ağırlıklı olarak.” Mal ve ailesi olmasın.

{وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} “Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşın!” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ذَلِكُمْ} “Bu.” Cihad.

{خَيْرٌ لَّكُمْ} “Sizin için daha hayırlıdır.” Oturup (savaşa çıkmamaktan)

{إِنْ كُنْتُمْ} “Eğer.” İdiyseniz.

{تَعْلَمُونَ} “Bilirsiniz.” Ve bunu tasdik ediyor iseniz.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَا تَبْغُوكَ وَلَكِنْ بَعْدَتْ عَنْهُمْ
الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ
أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

42- “Eğer bu sefer, yakın bir ganimet ve kolay bir sefer olsaydı, (o münafıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi. Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara uzun geldi. Bununla birlikte onlar, ‘Gücümüz yetseydi, biz de sizinle birlikte çıkardık!’ diyerek, Allah’a yemin edecekler! Onlar kendilerini helak ediyorlar. Elbette Allah, onların yalan söylediklerini bilmektedir.”

{ لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا } “Eğer bu sefer, yakın bir ganimet olsaydı.” Ya-
kın bir mesafede elde edilecek ganimet.

{ وَسَفَرًا قَاصِدًا } “Ve kolay bir sefer.” Kolay bir yolculuk.

{ لَا تَتَّبِعُوا } “(O münafıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi.” Tebük
Gazvesi’ne gönül rahatlığıyla.

{ وَلَكِنْ بَعْدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ } “Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara
uzun geldi.” Şam’a yolculuk ediş.

{ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ } “Bununla birlikte onlar, Allah’a yemin edecekler!”
Tebük Gazvesi’nden döndüğünüzde Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn
Kays, Ma’tab ibn Kuşeyr ve Tebük Gazvesi’nden geri kalan ashap-
ları ile birlikte size yemin edeceklerdir.

{ لَوْ اسْتَطَعْنَا } “Gücümüz yetseydi.” Azık ve yolculuğa.

{ لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ } “Biz de sizinle birlikte çıkardık! Diyerek.” Tebük
Gazvesi’ne.

{ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ } “Onlar kendilerini helak ediyorlar.” Yalan yere ye-
min etmekle.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } “Elbette Allah, onların yalan söylediklerini
bilmektedir.” Zira onlar Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile
birlikte çıkmaya güç yetirebilirler.

عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَتَّبِعَنَّ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ

الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾

43- “Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana belli olup, yalan söy-
leyenleri bilmeden, niçin onlara izin verdin?”

{ عَفَا اللَّهُ عَنْكَ } “Allah seni affetsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi
ve sellem).

{ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ } “Niçin onlara izin verdin?” Savaşa çıkmayıp oturan
münafıklara.

{ حَتَّى يَبَيِّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا } “Doğru söyleyenler sana belli olup.” Seninle birlikte cihada çıkmakla imanlarında sadık olanlar.

{ وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ } “Yalan söyleyenleri bilmeden.” İzinsiz olarak savaşa çıkmaktan geri kalıp imanlarında yalan söyleyenler.

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾

44- “Allah’a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla savaşmak gerekince, (savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyla bilir.”

{ لَا يَسْتَأْذِنُكَ } “(Savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler.” Tebük Gazvesi’nin ardından.

{ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Allah’a ve ahiret gününe iman edenler.” Kalben ve açıkça.

{ أَنْ يُجَاهِدُوا } “Savaşmak gerekince.” Cihad etmemeye.

{ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ } “Mallarıyla ve canlarıyla. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyla bilir.” Küfür ve şirk.

إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

45- “Senden izin isteyenler, ancak Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyenler ve kalplerinde şüphe bulunanlardır. İşte onlar, şüpheleri içinde bocalayıp durmaktadırlar.”

{ إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ } “Senden izin isteyenler.” Savaşa çıkmayarak oturanlar.

{ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Ancak Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyenler.” Kalben.

{ وَارْتَابَتْ } “Şüphe bulunanlardır.” Kuşkuya düşenlerdir.

{ قَلُوبُهُمْ فَهَمٌ فِي رَيْبِهِمْ } “Ve kalplerinde. İşte onlar, şüpheleri içinde.” Kuşkularında.

{ يَتَرَدَّدُونَ } “Bocalayıp durmaktadırlar.” Şaşkın şaşkın yaşamaktadırlar.⁶

⁶ a) Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ: (اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ فَإِذَا اشْتَدُّنَاكَ لِبَغْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَّنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) “Mü’minler ancak Allah’a ve Peygamberine inanmış kimselerdir. Onlar o Peygamberle birlikte önemli bir işle meşgulken O’ndan izin almadan bırakıp gitmezler. Şu senden izin isteyenler, gerçekten Allah’a ve elçisine iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver ve kendileri için Allah’tan bağış dile. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.” (24/en-Nûr/62) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle dediğini rivayet eder: “(لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) ‘Allah’a ve ahiret gününe iman edenler... senden izin istemezler.’ âyetini, Nûr Sûresi’nde yer alan (اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ فَإِذَا اشْتَدُّنَاكَ لِبَغْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَّنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) ‘Mü’minler ancak o kimselerdir ki onlar Allah’a ve Resûlüne iman ederler... Muhakkak Allah mağfîret edendir, Rahîmdir.’ (24/en-Nûr/62) âyeti nesh etmiştir.” Ebû Dâvûd, Kitâbü’l-Cihad, ‘Yasaktan sonra Allah ve Resûlünün yasakladığı şeye tekrar dönme izni’ bâbı, hadis no: 2771. Bu haberde daha önce durumunu belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkîd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahsın doğru sözlü ancak vehmleri bulunan birisi olduğunu belirtmiştik. Bu durumda haberin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Ancak bu haberi Taberî İkrime ve Hasan-ı Basrî’nin sözü olarak aktarmıştır. Bu aktarımda Ali ibn Hüseyin ibn Vâkîd bulunmadığından haberin bu kanalı sahihtir. Haberin isnad zincirinde onun yerine Ebû Tümeyle Yahya ibn Vâdîh el-Mervezî bulunmaktadır ki bu şahıs sikadır. Taberî, c. 10, s. 143, *et-Takrîb*, c. 2, s. 359, 193 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 429.

b) Bu haber Tevbe Sûresi’ndeki (لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) “Allah’a ve ahiret gününe iman edenler, senden izin istemezler.” izin isteme âyetinin caiz olmayışını açıklayan âyetin ihtiyaç anında izin istemenin caiz olduğunu bildiren Nûr Sûresi’ndeki (فَإِذَا اشْتَدُّنَاكَ لِبَغْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَّنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ) “Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver.” âyetle men-suh olduğunu bildirmektedir. Bu haberin zayıf oluşunun yanı sıra İbn Abbâs’ın görüşünün tutarsız olduğunu da görmekteyiz. Öncelikle her iki âyetin bağlamı farklı farklıdır. Tevbe Sûresi’ndeki bu âyet münâfıkların izin istemesini konu edinirken Nûr Sûresi’ndeki âyetin bağlamı ise mü’minlerin zorunlu bir neden-

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ
فَتَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

46- “Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de, onları tembellikle geciktirdi. Onlara, ‘Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte oturun!’ denildi.”

{ وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ } “Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi.” Seninle birlikte Tebük Gazvesi’ne.

{ لَأَعَدُّوا لَهُ } “Elbette bunun için yaparlardı.” Çıkış için.

{ عُدَّةً } “Bir hazırlık.” Silah kuvveti ve azık.

{ وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ } “Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de.” Onların seninle birlikte Tebük Gazvesi’ne çıkışlarını.

{ فَتَبَّطَهُمْ } “Onları tembellikle geciktirdi.” Onları çıkma hususunda engelledi.

{ وَقِيلَ اقْعُدُوا } “Onlara, oturun! Denildi.” Geride kalarak oturun.

{ مَعَ الْقَاعِدِينَ } “Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte.” Özürsüz olarak geride kalanlarla birlikte. Bu kalplerinde gerçekleşti.

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَا أُوْضِعُوا خِلَالَكُمْ
يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

den dolayı izin istemeleridir. Bu durumda söz konusu âyetler arasında herhangi bir şekilde nesh söz konusu olamaz. Ayrıca hadiste geçen neshin tahsis ihtimali olma olasılığını da göz ardı etmemek lazım. Bizler nesh sözcüğünün ilk dönemlerde çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu ve tahsisi de kapsadığını belirtmiştik. Olaya bu açıdan bakacak olursak İbn Abbâs Tevbe Sûresi’ndeki bu âyete şu şekilde anlam vermiş olur: Allah’a ve ahiret gününe iman eden mü’minler kendilerini cihad etmekten engelleyecek zorunluluk durumu hariç cihaddan geri kalmak için izin istemezler. Bu açıklama daha tutarlı ve İbn Abbâs’ın bu görüşte olduğunu düşünmek daha akıllıca olsa gerek. Sonuçta İbn Abbâs tefsir sahasında derya bir şahıstır.

47- “Eğer onlar sizinle (savaşa) çıksalardı, bozgunculuk etmekten başka bir işe yaramazlar ve aranızda fitne sokmak için uğraşırlardı. Üstelik içinizde onlara kulak verecekler de vardı. Allah o zalimleri bilir.”

{ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ } “Eğer onlar sizinle (savaşa) çıksalardı.” Sizinle birlikte.

{ مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا } “Bozgunculuk etmekten başka bir işe yaramazlar.” Şerr ve fesad.

{ وَلَا أَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ } “Ve aranızda uğraşırlardı.” Ortanızda deve üzerinde yürürler.

{ يَبْغُونَكُمْ الْفِتْنَةَ } “Fitne sokmak için.” Aranızda şerr, fesad, zillet ve ayıp çıkarmayı isterler.

{ وَفِيكُمْ } “Üstelik içinizde.” Sizinle birlikte.

{ سَمَاعُونَ لَهُمْ } “Onlara kulak verecekler de vardı.” Kâfirlerin casusları.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ } “Allah o zalimleri bilir.” Münafıkları, Abdullah ibn Ubeyy ve ashabını.

لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, hakkında türlü işler çevirmişlerdi. Sonunda hak yerini buldu ve onlar istemeseler de Allah’ın buyruğu üstün geldi.”

{ لَقَدْ ابْتَغُوا الْفِتْنَةَ } “Bunlar fitne çıkarmak istemişler.” Senin için uğraşların meydana gelmesini arzulamışlar. Yani senin için şerrin gerçikleşmesini istemişlerdir.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce de.” Tebük Gazvesi’nde.

{ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ } “Hakkında türlü işler çevirmişlerdi.” Bâtın için zâhir, zâhir için bâtın.

{ حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ } “Sonunda hak yerini buldu.” Mü’minler çoğaldı.
 { وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ } “Ve Allah’ın buyruğu üstün geldi.” Allah’ın dini olan İslam.
 { وَهُمْ كَارِهُونَ } “Ve onlar istemeseler de.” Bunu istemeseler de.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49- “İçlerinde, ‘Aman bana izin ver de, başımı derde sokma!’ diyen de var. Bilmiş ol ki, başlarını asıl kendileri derde soktu. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.”

{ وَمِنْهُمْ } “İçlerinde.” Münafıklardan.
 { مَنْ يَقُولُ } “Diyen de var.” Ki, bu Cedd ibn Kays’dır.
 { ائْذَنْ لِي } “Aman bana izin ver de.” Oturmama.
 { وَلَا تَفْتِنِّي } “Başımı derde sokma!” Sarışın kızlar hakkında.
 { اَلَا فِي الْفِتْنَةِ } “Bilmiş ol ki, başlarını asıl derde kendileri.” Şirk ve nifakta.

{ سَقَطُوا } “Soktu.” Düştüler.
 { وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ } “Şüphesiz ki cehennem çepeçevre kuşatacaktır.” Kuşatacaktır.
 { بِالْكَافِرِينَ } “Kâfirleri.” Kıyâmet gününde.

إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

50- “Sana bir iyilik erişse, bu onları üzer. Şayet sana bir musibet erişse, ‘Biz tedbirimizi önceden almıştık.’ derler ve sevinerek dönüp giderler.”

{ إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ } “Sana bir iyilik erişse.” Bedir Savaşı’nda olduğu gibi ganimet ve fetih.

{ تَسُوْهُمْ } “Bu onları üzer.” Bu onları yani münafıkları üzer.

{ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ } “Şayet sana bir musibet erişse.” Uhud Savaşı’nda olduğu gibi öldürülme ve yenilgi.

{ يَقُولُوا } “Derler.” Yani münafıklar derler. Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا } “Biz tedbirimizi almıştık.” Savaştan geri kalmakla sakındık.

{ مِنْ قَبْلُ } “Önceden.” Musibetten önce.

{ وَيَتَوَلَّوْا } “Dönüp giderler.” Cihaddan.

{ وَهُمْ فَرِحُونَ } “Ve sevinerek.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına Uhud Savaşı’nda isabet eden acılardan dolayı hoşnut olurlar.

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- “De ki: Hiçbir zaman bize, Allah’ın bizim için yazdığından başka bir şey erişmez. O, bizim Mevlâ’mızdır. Artık Mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) münafıklara de ki:

{ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا } “Hiçbir zaman bize, Allah’ın bizim için yazdığından başka bir şey erişmez.” Allah Teâlâ bizim için hükmetmiştir.

{ هُوَ مَوْلَانَا } “O, bizim Mevlâ’mızdır.” Bize daha önceliklidir.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } “Artık mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!” Mü’minler Allah Teâlâ’ya tevekkül etmelidirler.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بَأْيَدِنَا فَنَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

52- “De ki: ‘Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Biz ise Allah’ın size, ya kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz. Haydi bekleyin, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) münafıklara de ki:

{ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا } “Siz bizim için bekliyorsunuz.” Bizim için gözetliyor musunuz?

{ إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ } “İki güzelliğin birinden başkasını mı?” Fetih ve ganimet ya da öldürülme ve şehadet.

{ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ } “Biz ise Allah’ın size, ya kendi tarafından bir azap indirmesini beklemekteyiz.” Helak oluşunuzu.

{ أَوْ بَأْيَدِنَا } “Veya bizim elimizle.” Kılıçlarımızla öldürülmeniz.

{ فَتَرَبَّصُوا } “Haydi bekleyin.” Bizim için gözetleyiniz.

{ إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ } “Biz de sizinle birlikte beklemekteyiz.” Helak oluşunu gözetliyoruz.⁷

⁷ a) İmam Buhârî der ki: (إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ) “Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?” âyeti hakkında İbn Abbâs dedi ki: “Feth ve şehadet.” Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, 10. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ’nın (قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ) “De ki: ‘Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?’” buyruğu hak-

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ إِنْ كُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

53- "(Münafıklara) de ki: 'İster gönüllü, ister gönülsüz olarak bağışta bulunun, bu sizden asla kabul edilmeyecektir. Çünkü sizler (sa-
vaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz.'"

{ قُلْ } "(Münafıklara) de ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)
münafıklara de ki:

{ أَنْفِقُوا } "Bağışta bulunun." Mallarınızı harcayınız.

kında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Fe-
tih ve şehadet." Başka bir defasında da şöyle dedi: "Diyor ki: Öldürölme şeha-
dettir, hayattır ve rızıktır; ya da ellerimizle sizi rezil rüsva kılmasıdır." Taberî,
c. 10, s. 151.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Di-
yor ki: Öldürölse kendisi için hayat ve rızık bulunmaktadır. Eğer galip gelirse de
Allah Teâlâ ona büyük bir ecir bahşeder. Bu, Allah Teâlâ'nın (وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) (وَمَنْ يُقَاتِلْ أَوْ يُغْلَبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا) (4/Nisa/74) 'Kim Allah yolunda çarpışır...'
(فَيُقْتَلْ أَوْ يُغْلَبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا) (4/Nisa/74) 'Öldürülür veya galip gelirse biz ona büyük bir ecir bahşederiz' buyruğuna
benzemektedir." Taberî, c. 10, s. 151.

d) Allah Teâlâ bu âyette münafıklarca mü'minlerin başlarına gelmelerini
beklediklerini kötü şeylerin büsbütün hayır olduğunu haber vermektedir.
(قُلْ هَلْ تَرْتَضُونَ بَنًا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ) "De ki: 'Siz bizim için iki güzelliğin birinden
başkasını mı bekliyorsunuz?' Yani bizim düşmanla savaşmak için yolculuğa
çıkmanızda beklediğiniz neticeler ancak bizim için hayırdır. Ölüm ve hayat
sahasındaki neticelerin her birisi güzeldir. Hayat ise düşmanlara karşı za-
ferle elde edilmiş izzetli bir yaşam. Ölüm ise değerli güzel bir ölüm olan şe-
hadet. Her ikisi de hayırdır, bahtiyarlıktır. İbn Abbâs yaptığı yorumlarla bun-
lara vurgu yapmaktadır.

e) (وَنَحْنُ نَتَرْتَضُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِإِدِينَا) "Biz ise Allah'ın size, ya
kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz." Yani
sizler bu durumda olduğunuz ve sâdık bir imanla iman etmediğiniz müddetçe
geçmiş ümmetlere gönderdiği azap gibi sizlere de göndereceği bir azapla Al-
lah Teâlâ'nın size azap edip helak edeceğini veya küfrünüzü izhar etmeniz ha-
linde ellerimizle ölümü ve şiddeti tadacağınızı beklemekteyiz.

f) (فَتَرْتَضُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرْتَضُونَ) "Haydi bekleyin, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz."
Beklemeyi dilediğiniz müddetçe bizim için bu akibeti bekleyip durunuz. Biz-
ler de sizler için kötü akibet beklemekteyiz. Bizim için bekleyip durduğunuz
şey her iki durumda da bizim için ancak hayırdan başka bir şey değildir.

{ طَوْعًا } “İster gönüllü.” Kendi nefsiniz tarafınızdan.

{ أَوْ كَرْهًا } “İster gönülsüz olarak.” Öldürülme korkusu ile zoraki bir şekilde.

{ لَنْ يَتَّخِلَ مِنْكُمْ } “Bu sizden asla kabul edilmeyecektir.” Bu.

{ إِنْكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ } “Çünkü sizler (savaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz.” Münafık bir kavim oldunuz.

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

54- “Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allah’ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri, namaza üşenerek gelmeleri ve istemeyerek bağışta bulunmalarındır.”

{ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ } “Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allah’ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri.” Kalben.

{ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ } “Namaza gelmeleri.” Namaza.

{ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى } “Üşenerek.” Ağırdan alarak.

{ وَلَا يُنْفِقُونَ } “Ve bağışta bulunmalarındır.” Allah Teâlâ yolunda bir şey.

{ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ } “İstemeyerek.” Bunu istemeyerek.

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَرْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

55- “Onların ne malları ne de çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezalandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.”

{ فَلَا تُعْجِبْكَ } “Onların seni imrendirmesin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

{ أَمْوَالُهُمْ } “Ne malları.” Mallarının çokluğu.

{ وَلَا أَوْلَادُهُمْ } “Ne de çocukları.” Çocuklarının çokluğu.

{ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ } “Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezalandırmayı ve canlarının çıkmasını istiyor.” Dünya hayatından nefislerinin çıkmasını.

{ وَهُمْ كَافِرُونَ } “Kâfir olarak.” Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

٥٦ وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ

56- “(O münafıklar) mutlaka sizden olduklarına dair Allah’a yemin ederler, oysa onlar sizden değildirler. Fakat onlar, korkan bir topluluktur.”

{ وَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ } “(O münafıklar) Allah’a yemin ederler.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ إِنْهُمْ لَمِنْكُمْ } “Mutlaka sizden olduklarına dair.” Kalben ve alenen sizinle birlikte olduğuna dair.

{ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ } “Oysa onlar sizden değildirler.” Kalben ve alenen sizinle birlikte değildirler.

{ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرُقُونَ } “Fakat onlar, korkan bir topluluktur.” Kılıçlarınızdan korkan.

٥٧ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدْخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ

57- “Eğer sığınacak bir yer veya mağara ya da girilecek bir delik bulsalar, hemen oraya girerlerdi.”

{ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً } “Eğer sığınacak bir yer bulsalar.” Kendisine iltica edecekleri bir yer.

{ أَوْ مَغَارَاتٍ } “Veya mağara.” Dağda bir mağara.

{ أَوْ مَدَّخَلًا } “Ya da bir delik.” Yeryüzünde bir gizli izbe bir yol.

{ لَوْ لَوْ إِلَى } “Girilecek.” Kendisine gidecekleri.

{ وَهُمْ يَجْمَحُونَ } “Hemen oraya girerlerdi.” Hemen oraya girerlerdi. Cumuh sözcüğü iki yürüyüş arasındaki yürüyüştür.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

58- “İçlerinde, topladığın zekâtlar konusunda sana dil uzatanlar da var. Eğer kendilerine o zekâtlardan verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse hemen kızarlar.”

{ وَمِنْهُمْ } “İçlerinde, var.” Münafıklardan Ebü'l-Ahvas ve ashabı.

{ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ } “Topladığın zekâtlar konusunda sana dil uzatırlar da.” Sadakaların taksimi konusunda seni eleştirir, bizim aramızda eşitçe taksim etmedi derler.

{ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا } “Eğer kendilerine o zekâtlardan verilmişse.” Sadakadan bol bir pay.

{ رَضُوا } “Hoşnut olurlar.” Taksime.

{ وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا } “Verilmemişse.” Sadakadan bol bir pay verilmemişse,

{ إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ } “Hemen kızarlar.” Taksimata.

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

59- “Ne olurdu bunlar, Allah’ın ve Peygamberinin kendilerine verdiği şeye razı olsalar da, ‘Allah bize yeter, yakında bize Allah da

lütfundan verecek, Peygamber de. Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allah'adır.' deselerdi!"

{ وَلَوْ أَنَّهُمْ } "Ne olurdu bunlar." Yani münafıklar.

{ رَضُوا مَا أَنِیْهُمُ اللّٰهُ } "Allah'ın ve kendilerine verdiği şeye razı olsalar da." Allah Teâlâ'nın kendi fazlından kendilerine bahsettiğine.

{ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ } "Peygamberinin. Allah bize yeter, deselerdi!" Güvencemiz Allah'tır.

{ سَيُؤْتِيْنَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ } "Yakında bize Allah da lütfundan verecek." Allah Teâlâ kendi fazlından rızıklandırmasıyla bizi zengin kılacaktır.

{ وَرَسُولُهُ } "Peygamber de." Verdiği ihsanla.

{ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ } "Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allah'adır." Rağbetimiz Allah Teâlâ'yadır. Bu şekilde deselerdi kendileri için daha hayırlı olurdu.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- "Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplamakla görevli) memurlara, gönülleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, (özgürlüğünü satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana ve yolda kalmışa aittir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Ardından Allah Teâlâ sadakaların/zekâtın kimlere verileceğini açıklamak için şöyle buyurdu:

{ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ } "Sadakalar (zekâtlar) ancak yoksullara aittir." Bu nitelikteki kişilere.

{ وَالْمَسْكِينِ } "Düşkünlere." Dolaşanlara.

{ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا } “(Zekât toplamakla görevli) memurlara.” Sadakaları toplayanlara.

{ وَالْمَوْلَةَ قُلُوبُهُمْ } “Gönülleri İslâm’a ısındırılacak olanlara.” Ebû Süfyan ve ashabına ki yaklaşık olarak 15 kişi idiler, bağış verilmeye.

{ وَفِي الرِّقَابِ } “(Özgürlüğünü satın almaya çalışan) kölelere.” Mükatep kölelere.

{ وَالْغَارِمِينَ } “Borçlulara.” Allah’a taatte olan borçlulara.

{ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda olana.” Allah yolunda cihad eden mücahidlere,

{ وَابْنِ السَّبِيلِ } “Ve yolda kalmışa.” Yolda geçen konaklayan misafir, fire,

{ فَرِيضَةً } “Bir farz olarak.” Bir pay olarak.

{ مِنْ اللَّهِ } “Allah’tan.” Bu kişiler için.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilir.” Bunları.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Bunlar için hükmettiği konuda.

وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61- “Münafıklardan bazıları Peygamber’i üzerler. ‘Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)’ derler. De ki: ‘O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır, Allah’a iman eden, mü’minlere güvenir, sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah’ın Peygamberini üzenlere, can yakıcı bir azap vardır.”

{ وَمِنْهُمْ } “Münafıklardan bazıları.” Münafıklardan Cüzam ibn Halid, İyas ibn Kays, Semmak ibn Yezid ve Ubeyd ibn Mâlik.

{الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ} “Peygamber’i üzerler.” Eleştiri ve hakarete bulunmakla.

{وَيَقُولُونَ} “Derler.” Birbirlerine derler.

{هُوَ أَذُنٌ} “Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor).” Bizi dinliyor ve biz ona “Senin hakkında bir şey demedik.” dediğimizde bizi onaylıyor.

{قُلْ} “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ} “O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır.” Şerri işiten bir kulak değildir. Yani sizi dinler ve sizin hayrınızı tasdik eder, sizin şerrinizi değil. “O sizin için hayrı işiten bir kulaktır.” buyruğunun, eğer o bir kulak ise o sizin için daha hayırlıdır, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{يُؤْمِنُ بِاللَّهِ} “Allah’a iman eden.” Allah Teâlâ’nın buyruğunu tasdik eden.

{وَيُؤْمِنُ لِّلْمُؤْمِنِينَ} “Mü’minlere güvenir.” İhlaslı mü’minlerin sözlerini tasdik eder.

{وَرَحْمَةً} “Bir rahmettir.” Azaba karşılık.

{لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ} “Sizden iman edenler için de.” Kalben ve açıkça iman edenler için.

{وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ} “Allah’ın Peygamberini üzenlere.” Tebük Gazvesi’nde O’ndan geri kalmakla peygamberi üzen Culas ibn Süveyd, Semmak ibn Amr, Mehşâ ibn Himyer ve onların ashaplarıdır.

{لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} “Can yakıcı bir azap vardır.” Dünyada ve ahirette acıtıcı bir azap.⁸

⁸ a) İmam Buhârî (هُوَ أَذُنٌ) “O bir kulaktır.” buyruğu hakkında der ki: “İbn Abbâs dedi ki: ‘O işittiği herşeyi tasdik eden bir kulaktır.’” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Tevbe Sûresi, 1. Bâb. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan Yüce Allah’ın (وَيَقُولُونَ هُوَ أَذُنٌ) “Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)’ derler.” buyruğu hakkında “Söyleyeni dinleyen ve kabul eden kimse demektir” ve (يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِّلْمُؤْمِنِينَ) “Allah’a iman eden, mü’minlere güvenir” buyruğu hakkında ise “Yani Allah’a

inanır ve mü'minleri tasdik eder" diye açıkladığını rivayet eder. Taberî, c. 10, s. 168-9.

b) Bu iki rivayet birbiriyle örtüşmüyor. Zira Buhârî'nin rivayetinde geçen "Yusaddiku/tasdik eden" sözcüğü âyetinde geçen (أُذُنٌ) "kulak" sözcüğüne yönelik bir açıklama iken Taberî de geçen "Yusaddiku/tasdik eden" sözcüğü (أُذُنٌ) "kulak" sözcüğüne yönelik bir açıklama değil, (وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) kelime grubuna yönelik bir açıklamadır.

c) (وَمِنْهُمْ الَّذِينَ) "Onlardan bazıları da" ifadesinde söz konusu edilenler münafıklardır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e "Kulaktır" şeklindeki sözleri haşa O'nu alaya almak ve eleştirmek amacıyla söylenen bir sözdür. Tabi münafıklar bu sözü açıktan açığa değil baş başa kaldıklarında söylüyorlardı. Kanaatlerine göre Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dinlemesi herhangi bir kritere dayanmamaktaydı. Onlar bu sözlerinin Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından duyulması halinde takip edecekleri metodu da belirlemişlerdi. "Eğer Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine taktığımız bu lakabı ve nitelendirmeyi duyacak olursa yanına gider kendisinden özür dileriz. O da bizim özrümüzü kabul eder ve dediklerimizi tasdik eder." diyorlardı.

d) (أُذُنٌ) "Üzün" sözcüğü aslında duyma organıdır. Ancak sözcük çokça dinleyen ve ölçüsüzce dinlediğini kabul eden kimse hakkında da istiare yoluyla kullanılmaktadır. *El-Keşşâf*, c. 2, s. 199; *el-Müfredat*, "Üzün" Maddesi.

e) Onları bu yanlış yola sapmaya iten neden Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine karşı göstermiş olduğu müsamahahakar davranışı, onları kınamaksızın ve ortaya koymuş oldukları özürleri tahkik etmeksizin kabul etmesidir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) rahmet kaynağı olması nedeniyle hakkın yitirilmesine neden olmadığı müddetçe insanların ileri sürdükleri mazeretleri kabul ederdi. Ondandır bir insanın mazeretinin araştırılıp rencide edilmesi insan onurunu kırıcı ve şahsiyetinin yitimine neden olduğundan dolayı böyle bir davranış âyetinde de söz konusu edilen hayrın kapsamına giremez.

f) Allah Teâlâ münafıkların dile getirdiği eleştiriyi (قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ) "De ki: O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır." buyruğuyla cevaplandırmasını istemiştir. Münafıkların bu nitelendirmelerinin cevabını bizzat Allah azze ve celle üstlenmiş ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in varlık sebebini açıklamak üzere şöyle buyurmuştur: (قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ) "De ki: O sizin için hayırlı bir kulaktır." O'nun dinlemesi ve kabulü sadece hak ve hayrın olduğu noktalar açısından geçerlidir. Bu bakımdan Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in aldanabileceği şeklinde bir tasavvur zihinlerinizde oluşmasın. O, hakkın ve hayrın bulunmadığı sözleri dinlemez ve kabul de etmez. Allah Teâlâ O'nu böyle bir hatayı işlemekten koruduğu gibi kendisi de öyle bir pozisyona düşmez.

g) (يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) "Allah'a iman eder ve mü'minlere güvenir." Yani onları tasdik eder. Burada dilsel açıdan bir incelik söz konusudur. Âyetinde iki tane "âmene/iman etti" fiili geçmektedir. İlki Allah Teâlâ'ya iman, ikincisi mü'minlere

يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ إِنَّ
كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

62- “Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allah’a yemin ederler. Eğer bunlar iman etmiş iseler, Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha doğrudur.”

{ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيَرْضَوْكُمْ } “Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allah’a yemin ederler.” Gazveden geri kalmalarına.

{ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ إِنَّ كَانُوا مُؤْمِنِينَ } “Eğer bunlar iman etmiş iseler, Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha doğrudur.” Kendi imanlarında sadık iseler.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مِنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

63- “Onlar bilmiyorlar mı ki, kim Allah’a ve Peygamberine karşı gelirse ona, içinde sürekli kalınacak cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!”

{ أَلَمْ يَعْلَمُوا } “Onlar bilmiyorlar mı?” Yani Culas ve ashabı.

{ أَنَّهُ مِنْ يُحَادِدِ اللَّهَ } “Ki, kim Allah’a karşı gelirse.” Allah Teâlâ’ya muhalefet ederse.

{ وَرَسُولُهُ } “Ve Peygamberine.” Kalben.

iman. Ancak ikisi aynı anlamda değildir. Zira ilkinde –Allah’a imanda- eylem/fil “ba” harf-i cerri ile geçişli kılınmışken ikincisinde –mü’minlere imanda- “lam” harf-i cerri ile geçişli kılınmıştır. İlk kullanımda amaç; Allah Teâlâ’nın varlığını ve vahdaniyetini tasdik etmek, ikinci kullanımda, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in mü’minlerin sözlerinde onları tasdik etmesidir. Mealde de âyete bu şekilde anlam verilmiştir. İman sözcüğü Kur’an-ı Kerim’de de bazı âyetlerde tasdik etme anlamında kullanılmaktadır. (فَمَا أَمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ) “Kavminden bir grup gençten başka kimse Musa’ya iman etmedi.” (10/Yûnus/83) (وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ) “Gerçi söylediklerimiz doğru olsa da sen bize inanmayacaksın!” (12/Yûsuf/17).

{ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ } “Ona, içinde sürekli kalınacak cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!” Şiddetli bir azap.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنْزَلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهِزُّوا إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûre indirilmesinden çekinirler. De ki: ‘Siz alay edin bakalım! Ama Allah, o çekindiğiniz şeyi açığa çıkaracaktır.’”

{ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ } “Münafıklar, çekinirler.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ أَنْ تُنْزَلَ عَلَيْهِمْ } “İndirilmesinden.” Peygamberlerine.

{ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ } “Kendilerine haber verecek bir sûre.” Kendilerine haber verecek.

{ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ } “Kalplerinde olanı.” Nifakı.

{ قُلِ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Vedia ibn Hızâm’a, Cedid ibn Kays’a ve Cuheyr ibn Himyer’e.

{ اسْتَهِزُّوا } “Siz alay edin bakalım!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an ile.

{ إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ } “Ama Allah, açığa çıkaracaktır.” İzhar edicidir.

{ مَا تَحْذَرُونَ } “O çekindiğiniz şeyi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve ashabından gizlemiş olduğunu.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan, ‘Biz sadece lafa dalmış, eğleniyorduk.’ derler. De ki: ‘Siz Allah ile O’nun âyetleri ve Peygamberi ile alay mı ediyorsunuz?’”

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ } “Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Sizi güldüren şey nedir?” diye onlara sorduğunda.

{ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ } “Biz sadece lafa dalmış, derler.” Kafiye hakkında konuşuyorduk.

{ وَنَلْعَبُ } “Eğleniyorduk.” Kendi aramızda gülüşüyorduk.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ } “Siz Allah ile O’nun âyetleri ve Peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?” Kur’an ile.

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنَّ نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبُ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

66- “Boşuna özür dilemeyin, çünkü siz iman ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile, bir kısmınıza suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.”

{ لَا تَعْتَذِرُوا } “Boşuna özür dilemeyin.” Sözlerinizle.

{ قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنَّ نَعْفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ } “Çünkü siz iman ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile.” Cuheyir ibn Himyeri. Zira o, diğer münafıklar ile birlikte dalga geçmemiş ve onlarla birlikte gülmemiştir.

{ نُعَذِّبُ طَائِفَةً } “Bir kısmınıza azap edeceğiz.” Vedia ibn Hızâm’ı ve Cedd ibn Kays’ı.

{ بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ } “Suçlu olduklarından dolayı.” Kalben müşrikler olan.

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾

67- “Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerine benzerler. Kötülüğü emreder, iyiliği engeller ve elleriyle tutarlar (cimrilik ederler). Onlar Allah’ı unuttular, Allah da onları unuttu. Çünkü münafıklar, gerçekten fâsık kimselerdir.”

{ الْمُنَافِقُونَ } “Münafık erkekler.” Erkeklerden münafık olanlar.

{ وَالْمُنَافِقَاتُ } “Ve münafık kadınlar.” Kadınlardan münafık olanlar.

{ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ } “Birbirlerine benzerler.” Kalben birbirlerinin dini üzeredirler.

{ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ } “Kötülüğü emreder.” Küfür ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’a muhalefeti emrederler.

{ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ } “İyiliği engeller.” İmandan ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in emirlerine uygun davranmaktan.

{ وَيَقْبِضُونَ } “Tutrlar (cimrilik ederler).” Tutarlar/kısarlar.

{ أَيْدِيَهُمْ } “Elleriyle.” Hayırda harcamaktan.

{ نَسُوا اللَّهَ } “Onlar Allah’ı unuttular.” Kalben Allah Teâlâ’ya taati bırakırlar.

{ فَسَيَسِيَهُمْ } “Allah da onları unuttu.” Allah Teâlâ da onları dünyada rüsva etmiş ve ahirette onları cehennem ateşinde terk etmiştir.

{ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } “Çünkü münafıklar, gerçekten fâsık kimselerdir.” Kalben kâfir olanlardır.

وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَّ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾

68- “Allah münafık erkeklere, münafık kadınlara ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir. Bu, onlara yeter, çünkü Allah onlara lânet etmiştir. Onlar için kalıcı bir azap vardır.”

{ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ } “Allah münafık erkeklere, vadetmiştir.” Erkeklerden münafık olanlara.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ } “Münafık kadınlara.” Kadınlardan.

{ وَالْكَفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا } “Ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini.” Cehennem ateşinde sürekli ikamet edici.

{ هِيَ حَسْبُهُمْ } “Bu, onlara yeter.” Onların varacağı nokta.

{ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ } “Çünkü Allah onlara lânet etmiştir.” Allah Teâlâ onlara azap etmiştir.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ } “Onlar için kalıcı bir azap vardır.” Sürekli.

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَآكَثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

69- “(Ey münafıklar!) Siz de tıpkı kendinizden öncekiler gibisiniz. Üstelik onlar, hem güç hem de mal ve çocuk bakımından sizden daha üstün idiler. Sonra onlar (dünya malından) paylarını alıp yararlandılar. Siz de, daha öncekilerin paylarını alıp yararlandıkları gibi, paylarınızı alıp yararlandınız ve (bâtıla) dalanlar gibi siz de daldınız! İşte onların amelleri, dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. İşte onlar ziyana uğrayanlardır!”

{ كَالَّذِينَ } “(Ey münafıklar!) Siz de tıpkı gibisiniz.” O kimselerin azapları gibidir ki.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Kendinizden öncekiler.” Münafıklardan.

{ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً } “Üstelik onlar, hem güç sizden daha üstün idiler.” Beden bakımından.

{ وَآكَثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ } “Hem de mal ve çocuk bakımından. Sonra onlar (dünya malından) paylarını alıp yararlandılar.” Dünyada iken ahiretteki nasiplerini yediler.

{ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ } “Siz de paylarınızı alıp yararlandınız.” Sizde dünyada iken ahiretteki nasibinizden yediniz.

{ كَمَا اسْتَمْتَع } “Yararlandıkları gibi.” Yedikleri gibi.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ } “Daha öncekilerin.” Sizden önceki münafıkların.

{ بِخَلَاقِهِمْ } “Paylarını alıp.” Dünyada iken ahiretteki nasiplerini alıp.

{ وَخُضُّهُمْ } “Siz de daldınız.” Bâtıla.

{ كَالَّذِي خَاضُوا } “Ve (bâtıla) dalanlar gibi.” Öncekilerin dalışı ve peygamberlerini yani Allah’ın peygamberlerini yalanlayışları gibi siz de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kalbinizde yalanladınız.

{ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ } “İşte onların amelleri, boşa gitmiştir.” İyilikleri boşa çıkmıştır.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “Dünyada da ahirette de. İşte onlar ziyana uğrayanlardır!” Cezalandırılarak aldanacaklardır.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمُ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

70- “Onlardan önce gelen Nûh, Ad ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyenlilerin ve alt üst olmuş kasabalar halkının kıssaları onlara ulaşmadı mı? Onlara peygamberleri açık mucizeler getirmişlerdi. Allah onlara zulmetmiş değildi, ama onlar kendilerine zulmettiler.”

{ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ } “Kıssaları onlara ulaşmadı mı?” Haberi.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan önce gelen.” Nasıl helak ettiğimiziz.

{ قَوْمِ نُوحٍ } “Nûh kavminin.” Suda boğmak ile helak ettik.

{وَعَادِ} “Ad.” Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir. Şiddetli rüzgâr ile kendilerini helak ettik.

{وَمُؤَدِّ} “Ve Semûd.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) kavmidir. Sarsıntı ile.

{وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ} “İbrahim kavminin.” Yıkma ile onları helak ettik.

{وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ} “Medyenlilerin.” Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir. Sarsıntı ile helak ettik.

{وَالْمُؤْتَفِكَاتِ} “Ve alt üst olmuş kasabalar halkının.” Yalanlayanlar ve yere batırılanlar. Yani Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmidir. Biz onları yere batırma ve taş ile helak ettik.

{أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ} “Onlara peygamberleri açık mucizeler getirmişlerdi.” Emir, nehy ve alametler. Peygamberlerine iman etmediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onları helak eyledi.

{فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ} “Allah onlara zulmetmiş değildi.” Onları helak etmek ile.

{وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} “Ama onlar kendilerine zulmettiler.” Küfür ve peygamberleri yalanlamak ile.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71- “Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar birbirinin dostları (ve koruyucuları)dır. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü engellemeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah’a ve elçisine itaat ederler. İşte Allah, bunlara rahmet edecektir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{وَالْمُؤْمِنُونَ} “Mü’min erkeklerle.” Erkeklerden tasdik edenler.

{وَالْمُؤْمِنَاتُ} “Mü’min kadınlar.” Kadınlar tasdik edenler.

{بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ} “Birbirinin dostları (ve koruyucuları) dır.” Kalben ve açıkça birbirlerinin dini üzeredirler.

{يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ} “Onlar iyiliği emreder.” Tevhid’i, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’a uymayı.

{وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ} “Kötülüğü engellemeye çalışırlar.” Küfür, şirk ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uymayı terk etmekten.

{وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ} “Namazı dosdoğru kılarlar.” Beş vakit namazı tam kırlarlar.

{وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ} “Zekâtı verirler.” Mallarının zekâtlarını verirler.

{وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ} “Allah’a ve elçisine itaat ederler.” Kalben ve açıkça.

{أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ} “İşte Allah, bunlara rahmet edecektir.” Allah Teâlâ onlara azap etmez.

{إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ} “Allah mutlak üstündür,” Mülkünde ve saltanatında.

{حَكِيمٌ} “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kaza-sında.

وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ
أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

72- “Allah, mü’min erkeklerle mü’min kadınlara, (ağaçları) altından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde hoş konutlar vadetmiştir. Allah’ın hoşnutluğu ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur!”

{وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ} “Allah, mü’min erkeklerle vadetmiştir.” Erkeklerden tasdik edenlere.

{وَالْمُؤْمِنَاتِ} “Mü’min kadınlara.” Kadınlardan tasdik edenlere.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetler.” Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “(Ağaçları) altından akan.” Ağaçlarının ve konutlarının altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli kalacakları.” Cennette ebedi kalacakları.

{ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً } “Hoş konutlar.” Güzel evler. Allah Teâlâ bu güzel evleri misk ve reyhan kokusuyla süslemiştir. Güzel anlamına geldiği de söylenmiştir. Tertemiz olduğu bir diğer görüşe göre ise mamur olduğu söylenmiştir.

{ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ } “Ve Adn cennetlerinde.” Yücelerin derecesi.

{ وَرِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ } “Allah’ın hoşnutluğu ise daha büyüktür.” Rablerinin rızası ise içinde bulunduğu şeylerden daha yüce, daha azametlidir.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Zikredilen şey.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Bereketli bir kurtuluş.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

73- “Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir!”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ } “Ey Peygamber! Kâfirlere karşı cihad et.” Kılıçla.

{ وَالْمُنَافِقِينَ } “Ve münafıklara.” Dil ile.

{ وَاغْلُظْ } “Ve sert davran!” Şiddetli davran.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara karşı.” Her iki fırkaya karşı da dil ve eylem ile.

{ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ } “Onların varacakları yer cehennemdir.” Onların son noktası cehennemdir.

{ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ } “Orası ne kötü varış yeridir!” Ona dönecekleri yer.

يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

74- “Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dair Allah’a yemin ediyorlar; oysa o küfür sözünü söylemişler ve Müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (sui-kasta) da yeltendiler. Oysa ortada onların intikam almaları için Allah’ın, Resûlü ile onları lütfundan zengin etmesinden başka bir sebep yoktu. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları, dünyada da ahirette de can yakıcı bir azapla cezalandırır. Yeryüzünde onlar için ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulunur!”

{ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا } “Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dair Allah’a yemin ediyorlar.” Culas ibn Süveyd, “Amr ibn Kays’ın hakkımda söylediği sözü söylemedim.” diyerek Allah adına yemin etti.

{ وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ } “Oysa o küfür sözünü söylemişler.” Kâfirlerin sözünü. Şu cihetten ki, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) münafıkların kusurlarını ve onlar hakkında bir takım şeyleri zikretti. Bunun üzerine Culas şöyle dedi: “Allah’a and olsun eğer Muhammed bizim kardeşlerimiz hakkında söylediklerinde doğru ise, hiç şüphesiz biz de eşeklerden de daha kötüyüz.” Bunun üzerine Amr ibn Kays, Culas ibn Süveyd’in sözünü Hazret-i Peygamber’e bildirdi. Culas ise bunu söylemediğine dair Allah adına yemin etti. Allah Teâlâ da Culas’ı yalanlayarak “Oysa o küfür sözünü söylemiştir.” buyurdu.

{ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ وَهُمْوَا بِمَا لَمْ يَنَالُوا } “Ve Müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (suikasta) da yeltendiler.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i öldürmeyi ve O’nu Medine’den çıkarmayı arzuladılar. Ancak buna güçleri yetmedi.

{ وَمَا نَقَمُوا } “Oysa ortada onların intikam almaları için yoktu.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına karşı eleştiride bulunmuyordu.

{ إِلَّا أَنْ أَعْنِيَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ } “Allah’ın, Resûlü ile onları lütfundan zengin etmesinden başka bir sebep.” Ganimet ile.

{ فَإِنْ يَتُوبُوا } “Eğer tevbe ederlerse.” Küfür ve nifaktan tevbe ederler ise.

{ تَكْ خَيْرًا لَهُمْ } “Kendileri için daha hayırlı olur.” Küfür ve nifaktan.

{ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا } “Yüz çevirirlerse.” Tevbe etmekten.

{ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا } “Allah onları, can yakıcı bir azapla cezalandırır.” Acıtcı.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ } “Dünyada da ahirette de. Yeryüzünde onlar için ne bir koruyucu, bulunur!” Onları koruyacak bir koruyucu.

{ وَلَا نَصِيرٍ } “Ne de bir yardımcı.” Kendilerine murad edilen şeyi onlardan engelleyecek bir yardımcı.

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَأْتِيَكُمْ مِنْ فَضْلِهِ لَتَصَّدَّقَنَّ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ

الصَّالِحِينَ

75- “Yine onlardan öyleleri var ki, ‘Eğer Allah lütfundan bize mal verirse, mutlaka bağışta bulunacağız ve iyilerden olacağız.’ diyerek Allah’a söz verirler.”

{ وَمِنْهُمْ } “Yine onlardan öyleleri var ki.” Münafıklardan.

{ مَنْ عَاهَدَ اللَّهُ } “Allah’a söz verirler.” Allah adına yemin eder ki söz konusu şahıs Salebe ibn Hatıb ibn Ebî Beltia’dır.

{ لَئِنْ آتَيْنَا } “Eğer Allah bize mal verirse.” Bize bağışta bulunursa.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan.” Kendisine ait olan Şam’daki maldan.

{ لَنَصَّدَّقَنَّ } “Mutlaka bağışta bulunacağız.” Allah yolunda. Muhakkak o maldan Allah Teâlâ’nın hakkını eda ederiz ve mal ile sıla-i rahmi yerine getiririz.

{ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ } “Ve iyilerden olacağız, diyerek.” Hamd edenlerden.

﴿٧٦﴾ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ

76- “Ancak Allah onlara lütfundan verip (zengin) edince, onda cimrilik ederler ve yüz çevirirler. Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir.”

{ فَلَمَّا آتَاهُمْ } “Ancak Allah onlara verip (zengin) edince.” Allah Teâlâ onlara bahşedince.

{ مِنْ فَضْلِهِ } “Lütfundan.” Şam’da kendisine ait olan maldan.

{ بَخِلُوا بِهِ } “Onda cimrilik ederler.” Söz verdikleri Allah Teâlâ’nın hakkı konusunda.

{ وَتَوَلَّوْا } “Ve yüz çevirirler.” Bundan.

{ وَهُمْ مُعْرِضُونَ } “Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir.” Yalanlayıcılarıdır.

فَاعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ
وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

77- “Allah’a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söylemekte oldukları için, Allah da bunu kalplerinde, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek bir nifak (ikiyüzlülük) olarak onların peşine takmıştır.”

{ فَأَعْتَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ } “Allah da bunu kalplerinde, bir nifak (iki-yüzlülük) olarak onların peşine takmıştır.” Akibetini nifak üzere kılmıştır.

{ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ } “Kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek.” Kıyâmet gününe kadar.

{ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ } “Allah’a verdikleri sözü tutmadıkları.” Vadinine aykırı davranması nedeniyle.

{ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ } “Ve yalan söylemekte oldukları için.” Dile getirdiği şeylerde yalan söylemesiyle.

﴿ ٧٨ ﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

78- “(Münafıklar) Allah’ın onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilip durduğunu ve yine Allah’ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini hâlâ anlamadılar mı?”

{ أَلَمْ يَعْلَمُوا } “(Münafıklar) hâlâ anlamadılar mı?” Yani münafiglar.

{ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ } “Allah’ın onların sırlarını bilip durduğunu.” Kendi aralarındaki.

{ وَنَجْوَاهُمْ } “Ve gizli konuşmalarını.” Yalnız kalışlarındaki.

{ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ } “Ve yine Allah’ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini.” Kullardan gaip olan şeyleri.

الَّذِينَ يَلْمُزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ

﴿ ٧٩ ﴾ أَلَيْمٌ

79- “Varlıklı mü’minlerden zekâtın dışında nâfile sadaka verenleri ve ancak bulabildiğinden bağışta bulunan yoksul mü’minleri alay konusu yapan kimselere gelince, asıl Allah onlarla alay etmektedir! Onlar için can yakıcı bir azap vardır!”

{ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ } “Varlıklı mü’minlerden zekâtın dışında nâfile sadaka verenleri alay konusu yapan kimselere gelince.” Sadakalar konusunda Abdurrahman ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabını eleştirir “Bunlar sadakaları ancak riya ve gösteriş olsun diye yerine getirirler.” derler.

{ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ } “Ve ancak bulabildiğinden bağışta bulunan yoksul mü’minleri.” Ancak güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları da eleştirirler. Âyette söz konusu edilen kişi Ebû Akil Abdurrahman ibn Teyhan’dır. Bu şahıs ancak bir sa’ hurma bulabilmiştir.

{ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ } “Onlarla alay edenler.” Sadakanın azlığıyla. Derler ki, bunu ancak onunla zikredilmek ve sadakadan kendisinin getirdiğinden daha fazlası kendisine verilsin diye getirmiştir.

{ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ } “Asıl Allah onlarla alay etmektedir!” Kıyâmet gününde ahirette onlarla alay etmektedir. Allah Teâlâ ateşten bir kapı açacaktır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onlar için can yakıcı bir azap vardır!” Ahirette acıtıcı.

إِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

80- “Onlar için Allah’tan ister mağfiret dile, ister dileme; onlar için yetmiş kere mağfiret dilesen de Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu, onların Allah’ı ve Peygamberini inkâr etmelerinden dolayı böyledir. Allah, fâsıklar topluluğuna hidayet vermez.”

{ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ } “Onlar için Allah’tan ister mağfiret dile.” Buyuruyor ki, Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma’tab ibn Kuşeyr ve ashabları için ki bunlar yetmiş kişi civarında idiler, bağışlanma dilesen de.

{ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ } “İster dileme.” Onlar açısından aynıdır.

{ إِنْ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ } “Onlar için yetmiş kere mağfiret dilesen de Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu.” Azap.

{ بَانَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Onların Allah’ı ve Peygamberini inkâr etmelerinden dolayı böyledir.” Kalben kâfir olmalarından.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “Allah, hidayet vermez.” Bağışlamaz.

{ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } “Fâsıklar topluluğuna.” Münafıkları. Abdullah ibn Übeyy ve ashabını.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾

81- “Allah’ın Resûlüne muhalefet etmek için savaştan geri kalanlar, yerlerinde oturup kalmalarından dolayı sevindiler. Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmayı çirkin gördüler. (Birbirlerine), ‘Bu sıcakta savaşa çıkmayın!’ dediler. De ki: ‘Cehennem ateşi daha sıcaktır!’ Keşke anlasalardı!”

{ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ } “Savaştan geri kalanlar, sevindiler.” Münafıklar razı oldular.

{ بِمَقْعَدِهِمْ } “Yerlerinde oturup kalmalarından dolayı.” Tebük Gazvesi’ne katılmamaları nedeniyle.

{ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ } “Allah’ın Resûlüne muhalefet etmek için.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ardında kalmakla.

{ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmayı çirkin gördüler.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ وَقَالُوا } “(Birbirlerine), dediler.” Birbirlerine dediler.

{ لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ } “Bu sıcakta savaşa çıkmayın!” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte bu kavurucu sıcakta Tebûk Gazvesi’ne çıkmayınız.

{ قُلْ } “De ki.” Onlara de ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا } “Cehennem ateşi daha sıcaktır!” Kuru/közü.

{ لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ } “Keşke anlasalardı!” Anlayıp tasdik eyleselerdi.

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Artık kazandıkları günahın cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!”

{ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا } “Az gülsünler.” Dünyada.

{ وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا } “Çok ağlasınlar.” Ahirette.

{ جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Artık kazandıkları günahın cezası olarak.” Dedikleri ve işledikleri masiyetlerden dolayı.

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

83- “Eğer Allah seni münafıklardan bir grubun yanına döndürür de, onlar (başka bir) savaşa çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: ‘Artık siz benimle birlikte hiçbir zaman savaşa çıkmayacaksınız ve benimle birlikte düşmanla savaşmayacaksınız! Çünkü siz daha önce yerinizde oturup kalmaktan hoşlanıyordunuz. Artık geride kalanlarla birlikte oturup kalın!’”

{ فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ } “Eğer Allah seni döndürür de.” Tebûk Gazvesi’nden.

{ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ } “Münafıklardan bir grubun yanına.” Medine’deki münafıklardan.

{ فَاسْتَأْذِنُوا لِمَنْ خَرَجَ } “Onlar (başka bir) savaşa çıkmak için senden izin isterlerse.” Başka bir gazveye.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا } “Artık siz benimle birlikte hiçbir zaman savaşa çıkmayacaksınız.” Tebük Gazvesi’nden sonra.

{ وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ } “Ve benimle birlikte düşmanla savaşmayacaksınız! Çünkü siz yerinizde oturup kalmaktan hoşlanıyordunuz.” Oturmaktan.

{ أَوَّلَ مَرَّةٍ } “Daha önce.” Başlangıçta da Tebük Gazvesi’ne çıkmaktan.

{ فَاقْعُدُوا } “Artık oturup kalın!” Cihada çıkmayarak.

{ مَعَ الْخَالِفِينَ } “Geride kalanlarla birlikte.” Kadınlarla ve çocuklarla birlikte.

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهٖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَآثُورًا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

84- “Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başına da gidip durma! Çünkü onlar, Allah’ı ve Resûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.”

{ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ } “Onlardan hiçbirine namaz kılma.” Abdullah ibn Übeyy’in ardından münafıklardan hiçbirisininin.

{ مَاتَ أَبَدًا } “Ölmüş olan, asla.” Denilmiştir ki Abdullah ibn Übeyy’e namaz kılma.

{ وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهٖ } “Onun kabri başına da gidip durma.” Ve kabri başında durma.

{ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Çünkü onlar, Allah’ı ve Resûlünü inkâr ettiler.” Kalben.

{ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ } “*Ve fâsık olarak öldüler.*” Münafıklar olarak.

وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- “Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirmesin. Ancak Allah onları dünyada bununla cezalandırmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.”

{ وَلَا تُعْجِبْكَ } “*Onların seni imrendirmesin.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَمْوَالُهُمْ } “*Ne malları.*” Mallarının çokluğu.

{ وَأَوْلَادُهُمْ } “*Ne de çocukları.*” Evlatlarının çokluğu.

{ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا } “*Ancak Allah onları dünyada bununla cezalandırmayı istiyor.*” Ve ahirette.

{ وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ } “*Canlarının çıkmasını.*” Ruhlarının çıkmasını.

{ وَهُمْ كَافِرُونَ } “*Ve kâfir olarak.*” Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

وَإِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا الطُّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾

86- “‘Allah’a iman edin ve O’nun Peygamberi ile birlikte savaşa gidin!’ diye bir sûre indirildiği zaman, münafıklardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve ‘Bizi bırak da evlerinde oturanlarla birlikte olalım.’ dediler.”

{ وَإِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً } “*Bir sûre indirildiği zaman.*” Kur’an’dan bir sûre indiğinde ve o sûrede de kendilerine emredildiğinde.

{ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ } “*Allah’a iman edin.*” Allah Teâlâ’ya imanınızı tasdik ediniz.

{ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ } “*Ve O’nun Peygamberi ile birlikte sa-
vaşa gidin!*” diye. Senden izin istediler.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi
ve sellem).

{ أُولُوا الطُّوْلِ } “*Servet sahibi olanlar.*” Zenginlik sahipleri.

{ مِنْهُمْ } “*Münafıklardan.*” Münafıklardan. Abdullah ibn Übeyy, Cedd
ibn Kays ve Ma’tib ibn Kuşeyr.

{ وَقَالُوا دَرْنَا } “*Ve bizi bırak da dediler.*” Ey Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem)

{ نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ } “*Evlerinde oturanlarla birlikte olalım.*” Özür-
süz olarak.

رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا
يَفْقَهُونَ

87- “Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti
ve kalplerinin üzeri mühürlendi. Bu yüzden artık onlar anla-
mazlar.”

{ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ } “*Böylece geride kalanlarla birlikte ol-
mak onların hoşuna gitti.*” Hanımlarla ve çocuklarla birlikte.

{ وَطَبَعَ } “*Mühürlendi.*” Mühür vuruldu, kapandı.

{ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ } “*Ve kalplerinin üzeri. Bu yüzden artık on-
lar anlamazlar.*” Allah Teâlâ’nın emrini tasdik etmezler.

لَكِنَّ الرُّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

88- “Fakat Peygamber ve onunla birlikte mü’minler; mallarıyla ve
canlarıyla savaştılar. İşte bütün hayırlar onlarındır. Kurtuluşa
erenler de onlardır.”

{ لَكِنَّ الرُّسُولَ } “*Fakat Peygamber.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem).

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “Ve mü'minler.” Kalben ve açıktan.

{ مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ } “O'nunla birlikte, mallarıyla ve canlarıyla savaştılar.” Allah yolunda.

{ وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ } “İşte bütün hayırlar onlarındır.” Dünyada kabul edilen iyilikler. Ahirette güzel cariyeler olduğu da söylenmiştir.

{ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa erenler de onlardır.” Hışımından azaptan kurtulanlar onlardır.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

89- “Allah onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ } “Allah onlara, cennetler hazırlamıştır.” Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli kalacakları.” Cennette ikamet ediciler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Zikredilen şey.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Bol kazanç. Cenneti ve içindekileri elde ederler ve cehennem ateşinden ve içindekilerden kurtulurlar.

وَجَاءَ الْمُعَذِّبُونَ مِنَ الْأَغْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

90- “Özür bildiren bedevî Araplar, kendilerine (savaşa katılmamak için) izin verilsin diye geldiler. Allah’a ve Peygamberine yalan

söyleyenler oturup kaldılar. Şüphesiz ki içlerinden inkâr edenlere, can yakıcı bir azap erişecektir!”

{ وَجَاءَ } “Geldiler.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana geldiler.

{ الْمُعْذِرُونَ } “Özür bildiren.” “Mu’zirune” şeklinde şeddesiz olarak okunursa özrü olan kimseler anlamına gelir.

{ مِنَ الْأَعْرَابِ } “Bedevî Araplar.” Ğıfar oğulları kabilesinden. Eğer “muezzirune” (ki resmi mushafta bu şekildedir) şeklinde okunursa özrü bulunmayan kimseler anlamına gelir.

{ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ } “Kendilerine (savaşa katılmamak için) izin verilsin diye.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi’nden geri kalıp katılmamak için kendilerine izin versin diye.

{ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Peygamberine yalan söyleyenler oturup kaldılar.” Kalben. Kalben Allah’a ve Resûlüne cihad konusunda izinsiz bir şekilde muhalefet edenler.

{ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ } “Şüphesiz ki içlerinden inkâr edenlere erişecektir.” Münafıklardan. Abdullah ibn Übeyy ve ashabıdır.

{ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Can yakıcı bir azap.” Acıtcı.

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ
سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

91- “Allah ve Peygamberi adına nasihat ettikleri takdirde ne zayıflara, ne hastalara ve ne de harcayacak bir şey bulamayan yoksullara savaştan geri kalmaktan dolayı bir sorumluluk yoktur. Çünkü iyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ } “Ne zayıflara, savaştan geri kalmaktan dolayı yoktur.” Yaşlılara ve kötürüm olanlara.

{ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى } “Ne hastalara.” Gençlerden.

{ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ } “Ve ne de harcayacak bir şey bulamayan yoksullara.” Cihad konusunda.

{ حَرَجٌ } “Bir sorumluluk.” Geri kalmalarından ötürü bir günah bulunmamaktadır.

{ إِذَا نَصَحُوا اللَّهَ } “Allah adına nasihat ettikleri takdirde.” Din konusunda.

{ وَرَسُولِهِ } “Ve Peygamberi.” Sünnette.

{ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ } “Çünkü iyilik edenlerin aleyhine yoktur.” Söz ve amelle.

{ مِنْ سَبِيلٍ } “Bir yol.” Bir sıkıntı.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Tevbe eden kimsenin kusurunu görmezlikten gelen.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾

92- “Kendilerine binek veresin diye sana geldikleri zaman onlara, ‘Sizin için binek bulamam.’ dediğin vakit, (yolculuk için) harcayacak bir şey bulamadıkları için, gözyaşı dökerek geri dönenlere de bir sakınca yoktur.”

{ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ } “Kendilerine binek veresin diye sana geldikleri zaman onlara, (yolculuk için) bir sakınca yoktur.” Cihada çıkmaları için nafaka vermen ile. Bu şahıs Abdullah ibn Muğaffel ibn Yesârî el-Müzenî ile Salim ibn Umeyr el-Ensârî ve ashabıdır.

{ قُلْتُ } “Dediğin vakit.” Onlara dediğin.

{ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ } “Sizin için binek bulamam.” Cihada götürecek nafakayı bulamıyorum.

{ تَوَلَّوْا } “Geri dönenlere de.” Senin yanından geri dönenler.

{ وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا } “Üzüntüden⁹ gözyaşı dökerek.”¹⁰ Bir şey bulmamalarından dolayı.

{ أَلَا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ } “Bulamadıkları için harcayacak bir şey.” Cihad konusunda.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

93- “Buna göre sorumluluk ancak, zengin oldukları halde geride kalmak için senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler. Allah da onların kalplerini mühürledi. Bu yüzden artık onlar bilmezler.”

{ إِنَّمَا السَّبِيلُ } “Buna göre sorumluluk ancak.” Sıkıntı.

{ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ } “Geride kalmak için senden izin isteyenleredir.” Geride kalmak noktasında.

{ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ } “Zengin oldukları halde.” Mal ile. Bunlar Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma'teb ibn Kuşeyr ve yaklaşık olarak yetmiş kişi civarında olan ashaplarıdır.

{ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ } “Çünkü onlar geri kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler.” Kadınlarla ve çocuklarla.

{ وَطَبَعَ اللَّهُ } “Allah da mühürledi.” Mühür vurdu.

{ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Onların kalplerini. Bu yüzden artık onlar bilmezler.” Allah Teâlâ'nın emrini bilmezler ve tasdik etmezler.

⁹ Üzüntüden ifadesi tarafımızdan meale eklenmiştir.

¹⁰ “Ve a'yünühüm” lafza-i ilahisi tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme eklenmiştir.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ
تَبَايَأَ اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

94- “Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, onlar size özür beyan ederler. De ki: ‘Hiç özür dilemeyin, size asla inanmayız! Çünkü Allah sizinle ilgili haberleri bize bildirdi. Bundan sonra, Allah ve elçisi sizin yaptıklarınızı gözleyecektir. Sonra da gizliyi ve açığı bilen Allah’ın huzuruna döneceksiniz. O vakit O, yapmış olduklarınızı size haber verecektir.”

{ يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ } “Savaştan dönüp geldiğinizde, onlar size özür beyan ederler.” Tebük Gazvesi’nden döndüğünüzde.

{ إِلَيْهِمْ } “Yanlarına.” Medine’ye. Sizinle birlikte çıkmaya gücümüz yetmedi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ لَا تَعْتَذِرُوا } “Hiç özür dilemeyin.” Geri kalma konusunda.

{ لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ } “Size asla inanmayız!” Getirmiş olduğunuz nedenlerden hiçbirisini tasdik etmeyeceğiz.

{ قَدْ تَبَايَأَ اللَّهُ } “Çünkü Allah bize bildirdi.” Allah Teâlâ bize haber verdi.

{ مِنْ أَخْبَارِكُمْ } “Sizinle ilgili haberleri.” Sırlarınızdan ve nifaklarınızdan.

{ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ } “Bundan sonra, Allah ve elçisi sizin yaptıklarınızı gözleyecektir.” Bunun ardından eğer tevbe ederseniz.

{ ثُمَّ تُرَدُّونَ } “Sonra da döneceksiniz.” Ahirette.

{ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ } “Gizliyi bilen Allah’ın huzuruna.” Kullardan gaip olan şeyleri. Kullar bilmediği müddetçe gayb olduğu da söylenmiştir. Olacak olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ وَالشَّهَادَةِ } “*Ve açığı.*” Kulların bildiği şeyler. Gerçekleşmiş bulunan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ فَيَبْئُكُمُ } “*O vakit O, size haber verecektir.*” Haberlerinizi.

{ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “*Yapmış olduklarınızı.*” Söylemiş olduğunuz hayır ve şerri.

سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾

95- “Onların yanına döndüğünüzde, kendilerini suçlamamanız için, Allah’a yemin edeceklerdir. Artık onlardan yüz çevirin, çünkü onlar pisliktirler. Yaptıklarının karşılığı olarak, varacakları yer de cehennemdir.”

{ سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ } “*Allah’a yemin edeceklerdir.*” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ } “*Döndüğünüzde.*” Tebuk Gazvesi’nden döndüğünüzde.

{ إِلَيْهِمْ } “*Onların yanına.*” Medine’ye.

{ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ } “*Kendilerini suçlamamanız için.*” Kendilerinden yüz çevirmemeniz ve onları cezalandırmamanız için.

{ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ } “*Artık onlardan yüz çevirin.*” Onları cezalandırmayınız.

{ إِنَّهُمْ رَجِسٌ } “*Çünkü onlar pisliktirler.*” Pislik necistir.

{ وَمَأْوَاهُمْ } “*Varacakları yer de.*” Varacakları yer.

{ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “*Yaptıklarının karşılığı olarak, cehennemdir.*” Söyledikleri şeyler ve şerri işlemleri nedeniyle.

يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

96- “Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile şüphe yok ki Allah, o fâsıklar toplumundan hoşnut olmaz!”

{يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ} “Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler.” Yeminle.

{فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ} “Siz onlardan hoşnut olsanız bile.” Yalan yere yeminden.

{فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ} “Şüphe yok ki Allah, o fâsıklar toplumundan hoşnut olmaz!” Münafıkları.

الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾

97- “Bedevî Arapların inkâr ve münafıklığı (şehirlilerden) daha çoktur. Bu yüzden de Allah’ın, elçisine indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{الْأَعْرَابُ} “Bedevî Arapların.” Esed ve Gatafan.

{أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا} “İnkâr ve münafıklığı (şehirlilerden) daha çoktur.” Onlar küfür ve nifak konusunda diğerlerinden daha şiddetlidirler.

{وَأَجْدَرُ} “Bu yüzden de daha yatkındırlar.” Daha yaraşırdırlar.

{أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ} “Allah’ın, indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeğe.” Allah Teâlâ’nın indirdiği farizaları.

{عَلَىٰ رَسُولِهِ} “Elçisine.” Kitap’ta.

{وَاللَّهُ عَلِيمٌ} “Allah her şeyi bilir.” Münafıkları.

{حَكِيمٌ} “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onlara hükmettiği cezalandırma konusunda. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Öğrenmeyi terk eden kimsenin cehaletini bilir. İlmi öğrenmeyen kimsenin cahil olacağı şeklinde verdiği hükümde hikmet sahibidir.

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ
عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾

98- “Bedevîlerden öyleleri var ki, Allah yolunda harcadığını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. Kötülükler onların başına gelsin! Allah her şeyi işitendir, bilendir.”

{ وَمِنَ الْأَعْرَابِ } “Bedevîlerden öyleleri var ki.” Yani Esed ve Gatafan kabilesinden.

{ مَنْ يَتَّخِذُ } “Sayar.” Sanır.

{ مَا يُنْفِقُ } “Allah yolunda harcadığını.” Cihad hakkında.

{ مَغْرَمًا } “Angarya.” Yük.

{ وَيَتَرَبَّصُّ } “Ve bekler.” Gözetler.

{ بِكُمُ الدَّوَائِرَ } “Sizin başınıza belâlar gelmesini.” Ölümün gelmesini ve helak olmanızı.

{ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ } “Kötülükler onların başına gelsin!” Kötülük ken-dilerine dönsün ve kötü bir sonuçla karşılaşsınlar.

{ وَاللَّهُ سَمِيعٌ } “Allah her şeyi işitendir.” Sözlerini.

{ عَلِيمٌ } “Bilendir.” Cezalandırılmalarını.

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ
عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَّا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي
رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

99- “Yine bedevîlerden öyleleri de var ki, Allah’a ve ahiret gününe iman eder, hayır için harcadıklarını Allah katında yakınlıklara ve Peygamberin dualarını almağa bir vesile sayar. Dikkat edin, bu bağışları onlar için yakınlığa bir sebeptir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ وَمِنَ الْأَعْرَابِ } “Yine bedevîlerden öyleleri de var ki.” Müzeyne, Cüheyne ve Eslem kabileleri.

{ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } “Allah’a ve ahiret gününe iman eder.” Kalben ve açıkça.

{ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ } “Hayır için harcadıklarını bir vesile sayar.” Cihad konusunda.

{ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında yakınlıklara.” Allah’a yakın derecelerde sayar.

{ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ } “Ve Peygamberin dualarını almağa.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in duası için.

{ أَلَّا إِنَّهَا } “Dikkat edin, bu bağışları.” Yani harcamaları.

{ قُرْبَةً لَهُمْ } “Onlar için yakınlığa bir sebeptir.” Allah’a yaklaştırıcı dereceler.

{ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ } “Allah onları rahmeti içine koyacaktır.” Cennetine.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayan.” Kusurlarını örtendir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe eden kimseye.

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

100- “Muhâcirlerden ve Ensar’dan İslâm’a ilk önce girenlerin başta gelenleri ile güzellikle onların ardından gidenlerden Allah hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içlerinde sonsuza kadar kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ } “Muhâcirlerden ve Ensar’dan İslâm’a ilk önce girenlerin başta gelenleri ile.” İman ile. Bunlar iki kibleye de namaz kılanlar ve Bedir’e katılanlar.

{ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ } “Güzellikle onların ardından gidenlerdendir.” Kıyâmet gününe kadar farzları eda edip ve masiyetlerden kaçınanlar .

{ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ } “Allah hoşnut olmuş.” Onların ihsanlarından.

{ وَرَضُوا عَنْهُ } “Onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır.” Allah’ın bahsetmiş olduğu sevap ve kerametine.

{ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ } “Allah, onlar için cennetler hazırlamıştır.” Bahçeler.

{ تَجْرِي تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Su, şarap, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçlerinde kalacakları.” Cennette ikamet edicidirler, ölmezler ve cennetten çıkartılmazlar.

{ أَبَدًا ذَلِكَ } “Sonsuza kadar. İşte.” Hoşnutluk ve cennetler.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Tam bir kazanç.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى الْبَيْتِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- “Çevrenizde bedevî Araplardan bir takım münafıklar var, Medine halkından da münafıklıkta ısrar edenler var. Sen onları bilmezsin, fakat biz onları biliriz. Onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra onlar (kıyâmet gününde) büyük bir azaba uğrayacaklardır.”

{ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ } “Çevrenizde bedevî Araplardan bir takım var.” Esed ve Gatafan kabileleri.

{ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ } “Münafıklar, Medine halkından da var.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ مَرَدُّوا } “İsrar edenler.” Sabit olanlar ve toplananlar.

{ عَلَى الْيَقَاق لَا تَعْلَمُهُمْ } “Münafıklıkta sen onları bilmezsin.” Sen onların münafıklıklarını bilemezsin.

{ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ } “Fakat biz onları biliriz.” Biz onların münafıklıklarını biliriz.

{ سَعْدَيْهُمْ مَرَّتَيْنِ } “Onları iki kere azaba uğratacağız.” Biri ruhlarının kabzedilmesi esnasında ve bir de kabirlerde.

{ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ } “Sonra onlar (kıyâmet gününde) büyük bir azaba uğrayacaklardır.” Cehennem azabına.

وَأَخْرَوْنَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ
اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102- “Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah’ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ وَأَخْرَوْنَ } “Onlardan bir kısmı.” Medine ehlinde diğer bir grup daha bulunmaktadır. Vedia ibn Hızâm el-Ensarî ve Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir el-Ensarî ve Ebû Salebe.

{ اعْتَرَفُوا } “İtiraf etti.” İkrar ettiler.

{ بِذُنُوبِهِمْ } “Günahlarını.” Tebük Gazvesi’nden geri kalışlarından dolayı.

{ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا } “Ve iyi amelle karıştırdı.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte başka bir defasında sefere çıktılar.

{ وَآخَرَ سَيِّئًا } “Kötü ameli birbirine.” Bir defasında da geri kaldılar.

{ عَسَى اللَّهُ } “Allah’ın umulur!” Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında vaciplik bildirir.

{ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ } “Onların tevbesini kabul etmesi.” Onların kusurlarını affetmesi.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayan.” Onlardan tevbe edenleri.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat edenlere.

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾

103- “Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin. Bir de haklarında hayır duada bulun. Çünkü senin duan onlar için sükûnete sebeptir. Allah her şeyi işitendir, bilendir.”

Ardından Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e mallarından almalarını açıkladı. Zira onlar “Bizim mallarımızdan al. Çünkü bizler, mallarımız nedeniyle Tebük Gazvesi’nden geride kaldık.” demişlerdi. Ancak Hazret-i Resûl-ü Azam (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ kendisine açıklamayınca kadar onların mallarından bir şey almadı. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ } “Onların mallarından al ki.” Geride kalanların mallarından.

{ صَدَقَةً } “Sadaka.” Üçte birisini.

{ تُطَهِّرُهُمْ } “Kendilerini temizleyesin.” Günahlardan.

{ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا } “Onunla kendilerini temizleyesin.” Onunla onları ıslah eylesin.

{ وَصَلِّ عَلَيْهِمْ } “Bir de haklarında hayır duada bulun.” Onlar için bağışlanma dile ve onlara dua et.

{ اِنَّ صَلَوَاتَكَ } “Çünkü senin duan.” Bağışlanmalarını istemen ve dua etmen.

{ سَكَنَ لَهُمْ } “Onlar için sükûnete sebeptir.” Tevbelerinin kabul olması nedeniyle kalpleri için bir gönül rahatlığıdır.

{ وَاللَّهُ سَمِيعٌ } “Allah her şeyi işitendir.” Mallarımızdan al şeklindeki sözlerini.

{ عَلَيْهِمْ } “Bilendir.” Tevbelerini ve niyetlerini.¹¹

¹¹ a) İmam Buhârî Allah Teâlâ’nın (وَتَزَكِّيهِمْ بِهَا) “Onunla kendilerini temizleyesin.” buyruğu hakkında İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Bunların benzeri Kur’an’da çokça kullanılmaktadır. ‘Zekât’ sözcüğü Allah’a itaat ve ihlas anlamlarına gelir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Tevbe Sûresi, 1. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Cihaddan geri kalanlar -Ebû Lübâbe ve arkadaşları kendilerini bağladıkları direktan çözülünce- mallarıyla Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelerek O’na ‘Ey Allah’ın Resûlü! İşte mallarımız, bunları al sadaka olarak dağıt ve bizim için af dile’ demişlerdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ de ‘Ben, sizin mallarınızdan bir şey almakla emrolunmadım’ buyurmuştu. Bunun üzerine de Allah azze ve celle (حُذِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) ‘Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin.’ âyet-i kerimesini indirdi. Yani zekât ile onları temizle. Zekât sözcüğü Allah’a taat ve ihlas anlamına gelir. (وَصَلَّى عَلَيْهِمْ) ‘Onlara dua da et.’ buyruğu da onlar için bağışlanma dile anlamına gelmektedir.” Taberî, c. 11, s. 16.

c) (حُذِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) “Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin.” buyruğunda geçen “emvâlihîm/mallarından” sözcüğündeki “him/onlar” zamirinin mercii bu âyetten önce geçen (وَأَخْرُؤْنَ اعْتَرِفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) “Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah’ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” (9/et-Tevbe/102) âyetinde söz konusu edilen kimselerdir. Bunlar Tebük Gazvesi’nde Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e katılmayan bir grup sahabedir. Ancak daha sonra bunlar pişmanlık duydular. Nitekim İbn Cerîr, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Bu âyet-i kerime Tebük Gazvesi’nde Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e katılmayarak geri kalan on kişi hakkında inmiştir. Bunlardan yedi kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dönüşü yaklaştığında kendilerini mescidin duvarlarına bağlamışlardır. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ seferden dönmüş, mescide uğramıştı. Onları görünce şöyle buyurmuştur: ‘Kendilerini mescidin sütunlarına bağlayan şu kimseler kimlerdir?’ diye sorunca, sahabe: ‘Ebû

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

104- “Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini kabul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”

Lübâbe ve dostlarıdır. Ey Allah'ın Resûlü, savaşa katılmayarak seninle birlikte bulunmayanlardır. Sen onları serbest bırakmadıkça ya da özürlerini kabul etmedikçe kendilerini çözmeme konusunda Allah adına yemin etmişlerdir.’ diye karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): ‘Ben Allah adına yemin ediyorum ki, Allah onları mazur saymadıkça özürlerini kabul etmeyeceğim ve onları salıvermeyeceğim. Çünkü onlar, benden yüz çevirdiler ve müslümanların çıktığı sefere katılmaktan kaçındılar.’ buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bu buyruğu kendilerine ulaşınca onlar da: ‘Allah bizi çözmedikçe biz de kendimizi çözmeyeceğiz’ diyerek yemin ettiler. Bunun üzerine Allah Tebarek ve Teâlâ: ‘Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.’ âyetini indirdi. “Esa/Belki” sözü, Yüce Allah için kesinlik ifade eder. Nitekim Allah'ın peygamberi onları serbest bırakmış, özürlerini kabul etmişti.” Taberî, c. 11, s. 12. d) İbn Abbâs'ın “Zekât, Allah Teâlâ'ya itaat ve ihlâstır” şeklindeki tefsiri âyetin lafzî/literal tefsiri değildir. Bu tefsir sonuç temel alınarak yapılan bir tefsirdir. Yani sadaka ile nefisler temizlenir, onları Allah Teâlâ'ya itaate ve ibadetlerde ihlâsa ulaştırır. Bu son derece latif bir değerlendirmedir.

e) (وَتَزَكِّيهِمْ بِهَا) “Onları temizleyesin.” Onları yükseltsin ve onları nifak ehlinin düşürmüş olduğu aşağılık konumlardan ihlas ehlinin menzillerine yükseltsin. f) Hadisteki “Bunların benzeri Kur'an'da çokça kullanılmaktadır.” İfadeleri, İbn Abbâs'ın Kur'an'ı Kur'an ile tefsirine ve bu hususta sahabe arasındaki ilk bireylerden olduğuna işaret etmektedir. Evet gerçekten tezkiye sözcüğünün Kur'an'da temizlenme ve manevî tathir ameliyesi anlamına geldiği bir çok âyetler vardır. (فَدَأَلَّحَ مِنْ زَكِّيَّهَا) “Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir.” (91/eş-Şems/9), (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْكُونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يظْلُمُونَ شَيْئًا) “Kendilerini temizle çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez.” (4/Nisa/49) (كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ) “Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.” (2/Bakara/151) bu âyetlerdendir.

{ اَلَمْ يَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ } “Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini kabul eder.” Kullarından sadır olan tevbe-lerini.

{ وَيَاْخُذُ الصَّدَقَاتِ } “Sadakaları geri çevirmez.” Sadakaları kabul eder.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ } “Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden.” Kusurları bağışlayandır.

{ الرَّحِيْمُ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe eden kimseye.

وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّوْنَ
اِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾

105- “De ki: ‘Çalışın! Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi ve hem de mü’minler görecektir. Sonra da gizli, açık her şeyi bilen Allah’a döneceksiniz. O, size yapmış olduklarınızı haber verecektir.”

{ وَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اَعْمَلُوا } “Çalışın!” Tevbenin ardından hayır işlemeye.

{ فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ } “Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi görecektir.” Allah ve Resûlü görecektir.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ } “Ve hem de mü’minler.” Ve mü’minler de görecektir.

{ وَسَتُرَدُّوْنَ } “Sonra da döneceksiniz.” Ölümünden sonra.

{ اِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ } “Gizli, her şeyi bilen Allah’a.” Kullardan gaip olan şeyleri bilen. Gerçekleşecek olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Açık.” Kulların bildiği şeyleri. Olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } “O, size haber verecektir.” Size bildirecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ } “Yapmış olduklarınızı.” Ve dile getirmiş olduğu- nuz hayır ve şerrleri.

وَأَخْرَوْنَ مُزْجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- “Savaşa katılmayan diğer bir grubun durumu ise, Allah’ın buyruğunu beklemek için geri bırakılmıştır. O, kendilerini ya cezalandıracak ya da tevbelerini kabul edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَأَخْرَوْنَ } “Savaşa katılmayan diğer bir grubun durumu ise.” Medine ehlinde diğer bir grup daha vardır. Ka’b ibn Mâlik, Mürare ibn Rebi’ ve Hilal ibn Ümeyye.

{ مُزْجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ } “Allah’ın buyruğunu beklemek için geri bırakılmıştır.” Allah Teâlâ’nın emri için kendi kendilerini hapsetmişler ve vakfetmişlerdir.

{ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ } “O, kendilerini ya cezalandıracak.” Tebük Gazvesi’nden geri kalmalarından ötürü.

{ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ } “Ya da tevbelerini kabul edecektir.” Ya da geri kalış hatalarını affedecektir.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilir.” Tevbelerini ve geri kalışlarını.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onlar hakkında hükmettiği şeyde.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَارْضَاءًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا
الْحُسْنَ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

107- “Bir de sırf müslümanlara zarar vermek, inkârcılık yapmak, mü’minler arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimseyi beklemek üzere mescid yapanlar var. Bunlar, ‘Biz iyilikten başka bir şey istemedik.’ diye yemin edecekler. Fakat Allah şahittir ki bunlar kesinlikle yalancıdır.”

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا } “Yapanlar var.” Bina edenler.

{ مَسْجِدًا } “Mescid.” Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Mateb ibn Kuşeyr ve onyeddi dolayında ashabı.

{ ضَرَارًا } “Bir de sırf Müslümanlara zarar vermek.” Mü’minlere zarar olsun diye.

{ وَكُفْرًا } “İnkârcılık yapmak.” Kalplerindeki küfür üzere yani mü-nafıklık üzere sabit kalsınlar diye.

{ وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minler arasına ayrılık sokmak.” Böylece bir grup kendi mescidlerinde, diğer bir grup da Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in mescidinde namaz kılsın diye.

{ وَارْضَادًا } “Beklemek üzere.” Beklemek üzere.

{ لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Ve Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimseyi.” Allah Teâlâ’yı ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i inkâr eden kimseyi.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Kendilerinden önce. Bu şahıs rahip Ebû Amir’dır. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu kişiyi fâsık olarak nitelendirmiştir.

{ وَلَيُخْلِفَنَّ إِنَّ أَرَدْنَا } “Bunlar, istemedik.” Diye yemin edecekler.” Bu mescidin yapımıyla ancak şunu murad ettik.

{ إِلَّا الْحُسْنَى } “Biz iyilikten başka bir şey.” Ancak mü’minlere ih-sanda bulunmak istedik. Böylece Kuba Mescidi’nde namazı kaçırın mü’minlerin bu mescidde namaz kılmalarını arzuladık.

{ وَاللَّهُ يَشْهَدُ } “Fakat Allah şâhiddir ki.” Biliyor ki.

{ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } “Bunlar kesinlikle yalancıdırlar.” Yeminlerinde.

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

108- “O mescid içinde asla namaza durma! İlk yapıldığı günde, takva temeli üzerine kurulan (Kuba) mescidi, elbette senin, içinde namaz kılmana daha uygundur. Onda temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever.”

{ لَا تَقُمْ فِيهِ } “O mescid içinde namaza durma!” Şikak/ayrılık mescidinde namaz kılma.

{ أَبَدًا لَمْ سَجِدْ } “Asla. (Kuba) mescidi.” Ki bu mescid Kuba Mescidi’dir.

{ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى } “Takva temeli üzerine kurulan.” Allah Teâlâ’nın taatı ve zikri üzere bina edilen.

{ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ } “İlk yapıldığı günde.” Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Medine’ye girdiği andan. Medine’de inşa edilen ilk mescid olduğu da söylenmiştir.

{ أَحَقُّ } “Elbette daha uygundur.” Daha doğrudur.

{ أَنْ تَقُومَ } “Senin, namaz kılmana.” Namaz kılman için.

{ فِيهِ } “İçinde.” Kuba Mescidi’nde.

{ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا } “Onda temizlenmeyi seven kimseler vardır.” Arkalarını su ile yıkamayı.

{ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ } “Allah da temizlenenleri sever.” Su ile kirlerden temizlenen.

أَفَمَنْ أُسِّسَ بُنْيَانُهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أُسِّسَ
بُنْيَانُهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- “Binasını Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı daha hayırlıdır; yoksa binasını bir uçurumun kenarına kurup da, onunla birlikte cehennem ateşine giden kimse mi? Allah, zalimler toplumunu doğru yola iletmez.”

{ أَفَمَنْ أُسِّسَ بُنْيَانُهُ } “Binasını kurmuş olan mı?” Temelini kurmuş olan mı?

{ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ } “Allah korkusu.” Allah Teâlâ’ya taat ve O’nun zikri üzere kurmuş olan.

{ وَرِضْوَانٍ } “Ve Allah rızası üzerine.” Rabblerinin rızasını murad ederek bina eden ki bina edilen mescid Kuba Mescidi’dir.

{ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أُسِّسَ بُنْيَانُهُ } “Daha hayırlıdır; yoksa binasını kurup da, giden kimse mi?” Temelini kuran ki bu mescid şikak mescididir.

{ عَلَى شَفَا جُرُفٍ } “Bir uçurumun kenarına.” Bir yarın/uçurumun yanına. Ki bu mescidin aslı/temeli de bulunmamaktadır.

{ هَارٍ } “Yıkılmaya yüz tutmuş.” Batmaya.

{ فَانْهَارَ بِهِ } “Onunla birlikte.” Yani kurucusunu da batırır.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “Cehennem ateşine. Allah, zalimler toplumunu doğru yola iletmez.” Allah Teâlâ münafıkları bağışlamaz ve onları kurtarmaz.

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

110- “Onların kurdukları bina, kalpleri parça parça oluncaya kadar, yüreklerinde bir nifak düğümü olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمْ } “Onların bina, olmaya devam edecektir.” Yıkılışının ardından.

{ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً } “Kurdukları. Bir nifak düğümü.” Hasret ve pişmanlık.

{ فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ } “Yüreklerinde. Kalpleri parça parça oluncaya kadar.” Ancak ölünceye kadar.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilir.” Onların Mescid-i Dırar’ı bina edişlerini ve niyetlerini.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Onların mescidlerini yıkmaya ve yakmaya verdiği hükümde. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi’nden dönüşünün ardından mescide Amr ibn Kays ve Mutim ibn Adiy’nin mevlası Vahşi’yi göndermiş, o ikisi de mescidi yıkmışlar ve yakmışlardır.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

111- “Allah, mü’minlerden cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşırlar; öldürürler ve öldürülürler. Bu, Allah’ın Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’an’da verdiği gerçek bir sözdür. Allah’tan daha çok, sözünü yerine getiren kim vardır? O’nunla yaptığınız bu alışverişinizden dolayı size müjdeler olsun! İşte büyük kurtuluş budur!”

{ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Allah, mü’minlerden satın almıştır.” İhlâslı.

{ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ } “Cennet karşılığında canlarını ve mallarını.” Cennet karşılığında.

{ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Çünkü onlar, Allah yolunda savaşırlar.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ فَيَقْتُلُونَ } “Öldürürler.” Düşmanı öldürürler.

{ وَيُقْتَلُونَ } “Ve öldürülürler.” Düşman onları öldürür.

{ وَعَدًا عَلَيْهِ } “Bu, Allah’ın verdiği sözdür.” Allah Teâlâ üzerinde.

{ حَقًّا } “Gerçek bir.” Onlara karşı yerine getirmeleri vacip olarak.

{ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ } “Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’an’da. Allah’tan daha çok, sözünü yerine getiren kim vardır?” Ahdini Allah Teâlâ’dan eksiksiz ve kusursuz bir şekilde kim daha iyi yerine getirebilir?

{ فَاسْتَبِشْرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ } “O’nunla yaptığınız bu alışverişinizden dolayı size müjdeler olsun!” Allah ile yaptığınız alışveriş yani cennet.

{ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “İşte büyük kurtuluş budur!” Tam kurtuluş.

الَّذِينَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ
اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- “(Bunlar) tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır. İşte bu mü’minleri (cennetle) müjdele!”

Ardından Allah Teâlâ bunların kim olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ } “(Bunlar) tevbe edenler.” Yani onlar günahlardan tevbe edenlerdir.

{ الْعَابِدُونَ } “İbadet edenler.” İtaat edenlerdir.

{ الْحَامِدُونَ } “Hamd edenler.” Şükredenlerdir.

{ السَّائِحُونَ } “Oruç tutanlar.” Oruç tutanlardır.

{ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ } “Rükû edenler, secde edenler.” Beş vakit namazda.

{ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ } “İyiliği emredip.” Tevhid ve ihsanı.

{وَالْتَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ} “Kötülükten alıkoyanlar.” Küfürden, şeriatte ve sünnette maruf olmayan şeylerden.

{وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ} “Ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır.” Allah Teâlâ’nın farzlarını.

{وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ} “İşte bu mü’minleri (cennetle) müjdele.” Cenneti.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

113- “Ne Peygambere ne de iman edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, onlar için Allah’tan mağfiret dilemek yaraşmaz.”

{مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ} “Ne Peygambere yaraşmaz.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için caiz değildir.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} “Ne de iman edenlere.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{أَنْ يَسْتَغْفِرُوا} “Allah’tan mağfiret dilemek.” Dua etmeleri.

{لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى} “Müşriklerin akraba bile olsalar, onlar için.” Akralık bağı olan kimse hakkında.

{مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ} “Cehennemlik oldukları belli olduktan sonra.” Cehennem ehli oldukları. Yani küfür üzere öldükleri.

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

114- “İbrahim’in babası için Allah’tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allah’ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişkisini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.”

{ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in Allah’tan mağfiret dilemesi, idi.”
Yani İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın duası.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ } “Babası için ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı.” Müslüman olması halinde.

{ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ } “Ona, babasının Allah’ın düşmanı olduğu belli olunca.” Yani küfür üzere öldüğünde.

{ تَبَرَّأَ مِنْهُ } “İbrahim ondan ilişkisini kesti.” Ve dininden.

{ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ } “Çünkü İbrahim çok içli.” Çokça dua eden idi. Söz-cüğün çokça merhametli anlamına geldiği de söylenmiştir. Efendi anlamına geldiği de belirtilmiştir. Kendi nefesine çokça ah çeker, “Ateşe girmeden önce ah cehennem ateşinden.” derdi.

{ حَلِيمٌ } “Ve yumuşak huylu idi.” Cehalete karşı.¹²

¹² a) Abdürrezzak es-San’ân’i, Said ibn Cübeyr’den şöyle rivayet etmektedir: “Bir kişinin babası ölmüştü. Adam (baba) Yahudi’ydi. Oğlu onun cenazesine çıkmadı. Bu, İbn Abbâs’a anlatıldığında şöyle dedi: ‘Onu yıkaması, cenazesine tâbi olması gerekirdi. Hayatta olduğu sürece de onun için bağışlanma dilemesi gerekir. Sonra da şu âyeti tilavet etti: { فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ } ‘Ona, babasının Allah’ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişkisini kesti.’” Diyor ki: Küfrü üzere ölmüştü. *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 6, s. 40, 9937 nolu hadis. Haberin senedini oluşturan İbn Uyeyne, Ebû Sinan ve Said ibn Cübeyr sika kişiler oluşturmaktadır. İbn Uyeyne ile Said ibn Cübeyr’in tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Ebû Sinan. Dırar ibn Mürre el-Kûfi eş-Şeybanî. Sika ve sebtir. İmam Buhârî *Edebü’l-Müfred* adlı eserinde kendisinden tahrirde bulunmuştur. İmam Müslim, İmam Tirmizî ve Neseî *Sünen*’lerinde Ebû Dâvûd ise *Merâsil*’inde kendisinden tahrirde bulunmuştur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 347, 22 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 37; *el-Hulâsa*, 177 nolu madde. Hadisin isnadında da bir kopukluk olmadığından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü’t-Tehzîb*, c. 4, s. 117, 205 nolu madde, s. 457, 789 nolu madde. Haberin isnadını oluşturan raviler sika olduğundan dolayı haber sahih ve muttasıldır. Ayrıca İbn Cerîr et-Taberî bu haberi iki kanalla Ebû Sinan eş-Şeybanî’den o da İbn Cübeyr’den rivayet etmiştir. Taberî, c. 11, s. 14.

b) Bu hadiste İbn Abbâs kâfirin hayatta olduğu müddetçe hidayete ermesi ve böylece iman üzere vefat etmesi için duanın caiz olduğunu açıklamaktadır. Ancak kâfir bir kişi öldükten sonra ebedi cehennemlik olduktan sonra kendisine istiğfarda bulunmasının hiçbir yararı kendisi için söz konusu değildir.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ
 إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- “Allah bir topluma hidayet verdikten sonra, kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça onları saptıracak değildir. Çünkü Allah her şeyi bilir.”

{ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا } “Onları bir toplumu saptıracak değildir.” Bir kavmi sapıklık menzilesinde terk edecek değildir. Bir kavmin amelini bâtil kılacak değildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَعْدَ إِذْ هَدَيْهُمْ } “(Allah) Hidayet verdikten sonra.” İmana.

{ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ } “Kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça.” Nasihle mensuhu.

{ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “Çünkü Allah her şeyi bilir.” Mensuh ve nasihi.

إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

116- “Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. O, hem diriltir, hem öldürür. Allah’tan başka sizin için, ne bir dost ne de bir yardımcı vardır!”

{ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ } “Hiç şüphesiz göklerin mülkü Allah’ındır.” Göklerin güneşin, ay, yıldız ve bunun dışındaki şeylerin hazineleri.

c) İbn Abbâs (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ) “Ona, babasının Allah’ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişkisini kesti.” ilahî buyruğunu ise şöyle tefsir etmiştir: “Kâfir olarak vefat edince.” Yani İbn Abbâs’a göre kişi kâfir birisi hakkında hayatta olduğu müddetçe dua edebilir, ancak küfür üzere vefat ettikten sonra dua edemez. Zira kişi artık teklif ve imtihan dünyasından karşılık ve ahiret yurduna göçmüştür.

d) Âyette geçen “adavet/düşmanlıktan” murad ise bu durumda ebedi düşmanlıktır. Öyle anlaşıyor ki, İbn Abbâs, Hz. İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın babasının Azer olduğu ve dolayısıyla da kâfir olduğu görüşündedir.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Ağaç, hayvanlar, dağlar, denizler ve bunun dışındaki diğer bazı şeyler gibi yerin hazineleri.

{ يُخَيِّ } “O, hem diriltir.” Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } “Hem öldürür.” Dünyada.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka sizin için.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ وَلِيِّ } “Ne bir dost.” Size yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرَ } “Ne de bir yardımcı vardır!” Engelleyecek.

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

117- “Andolsun ki Allah, yine Peygambere, en zor gününde ona uyan muhacirlere ve Ensar’a, içlerinden bir kısmının gönülleri az kalsın kayacak gibi olmuşken tevbe nasip etti de lütfuyla tevbelerini kabul etti. Çünkü (Allah) onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.”

{ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ } “Andolsun ki Allah, yine Peygambere, tevbe nasip etti de.” Allah Teâlâ Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kusurunu örttü.

{ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ } “Muhacirlere ve Ensar’a.” İki kibleye namaz kılan, Bedir Savaşı’nda bulunan. Ardından onları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ } “Ona uyan.” Tebük Gazvesi’nde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e uyan.

{ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ } “En zor gününde.” Zorluk ve şiddet anında. Onlar için azık hazırlama zordu, öğlenin zorluğu vardı. Sıcaklığın zorluğu da söz konusuydu. Düşmanın çetinliği ve yolun uzaklığı zorluğu da bulunmaktaydı.

{ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَرِيعُ } “Az kalsın kayacak gibi olmuşken.” Meyledecekken.

{ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ } “İçlerinden bir kısmının gönülleri.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte savaşa çıkmaktan ihlaslı mü'minlerden.

{ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ } “Lütfuyla tevbelerini kabul etti.” Onların kusurlarını affetti, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte savaşa çıksınlar diye kalplerini sabit kıldı.

{ إِنَّهُ بِهِمْ رُؤُفٌ رَحِيمٌ } “Çünkü (Allah) onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.”

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

118- “Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Allah’tan yine O’na sığınmaktan başka bir çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için, Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır.”

{ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا } “Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı.” Tebük Gazvesi’nden geri kalan üç kişinin tevbe etmeleri nedeniyle onların kusurlarını bağışladı. Bunlar Ka’b ibn Mâlik ve ashabıdır.

{ حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ } “Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş.” Genişliğine rağmen.

{ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ } “Vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı.” Tevbeyi geciktirdiklerinden dolayı kalpleri.

{ وَظَنُوا } “Anlamışlardı.” Bilmişlerdi ve yakînen anlamışlardı.

{ أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ } “Allah’tan bir çare olmadığını.” Allah’ın azabından kurtulmak için kendileri için kurtuluş bulunmadığını.

{ إِلَّا إِلَيْهِ } “Yine O’na sığınmaktan başka.” Tebük Gazvesi’nden geri kalmaları konusunda tevbe ile O’na yönelik dışında.

{ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ } “Sonra Allah onların tevbesini kabul etti.” Onların kusurlarını bağışladı ve onları affetti.

{ لِيُتُوبُوا } “(Eski hallerine) dönmeleri için.” Tebük Gazvesi’nden geri kalmalarından ötürü tevbe etsinler diye.

{ إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ } “Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden.” Kusurlarını bağışlayan.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe eden kimseye.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

119- “Ey iman edenler! Allah’tan sakının ve doğrularla birlikte olun!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Abdullah ibn Selam ve ashabı ve onların dışındaki diğer mü’minler.

{ اتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan sakının.” Size emrettiği konularda Allah Teâlâ’ya itaat ediniz.

{ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ } “Ve doğrularla birlikte olun!” Cihada katılmak ve cihada çıkmak konusunda Ebûbekir, Ömer ve onların arkadaşlarıyla birlikte olunuz.

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَؤُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ

الْكُفَّارَ وَلَا يَتَّالُونَ مِنْ عَدُوِّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ
اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- “Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşta) Allah’ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri hiçbir susuzluk, hiçbir yorgunluk ve açlık; ayrıca kâfirleri kızdıracak ayak bastıkları hiçbir yer ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki karşılığında, kendileri için sâlih bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez.”

{ مَا كَانَ } “Yakışmaz.” Caiz değildir.

{ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ } “Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara.” Müzeyne, Cüheyne ve Eslem kabilelerine.

{ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ } “(Savaşta) Allah’ın elçisinden geri kalmaları.” Gazvelere katılmaktan geri kalmaları.

{ وَلَا يَزْعُبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ } “Ve kendi canlarını onun canından öne almaları.” Kendi nefisleri üzere Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nefsinden daha meşakkatli olmaları.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Kendi canlarını öne almaları.” Cihad konusunda kendileriyle sohbeti Resûlün sohbetinden.

{ ذَلِكَ } “Çünkü.” Cihada çıkma.

{ بِأَنْفُسِهِمْ لَا يُضِيعُهُمْ ظَمًا } “Onların çektikleri hiçbir susuzluk.” Gidiş gelişteki susuzluk.

{ وَلَا نَصَبٌ } “Hiçbir yorgunluk.” Yorgunluk.

{ وَلَا مَحْمَصَةٌ } “Ve açlık.” Aç kalış.

{ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda.” Cihadda.

{ وَلَا يَطُؤُنَ مَوْطًا } “Ayrıca ayak bastıkları hiçbir yer karşılığında.”
Hangi yere uğrarsalar onlara galip gelirler.

{ يَغِيظُ الْكُفَّارَ } “Kâfirleri kızdıracak.” Bununla kâfirleri kızdıracak.

{ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نِيْلًا } “Ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki.” Öldürme ve hezimete uğratma.

{ إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ } «Kendileri için sâlih bir amel yazılmış olmasın.” Cihadda sâlih amel sevabı yazılmış olmasın.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ } “Çünkü Allah zayı etmez.” Bâtıl kılma.

{ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } “Güzel işyapanların mükâfatını.” Cihadda mü'minlerin sevabını.¹³

¹³ a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “(أَلَا تَتَفَرَّوْا يُعَذِّبُكُمُ عَذَابًا أَلِيمًا) ‘Eğer topluca (savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır.’ âyet-i kerimesi ile ... ما كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَؤُونَ مَوْطًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نِيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) ‘Medine halkına yakışmaz.... Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın.’ âyetini bunların ardından gelen (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً) ‘Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.’ buyruğu nesh etmiştir.” Sünen-i Ebû Dâvud, Kitab'ül-Cihad, “Topluca savaşa çıkmanın nesh edilmesi hakkında” bir bâb, 2505 nolu hadis. Bu haberde daha önce durumunu belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkid el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahsın doğru sözlü, ancak vehimleri bulunan birisi olduğunu belirtmiştik. Bu durumda haberin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira söz konusu şahıs bu hadiste yanlış olabilir. Ancak bu eser İbn Cerîr'in tahrir ettiği Hasan-ı Basrî ve İkrime'nin sözünde de geçmektedir. İbn Cerîr'in isnadında Ali ibn Hüseyin ibn Vâkid bulunmamaktadır. Hadisin isnadında Ebû Tümeyle bulunmaktadır. Dolayısıyla Ali ibn Hüseyin ibn Vâkid'in kendisinden daha sika olan Ebû Tümeyle'ye muhalefeti nedeniyle Ebû Dâvûd'un bu haberi zayıftır.

b) (أَلَا تَتَفَرَّوْا يُعَذِّبُكُمُ عَذَابًا أَلِيمًا) “Eğer topluca (savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır.” buyruğu ile مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşa) Allah'ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz.” buyruklarından İbn Abbâs cihada topluca çıkmanın vacip olduğu hükmünü anlamıştır. İbn Abbâs söz konusu âyetleri o şekilde

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

121- “Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcama yapmazlar ve hiçbir vadi geçmezler ki, Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın.”

{ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً } “Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcama yapmazlar.” Gidiş ve gelişte az ya da çok.

{ وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا } “Ve hiçbir vadi geçmezler ki.” Düşmanı arama konusunda.

{ إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ } “Kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın.” Sâlih amel sevabı.

anlayınca direkt olarak bütün mü'minlerin cihada çıkmalarının vacip olduğunu bildiren (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً) “Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.” buyruk ile nesh edildiğini söylemiştir. Ancak bu haberin zayıf olma olasılığını hatta zayıf olduğunu belirtmiştir. Kaldı ki topluca savaşa çıkılması halinde bazı sıkıntıların olduğu muhakkaktır. Örneğin böyle bir emir beraberinde şehirlerin imar edilmesini, İslamî ilimlerde otoriteleşmeyi ortadan kaldırır. Diğer taraftan hanımlar, çocuklar, yaşlılar ve sakatlar saldırıya maruz kalabilir. Hak ve hakikatin, İslamî marifetlerin toplumlara ulaştırılması için Allah azze ve celle Peygamber'den ilahî ahkâmı dinleyenlerin kavimlerine anlatmaları gerektiğini belirtmiştir. Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker görevi bilgi ve hikmet esasına dayandığında çok daha etkili olur.

c) (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً) “Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.” buyruğunun الْأَعْرَابِ مِنْ حَوْلِهِمْ (Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşa) Allah'ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz.” buyruğundan sonra hemen aynı siyak içinde gelmiş olmasında da zâhir olan mü'minlerin bütününün savaşa çıkmalarının yasaklanışında böyle bir emrin gerekçesini de açıklamaktadır. Bu açıklama ilimde otorite olacak bireylerin yetişmesidir. Ancak âyetten geçen bu ifade acaba örnek kabilinden midir, yoksa yegane amaç mıdır? Açık olan, bir örnek kabilinden olması ve en önemlisi olmasıdır.

{ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için.” Cihadda.

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- “Bununla birlikte mü’minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez. Onların her kesiminden bir grup geride kalıp, din ilimlerinde derinleşsin ve kavimleri savaştan dönüp gelince onları uyarsın! Umulur ki sakınırlar.”

{ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ } “Bununla birlikte mü’minler için gerekmez.” Mü’minler için caiz değildir.

{ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً } “Hepsinin topluca savaşa katılmaları.” Seriyeye бүтүнүлө katılarak çıkmaları ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i Medine’de yalnız tek başına bırakmaları.

{ فَلَوْلَا نَفَرَ } “Geride kalıp.” Çıksaydı ya.

{ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ } “Her kesiminden.” Topluluk.

{ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ } “Onlardan bir grup.” Bir grup Medine’de kalsın.

{ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ } “Din ilimlerinde derinleşsin.” Ta ki Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den dinin emrini öğrensinler.

{ وَلِيُنذِرُوا } “Uyarsın!” Haber versinler ve bildirsınler diye.

{ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ } “Kavimleri savaştan dönüp gelince onları.” Gazvelerinden.

{ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ } “Umulur ki sakınırlar.” Böylece emrolundukları ve nehyedildikleri şeyleri bilsinler. Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime Esed oğulları hakkında nâzil olmuştur. Onlara bir yıl kıtlık isabet etmişti Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Medine’ye geldiler.

Medine'nin fiyatlarını yükselttiler, pisliklerle Medine'nin yollarını ifsâd ettiler. Bunun üzerine Allah azze ve celle onları bundan nehyetti.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلِيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123- “Ey iman edenler! Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın! Onlar sizde bir sertlik görsünler! Bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an-ı Kerim’e iman edenler.

{ قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ } “Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın!” Kureyza oğulları, Nadîr oğulları, Fedek ve Hayber oğullarından.

{ وَلِيَجِدُوا فِيكُمْ } “Onlar sizde görsünler.” Sizden.

{ غِلْظَةً } “Bir sertlik.” Şiddet.

{ وَاعْلَمُوا } “Bilin ki.” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ } “Allah sakınanlarla beraberdir.” Mü’minlere yarıdıcıdır. Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve ashabına.

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هِذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾

124- “Her hangi bir sûre indirildiği zaman, münafıklardan biri çıkar, ‘Bu sûre hanginizin imanını artırdı?’ der. Mü’minlere gelince, doğrusu her inen sûre onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.”

{ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ } “Her hangi bir sûre indirildiği zaman.” Âyet iner de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara okur.

{ فَمِنْهُمْ } “Münafıklardan.” Münafıklardan.

{ مَنْ يَقُولُ } “Biri çıkar, der.” Yani birbirlerine derler.

{ أَتَيْكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ } “Bu sûre hanginizin artırdı?” Bu sûre ve âyet.

{ اِيْمَانًا } “İmanını.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dediği buyruğa korku, umut ve yakînlerini.

{ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “Mü’minlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e inananlar ve ashabı.

{ فَزَادَتْهُمْ اِيْمَانًا } “Doğrusu her inen sûre onların imanlarını arttırır.” Korku, reca ve yakînlerini.

{ وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ } “Ve onlar sevinirler.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’dan indirdiğine.

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

125- “Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, bu sûre onların da küfürlerine küfür katar ve onlar kâfir olarak ölüp giderler.”

{ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince.” Kuşku ve nifak.

{ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ } “Bu sûre onların da küfürlerine küfür katar.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’dan indirdiğiyle onların kuşkularına kuşku katar.

{ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ } “Ve onlar kâfir olarak ölüp giderler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı kalplerinde inkâr ederek.

أَوْ لَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذْكُرُونَ ﴿١٢٦﴾

126- “Münafıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir ya da iki defa sınanıyorlar! Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar!”

{ أَوْ لَا يَرُونَ } “Münafıklar görmüyorlar mı ki?” Yani münafıklar.

{ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ } “Sinanıyorlar!” Tuzaklarının ve ihanetlerinin açığa çıkışıyla müptela oluyorlar. Ahidlerini bozuşu olduğu da söylenmiştir.

{ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ } “Her yıl bir ya da iki defa. Buna rağmen ne tevbe ediyorlar.” Yaptıklarından ve ahidlerini bozuşlarından.

{ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ } “Ne de ibret alıyorlar!” Ne de öğüt alıyorlar.

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ
ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهِ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٧٧﴾

127- “Onlar bir sûre indirilince, birbirlerine bakarak, ‘Acaba sizi biri görüyor mu?’ derler, sonra da dönüp giderler. Allah onların kalplerini (imandan) döndürmüştür. Bu yüzden onlar anlamayan bir kavimdir.”

{ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ } “Onlar bir sûre indirilince.” Hazret-i Cibrail (‘aleyhi’s-selâm) kapsamında münafıkların kusurlarının bulunduğu bir sûreyi indirdiğinde ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara bu sûreyi okuduğunda.

{ نَظَرَ } “Bakarak.” Münafıklar bakarak.

{ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرِيكُمْ مِنْ أَحَدٍ } “Birbirlerine. ‘Acaba sizi biri görüyor mu?’ derler.” İhlâslı mü’minlerden hiçbir kimse.

{ ثُمَّ انْصَرَفُوا } “Sonra da dönüp giderler.” Namaz, hutbe, hak ve hidayetten.

{ صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ } “Allah onların kalplerini (imandan) döndürmüştür.” Hak ve hidayetten. Haktan ve hidayetten meyletmişlerdir. Bundan dolayı da Allah azze ve celle onların kalplerini bu insraftan meylettirmiştir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{بَانَهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ} “Bu yüzden onlar anlamayan bir kavimdir.” Allah Teâlâ’nın emrini anlamayan ve tasdik etmeyen bir topluluktur.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128- “Andolsun size içinizden, izzet ve şeref sahibi öyle bir Peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü’minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir.”

{لَقَدْ جَاءَكُمْ} “Andolsun size geldi ki.” Ey Mekke ehli.

{رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ} “İçinizden, izzet ve şeref sahibi öyle bir Peygamber.” Sizin gibi Arap ve Hâşim oğullarından.

{عَزِيزٌ عَلَيْهِ} “Ona ağır gelir.” Ona şiddetli gelir.

{مَا عَنِتُّمْ} “Sizin sıkıntıya uğramanız.” Günah işleyişiniz.

{حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ} “O size çok düşkün.” İman etmenize.

{بِالْمُؤْمِنِينَ} “Mü’minlere karşı.” Mü’minlerin bütününe.

{رَؤُوفٌ رَحِيمٌ} “Çok şefkatli ve çok merhametlidir.”

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

129- “Artık onlar yüz çevirirlerse de ki: ‘Bana Allah yeter! O’ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O’na güvenip dayandım ve O, yüce arşın sahibidir.”

{فَإِنْ تَوَلَّوْا} “Artık onlar yüz çevirirlerse.” İmandan, tevbe edişten ve onlara dile getirdiğin şeylerden.

{قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ} “De ki: Bana Allah yeter!” Güvencem Allah Teâlâ’dır.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “O’ndan başka ilâh yoktur.” O’ndan başka ne bir koryucu ne de bir yardımcı vardır.

{ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } “Ben yalnız O’na güvenip dayandım.” O’na tevekkül ettim ve O’na güvendim.

{ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ } “Ve O, arşın sahibidir.” Serir.

{ الْعَظِيمِ } “Yüce.”

İçinde Hazret-i Yûnus ('aleyhi's-selâm)'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü kırklı âyetlerin başındaki âyet hariç Mekki'dir. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil olmuştur ve Medenî'dir. Âyet Allah Teâlâ'nın "İçlerinden öylesi vardır ki, O'na inanır, yine onlardan öylesi vardır ki O'na inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir." buyruğudur. Âyet sayısı 109, sözcük sayısı 1.802 ve harf sayısı ise 6.567'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الرَّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ١

1- "Elif, Lâ, Râ. Bu, hikmet dolu kitabın âyetleridir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Yûnus Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الرَّ } "Elif, Lâ, Râ." Buyuruyor ki, Ben Allah'ım, görürüm. Kendisiyle yemin ettiği bir kase olduğunu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ } "Bu, hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir." Bu sûre helal ve haramla muhkem kılınan Kur'an'ın âyetleridir.

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَهُمْ قَدَمٌ صَدَقَ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا

لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ٢

2- “İnsanları Allah azabıyla korkutsun, iman edenlere, Rableri katındaki yüksek makamları müjdelesin diye içlerinden bir kişiye vahiy göndermemiz, (Mekke) halkının tuhafına mı gitti? Kâfirler, ‘Bu, apaçık bir büyüçüdür.’ dediler.”

{ أَكَانَ لِلنَّاسِ } “(Mekke) halkının mı gitti?” Mekke ehline.

{ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا } “Tuhafına. Vahiy göndermemiz.” Vahyedişimiz.

{ إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ } “İçlerinden bir kişiye.” Kendileri gibi bir insan.

{ أَنْ أَنْذِرَ النَّاسَ } “İnsanları Allah azabıyla korkutsun.” Mekke ehlinin Kur’an ile korkutsun diye.

{ وَيَبْشِرَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَهُمْ قَدَمٌ صَدَقَ } “İman edenlere, yüksek makamları müjdelesin diye.” Hayırlı bir sevap. Denilmiştir ki, dünyadaki iman edişlerine karşılık kademleri ahirette Rableri katında olandır. Yine başka bir yorum olarak şöyle denilmiştir: Onlar için doğru bir peygamber vardır. Denilmiştir ki doğru şefaatçi.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ } “Rableri katındaki. Kâfirler, dediler.” Mekke’nin kâfirleri dediler.

{ إِنَّ هَذَا } “Bu.” Kur’an.

{ لَسَاحِرٌ مُبِينٌ } “Apaçık bir büyüçüdür.” Yalandır.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- “Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratıp, sonra (kâinat) işleri yerli yerinde yönetmek üzere, arş üzerine hükümrân olan Allah’tır. O’nun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte bu Allah sizin Rabbinizdir. O’na ibadet edin. Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?”

{ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } “Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratıp.” Dünyanın ilk günlerinden. Dünyanın ilk

günü pazar günüdür. Son günü ise cuma günüdür. Her bir günün uzunluğu 1000 yıldır.

{ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ} “Sonra arş üzerine hükümran olan Allah’tır.” İstikrar etti. Arşı onunla doldurdu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{يُدَبِّرُ الْأَمْرَ} “(Kâinât) işleri yerli yerinde yönetmek üzere.” Kulların işlerini. Kulların işlerine nazar edilsin diye anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir diğer yorum olarak şöyle denilmiştir: Melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{مَا مِنْ شَافِعٍ} “Hiç kimse şefaathçi olamaz.” Hiçbir kimseye şefaath edecek ne bir melek-i mukarreb, ne de nebiyy-i mürsel vardır.

{إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ} “O’nun izni olmadan.” Ancak Allah’ın izninden sonra.

{ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ} “İşte bu Allah sizin Rabbinizdir.” İşte bunu yapan Rabbiniz olan Allah’tır.

{فَاعْبُدُوهُ} “O’na ibadet edin.” O’nu birleyiniz.

{أَفَلَا تَذَكَّرُونَ} “Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?” Hâlâ öğüt almayacak mısınız?

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4- “Hepinizin dönüşü O’nadır. Allah, verdiği gerçek söze göre, insanları yaratır, sonra mü’min olup sâlih amel işleyenlere adaletle mükâfat vermek için onları yeniden yaratır. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!”

{إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ} “Dönüşünüz O’nadır.” Ölümünden sonra.

{ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا } “Hepinizin. Allah, verdiği gerçek söze göre.” Gerçekleşecek olan doğruluk.

{ إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ } “İnsanları yaratır.” Nutfenin ardından.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra onları yeniden yaratır.” Ölümünden sonra.

{ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Mü’min olup mükâfat vermek için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenlere.” Kendileriyle Rabbleri arasında.

{ بِالْقِسْطِ } “Adaletle.” Adaletle, cennetle.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{ لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ } “Kaynar sudan bir içecek.” Sıcaklıkta son noktaya ulaşmış kaynar sudan.

{ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ } “Ve can yakıcı bir azap vardır!” Acısı kalplerine kadar ulaşacak olan.

{ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ } “İnkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

5- “Güneşi ışıkl, ayı nurlu kılan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için, aya nice konak yerleri belirleyen O’dur. Allah, bunları ancak gerçek olarak yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklıyor.”

{ هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً } “Güneşi ışıkl kılan, O’dur.” Gündüz vakti âlemlere.

{ وَالْقَمَرَ نُورًا } “Ayı nurlu.” Gece vakti onlar için.

{ وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ } “Aya nice konak yerleri belirleyen.” Ay için menziller takdir eyleyen.

{ لَتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ } “Yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için.” Ayların ve günlerin hesaplarını.

{ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ } “Allah, bunları ancak gerçek olarak yaratmıştır.” Hak ve bâtılı açıklamak için kılmıştır.

{ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ } “O, âyetlerini açıklıyor.” Vahdaniyetin alametleri için Kur’an’dan âyetleri açıklayandır.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Bilen bir kavme.” Tasdik eyleyen.

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

6- “Gece ile gündüzün gelip gitmesinde, Allah’ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, sakınanlar için bir takım ibretler vardır.”

{ إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ } “Gece ile gündüzün gelip gitmesinde.” Gece-
cenin ve gündüzün dönüşümünde, artıp eksilmesinde ve gidiş gelişlerinde.

{ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ } “Allah’ın göklerde yarattığı şeylerde.” Allah Teâlâ’nın yaratmış olduğu güneş, ay, yıldız ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Ağaçlarda, hayvanlarda, dağlarda, denizlerde ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{ لَآيَاتٍ } “Bir takım ibretler.” Rab Teâlâ’nın vahdaniyetinin alametleri.

{ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ } “Sakınanlar için vardır.” İtaat edenler için.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأْنَأُوا بِهَا
وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾

7- “Bize kavuşmayı ummayanlara, dünya hayatından hoşnut olup, ona bağlananlarla, bizim âyetlerimizden gâfil olanlara gelince.”

{ إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ } “Ummayanlara, gelince.” Korkmayanlara.

{ لِقَاءَنَا } “Bize kavuşmayı.” Ölümden sonra dirilişi. Ölümden sonra dirilişi ikrar etmeyenler olduğu da söylenmiştir.

{ وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatından hoşnut olup.” Dünya hayatındaki şeyleri ahirete tercih edenlere.

{ وَاطْمَأْنَأُوا بِهَا } “Ona bağlananlarla.” Dünyadakilere razı olanlara.

{ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا } “Bizim âyetlerimizden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan.

{ غَافِلُونَ } “Gâfil olanlara.” İnkâr edenlere.

أُولَئِكَ مَاوِيَهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

8- “İşte onların varacakları yer, yapmış olduklarına karşılık ateştir!”

{ أُولَئِكَ مَاوِيَهُمُ } “İşte onların varacakları yer.” Onların dönüşü.

{ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } “Yapmış olduklarına karşılık ateştir!” Şirk içinde dile getirdikleri ve söylediklerinden dolayı.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾

9- “İman edip sâlih amel işleyenleri ise, Rableri, imanlarından dolayı kendilerini doğru yola iletir. Nimet cennetlerinde, onların (ağaçları) altından ırmaklar akar.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih amel işleyenleri ise.” Kendileri ile Rableri arasındaki taatlerde.

{ يَهْدِيهِمْ } “Kendilerini doğru yola iletir.” Onları dahil eder.

{ رَبُّهُمْ } “Rableri.” Cennete.

{ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ } “İmanlarından dolayı. Onların (ağaçları) altından akar.” Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “İrmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ } “Nimet cennetlerinde.”

دَعْوِيَّهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوِيَّهُمْ
 أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10- “Bunların oradaki duası, ‘Allah’ım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!’ (sözleridir). Orada birbirlerine dirlik temennileri de ‘Selâm’dır. Onların dualarının sonu da şudur: ‘Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.’”

{ دَعْوِيَّهُمْ } “Bunların duası.” Onların sözleri.

{ فِيهَا } “Oradaki.” Cennette, bir şey canları arzuladıklarında “Süb-haneke Allahümme” sözlerini söylerler.

{ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ } “Allah’ım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın! (sözleridir).” Bunun üzerine hizmetkârlar, onların canlarının arzuladıkları şeylerle gelirler.

{ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ } “Orada birbirlerine dirlik temennileri de selâmdır.” Birbirlerine selam sözleriyle selam verirler.

{ وَآخِرُ دَعْوِيَّهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Onların dualarının sonu da şudur ki, Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” Yeme ve içmenin ardından bu sözleri söylerler.

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ
أَجْلُهُمْ فَتَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11- “Eğer Allah, insanlara hayrı çabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, ecelleri hemen bitirilmiş olurdu. (Fakat) biz, bize kavuşmayı ummayanları azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız.”

{ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ } “Eğer Allah, insanlara şerri de acele verseydi.” Şerri dua etmeleri.

{ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ } “Hayrı çabuk istedikleri gibi.” Hayrı dualarıyla acele istemeleri gibi.

{ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ } “Ecelleri hemen bitirilmiş olurdu.” Helak olurlardı.

{ فَتَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا } “(Fakat) biz, bize kavuşmayı ummayanları bırakırız.” Ölümden sonra dirilişten korkmayanları.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } “Azgınlıkları içinde.” Küfürleri ve sapıklıkları içinde.

{ يَعْمَهُونَ } “Şaşkın bir halde.” Görmez bir halde şaşkınca ömür tüketirler.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبَةٍ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زِينٌ لِّلْمُسْرِفِينَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12- “İnsana sıkıntı eriştiği zaman, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken bize dua eder. Onun sıkıntısını kaldırdığımız zaman, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için bize dua etmemiş gibi geçer, gider. İşte aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi.”

{ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ } “İnsana sıkıntı eriştiği zaman.” Kâfire şiddet ya da hastalık dokunduğunda ki söz konusu şahıs Hişam ibn Muğire el-Mahzumî’dir.

{ دَعَانَا لِجَنبَةٍ } “Yan üstü yatarken bize dua eder.” Yanı üzere uzanmış bir haldeyken.

{ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ } “Veya otururken ya da ayakta iken. Onun sıkıntısını kaldırdığımız zaman.” Ona dokunmuş bulunan şiddeti ve belayı kaldırdığımızda,

{ مَرٍّ } “Gider.” Duayı terk etme hali üzere süreklilik gösterir.

{ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ } “Sanki sıkıntının giderilmesi için bize dua etmemiş gibi geçer.” Şiddetin.

{ مَسَّهُ } “Başına gelen.” Ona isabet eden.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekildedir.

{ رُئِينَ لِلْمُشْرِكِينَ } “Aşırı gidenlere, böyle güzel gösterildi.” Müşrikilere.

{ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıkları iş.” Şirk içinde şiddetten dolayı dua edişleri ve genişlik halinde duayı terk edişleri.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

13- “Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdikleri halde, (şirk ile) zulmedip iman etmedikleri vakit, inanmadıkları için helâk ettik. İşte biz günahkâr kavme böyle ceza veriyoruz.”

{ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا } “Sizden önceki nice kuşakları, (şirk ile) zulmedip iman etmedikleri vakit, helâk ettik.” İnkâr ettikleri vakit.

{ وَجَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdikleri halde.” Emir, nehy ve alametler ile.

{ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } “İnanmadıkları için.” Diyor ki, misak günündeki şeyleri yalanlamaları nedeniyle inanmadılar.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekildedir.

{ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ } “Biz günahkâr kavme böyle ceza veririz.” Müşrikleri helak ile.

﴿١٤﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

14- “Sonra onların ardından, ne yapacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi getirdik.”

{ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ } “Sonra sizi getirdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmeti.

{ خَلَائِفَ } “Onların yerine.” Sizi ardıl kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ } “Bu dünyada. Onların ardından.” Onların helakinin ardından.

{ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ } “Ne yapacağınızı görmek için.” Hangi hayrı işleyeceğinizi.

وَإِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلَهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15- “Onlara âyetlerimiz, apaçık okunduğunda, bize kavuşmayı ummayanlar, ‘Ya bundan başka bir Kur’an getir ya da bunu değiştir!’ derler. De ki: ‘Onu kendiliğimden değiştirmek elimden gelmez. Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelirsem, büyük bir günün azabından korkarım.”

{ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ } “Onlara okunduğunda.” Velid ibn Muğire ve ashabı gibi alay edicilere (müstehziîn)¹ okunduğunda.

{ آيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ } “Âyetlerimiz, apaçık.” Emir ve nehyi açıklayıcı.

{ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا } “Bize kavuşmayı ummayanlar, derler.” Ölüm-den sonra dirilişten korkmayanlar ki bunlar istihza edicilerdir.

{ آتِ } “Getir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَتُرَانِ غَيْرَ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ } “Ya bundan başka bir Kur’an ya da bunu değiştir!” Onu değiştir. Rahmet âyetini azap âyeti kıl, azap âyetini rahmet âyeti kıl.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ مَا يَكُونُ لِي } “Elimden gelmez.” Benim için caiz değildir.

{ أَنْ أَبَدِّلْهُ } “Onu değiştirmek.” Onu değiştirip tağyir etmem.

{ مِنْ تِلْقَائِي نَفْسِي } “Kendiliğimden.” Kendi yanımdan.

{ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ } “Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım.” Ben ancak bana Kur’an’da vahyedilen şeyle söyler ve davranırım.

{ إِنِّي أَخَافُ } “Korkarım.” Bilirim.

{ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي } “Eğer ben Rabbime karşı gelirim.” Onu değiştirsem bana vardır.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günün azabından.” Şiddetli bir azap.

قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ

عُمُرًا مِّنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16- “De ki: ‘Eğer Allah dileseydi, (bana bu Kur’an’ı indirmez) ben de onu size okumazdım. Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi.

¹ Müstehziîn’in kimler olduğu ve akibetlerinin ne olduğu ile olarak Hicr Sûresi 95. âyetin tefsirine bakılabilir. Bunların akıbeti İbn Hişam’ın Siret’inde geniş bir şekilde ele alınıp açıklanmıştır.

(Bilirsiniz ki) ben bundan önce sizin aranızda, uzun bir süre yaşadım! Hâlâ aklınız ermiyor mu?"

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَوْ شَاءَ اللَّهُ } "Eğer Allah dileseydi." Resûl olmamamı.

{ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ } "(Bana bu Kur'an'ı indirmez) ben de onu size okumazdım." Size Kur'an'ı okumazdım/kıraat etmezdim.

{ وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ } "Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi." Diyor ki, size Kur'an'ı öğretmezdim.

{ فَقَدْ لَبِثْتُ } "(Bilirsiniz ki) ben yaşadım!" Kaldım.

{ فِيكُمْ عُمْرًا } "Sizin aranızda, uzun bir süre." Kırk yıl.

{ مِنْ قَبْلِهِ } "Bundan önce." Kur'an'dan önce. Ve bundan önce bir şey söylemiş değildim.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } "Hâlâ aklınız ermiyor mu?" Bunun benim kendi katımdan söylemediğime dair sizin aklınız bulunmamakta mıdır?

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

17- "Allah'a karşı kendiliğinden yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Günahkârlar umduklarına ermezler."

{ فَمَنْ أَظْلَمُ } "Daha zalim kim olabilir?" Allah Teâlâ'ya karşı daha cüretli ve daha azgın,

{ مِمَّنِ افْتَرَى } "Kendiliğinden uyduran." Yalan düzen.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ } "Allah'a karşı yalan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayan.

{ اِنَّهُ لَا يُمْلِكُ } “Umduklarına ermezler.” Kurtuluşa erişemez ve güvencede olamaz.

{ الْمُجْرِمُونَ } “Günahkârlar.” Müşrikler Allah’ın azabından.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَبْتَئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

18- “Onlar, Allah’ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar vermeyen şeylere taparlar, bir de ‘Bunlar, bizim Allah katındaki şefaatçilerimizdir’ derler. De ki: ‘Siz, Allah’a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?’ Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.”

{ وَيَعْبُدُونَ } “Onlar, taparlar.” Mekke’nin kâfirleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ } “Allah’ı bırakıp, kendilerine ne de zarar veremeyen şeylere.” Eğer ibadet etmezlerse dünyada da ahirette de zarar veremez.

{ وَلَا يَنْفَعُهُمْ } “Ne yarar.” İbadet ederlerse dünyada da ahirette de.

{ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ } “Bir de ‘Bunlar,’ derler.” Putları kastetmektedirler.

{ شُفَعَاؤُنَا } “Bizim şefaatçilerimizdir.” Bize şefaat edeceklerdir.

{ عِنْدَ اللَّهِ قُلْ } “Allah katındaki. De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ أَتَبْتَئُونَ اللَّهَ } “Siz, Allah’a haber mi veriyorsunuz?” Allah Teâlâ’ya haber mi veriyorsunuz?

{ بِمَا لَا يَعْلَمُ } “Bilmediği bir şeyi.” Olmayan şeyi.

{ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde.” O’ndan başka fayda verecek ya da zarar verecek bir ilah.

{ سُبْحَانَهُ } “Allah, Uzaktır.” Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَتَعَالَى } “Yücedir.” Yücedir ve beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştuklarından.” O’na. Onların ortak koştuğu putlardan.

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19- “İnsanlar, (başlangıçta) bir tek ümmetten ibaret idiler, sonradan görüş ayrılığına düştüler. Eğer Rabbin tarafından, daha önce bir söz geçmemiş olsaydı, aralarındaki görüş ayrılığı bitmiş olurdu.”

{ وَمَا كَانَ النَّاسُ } “İnsanlar, (başlangıçta) idiler.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) döneminde ve Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) döneminde.

{ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً } “Bir tek ümmetten ibaret.” Tek bir millet üzere, küfür milleti üzere idiler. Allah Teâlâ müjdeleyici ve inzar edici peygamberler.

{ فَاخْتَلَفُوا } “Sonradan görüş ayrılığına düştüler.” Mü’minler ve kâfirler oldular.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ } “Eğer bir söz olsaydı.” Bu ümmetten azabın ertelenmesine ilişkin.

{ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbin tarafından, daha önce geçmemiş.” Rabbin vacip olmuş olan.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } “Aralarındaki bitmiş olurdu.” Helak olurlardı.

{ فِيمَا فِيهِ } “Konularda.” Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } “Görüş ayrılığı.” Muhalefet ettikleri.

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

20- “(Müşrikler), ‘Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?’ derler. De ki: ‘Gaybı bilmek, ancak Allah’a aittir. Bekleyin, işte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!’”

{ وَيَقُولُونَ } “(Müşrikler), derler.” Yani Mekke’nin kâfirleri.

{ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ } “O’na, indirilmeli değil miydi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilseydi ya!

{ آيَةٌ } “Bir mucize.” Alamet.

{ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbinden.” Dediğine dair.

{ فَقُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّمَا الْغَيْبُ } “Gaybı bilmek, ancak.” Âyetin nâzil oluşunu.

{ اللَّهُ فَانْتَظِرُوا } “Allah’a aittir. Bekleyin.” Helakimi.

{ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ } “İşte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!” Sizin yok oluşunuz, helak oluşunuz.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي
آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

21- “Biz insanlara, kendilerine dokunan (kıtık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra bir rahmet (bolluk) tattırdığımız zaman, bakarsın ki yine onların, âyetlerimiz hakkında, bir tuzağı vardır! De ki: ‘Allah’ın tuzağı daha çabuktur.’ Şüphesiz (görevli melek) elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!”

{ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ } “Biz insanlara, tattırdığımız zaman.” Kâfirlere verdiğimizde.

{ رَحْمَةً } “Bir rahmet (bolluk).” Nimet.

{ مِنْ بَعْدِ ضَرَاءَ } “(Kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra.” Şiddet,

{ مَسَّهُمْ } “Kendilerine dokunan.” Onlara isabet eden.

{ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ } “Bakarsın ki yine onların, bir tuzağı vardır!” Yalanlama.

{ فَتِي آيَاتِنَا } “Âyetlerimiz hakkında.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’ı.

{ قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا } “De ki: Allah’ın tuzağı daha çabuktur.” Cezalandırması en şiddetli olandır. Allah Teâlâ onları Bedir Savaşı’nda he-lak etti.

{ إِنَّ رُسُلَنَا } “Şüphesiz (görevli melek) elçilerimiz.” Hafaza melekleri.

{ يَكْتُمُونَ مَا تَمْكُرُونَ } “Kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!” Söylediği-niz yalanları ve işlediğiniz masiyetleri.

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرِينَ
بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾

22- “Size karada ve denizde yolculuk yaptıran O’dur. Siz gemilerde bulunduğunuzda, o gemiler, içindekileri tatlı bir rüzgârla götürürken, yolcular bu duruma çok sevinir. Ama birden çok şiddetli bir fırtına çıkar, onları, dalgalar her yandan kuşatır. Onlar, çe-peçevre kuşatıldıklarını anlayınca, dini yalnız Allah’a ait kılarak, ‘Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, andolsun ki şükredenlerden olacağız!’ diyerek Allah’a dua ederler.”

{ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ } “Size yolculuk yaptıran O’dur.” Yolculuğa çıktığı-nızda sizi koruyan O’dur.

{ فِي الْبَرِّ } “Karada.” Binitler üzerinde.

{ وَالْبَحْرِ } “Ve denizde.” Denizde gemilerde.

{ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِ } “Siz gemilerde bulunduğunuzda.” Gemilere bindiğinizde,

{ وَجَرَيْنَ بِهِم } “O gemiler, içindekileri götürürken.” Gemiler yolcularıyla gittiklerinde,

{ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ } “Tatlı bir rüzgârla.” Sakin yumuşak bir şekilde.

{ وَفَرَحُوا بِهَا } “Yolcular bu duruma çok sevinir.” Sakin esinti ile yolculuk yapanlar sevinirler.

{ جَاءَتْهَا } “Ama birden çıkar.” Gemilere gelir.

{ رِيحٍ عَاصِفٍ } “Çok şiddetli bir fırtına.” Şiddetli bir kasırga.

{ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ } “Onları, dalgalar kuşatır.” Dalgalar onları alır.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ } “Her yandan.” Her taraftan.

{ وَظَنُّوا } “Onlar, anlayınca.” Bildiklerinde ve kesin yakın getirdiklerinde.

{ أَنَّهُمْ أَحِيطَ بِهِمْ } “Çepeçevre kuşatıldıklarını.” Helak olacaklarını.

{ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız Allah’a ait kılarak, Allah’a dua ederler.” Duayı yalnızca O’na özgü kılarlar.

{ لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ } “Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, diyerek.” Rüzgârdan ve şiddetten.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ } “Andolsun ki şükredenlerden olacağız!” İtaat edici mü’minlerden.

فَلَمَّا أَنْجَيْهِمْ إِذَا هُمْ يَتَعُونُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَأْتِيهَا النَّاسُ
إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ
فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

23- “Ama Allah kendilerini kurtarınca, bakarsın ki onlar yeryüzünde, haksız yere taşkınlık yaparlar! Ey insanlar! Taşkınlığınız, -geçici dünya hayatından yararlanma olarak- kendi aleyhinize olacaktır. Sonunda, dönüşünüz bizedir. İşte o zaman Biz, yapmış olduklarınızı size haber vereceğiz!”

{ فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ } “Ama Allah kendilerini kurtarınca.” Rüzgârdan ve boğulmaktan.

{ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ } “Bakarsın ki onlar taşkınlık yaparlar.” Büyüklenirler.

{ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } “Yeryüzünde, haksız yere.” Haksızca.

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar!” Ey Mekke ehli.

{ إِنَّمَا بِغَيِّكُمْ } “Taşkınlığınız.” Zulmünüz ve kendi aranızdaki kibirlenmeniz.

{ عَلَى أَنْفُسِكُمْ } “Kendi aleyhinize olacaktı.” Cinayeti.

{ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Geçici dünya hayatından yararlanma olarak.” Dünya menfaatleri son bulur, baki kalmaz.

{ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ } “Sonunda, dönüşünüz bizedir.” Ölümünden sonra.

{ فَنُنَبِّئُكُمْ } “İşte o zaman, biz, size haber vereceğiz.” Sizi haberdar kılacağız.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yapmış olduklarınızı.” Ve dile getirdiğiniz hayır ve şerri.

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَيْهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Dünya hayatı, Bizim, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler. Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak güzelleştiği ve sahipleri de bu güzellikleri hasat edebileceklerini sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir âfetimiz) geliverir de sanki dün de yerinde yokmuş gibi, onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz. İşte biz, düşünen bir toplum için, âyetleri böylece ayrıntılı bir biçimde açıklarız.”

{ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Dünya hayatı, benzer ki.” Dünya hayatının bekası ve fani oluşu konusunda.

{ كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ } “Bizim, gökten indirdiğimiz bir suya.” Yani yağmura.

{ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ } “Yeryüzü bitkileri o suyu emerler.” Yerin bitkisiyle karıştı.

{ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ } “İnsanların yemekte olduğu.” Ürünler ve hububatlar.

{ وَالْأَنْعَامُ } “Ve hayvanların.” Bitkilerden ve otlardan örümcekler yer.

{ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا } “Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak.” Süsünü.

{ وَازْيَنْتَ } “Güzelleştiği.” Kırmızılaşarak, sarılıkla ve yeşil renge büründüğünde.

{ وَظَنَّ أَهْلُهَا } “Ve sahipleri de sandıkları bir sırada.” Çiftçiler.

{ أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا } “Bu güzellikleri hasat edebileceklerini.” Ürünlerine.

{ أَتَيْهَا أَمْرُنَا } “Ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir âfetimiz) geliverir de.” Azabımız.

{ لَيْلًا أَوْ نَهَارًا } “Bir gece veya gündüz.” Sanki koyunun gece veya gündüzün gizliliğinde basıp çiğnemesi ve böylece ekin eken kim-selerin ekinlerinin bozulması gibi,

{ فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا } “Onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz.” Yazın biçilmiş bulunan şey gibi.

{ كَأَن لَّمْ تَعْنِ بِالْأَمْسِ } “Sanki dün de yerinde yokmuş gibi.” Sanki dün hiç olmamış gibi.

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekildedir.

{ نَفْصِلُ الْآيَاتِ } “Biz, âyetleri böylece ayrıntılı bir biçimde açıklarız.” Dünyanın fani oluşu konusunda Kur’an’ı açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için.” Dünyanın ve ahiretin durumu hakkında düşünen.²

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- “Allah, barış (esenlik) yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir.”

² a) İmam Buhârî der ki: (فَاخْتَلَطَ) “Karıştı” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: “O su nedeniyle her renk bitki bitti.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Yûnus Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (فَاخْتَلَطَ) السَّمَاءِ فَخَتَلَطَ بِهَا نَبَاتُ الْأَرْضِ) “Dünya hayatı, bizim, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler.” buyruğu hakkında Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: “Suya karıştı da bu su ile her renk bitki bitti. (مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ) ‘İnsanların yemekte olduğu’ buğday, arpa ve diğer hububat, bakla ve meyveler ‘hayvanların yediği’ bitkiler ve meralardır.” Taberî, c. 11, s. 101.

c) Bu âyet Kur’an’ın mesellerinden birisidir. Kur’an bazen gerçekleri ve hakikatleri bazen yalın bir şekilde anlatırken bazen de meseller kanalıyla anlatır. Bu âyette sunulan örnek de bize dünya hayatının hakir oluşunu, dünyadaki süslerin ve güzelliklerin basit oluşunu anlatmaya çalışmaktadır. İşte yağmur sebebiyle yeşeren ve bakanın hayrını ve yararını umduğu yeryüzü ilahi bir afetin gelivermesiyle nasıl sonlanmakta ve bitmekteyse aynı şekilde şu dünya saltanatı ve debdebesi kıyametin kopmasıyla inkıtaya uğrayacaktır.

d) (فَاخْتَلَطَ بِهَا نَبَاتُ الْأَرْضِ) “Sonra ona yeryüzünde bitkiler karışmıştır.” “Bihi” ilahî kelimasında geçen “ba” harf-i cerri sebebiyet bildirmektedir. İbn Abbâs da tefsirinde dilsel maharetini göstererek âyeti “ba” harfinin sebep oluşuna göre tefsir etmiş ve şöyle demiştir: “O su nedeniyle her renk bitki bitti.”

{ وَاللَّهُ يَدْعُوا } “Allah, çağırır.” Mahlukatı tevhide.

{ إِلَى دَارِ السَّلَامِ } “Barış (eselik) yurduna.” Selam bizzat Allah Teâlâ’nın ta kendisidir. Cennet ise kendi yurdudur.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Ve dilediğini doğru yola iletir.” Razi olduğu ki, bu razı olduğu din İslam’dır, doğru dine.

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

26- “İyi işler yapanlara, daha güzel karşılık ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara bir leke ne de aşağılanma bulaşır. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ } “İyi işler yapanlara, daha güzel karşılık vardır.” Güzelliği birleyenlere cennet.

{ وَزِيَادَةٌ } “Ve bir de fazlası.” Allah Teâlâ’nın vechine bakış. Âyetin “Sevapta fazlalık oluşu” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا يَرْهَقُ } “Bulaşır.” Kapsamaz.

{ وَوُجُوهَهُمْ قَتَرٌ } “Onların yüzlerine ne kara bir leke.” Karalık ve kapsayış.

{ وَلَا ذِلَّةٌ } “Ne de aşağılanma.” Tasa/gam.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ } “İşte onlar cennet ehlidir.” Cennet ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Orada sürekli olarak kalacaklardır.”

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَزْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ
مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Kötülük yapanların kötülükleri kadar bir karşılıkları olur, ama yüzlerini bir aşağılanma kaplar. Onları, Allah’a karşı koruyacak

bir kimse yoktur. Yüzleri, sanki karanlık gecedен bir parçaya bürünmüş gibi olur! İşte onlar cehennemliklerdir, orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ } “Kötülük yapanların.” Allah Teâlâ’ya ortak koşanların.

{ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا } “Kötülükleri kadar bir karşılıkları olur.” Buyuruyor ki Allah Teâlâ’ya ortak koşuşun kisası ateştir.

{ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ } “Ama yüzlerini bir aşağılanma kaplar.” Onları üzüntü ve perişanlık/rüsvalık alır.

{ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ } “Onları, Allah’a karşı yoktur.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ عَاصِمٍ } “Koruyacak bir kimse.” Engelleyecek.

{ كَانَمَا } “Gibi olur.” Üzüntüden.

{ أُغْشِيَتْ } “Bürünmüş.” Kapsamış.

{ وَجُوهُهُمْ قُطْعًا مِنَ الْيَلِّ } “Yüzleri, sanki gecedен bir parçaya.” Karanlıktan.

{ مُظْلِمًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ } “Karanlık. İşte onlar, cehennemliklerdir.” Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Sürekli dirler.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾

28- “Onların hepsini bir araya toplayacağımız ve sonra da Allah’a ortak koşanlara, ‘Haydi siz ve eş koştüğünüz putlarınız yerlerinize geçin!’ diyerek, onları birbirinden ayıracağımız gün, eş koştukları putlar, ortak koşanlara, ‘Siz, bize tapmıyordunuz.’ diyecekler.”

{ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ } “Onların bir araya toplayacağımız gün.” Kâfirleri ve ilahlarını.

{ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا } “Hepsini. Ve sonra da Allah’a ortak koşanlara.” Allah Teâlâ’ya putları ortak koşanları.

{ مَكَانَكُمْ } “Haydi sizler yerlerinize geçin diyerek.” Durunuz yerlerinizde.

{ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ } “Siz ve eş koştuğunuz putlarınız.” İlahlarınız.

{ فَزَيَّلْنَا } “Ayrıracağımız.” Ayrırdık.

{ بَيْنَهُمْ } “Onları birbirinden.” İlahlarının arasını. Kâfirler derler ki bunlar sana değil de kendilerine ibadet etmemizi bize emrettiler.

{ وَقَالَ شُرَكَائِهِمْ } “Eş koştukları putlar, ortak koşanlara, diyecekler.” İlahları da onları reddederek.

{ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَاعِبُونَ } “Siz, bize tapmıyordunuz.” Emrimizle. Bunun üzerine kâfirler şöyle diyeceklerdir: Evet sizler bize kendinize ibadet etmemizi emrettiniz.

﴿ ٢٩ ﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ

29- “Şimdi bizimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. Çünkü biz sizin, (bize) tapmanızdan habersizdik!”

Bunun üzerine ilahlar şöyle diyeceklerdir:

{ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا } “Şimdi bizimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. Çünkü biz idik.” Muhakkak idik.

{ عَنْ عِبَادَتِكُمْ } “Sizin, (bize) tapmanızdan.” Bize tapmanızdan.

{ لَغَافِلِينَ } “Habersizdik!” Cahiller idik. Bundan hiçbir şeyi bilmiyor idik.

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمْ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿ ٣٠ ﴾

30- “İşte orada herkes, geçmişte yaptığıнын hesabını verecektir. Onlar, artık gerçek koruyucuları olan Allah’a döndürülmüşler ve uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir.”

{ هُنَالِكَ } “İşte orada.” Bu esnada.

{ تَبْلُوا } “Hesabını verecektir.” Bilecektir. (تَبْلُوا) sözcüğü tilavet kökünden olarak (تَتْلُوا) “Tetlû” şeklinde kıraat edilirse âyet “Okur” anlamına gelir.

{ كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ } “Herkes, geçmişte yaptığıнын.” İşlemiş olduğu hayır ve şerrin.

{ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيْهِمُ الْحَقِّ } “Onlar, artık gerçek koruyucuları olan Allah’a döndürülmüşler.” Hak ilahlarına.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } “Kendilerinden kaybolup gitmiştir.” Onlardan bâtil olup gidecektir ve kendileriyle meşgul olacaklardır.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } “Ve uydurdukları şeyler de.” Yalan yere ibadet ettikleri şeyler.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ مَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ
الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

31- “De ki: ‘Gökten ve yerden sizi besleyen, işitme ve görmeyi sağlayan, ölüden diriyi diriden ölüyü çıkaran ve her işi düzenleyen kimdir?’ Onlar, ‘Allah’tır!’ diyecekler. O zaman de ki: ‘O halde, Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?’”

{ قُلْ } “De ki:” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’nin kâfir halkına.

{ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ } “Gökten sizi besleyen.” Yağmur ile.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerden.” Bitkiler ve ürünlerle.

{ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ } “İşitme ve görmeyi sağlayan kimdir?” Diyor ki, işitme ve görmeyi yaratmaya kadir olan kimdir?

{ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ } “Ölüden diriye çıkaran.” Ölüden diriye çıkarmaya gücü yeten kimdir? Yani can ve hayvanları nutfeden çıkartan kimdir?

Âyetin “Kuşu yumurtadan çıkartan.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Başağı tohumdan çıkartmaya gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ } “Diriden ölüyü çıkaran.” Nutfeyi kişiden ve hayvanlardan. Yumurtayı kuştan gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir. Tohumu başaktan gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ } “Ve her işi düzenleyen kimdir?” Kulların işlerini düzenlemeye ve kulların işlerine bakmaya ve melekleri vahy, tenzil ve musibet ile göndermeye gücü yeten kimdir.

{ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ } “Onlar, ‘Allah’tır!’ diyecekler.” O zaman de ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَفَلَا تَتَّقُونَ } “O halde, Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” Allah Teâlâ’ya itaat etmekten.

﴿ فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصِرُّونَ ﴾

32- “İşte sizin gerçek Rabbiniz olan Allah budur. Artık, gerçekten sonra sapıklıktan başka ne olabilir? Durum böyle iken nasıl da döndürülüyorsunuz?”

{ فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ } “İşte sizin, Rabbiniz olan Allah budur.” Bunu yapan Zât bizzat Rabbinizdir.

{ الْحَقُّ } “Gerçek.” O Haktır ve O’na ibadet de haktır.

{ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ } “Artık, gerçekten sonra sapıklıktan başka ne olabilir?” Allah Teâlâ’ya ibadet etmekten başka, şeytana kulluktan başka bir şey mi var?

{ فَأَنَّى تُصْرِفُونَ } “Durum böyle iken, nasıl da döndürülüyorsunuz?” Nereden Allah Teâlâ’ya yalan söylüyorlar?

﴿ ٣٣ ﴾ كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

33- “Böylece, yoldan çıkanlar için, Rabbinin şu sözü gerçekleşmiş bulunmaktadır: ‘Onlar inanmayacaklardır!’”

{ كَذَلِكَ } “Böylece.” İşte bu şekildedir.

{ حَقَّتْ } “Gerçekleşmiş bulunmaktadır.” Vacip oldu.

{ كَلِمَتُ رَبِّكَ } “Rabbinin şu sözü.” Azap sözü.

{ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا } “Yoldan çıkanlar için.” Kâfir olanlar.

{ أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } “Onlar inanmayacaklardır!” Allah Teâlâ’nın ilminde.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَدْعُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَدْعُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿ ٣٤ ﴾

34- “De ki: ‘Sizin koştuğunuz ortaklardan, ilk defa yaratacak, sonra onu çevirip yeniden yaratacak olan var mıdır?’ De ki: ‘Allah, ilk defa yaratır, sonra onu çevirip yeniden yaratır. Öyleyse (nasıl oluyor da) döndürülüyorsunuz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ } “Sizin koştuğunuz ortaklardan, var mıdır?” İlah-larınızdan.

{ مَنْ يَدْعُوا الْخَلْقَ } “İlk defa yaratacak.” Nutfeden yaratacak olan ve nutfeye ruhu bahşedecek olan.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra onu çevirip yeniden yaratacak olan.” Ölümün ardından kıyâmet gününde. Eğer sana istediğin şekilde cevap verecek olurlarsa ne ala. Aksi takdirde de ki;

{ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ } “De ki: Allah, ilk defa yaratır,” Nutfedeni yaratanıdır.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } “Sonra onu çevirip yeniden yaratır.” Sonra Kıyâmet gününde diriltecek olan.

{ فَانَّى تُؤَفَّكُونَ } “Öyleyse (nasıl oluyor da) döndürülüyorsunuz?” Neden yalanlıyorlar? Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yalanla nasıl çevrilmektedirler.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ
أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَى
فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

35- “De ki: ‘Sizin koştuğunuz ortaklardan, gerçeğe ulaştıracak olan var mıdır?’ De ki: ‘Ama Allah gerçeğe iletir. Öyleyse gerçeğe ulaştıran mı, yoksa başkası tarafından ona ulaştırılmadıkça, kendisi ulaşamayan mı, uyulmağa daha lâyıktır? O halde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ } “Sizin koştuğunuz ortaklardan, var mıdır?” İlah-larınızdan.

{ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ } “Gerçeğe ulaştıracak olan.” Ve hidayete. Eğer sana cevap verecek olurlarsa ne ala. Aksi takdirde.

{ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ } “De ki: Ama Allah, gerçeğe iletir.” Ve hidayete.

{ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ } “Öyleyse gerçeğe ulaştıran mı?” Ve hidayete.

{ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ } “Uyulmağa daha lâyıktır.” İbadet edilmeye ve itaat edilmeye.

{ اَمَّنْ لَا يَهْدِي } “Yoksa kendisi ulaşamayan mı?” Hakka ve hidaya-
yete.

{ اِلَّا اَنْ يُّهْدَى } “Başkası tarafından ona ulaştırılmadıkça.” Taşınan
ve böylece onunla dilediğine götürülen.

{ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ } “O halde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyor-
sunuz?” Kendi nefisleriniz için verdiğiniz hüküm ne kötüdür.

وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Onların çoğu, zandan başka bir şeye uymuyorlar! Ancak zan,
hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz. Allah, onların yapmakta
olduklarını, hakkıyla bilendir.”

{ وَمَا يَتَّبِعْ } “Uymuyorlar!” İbadet etmiyorlar.

{ أَكْثَرُهُمْ } “Onların çoğu.” İlahlar.

{ إِلَّا ظَنًّا } “Zandan başka bir şeye.” Ancak zanna.

{ إِنَّ الظَّنَّ } “Ancak zann.” Onların zann ile ibadeti.

{ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا } “Hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz.” Allah
Teâlâ’nın azabından bir şey gidermez.³

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ } “Allah, onların yapmakta olduklarını, hak-
kıyla bilendir.” Şirk içinde gerçekleştirdikleri putlara ibadet ediş ve
bunun dışındaki diğer eylemlerini.

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي
بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

³ “Şey’en” ilahî sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde olmasına rağmen an-
lam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik. (çev.)

37- “Bu Kur’an, Allah’tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak o, kendinden öncekini doğrulayan, âlemlerin Rabbinden gelen, kendinde hiçbir kuşku bulunmayan kitabı açıklayandır.”

{ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ } “Bu Kur’an, bir şey değildir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduğu Kur’an.

{ أَنْ يُفْتَرَى } “Uydurulmuş.” Uydurulmuş.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ نَصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } “Allah’tan başkası tarafından. Ancak o, kendinden öncekini doğrulayan,” Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplara uygun ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özelliklerine ve niteliklerine uygun.

{ وَتَفْصِيلِ الْكِتَابِ } “Kitab’ı açıklayandır.” Helal, haram, emir ve nehy ile Kur’an’ın açıklanması.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } “Kendinde hiçbir kuşku bulunmayan.” Kendisinde herhangi bir kuşku bulunmayan.

{ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbinden gelen.” Âlemlerin efendisinden.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

38- “Yoksa onlar, ‘Onu, o uydurdu.’ mu diyorlar? De ki: ‘Eğer doğru söylüyorsanız, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin ve bunun için, Allah’tan başka, çağırabildiklerinizi de çağırın!’”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yoksa onlar, mu diyorlar?” Aksine Mekke’nin kâfirleri diyorlar.

{ افْتَرَاهُ } “Onu, O uydurdu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı kendi nefsinden uydurdu.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ فَآتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ } “Haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin.” Kur’an’ın sûresinin benzeri.

{ وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Ve bunun için, Allah’tan başka, çağırabildiklerinizin de çağırın!” Bu konuda ibadet ettiklerinizden yar-dım isteyiniz.⁴

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendi yanından uydurduğuna.

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

39- “Hayır, onlar, bilgisini kavrayamadıkları ve yorumu da henüz kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Ama zalimlerin sonunun ne olduğuna bir bak!”

{ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ } “Hayır, onlar, bilgisini kavrayamadıkları bir şeyi yalanladılar.” Bilgilerinin idrak etmediği şeyi.

{ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ } “Henüz kendilerine gelmemiş olan.” Onlara gelmedi.

{ تَأْوِيلُهُ } “Ve yorumu da.” Kur’an’ın kendilerine vadettiği şeyin akıbeti.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” Kavminin seni yalanlayışları gibi kitapları ve resûlleri.

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı.” Kitapları ve resûlleri.

{ فَانْظُرْ } “Ama bir bak!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ } “Zalimlerin sonunun ne olduğuna.” Kitapların ve resûllerin Allah Teâlâ’ya ibadetten bir bölüm olduğunu yalanlayan

⁴ “Min dünillahi (Allah’tan başkasını)” elfazı ilahîsi tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık. (çev.)

müşriklerin durumlarının sonlarının nasıl olduğuna bir bak. İşte bu Allah azze ve celleden Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e müşriklerin eziyetlerine sabretsin diye gelen bir tesellidir.

﴿٤٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرُبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ

40- “Onların arasında, hem ona inanacaklar hem de onu inkâr edecekler vardır. Ama senin Rabbin, bozgunculuk yapanları en iyi bilendir!”

{ وَمِنْهُمْ } “Onların arasında, vardır.” Yahudilerin arasında.

{ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ } “Hem ona inanacaklar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a ölümünden önce.

{ وَمِنْهُمْ } “Onların arasında.” Yahudilerden.

{ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ } “Hem de onu inkâr edecekler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edip, küfür üzere ölenler.

{ وَرُبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ } “Ama senin Rabbin, bozgunculuk yapanları en iyi bilendir!” Yahudileri, iman edeni ve iman etmeyi. Bu âyetin müşrikler hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيُونَ مِمَّا أَعْمَلُ
وَإِنَّا بِرَبِّيٍّ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

41- “Onlar seni yalanlarlarsa, de ki: ‘Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size aittir. Siz benim yaptıklarımın sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim.’”

{ وَإِنْ كَذَّبُوكَ } “Onlar seni yalanlarlarsa.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kavmin onlara söylediğin şeyleri yalanlarsa.

{ فَقُلْ لِي عَمَلِي } “De ki: Benim yaptığım bana aittir.” Ve dinim.

{ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ } “Sizin yaptığınız size aittir.” Ve dininiz.

{ أَنْتُمْ بَرِيءُونَ مِمَّا أَعْمَلُ } “Siz benim yaptıklarımın sorumlu değilsiniz.”
Ve din edindiğim şeyden.

{ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ } “Ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim.” Ve din edindiğiniz şeylerden.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

42- “Onların arasında sana kulak verip dinleyenler de vardır. Ama sağırlara, -üstelik aklını da kullanmıyorlarsa- sen nasıl işittireceksin?”

{ وَمِنْهُمْ } “Onların arasında vardır.” Yahudilerden.

{ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ } “Sana kulak verip dinleyenler de.” Kelamına ve sözüne. Müşrik Araplardan senin kelamına ve sözüne kulak verenler vardır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ } “Ama sen nasıl işittireceksin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ الصُّمَّ } “Sağırlara.” Sağırmış gibi davrananlara.

{ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ } “Üstelik aklını da kullanmıyorlarsa.” Bununla birlikte akletmeyi de istemiyorlarsa.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Onların arasında sana bakanlar da vardır. Fakat körleri, üstelik basiretleri de yoksa sen mi doğru yolu göstereceksin?”

{ وَمِنْهُمْ } “Onların arasında vardır.” Yahudilerden. Müşriklerden olduğu da söylenmiştir.

{ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي } “Sana bakanlar da. Fakat sen mi doğru yolu göstereceksin?” Hidayete eriştireceksin.

{ الْعُمَى } “Körleri.” Körmüş gibi davranan.

{ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ } “Üstelik basiretleri de yoksa.” Bununla birlikte hele bir de hakkı ve hidayeti görmek istemiyorsa.

﴿٤٤﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

44- “Kuşkusuz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; ama insanlar kendi kendilerine zulmederler.”

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا } “Kuşkusuz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez.” Onların hasenelerinden hiçbir şey kısmaz. Kötülüklerine de bir şey eklemeyiz.

{ وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } “Ama insanlar kendi kendilerine zulmederler.” Küfür, şirk ve günahlarla/masiyetlerle.

وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45- “Allah’ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allah’ın huzuruna çıkmayı yalanlayıp, doğru yolu tutmamış olanlar, en büyük ziyana uğramışlardır.”

{ وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ } “Allah’ın onları bir araya toplayacağı gün.” Yani Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrikler.

{ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا } “Sanki onlar dünyada kaldıklarını sanırlar.” Kabirlerde.

{ إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ } “Sadece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar.” Birbirlerini bazı yerlerde tanırırlar. Bazı yerlerde birbirlerini tanımazlar.

{ قَدْ خَسِرَ } “En büyük ziyana uğramışlardır.” Aldanmışlardır.

{الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ} “Allah’ın huzuruna çıkmayı yalanlayıp.” Ölüm-den sonra dirilişi yalanlayanlar dünya ve ahireti kaybetmekle.

{وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ} “Doğru yolu tutmamış olanlar.” İnkâr ve sapıklıktan kurtulup da.

وَأَمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ أَوْ نتَّوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46- “Onları uyardığımız şeylerin bir bölümünü sana göstersek de veya bundan önce seni vefat ettirsek de, sonunda onların dönüşü bizedir. O zaman Allah, onların yaptıklarına da tanıklık edecektir.”

{وَأَمَّا نُرِيَنَّكَ} “Sana göstersek de.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ} “Onları uyardığımız şeylerin bir bölümünü.” Azabın.

{أَوْ نتَّوَفَّيَنَّكَ} “Veya bundan önce seni vefat ettirsek de.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara vadettiğimiz azabın bir bölümünü sana göstermeden önce.

{فَالِإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ} “Sonunda onların dönüşü bizedir.” Ölümünden sonra.

{ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ} “O zaman Allah, onların yaptıklarına da tanıklık edecektir.” Hayır ve şerri.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Her ümmetin bir elçisi vardır. (Kıyâmet günü)elçileri yanlarına geldiğinde, onlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın, aralarında adaletle hüküm verilir.”

{وَلِكُلِّ أُمَّةٍ} “Her ümmetin vardır.” Her din ehlinin.

{ رَسُولٌ } “Bir elçisi.” Onları Allah’a ve Allah’ın dinine.

{ فَإِذَا جَاءَ } “(Kıyâmet günü) yanlarına geldiğinde.” Onlara.

{ رَسُولُهُمْ } “Elçileri.” Yalanladılar.

{ قُضِيَ بَيْنَهُمْ } “Aralarında hüküm verilir.” Onlar ile Resûlün arasınıda.

{ بِالْقِسْطِ } “Adaletle.” Adaletle. Kavmin helaki ve Resûlün kurtuluşu ile.

{ وَهُمْ لَا يَظْلُمُونَ } “Onlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın.” Hasenelerinden hiçbir şey eksiltilmez. Kötülüklerine de bir şey eklenmez.

﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

48- “Onlar, ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu vadedilen azap ne zaman gerçekleşecektir?’ demektedirler.”

{ وَيَقُولُونَ } “Onlar, demektedirler.” Her din ehli kendi resûllerine.

{ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ } “Bu vadedilen azap ne zaman gerçekleşecektir?” Bize vadettiğiniz.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsanız.” Eğer doğrulardan isen.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ

﴿٤٩﴾ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

49- “De ki: ‘Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.’ Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, (onu) ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{ لَا أَمْلِكُ } “Ben verebilirim.” Ben güç yetiremem.

{ لِنَفْسِي ضَرًّا } “Kendime bile, ne bir zarar.” Zararın bertaraf etmeyi.

{ وَلَا نَفْعًا } “Ne de bir yarar sağlayabilirim.” Yararı elde etmeyi.

{ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ } “Allah dilemedikçe.” Zarar ve yararı.

{ لِكُلِّ أُمَّةٍ } “Her toplumun vardır.” Her din ehli için vardır.

{ أَجَلٌ } “Bir süresi.” Mühleti ve vakti.

{ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ } “Süreleri geldiğinde.” Helak vakitleri geldiğinde.

{ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً } “(Onu) ne bir an erteleyebilirler.” Ecelin ardından bir saat kadar.

{ وَلَا يَسْتَفْتِدُونَ } “Ne de öne alabilirler.” Ecelden önce.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾

50- “De ki: ‘Söyler misiniz? Ya O’nun azabı size gece ya da gündüz gelirse, (o zaman ne yaparsınız)?’ Hele suçlular, azabın gelmesi için niçin acele ediyorlar?”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ } “Söyler misiniz? Ya O’nun azabı size gelirse, (o zaman ne yaparsınız)?” Allah’ın azabı.

{ بَيَاتًا } “Gece.” Geceleyin.

{ أَوْ نَهَارًا } “Ya da gündüz.” Nasıl edeceksiniz?

{ مَاذَا يَسْتَعْجِلُ } “Niçin acele ediyorlar?” Neyi acele istiyorlar?

{ مِنْهُ } “Azabın gelmesi için.” Allah’ın azabından.

{ الْمُجْرِمُونَ } “Hele suçlular.” Müşrikler.

اَنتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ أَمْتُمْ بِهِ آَلَنَ وَقَدْ كُنتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

51- “Siz, azap gerçekleştikten sonra mı, ona inanacaksınız? Yoksa şimdi mi? Hani siz, onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz?”

Dediler ki, iman edeceğiz. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اَنتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ } “Siz, azap gerçekleştikten sonra mı?” Diyor ki, size azap indirildiğinde mi?

{ أَمْتُمْ بِهِ } “Ona inanacaksınız.” Derler ki “Evet.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki, size denilir ki.

{ آَلَنَ } “Yoksa şimdi mi?” Azaba iman ediyorsunuz.

{ وَقَدْ كُنتُمْ بِهِ } “Hani siz, onun idiniz.” Azabı.

{ تَسْتَعْجِلُونَ } “Bir an önce gerçekleşmesini istiyor.” Bundan önce azapla alay ediyordunuz.

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

52- “Sonra zulmedenlere, ‘O halde, sürekli olan azabı tadın bakalım! Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı cezalandırılacaksınız?’ denilir.”

{ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } “Sonra zulmedenlere, denilir.” Ortak koşanlara.

{ ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ } “O halde, sürekli olan azabı tadın bakalım! cezalandırılacaksınız.” Ahirette.

{ إِلَّا بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ } “Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı?” Dünyada dediğiniz ve işlediğiniz eylemlerden.

وَيَسْتَنْبِئُكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

53- “Onlar, ‘Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?’ diye sana soruyorlar. De ki: ‘Evet! Rabbime andolsun ki o gerçektir. Çünkü siz, Allah’ı güçsüz bırakamazsınız!’”

{ وَيَسْتَبِشُّوكَ } “Onlar diye sana soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senden haber vermeni istiyorlar.

{ أَحَقُّ هُوَ } “Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?” Yani azap ve Kur’an.

{ قُلْ إِي وَرَبِّي } “De ki: Evet! Rabbime andolsun ki.” Evet ve Rabbime kasem olsun ki.

{ إِنَّهُ لَحَقُّ } “O gerçektir.” Gerçekleşecek olan yani azap doğrudur.

{ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ } “Çünkü siz, Allah’ı güçsüz bırakamazsınız!” Allah Teâlâ’nın azabından kaçıcı değilsiniz.

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

54- “(O gün inkârla) zulmeden herkes yeryüzündeki bütün servete sahip olsa, (azaptan kurtulmak için) bunları feda eder. Ve azabı görünce için için yanarlar. Aralarında adaletle hüküm verilir, onlar haksızlığa uğratılmazlar.”

{ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ } “(O gün inkârla) zulmeden herkes sahip olsa, (azaptan kurtulmak için).” Allah’a ortak koşan.

{ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ } “Yeryüzündeki bütün servete ... bunları feda eder” Kendi nefsi Allah’ın azabından kurtarmak için yeryüzündeki her şeyi fidye olarak verir.

{ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ } “İçin için yanarlar.” Liderleri pişmanlıklarını sefillerden gizlerler.

{ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ } “Ve azabı görünce.” Azabı gördükleri esnada.

{ وَقُضِيَ بَيْنَهُم } “Aralarında hüküm verilir.” Kendileri ile sefiller arasında.

{ بِالْفَسْطِ } “Adaletle.” Ve adaletle.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } “Onlar haksızlığa uğratılmazlar.” İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez ve kötülüklerine hiçbir şey eklenmez.

آلَا إِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

55- “İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah’ındır. Dikkat edin, Allah’ın vaadi gerçektir. Ama onların çoğu bilmezler.”

{ آلَا إِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah’ındır.” Mahlukatlar ve harikuladelikler.

{ وَوَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ } “Dikkat edin, Allah’ın vaadi gerçektir.” Ölüm-den sonra diriliş gerçekleşecektir.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } “Ama onların çoğu bilmezler.” Tasdik ey-lemeler.

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

56- “O, diriltir, öldürür ve yalnız O’na döneceksiniz.”

{ هُوَ يُحْيِي } “O, diriltir.” Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } “Öldürür.” Dünyada.

{ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } “Ve yalnız O’na döneceksiniz.” Ölümün ardından.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57- “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, kalplerinizdeki (hastalığa) bir şifa ve mü’minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

- { قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ } “Size bir öğüt, gelmiştir.” Yasaklama.
 { مِنْ رَبِّكُمْ } “Rabbinizden.” İçinde bulunduğunuz durumdan.
 { وَشِفَاءٌ } “Bir şifa.” Açıklama.
 { لِمَا فِي الصُّدُورِ } “Kalplerinizdeki (hastalığa).” Körlüğe.
 { وَهُدًى } “Bir hidayet.” Sapıklıktan kurtuluş.
 { وَرَحْمَةٌ } “Ve rahmet.” Azaptan.
 { لِلْمُؤْمِنِينَ } “Ve mü’minler için.”

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

58- “De ki: O halde onlar, Allah’ın lütuf ve rahmetiyle, işte bununla sevininler! Çünkü bütün bunlar, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ashabına.
 { بِفَضْلِ اللَّهِ } “Allah’ın lütuf.” Size kendisiyle ikramda bulunduğu Kur’an.

{ وَبِرَحْمَتِهِ } “Ve rahmetiyle.” Sizi muvaffak kıldığı İslam.
 { فَبِذَلِكَ } “İşte bununla.” Kur’an ve İslam ile.
 { فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ } “O halde onlar, sevininler! Çünkü bütün bunlar, daha hayırlıdır.” Yani Kur’an ve İslam.
 { مِمَّا يَجْمَعُونَ } “Onların biriktirdiklerinden.” Yahudilerin ve müşriklerin biriktirdikleri mallardan.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ اللَّهُ آذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

59- “De ki: ‘Baksanıza, Allah’ın size rızık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını helal bir kısmını haram kıldınız.’ De ki: ‘Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi ya da Allah’a iftira mı ediyorsunuz?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line.

{ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ } “Baksanıza, Allah’ın size indirdiği şeylerin.” Allah Teâlâ’nın sizler için yarattığı şeyler.

{ مِنْ رِزْقٍ } “Rızık olarak.” Ekin ve hayvanlar.

{ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ } “Kıldınız.” Dile getirdiniz ve yaptınız.

{ حَرَامًا } “Bir kısmını haram.” Hanımların faydalanmasını, yani Bahîre, Sâibe ve Hâm’dan faydalanmayı.

{ وَحَلَالًا } “Bir kısmını helal.” Erkekler için.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ أَلَا أَدْرِي أَفَرَأَى } “Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi?” Rabbiniz bunu mu emretti?

{ أَمْ عَلَى اللَّهِ } “Ya da Allah’a.” Aksine Allah Teâlâ’ya.

{ تَفْتَرُونَ } “İftira mı ediyorsunuz?” Yalan mı düzüyorsunuz.

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

60- “Allah’a yalanı iftira edenler kıyâmet gününü ne sanıyorlar? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.”

{ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ } “İftira edenler ne sanıyorlar?” İftira edenler.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ } “Allah’a yalanı.” Kendilerine ne yapılacağını.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ } “Kıyâmet gününü. Şüphesiz Allah lütuf sahibidir.” Lütuf.

{ عَلَى النَّاسِ } “İnsanlara karşı.” Azabı ertelemekle.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ } “Fakat onların çoğu şükretmezler.” Buna şükretmezler ve iman da etmezler.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ
إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَغْرُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ
مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا
أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

61- “Ne halde bulunursan bulun, Kur’an’dan ne okursan oku ve hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken biz sizin yanınızda hazır bulunuruz! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinin gözünden kaçmaz. Ondan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki açık bir kitapta bulunmasın.”

{ وَمَا تَكُونُ } “Bulunursan bulun.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فِي شَأْنٍ } “Ne halde.” Bir durumda.

{ وَمَا تَتْلُوا } “Ne okursan oku.” Onlara.

{ مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ } “Kur’an’dan.” Sûre veya âyet.

{ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ } “Ve hangi ameli işlerseniz işleyin.” Hayır ve şerr.

{ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ } “Biz sizin yanınızda bulunuruz!” Durumunuz, okuyuşunuz ve eyleminiz.

{ شُهُودًا } “Hazır.” Bilen.

{ إِذْ تُفِيضُونَ } “Siz dalıp gitmişken.” Dalmış iken.

{ فِيهِ } “Ona.” Kur’an hakkında yalanlama ile.

{ وَمَا يَغْرُبُ } “Gözünden kaçmaz.” Gayb olmaz.

{ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ } “Zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinin.” Kul-ların amellerinden dişi kırmızı karınca ağırlığınca.

{ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ } “Ne yerde ne gökte. On-
dan daha küçük.” Bundan daha hafifi.

{ وَلَا أَكْبَرَ } “Veya daha büyük.” Bundan daha ağırı.

{ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } “Hiçbir şey yoktur ki açık bir kitapta bulunma-
sın.” Levh-i Mahfuz’da yazılmış olmasın.

﴿٦٢﴾ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

62- “Dikkat edin, Allah’ın veli (kulları) için korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de.”

{ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ } “Dikkat edin, Allah’ın veli (kulları) için.” Mü’min-
lere.

{ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } “Korku yoktur.” Karşılarına çıkacak olan azap-
larda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } “Onlar üzülmeyecekler de.” Geride bıraktıkları
şeylerde.

﴿٦٣﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

63- “Çünkü onlar, iman edip sakınmış kimselerdir.”

Ardından Allah Teâlâ onların kimler olduğunu açıklamak üzere
şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “Çünkü onlar, iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ } “Sakınmış kimselerdir.” Küfür, şirk ve ahlaksızlık-
lardan.

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ
ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

64- “Onlar için dünya hayatında da ahirette de müjde vardır. Allah’ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Onlar için dünya hayatında da müjde vardır.” Gördükleri sâlih rüyalar yada onlara gösterilen şeylerle.

{ وَفِي الْآخِرَةِ } “Ahirette de.” Cennette.

{ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz.” Cennet ile.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Müjde.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Bol bir kurtuluş. Cenneti ve içindekileri elde ettiler. Cehennem azabından ve cehennemde bulunan şeylerden kurtuldular.

وَلَا يَخْرُجُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

65- “Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük, Allah’ındır. O, hakkıyla işitendir, bilendir.”

{ وَلَا يَخْرُجُكَ } “Seni üzmesin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ قَوْلُهُمْ } “Onların sözleri.” Onların seni yalanlamaları.

{ إِنَّ الْعِزَّةَ } “Çünkü üstünlük.” Kudret ve güç.

{ لِلَّهِ جَمِيعًا } “Bütün Allah’ındır.” Onların yok oluşu.

{ هُوَ السَّمِيعُ } “O, hakkıyla işitendir.” Onların sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” Eylemlerini ve cezalarını.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah’ındır. Allah’tan başkasına tapanlar, gerçekte ortak koştuklarına uymuyorlar, sadece zanna uyuyorlar ve yalandan başka bir şey söylemiyorlar.”

{ الْآ إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ } “Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah’ındır.” Yaratılmışların sahibidir. O onları dilediği şekilde dönüştürür.

{ وَمَا يَتَّبِعُ } “Gerçekte uymuyorlar.” İbadet etmiyorlar.

{ الَّذِينَ يَدْعُونَ } “Tapanlar.” İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ } “Allah’tan başkasına. Ortak koştuklarına.” Putlardan ilahlara.

{ إِنَّ يَتَّبِعُونَ } “Uyuyorlar.” İbadet etmiyorlar.

{ إِلَّا الظَّنَّ } “Sadece zanna.” Yakîne dayanmaksızın zann ile.

{ وَإِنْ هُمْ } “Söylemiyorlar.” Yani reisleri değildir.

{ إِلَّا يَخْرُصُونَ } “Ve yalandan başka bir şey.” Ayak takımlarına yalan söylemektedirler.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

67- “O, sizin için, içinde dinlenesiniz diye geceyi, aydınlatıcı olarak da gündüzü yaratandır. Kuşkusuz bunda, dinleyen bir toplum için ibretler vardır.”

{ هُوَ الَّذِي } “O” Yani ilahınız.

{ جَعَلَ لَكُمْ } “Sizin için, yaratandır.” Sizin için halk edendir.

{ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ } “İçinde dinlenesiniz diye geceyi.” Kendisinde istirahat bulasınız diye.

{ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا } “Aydınlatıcı olarak da gündüzü.” Gidiş ve geliş için aydınlatıcı olarak.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Kuşkusuz bunda.” Zikredilen şeyde.

{ لآيَاتٍ } “İbretler vardır.” İbretler.

{ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ } “Dinleyen bir toplum için.” Kur’an’ın öğütlerini dinleyen ve itaat eden bir kavim için.

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنَّ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Onlar, ‘Allah bir çocuk edindi.’ dediler. O, böyle bir şeyden uzaktır, çünkü O, kendi kendine yeterlidir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Bu konuda, elinizde hiçbir delil de yoktur! Buna rağmen, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?”

{ قَالُوا } “Onlar, dediler.” Mekke’nin kâfirleri.

{ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا } “Allah bir çocuk edindi.” Meleklerden kızlar edindi.

{ سُبْحَانَهُ } “O, böyle bir şeyden uzaktır.” Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ هُوَ الْغَنِيُّ } “Çünkü O, kendi kendine yeterlidir.” Çocuk ve ortak edinmeye gereksinimi bulunmamaktadır.

{ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur.” Mahlukatlar ve harikuladelikler.

{ إِنَّ عِنْدَكُمْ } “Elinizde yoktur.” Sizin katınızda bulunmamaktadır.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } “Hiçbir delil de.” Kitap ve kanıt.

{ بِهَذَا } “Bu konuda.” Allah Teâlâ’ya karşı dile getirdiğiniz yalanlarla.

{ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ } “Buna rağmen, Allah hakkında söylüyorsunuz!” Aksine sizler Allah Teâlâ’ya söylüyorsunuz.

{ مَا لَا تَعْلَمُونَ } “Bilmediğiniz şeyleri mi?” Bu yalanı.

قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

69- “De ki: ‘Allah’a karşı yalan uydurup iftira atanlar, asla kurtuluş eremezler!”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ } “İftira atanlar.” Yalan düzenler.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ } “Allah’a karşı yalan uydurup asla kurtuluş eremezler!” Allah Teâlâ’nın azabından kurtulamazlar ve emanda da olamazlar.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- “Dünyada az bir yararlanma vardır, sonra onların dönüşü bizdedir. Sonra biz, inkâr ettiklerinden dolayı, onlara çok şiddetli azabı tattıracağız!”

{ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا } “Dünyada az bir yararlanma vardır.” Dünyada azıcık yaşayacaklar.

{ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ } “Sonra onların dönüşü bizedir.” Ölümünden sonra.

{ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ } “Sonra biz, onlara çok şiddetli azabı tattıracağız!” Ağır.

{ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ } “İnkâr ettiklerinden dolayı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, Kur’an’ı inkârlarından ve Allah’a karşı yalan uydurmalarından ötürü.

وَإِنل عَلَيْهِم نَبَأُ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾

71- “Onlara Nûh’un haberini oku. Hani o, kavmine şöyle demişti: ‘Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah’ın âyetleri ile öğüt vermem size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allah’a güvenip dayanırım. Siz de ortak koştuklarınızla birlikte toplanıp, yapacağınız işi kararlaştırın da, işiniz başınıza dert olmasın. Sonra hükmünüzü bana uygulayın ve bana hiç fırsat da vermeyin!’”

{ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ } “Onlara oku.” Onlara oku.

{ نَبَأَ } “Haberini.” Haberini.

{ نُوحٍ } “Nûh’un.” Kur’an’da.

{ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّ كَذِبَ عَالِيكُمْ } “Hani o, kavmine şöyle demişti: ‘Ey kavmim! Eğer size ağır geliyorsa.’” Size büyük bir olay gibi geliyorsa.

{ مَقَامِي } “Benim aranızda bulunmam.” Makamımın uzunluğu ve mekanım.

{ وَتَذَكِّرِي } “Ve öğüt vermem.” Sizi uyarmam.

{ بَيِّنَاتٍ مِنَ اللَّهِ } “Allah’ın âyetleri ile.” Allah’ın azabından.

{ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ } “Bilin ki ben sadece Allah’a güvenip dayanırım.” Güvendim ve emrimi Allah Teâlâ’ya bıraktım.

{ فَاجْمَعُوا أَمْرَكُمْ } “Siz de birlikte toplanıp.” Söz ve bir iş üzere toplanınız.

{ وَشُرَكَاءُكُمْ } “Ortak koştuklarınızla.” İlahlarınızdan yardım isteyiniz.

{ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً } “Yapacağınız işi kararlaştırın da, işiniz başınıza dert olmasın.” Sözünüzü ve işinizi kendi nefislerinizle karıştırmayınız.

{ ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ } “Sonra hükmünüzü bana uygulayın.” Bana uygulayınız.

{ وَلَا تُنْظِرُونِ } “Ve bana hiç fırsat da vermeyin!” Ve mühlet de vermeyiniz.

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجِرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَامِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾

72- “Eğer (benim öğüdümünden) yüz çevirirseniz, ben sizden hiç bir karşılık istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah’a aittir, ben Müslümanlardan olmakla emrolundum.”

{ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ } “Eğer (benim öğüdümünden) yüz çevirirseniz.” Getirdiğim şeye iman etmekten yüz çevirirseniz,

{ فَمَا سَأَلْتُكُمْ } “Ben sizden istemiyorum.” İmandan.

{ مِنْ أَجْرٍ } “Hiç bir karşılık.” Bir ücret.

{ إِنْ أَجِرِيَ } “Benim ücretim.” İmana davet edişimin sevabı.

{ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَامِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Ancak Allah’a aittir, ben Müslümanlardan olmakla emrolundum.” Onların dini üzere Müslümanlar ile birlikte.

فَكَذَّبُوهُ فَتَبَايَعْنَا وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَعْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Kavmi onu yalanladılar. Bunun üzerine, Biz de onu ve gemide onunla birlikte bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. O uyarılanların sonunun nasıl olduğuna bir bak!”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Kavmi onu yalanladılar.” Yani Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın onlara getirdiği şeyi.

{ فَتَبَايَعْنَا } “Bunun üzerine, Biz de onu kurtardık.” Boğulmaktan.

{ وَمِنْ مَعَهُ } “Onunla birlikte bulunanları.” Mü’minleri.

{ فِي الْفُلِّ } “Gemide.” Gemide.

{ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ } “Ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık.” Halifeler ve yerin sakinleri.

{ وَأَعْرِفْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğ-duk.” Kitabımızı ve elçimiz Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ فَانْظُرْ } “Bir bak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ } “O uyarılanların sonunun nasıl olduğuna.” Resûllerin kendilerini ikaz ettiği ve onların da iman etmediği kişilerin sonuna bak.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

74- “Nûh’tan sonra yine kavimlerine peygamberler gönderdik; onlara açık mucizeler getirdiler. Ama onlar, daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Biz, sınırı aşanların kalplerini böyle mühürleriz.”

{ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ } “Nûh’tan sonra yine gönderdik.” Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helakinin ardından.

{ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Kavimlerine peygamberler. Onlara açık mucizeler getirdiler.” Emir, nehy ve alametler ile.

{ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } “Ama onlar, inanacak değillerdi.” Tasdik edici değillerdi.

{ بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce yalanladıklarına.” Bundan önce Misak gününde.

{ كَذَلِكَ } “Böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَطْبَعُ } “Biz mühürleriz.” Mühür vururuz.

{ عَلَىٰ قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ } “Sınırı aşanların kalplerini.” Helal ve haram konusunda.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- “Onlardan sonra da Musa’yı ve Harun’u mucizelerimizle Firavun’a ve ileri gelenlerine gönderdik Ama onlar, büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.”

{ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ } “Onlardan sonra da gönderdik.” Bu resûllerin ardından.

{ مُوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ } “Musa’yı ve Harun’u Firavun’a ve ileri gelenlerine.” Reislerine.

{ بَيِّنَاتٍ } “Mucizelerimizle.” Kitabımızla. Dokuz âyetimizle olduğu da söylenmiştir. Dokuz âyet; el, asa, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık, ürünlerde eksilme. Tams denilen şekil değişikliği de denilmiştir.

{ فَاسْتَكْبَرُوا } “Ama onlar, büyüklük tasladılar.” Kitaba, resûllere ve âyetlere iman etmekten kaçındılar.

{ وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ } “Ve günahkâr bir kavim oldular.” Müşrik bir kavim.

﴿ ٧٦ ﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ

76- “Onlar, katımızdan kendilerine gerçek (mucize) gelince, ‘Kuşkusuz bu, apaçık büyüdür!’ dediler.”

{ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا } “Onlar, katımızdan kendilerine gerçek (mucize) gelince.” Kitap, resûl ve âyetler.

{ قَالُوا إِنَّ هَذَا } “Kuşkusuz bu, dediler.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın getirdiği şey.

{ لَسِحْرٌ مُّبِينٌ } “Apaçık büyüdür.” Apaçık bir yalandır. Eğer “sahirun” şeklinde okunursa muradları Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) için o apaçık yalancı sihirbazdır olur.

قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ

﴿ ٧٧ ﴾ السَّاحِرُونَ

77- "Musa, 'Size gerçek gelmişken, böyle mi diyorsunuz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler kurtuluşa eremezler!' dedi."

{ قَالَ } "Dedi." Onlara.

{ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ } "Musa, hak böyle mi diyorsunuz?" Kitap, resûl ve âyetler.

{ لَمَّا جَاءَكُمْ } "Size gerçek gelmişken." Size geldiği anda.

{ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ } "Bu bir büyü müdür? Oysa kurtuluşa eremezler!" Kurtuluşa erişemez ve güven içinde olamaz.

{ السَّاحِرُونَ } "Büyücüler." Allah'ın azabından.

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُلْفِتَنَّا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ

78- "O zaman ileri gelenler dediler ki: 'Sen bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve böylece (kardeşinle birlikte) ülkede egemenliği ele geçirmek için mi geldin? Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!'"

{ قَالُوا } "O zaman ileri gelenler dediler ki." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a dediler.

{ أَجِئْنَا لِنُلْفِتَنَّا } "Sen bizi, çevirmek için mi geldin?" Çevirmek için mi?

{ عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا } "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan." Putlara ibadet edişten.

{ وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ } "Ve böylece (kardeşinle birlikte) egemenliği ele geçirmek." Mülk ve saltanatın size ait oluşu.

{ فِي الْأَرْضِ } "Ülkede." Mısır diyarında.

{ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ } "Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!" Tasdik edici değiliz.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾

79- "Firavun, 'Bütün usta sihirbazları bana getirin!' dedi."

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ } "Firavun, 'Bütün usta sihirbazları bana getirin!' dedi." Mahir sihirbazları.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى اَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Sihirbazlar gelince Musa onlara, 'Atacağınızı atın!' dedi."

{ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى اَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ } "Sihirbazlar gelince Musa onlara, 'Atacağınızı atın!' dedi." Asalarınızı ve iplerinizi.

فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

81- "Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: 'Sizin yaptığınız sihirdir; Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini başarıya ulaştırmaz!'"

{ فَلَمَّا أَلْقَوْا } "Onlar (iplerini) atınca." Asalarını ve iplerini.

{ قَالَ مُوسَى } "Musa dedi ki."⁵ Onlara.

{ مَا جِئْتُمْ بِهِ } "Sizin yaptığınız." Ortaya koyduğunuz şey.

{ السِّحْرُ } "Sihirdir." Bizzat sihirdir.

{ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ } "Allah onu boşa çıkaracaktır." Onu helak edecektir.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ } "Çünkü Allah başarıya ulaştırmaz!" Rız olamaz.

{ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ } "Bozguncuların işini." Sihirbazların eylemini.

وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

⁵ Hz. Musa'nın ismi tefsir metninde bir sonraki bölümde geçmesine rağmen biz anlamı gözeterek bu bölüme aldık. (cev.)

82- "Suçluların hoşuna gitmese de Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır!"

{وَيُحِقُّ اللَّهُ} "Allah ortaya çıkarır!" Allah Teâlâ dinini ortaya koyucudur.

{الْحَقُّ بِكَلِمَاتِهِ} "Sözleriyle gerçeği." Gerçekleştirmesiyle.

{وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ} "Suçluların hoşuna gitmese de." Müşrikler bunun gerçekleşmesinden nahoş olsalar da.

فَمَا أَمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَائِهِمْ أَنْ يَقْتُلَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ لِمَنْ
الْمُشْرِكِينَ

83- "Firavun ve çevresindeki ileri gelenlerin, kendilerine işkence yapmalarından korktukları için, kavminden bir grup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun, yeryüzünde gerçekten çok güçlüydü ve aşırı gidenlerdendi."

{فَمَا أَمَنَ} "İman etmedi." Tasdik etmedi.

{لِمُوسَىٰ} "Musa'ya." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şeyi.

{إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ} "Kavminden bir grup gençten başka kimse."

Firavun'un kavminden. Bu toplum babaları Kıpti, anneleri ise İsrail-oğullarından idi. Bunlar Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a iman ettiler.

{عَلَىٰ خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ} "Firavun ve çevresindeki ileri gelenlerin, korktukları için." Reislerinden.

{أَنْ يَقْتُلَهُمْ} "Kendilerine işkence yapmalarından." Kendilerini öldürmelerinden.

{وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ} "Çünkü Firavun, gerçekten çok güçlüydü." Muhalif idi.

{فِي الْأَرْضِ} "Yeryüzünde." Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{ وَأَنَّهُ لَمِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ve aşırı gidenlerdendi.” Müşriklerden idi.

وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾

84- “Musa, ‘Ey kavmim! Allah’a inanmış ve kendinizi O’na teslim etmişseniz, o halde, O’na güvenip dayanın!’ dedi.”

{ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنتُمْ مُسْلِمِينَ } “Musa, ‘Ey kavmim! Allah’a inanmış ve kendinizi O’na teslim etmişseniz, o halde, O’na güvenip dayanın!’ dedi.” Müslümanlar idiyseniz.

فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾

85- “Onlar dediler ki: ‘Biz, yalnızca Allah’a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bize, o zalim toplumun elinden işkence çekirtme!’”

{ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Onlar dediler ki: ‘Biz, yalnızca Allah’a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bize, o zalim toplumun elinden işkence çekirtme!’” Müşriklerin elinden. Yani onları bize musallat kılma ki onlar kendilerinin hak, bizlerin de bâtil üzere olduğunu zannetmektedirler.

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

86- “Sevgi ve şefkatle, bizi, o inkârcı toplumdan kurtar!”

{ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ } “Sevgi ve şefkatle, bizi, o inkârcı toplumdan kurtar!” Firavun ve kavminden.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾

87- “Biz Musa’ya ve kardeşine şöyle vahyettik: ‘Siz ikiniz, kavminiz için Mısır’da oturacak evler yapın. (Ey İsrailoğulları!) Evlerinizi

namaz kılma yeri edinin. Namazı da dosdoğru kılın. Mü'minlere de (kurtulacaklarını) müjdele!"

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ } "Biz Musa'ya ve kardeşine şöyle vahyettik." Harun ('aleyhi's-selâm)'a.

{ أَنْ تَبَوَّآ } "Siz ikiniz, yapın." Edinin.

{ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ يُثُونَا } "Kavminiz için Mısır'da oturacak evler." Evin ortasında mescidler.

{ وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ } "(Ey İsrailoğulları!) Evlerinizi edinin." Mescidlerinizi.

{ قِبْلَةً } "Namaz kılma yeri." Kible yönüne.

{ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ } "Namazı da dosdoğru kılın." Beş vakit namazı.

{ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ } "Mü'minlere de (kurtulacaklarını) müjdele!" Yardım, necat/kurtuluş ve cennet ile.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

88- "Musa dedi ki: 'Ey Rabbimiz! Firavun'a ve ileri gelenlerine dünya hayatına süs olan zenginliği ve bir takım malları veren sensin. Ey Rabbimiz! (Bir takım zayıfları) senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et ve kalplerini sıkıştır. Çünkü onlar, can yakıcı azabı görünceye kadar iman etmezler!"

{ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا } "Musa dedi ki: 'Ey Rabbimiz!'" Ey Rabbimiz.

{ إِنَّكَ آتَيْتَ } "Veren sensin." Bahşeden.

{ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ } "Firavun'a ve ileri gelenlerine." Reisleri.

{ زِينَةً } "Süs olan zenginliği." Süsü.

{ وَأَمْوَالًا } “Ve bir takım malları.” Çokça.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا } “Dünya hayatına. Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ لِيُضِلُّوا } “(Bir takım zayıfları) saptırsınlar diye mi?” Bununla kullarını.

{ عَنْ سَبِيلِكَ } “Senin yolundan.” Dininden ve sana itaat edişten.

{ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَيَّ أَمْوَالَهُمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ } “Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et ve kalplerini sıkıştır.” Onların kalplerini koru.

{ فَلَا يُؤْمِنُوا } “İman etmezler!” Asla iman etmeyecekler.

{ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ } “Çünkü onlar, can yakıcı azabı görünceye kadar.” Boğulmayı.

قَالَ قَدْ أُجِيبْتُ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- “Allah dedi: ‘İkinizin duası da kabul olundu. Öyleyse dosdoğru olun ve sakın bilmeyenlerin yoluna uymayın!’”

{ قَالَ } “Allah dedi.” Allah Teâlâ Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a ve Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ قَدْ أُجِيبْتُ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا } “İkinizin duası da kabul olundu. Öyleyse dosdoğru olun.” İman, Allah Teâlâ’ya taat ve risaletin tebliği üzere.

{ وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ } “Ve sakın yoluna uymayın!” Dinine.

{ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmeyenlerin.” Allah Teâlâ’yı birlemeyi bilmeyen O’nu tasdik eylemeyenlerin, yani Firavun ve kavmi.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا
حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْعَرَقُ قَالَ أُمِنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو

إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

90- “Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve ordusu zulmetmek ve saldırmak için onların peşine düştü. Sonunda boğulmak üzereyken Firavun, ‘İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de Müslümanlardanım!’ dedi.”

{ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآءِيلَ } “Biz, İsrailoğullarını geçirdik.” Geçirdik.

{ الْبَحْرَ فَأَتَّبَعَهُمْ فَرَعَوْنُ وَجُودُهُ } “Denizden. Firavun ve ordusu onların peşine düştü.” Onların ardından Firavun ve topluluğu gitti.

{ بَغْيًا } “Zulmetmek.” Sözde.

{ وَعَدُوا } “Ve saldırmak için.” Onları öldürmeyi dileyerek.

{ حَتَّى إِذَا أَذْرَكَهُ الْعُرْقُ } “Sonunda boğulmak üzereyken.”⁶ Su onun ağzına kadar çıkmışken.

{ قَالَ أَمُنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَآءِيلَ } “Firavun, İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, dedi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve ashabının.

{ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Artık ben de Müslümanlardanım.” Müslümanlarla birlikte onların dini üzereyim.

﴿ ٩١ ﴾ أَلَمْ يَكُنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

91- “(O zaman, Allah ona), ‘Şimdi mi (inaniyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!’”

Bunun üzerine Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ أَلَمْ يَكُنْ } “(O zaman, Allah ona), ‘Şimdi mi (inaniyorsun)?” Boğulmanın ardından mı iman ediyorsun?

{ وَقَدْ عَصَيْتَ } “Oysa isyan etmiş.” Allah’ı inkâr etmiştin.

{ قَبْلُ } “Daha önce.” Boğulmadan önce.

⁶ Tefsir metninde “edrekehu’l-ğaraku (boğulmak üzereyken)” ibaresi bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ } “Bozgunculardan olmuştun!” Mısır yurdunda öldürme, şirk koşma ve Allah Teâlâ’dan başkasına dua edişle.

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ
عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92- “Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki senden sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insanların çoğu, bizim âyetlerimizden habersizdir!”

{ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ } “Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki.” Seni zırhınla birlikte atacağız.

{ لَتَكُونَ } “Olasın.” Ta ki olasın diye.

{ لِمَنْ خَلَقَكَ } “Senden sonra geleceklere.” Kâfirlere.

{ آيَةً } “İbret.” İbret olasın. Senin sözüne uymasınlar ve senin ilah olmadığını bilsinler.

{ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ } “Çünkü insanların çoğu.” Yani kâfirler.

{ عَنْ آيَاتِنَا } “Bizim âyetlerimizden.” Kitabımızdan ve resûlümüzden.

{ لَغَافِلُونَ } “Habersizdir.” İnkâr edicidirler.

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ مَبْوَأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا
اِخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93- “Andolsun ki biz İsrailoğullarını iyi bir yere yerleştirmiş ve onlara güzel rızıklar vermiştik. Bundan sonra, onlar kendilerine bilgi gelinceye kadar görüş ayrılığına düşmediler. Ama Rabbin, kıyâmet günü, görüş ayrılığına düştükleri konularda, aralarında hüküm verecektir.”

{ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا } “Andolsun ki biz yerleştirmiş.” İndirdik.

{ بَنِي إِسْرَءِيلَ مَبُوءًا صَدِيقٍ } “İsrailoğullarını iyi bir yere.” Değerli bir yere, Ürdün ve Filistin topraklarına.

{ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } “Ve onlara güzel rızıklar vermiştik.” Bildircın eti, kudret helvası ve ganimetler.

{ فَمَا اخْتَلَفُوا } “Bundan sonra, görüş ayrılığına düşmediler.” Yahudiler ve Hıristiyanlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an konusunda.

{ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ } “Onlar kendilerine bilgi gelinceye kadar.” Kendi kitaplarındaki Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özellikleri ve nitelikleri hakkındaki açıklamalar.

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Ama Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَقْضِي بَيْنَهُمْ } “Aralarında hüküm verecektir.” Yahudiler ile Hıristiyanlar arasında.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ } “Kıyâmet günü, düştükleri konularda.” Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } “Görüş ayrılığına.” Muhalefet ettikleri.

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾

94- “Eğer sana indirdiğimizden kuşku duyuyorsan, senden önce kitabı okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden gerçek gelmiştir. Öyleyse sakın kuşkuya düşenlerden olma.”

{ فَإِنْ } “Eğer.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ } “Sana indirdiğimizden kuşku duyuyorsan.”⁷ Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile sana indirdiğimiz şeyden yani Kur’an’dan.

⁷ “Kün-te” lafza-i ilahîsi tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ فَسَلِّ الَّذِينَ يَفْرُقُونَ الْكِتَابَ } “Kitabı okuyanlara sor.” Yani Tevrat’ı okuyanlara.

{ مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce.” Abdullah ibn Selam ve ashabına. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bundan kuşku duymadığından soru sormazdı. Ancak Allah Teâlâ bu buyruğuyla kavmini murad etmiştir.

{ لَقَدْ جَاءَكَ } “Andolsun ki sana gelmiştir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbinden gerçek.” Yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) öncekilerin haberini kendisinde barındıran Kur’an ile.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ } “Öyleyse sakın kuşkuya düşenlerden olma.” Kuşkuya düşenlerden.

﴿ ٩٥ ﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بَيَاتٍ اللَّهِ فَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

95- “Öyleyse Allah’ın âyetlerini yalanlayanlardan olma. Yoksa ziyana uğrayanlardan olursun.”

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بَيَاتٍ اللَّهِ } “Öyleyse Allah’ın âyetlerini yalanlayanlardan olma.” Allah’ın Kitabını ve Resûlünü.

{ فَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Yoksa ziyana uğrayanlardan olursun.” Nefsinle aldananlardan olursun.

﴿ ٩٦ ﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ

96- “Üzerine Rabbinin (azap) sözü hak olanlar inanmazlar.”

{ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ } “Hak olanlar.” Vacip olanlar.

{ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ } “Üzerine Rabbinin (azap) sözü.” Azap sözü.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “İnanmazlar.” Allah’ın ilminde.

﴿ ٩٧ ﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

97- “Onlara, bütün mucizeler gelmiş olsa bile, can yakıcı azabı görünceye kadar (inanmazlar).”

{ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ } “Onlara, bütün mucizeler gelmiş olsa bile.” Senden istedikleri şeyler onlara gelse.

{ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ } “Can yakıcı azabı görünceye kadar (inanmazlar).” Bedir, Hayber ve Ahzab Savaşı.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةً أَمِنَتْ فَتَنْفَعَهَا إِيْمَانُهَا إِلَّا قَوْمُ يُنُسَ لَمَّا أَمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ ﴿٩٨﴾

98- “(Azap gelince) iman edip, imanı kendilerine yarar sağlayan bir kasaba (halkı) var mıdır? Yalnız Yûnus’un kavmi vardır ki onlar azap gelince iman ettikleri zaman biz kendilerinden dünya hayatında aşağılayıcı azabı kaldırmış ve onları (dünya varlıklarından) bir süre daha yararlandırmıştık.”

{ فَلَوْلَا كَانَتْ } “Var mıdır?” Olsaydı ya.

{ قَرْيَةً أَمِنَتْ } “(Azap gelince) iman edip, bir kasaba.” Bir kasaba ehli azabın indirilişi esnasında iman etti.

{ فَتَنْفَعَهَا إِيْمَانُهَا } “İmanı kendilerine yarar sağlayan (halkı).” Buyuruyor ki, azabın indirilişi anında imanları onlara fayda vermedi.

{ إِلَّا قَوْمُ يُنُسَ } “Yalnız Yûnus’un kavmi vardır ki.” Onların imanı fayda verdi.

{ لَمَّا أَمَنُوا } “Onlar azap gelince iman ettikleri zaman.” İman ettiklerinde.

{ كَشَفْنَا } “Biz kaldırmış.” Çevirmiştik.

{ عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ } “Kendilerinden aşağılayıcı azabı.” Şiddetli azabı.

{ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ } “Dünya hayatında. Ve onları (dünya varlıklarından) bir süre daha yararlandırmıştık.” Onlara azap etmek sizin ölüm anına kadar bıraktık.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ
النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

99- “Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi. Yoksa sen mü’min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?”

{ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ } “Eğer Rabbin dileseydi.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا } “Yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi.” Kâfirlerin bütünü.

{ أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ } “Yoksa sen mü’min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?” İnsanları zorlayacak mısın?

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

100- “Allah’ın izni olmadan, hiçbir kimse iman edemez. O, (inkâr) pisliğini, akıllarını kullanmayanların üzerine koyar!”

{ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ } “Hiçbir kimse.” Kâfir bir nefis.

{ أَنْ تُؤْمِنَ } “İman edemez.” Allah’a.

{ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ } “Allah’ın izni olmadan.” Allah’ın iradesi ve tevfi-kiyle.

{ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ } “O, (inkâr) pisliğini, koyar!” Yalanlamayı bırakır.

{ عَلَى الَّذِينَ } “Üzerine.” Şu kimselerin kalplerine.

{ لَا يَعْقِلُونَ } “Akıllarını kullanmayanların.” Allah Teâlâ’yı birlemeyi. Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in iman etmesini çokça istediği ancak Allah’ın iman etmesini murad etmediği Ebû Tâlib’in durumu hakkında nâzil olmuştur.

قُلْ اَنْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ
عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

101- “De ki: ‘Göklerde ve yerde olanlara bir bakın!’ Ancak, inanmayacak bir topluma, mucizeler ve uyarılar bir yarar sağlamaz.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اَنْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde olanlara bir bakın.” Güneş, ay ve yıldızlara.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Yerde olan ağaçlara, hayvanlara, dağlara, denizlere bütün hepsi sizin için âyettir. Ardından sonra şöyle buyurdu:

{ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ } “Mucizeler ve uyarılar bir yarar sağlamaz.” Elçiler.

{ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ } “Ancak, inanmayacak bir topluma.” Allah’ın ilminde inanmamış olan.

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

102- “Onlar, kendilerinden önce gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini mi bekliyorlar? De ki: ‘Öyleyse bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!’”

{ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ } “Onlar, mi bekliyorlar?” Kendileri için bir âyetin olmasını mı bekliyorlar?

{ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا } “Gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini.” Geçenlerin azabı.

{ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden önce.” Kâfirlerden.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فَانْتَظِرُوا } “Öyleyse bekleyin.” Azabın inişini ve helakimi.

{ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ } “Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!”
Size azabın inişini ve helakinizi.

﴿ ١٠٣ ﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ

103- “Sonra biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz. İşte böyle, mü'minleri kurtarmamız, üzerimize gerçekten bir borçtur!”

{ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا } “Sonra biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarıyoruz.” Kavimlerinin helakinin ardından resûlleri.

{ كَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ حَقًّا } “Gerçekten bir borçtur.” Vacip olarak.

{ عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü'minleri kurtarmamız, üzerimize.” Resûllerle birlikte.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ إِلَّاهَ
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ

﴿ ١٠٤ ﴾ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

104- “De ki: ‘Ey insanlar! Benim dinim hakkında şüphe içinde iseniz; bilin ki ben Allah’ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam; fakat ancak sizin canınızı alacak olan Allah’a kulluk ederim. Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي } “Benim dinim hakkında şüphe içinde iseniz.” İslam dini hakkında.

{ فَلَا أَعْبُدُ إِلَّاهَ } “Bilin ki ben sizin taptıklarınıza tapmam.”
Dua ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’ı bırakıp da.” Putları.

{ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ } “Fakat ancak sizin canınızı alacak olan Allah’a kulluk ederim.” Ruhlarınızı kabzeyleyen, ölümünüzün ardından sizi diriltten.

{ وَأَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Çünkü bana mü’minlerden olmam emredildi.” Mü’minlerin dini üzere, mü’minlerle birlikte.

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

105- “Yüzünü hanîf olarak gerçek dine çevir ve sakın Allah’a ortak koşanlardan olma!”

{ وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ } “Yüzünü gerçek dine çevir.” Dinini ve ameli salt olarak Allah Teâlâ’ya özgü kıl.

{ حَنِيفًا } “Hanîf olarak.” Müslüman olarak.

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ve sakın Allah’a ortak koşanlardan olma!” Müşriklerin dini üzere müşriklerle birlikte olma.

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106- “Allah’tan başka; sana ne yarar ne de zarar veremeyecek olan şeylere tapma! Eğer böyle yaparsan, sen de hiç şüphesiz zulmedenlerden olursun!” (denildi).”

{ وَلَا تَدْعُ } “Tapma.” İbadet etme.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ } “Allah’tan başka; sana ne yarar veremeyecek olan şeylere.” Dünyada ve ahirette ibadet edecek olursan yarar vermeyecek.

{ وَلَا يَضُرُّكَ } “Ne de zarar.” Eğer ibadet etmezsen zarar vermeyecek olan.

{ فَإِنْ فَعَلْتَ } “Eğer böyle yaparsan.” İbadet edersen.

{ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ } “Sen de hiç şüphesiz zulmedenlerden olursun, (denildi).” Kendi nefesine zarar verenlerden.

وَأَنْ يَمْسَسَكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَأَنْ يُرَدِّكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

107- “Eğer Allah, sana bir zarar dokundursa, onu yine O’ndan başka kaldıracak yoktur. Eğer sana bir hayır dilese, O’nun lütfunu geri çevirecek de yoktur. O, lütfunu, kullarından dilediğine verir. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ وَأَنْ يَمْسَسَكَ } “Eğer sana dokundursa.” Sana isabet ettirirse.

{ اللَّهُ بِضُرٍّ } “Allah, bir zarar.” Hoşlanmayacağın bir durum ve şiddet.

{ فَلَا كَاشِفَ لَهُ } “Onu yine kaldıracak yoktur.” Zararı kaldıracak hiç bir kimse bulunmamaktadır.

{ إِلَّا هُوَ وَأَنْ يُرَدِّكَ } “O’ndan başka. Eğer sana dilese.” Sana isabet ettirirse,

{ بِخَيْرٍ } “Bir hayır.” Kendisiyle sevineceğin bir durum ve nimet ile.

{ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ } “O’nun lütfunu geri çevirecek de yoktur.” Bağışını engelleyecek hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ يُصِيبُ بِهِ } “O, lütfunu, verir.” Fazlı özgü kılar.

{ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ } “Kullarından dilediğine.” Buna ehil olacak olan kimseyi.

{ وَهُوَ الْغَفُورُ } “O, çok bağışlayan.” Tevbe edenin kusurlarını örten.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat edene.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾

108- “De ki: ‘Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek geldi. Artık, doğru yola giren, kendisi için girmiş olur. Doğru yoldan sapan da kendi zararına sapmış olur. Ben sizin üzerinize vekil değilim.”

{ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ } “De ki: ‘Ey insanlar.” Ey Mekke ehli.

{ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ } “İşte size gerçek geldi.” Kitap ve Resûl.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ اهْتَدَى } “Rabbinizden. Artık, doğru yola giren.” Kitap ve Resûl ile.

{ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ } “Kendisi için girmiş olur.” Yani sevabını.

{ وَمَنْ ضَلَّ } “Doğru yoldan sapan da.” Kitabı ve Resûlü inkâr eden.

{ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِ } “Kendi zararına sapmış olur.” Yani bunun cinayeti kendi üzerinedir.

{ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ } “Ben sizin üzerinize vekil değilim.” Kefil değilim. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

﴿١٠٩﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

109- “Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”

{ وَاتَّبِعْ } “Uy.” Ey Muhammed.

{ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ } “Sana vahyolunana.” Sana Kur’an’da risaletin tebliği hususunda emredilen şeye.

{ وَاصْبِرْ } “Ve sabret.” Buna sabret.

{ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ } “Allah hükmünü verinceye kadar.” Sizinle onlar arasında onların Bedir Savaşı’nda öldürülmeleri ve helak edilmeleri.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ } “Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.” Onların helakine ve berikilerin yardımına hükmetmekle.

İçinde Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekki'dir. Âyet sayısı 123, sözcük sayısı 1.625 ve harf sayısı ise 6.905'tir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

الرَّ كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾

1- “Elif, Lâ, Râ. Bu bir kitaptır ki âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra tam hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından açıklanmıştır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hûd Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{الرَّ} “Elif, Lâ, Râ.” Buyuruyor ki, ben Allah'ım görürüm. Bunun kendisiyle yemin edilen bir sözcük olduğu da söylenmiştir.

{كِتَابٌ} “Bu bir kitaptır ki.” Bu kitap yani Kur'an.

{أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ} “Âyetleri sağlamlaştırılmış.” Helal ve haram, emir ve nehy ile sağlamlaştırılmış ve nesh edilmemiştir.

{ثُمَّ فُصِّلَتْ} “Sonra açıklanmıştır.” Açıklanmıştır.

{مِنْ لَدُنْ} “Tarafından.” Katından.

{ حَكِيم } “Tam hüküm ve hikmet sahibi.” Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle hakimdir.

{ خَبِيرٌ } “Ve her şeyden haberdar olan Allah.” İbadet eden ile ibadet etmeyenden.

﴿ ٢ ﴾ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ

2- “Ta ki Allah’tan başkasına kulluk etmeyesiniz. Ben, size O’nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.”

{ لَا تَعْبُدُوا } “Ta ki kulluk etmeyesiniz.” Birlemeyesiniz diye.

{ إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ } “Allah’tan başkasına. Ben, size O’nun tarafından gönderilmiş.” Allah katından.

{ نَذِيرٌ } “Bir uyarıcı.” Ateşten.

{ وَبَشِيرٌ } “Ve bir müjdeciyim.” Cennet ile.

وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿ ٣ ﴾

3- “Hem Rabbinizin bağışlamasını isteyin! Sonra O’na tevbe edin ki sizi belli bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve (ahirette) her fazilet sahibine mükâfatını versin. Eğer yüz çevirseniz o zaman ben, sizin için büyük bir günün azabından korkarım!”

{ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ } “Hem Rabbinizin bağışlamasını isteyin.” Rabbinizi birleyiniz.

{ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ } “Sonra O’na tevbe edin ki.” O’na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{ يُمَتِّعْكُمْ } “Sizi yaşatsın.” Sizi bir yaşamla yaşatsın.

{ مَتَاعًا حَسَنًا } “Güzel bir şekilde.”¹ Azapsız bir şekilde.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Bilinen bir vakte kadar. Yani ölüme kadar.

{ وَنُؤْتِ } “Ve (ahirette) versin.” Bahşetsin.

{ كُلِّ ذِي فَضْلٍ } “Her fazilet sahibine.” İslam’da.

{ فَضْلُهُ } “Mükâfatını.” Ahirette sevabını.

{ وَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer yüz çevirirseniz.” İman ve tevbeden.

{ فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “O zaman ben, sizin için korkarım.” Sizin başınıza geleceği bilirim.

{ عَذَابٍ يَوْمٍ كَبِيرٍ } “Büyük bir günün azabından.” Büyük/dehşetengiz.

إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

4- “Sonunda dönüşünüz ancak Allah’adır. O, her şeye kadirdir.”

{ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ } “Sonunda dönüşünüz ancak Allah’adır.” Ölüm-den sonra.

{ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “O, her şeye kadirdir.” Sevap verişe ve cezalandırmaya.

أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5- “Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber’den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar. Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da, (Allah) onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, kalplerin özünü bilendir.”

¹ “Metaen” lafza-i ilahîsi tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme ekledik.

{ *آلَا إِنَّهُمْ* } “*Dikkat edin, onlar (o münafıklar).*” Yani Ahnes ibn Şureyk ve ashabı.

{ *يَتَنَوْنَ صُدُورَهُمْ* } “*Göğüslerini çeviriyorlar.*” Kalplerinde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e kini ve düşmanlığı gizliyorlar.

{ *لَيَسْتَخْفُوا مِنْهُ* } “*Peygamber’den gizlenmek için.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı sevgi izhar etmek ve onunla sohbet edip aynı ortamda bulunmak suretiyle O’na karşı buğzlarını ve düşmanlıklarını gizlemektedirler.

{ *آلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ* } “*Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da.*” Elbiseleriyle başlarını örtmektedirler.

{ *يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ* } “*(Allah) onların gizlediklerini de bilir.*” Kendileriyle kalplerinde gizledikleri şeyleri.

{ *وَمَا يُعْلِنُونَ* } “*Açığa vurdıklarını da.*” Savaşma, cefada bulunma. Muhabbet ve aynı mecliste oturup sohbette bulunma olduğu da söylenmiştir.

{ *إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ* } “*Çünkü O, kalplerin özünü bilendir.*” Kalplerde bulunan hayır ve şerri.²

² a) İmam Buhârî İbn Cüreyc vasıtasıyla Muhammed ibn Abbad ibn Cafer’den şöyle dediğini rivayet eder: “Ben İbn Abbâs’ın âyeti (*آلَا إِنَّهُمْ يَتَنَوْنَ صُدُورَهُمْ*) ‘*Dikkatli olun, onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor.*’ şeklinde okuduğunu işittim. Ben İbn Abbâs’a bunu sordum da, o cevaben: ‘Birtakım insanlar vardı ki, bunlar helaya gidip de avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından ve kadınlarıyla cinsî münasebet yapıp da yine avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından utanıyorlardı. İşte bu âyet onlar hakkında indi’ dedi.” Buhârî, Amr ibn Dinar’dan aktardığı diğer bir rivayetinde ise şöyle der: “Amr ibn Dinar dedi ki: ‘İbn Abbâs bu âyeti (*آلَا إِنَّهُمْ يَتَنَوْنَ صُدُورَهُمْ لَيَسْتَخْفُوا مِنْهُ* *آلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ*) ‘*Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber’den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar. Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da*’ şeklinde kıraat ediyordu.” Amr ibn Dinar’dan başkası da İbn Abbâs’tan “*Yesteğşune*” şeklinde “*Yugattune ruusehum/ başlarını örterler*” şeklinde okuduğunu söyledi. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, (*آلَا إِنَّهُمْ يَتَنَوْنَ صُدُورَهُمْ*) “*Dikkatli olun, onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor.*” buyruğu bâbı, 4681, 4682 ve 4683 nolu hadisler.

b) Muhammed ibn Abbad, İbn Abbâs'ın âyeti (تَتَّوْنُ) "Tesnevni" şeklinde kıraat ettiğini işittiğini haber vermektedir. *Tesnevni* sözcüğü "İsnevna" fiilinin muzarisi olmuş olur İbn Abbâs'ın bu kıraati ile cumhurun kıraati anlam bakımından son derece birbirine yakındır. Ancak İbn Abbâs'ın kıraatinde mübalağa anlamı da bulunmaktadır. Buna göre âyetin anlamı şöyle olmuş olur: (أَلَا إِنَّهُمْ يَتَّوْنُ صُدُورَهُمْ) "Dikkat edin, onlar göğüslerini çok şiddetli bir şekilde dü-rüp bükerekler." *Ruhu'l-Meanî*, c. 11, s. 210.

c) İbn Abbâs'ın bu açıklamalarına göre rivayet son derece hayali davranan kişiler hakkında nazil olmuş olur. Bunlar da kuşkusuz mü'min bireylerdir. Cinsel münasebet esnasında veya helaya girdiklerinde avret mahalleri göğesi dahi görünmesin tarzındaki bir duyarlılık mü'min bireyler için söz konusudur.

d) Ancak âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs'tan diğer bir yorum daha vardır. Taberî, İkrime'den şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs âyeti (أَلَا إِنَّهُمْ يَتَّوْنُ صُدُورَهُمْ) "Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar." şeklinde okurdu." İbn Abbâs şöyle dedi: "(تَتَّوْنُ صُدُورَهُمْ) 'Onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor.' Allah hakkında şüphe ve kötü ameldir. (يَسْتَعْشُونَ يَمَانَهُمْ) 'Elbiseleriyle örtündükleri zaman' bir şey yaptıklarında veya söylediklerinde bunu Allah'tan gizleyebileceklerini sanırlardı. Halbuki Allah Teâlâ da onları görmekteydi." Taberî, c. 11, s. 185. Bu haberin isnadını Muhammed İbn Abdülâla, Muhammed ibn Sevr, Mamer ve İkrime oluşturmaktadır. Mamer ile İkrime'nin tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.

Muhammed ibn Abdülâla. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 182, 434 nolu madde; *el-Hulâsa*, 247 nolu madde.

Muhammed ibn Sevr Ebû Abdullah el-Abid. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 149, 94 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 27.

Bu haberin isnad zincirindeki raviler sika olmasına rağmen haberin isnadı munkatı/kopuk olması dolayısıyla zayıftır. Zira haberin senedinde bulunan Mamer ile İkrime arasında kopukluk bulunmaktadır. Zira Mamer demektedir ki: "Bana İkrime'den haber verildi ki." Kendisine İkrime'den kimin haber verdiğini bildirmemektedir.

e) Bu son rivayetteki açıklamaya göre İbn Abbâs âyetin kâfirler hakkında nazil olduğunu kabul etmektedir. Ancak gerçekten ikisinin arasında bir tercih yapabilmek zordur. Zira ilkinin ravisi Buhârî gibi bir zat iken ikincisi Buhârî'de geçmemektedir. Sened bakımından hiç kuşkusuz ilki ikincisinden daha kuvvetlidir. Ancak şu da var ki ikinci yorum âyetin siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir. İkinci yorum ilahi kelâmı dinlemekten kaçınanları konu edinmekte ve âyet de bu durumda onlara yönelik bir tehdit olmaktadır. İlk tefsir kabul edilecek olursa böyle bir tefsir İbn Abbâs'ın yanılgılarından olabilir.

f) Anlaşılan şudur ki, İbn Abbâs âyetin hayâ dolayısıyla avret mahallerinin göğesi görünmesinden istihya eden kişiler dolayısıyla nazil olduğunu murad etmektedir. Belki de İbn Abbâs'ın muradı böyle bir tavır içinde bulunanlardır.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

6- “Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki rızıkı Allah’a ait olmasın. O, onların durdukları yerleri de, emaneten kaldıkları yerleri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır.”

{ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا } “Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah’a ait olmasın.” Ancak Allah Teâlâ rızıklarını vermeyi yerine getirendir.

{ وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا } “O, onların durdukları yerleri de, bilir.” Geceleyin sığındığı/barındığı yeri bilir.

{ وَمُسْتَوْدَعَهَا } “Emaneten kaldıkları yerleri de.” Ölüp de defnedileceği yeri.

{ كُلٌّ } “Bunların hepsi.” Yani her canlının rızıkı, eceli ve eseri.

{ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } “Apaçık bir kitaptadır.” Levh-i Mahfuz’da yazılıdır. Onun üzerine takdir edilen şey bilinmektedir.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ
عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ
مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- “O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için, arşı su üstünde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. Böyle iken sen onlara, ‘Öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz!’ desen, o

g) Aslında Buhârî’nin ikinci rivayetinde âyetin kâfirler hakkında nazil olduğuna dair emareler de yok değildir. Zira bu rivayette İbn Abbâs (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ilahî buyruğunu “Yugattune ruûsheum/başlarını örterler” şeklinde tefsir etmiştir. Baş örtülmesi ancak şiddetli kelamı dinleme esnasında gerçekleşebilir. Bu şiddetli kelam kınama, paylama ve tehdidi içermektedir.

inkâr edenler kesinlikle sana, 'Bu apaçık sihirden başka bir şey değil' derler."

{ وَهُوَ الَّذِي } "O." Ve ilahınız olan O.

{ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } "Gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır." Dünyanın ilk günlerinden. Her günün uzunluğu bin yıldır. Bu yaratma günlerinin ilki pazar, son günü ise cuma günüdür.

{ وَكَانَ عَرْشُهُ } "Arşuiken." Göklerin ve yerin yaratılmasından önce.

{ عَلَى الْمَاءِ } "Su üstünde." Allah Teâlâ arştan ve sudan önce var idi.

{ لِنَبْلُوَكُمْ } "Denemek için." Sizi hayat ile ölüm arasında sınamak için.

{ إِيَّاكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا } "Hanginizin daha güzel iş yapacağını." Daha ihlaslı amel.

{ وَلَئِنْ قُلْتَ } "Böyle iken sen onlara, desen." Mekke ehline.

{ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ } "Mutlaka diriltileceksiniz!" Diriltileceksiniz.

{ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } "Öldükten sonra o inkâr edenler kesinlikle sana, derler." Mekke kâfirleri.

{ إِنَّ هَذَا } "Bu bir şey değil!" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dile getirdiği şey.

{ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ } "Apaçık sihirden başka." Gerçekleşmeyecek açık bir yalandır.³

³ a) Abdürrezzak, Said ibn Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ben İbn Abbâs'a 'Arşu su üstünde iken' buyruğu hakkında soru sormak amacıyla şöyle dedim: 'Hiç bir şey yaratılmazdan önce su hangi şey üzerindeydi?' O: 'Rüzgârın sırtı üstündeydi' diye cevapladı." İbn Abbâs dedi ki: "İrmakların buharının yükselişi gibi buhar göğe yükseldi. Yoğunluk kazanıp bulut olarak geri döndü." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Hac, "Kâbe'nin bina edilmesi" bâbı, 9089 nolu hadis. Haberin isnadını Mamer, Ameş, Minhal ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Mamer ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuştuk. *Ameş. Süleyman ibn Mihrann el-Esedî el-Kahilî*. Sika, hâfız ve kıraat ilmi hususunda bilginidir. Vera sahibidir. Ancak bazen tedlis yapar. İbn Hacer, Ameş'in tedlisinin rivayette tesiri olmayan türden bir tedlis olduğunu belirtir. Rivayet

وَلَيْنَ أَخْرَجْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾

8- “Onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelese, ‘Onu, engelleyen nedir?’ derler. İyi bilin ki azap onlara geldiği gün, asla onlardan geri dönmeyecek ve alay ettikleri şey kendilerini kuşatacaktır.”

{ وَلَيْنَ أَخْرَجْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ } “Onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelese.” Bilinen bir güne kadar, Bedir Savaşı’na kadar.

{ لَيَقُولُنَّ } “Derler.” Yani Mekke ehli diyecekler.

{ مَا يَحْبِسُهُ } “Onu, engelleyen nedir?” Onunla alay edişin azabını yarın bizden engelleyen şey nedir?

{ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ } “İyi bilin ki azap onlara geldiği gün.” Azap.

{ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ } “Asla onlardan geri dönmeyecek.” Azap onlardan geri çevrilmez.

ettiklerinde hem tedlisi az hem de tedlisi sika/güvenilir kişilerden yaptığından dolayı tedlisinde herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ameş’in bulunduğu tedlis tabakası imam olduklarından dolayı sahih eserlerde kendilerinden rivayet edilen gruptur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 231, 500 nolu madde; *Tezkiret-ü'l-Huffâz*, c. 1, s. 154; *el-Hulâsa*, 155; *Tabakat-ü'l-Müdelisin*, s. 9.

Minhal ibn Amr el-Esedî. Sâduktur, bazen yanılır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 278, 1402 nolu madde.

Hadisin isnadında herhangi bir kopukluk da bulunmamaktadır. Bundan dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 319, 555 nolu madde; *Tehzîbü'l-Kemal*, Mamer’in tercüme-i hali. Haberin isnadında geçen Mamer, Ameş, Minhal ve Said ibn Cübeyr sika kişiler olmasına rağmen Ameş tedlis yapan bir şahıstır. Minhal de bazen yanılırdı. Minhal ile ilgili olarak da şunu söyleyebiliriz: Bu haber Minhal’ın yanıldığı haberlerden değildir. Zira İbn Cerîr et-Taberî, bu haberin bir benzerini aktarır ve o haberde Minhal bulunmamaktadır. Bu haberin ifadeleri ile Minhal’in haberinin ifadeleri hemen hemen aynıdır. Taberî, c. 12, s. 5. Son söz haberin isnadını oluşturan şahıslar sikadır ve Ameş de Said ibn Cübeyr’den haber dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 12. Bu bakımdan bu haber sahihtir. b) İbn Abbâs’ın “İrmakların buharının yükselişi gibi buhar göğe yükseldi. Yoğunluk kazanıp bulut olarak geri döndü.” sözlerinde geçen “sabîr” sözcüğü hakkında *en-Nihâye* sahibi İbn Esir şöyle der: “es-Sabîr sözcüğü yoğunluk kazanmış, yığılmış beyaz buluttur. Yani buhar peyderpey yoğunluk kazandı ve yığıldı ve sonra da buluta dönüştü.” *En-Nihâye*, S-B-R maddesi.

{ وَحَاقَ } “*Ve kuşatacaktır.*” Deveran edecektir, vacip olacaktır ve inecektir.

{ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ } “*Alay ettikleri şey kendilerini.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an ile alay etmekte oluşlarının azabı.

٩ وَلَئِنْ أَدْخَلْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَفُورٌ

9- “Eğer insana katımızdan bir rahmet (iyilik, nimet) tattırdıktan sonra, onu kendisinden çekip alsak, hemen o bir ümitsizliğe düşer ve nankör olur.”

{ وَلَئِنْ أَدْخَلْنَا الْإِنْسَانَ } “*Eğer insana tattırdıktan.*” Yani kâfir bir insana.

{ مِنَّا رَحْمَةً } “*Katımızdan bir rahmet (iyilik, nimet).*” Nimet.

{ ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ } “*Sonra, onu kendisinden çekip alsak.*” Ondan alsak.

{ إِنَّهُ لَكَفُورٌ } “*Hemen o bir ümitsizliğe düşer.*” Hemen bir şey hakkında ümitsizliğe düşer ve Allah’ın rahmetinden o şey hakkında ümidini keser.

{ كَفُورٌ } “*Ve nankör olur.*” Allah’ın nimetini inkâr eden, şükretmeyen bir kişi olur.

وَلَئِنْ أَدْخَلْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضِرَاءٍ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ١٠

10- “Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra insana bir nimet tattırsak, elbette ‘Benden kötülükler gitti!’ der. Çünkü o şımardır, çok övünür.”

{ وَلَئِنْ أَدْخَلْنَاهُ } “*Eğer insana tattırsak.*” Ona yani kâfir bir insana isabet ettirirsek.

{ نَعْمَاءٌ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسْتَهْ } “Kendisine dokunan bir zarardan sonra bir nimet.” Şiddetli bir sıkıntı ona isabet ederse.

{ لَيَقُولَنَّ } “Elbette der.” Yani kâfir.

{ ذَهَبَ السَّيِّئَاتِ } “Kötülükler gitti!” Şiddetli sıkıntı.

{ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحَ } “Benden. Çünkü o şımarıktır.” Şımarıktır.

{ فَحُورٌ } “Çok övünür.” Allah’ın nimet verişiyile şükretmeksizin böbürlenir.

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- “Ancak sabredip sâlih ameller işleyenler böyle değildir. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.”

{ إِلَّا } “Ancak böyle değildir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{ الَّذِينَ صَبَرُوا } “Sabredip.” İman üzere.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenler.” Kendileriyle Rabbleri arasında taati işleyenler. Zira onlar bunu yapmazlar. Ancak şiddet halinde sabreder, nimet içinde ise şükrederler.

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ } “İşte onlar için bağışlanma vardır.” Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ } “Ve büyük bir mükâfat.” Cennette büyük bir sevap.

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا
لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

12- “Belki de sen (müşriklerin), ‘Ona (gökten) bir hazine indirilmeli veya onunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi?’ demelerinden ötürü, sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden göğsün daralacak! (İyi bil ki) sen ancak uyarıcı bir peygambersin! Allah ise her şeye vekildir.”

{ فَلَعَلَّكَ } “Belki de sen (müşriklerin).” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ } “Sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin.” Sana Kur’an’da emredilen risaletin tebliği ve ilahlarına hakaret edilmesi ve ayıplanması gibi şeylerin terk edilmesi.

{ وَضَائِقٌ بِهِ } “Ve bu yüzden daralacak.” Sana emredildi.

{ صَدْرُكَ } “Göğsün.” Kalbin.

{ أَنْ يَقُولُوا } “Demelerinden ötürü.” Mekke’nin kâfirlerinin dediği şeyden.

{ لَوْلَا أَنْزَلْ } “İndirilmeli değil miydi?” İndirilseydi ya.

{ عَلَيْهِ } “O’na.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ كَثْرٌ } “(Gökten) bir hazine.” Gökten bir mal indirilseydi de onunla yaşasaydı.

{ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ } “Veya O’nunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi?” O’na şehadet de bulunsaydı.

{ إِنَّمَا أَنْتَ } “(İyi bil ki) sen ancak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ نَذِيرٌ } “Uyarıcı bir peygambersin.” Korkutucu bir Resûl.

{ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ } “Allah ise her şeye.” Onların sözlerine ve azaplarına.

{ وَكِيلٌ } “Vekildir.” Kefildir. Şehiddir anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنْ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾

13- "Yoksa 'Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu!' mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız, siz de onun benzeri, uydurulmuş on tane sûre getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!'"

{ أَمْ يَقُولُونَ } "Yoksa mu diyorlar?" Aksine diyor ki, Mekke'nin kâfirleri.

{ افْتَرَاهُ } "Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu!" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kendi yanından uydurdu ve getirdi.

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ } "Siz de onun benzeri, on tane sûre getirin." Kur'an sûreleri gibi. Bakara, Âl-i İmran, Maide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus ve Hûd.

{ مُفْتَرِيَاتٍ } "Uydurulmuş." Kendi yanınızdan uydurduğunuz.

{ وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ } "Ve çağırabildiklerinizi de çağırın!" İbadet ettiklerinizden de yardım isteyiniz.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } "Eğer doğru söylüyorsanız, Allah'tan başka." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onu kendi katından uydurduğuna dair doğru söylüyorsanız. Ancak onlar bu öneri karşısında sustular.

فَالَّذِينَ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ مَا أُنْزِلَ بِهِ عِلْمُ اللَّهِ وَأَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

14- "Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa, bilin ki (bu Kur'an) ancak Allah'ın bilgisiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh da yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?"

Ardından Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ فَالْمَ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ } “Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa.” O zalimler sana cevap veremezler ise.

{ فَاعْلَمُوا } “Bilin ki (bu Kur’an).” Ey kâfirler topluluğu.

{ اِنَّمَا اُنزِلَ } “Ancak indirilmiştir.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı indirmiştir.

{ يَعْلَمُ اللّٰهُ } “Allah’ın bilgisiyle.” Ve emriyle.

{ وَاَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ فَهَلْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ } “O’ndan başka ilâh da yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı ikrar ediyor musunuz?

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزَيِّنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

15- “Kim (yalnız) dünya hayatını ve onun süsünü isterse biz yaptıklarının karşılığını kendilerine orada tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar.”

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا } “Kim (yalnız) dünya hayatını isterse.” Allah Teâlâ’nın ilmiyle kendisine nasip kıldığı.

{ وَزَيِّنَتَهَا } “Ve onun süsünü.” Debdebesiyle.

{ نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ } “Biz yaptıklarının karşılığını kendilerine tam olarak veririz.” Amellerinin karşılığını onlara bolca veririz.

{ فِيهَا } “Orada.” Dünyada.

{ وَهُمْ فِيهَا } “Ve orada onlar.” Dünyada.

{ لَا يُبْخَسُونَ } “Hiçbir zarara uğratılmazlar.” Amellerinin sevaplarından hiçbir şey eksiltilmez.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- “İşte bunlar ahirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir. Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır!”

{ أُولَئِكَ الَّذِينَ } “İşte bunlar kimselerdir.” Allah’tan başkası için amel edenlerdir.

{ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَخِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا } “Ahirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan. (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir.” Dünyada yaptıkları hayırlar kendilerine reddedilir.

{ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır.” Dünyada işledikleri amellerine ahirette sevap alamazlar. Zira onlar Allah’tan başkası için amel eylemişlerdir.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةٌ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17- “Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şâhid izleyen ve (Kur’an’dan) önce de bir yol gösterici ve bir rahmet olarak Musa’nın kitabının tasdik ettiği kimse (inkârcılar) gibi olur mu? Böyle olanlar (Kur’an’a) inanırlar. Ama bu topluluklardan kim onu inkâr ederse, onun varacağı yer ateştir, sen bundan şüphe etme! Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır. Fakat insanların çoğu iman etmezler.”

{ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbin tarafından açık bir delile dayanan kimse (inkârcılar) gibi olur mu?” Rabbinden indirilenin –Kur’an’ın- açıklanması.

{ وَيَتْلُوهُ } “Ve kendisini izleyen.” Kendisine Kur’an’ın okuduğu.

{ شَاهِدٌ مِنْهُ } “Rabbinden bir şâhid.” Allah’tan yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm).

{ وَمِنْ قَبْلِهِ } “Ve (Kur’an’dan) önce de.” Kur’an’dan önce.

{ كِتَابٌ مُوسَى } “Musa’nın kitabının tasdik ettiği.” Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın Tevrat’ı. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona okumuştur.

{ إِمَامًا } “Bir yol gösterici.” Kendisine uyulan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmet olarak.” Kendisine iman eden kimseye bir rahmet.

{ أُولَئِكَ } “Böyle olanlar.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabına iman eden.

{ يُؤْمِنُونَ } “(Kur’an’a) inanırlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’a. Bu, Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ } “Ama kim onu inkâr ederse.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ مِنَ الْأَحْزَابِ } “Bu topluluklardan.” Kâfirlerin bütününden.

{ فَالْتَأَرْ مُوْعِدُهُ } “Onun varacağı yer ateştir.” Varacağı son nokta.

{ فَلَا تَكُ } “Sen etme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فِي مِرْيَةٍ } “Şüphesiz.” Kuşku içinde.

{ مِنْهُ } “Bundan.” Kur’an’ı inkâr eden kimsenin sonundan.

{ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } “Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır.” Kur’an’ı inkâr eden kimsenin sonunun cehennem ateşi olduğu. Denilmiştir ki: “Sen şüphe etme.” Kuşku duyma. “Bundan.” Yani Kur’an’dan. “Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) onu getirmiştir.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ } “Fakat insanların çoğu iman etmezler.” Mekke ehli.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى

الظَّالِمِينَ

18- “Allah’a kendiliğinden yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Onlar (kıyâmet gününde) Rablerinin huzuruna getirilirler, şâhidler de ‘Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!’ derler. Bilin ki Allah’ın lâneti zalimlerin üzerinedir.”

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Daha cüretkâr ve daha taşkın.

{ مِمَّنْ افْتَرَى } “Kendiliğinden uydurandan.” Düzmece bir şey ortaya koyan.

{ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ } “Allah’a yalan. Onlar (kıyâmet gününde) Rablerinin huzuruna getirilirler.” Rablerinin huzuruna sürülürler.

{ وَيَقُولُ الشُّهَادُ } “Şâhidler de, derler.” Melekler ve peygamberler.

{ هَٰؤُلَاءِ } “İşte bunlardır!” Kâfirlerdir.

{ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ إِلَّا لَعْنَةُ اللَّهِ } “Rablerine karşı yalan söyleyenler. Bilin ki Allah’ın lâneti.” Allah’ın azabı.

{ عَلَى الظَّالِمِينَ } “Zalimlerin üzerinedir.” Müşriklerin.

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَتَّبِعُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

19- “Onlar ki, (insanları) Allah’ın yolundan alıkoyarlar ve o yol hakkında eğrilik araştırırlar Ahireti inkâr edenler de işte onlardır.”

{ الَّذِينَ يَصُدُّونَ } “Onlar ki, alıkoyarlar.” Çevirirler.

{ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “(İnsanları) Allah’ın yolundan.” Allah’ın dininden ve Allah’a taatten.

{ وَيَتَّبِعُونَهَا عِوَجًا } “Ve o yol hakkında eğrilik araştırırlar.” Eğrilik isterler. Değiştirmeyi amaçlarlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Onlar ahireti.” Ölümden sonra dirilişi.

{ هُمْ كَافِرُونَ } “İnkâr edenler de işte.” İnkâr ediciler.

أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعِفُ لَهُمْ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا
كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

20- “Onlar yeryüzünde (Allah’ı) âciz bırakacak değildirler. Allah’tan başka onların işlerini görecek yoktur. Onların azapları kat kat olur. Çünkü onlar (gerçeği) ne işitebiliyorlar ne de görebiliyorlardı!”

{ أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ } “Onlar yeryüzünde (Allah’ı) âciz bırakacak değildirler.” Allah’ın azabından kaçıcı değildirler.

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka onların yoktur.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ أَوْلِيَاءَ } “İşlerini görecek.” Onları koruyacak.

{ يُضَاعِفُ لَهُمُ الْعَذَابُ } “Onların azapları kat kat olur.” Yani reislerinin/liderlerinin.

{ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ } “Çünkü onlar (gerçeği) ne işitebiliyorlar.” Kinlerinden dolayı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyruğunu dinlemeye.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Değillerdir.” Hayır, “Onlar gerçeği ne işitebiliyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyruğuna kulak verip dinlemeye güç yetiremezler.

{ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ } “Ne de görebiliyorlardı.” Kinlerinden dolayı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i görmeye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ne de görebiliyorlardı.” Kinlerinden Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾

21- “İşte bunlar kendilerini ziyana sokan kimselerdir ve uydurdıkları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir.”

{أُولَئِكَ} “İşte bunlar.” Onlar reislerdir.

{الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ} “Kendilerini ziyana sokan kimselerdir.” Cennet konusunda kendi nefislerini, ailelerini, menzillerini ve hizmetkarlarını aldatmışlardır, hem de kendileri aldanmışlardır. Cennete onların dışındaki mü’minler vâris olmuşlardır.

{وَصَلَّ عَنْهُمْ} “Kendilerinden kaybolup gitmiştir.” Bâtıl olmuştur ve kendi nefislerini meşgul etmişlerdir.

{مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} “Ve uydurdukları şeyler de.” Allah’tan başkasına yalanla ibadet ettikleri şeyler.

لَا جَزَمَ أَنَّهُمْ فِي الْأَخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

22- “Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.”

{لَا جَزَمَ} “Kuşkusuz.” Haktır.

{أَنَّهُمْ فِي الْأَخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ} “Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.” Cenneti ve içindekileri kaybetmekle aldananlardır.⁴

⁴ a) İmam Buhârî, İbn Abbâs’tan rivayetle onun (لَا جَزَمَ) ilahî buyruğunun (يَلَى) “Evet” anlamına geldiğini ifade ettiğini söylemektedir. Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Hûd Sûresi. Hâfız İbn Hacer der ki: “İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul bir şekilde rivayet etmiştir.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 348.

b) İbn Abbâs literal bir tefsir yapmıştır. (لَا جَزَمَ) “La cereme” sözcüğü ispat ve tahkik için kullanılır. Ferra şöyle der: (لَا جَزَمَ) sözcüğü aslında (لَا يَدَّ إِنَّكَ قَائِمٌ) “Senin ayakta olman gerekmektedir” ve “La muhaletle inneke zahîbün/Senin gitmen kaçınılmazdır” mesabesindedir. Bu anlamda kullanım cereyan edip de çokça kullanılınca sözcük (حَقًّا) “Gerçekten” anlamını ifade etmeye başladı. Arapların sözcüğü bu anlamda kullandığını görmüyor musun? “La cereme le-atiyenneke/gerçekten, hakikaten ben kuşkusuz sana geleceğim.” Müfessirler de sözcüğü hak anlamında tefsir etmişlerdir. Ancak sözcüğün aslı “Ceramtü” yani “Günah işledim” anlamından türemiştir. *Meânî’l-Kur’an*, c. 2, s. 8.

c) (أَنَّهُمْ فِي الْأَخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ) “Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.” buyruğunda geçen “onlar” zamiri önceki âyetlerde söz konusu edilen kâfirlere dönmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23- “İman edip sâlih ameller işleyen ve Rablerine boyun eğenler yok mu, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyen.” Kendileriyle Rableri arasında taatte bulunanlar.

{ وَاخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ } “Ve Rablerine boyun eğenler yok mu?” Rablerine ihlaslı olanlar, Rablerine gönülden boyun eğenler ve rablelerine karşı huşu duyanlar.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “İşte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.” İkamet edicidirler.

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- “Bu iki grubun durumu; kör ile sağır ve görenle işiten kimse-nin durumuna benzer ki bu ikisinin durumu bir olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt kabul etmez misiniz?”

{ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ } “Bu iki grubun durumu benzer ki.” Kâfir ile mü’minin.

{ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ } “Kör ile sağır.” Diyor ki, kâfirin misali hakkı ve hidayeti görmeyen kör; hakkı ve hidayeti işitmeyen sağır gibidir.

{ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ } “Ve görenle işiten kimsenin durumuna.” Diyor ki, mü’minin misali hakkı ve hidayeti gören, hakkı ve hidayeti işiten gören ve işiten kimse gibidir.

{ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا } “Bu ikisinin durumu bir olur mu.” Örnekte diyor ki, taat ve sevap alış konusunda kâfir mü’minle bir olabilir mi?

{ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ } “Hâlâ düşünüp öğüt kabul etmez misiniz?” Hâlâ Kur'an'ın mesellerinden/örneklerinden öğüt alıp da iman etmeyecek misiniz?

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾

25- “Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara dedi ki ‘Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.’”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ } “Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik.” Onlara geldiğinde onlara dedi ki:

{ إِنِّي لَكُمْ } “Onlara dedi ki: Ben size gönderilmiş.” Allah'tan size gönderilmiş.

{ نَذِيرٌ } “Bir uyarıcıyım.” Korkutucu bir elçi.

{ مُّبِينٌ } “Apaçık.” Bildiğiniz bir dil ile.

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

26- “Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için can yakıcı bir günün azabından korkuyorum!”

{ أَنْ لَا تَعْبُدُوا } “Kulluk etmeyin.” Birlemeyiniz.

{ إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Allah'tan başkasına. Ben sizin için korkuyorum!” İman etmemeniz durumunda sizin başınıza gelecek şeyi bilirim.

{ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ } “Can yakıcı bir günün azabından.” Acıtıcı bir azaptan ki bu azap da boğulmadır.

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرِيكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِآدِي الرَّأْيِ وَمَا نَرِي لَكَ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكَ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27- “Kavminden inkâr edenlerin ileri gelenleri dediler ki: ‘Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz, İlk bakışta bizim ayak takımımızdan başkasının senin arkana düştüğünü görmüyoruz. Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!’”

{ فَقَالَ الْمَلَأُ } “İleri gelenleri dediler ki.” Reisler/liderler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ } “Kavminden inkâr edenlerin.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminden.

{ مَا نَرِيكَ } “Biz seni görüyoruz.” Ey Nûh (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِلَّا بَشَرًا } “Bir insan olarak.” İnsan.

{ مِثْلَنَا وَمَا نَرِيكَ أَتْبَعَكَ } “Sadece bizim gibi. senin arkana düştüğünü görmüyoruz.” Sana iman ettiğini.

{ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا } “Bizim ayak takımımızdan başkasının.” Sefille-rimiz ve zayıflarımızdan başkasının.

{ بِأَدْيِ الرَّأْيِ } “İlk bakışta.” Görünürdeki durumları zayıf olanlar. Görünüşlerinin kötü olduğu da söylenmiştir. Mü’minlerin kötü görünüşleri onları buna itmiştir.

{ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ } “Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz.” Bizim yiyişimiz ve içişimiz gibi yemeniz içmeniz-den ötürü söylediklerinizden dolayı.

{ بَلْ نَطْنُكُمْ كَاذِبِينَ } “Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!” Dile getirdiğiniz konularda.⁵

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(بِأَدْيِ الرَّأْيِ) ‘Bize zâhir olan görüşle’ anlamındadır.” Bu haberi Taberî Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 12, s. 28.

b) Âyet Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin inkâr edicilerinin Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’a verdiği cevabı bize aktarmaktadır. Bunlar ilk önce Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendileri gibi beşer oluşuna bir itiraz etmektedirler. (مَا نَرِيكَ إِلَّا بَشَرًا وَمِثْلَنَا). “Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz.” Bu sözle şunu demeye çalışıyorlar: Senin bize karşı hiçbir üstünlüğün bulunmamaktadır ki, Allah ka-tından bize resûl olarak gelesin. İkinci itirazları ise Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْتَنِي رَحْمَةً مِنْ
عِنْدِهِ فَعَمَّيْتُ عَلَيْكُمُ نَزِرُ مَكْمُوهَا وَآتَيْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28- “(Nûh) dedi: ‘Ey kavmim! Söyleyin bana, ben Rabbimden açık bir delil üzere isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermişse ve bunlar da gözünüzden gizlendiyse; şimdi siz onu istemediğiniz halde, bunu size zorla mı kabul ettirelim?’”

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ } “Ey kavmim! Söyleyin bana, ben isem.” Diyor ki, kuşkusuz ben.

{ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } “Rabbimden açık bir delil üzere.” Rabbimden inen şeyin açıklanması üzere isem.

{ وَآتَيْتَنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ } “Ve O bana kendi katından bir rahmet vermişse.” Bana peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşsa.

{ فَعَمَّيْتُ } “Ve bunlar da gizlendiyse.” Karışmış ise. “Amiyet” şeklinde tilavet edilirse anlaşılmamış ise.

{ عَلَيْكُمُ } “Gözünüzden.” Peygamberliğim ve dinim.

{ نَزِرُ مَكْمُوهَا } “Bunu size zorla mı kabul ettirelim.” Size onu ilham mı edelim ve size onu mu tanıtalım?

{ وَآتَيْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ } “Şimdi siz onu istemediğiniz halde.” İnkâr edici olduğunuz halde.

وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا آتَا بِطَارِدِ
الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرِيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

bağlılarının niteliğine yöneliktir. (بَادِي الرَّأْيِ) “İlk bakışta.” Bunlar Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’a uyanların ayak takımı ve zayıf kişiler olduğunu söyleyerek ona itiraz etmeye çalışmaktadırlar.

c) (بَادِي الرَّأْيِ) “İlk bakışta” Yani ilk görünen şey. Sana uyanlar ile sana muhalefet edenleri karşılaştırdığımızda ilk görünen şey demektir.

29- “Ey kavmim! Bunun için sizden bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım yalnız Allah’a aittir. Ben iman edenleri (sizin isteğinize uyararak) yanımdan kovacak değilim. Onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Ama ben sizi gerçekten cahillik eden bir toplum olarak görüyorum!”

{ وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ey kavmim! Bunun için sizden istemiyorum.” Tevhid için.

{ مَالًا } “Bir mal.” Bir ücret.

{ إِنَّ أَجْرِيَ } “Benim mükâfatım.” Sevabım.

{ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا } “Yalnız Allah’a aittir. Ben iman edenleri (sizin isteğinize uyararak) yanımdan kovacak değilim.” Sözü-nüzle hareket edip.

{ إِنَّهُمْ مُلَاقُوا } “Onlar elbette kavuşacaklardır.” Göreceklerdir.

{ رَبِّهِمْ } “Rablerine.” O’nun katında benimle tartışacaklardır.

{ وَلَكِنِّي أَرَىٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ } “Ama ben sizi gerçekten cahillik eden bir toplum olarak görüyorum.” Allah’ın emrini bilmeyen bir toplum olarak görüyorum.

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Ey kavmim! Ben onları yanımdan kovacak olursam, o zaman Allah’a karşı bana kim yardım edebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?”

{ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي } “Ey kavmim! bana kim yardım edebilir?” Beni kim koruma altına alabilir?

{ مِنَ اللَّهِ } “O zaman Allah’a karşı.” Allah’ın azabından.

{ إِنْ طَرَدْتُهُمْ } “Ben onları yanımdan kovacak olursam.” Sizin sözünüzle hareket edip.

{ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ } “Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?” Size söylediklerimden öğüt alıp da iman etmeyecek misiniz?

وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي
مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ
أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

31- “Ben size, yanımda Allah’ın hazineleri var, demiyorum; ben gaybı da bilmem; melek olduğumu da söylemiyorum. Hor gözle baktığınız kimseler hakkında da, Allah onlara hiçbir hayır vermez! de diyemem. Çünkü onların içlerinde olanı en iyi bilen Allah’tır. Söylediklerimin aksini yaptığım takdirde, ben elbette zalimlerden olurum!”

{ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ } “Ben size, yanımda Allah’ın hazineleri var, demiyorum.” Rızık konusunda Allah’ın hazinelerinin anah-tarları.

{ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ } “Ben gaybı da bilmem.” Azabın ne zaman ineceğini ve benden gaip olan şeyleri.

{ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ } “Melek olduğumu da söylemiyorum.” Gökten gönderilmiş.

{ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ } “Hor gözle baktığınız kimseler hakkında da, diyemem.” Onları gözleriniz almasın. Diyor ki, gözlerinizde küçük ve hakir görüyorsunuz.

{ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا } “Allah onlara hiçbir hayır vermez, de.” İman-larının tasdikiyle Allah Teâlâ onlara asla ikramda bulunmayacak-tır da diyemem.

{ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ } “Çünkü onların içlerinde olanı en iyi bilen Allah’tır.” Onların kalplerindeki tasdik edişi.

{ إِنِّي إِذَا } “Söylediklerimin aksini yaptığım takdirde, ben.” Onları kovarsam.

{ لَمِنَ الظَّالِمِينَ } “Elbette zalimlerden olurum!” Kendi nefsimе zarar vericilerden.

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَآكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٣﴾

32- “(İleri gelenler) dediler ki: ‘Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun, tartışmada da çok ileri gittin! Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim!’”

{ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا } “(İleri gelenler) dediler ki: ‘Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun.’” Bizimle tartıştın, bizi babalarımızın dini dışındaki dine davet ettin.

{ فَآكْثَرْتَ جِدَالَنَا } “Tartışmada da çok ileri gittin.” Tartışmanı ve davet edişini çokça yaptın.

{ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا } “Bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim!” Azabı.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsan.” Bize gelmesi konusunda sadıklardan isen.

قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٤﴾

33- “(Nûh) dedi: ‘O (azabı) size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz O’nu âciz bırakacak da değilsiniz.’”

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ } “O (azabı) size ancak Allah getirir.” Diyor ki, azabınızı Allah azze ve celle getirir.

{ إِنْ شَاءَ } “Dilerse.” Size azap eder.

{ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ } “Ve siz O’nu âciz bırakacak da değilsiniz.” Allah’ın azabından kaçıcı değilsiniz.

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ
يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُزْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O’dur ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.”

{ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نَصْحِي } “Zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz.” Çağrım ve sizi Allah’ın azabından sakındırışım.

{ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ } “Ben size öğüt vermek istesem de.” Sizi Allah’ın azabından sakındırmak ve sizi tevhide davet etmek istesem de.

{ إِنْ كَانَ اللَّهُ } “Eğer Allah.” Muhakkak Allah idi.

{ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ } “Sizi azdırmak istiyorsa.” Sizi hidayetten saptırmayı diliyor.

{ هُوَ رَبُّكُمْ } “Rabbiniz O’dur.” Size benden daha önceliklidir.

{ وَالَّذِي تُرْجَعُونَ } “Ve sonunda O’na döndürüleceksiniz.” Ölümünden sonra O’na döndürüleceksiniz de O amellerinize göre karşılık verecek.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Yoksa onlar, ‘O (Kur’an’ı) kendisi uydurdu’ mu diyorlar? De ki: ‘Eğer onu ben uydurmuşsam, vebali benim boynumadır. Halbuki ben sizin yüklendiğiniz vebalden uzağım!’”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yoksa onlar, mu diyorlar?” Aksine diyorlar ki Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ افْتَرَاهُ } “O (Kur’an’ı) kendisi uydurdu.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın bize getirdiği şeyi O kendi katından uydurmuştur.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Nûh (‘aleyhi’s-selâm) onlara de ki:

{ إِنْ افْتَرَيْتُهُ } “Eğer onu ben uydurmuşsam.” Kendi katımdan uydurmuşsam.

{ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي } “Vebali benim boynumadır.” Günahlarım.

{ وَأَنَّا بَرِّئٌ مِّمَّا تُجْرِمُونَ } “Halbuki ben sizin yüklediğiniz vebalden uzağım!” Günahlarınızdan. Bu âyetin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Nûh’a şöyle vahyolundu: ‘Kavminden daha önce iman etmiş olanların dışında, hiç kimse iman etmeyecek. Öyleyse onların yapmakta olduklarından dolayı üzülme!’”

{ وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ } “Nûh’a şöyle vahyolundu: Kavminden... olanların dışında, hiç kimse iman etmeyecek.” Şu kim-selerin dışında.

{ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ } “Daha önce iman. Öyleyse üzülme!” Onların he-lakine.

{ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } “Onların yapmakta olduklarından dolayı.” İnkâr-larında.

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّعْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

37- “Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Ama (inkârla) zulmedenler konusunda, bana başvurma! Çünkü on-lar suda boğulacaklardır!”

{ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ } “Gemiyi yap.” Geminin yapımına başla.

{ بِأَعْيُنِنَا } “Bizim gözetimimiz altında.” Bizden nazarla.

{ وَوَحْيِنَا } “Ve vahyimize göre.” Emrimizle.

{ وَلَا تُخَاطِبْنِي } “Ama bana başvurma.” Bana müracaat etme.

{ فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا } “(İnkârla) zulmedenler konusunda.” Kâfirlerin kurtuluşu konusunda.

{ اِنَّهُمْ مُّعْرِضُونَ } “Çünkü onlar suda boğulacaklardır!” Tufanda.

وَيَضْنَعُ الْفُلْكَ وَكَلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسَخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسَخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسَخَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Nûh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin ileri gelenleri, yanından geçerken onunla alay ediyorlardı. Nûh dedi ki: ‘Bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi, (günü geldiğinde) biz de sizinle alay ederiz!’”

{ وَيَضْنَعُ الْفُلْكَ } “Nûh gemiyi yapmaya başladı.” Geminin yapımına başladı.

{ وَكَلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ } “İleri gelenleri, yanından geçerken.” Reisler/li-derler.

{ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ } “Kavminin. onunla alay ediyorlardı.” Gemi-
yapmasıyla dalga geçtiler.

{ قَالَ اِنْ تَسَخَرُوا مِنَّا } “Nûh dedi ki: ‘Bizimle alay ederseniz.’” Bugün.

{ فَاِنَّا نَسَخَرُ مِنْكُمْ } “(Günü geldiğinde) biz de sizinle alay ederiz!” Bu-
günden sonra.

{ كَمَا تَسَخَرُونَ } “Sizin alay ettiğiniz gibi.” Bugün bizimle alay etti-
ğiniz gibi.

﴿٣٩﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ

39- “Çünkü alçaltıcı azabın kimin başına geleceğini ve sürekli bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında bileceksiniz!”

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ } “Çünkü alçaltıcı azabın kimin başına geleceğini yakında bileceksiniz!” Kişiyi zelil kılacak ve helak edecek bir azabı.

{ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ } “Ve kimin üzerine ineceğini.” Kime vacip olacağı.

{ عَذَابٌ مُقِيمٌ } “Sürekli bir azabın da.” Ahirette sürekli olan.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التُّنُورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ
اِثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ أَمِنَ وَمَا أَمِنَ مَعَهُ إِلَّا
قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40- “Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca, Nûh’a dedik ki: ‘Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhlerinde karar verilmiş olan kimselerin dışında, aileni ve iman etmiş olanları gemiye bindir!’ Ancak onun beraberinde iman edenler çok az idi.”

{ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا } “Sonunda buyruğumuz gelip.” Azabımızın vakti gelip çatınca.

{ وَفَارَ التُّنُورُ } “Geminin kazanı kaynamaya başlayınca.” Su yeryüzünden kaynayınca. Âyetin “Tan yeri açgırınca” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا } “Nûh’a dedik ki: Gemiye bindir.” Gemiye al.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ } “Her çift hayvandan.” Her sınıftan.

{ اِثْنَيْنِ } “İkişer tane.” Dişi ve erkek.

{ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ } “Aileni. Aleyhlerinde... verilmiş olan kimselerin dışında.” Kendisi hakkında vacip olan.

{ الْقَوْلُ } “Karar.” Azap ile.

{ وَمَنْ أَمِنَ } “Ve iman etmiş olanları.” Seninle birlikte. Kendinle birlikte gemiye al.

{ وَمَا أَمِنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ } “Ancak onun beraberinde iman edenler çok az idi.” Seksen insan idiler.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(وَفَارَ التُّنُورُ) ‘Geminin kazanı kaynamaya başlayınca’ su kaynaklı anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 12, s. 40.

b) Taberî, Allah Teâlâ’nın (حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التُّنُورُ) “Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca,” buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِيهَا وَمُزْسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾

41- "(Nûh) dedi: 'Haydi Allah'ın adıyla binin gemiye. Onun akıp gitmesi de, durması da Allah'ın iradesi ile. Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.'"

{ وَقَالَ } "(Nûh) dedi." Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) onlara dedi ki:

{ ارْكَبُوا فِيهَا } "Haydi binin gemiye." Gemiye.

{ بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِيهَا } "Allah'ın adıyla. Onun akıp gitmesi de." Akışı.

{ وَمُزْسِيهَا } "Durması da Allah'ın iradesi ile." Durması. Eğer "müc-riyha" ve "mürsiyha" şeklinde okunursa buyuruyor ki Allah Teâlâ dilediği şekilde akıtır ve dilediği şekilde durdurur.

{ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ } "Rabbim çok bağışlayan." Kusurları örtendir.

{ رَحِيمٌ } "Çok merhametli olandır." Tevbe eden kimseye.

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh ayrı bir yerde duran oğluna, 'Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin; kâfirlerle birlikte olma, (aksi halde helâk olursun)!' diye seslendi."

Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ehlinin tandırından suyun çıktığını gördüğünde senin kavminin helak zamanı gelmiş demektir." Taberî, c. 12, s. 39.

c) İbn Abbâs âyette geçen "Tennur" sözcüğünü içinde ekmeğin yapıldığı tandır olarak tefsir etmiştir. Allah Teâlâ tandırın kaynamasını Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) için bir emare kılmıştır.

d) Tennur hakkında değişik değişik tefsirler de bulunmaktadır. Yeryüzü, sabahın ışıması, yerin en şerefli ve en üstün yeri yapılan tefsirlerden bir bölümüdür. Taberî bunları birer birer kaydetmiştir. Sabahın ışıması, yeryüzünün en şerefli ve yüce yeri olduğu yapılan tefsirler arasındadır. Ancak Taberî'nin kendisi, kendi dönemindeki Araplar arasında dahi kullanımda olmasından ve bu sözcüğün meşhur olmasından Kur'an'ın da Arap diliyle nazil olmasından dolayı "Tennur" sözcüğünün tandır anlamına geldiğini tercih etmiştir. Taberî, c. 12, s. 38-40.

{ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ } “Gemi, arasında onları götürüyordu.” İçindeki-leri.

{ فِي مَوْجٍ } “Dalgalar.” Suyun derin dalgalarında.

{ كَالْجِبَالِ } “Dağlar gibi.” Yükseklikte koca bir dağ gibi.

{ وَنَادَى نُوحٌ } “Nûh seslendi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) çağrıda bulundu.

{ ابْنَهُ } “Oğluna.” Kenan’a.

{ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ } “Ayrı bir yerde duran.” Gemiden bir köşede. Dağın bir köşesinde olduğu da söylenilmiştir.

{ يَا بُنَيَّ اذْكَبْ مَعَنَا } “Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin.” Tevhidi söylemekle bizimle birlikte kurtul.

{ وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ } “Kâfirlerle birlikte olma, (aksi halde helâk olursun) diye.” Onların dinleri üzere olma ki Tufan da boğulmayasın.

قَالَ سَأَوِّي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

43- “(Oğlu) ‘Ben kendimi sulardan koruyacak olan bir dağa sığınacağım.’ dedi. (Nûh) ‘Bugün, Allah’ın buyruğundan, O’nun esirgedikleri dışında kurtulacak hiç kimse yoktur!’ dedi. Derken dalga aralarına girdi ve o da boğulanlardan oldu.”

{ قَالَ سَأَوِّي } “(Oğlu) sığınacağım, dedi.” Gideceğim.

{ إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي } “Ben kendimi koruyacak olan bir dağa.” Beni koruyacak.

{ مِنَ الْمَاءِ } “Sulardan.” Boğulmaktan.

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ } “Bugün, kurtulacak hiç kimse yoktur.” Bugün hiç bir engelleyici.

{ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ } “Allah’ın buyruğundan.” Allah’ın azabı olan boğulmaktan.

{ إِلَّا مِنْ رَحْمَةٍ } “O’nun esirgedikleri dışında.” Allah’ın rahmet ettiği mü’minlerin.

{ وَحَالٌ بَيْنَهُمَا } “Derken aralarına girdi.” Kenan ile Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) arasına. Kenan ile dağ arasına olduğu da söylenmiştir. Kenan ile gemi arasına olduğu da başka bir görüş olarak söylenmiştir.

{ الْمَوْجُ } “Dalga.” Onu tepetaklak etti.

{ فَكَانَ } “Ve o da oldu.” Oldu.

{ مِنَ الْمُغْرَقِينَ } “Boğulanlardan.” Tufanda.

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- “‘Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut!’ denildi. Sular çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi dağına oturdu. Ve ‘O zalimler toplumu yok olsun!’ denildi.”

{ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ } “Ey yer suyunu yut denildi.” Suyunu çek.

{ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي } “Ve ey gök (suyunu) tut.” Suyunu hapset.

{ وَغِيضَ } “Çekildi.” Eksildi.

{ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ } “Sular. İş bitirildi.” Kavmin helak oluş olayı bitti. Yani helak olan oldu ve kurtulan kurtuldu.

{ وَاسْتَوَتْ } “Gemi oturdu.” Gemi.

{ عَلَى الْجُودِيِّ } “Cudi dağına.” Cudi Dağı Musul bölgesinde Nusaybin’de bir dağdır.

{ وَقِيلَ بُعْدًا } “Ve yok olsun, denildi.” Allah’ın rahmetinden uzak olsunlar.

{لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} “O zalimler toplumu.” Müşrikler toplumu. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.⁷

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ
وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

45- “Nûh Rabbine niyaz edip dedi ki: ‘Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendir; senin sözün elbette gerçektir ve sen hâkimler hâkimisin!’”

{وَنَادَى نُوحٌ} “Nûh niyaz edip.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) duada bulundu.

{رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ} “Rabbine, dedi ki: ‘Ey Rabbim.’” Ey Rabbim.

{إِنَّ ابْنِي} “Oğlum.” Kenan.

{مِنْ أَهْلِي} “Benim ailemdendir.” Kurtulmasını vadettiğin.

{وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ} “Senin sözün elbette gerçektir.” Doğrudur.

{وَأَنْتَ أَحْكَمُ} “Ve sen hâkimisin.” En adilisin.

{الْحَاكِمِينَ} “Hâkimler.” Benim ve ailemin kurtuluşunu vadettiğin.

⁷ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(أَقْلَبِي) ‘Tut’ buyruğu ‘Tut’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hûd Sûresi. Taberî, Allah Teâlâ’nın (أَقْلَبِي) “Tut” ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet eder: “Tut, (وَعِضَ الْمَاءِ) ‘Sular çekildi’ su gitti, tükendi.” Taberî, c. 12, s. 47.

b) Bu âyet peygamberlerini yalanlayan Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin Allah Teâlâ tarafından tufan ile helak edilmesini anlatan âyetler bağlamında geçmektedir. Allah Teâlâ göğe yağmur yağdırmasını, yere de gözelerini akıtmasını emretmiş, göğün ve yerin suyu karşılaşınca büyük bir tufan kopmuş ve kâfirleri Allah azze ve celle bu suda boğup helak etmiş, Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm) ile gemidekileri fazl-u inayetiyle kurtarmıştır. Daha sonra Allah Teâlâ göğe suyunu tutmasını yere de suyunu yutmasını emretmiştir. Nihayet yeryüzünde su kurumuş da gemi “Cudi” adlı bir dağın üstünde oturmuştur. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî de Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakilde onun (وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ) “Gemi Cudi Dağı’na oturdu.” âyeti hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: “Dağın üstüne oturdu. Bu dağın adı Cudi’dir.” Tefsirü’t-Taberî, c. 12, s. 48.

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾

46- "(Allah) dedi: 'Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum!'"

{ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ } "(Allah) dedi: 'Ey Nûh! O, senin ailenden değildir.'" Allah Teâlâ buyurdu; kurtarmayı vadettiğim ailen-den değildir.

{ إِنَّهُ عَمَلٌ } "Çünkü onun yaptığı." O, şirk için davranışlarda bulunmuştur.

{ غَيْرُ صَالِحٍ } "Kötü bir iştir." Razı olunmayan bir yapıdadır. Eğer âyet "ennehu amelün gayr-u sâlihîn" tarzında okunursa; ey Nûh ('aleyhi's-selâm) senin onun kurtuluşu hakkındaki duan razı olunmayan bir davranıştır.

{ فَلَا تَسْأَلْنِ } "Benden isteme." Kurtuluşu.

{ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ } "Hakkında bilgin olmayan şeyi." Onun kurtuluşu layık bir kişi olduğuna dair.

{ إِنِّي أَعِظُكَ } "Ben sana öğüt veriyorum." Sana özellikle tavsiye de bulunuyorum.

{ أَنْ تَكُونَ } "Olmayasın diye." Olmamamı.

{ مِنَ الْجَاهِلِينَ } "Cahillerden." Bilmediğin şeyi benden istemenle.

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَلَا تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

47- "(Nûh) dedi: 'Ey Rabbim! Bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, zi-yana uğrayanlardan olurum!'"

{ قَالَ } “(Nûh) dedi.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu ki:

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ } “Sana sığınırım.” Sana dayanıyorum.

{ أَنْ أَسْأَلَكَ } “Senden istemekten.” Kurtuluşu.

{ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ } “Bilmediğim bir şeyi.” Onun kurtuluşa layık olup olmadığını bilmediğim bir şeyi istememle.

{ وَلَا تَغْفِرْ لِي } “Eğer beni bağışlamaz.” Diyor ki, beni bağışlamaz isen yani kusurumu örtmez isen,

{ وَتَرْحَمْنِي } “Ve bana acımazsan.” Ve merhamette bulunmayıp da bana azap edecek olursan.

{ أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ } “Ziyana uğrayanlardan olurum.” Cezalandırılarak.

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48- “(Ona) denildi: ‘Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olanlardan gelecek ümmetlere, bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Ancak birtakım ümmetler de olacak ki, onları bir süre yaşatacağız, sonra onlara bizden can yakıcı bir azap dokunacaktır!’”

{ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ } “(Ona) denildi: Ey Nûh! (gemiden) in.” Gemiden in.

{ بِسَلَامٍ مِنَّا } “Bizden selam.” Bizden selamet ile.

{ وَبَرَكَاتٍ } “Ve bereketlerle.” Mutluluklarla.

{ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ } “Sana ve gelecek ümmetlere.” Cemaat.

{ مِمَّنْ مَعَكَ } “Seninle birlikte olanlardan.” Gemide saadet ehlin-den olanlardan.

{ وَأُمَمٌ } “Ancak birtakım ümmetler de olacak ki.” Onların sulplerinde olan bir topluluk.

{ سَمِعْتُهُمْ } “Onları bir süre yaşatacağız.” Babalarının sulplerinden çıktıklarından sonra onları yaşatacağız.

{ ثُمَّ يَمْسُهُمْ } “Sonra onlara dokunacaktır!” İsabet edecektir.

{ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Bizden can yakıcı bir azap.” Acıtıcı bir azap inkâr edişlerinin ardından. Bunlar bedbaht insanlardır.

İbn Abbâs der ki: Allah Teâlâ Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’a 480 yaşında iken vahyederek onu peygamber kıldı. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavmine 120 yıl davette bulundu. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) gemiye 600 yaşında iken bindi. Gemiye binişinin ardından 350 yıl yaşadı. Gemide beş ay kaldı. Geminin uzunluğu 300 zira genişliği ise 50 zira idi. Göğе doğru yüksekliği ise 30 zira idi. Geminin üç kapısı bulunmaktaydı. Gruplara göre yerleştirilmişlerdi. En alt bölümde yırtıcı hayvanlar, haimeler, orta katta vahşi hayvanlar ve yırtıcı olmayan kara ve deniz hayvanları, en üst katta ise insanlar bulunmaktaydı. Seksen kişi idiler. Kırkı erkek, kırkı dişi idi. Erkeklerle dişiler arasında Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın mübarek bedeni de bulunmaktaydı. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın Sam, Ham ve Yafes adlı üç oğlu da kendiyile birlikte idi.

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49- “İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir! Çünkü bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. Artık sabret! Çünkü güzel sonuç sakınanlarındır.”

{ تِلْكَ } “İşte bu.” Bu.

{ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ } “Gayb haberlerindendir.” Senden gaip olan haberlerdendir.

{ نُوحِيهَا إِلَيْكَ } “Sana vahyettiğimiz.” Ey Muhammed (‘aleyhi’s-selâm) Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı sana geçmiş ümmetlerin haberleriyle gönderiyoruz.

{ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا } “Onları biliyordun.” Yani ümmetlerin haberlerini.
 { أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا } “Çünkü bundan önce ne sen ne de kavmin.” Kur’an’ı.

{ فَاصْبِرْ } “Artık sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların sana eziyet edişlerine ve seni yalanlamalarına.

{ إِنَّ الْعَاقِبَةَ } “Çünkü güzel sonuç.” İşin sonunun yardım ve cennet oluşu.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Sakınanlarındır.” Küfür, şirk ve hayasızlıklardan.

وَالِى عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ
 إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- “Ad kavmine de kardeşleri Hûd’u (gönderdik). (Hûd) dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur. Siz yalan uydurmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz!’”

{ وَالِى عَادِ } “Ad kavmine de.” Ad kavmine gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberlerini.

{ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Hûd’u (gönderdik). (Hûd) dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin.” Allah’ı birleyiniz.

{ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ } “Sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur.” Size kendisine iman etmenizi emrettiğimin dışında ilah.

{ إِنَّ أَنْتُمْ } “Siz yapmıyorsunuz.” Putlara tapışınız değildir.

{ إِلَّا مُفْتَرُونَ } “Yalan uydurmaktan başka bir şey.” Allah’a yalan isnat edişten başka. O (celle celâlih) size putlara ibadet edişi emretmedi.

يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا
 تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

51- “Ey kavmim! Ben sizden bunun için bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratan Allah’a aittir. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?”

{ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ } “Ey kavmim! Ben sizden bunun için istemiyorum.” Tevhide.

{ أَجْرًا } “Bir ücret.” Karşılık.

{ إِنَّ أَجْرِي } “Benim ücretim.” Sevaabım değildir.

{ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي } “Ancak beni yaratan Allah’a aittir.” Beni yaratan.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?” Hâlâ tasdik eylemeyecek misiniz? İnsanî düşünceniz bulunmamakta mıdır?

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe edin ki, size gökten bol bereket indirsın ve gücünüze güç katsın! Gelin, günahkâr olarak dönüp gitmeyin!”

{ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ } “Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin.” Rabbinizi birleyiniz.

{ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ } “Sonra O’na tevbe edin ki.” O’na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا } “Size gökten bol bereket indirsın.” İhtiyaç duyduğunuz her zamanda sürekli, bol bir yağmur.

{ وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ } “Ve gücünüze güç katsın.” Mal ve oğul ile kuvvetinize kuvvet katsın.

{ وَلَا تَتَوَلَّوْا } “Gelin, dönüp gitmeyin.” İman ve tevbe edişten yüz çevirmeyiniz.

{ مُجْرِمِينَ } “Günahkâr olarak.” Allah’a ortak koşucular olarak.

قَالُوا يَا هُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا
نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

53- “Onlar dediler: ‘Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakmayız ve sana inanmayız!’”

{ قَالُوا يَا هُوْدُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ } “Onlar dediler: ‘Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin.’” Dedğine dair bir açıklama.

{ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا } “Biz de tanrılarımızı bırakmayız.” İlahlarımıza kulluğu.

{ عَنْ قَوْلِكَ } “Senin sözünle.” Sözün ile.

{ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ } “Ve sana inanmayız.” Risaleti tasdik ediciler olmayız.

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرِكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا
أَبِي بَرِيءٍ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

54- “Biz. ‘Tanrılarımızdan biri seni kötü çarpmış!’ demekten başka bir söz söylemeyiz. (Hûd) dedi: ‘Ben Allah’ı şâhid tutuyorum, siz de şâhid olun ki ben, ortak koştuğunuz (putlardan) uzağım.’”

{ إِنْ نَقُولُ } “Biz söylemeyiz.” Senin bize yasak kıldığın şey hakkında bir şey demeyiz.

{ إِلَّا اعْتَرِكَ } “Seni çarpmış demekten başka bir söz.” Sana isabet etmiş.

{ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ } “Tanrılarımızdan biri kötü.” Aklını bozmakla. Zira sen ilahlarımızı ayıplıyordun.

{ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَبِي بَرِيءٍ مِّمَّا تُشْرِكُونَ } “(Hûd) dedi: ‘Ben Allah’ı şâhid tutuyorum, siz de şâhid olun ki ben, ortak koştuğunuz (putlardan)

uzağım.” Sizin Allah’a ortak koştuğunuz ve kendilerine ibadet ettiğiniz putlardan uzağım.

﴿٥٥﴾ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ

55- “Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun. Bundan sonra bana bir süre de vermeyin!”

{ مِنْ دُونِهِ } “Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım).” Allah’ın dışında.

{ فَكِيدُونِي } “Haydi bana tuzak kurun.” Benim helak oluşum konusunda sizler ve ilahlarınız çalışıp didiniz.

{ لَا تُنْظِرُونِ } “Hepiniz. Bundan sonra bana bir süre de vermeyin!” Bana mühlet de vermeyiniz.

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا
﴿٥٦﴾ إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

56- “Ben ancak benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a güvenip dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın! Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.”

{ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ } “Ben ancak Allah’a güvenip dayandım.” İşimi O’na tefviz eyledim.

{ رَبِّي } “Benim de Rabbim.” Yaraticım ve rızık vericim.

{ وَرَبِّكُمْ } “Sizin de Rabbiniz olan.” Sizin yaratıcınız ve rızık vericiniz.

{ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا } “Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın.” Onları öldürür ve diriltir. Şöyle de denilmiştir: O’nun kabzasındadır. Dilediğini yapar.

{ إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır.” O’nun üzeredir. Mahlukatı O yolda yürütür. Âyetin şu anlama geldiği

de söylenmiştir: Mahlukatı razı olmuş olduğu dosdoğru yola -ki bu yol İslam'dır- davet eder.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا
غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ ﴿٥٧﴾

57- “Eğer (imandan) yüz çevirerseniz bilin ki, benimle gönderilen (hükümleri) size bildirdim. Rabbim (dilerse) yerinize sizden başka bir kavim getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü Rabbim her şeyi koruyup gözetendir.”

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer (imandan) yüz çevirerseniz.” İman ve tevbe ediş-
ten yüz çevirerseniz,

{ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ } “Bilin ki, benimle gönderilen (hüküm-
leri) size bildirdim.” Risaleti size bildirdim. O sizi helak eder de.

{ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ } “Rabbim (dilerse) yerinize sizden başka
bir kavim getirir de.” Sizden daha hayırlı ve daha itaat edici.

{ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا } “O'na hiçbir zarar veremezsiniz.” Sizin helak olu-
şunuz hiçbir şekilde Allah'a zarar veremez.

{ إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Çünkü Rabbim her şeyi.” Amellerinizi.

{ حَفِيفٌ } “Koruyup gözetendir.” Gözetleyicidir ve koruyucudur.

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ
مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

58- “Buyruğumuz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri
tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan
kurtuluşa erdirdik.”

{ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا } “Buyruğumuz gelince.” Azabımız.

{ وَنَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ } “Hûd'u ve onunla birlikte iman eden-
leri bir rahmetle kurtardık.” Nimet ile.

{ مِّنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ } “Tarafımızdan. Onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.” Şiddetli bir azaptan.

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

59- “İşte Ad (kavminin başına gelenler!) Onlar Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular.”

{ وَتِلْكَ عَادٌ } “İşte Ad (kavminin başına gelenler).” İşte ad kavmi budur.

{ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ } “Onlar Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’un onlara verdiği âyetleri.

{ وَعَصَوْا رُسُلَهُ } “Peygamberlerine karşı geldiler.” Tevhide isyan ettiler.

{ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ } “Ve her zorbanın emrine uydular.” Gazap üzere savaşılan her savaştının sözüne tabi oldular.

{ عَنِيدٍ } “İnatçı.” Allah azze ve celleden yüz çeviren.

وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ إِلَّا إِنْ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ
أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

60- “Bu dünyada da kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Ad kavmi, Rablerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd’un kavmi olan Ad, (Allah’ın rahmetinden) uzak kılındı!”

{ وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً } “Bu dünyada da arkalarından lânet gitti.” Dünyada rüzgar ile helak oldular.

{ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününde de.” Onlara başka bir lanet ki bu da cehennem ateşidir, vardır.

{الَاِِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ} “Bilin ki, Ad kavmi, Rablerini inkâr etmişlerdi.” Rabblerini inkâr eylediler.

{الَا بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ} “Bilin ki, Hûd’un kavmi olan Ad, (Allah’ın rahmetinden) uzak kılındı.” Allah’ın rahmetinden.

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾

61- “Semûd kavmine kardeşleri Sâlih’i (gönderdik). (Sâlih) Dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur. O, sizi yerden (topraktan) yaratmış ve sizi orada yaşatmıştır. Artık O’ndan bağışlanma dileyin. Sonra O’na tevbe edin! Çünkü Rabhim (kullarına) yakındır, duayı kabul eder.”

{وَالِى ثَمُودَ} “Semûd kavmine (gönderdik).” Semûd kavmine de gönderdik.

{أَخَاهُمْ} “Kardeşleri.” Peygamberler.

{صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ} “Sâlih’i. (Sâlih) dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin.” Allah’ı birleyiniz.

{مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ} “Sizin için O’ndan başka bir ilâh yoktur.” Size iman etmenizi emrettiğim O’ndan başka ilah bulunmamaktadır.

{هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ} “O, sizi yerden (topraktan) yaratmış.” Sizi Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı ise yerden yaratmıştır.

{وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا} “Ve sizi orada yaşatmıştır.” Sizi yeryüzünde yaşatmıştır ve sizi oranın sakinleri kılmıştır.

{فَاسْتَغْفِرُوهُ} “Artık O’ndan bağışlanma dileyin.” O’nu birleyiniz.

{ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ} “Sonra O’na tevbe edin.” O’na tevhid, tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{ اِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ } “Çünkü Rabbim (kullarına) yakındır.” İcabet ile.

{ مُجِيبٌ } “Duayı kabul eder.” Kendisini birleyeni.

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهِيَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ﴿٦٢﴾

62- “Onlar dediler: ‘Ey Sâlih! Sen bundan önce, aramızda kendinden (hayır) umulan bir kimse idin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmayı bize yasak mı ediyorsun? Doğrusu çağırdığın şey konusunda biz ciddi bir şüphe içindeyiz!’”

{ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا } “Onlar dediler: ‘Ey Sâlih! Sen aramızda kendinden (hayır) umulan bir kimse idin.’” Senden umuyorduk.

{ قَبْلَ هَذَا } “Bundan önce.” Bize babalarımızın dininin dışında başka bir dini emretmeden önce.

{ أَتَنْهِيَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا } “Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmayı bize yasak mı ediyorsun?” Putlara tapmayı.

{ وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ } “Doğrusu çağırdığın şey konusunda, biz ciddi bir şüphe içindeyiz.” Senin dininden.

{ مُرِيبٌ } “Kuşkucu.” Bundan açık kuşku içindeyiz.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً
فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

63- “Sâlih dedi: ‘Ey kavmim! Ne dersiniz! Eğer Rabbim tarafından benim açık bir mucizem olsa, tarafından bir de bana peygamberlik gelse, ben de O’na karşı gelsem, o zaman beni Allah’ın (azabından) kim kurtarabilir? Bu durumda siz, benim ziyanımı artırmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız!’”

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّي } “Sâlih dedi: ‘Ey kavmim! Ne dersiniz! Eğer Rabbim tarafından benim açık bir mucizem olsa.’” Rabbinden indirilen şeyin beyanı üzere isem.

{وَأَتَيْنِي مِنْهُ رَحْمَةً} “Tarafından bir de bana peygamberlik gelse.” Bana peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşsa.

{فَمَنْ يَنْصُرُنِي} “O zaman beni kim kurtarabilir?” Benden kim engelleyebilir?

{مَنْ اللَّهُ} “(Azabından) Allah’ın.” Allah’ın azabından.

{إِنْ عَصَيْتُهُ} “Ben de O’na karşı gelsem.” Ve O’nun emrini terk edersem.

{فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ} “Bu durumda siz, benim ziyanımı artırmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız.” Ancak sizin hüsranda oluşunuz konusundaki basiretimden başka bir şey artmaz.

وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾

64- “Ey kavmim! İşte size bir mucize olarak Allah’ın dişi devesi! Onu serbest bırakın, Allah’ın otlaklarında otlasın. Ona kötü bir maksatla dokunmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar!”

{وَيَا قَوْمِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ} “Ey kavmim! İşte size bir mucize olarak Allah’ın dişi devesi.” Size bir alamet olarak.

{فَذَرُوهَا} “Onu serbest bırakın.” Onu serbest bırakınız.

{تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ} “Allah’ın otlaklarında otlasın.” Hicr yurdunda. Rızkı sizin üzerinize yüklenmiş değildir.

{وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ} “Ona kötü bir maksatla dokunmayın.” Boğazlamakla.

{فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ} “Sonra sizi yakın bir azap yakalar.” Üç günden sonra.

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

65- “(Derken) o deveyi kestiler. (Bunun üzerine Sâlih) dedi ki: ‘Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!’ Bu söz, yalanlanamayacak olan bir tehdit idi.”

{ فَعَقَرُوهَا } “(Derken) o deveyi kestiler.” O deveyi öldürdüler. Dişi deveyi öldüren Kadar ibn Salif, Mesda’ ibn Zehr’dir. Etini bin beş yüz eve taksim eylediler.

{ فَقَالَ } “(Bunun üzerine Sâlih) dedi ki.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) dişi deveyi öldürmelerinin ardından onlara dedi ki.

{ تَمَتَّعُوا } “Yaşayın.” Yaşayınız.

{ فِي دَارِكُمْ } “Yurdunuzda.” Yurdunuzda.

{ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ } “Üç gün daha.” Ardından dördüncü günde size azap gelecek. Onlar dediler ki “Ey Sâlih! Azabın belirtisi nedir?” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) da cevaben; “İlk gün yüzünüzün sapsarı oluşu, ikinci gün yüzünüzün kırmızıya dönüşmesi üçüncü gün ise yüzlerinizin simsiyah oluşu, dördüncü gün ise azap size gelecektir.”

{ ذَلِكَ } “Bu söz.” Azap.

{ وَعَدٌ غَيْرُ مَكْدُوبٍ } “Yalanlanamayacak olan bir tehdit idi.” Geri çevrilmeyecek bir tehditti.

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ

٦٦

66- “Buyruğumuz gelince, Sâlih’i ve onunla birlikte iman edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün aşağılayıcı azabından kurtardık. Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا } “Buyruğumuz gelince.” Azabımız gelince.

{ نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ } “Sâlih’i ve onunla birlikte iman edenleri, bir rahmet olarak (azaptan) kurtardık.” Nimet ile.

{ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيٍ يُؤْمِنُ } “Bizden. ve o günün aşağılayıcı azabından.” O günün azabından.

{ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ } “Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür.” Dostlarını kurtarmak ile.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

وَآخِذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَائِمِينَ ﴿٦٧﴾

67- “O zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı; öyle ki oldukları yerde çökekaldılar.”

{ وَآخِذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “O zulmedenleri ise yakaladı.” Şirk koşanları.

{ الصَّيْحَةُ } “Korkunç bir ses.” Azap yakaladı.

{ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ } “Öyle ki oldukları yerde.” Kendi meskenlerinde.

{ جَائِمِينَ } “Çöke kaldılar.” Hareketsiz bir halde ölümler olarak. Yani küle dönüştüler.

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا إِلَّا أَنْ تَمُودًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا بُعْدًا لِّتَمُودَ ﴿٦٨﴾

68- “Sanki orada hiç oturmamışlardı! Bak işte, Semûd kavmi de Rablerini inkâr etmişlerdi. Bak işte, Semûd kavmi nasıl yok olup gitti!”

{ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا } “Sanki orada hiç oturmamışlardı.” Sanki hiç yer-yüzünde yaşamamış gibiydiler.

{ إِلَّا أَنْ تَمُودًا } “Bak işte, Semûd kavmi de.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ كَفَرُوا رَبَّهُمْ } “Rablerini inkâr etmişlerdi.” Rabblerini inkâr ettiler.

{ إِلَّا بُعْدًا لِّتَمُودَ } “Bak işte, Semûd kavmi nasıl yok olup gitti.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Allah’ın rahmetinden uzak oldu.

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

69- “Andolsun ki, İbrahim’e elçilerimiz müjde ile geldiler ve ‘Selâm’ dediler. O da ‘Selâm’ dedi ve hemen gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi.”

{وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا} “Andolsun ki, elçilerimiz geldiler.” Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm), yanında on iki melek ile geldi.

{إِبْرَاهِيمَ} “İbrahim’e.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{وَالْبُشْرَى} “Müjde ile.” Ona çocuk müjdesi ile.

{قَالُوا سَلَامًا} “Ve ‘Selâm’ dediler.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın huzuruna varınca ona selam verdiler.

{قَالَ سَلَامٌ} “O da ‘Selâm’ dedi.” Onların selamlarını aldı. Eğer “Sil-mün” olarak okunursa buyuruyor ki, benim durumum esenliktir. Silm, selamet kökündendir.

{فَمَا لَبِثَ} “Ve hemen gidip.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) kalmayarak gitti.

{أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ} “Onlara bir buzağı getirdi.” Besili bir buzağı ile.

{حَنِيذٍ} “Kızartılmış.” Kızartılmış bir buzağı ile geldi ve buzağışı onların önüne koydu.

فَلَمَّا رَأَوْا أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾

70- “Fakat onların o buzağıya el sürmediklerini görünce, tuhafına gitti ve içinde onlara karşı bir korku uyandı. Onlar, ‘Korkma, biz Lût’un kavmine gönderildik’ dediler.”

{فَلَمَّا رَأَوْا أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ} “Fakat onların o buzağıya el sürmediklerini görünce.” Yemeğine ellerini uzatmayınca. Zira onlar yemeğe gereksinim duymamaktaydılar.

{ نَكِرْهُمْ } “*Tuhafına gitti.*” Onların bu davranışına şaşırdı.

{ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً } “*Ve içinde onlara karşı bir korku uyandı.*” Onlardan dolayı kalbine bir korku girdi. Onların hazırladığı yemeği yememeleri nedeniyle hırsız olduklarını zannetti. Onlar da Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın korktuğunu anladıklarında.

{ قَالُوا لَا تَخَفْ } “*Onlar, Korkma, dediler.*” Bizden korkma ey İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ } “*Biz Lût’un kavmine gönderildik.*” Onların helak edilişi için gönderildik.

وَأَمْرَاتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ

يَعْقُوبُ ﴿٧١﴾

71- “(O sırada İbrahim’in karısı) ayakta duruyordu. (Müjdeyi öğrenince) yüzü güldü. Biz ona İshak’ı ve İshak’ın ardından Yakub’u müjdeledik.”

{ وَأَمْرَاتُهُ } “(O sırada İbrahim’in) karısı.” Hazret-i Sâre.

{ قَائِمَةٌ } “Ayakta duruyordu.” Hizmet ediyordu.

{ فَضَحِكَتْ } “(Müjdeyi öğrenince) yüzü güldü.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın misafirlerinden duyduğu korkudan dolayı şaşırdı.

{ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبُ } “Biz ona İshak’ı ve İshak’ın ardından Yakub’u müjdeledik.” Yakub İbrahim’in oğlunun oğludur. Böylece güldü ve aybaşı kanı oldu. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَاْ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْغِيْ شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ

عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾

72- “O zaman (İbrahim’in karısı), ‘Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılabilecek bir şey!’ dedi.”

{ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ } “O zaman (İbrahim’in karısı), ‘Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, çocuk mu doğuracağım?’ dedi.” 98 yaşında çok yaşlı bir kadın iken. Son derece yaşlı birisinin çocuğu olacak ha. Bu nasıl gerçekleşecek?

{ وَهَذَا بَعْلِي } “Eşim de iken.” Eşim Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ شَيْخًا } “Yaşlı biri.” 99 yaşında iken.

{ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ } “Bu gerçekten şaşılacak bir şey.” Şaşılacak.

قَالُوا اتَّعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ
إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

73- “(Bunun üzerine elçiler) ‘Allah’ın işine mi şaşıyorsun? Allah’ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir ey ev halkı! O övülmeye lâyıktır, şanı çok yücedir.’ dediler.”

{ قَالُوا } “(Bunun üzerine elçiler) dediler.” Hazret-i Sâre’ye dediler.

{ اتَّعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ } “Allah’ın işine mi şaşıyorsun?” Allah’ın kudretinden mi şaşkınlık duyuyorsunuz?

{ رَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ } “Allah’ın rahmeti ve bereketleri.” Mutlulukları.

{ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ } “Sizin üzerinizdedir. Ey ev halkı.” Ey İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın ev halkı.

{ إِنَّهُ حَمِيدٌ } “O övülmeye lâyıktır.” Amellerinizi övendir.

{ مَجِيدٌ } “Şanı çok yücedir.” Size sâlih bir evlat ile ikramda bulunacak kadar Kerimdir.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ
لُوطٍ ﴿٧٤﴾

74- “İbrahim’den korku gidip, kendisine müjdeli haber gelince, Lût kavmi konusunda (adeta) bizimle tartışmaya girişti.”

{ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ } “İbrahim’den korku gidip.” Korku sıyrılıp gidince.

{ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى } “Kendisine müjdeli haber gelince.” Çocuk müjde siyle Ona gelince.

{ يُجَادِلُنَا } “(Adeta) bizimle tartışmaya girdi.” Bizimle tartışmaya başladı.

{ فِي قَوْمِ لُوطٍ } “Lût kavmi konusunda.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helaki konusunda.

﴿٧٥﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ

75- “Çünkü İbrahim çok yumuşak huylu, çok içli ve kendini Allah’a vermiş bir kimseydi.”

{ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ } “Çünkü İbrahim çok yumuşak huylu.” Cehaletten irak.

{ أَوَّاهٌ } “Çok içli.” Rahmet sahibi.

{ مُنِيبٌ } “Ve kendini Allah’a vermiş bir kimseydi.” Allah’a yönelen bir kuldu.

يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

76- “(Melekler dediler ki): ‘Ey İbrahim! Bundan vazgeç; çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir. Bu yüzden onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!’”

{ يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا } “(Melekler dediler ki): ‘Ey İbrahim! Bundan vazgeç.’” Bu tartışmandan vazgeç.

{ إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ } “Çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir.” Rabbinin Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helakine ilişkin azabı.

{وَأَنَّهُمْ آتِيهِمْ} “Bu yüzden onlara, mutlaka gelecektir.” Onlara gelecektir.

{عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ} “Geri çevrilmez bir azap.” Onlardan geri döndürülemez.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

77- “Elçilerimiz Lût’a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış ve ‘Bu çok zor bir gün!’ demişti.”

{وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا} “Elçilerimiz geldiklerinde.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberindeki melekler.

{لُوطًا} “Lût’a.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{سَيِّئًا بِهِمْ} “O, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış.” Onların gelişi Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ı üzmüştü.

{وَضَاقَ بِهِمْ} “Daralmış.” Onların gelişiyle tasaya gark olmuştu.

{ذَرْعًا} “Göğsü.” Çok şiddetli bir tasaya. Kavminin eylemlerinden dolayı onlar hakkında korkuya kapılmıştı.

{وَقَالَ} “Demişti.” Kendi içinden.

{هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ} “Bu çok zor bir gün.” Bana çok şiddetli bir gündür.⁸

⁸ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(سَيِّئًا بِهِمْ) ‘Derin bir kaygıya kapılmış’ yani kavmine zannı kötü oldu. (وَضَاقَ بِهِمْ) ‘Göğsü daralmış’, misafirlerine (yapılacak kötülük) nedeniyle. (عَصِيبٌ) “Çok zor, şiddetli” anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ’nın (وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا) “Elçilerimiz Lût’a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış” buyruğu hakkında Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Kavmine yönelik zannı kötü oldu. Misafirlerine (yapılacak kötülük) nedeniyle göğsü daralmaya başladı. (وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ) ‘Ve bu çok zor bir gün!’ demişti.” Yani çok şiddetli bir gün.” Taberî, c. 12, s. 81.

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ٧٨

78- “Lût’un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapıyorlardı. Lût dedi ki: ‘Ey kavmim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin), onlar sizin için daha temizdir. Allah’tan korkun ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin! İçinizde hiç akli başında bir insan yok mu?’”

{ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ } “(Lût’un) kavmi, geldiler.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ } “Koşarak onun yanına.” Onun evine doğru süratlice hareket ettiler ve koşar adımlarla geldiler.

{ وَمِنْ قَبْلُ } “Daha önce de.” Hazret-i Cebail (‘aleyhi’s-selâm)’ın gelişinden önce.

{ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ } “O kötü işleri yapıyorlardı.” Onların iğrenç eylemleri bu idi.

{ قَالَ } “(Lût) dedi ki.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm) onlara dedi ki:

{ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي } “Ey kavmim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin).” Âyetin anlamı hakkında “İşte benim kavmimin kızları” denilmiştir.

c) (وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا) “Elçilerimiz Lût’a geldiklerinde” âyetinde geçen elçilerden kasıt meleklerdir. Bunlar Hz. Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini helak etmek için gelen meleklerdir. Beşer suretinde gelmişlerdir. Allah Teâlâ göndermiş olduğu bu elçilere Hz. Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi kötülükte bulunmayı amaçladılar ve şerri murad ettiler. İbn Abbâs lafzî tefsir değil lazım/melzum ilişkisini göz önüne alarak âyeti tefsir etmiştir. Kavminin çirkin eylemini Hz. Lût (‘aleyhi’s-selâm) bilmekteydi. Bu gelen melekler de erkekler suretinde ve son derece yakışıklı olduklarından dolayı kavminin bunlara kötülük edeceğini düşünüyordu ve bu durumda kendisine sıkıntı vermektedir. İşte İbn Abbâs bu neden ve sonuçları göz önünde bulundurarak âyeti anlamlandırmıştır.

{ هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ } “Onlar sizin için daha temizdir.” Ben sizleri evlendiririm.

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Haram konusunda Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ وَلَا تُحْزُونِ فِي ضَيْفِي } “Ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin.” Beni konuklarım hakkında rüsva eylemeyiniz.

{ أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ } “İçinizde hiç akli başında bir insan yok mu?” Onlara doğruyu gösterecek, iyiliği emredip onları kötülükten engelleyecek bir kimse yok mu?⁹

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

79- “Dediler ki: ‘Sen de biliyorsun ki bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur. Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun!’”

{ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ } “Dediler ki: Sen de biliyorsun ki.” Ey Lût (‘aleyhi’s-selâm).

{ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ } “Bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur.” İhtiyacımız.

{ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ } “Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun.” Bununla çirkin eylemlerini kastetmektedirler.

⁹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(يُهْرَعُونَ) ‘Koşarak’, sûratlice.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ’nın (يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ) “Lût’un kavmi, koşarak onun yanına geldiler.” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Sûratlice geldiler.” Taberî, c. 12, s. 84.

c) (يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ) “Heree” sözcüğü titremenin de içinde bulunduğu hızlıca hareket ediş, itiş kakışla, sûratlice hareket ediş demektir. Hz. Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi o çirkin eylemi gerçekleştirmek amacıyla sevinçten titreyerek sûratlice Hz. Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın evine doğru geldiler. Sözcük Arap dilinde az kullanılan bir kelimedir. Araplar “Ehre’e’r-Reculü/adam titredi” derler. Bununla hastalık, soğukluk, kızgınlık, humma vb. bir gerekçe ile titremeyi kastederler. Muhri’ sözcüğü ise aceleci ve hırslı olan kimse için kullanılır. Mühelhil’in şu beytinde geçen (يُهْرَعُونَ) sözcüğü de bu anlamdadır. “Fe câû yuhrûne ve hüm usârâ/ Onlar esir edilmiş olarak ve titreyerek hızlıca geldiler, Biz onların bunlarını sürte sürte çekip getiriyorduk.” Taberî, c. 12, s. 83.

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

80- "(Lût) dedi: 'Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınabilseydim!'"

{ قَالَ } "(Lût) dedi." Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm) kendi kendisine.

{ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً } "Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı." Beden ve çocuk ile.

{ أَوْ آوِي } "Veya sığınabilseydim." Dönmeye güç yetirebiliyorum.

{ إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ } "Sağlam bir kaleye." Çok olan bir aşirete dayanabilseydim kuşkusuz kendimi sizden korurdum. Hazret-i Cibrail ('aleyhi's-selâm) ve melekler Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin tehdidinden korktuğunu anlayınca.

قَالُوا يَا لَوُطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

81- "(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?'"

{ قَالُوا يَا لَوُطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ } "(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar.'" Helak etmek için sana dokunamayacaklardır. Bizler onları helak edeceğiz.

{ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ } "Sen ailenle birlikte yola çık." Aileni yürüt. Onlarla birlikte gecenin baş bölümünde yola çık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ } "Gecenin bir vaktinde." Gecenin bir bölümünde, seher anında, gecenin sonunda.

{ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ } “Sizden geride kalmasın.” Sizden hiçbir kimse geride kalmasın.

{ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتَكَ } “Karından başka. Hiçbiri.” Münafık Vaile’dir.

{ إِنَّهُ مُصِيبُهَا } “Şüphesiz ona da erişecektir.” Ona da isabet edecektir.

{ مَا أَصَابَهُمْ } “Çünkü onlara gelecek azap.” Onlara isabet edecek olan azap.

{ إِنَّ مَوْعِدَهُمْ } “Başlarına gelecek azap zamanı.” Helak vakti.

{ الصُّبْحِ } “Sabah vaktidir.” Sabah esnasındadır. Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu ki: “Şimdi değil mi ey Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)?” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) “Ey Lût!” dedi.

{ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ } “Sabah da yakın değil mi?” Zira Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) helak oluşlarını görüyor, ancak Lût (‘aleyhi’s-selâm) göremiyordu.¹⁰

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ

سِجِّيلٍ مَّنْصُودٍ ﴿٨٢﴾

82- “Buyruğumuz gelince, oranın altını üstüne getirdik; üzerine de çamurdan pişmiş, hazırlanmış, istif edilmiş taşlar yağdırdık.”

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (يَقْطَعُ مِنَ اللَّيْلِ) ‘gecenin bir vaktinde’ karanlıkta. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “(يَقْطَعُ مِنَ اللَّيْلِ) ‘Gecenin bir vaktinde’, gecenin bir bölümünde ailenle/taifenle birlikte.” Taberî, c. 12, s. 93.

c) İbn Abbâs’ın bu tefsiri (قَطَعَ) sözlük anlamıyla yapılan bir tefsirdir. Gerçekten İbn Abbâs Arap dili hakkında derin bir bilgiye sahiptir. İbn Manzur da (قَطَعَ) sözcüğünü şu şekilde açıklar: Gecenin son bölümündeki karanlıktır. (فَأَسْرَ بِأَهْلِكَ يَقْطَعُ مِنَ اللَّيْلِ) “Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık.” buyruğu da bu anlamdadır. Ahfeş ise sözcüğü gece karanlığı olarak anlamlandırır. Lisânü’l-Arab, K-T-E’ maddesi. Ferra ise gecenin sonundaki karanlık olarak açıklar. Meâni’l-Kur’an, c. 2, s. 24.

{ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا } “Buyruğumuz gelince.” Onların helakine ilişkin azabımız gelince.

{ جَعَلْنَا عَلَیْهَا سَافِلَهَا } “Oranın altını üstüne getirdik.” Onu çevirdik. En altını en üstüne, en üstünü ise en altına çevirdik.

{ وَأَمْطَرْنَا عَلَیْهَا } “Üzerine de yağdırdık.” Yabancıasına ve yolcusuna.

{ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ } “Çamurdan pişmiş, hazırlanmış, taşlar.” Kerpiç gibi bataklık ve çamur. Dünyanın seması olduğu da söylenmiştir.

{ مَنصُودٍ } “İstif edilmiş.” Birbiri ardı sıra gönderilmiş.

مُسْوَمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

83- “Rabbinin huzurunda işaretlenmiş (taşlar). Bu durum, zalimlerden uzak değildir!”

{ مُسْوَمَةٌ } “İşaretlenmiş (taşlar).” Siyahlık, kırmızılık ve beyazlıkla yazılmış. Üzerinde bu taşla helak olacak olan kimsenin yazılı olduğu da söylenmiştir.

{ عِنْدَ رَبِّكَ } “Rabbinin huzurunda.” Rabbinin katında ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu taş gelecek.

{ وَمَا هِيَ } “Bu durum.” Yani bu taş.

{ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ } “Zalimlerden uzak değildir.” Onlara uğramadı değil, aksine onlara isabet etti.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu ceza ümmetinin zalimlerine, onlara uyanlara yani onların eylemlerini sergileyenlere uzak değildir.

وَالِی مَدَیْنٍ اَخَاهُمْ شُعَیْبًا قَالَ یَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَیْرُهُ وَلَا تَتَّقُوا الْمَکِیَالَ وَالْمِیْزَانَ اِنِّیْ اَرِیْکُمْ بِخَیْرِ وَاِنِّیْ اَخَافُ عَلَیْکُمْ عَذَابَ یَوْمٍ مُّحِیْطٍ ﴿٨٤﴾

84- “Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı (gönderdik). O da dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum!’”

{ وَآلَىٰ مَدْيَنَ } “Medyen’e de (gönderdik).” Medyen’e gönderdik.

{ أَخَاهُمْ } “Kardeşleri.” Peygamberleri.

{ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Şuayb’ı. O da dedi ki: ‘Ey kavmim! Allah’a kulluk edin.’” Allah’ı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ } “Sizin O’ndan başka ilâhınız yoktur.” Size kendisine iman etmenizi emrettiğim İlahın dışında.

{ وَلَا تَقْصُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ } “Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın.” Yani insanların ölçü ve tartıdaki haklarını.

{ إِنِّي أَرِيكُمْ بَخِيرَ } “Ben sizi bolluk içinde görüyorum.” Genişlik, mal ve fiyatların ucuzluğu içinde görmekteyim.

{ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ } “Ve ben sizin için korkuyorum.” Eğer O’na iman etmeyip de ölçü ve tartıyı hakkıyla tartmazsanız.

{ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ } “Kuşatıcı bir günün azabından.” Sizi kuşatan. Sizden hiçbir kimse kıtlıktan, kuraklıktan ve bunun dışındaki diğer sıkıntılardan kurtulmaz.

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخُسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَغْنَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾

85- “Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın ve insanlara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesad çıkararak kötülük yapmayın!”

{ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ } “Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı yapın.” Yani ölçüyü ve tartıyı eksiksiz yerine getiriniz.

{ بِالْقِسْطِ } “Adaletle.” Adaletle.

{ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ } “Ve insanlara haklarını eksik vermeyin.” İnsanların ölçü ve tartıdaki haklarında kısıntıya gitmeyiniz.

{ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ } “Yeryüzünde fesad çıkararak kötülük yapmayın.” Yeryüzünde fesad, putlara ibadet ediş ve insanları putlara tapışa davet ediş ve ölçü ve tartıda eksiklikle tartış eylemlerini yeryüzünde gerçekleştirmeyiniz.

﴿٨٦﴾ بَقِيَ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ

86- “Eğer mü’min iseniz, Allah’ın helalinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!”

{ بَقِيَ اللَّهُ } “Allah’ın helalinden size bıraktığı kâr.” Ölçünün ve tartının eksiksiz yerine getirilmesine dair Allah’ın vereceği sevap.

{ خَيْرٌ لَّكُمْ } “Sizin için daha hayırlıdır.” Allah Teâlâ’nın size bıraktığı helal sizin ölçü ve tartıda kismaya giderek elde ettiğiniz şeyden daha hayırlıdır da denilmiştir.

{ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } “Eğer mü’min iseniz.” Size söylediğim şeyi tasdik ediciler iseniz.

{ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ } “Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim.” Sizi gözetleyen kefilim. Zira o, onların öldürülmesiyle memur değildi.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِيهِ أَمْوَالَنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

87- “Onlar dediler: ‘Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve aklı başında bir kişisin!’”

{ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَوْتُكَ } “Onlar dediler: ‘Ey Şuayb! Namazın mı?’” Namazının çokluğu mu?

{ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا } “Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi sana emrediyor?” Putları.

{ أَوْ أَنْ نَفْعَلَ } “Veya yapmaktan vazgeçmemizi.” Yapmamamızı.

{ فَجِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَا } “Mallarımızda dilediğimizi.” Ölçü ve tartıda eksiklik.

{ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ } “Oysa sen yumuşak huylu ve akli başında bir kişisin.” Bu sözle onunla dalga geçerek sapkın ve kıt beyinli olduğunu dile getirmeyi amaçlıyorlardı.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَيْكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ

أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

88- “Şuayb dedi: ‘Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden açık bir delil üzerinde isem ve O kendinden bana güzel bir rızık vermişse, söyleyin bana, ne yapmalıyım? Ben size karşı çıkmakla sizi menettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiğince işleri düzeltmek istiyorum. Fakat başarılı olmam ancak Allah’ın yardımı ile. Ben yalnız O’na güvenip dayandım ve ancak O’na yöneliyorum!’”

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ } “(Şuayb) dedi: ‘Ey kavmim! Eğer ben isem söyleyin bana, ne yapmalıyım?’” Diyor ki, kuşkusuz ben.

{ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } “Rabbimden açık bir delil üzerinde.” Rabbimden bana nâzil olan şeyin açıklaması üzere isem.

{ وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا } “Ve O kendinden bana güzel bir rızık vermişse.” Bana peygamberlik ve İslam’la ikramda bulunmuş ve bana helal mal bahşetmiş ise.

{ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَيْكُمْ عَنْهُ } “Ben size karşı çıkmakla sizi menettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum.” Diyor ki, ben size yasaklamış olduğum ölçü ve tartıda eksikliği kendim yapmak istemiyorum.

{ إِنْ أُرِيدُ } “Ben istiyorum.” Ben ancak şunu istiyorum.

{ إِلَّا الْإِصْلَاحَ } “Sadece işleri düzeltmek.” Ölçü ve tartıda adaleti.

{ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي } “Gücümün yettiğince. Fakat başarılı olmam.” Ölçü ve tartının tastamam yerine getirilişi,

{ إِلَّا بِاللَّهِ } “Ancak Allah’ın yardımı iledir.” Allah’tandır.

{ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } “Ben yalnız O’na güvenip dayandım.” İşimi O’na tefviz eyledim.

{ وَالْيَهُ أَنْيَبُ } “Ve ancak O’na yöneliyorum.” O’na yöneliyorum.

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ
أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

89- “Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, sizi Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi felâkete uğratmasın! Lût kavmi henüz sizden uzak değildir.”

{ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ } “Ey kavmim! Sizi sürüklemesin.” Sizi sürüklemesin.

{ شِقَاقِي } “Bana karşı gelmeniz.” Bana duyduğunuz kin ve bana olan düşmanlığınız nedeniyle iman etmemeniz ve ölçü ve tartıda tastamam tartmamanız.

{ أَنْ يُصِيبَكُمْ } “Felâkete uğratmasın.” Size isabet ettirmesin.

{ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ } “Nûh kavminin başlarına gelenler gibi.” Yani Hazret-i Nûh (‘alehyi’s-selâm)’ın kavminin azabı olan boğulma ve tufan.

{ أَوْ قَوْمٌ هُودٍ } “Veya Hûd kavminin.” Rüzgar ile helak oluş.

{ أَوْ قَوْمٌ صَالِحٍ } “Yahut Sâlih kavminin.” Şiddetli bir ses.

{ وَمَا قَوْمٌ لُوطٍ } “Lût kavmi henüz değildir.” Hazret-i Lût (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin kıssası değildir.

{ مِنْكُمْ بَعِيدٍ } “Sizden uzak.” Onların başına gelen felaket size hiç kuşkusuz ulaşmıştır.

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

90- “Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O’na tevbe edin. Çünkü Rabbim çok merhametli olan, çok sevendir.”

{ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ } “Rabbinizden mağfiret dileyin.” Rabbinizi birleyiniz.

{ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ } “Sonra O’na tevbe edin.” O’na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ } “Çünkü Rabbim çok merhametli olan.” Mü’min kullarına karşı.

{ وَدُودٌ } “Çok sevendir.” Onlara bağışlama ile sevgi besleyendir. Denilmiştir ki, onlara sevgi besler ve onları halka da sevdirebilir. Onlara kendisine taat etmeyi sevdirdiği anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْمُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91- “Onlar dediler ki: ‘Ey Şuayb! Biz söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı seni mutlaka taşıyarak öldürdük! Senin bizim yanımızda hiçbir değer yok!’”

{ قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ } “Onlar dediler ki: ‘Ey Şuayb! Biz anlamıyoruz.’” Akledemiyoruz.

{ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ } “Söylediklerinin çoğunu.” Bize emrettiklerinden bir çoğunu.

{ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا } “Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz.” Görmesi kusurlu olan.

{ وَلَوْ لَا رَهْطُكَ } “Eğer kabilen olmasaydı.” Kavmin.

{ لَنَرَجِمَنَّكَ } “Seni mutlaka taşılayarak öldürürdük.” Hiç kuşkusuz seni öldürürdük.

{ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بَعِزٌّ } “Senin bizim yanımızda hiçbir değer yok.” Kerim/değerli değilsin.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا
إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾

92- “(Şuayb) dedi: ‘Ey kavmim! Size göre kabilem Allah’tan daha mı değerli ki onu arkanıza atıp unuttunuz? Şüphesiz Rabbim, yapmakta olduklarınızı (bilgisiyle) çepeçevre kuşatmıştır.”

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي } “(Şuayb) dedi: ‘Ey kavmim! Kâbilem.” Kavmim.

{ أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ } “Size göre Allah’tan daha mı değerli ki?” O’nun Kitabından ve dininden. Âyetin “Kavmimin cezalandırması size Allah’ın cezalandırmasından daha mı şiddetli gelmektedir?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاتَّخَذْتُمُوهُ } “Onu unuttunuz?” Onu göz ardı ettiniz.

{ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا } “Arkanıza atıp.” Size getirmiş olduğum Kitabı arkanıza attınız.

{ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ } “Şüphesiz Rabbim, yapmakta olduklarınızı (bilgisiyle).” İşlediğiniz davranışların cezasını.

{ مُحِيطٌ } “Çepeçevre kuşatmıştır.” Bilicidir.

وَيَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَاَرْتَقِبُوا اِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

93- “Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın, ben de yapacağım! Siz yakında aşağılayıcı azabın kimin başına geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz! O halde bekleyin, ben de sizinle birlikte beklemekteyim!”

{ وَيَا قَوْمِ اَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ } “Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın.” Dininiz üzere evlerinizde helakimi.

{ اِنِّي عَامِلٌ } “Ben de yapacağım.” Sizin helak oluşunuzu.

{ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ } “Siz yakında kimin başına geleceğini bileceksiniz.” Kime geleceğini.

{ عَذَابٌ يُخْزِيهِ } “Aşağılayıcı azabın.” Onu zelil kılıp helak edeceğini.

{ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ } “Ve kimin yalancı olduğunu.” Allah’a kimin yalan isnatta bulunduğu.

{ وَاَرْتَقِبُوا } “O halde bekleyin.” Benim helak oluşumu gözetleyiniz.

{ اِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ } “Ben de sizinle birlikte beklemekteyim.” Sizin helak oluşunu bekleyiciyim.

وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾

94- “Buyruğumuz gelince, Şuayb’ı ve onunla birlikte iman edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar.”

{ وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا } “Buyruğumuz gelince.” Azabımız.

{ نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا } “Şuayb’ı ve onunla birlikte iman edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık.” Katımızdan bir nimet ile.

{وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا} “Zulmedenleri ise yakaladı.” Şirk koşanları yani Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini.

{الصَّيْحَةِ} “O korkunç ses.” Azapla.

{فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ} “Ve yurtlarında çökekaldılar.” Kendi evlerinde dönuştüler.

{جَائِمِينَ} “Diz üstü.” Ölümler ve küllere.

٩٥

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعَدَتْ ثَمُودُ

95- “Sanki orada hiç yaşamamışlardı. O halde Semûd kavminin, Allah’ın rahmetinden uzak olması gibi Medyen halkı da Allah’ın rahmetinden uzak oldu!”

{كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا} “Sanki orada hiç yaşamamışlardı.” Sanki yeryüzünde hiç yaşamamış gibiydiler.

{أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ} “O halde Medyen halkı da, Allah’ın rahmetinden uzak oldu.” Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Allah’ın rahmetinden uzak oldular.

{كَمَا بَعَدَتْ ثَمُودُ} “Semûd kavminin, Allah’ın rahmetinden uzak olması gibi.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin Allah’ın rahmetinden uzak oluşu gibi. Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin azabı ve Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin azabı aynı idi. Bu iki kavmin azabı korkunç sesle helak olmaktı. Onlara şiddetli bir sıcaklık isabet etti. Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine ayaklarının altından azap geldi. Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine ise azap başlarının üstünden geldi.

٩٦

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

96- “Andolsun ki biz Musa’yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.”

{وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا} “Andolsun ki biz Musa’yı mucizelerimizle gönderdik.” Dokuz âyetle.

{وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ} “*Ve apaçık bir delille.*” Açık bir kanıt ile. Âyetler ise açık kanıtlardır.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبِعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

97- “Firavun’a ve ileri gelen adamlarına. Ama onlar Firavun’un buyruğuna uydular. Oysa Firavun’un buyruğu doğru değildi.”

{إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ} “*Firavun’a ve ileri gelen adamlarına.*” Reislerine/liderlerine.

{فَاتَّبِعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ} “*Ama onlar Firavun’un buyruğuna uydular.*” Ve Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın buyruğunu terk ettiler.

{وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ} “*Oysa Firavunun buyruğu.*” Firavun’un sözü.

{بِرَشِيدٍ} “*Doğru değildi.*” Doğru değildi.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾

98- “Firavun kıyâmet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötü yerdir!”

{يَقْدُمُ قَوْمَهُ} “*Firavun kavminin önüne düşecek.*” Öne geçecek ve kavmini arkasından sürükleyecek.

{يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ} “*Kıyâmet gününde ve onları ateşe götürecektir.*” Onları ateşe koyacaktır.

{وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ} “*Onların varacağı yer ne kötü yerdir.*” Firavun ne kötü girdiren, kavmi de ne kötü girdirilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Firavun ne kötü dahil olan, kavmi de ne kötü dahil olunandır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Firavun ve kavmi ne kötü dahil olandır. Ateş ise ne kötü dahil olunandır.

وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ بئس الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

99- “Onlar bu dünyada da kıyâmet gününde de lânete uğratıldılar! Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır!”

{ وَأَتَّبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً } “Onlar bu dünyada da lânete uğratıldılar.” Bu dünyada boğulmakla helak oldular.

{ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet gününde de.” Onlar için diğer bir lanet daha vardır ki, bu da cehennem ateşidir.

{ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ } “Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır.” Diyor ki, ne kötü boğulmadır. Armağanı ise cehennem ateşidir. Denilmiştir ki, ne kötü yardım ve ne kötü yardım olunandır.

﴿ ١٠٠ ﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَىٰ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ

100- “Bu sana anlattıklarımız (helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir. Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.”

{ ذَٰلِكَ } “Bu.” Zikredilen bu şeyler.

{ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَىٰ } “(Helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir.” Dünyada geçmiş bulunan kasabaların haberlerindendir.

{ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ } “Sana anlattıklarımız.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı onların haberleriyle sana nâzil ettiğimiz.

{ مِنْهَا قَائِمٌ } “Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken.” Onlara bakılmaktadır. Ehli yok olup gitmiştir.

{ وَحَصِيدٌ } “Bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.” Bir kısmı ise harabeye dönüşmüş ve ehli de helak olmuştur.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ

﴿ ١٠١ ﴾ تَتَّبِعِ

101- “Biz onlara (helâkle) zulmetmedik, fakat onlar (isyan ederek) kendilerine zulmettiler. Rabbinin buyruğu geldiğinde, Allah’tan başka taptıkları tanrılar asla işlerine yaramadı ve onların ziyanlarını artırmaktan başka bir şey yapmadı!”

{ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ } “Biz onlara (helâkle) zulmetmedik.” Onları helak edişle.

{ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ } “Fakat onlar (isyan ederek) kendilerine zulmettiler.” Küfür, şirk ve putlara tapış ile.

{ فَمَا آخَذْتُ عَنْهُمْ إِلَهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ } “Taptıkları tanrılar işlerine yaramadı.” İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ } “Asla bir şey. Rabbinin buyruğu geldiğinde.” Rabbinin azabı geldiğinde.

{ وَمَا زَادُوهُمْ } “Ve onların ziyanlarını yapmadı.” Putlara ibadet edişleri.

{ غَيْرَ تَنْبِيٍّ } “Artırmaktan başka.” Hüsrandan başka.

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ

شَدِيدٌ ١٠٢

102- “Rabbin zulmeden kentlerin halkını yakaladığında işte böyle yakalar! Doğrusu O’nun yakalaması can yakıcıdır, çok şiddetlidir.”

{ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ } “Rabbin işte böyle yakalar.” Rabbinin azabı.

{ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ } “Kentlerin halkını yakaladığında.” Kasaba ehlini azap etmek için yakaladığında.

{ وَهِيَ ظَالِمَةٌ } “Zulmeden.” Müşrik ve kâfir iken.

{ إِنَّ أَخْذَهُ } “Doğrusu O’nun yakalaması.” O’nun azabı.

{ أَلِيمٌ شَدِيدٌ } “Can yakıcıdır, çok şiddetlidir.” Acıtırıcıdır.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَن خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ
النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾

103- "Bu kentlerde, ahiret azabından sakınanlar için bir ibret vardır. O gün, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür ve o gün (herkesin) hazır bulunacakları bir gündür."

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } "Bu kentlerde." Sana zikredilen şeylerde.

{ لَآيَةً } "Bir ibret vardır." Bir ibret.

{ لِّمَن خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ } "Ahiret azabından sakınanlar için." Onlara uymazlar.

{ ذَلِكَ } "O gün." Kıyâmet günü.

{ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ } "Bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür." Kıyâmet gününde ilk topluluklar ile son topluluklar toplanır.

{ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ } "Ve o gün (herkesin) hazır bulunacakları bir gündür." Gök ehli ile yer ehli onu müşahade eder.

وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدُّودٍ ﴿١٠٤﴾

104- "Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar ertelemektediriz."

{ وَمَا نُؤَخِّرُهُ } "Biz o günü ertelemektediriz." Yani bugünü.

{ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدُّودٍ } "Ancak belirli bir süreye kadar." Bilinen malum bir vakte kadar.

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

105- "O gün geldiğinde, Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. Onlardan bir kısmı bahtsız (şakî) bir kısmı mutludur (saîd)."

{ يَوْمَ يَأْتِ } "O gün geldiğinde." Bugün.

{ لَا تَكَلِّمْ نَفْسَ } “Hiç kimse konuşamaz.” Sâlih hiçbir kişi bir kişiye şefaât edemez.

{ إِلَّا بِإِذْنِهِ } “Allah’ın izni olmadıkça.” O’nun emriyle.

{ فَمِنْهُمْ } “Onlardan bir kısmı.” O gün insanların bir bölümü.

{ شَقِيٍّ } “Bahtsız (şakî).” Kendilerine bahtsızlık yazılmıştır.

{ وَسَعِيدٌ } “Bir kısmı mutludur (saîd).” Kendileri için mutluluk/ta-
lih yazılmıştır.

﴿ ١٠٦ ﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فَنَارَ لَّهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

106- “Bahtsız olanlar ateştedirler. Onlar için orada, iç çekme ve hıçkırarak ağlama vardır.”

{ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا } “Bahtsız olanlar.” Kendilerine bahtsızlık yazılanlar.

{ فَنَارَ لَّهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ } “Ateştedirler. Onlar için orada, iç çekme.” Eşegin sesinin başlangıcı gibi göğsünden bir ses çıkar. (زَفِيرٌ) eşegin sesinin başlangıcıdır.

{ وَشَهِيقٌ } “Ve hıçkırarak ağlama vardır.” Eşegin boğazındaki anırması gibi. (شَهِيقٌ) ise eşegin anırması esnasında son bulan sestir.¹¹

¹¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbas dedi ki: “(زَفِيرٌ), ‘şiddetli ses’, (شَهِيقٌ) ise ‘za-yıf ses’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü Bedi’l-Halk, 10. bâb; Kitabü’t-Tefsir, Hûd Sûresi, 5. bâb. Bu haberi Taberî de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 12, s. 116.

b) (لَّهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ) “Onlar için orada, iç çekme ve hıçkırarak ağlama vardır.” “Zefir” ve “şehîk” sözcükleri hakkında ez-Zeccâc şöyle der: “Zefir ve şehîk sözcükleri şiddetli sıkıntıya düşer olmuş olanların seslerindendir. Yüksek hırıltı (zefir), şiddetlice inlemekten dolayıdır. İnleyerek soluma (şehîk) ise oldukça yüksek inlemekten dolayıdır.” *Lisânü’l-Arab*, Ş-H-K maddesi. Bu açıklamalar ışığında İbn Abbâs’ın tefsirini tekrar bir mülâhaza edelim. Ses tonunu baz alarak yapılan bir tefsirdir. Rağıb da sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunur: “Göğüs şişinceye kadar nefesin sert biçimde gidip gelmesidir. ‘Vezdefera fülânün keza/ Falankişi falan şeyi zorla yükledi, bundan dolayı nefesi gidip geldi.’ Su çeken cariyelere de zevafir denir.” *Müfredat*, Z-F-R maddesi.

c) İbn Abbâs’ın açıklamalarından ise “Şehîk” sözcüğü ile şiddetli ses, “Zefir”le de kısık ve zayıf ses anlaşılmaktadır.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ
رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

107- “Onlar, -Rabbinin dilemesi dışında- gökler ve yer durdukça orada sürekli olarak kalırlar. Çünkü Rabbin dilediğini yapar.”

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Onlar, orada sürekli olarak kalırlar.” Ateşte sürekli olarak kalıcıdır.

{ مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ } “Gökler ve yer durdukça.” Ancak Rabbinin dilemesi müstesna. Gökler ve yer yarattığımdan fani oluncaya kadar göklerin ve yerin devamı gibi bu yana Rabbinin devamı gibidirler.

{ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ } “Rabbinin dilemesi dışında.” Rabbin onların cehennem ateşinde sürekli kalışını dilemiştir.

Denilmiştir ki, kendisine bedbahtlık yazdığı kimse gökler, yer ve âdemoğlu durdukça ebedi kalır, “Rabbinin dilemesi dışında.” Allah Teâlâ’nın “Dilediğini de ispat eder.” âyetiyle kendisini bedbahtlıktan mutluluğuna dönüştürmeyi dilediği kimse müstesna.

Denilmiştir ki; onlar ateşte sürekli kalıcıdır, “Gökler ve yer durdukça.” Cehennem seması ve cehennem yeri durdukça. “Rabbinin dilemesi dışında.” Ancak Rabbinin tevhid ehlinde küfür hariç günah nedeniyle bedbahtlığı bulunan kimseyi çıkarıp da bu kimseyi halis imanı nedeniyle cennete yerleştirmesi müstesna.

{ إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ } “Çünkü Rabbin dilediğini yapar.” Dilediği gibi yapar.

وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرٌ مَّجْدُودٍ ﴿١٠٨﴾

108- “Mutlu olanlara gelince, onlar cennettedirler. Onlar da -Rabbinin dilemesi dışında- gökler ve yer durdukça orada sürekli olarak kalırlar. Bu, kesintisiz bir lütuftur.”

{ وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا } “Mutlu olanlara gelince.” Kendilerine mutluluk yazılanlar.

{ فِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا } “Onlar cennettedirler. Onlar da orada sürekli olarak kalırlar.” Cennette sürekli kalıcıdırlar.

{ مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ } “Gökler ve yer durdukça.” Yaratışımızdan bu yana yer ve göklerin sürekliliği gibi.

{ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ } “Rabbinin dilemesi dışında.” Allah Teâlâ’nın “Allah dilediğini siler.” buyruğundan dolayı Rabbinin mutluluğunu bedbahtlığa dönüştürüp de bu şekilde sabit kılıp bıraktığı kimse müstesna. Mutluluktan bedbahtlığa. “İspat eder.” Ve terk eder.

Denilmiştir ki, cennette sürekli kalıcıdırlar. “Gökler ve yer durdukça.” Cennetin göğü ve cennetin yeri. “Rabbinin dilemesi dışında.” Cennete yerleştirmesinden önce kendisine cehennem ateşinde azap etmeyi dilediği kimse müstesna. Ardından Allah Teâlâ bu kimseyi cehennem ateşinden çıkartır ve cennete koyar. Böylece bundan sonra cennette sürekli kalır.

{ عَطَاءٌ } “Bu, bir lütuftur.” Onlara sevaptır.

{ غَيْرِ مَجْذُوذٍ } “Kesintisiz.” Eksiltilmeksizin ve kesintisiz bir şekilde.

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمَوْفُوهُهُمْ نَصِيْبُهُمْ غَيْرِ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

109- “Artık bunların taptikları putların (bâtil olduğunda) şüpheye düşme! Çünkü daha önce babaları nasıl tapmışlarsa onlar da öyle tapıyorlar. Biz onların (azaptan) paylarını elbette eksiksiz olarak vereceğiz!”

{ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ } “Artık (bâtil olduğunda) şüpheye düşme.” Kuşkuya düşme.

{ مِمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ } “Bunların taptıkları putların.” Mekke ehlinin.

{ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ } “Çünkü daha önce babaları nasıl tapmışlarsa onlar da öyle tapıyorlar.” Bunlardan önce. Onlar bunun üzerine helak oldular.

{ وَأَنَا لَمُوفُّهُمْ نَصِيْبُهُمْ } “Biz onların (azaptan) paylarını elbette vereceğiz.” Cezalandırılmalarını.

{ غَيْرَ مُنْقُوصٍ } “Eksiksiz olarak.” Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime nâzil oldu. “Biz onların (azaptan) paylarını elbette eksiksiz olarak vereceğiz.” âyeti Kaderiyye hakkında nâzil olmuştur.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

110- “Biz, Musa’ya da kitap verdik. Ancak onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü. Eğer Rabbin tarafından daha önce geçmiş bir söz olmasaydı, (daha dünyada iken) işleri bitirilmiş olurdu! Gerçekten onlar, Kur’an konusunda derin bir şüphe içindedirler.”

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا } “Biz, verdik.” Bahsettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } “Musa’ya da kitap.” Yani Tevrat’ı.

{ فَاخْتَلَفَ فِيهِ } “Ancak onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabı hakkında. Bir kısmı iman etti. Bir kısmı ise bu kitabı inkâr etti.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ } “Eğer daha önce geçmiş bir söz olmasaydı.” Vacip olmuş olan.

{ مِنْ رَبِّكَ } “Rabbin tarafından.” Ümmetinden azabın ertelenmesine dair.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } “(Daha dünyada iken) işleri bitirilmiş olurdu.” Hiç kuşkusuz helak oluşları tamamlanmış ve azap onlara gelmişti.

{وَأَنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٌ} “Gerçekten onlar, Kur’an konusunda derin bir şüphe içindedirler.” Açık bir kuşku içindedirler.

وَأَنَّ كُلًّا لَمَّا لِيُؤْفِيَهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

111- “Rabbin onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir. Çünkü O, onların yapmakta olduklarından haberdardır.”

{وَأَنَّ كُلًّا} “Onların her birine.” Her iki fırkanın her birisine.

{لَمَّا لِيُؤْفِيَهُمْ} “Karşılığını tam olarak verecektir.” Diyor ki, bolca bahşedecektir.

{رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ} “Rabbin yaptıklarının.” Amellerinin sevabını. Güzel olanı güzelle, kötü olanı ise kötü ile.

{إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} “Çünkü O, onların yapmakta olduklarından haberdardır.” Hayır ve şerri, sevap ve cezalandırmayı.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾

112- “Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar). Sakın aşırı gitmeyin! Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmektedir!”

{فَاسْتَقِمْ} “Artık dosdoğru ol.” Allah’a taat üzere.

{كَمَا أُمِرْتَ} “Emrolunduğun gibi.” Kur’an’da geçtiği üzere.

{وَمَنْ تَابَ مَعَكَ} “Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar).” Küfür ve şirkten de tevbe edenler seninle birlikte dosdoğru olsunlar.

{وَلَا تَطْغَوْا} “Sakın aşırı gitmeyin.” İnkâr etmeyiniz ve Kur’an’da geçen helal ve haram konusunda isyan etmeyiniz.

{ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmekte-
dir!” Hayır ve şerri.

وَلَا تَرْكُتُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ
مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

113- “Zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş dokunur. Allah’tan başka da sizin hiçbir yardımcınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım görmezsiniz.”

{ وَلَا تَرْكُتُوا } “Meyletmeyin.” Meyletmeyiniz.

{ إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenlere.” Küfür, şirk ve masiyetlerle kendi nefislerine zulmedenlere.

{ فَتَمَسَّكُمُ } “Sonra size dokunur.” Böylece size isabet eder.

{ النَّارُ } “Ateş.” Onlara isabet ettiği gibi.

{ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka da sizin yoktur.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ أَوْلِيَاءَ } “Hiçbir yardımcınız.” Sizi Allah’ın azabından koruyacak akrabalarınız da.

{ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ } “Sonra (O’ndan da) yardım görmezsiniz.” Sizin için murad edilen şeyi engelleyemezsiniz.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾

114- “Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”

{ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ } “Namaz kıl.” Namazı tastamam kıl.

{ طَرَفِي النَّهَارِ } “Gündüzün iki ucunda.” Sabah ve öğle namazını. Sabah, öğle ve ikindi namazı olduğu da söylenmiştir.

{ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ } “Ve gecenin ilk saatlerinde.” Gecenin girişiyle. Akşam ve yatsı namazlarını.

{ إِنَّ الْحَسَنَاتِ } “Çünkü iyilikler.” Beş vakit namaz.

{ يَذْهَبْنَ السَّيِّئَاتِ } “Kötülükleri (günahları) giderir.” Büyük günahlar hariç seyyie denilen küçük günahları örter.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Haseneler “Subhanallah, Elhamdülillah ve Lâ ilâhe illallah-u Allah-u Ekber.” Zikridir.

{ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ } “Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.” Tevbe edenler için bir tevbedir.

Denilmiştir ki tevbe edenlerin günahları için kefarettir. Bu âyet Ebu'l-Yüsr ibn Amr isimli hurmacılık yapan bir adam hakkında nâzil olmuştur.

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

115- “Sabırlı ol! Çünkü Allah iyilik yapanların karşılığını zâyi etmez.”

{ وَاصْبِرْ } “Sabırlı ol.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana emrolunduğun şey üzere ve onların eziyetine karşı sabret.

{ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ } “Çünkü Allah zâyi etmez.” Bâtıl kalmaz.

{ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } “İyilik yapanların karşılığını.” Söz ve eylemle ih-sanda bulunan mü'minlerin sevaplarını.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

116- “Sizden önceki kuşaklardan, yeryüzünde bozgunculuğu engelleyecek akıllı (erdemli) kişiler olmalıydı! Ama onlar arasında kendilerini kurtardığımız pek az kimse dışında (bunu yapan olmadı). Zulmedenler ise kendilerine verilen lüks ve eğlencenin peşine düştüler ve günahkâr oldular.”

{ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ } “Kuşaklardan, olmalıydı.” Diyor ki, geçmiş ümmetlerde olmadı.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةِ } “Sizden önceki akıllı (erdemli) kişiler.” Mü’minlerden.

{ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde bozgunculuğu engelleyecek.” Küfür, şirk, putlara tapış ve diğer masiyetler.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ } “Ama onlar arasında kendilerini kurtardığımız pek az kimse dışında (bunu yapan olmadı).” Mü’minlerden.

{ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا } “Zulmedenler ise peşine düştüler.” Şirk koşanlar meşgul oldular.

{ مَا أَتَرَفُوا فِيهِ } “Kendilerine verilen lüks ve eğlencenin.” Dünyada nimetlendikleri mallar.

{ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ } “Ve günahkâr oldular.” Müşrik oldular.

﴿١١٧﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهِلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ

117- “Rabbin, kentleri -halkı birbirlerine iyi davrandıkları sürece- haksızlıkla helâk edecek değildir!”

{ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهِلِكَ } “Rabbin, helâk edecek değildir.” Ehlini.

{ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ } “Kentleri haksızlıkla.” Onlardan.

{ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ } “Halkı birbirlerine iyi davrandıkları sürece.” O beldelede iyilikle emredip kötülükten nehyeden kişiler bulundukça.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Rabbin, kentleri haksızlıkla helâk edecek değildir!” Kendinden zulümle. “Halkı birbir-

lerine iyi davrandıkları sürece.” Taat üzere ikâmet ettikleri ve taate tutundukları müddetçe.

﴿١١٨﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ

118- “Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat onlar farklı görüşte olmayı sürdüreceklerdir.”

{ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً } “Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı.” Hiç kuşkusuz onları tek bir millet/din üzere İslam milleti/dini üzere toplardı.

{ وَلَا يَزَالُونَ } “Fakat onlar sürdüreceklerdir.” Ancak onlar sürekli olacaklardır.

{ مُخْتَلِفِينَ } “Farklı görüşte olmayı.” Dinde ve bâtılda.

إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَا مَلَكٌ
جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

119- “Ancak Rabbinin acıdığı kimseler müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yaratmıştır. Böylece, Rabbinin, ‘Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!’ sözü yerini bulmuştur.”

{ إِلَّا مَنْ رَحِمَ } “Ancak acıdığı kimseler müstesnadır.” Koruduğu kimseler müstesna.

{ رَبُّكَ } “Rabbinin.” Bâtıldan ve çeşitli dinlerden korudukları ki bunlar mü’minlerdir.

{ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ } “Zaten Rabbin onları bunun için yaratmıştır.” Rahmet için rahmet ehli yaratıldı. İhtilaf için ihtilaf ehli yaratıldı .

{ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ } “Böylece, Rabbinin, sözü yerini bulmuştur.” Rabbinin sözü vacip oldu.

{ لَا مَلَكٌ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ } “Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!” Cin ve insan kâfirlerinden.

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- “Biz peygamberlerin haberlerinden, kalbini güçlendirecek olanların her birini sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü’minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.”

{ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ } “Biz olanların her birini sana anlatıyoruz.” Sana açıkladığım gibi.

{ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ } “Peygamberlerin haberlerinden.” Resûllerin haberlerinden.

{ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ } “Kalbini güçlendirecek.” Ta ki bununla kalbini güzel kılalım diye. O diğer peygamberler yaptığı şeyi sana da kıldı.

{ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ } “Bu sûrede sana gelmiştir.” Bu sûrede.

{ الْحَقُّ } “Gerçeğin bilgisi.” Hakkın haberi.

{ وَمَوْعِظَةٌ } “Bir öğüt.” Masiyetlere karşı bir öğüt.

{ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere de bir uyarı.” Öğüt.

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾

121- “İman etmeyenlere de ki: ‘Bize karşı elinizden geleni yapın; biz de yapacağız!’”

{ وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmeyenlere de ki.” Allah’a, Ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman etmeyenler.

{ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ } “Bize karşı elinizden geleni yapın.” Dininiz üzere evlerinizde helak oluşum konusunda çalışıp didiniz.

{ إِنَّا عَامِلُونَ } “Biz de yapacağız.” Helak oluşunuz konusunda.

وَانتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- “Siz bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!”

{وَانْتَظِرُوا} “Siz bekleyin.” Helakimi.

{إِنَّا مُنْتَظِرُونَ} “Şüphesiz biz de beklemekteyiz.” Helakinizi.

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ
وَتَوْكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123- “Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah’a aittir. Bütün işler O’na döner. Artık O’na ibadet et ve O’na güvenip dayan. Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan haberdardır.”

{وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ} “Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah’a aittir.” Kullardan gaip olan şey.

{وَالَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ} “İşler O’na döner.” Kulların işleri Allah’a döner.

{كُلُّهُ} “Bütün.” Ahirette.

{فَاعْبُدْهُ} “Artık O’na ibadet et.” Öyleyse O’na itaat et.

{وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ} “Ve O’na güvenip dayan.” O’na güven.

{وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} “Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan haberdardır.” Masiyetlerden. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gafil olmadığı gibi işlemiş olduğunuz davranışların cezalarını terk edici de değildir.

سورة يُوسُفَ

12- YUSUF SÛRESİ

Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekki'dir. Âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.776 ve harf sayısı 7.196'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الرَّ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ١

1- "Elif, Lâm, Râ. Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Yusuf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{الرَّ} "Elif, Lâm, Râ." Diyor ki, ben sözlerinizi, eylemlerinizi ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduklarını ki bunlar benim buyruklarımdır, gören Allah'ım. "Elif Lâm Râ"nın kendisiyle yemin edilen bir kase ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ} "Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir." Bu sûre apaçık Kur'an'ın helal, haram, emir ve nehy âyetleridir.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ٢

2- "Biz onu, anlamanız için Arapça bir Kur'an olarak indirdik."

{ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا } “Biz onu Arapça bir Kur’an olarak indirdik.” Diyor ki, biz Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an-ı Kerim’le Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Arap dilinin gramerince indirdik.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } “Anlamanız için.” Böylece emrolunduğunuz ve yasaklandığınız şeyleri akledesiniz diye.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ
وَأَنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

3- “Biz, sana bu Kur’an’ı vahyederek kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen, daha önce bunlardan habersiz idin.”

{ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ } “Biz, sana anlatıyoruz.” Sana açıklıyoruz.

{ أَحْسَنَ الْقَصَصِ } “Kıssaların en güzelini.” Haberlerin en güzelini. Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve kardeşlerinin haberlerinden.

{ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ } “Vahyederek.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kendisiyle gönderdiğimiz şeyleri sana vahyettiğimiz şeylerle.¹

{ هَذَا الْقُرْآنَ } “Bu Kur’an’ı.” Bu Kur’an’da.

{ وَأَنْ كُنْتَ } “Oysa sen, idin.” Muhakkak idin.

{ مِنْ قَبْلِهِ } “Daha önce.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın Kur’an’ı sana getirişinden önce.

{ لَمِنَ الْغَافِلِينَ } “Bunlardan habersiz.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve kardeşlerinin haberinden.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَايْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

¹ İbn Abbâs’ın bu tefsirine göre (بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ) terkinde geçen (مَا) masdariyet değil de ism-i mevsul anlamındadır. Buna göre; İbn Abbâs âyete “Vahyettiğimiz şeyle” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Hamdi Döndüren hocanın mealile uyuşmamaktadır. Ancak doğru olan âyette geçen (مَا) sözcüğünün masdariye oluşudur.

4- “Hani bir zamanlar Yusuf babasına, ‘Ey babacığım! Ben rüyamda on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm; gördüm ki onlar bana secde ediyorlar!’ demişti.”

{ اِذْ قَالَ } “Hani bir zamanlar demişti.” Kuşkusuz söylemişti.

{ يَوْسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ } “Yusuf babasına, ‘Ey babacığım! Ben rüyamda gördüm.” Gündüz rüyasında.

{ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا } “On bir yıldız.” Yerlerinden indiler. Bana selam secdesinde bulundular. Bunlar Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın 11 kardeşidir.

{ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ } “Güneşi ve ayı. Gördüm ki onlar bana secde ediyorlar.” Diyor ki, ben güneşi ve ayı kendi yerlerinden inerken ve bana selam secdesiyle secde ederken gördüm. Bu ikisi Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın anne ve babası olan Rahil ile Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’dır.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

5- “(Babası) dedi: ‘Yavrucuğum! Sana kötülük düşünmemeleri için sakın rüyayı kardeşlerine anlatma! Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.”

{ قَالَ } “(Babası) dedi.” Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a gizlice buyurdu:

{ يَا بُنَيَّ } “Yavrucuğum.” Bundan sonrasında bir rüya gördüğünde.

{ لَا تَقْصُصْ } “Sakın anlatma.” Bildirme.

{ رُءْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ } “Rüyayı kardeşlerine.” Kardeşlerine.

{ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا } “Sana kötülük düşünmemeleri için.” Sana yok olman için bir tuzak kurarlar.

{ إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ } “Çünkü şeytan insanın.” Âdemoğluna.

{ عَدُوٌّ مُبِينٌ } “Apaçık bir düşmanıdır.” Düşmanlığı açık olup onları kıskançlığa götürür.

وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

6- “Rabbin seni seçecek sana olayları yorumlamayı öğretecek, bundan önce ataların İbrahim’e ve İshak’a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna karşı da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin hakıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{ وَكَذَلِكَ } “İşte bu şekilde.” Böylece.

{ يَجْتَبِيكَ } “Seni seçecek.” Seni seçecek.

{ رَبُّكَ } “Rabbin.” Peygamberlikle.

{ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ } “Sana olayları yorumlamayı öğretecek.” Rüyaların tabirini.

{ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ } “Sana karşı da nimetini tamamlayacaktır.” Peygamberlik ve İslam ile. Yani senin bu hal üzere ruhunu alacaktır.

{ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ } “Ve Yakub soyuna.” Sana ve Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ın evlatlarına seninle nimetini tamamlayacaktır.

{ كَمَا أَتَمَّهَا } “Nimetini tamamladığı gibi.” Nimetini peygamberlik ve İslam ile.

{ عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ } “Bundan önce ataların.” Senden öncesinde.

{ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ } “İbrahim’e ve İshak’a. Şüphesiz ki Rabbin hakıyla bilen.” Nimetiyle.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Nimetini tamamlamasıyla.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rüyanı bilen, senin için takdir ettiği şeylerde hikmet sahibidir.

﴿٧﴾ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِلِّسَائِلِينَ

7- “Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için nice ibretler vardır!”

{ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ } “Andolsun ki Yusuf.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kıssasında.

{ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ } “Ve kardeşlerinde, nice ibretler vardır.” İbretler bulunmaktadır.

{ لِلِّسَائِلِينَ } “Almak isteyenler için.” Onların haberlerinden soran. Bu âyetin Yahudi bilginler hakkında nâzil olduğu söylenmiştir.

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾

8- “(Hani bir gün kardeşleri şöyle) demişlerdi: ‘Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde, Yusuf ile kardeşi (Bünyamin), babamızın gözünde bizden daha değerlidir. Gerçekten babamız (bu konuda) apaçık bir yanılığ içindedir!’”

{ إِذْ قَالُوا } “(Hani bir gün kardeşleri şöyle) demişlerdi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşleri birbirlerine şöyle demişlerdi:

{ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ } “Yusuf ile kardeşi (Bünyamin).” Kardeşi Bünyamin.

{ أَحَبُّ إِلَيْنَا } “Babamızın gözünde daha değerlidir.” Babamız katında bizden daha tesirlidir.

{ مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ } “Bizden. Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde.” On kişi iken.

{ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ } “Gerçekten babamız (bu konuda) apaçık bir yanılığ içindedir.” Hazret-i Yusuf sevgisinde ve onu bize tercih etmişinde apaçık bir yanılığ içindedir.

أُقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا
مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

9- “Yusuf’u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da siz tevbe ederek iyi insanlar olursunuz!”

Ardından birbirlerine şöyle dediler:

{أُقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا} “Yusuf’u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki.” Kuyuya.

{يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ} “Babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın.” Diyor ki, babanızın teveccühü size yönelsin.

{وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ} “Ondan sonra da siz tevbe ederek.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) öldürülmesinin ardından.

{قَوْمًا صَالِحِينَ} “İyi insanlar olursunuz.” Öldürülmesine tevbe edersiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: babanızla durumunuzu düzeltirsiniz.

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ
بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

10- “İçlerinden biri, ‘Yusuf’u öldürmeyin, onu kuyunun dibine bırakın ki yolcu kabilelerinden biri onu alıp götürsün. Eğer yapacaksınız böyle yapın!’ dedi.”

{قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ} “İçlerinden biri, dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşlerinden birisi ki, bu şahıs Yahuza’ idi. Kardeşlerine:

{لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ} “Yusuf’u öldürmeyin, bırakın ki.” Ancak onu atınız.

{فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ} “Onu kuyunun dibine.” Kuyunun en alt bölümüne. Kuyunun karanlıklarına anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَلْتَقِطْهُ } “Onu alıp götürsün.” Onu kaldırıp yükseltsin.

{ بَعْضُ السَّيَّارَةِ } “Yolcu kabilelerinden biri.” Yolu buraya uğrayan yolculardan birisi.

{ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ } “Eğer yapacaksanız böyle yapın.” Ona bir davranışta bulunacaksanız bunu yapın. Ardından babalarına geldiler.

﴿ ١١ ﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ

11- “(Yusuf’un kardeşleri babalarına) dediler ki: ‘Ey babamız! Yusuf’un iyiliğini istediğimiz halde, onun hakkında, bize niçin güvenmiyorsun?’”

{ قَالُوا } “(Yusuf’un kardeşleri babalarına) dediler ki.” Babalarına dediler ki.

{ يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ } “Ey babamız! Yusuf’un iyiliğini istediğimiz halde, onun hakkında, bize niçin güvenmiyorsun?” Onun koruyucularıyız.

﴿ ١٢ ﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَزْتَعْ وَيَلْعَبَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

12- “Yarın onu bizimle gönder ki kırdan gezip oynasın! Şüphe yok ki biz onu koruruz!”

{ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَزْتَعْ } “Yarın onu bizimle gönder ki kırdan gezip.” Git-sin gelsin, aktivite gösterip hareketlensin.

{ وَيَلْعَبَ } “Oynasın.” Eğlensin.

{ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ } “Şüphe yok ki biz onu koruruz.” Şefkatli davrananlarız.

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿ ١٣ ﴾

13- “(Yakub) dedi: ‘Gerçekten onu alıp götürmeniz beni üzer. Kor-karım sizin haberiniz yokken onu kurt yer!’”

{ قَالَ } “(Yakub) dedi.” Onların babası.

{ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ } “Gerçekten onu alıp götürmeniz beni üzer.” Onu görememem.

{ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ } “Korkarım onu kurt yer.” Zira Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) rüyasında bir kurdun ona şiddetli davrandığını görmüştü. Bundan dolayı “Korkarım ki onu kurt yer” buyurmuştur.

{ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ } “Sizin haberiniz yokken.” Oyun nedeniyle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sizler işlerinizle meşgul iken.

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

14- “Onlar dediler: ‘Biz bu kadar kalabalık olduğumuz halde yine de onu kurt yerse, bu takdirde biz, gerçekten ziyana uğrayanlardan oluruz!’”

{ قَالُوا } “Onlar dediler.” Babalarına.

{ لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ } “Biz bu kadar kalabalık olduğumuz halde yine de onu kurt yerse.” On kişi iken.

{ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ } “Bu takdirde biz, gerçekten ziyana uğrayanlardan oluruz.” Kuşkusuz acizlerden oluruz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Oğul ve kardeşin saygınlığını terk etmekle aldanan kimseleriz.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَاجْتَمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15- “Sonunda onlar, onu götürüp kuyunun dibine atmaya karar verdikleri anda biz, Yusuf’a, ‘Sen onlara, bu yaptıklarını hem de onlar (senin kim olduğunu) bilmeden, haber vereceksin.’ diye vahyettik.”

{ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ } “Sonunda onlar, onu götürüp anda.” Kendilerine onu götürmeleri konusunda izin verilisinin ardından.

{ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ } “Atmaya karar verdikleri.” Diyor ki, onun bırakılması konusunda görüş birliği ettiklerinde.

{ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ } “Kuyunun dibine.” Kuyunun en alt bölümüne.

{ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ } “Biz, Yusuf’a vahyettik.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a vahyettik. Ona Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı gönderdik. Âyetin “Cebrail ona ilham etti.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَنُنَبِّئَهُنَّ } “Sen onlara, haber vereceksin, diye.” Ey Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onlara haber vereceksin.

{ بِأَمْرِهِمْ } “Yaptıklarını.” Yaptıklarını.

{ هَذَا } “Bu.” Sana.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Hem de onlar (senin kim olduğunu) bilmeden.” Onlar senin Yusuf olduğunu bilmedikleri halde sen onlara haber vereceksin.

Âyetin şu anlam geldiği de söylenmiştir: Bizim Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a vahyimizi bilmeyecekler.

وَجَاءَ آبَاؤُهُمْ عِشَاءَ يَبْكُونَ ﴿١٦﴾

16- “Akşam olduğunda, ağlayarak babalarının yanına geldiler.”

{ وَجَاءَ آبَاؤُهُمْ } “Babalarının yanına geldiler.” Babalarına.

{ عِشَاءَ } “Akşam olduğunda.” Öğleden sonra.

{ يَبْكُونَ } “Ağlayarak.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِشُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ
الدِّبْتُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17- “‘Ey babamız!’ dediler. Biz gittik yarışuyorduk, Yusuf’u da eşyanızın yanında bırakmıştık. O sırada onu kurt kapmış! Gerçi söylediklerimiz doğru olsa da sen bize inanmayacaksın!”

{ قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ } “Ey babamız!” dediler. Biz gittik yarışıyor-duk.” Avlanıyorduk ve ok atışı yaparak yarışıyorduk.

{ وَتَرَكْنَا يُونُسَ عِنْدَ مَتَاعِهِ } “Yusuf’u da eşyamızın yanında bırakmış- tık.” Koruması için.

{ فَآكَلَهُ الذِّبُّ } “O sırada onu kurt kapmış.” Dediğin gibi.

{ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ } “Sen inanmayacaksın!” Tasdik edici değilsin.

{ لَنَا وَلَوْ كُنَّا } “Bize. Gerçi olsa da.” Her ne kadar olsak da.

{ صَادِقِينَ } “Söylediklerimiz doğru.” Sözlerimizde.

وَجَاؤُ عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً
فَصَبِّرْ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- “(Onlar Yusuf’un) sahte kana bulanmış olan gömleğini de ona getirmişlerdi. Yakub dedi: ‘Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp (kötü) bir işe sürüklemiş! Artık bana düşen güzel bir sabırdır! Sizin bu anlattıklarınıza karşılık ancak Allah’tan yardım istenir!’”

{ وَجَاؤُ عَلَى قَمِيصِهِ } “(Onlar Yusuf’un) gömleğini de ona getirmiş- lerd.” Gömleğini boyamışlardı.

{ بِدَمٍ كَذِبٍ } “Sahte kana bulanmış olan.” Oğlak kanına. (بدَمٍ كَذِبٍ) şeklinde “dal” harfi ile kıraat edilirse âyet, taze kana bulanmış an- lamına gelir.

{ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ } “Yakub dedi: Hayır, sürüklemiş!” Süslemiş.

{ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً } “Nefisleriniz sizi aldatıp (kötü) bir işe.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın helak edilişi konusunda. Bundan dolayı da bu eylemi yaptınız.

{ فَصَبِّرْ جَمِيلٌ } “Artık bana düşen güzel bir sabırdır!” Sızlanmaksı- zın güzel bir sabır gerekir.

{ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ } “Ancak Allah’tan yardım istenir!” Ondan yardım isterim.

{ عَلَى مَا تَصِفُونَ } “Sizin bu anlattıklarınıza karşılık.” Sabrına, onun helakine söylediğiniz şeye. Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) onların sözlerini onaylamadı. Zira onlar bundan önce “Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı hırsızlar öldürdü” demişlerdi.

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَذَا غَلَامٌ وَأَسْرُوهُ بَضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- “O sırada bir kervan geldi. Su çekmek üzere sucularını gönderdi, sucu kovaşını kuyuya saldı. (Yusuf’u görünce de), ‘Müjde! İşte bir oğlan çocuğu!’ dedi. Kervandakiler onu satmak üzere bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah ise onların ne yapacaklarını biliyordu.”

{ وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ } “O sırada bir kervan geldi.” Mısır’a gitmek üzere Medyen tarafından bir yolcu kafilesi geldi. Yollarını şaşırılmış ve yanlış yola sapmışlardı. İzlemeleri gereken yolun dışına çıkmaya başlamışlardı. Nihayet kuyunun bulunduğu topraklara geldiler. Bu yer Medyen ile Mısır arasında bulunan Devsen bölgesidir. Burada nakladılar.

{ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ } “Su çekmek üzere sucularını gönderdi.” Her kavim su aramakla görevli olan bireylerini ki bunlar onların sakileriydiler, gönderdiler. Medyen ehlinden bir Arap olan Hazret-i Suayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşinin oğlu Mâlik ibn Da’r Yusuf’un kuyusuna geldi. .

{ فَأَدْلَى دَلْوَهُ } “Sucu kovaşını kuyuya saldı.” Kovaşını Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın bulunduğu kuyuya sarkıttı. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) kuyuya ilişti. Mâlik kovayı kuyudan çekmeye güç yetiremedi. İçine baktı. Kuyuya tutunmuş bir genç gördü ve arkadaşlarına nida eyledi.

{ قَالَ يَا بُشْرَى } “(Yusuf’u görünce de), ‘Müjde!’ dedi.” Ey arkadaşlarım bu benim müjdem. Dediler ki: “Ey Mâlik nedir bu?” O da dedi ki:

{ هَذَا غَلَامٌ } “İşte bir oğlan çocuğu.” Çocukların olduğundan en güzeli. Onun başına toplandılar. Onu kuyudan çıkardılar.

{وَأَسْرَوْهُ بِضَاعَةً} “Kervandakiler onu satmak üzere bir ticaret malı olarak sakladılar.” Onu topluluktan gizlediler ve topluluklarına şöyle dediler: Bu su sahiplerinin bize Mısır’da satmak üzere verdikleri bir ticaret malıdır.

{وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} “Allah ise onların ne yapacaklarını biliyordu.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a. Yani Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşlerinin Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a.

Âyetin “Kafîle ehlinin Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a ne yapacaklarını biliyordu.” anlamında olduğu da söylenmiştir.

۲۰ {وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ}

20- “Böylece onlar onu çok ucuz bir fiyata, bir kaç dirheme sattılar. Çünkü onlar (Yusuf’u yanlarında alıkoymak konusunda) çok isteksiz idiler.”

{وَشَرَوْهُ} “Böylece onlar onu sattılar.” Kardeşleri onu Mâlik ibn Du’r’a sattılar.

{بِثَمَنٍ بَخْسٍ} “Çok ucuz bir fiyata.” Vezinde eksiltmekle.

Âyetin “Sahte paralar karşılığında sattılar.” Anlamında olduğu da söylenmiştir.

Haram bir bedel karşılığında sattılar anlamında olduğu da söylenmiştir.

{دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ} “Bir kaç dirheme.” Yirmi dirheme. 32 dirhem olduğu da söylenmiştir.

{وَكَانُوا فِيهِ} “Çünkü onlar (Yusuf’u yanlarında alıkoymak konusunda) idiler.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın değeri hakkında.

{مِنَ الزَّاهِدِينَ} “Çok isteksiz.” Ona ihtiyaç duymuyorlardı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşleri Hazret-i Yusuf hakkında isteksiz idiler. Onun Allah katındaki değerini ve konumunu bilmiyorlardı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kafil ehlî Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) hakkında isteksizdi.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوِيَهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا
أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ
تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

21- "Mısır'da onu satın alan kişi, karısına, 'Ona iyi bak, olur ki bize yararı dokunur ya da onu evlât ediniz.' dedi. Böylece biz, Yusuf'a, olayları yorumlamayı öğretmek için, ülkede iyi bir yer sağladık. Allah buyruğunu yerine getirendir, ama insanların çoğu bilmezler."

{ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ } "Onu satın alan kişi, dedi." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı alan kişi.

{ مِنْ مِصْرَ } "Mısır'da." Mısır'da. Bu şahıs kralın hazinesinin azizi idi. Ordularının sahibi idi. İsmi Kıtîr idi.

{ لِامْرَأَتِهِ } "Karısına." Züleyha'ya.

{ أَكْرِمِي مَثْوِيَهُ } "Ona iyi bak." Onun kadrine ve konumuna iyi bak.

{ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا } "Olur ki bize yararı dokunur." Mallarımız konusunda.

{ أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا } "Ya da onu evlât ediniz." Ya da onu çocuk ediniz. Bu kişi Hz. Yusuf'u Mâlik ibn Da'r'dan 20 dirhem, bir elbise ve iki ayakkabı karşılığında satın aldı.

{ وَكَذَلِكَ } "Böylece." İşte bu şekilde.

{ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ } "Biz, Yusuf'a, iyi bir yer sağladık." Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı melik kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ } "Ülkede." Mısır yurdunda.

{ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ } “Olayları yorumlamayı öğretmek için.” Rûya tabirini yorumlaması için.

{ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ } “Allah buyruğunu yerine getirendir.” Takdir edilen şeyi. O’nun takdir ettiği şeyi hiçbir kimse reddedemez.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mısır ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ’nın emrini yerine getiren olduğunu bilmezler.

﴿٢٢﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

22- “(Yusuf) rüşd çağına ulaştığında ona hüküm (bilgelik) ve bilgi verdik. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ } “(Yusuf) rüşd çağına ulaştığında.” “Eşüdd dönemi.”

18 yaşından 30 yaşına kadarlık olan dönemdir.

{ آتَيْنَاهُ } “Ona verdik.” Ona bahsettik.

{ حُكْمًا وَعِلْمًا } “Hüküm (bilgelik) ve bilgi.” Anlayış ve peygamberlik.

{ وَكَذَلِكَ } “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } “Biz iyi davrananları mükâfatlandırırız.” Söz ve eylemlerinde iyi davrananları ilim ve hikmetle mükafatlandırırız.

وَرَأَوْدَتُهُ الْتَبَّى هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَعَلَقَتْ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

﴿٢٣﴾ الظَّالِمُونَ

23- “Evinde bulunduğu kadın (Züleyha), onun nefsinden murad almak istedi, kapıları iyice kapattı ve ‘Haydi gelsene!’ dedi. (Yusuf),

‘Allah’a sığınırım! Çünkü efendim bana güzel baktı; zalimler kurtuluşa eremezler!’ dedi.”

{ وَرَاوَدَتْهُ } “Kadın (Züleyha), murad almak istedi.” Onu talep etti.

{ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ } “Evinde bulunduğu, onun nefsinden.”

Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın nefsinden yararlanmak istedi.

{ وَعَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ } “Kapıları iyice kapattı.” Kendisinin ve Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın üstüne.

{ وَقَالَتْ } “Ve dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a.

{ هَيْتَ لَكَ } “Haydi gelsene!” Beri gel ben seninim.

Denilmiştir ki: “Gel, ben seninim.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

“Kendimi sana hazırladım.” Anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer âyet { هَيْتَ لَكَ } şeklinde okunursa anlam beri gelsene olur. Eğer “hi’tü lek/ (هَيْتُ لَكَ)” okunursa kendimi sana hazırladım anlamına gelir.

Eğer { هَيْتُ لَكَ } şeklinde okunursa “gel ben seninim” anlamına gelir.

{ قَالَ } “(Yusuf), dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ مَعَادَ اللَّهِ } “Allah’a sığınırım.” Bu işten Allah’a sığınırım.

{ إِنَّهُ رَبِّي } “Çünkü efendim.” Efendim azizim.

{ أَحْسَنَ مَثْوًى } “Bana güzel baktı.” Benim kadrime ve konumumu güzellikle bildi. Ben onun ailesi hakkında ona ihanette bulunamam.

{ إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ } “Kurtuluşa eremezler.” Güvende olamaz ve kurtulamaz.

{ الظَّالِمُونَ } “Zalimler.” Zina edenler Allah’ın azabından.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ

الشُّوْءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

24- “Andolsun ki o kadın onu arzulamıştı; eğer o sırada Rabbinin doğruyu gösteren delilini görmeseydi, o da kadını arzulamıştı. Ama biz kötülüğü ve fuhşu ondan uzaklaştırmak istedik. Çünkü o bizim seçkin kullarımızdandır!”

{ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ } “Andolsun ki o kadın onu arzulamıştı.” Kadın.

{ وَهَمَّ بِهَا } “O da kadını arzulamıştı.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm).

{ لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ } “Eğer o sırada Rabbinin doğruyu gösteren delilini görmeseydi.” Rabbinin azabını görmeseydi Rabbinin azabı kendisine yapışırdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Babasının suretini gördü.

Âyette takdim tehir bulunduğu ve dolayısıyla âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbinin burhanını görmeseydi kuşkusuz arzuları.

{ كَذَلِكَ } “Ama.” İşte bu şekilde.

{ لِنُصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ } “Biz kötülüğü ondan uzaklaştırmak istedik.” Çirkin eylemi.

{ وَالْفَحْشَاءَ } “Ve fuhşu.” Yani zinayı.

{ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ } “Çünkü o bizim seçkin kullarımızdandır.” Zinadan korunmuş masumlardandır.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ
قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ

الْيَمِّ ٢٥

25- “Derken her ikisi birden kapıya doğru koştular. Kadın, Yusuf’un gömleğini arkadan yırttı. O anda kapının yanında, kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın dedi ki: ‘Eşine kötülük etmek isteyeninin cezası, ya zindana atılmak ya da can yakıcı bir cezadan başka ne olabilir?’”

{ وَاشْتَبَقَا الْبَابَ } “Derken her ikisi birden kapıya doğru koştular.” Hemen kapıya koştular. Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) çıkmak istiyordu. Kadın ise Yusuf’un üzerine kapıyı kapatmak istiyordu. Kadın Yusuf’un önüne geçti.

{ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ } “Kadın, Yusuf’un gömleğini yırttı.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın gömleğini iki parçaya ayırdı.

{ مِنْ دُبُرٍ } “Arkadan.” Arkadan. Ortasından ayaklarına kadar.

{ وَالْفَيَا } “O anda karşılaştılar.” Buldular.

{ سَيِّدَهَا } “Kadının kocasıyla.” Kadının kocasını. Kadının amcasının oğlu olduğu da söylenmiştir.

{ لَدَا الْبَابِ } “Kapının yanında.” Kapının yanında.

{ قَالَتْ } “Kadın dedi ki.” Kadın kocasına dedi ki:

{ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا } “Eşine kötülük etmek isteyen cezası, ne olabilir?” Zina etmek isteyen.

{ إِلَّا أَنْ يُسَجَّنَ أَوْ عَذَابَ الْيَمِّ } “Ya zindana atılmak ya da can yakıcı bir cezadan başka.” Ya da çok şiddetli bir şekilde dövülmek.

قَالَ هِيَ رَاوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مِنْ قَبْلِ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٦﴾

26- “(O zaman Yusuf) ‘Beni arzulayan odur.’ dedi. O sırada kadının ailesinden orada bulunan birisi şöyle dedi: ‘Eğer Yusuf’un gömleği önden yırtılmışsa, doğru söyleyen kadın, yalan söyleyen ise erkektir.’”

{ قَالَ } “(O zaman Yusuf) dedi.” Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu:

{ هِيَ رَاوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي } “Beni arzulayan odur.” O beni davet etti. Ve nefsimden yararlanmak istedi.

{ وَشَهِدَ شَاهِدٌ } “O sırada orada bulunan birisi şöyle dedi.” Bir hakim hükmetti.

{ مِنْ أَهْلِهَا } “Kadının ailesinden.” Kadının kardeşiydi. Amcası oğlu olduğu da söylenmiştir.

{ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ } “Eğer Yusuf’un gömleği.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi-s-selâm)’ın gömleği.

{ قُدِّ } “Yırtılmışsa.” Yarılmışsa.

{ مِنْ قُبُلِ } “Önden.” Ön taraftan.

{ فَصَدَقَتْ } “Doğru söyleyen kadın.” Kadın doğru söylemiş.

{ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ } “Yalan söyleyen ise erkektir.”

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدِّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

27- “Eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa, yalan söyleyen kadın, doğru söyleyen ise erkektir!”

{ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدِّ } “Eğer onun gömleği yırtılmışsa.” Yarılmışsa.

{ مِنْ دُبُرِ } “Arkadan.” Arka taraftan.

{ فَكَذَبَتْ } “Yalan söyleyen kadın.” Kadın.

{ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ } “Doğru söyleyen ise erkektir!” Benden ram almak istedi sözünde Yusuf haklıdır.

فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدِّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- “(Kadının kocası), Yusuf’un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, ‘Şüphesiz bu, siz kadınların düzenlerinden biridir. Çünkü sizin düzeniniz çok yamandır!’ dedi.”

{ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدِّ } “(Kadının kocası), Yusuf’un gömleğinin yırtılmış olduğunu görünce.” Yırtıldığını.

{ مِنْ دُبُرِ } “Arkadan.” Arka taraftan.

{ قَالَ } “Dedi.” Kadının kardeşi dedi.

{ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ } “Şüphesiz bu, siz kadınların düzenlerinden biridir.” Sizin hilelerinizden ve tuzaklarınızdan.

{ إِنْ كَيْدُكُمْ } “Çünkü sizin düzeniniz.” Düzenleriniz ve eylemleriniz.

{ عَظِيمٌ } “Çok yamandır.” Suçsuz ve hasta olana özgüdür.

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

29- “(Züleyha’nın kardeşi), ² ‘Ey Yusuf! Sen bu olayı unut ve ondan hiç kimseye söz etme!’ Ey kadın! Sen de günahından dolayı bağışlanma dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun!”

Kadının kardeşi Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle buyurdu:

{ يُوسُفُ } “(Züleyha’nın kardeşi), Ey Yusuf.” Yani ey Yusuf (‘aleyhi’s-selâm).

{ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا } “Sen bu olayı unut ve ondan hiç kimseye söz etme.” Bu işten. Bundan kimseye haber verme. Sonra kadına yönelerek şöyle dedi;

{ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ } “Ey kadın! Sen de günahından dolayı bağışlanma dile.” Helalleş, kötü eyleminden dolayı kocandan özür dile ey kadın.

{ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ } “Çünkü sen günahkârlardan oldun.” Kocasına hain olanlardan oldun. Bu olayın ardından her ikisinin durumu şehirde yayıldı.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

30- “(Olayın duyulması üzerine), kentteki bazı kadınlar, aralarında şöyle dedikodu etmeye başladılar: ‘Aziz’in karısı, delikanlısını

² Tefsir metni göz önüne alarak Hamdi Döndüren hocanın çeviri metnindeki Züleyha’nın kocası, Züleyha’nın kardeşi olarak değiştirilmiştir.

baştan çıkarmaya çalışıyormuş, onun sevgisiyle yanıp tutuşuyormuş! Bu yüzden biz onu açık bir yanlış içinde görüyoruz!”

{ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ } “(Olayın duyulması üzerine), kentteki bazı kadınlar, aralarında şöyle dedikodu etmeye başladılar.” Bunlar dört kadın idiler. Kralın sakisinin hanımı, zindanın sahibinin hanımı, mutfakta çalışanın hanımı ve hayvanlarının/binitlerinin sahibinin hanımı.

{ امْرَأَتِ الْعَزِيزِ } “Aziz’in karısı.” Züleyha.

{ تَرَاوَدُّ فَتْيَهَا } “Delikanlısını baştan çıkarmaya çalışıyormuş.” Kölesinden ram almak istiyormuş.

{ عَنْ نَفْسِهِ } “Nefsinden.” Nefsinden.

{ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا } “Onun sevgisiyle yanıp tutuşuyormuş.” Kalbi Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın sevgisiyle yarılmış. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Eğer âyet “şin” ve “ayn” harfiyle okunursa; karnı Yusuf’un sevgisiyle anlamına gelir.

{ إِنَّا لَنَرِيهَا فِي صِلَالٍ مُبِينٍ } “Bu yüzden biz onu açık bir yanlış içinde görüyoruz.” Kölesi Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı sevmesinde apaçık bir yanlış içinde olduğunu.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾

31- “Aziz’in karısı, onların gizliden gizliye dedikodu yaptıklarını işittince, kendilerine davetçi gönderdi; onlar için yastıklı koltuklar hazırladı ve her birinin eline birer bıçak verdi. (İşte o zaman Yusuf’a), ‘Huzurlarına çık!’ dedi. Kadınlar onu gördüklerinde, güzelliği karşısında kendilerinden geçerek ellerini kestiler ve ‘Aman Allah’ım, sen bizi koru! Bu bir insan değil, ancak güzel bir melektir!’ dediler.”

{ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ } “Aziz’in karısı, onların gizliden gizliye dedikodu yaptıklarını işitince.” Sözlerini.

{ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ } “Kendilerine davetçi gönderdi.” Ve onları ziyafete çağırdı.

{ وَأَعَدَّتْ لَهُنَّ مِثْكَأً } “Onlar için yastıklı koltuklar hazırladı.” Kendilerine yaslanacakları yastıklar hazırladı. Eğer hemzesiz ve şeddesiz olarak “Mütken” (مُتْكًا) şeklinde okunursa; turuncgiller anlamına gelmektedir. Et ve ekmek getirdi ve onların önüne koydu.

{ وَأَتَتْ } “Ve verdi.” Verdi.

{ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سَكِينًا } “Her birinin eline birer bıçak.” Kendileriyle eti kesecekleri bıçaklar verdi. Zira onlar eti ancak bıçaklarıyla keserek yiyorlardı.

{ وَقَالَتْ } “(İşte o zaman Yusuf’a), dedi.” Züleyha, Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a dedi.

{ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ } “Huzurlarına çık.” Ey Yusuf.

{ فَلَمَّا رَأَتْهُ أُنْكَبَتْ } “Kadınlar onu gördüklerinde, güzelliği karşısında kendilerinden geçerek.” Onu büyük gördüler.

{ وَقَطَّعْنَ } “Kestiler.” Yaraladılar ve tırmaladılar.

{ أَيْدِيهِنَّ } “Ellerini.” Görmüş olduğu Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın güzelliğinden dolayı dehşetten şaşkınlıktan bıçakla.

{ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ } “Ve aman Allah’ım, sen bizi koru, dediler.” Allah’a sığınırız.

{ مَا هَذَا بَشَرًا } “Bu bir insan değil.” Âdemî değildir.

{ إِنَّ هَذَا } “Bu.” Bu değildir.

{ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ } “Ancak güzel bir melektir.” Rabbine.

قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودَتْهُ عَنِ نَفْسِهِ فاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرَهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٣﴾

32- “Aziz’in karısı dedi: ‘İşte kendisi hakkında beni kınadığınız genç budur! Andolsun ki ona karşı arzu duydum; ama o, iffetli davranarak beni reddetti. Eğer ona söyleyeceğimi yine de yapmazsa andolsun ki o mutlaka hapsedilecek ve aşağılanmış kimselerden olacaktır!’”

{ قَالَتْ } “Aziz’in karısı dedi.” Züleyha onlara dedi ki.

{ فَذَلِكَ الَّذِي لُمْتُنِي } “İşte beni kınadığınız genç budur.” Beni soyutladığınız ve beni ayıpladığınız.

{ فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ } “Kendisi hakkında. Andolsun ki ona karşı arzu duydum.” Onu kendime davet ettim ve onun nefsinden faydalanmak istedim.

{ فَاسْتَعْصَمَ } “Ama o, iffetli davranarak beni reddetti.” Ancak o iffe-tiyle benden kaçındı.

{ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا أُمِرْهُ لَيَسْجَنَ } “Eğer ona söyleyeceğimi yine de yapmazsa andolsun ki o mutlaka hapsedilecek.” Hapiste.

{ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ } “Ve aşağılanmış kimselerden olacaktır.” Hapiste zelillerden olacak. O kadınlar Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a “Mevlana itaat et.” dediler.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَضْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

33- “Yusuf dedi: “Ey Rabbim! Zindan benim için onların beni çağırdıklarından daha hayırlıdır. Eğer beni onların düzenlerinden uzaklaştırmazsan, ben de onların arzularına meyleder ve bilgisizlerden olurum!”

{ قَالَ } “Yusuf dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) dedi.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ } “Zindan benim için onların beni çağırdıklarından daha hayırlıdır.” Zinadan.

{ وَلَا تَضْرِبْ } “Eğer uzaklaştırmazsan.” Eğer engellemezsen.

{ عَنِّي كَيْدَهُنَّ } “Beni onların düzenlerinden.” Onların tuzaklarından.

{ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ } “Ben de onların arzularına meyleder.” Onlara mey-
lederim.

{ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ } “Ve bilgisizlerden olurum!” Nimetinle. Zinakârlardan
olurum, anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٣٤﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

34- “Bunun üzerine Rabbi, Yusuf’un duasını kabul etmiş ve böylece
onu, onların düzenlerinden uzaklaştırmıştı. Çünkü Allah her şeyi
işitendir, bilendir.”

{ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ } “Bunun üzerine Rabbi, Yusuf’un duasını kabul et-
miş.” Onun duasını.

{ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ } “Ve böylece onu, onların düzenlerinden uzak-
laştırmıştı.” Onların tuzaklarını.

{ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } “Çünkü Allah her şeyi işitendir.” Duaları işitendir.

{ الْعَلِيمُ } “Bilendir.” İcabet.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sözlerini işiten, tuzak-
larını bilendir.

﴿٣٥﴾ ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيْسَجُنَّهُ حَتَّى حِينٍ

35- “Her ne kadar (kadının kocası ve yakınları), Yusuf’un suçsuz ol-
duğunu gösteren delilleri görmüş olsalar da yine de onun bir
süre hapsedilmesini uygun bulmuşlardı.”

{ ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ } “Her ne kadar (kadının kocası ve yakınları), uygun bul-
muşlardı.” Onlar için gerçek açığa çıktı yani zâhir oldu.

{ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ } “Yusuf’un suçsuz olduğunu gösteren delil-
leri görmüş olsalar da.” Gömleğin yırtılması ve kadının kardeşinin
hükmü.

{ لَيْسُجُنُّهُ حَتَّىٰ حِينَ } “Yine de onun bir süre hapsedilmesini.” Birkaç yıl. İnsanların sözleri kesilinceye kadar, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرِيتِي أَعْصِرُ خَمْرًا
وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرِيتِي أَخْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ
نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Zindana, Yusuf ile birlikte iki genç daha girmişti. Onlardan biri, ‘Ben, rüyamda kendimi şarap sıkarken görüyorum.’ dedi. Diğeri ise, ‘Ben de kendimi başımın üstünde ekmek taşırken görüyorum; kuşlar ondan yiyorlar.’ dedi. (Her ikisi de Yusuf’a), ‘Bunu, bize yorumla. Çünkü biz, seni iyilik yapanlardan görüyoruz.’ dediler.”

{ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ } “Zindana, Yusuf ile birlikte girmişti.” Zindana girişinden beşinci yılına kadar.

{ فَتَيَانِ } “İki genç daha.” Kralın iki kölesi. Kralın içkicisi ve kralın aşçısı. Kral onlara karşı gazaba gelmiş ve ikisini de zindana tıkamıştı .

{ قَالَ أَحَدُهُمَا } “Onlardan biri, dedi.” Ki bu kralın sakisi idi.

{ إِنِّي أَرِيتِي } “Ben, rüyamda kendimi görüyorum.” Kendi kendimi gördüm.

{ أَعْصِرُ خَمْرًا } “Şarap sıkarken.” Üzümü ve krala şarap sunduğumu gördüm. Bu onun kendi uykusunda gördüğü rüyasıydı. Sanki yaşı üzümlü bahçesine girdiğini, o bahçede güzel bir asma çubuğunu, o asma çubuğunda üç tane dal ve bu dalların üzerinde üzümlük salkımları gördüğünü görmüştü. Bunun üzerine üzümleri toplamış, onları sıkmış ve kral da bunu almıştı.

Bunun üzerine Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle karşılık verdi: “Gördüğün rüya ne kadar güzel. Bahçeye gelince bu daha önce yapmış

olduğun işin idi. Asma çubuğuna gelince ise bu işindeki yetkinliğin ve otoritendir. Güzelliğine gelince ise bu senin bu işteki izzetin ve kerametindir. Asma çubuğunun üstündeki üç tane dala gelince ise zindanda geçecek olan üç günündür. Böylece sen zindandan çıkacak ve işine döneceksin. Sıkışmış olduğun ve kralın almış olduğu üzüm gelince ise o seni işine geri alacak, sana ikramda bulunacak ve sana da ihsanda bulunacaktır.”

{ وَقَالَ الْآخَرُ } “Diğeri ise, dedi. (Her ikisi de Yusuf’a).” Fırıncı idi.

{ إِنِّي أَرِيْنِي } “Ben de, kendimi görüyorum.” Kendi kendimi gördüm.

{ أَخِيْلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ } “Başımın üstünde ekmek taşıran. Kuşlar ondan yiyorlar.” Rüyası şöyle idi. Rüyasında kralın mutfağından çıktığını ve başının üstünde üç sepet ekmek bulunduğunu, kuşun gelip en üst noktasına konup ondan yediğini görmüştü.

Bunun üzerine Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu: “Ne kötü rüya. Kralın mutfağından çıkışın işinden çıkman demendir. Üç sepete gelince ise zindanda olacağın üç güne işarettir. Kuşun başından yemesine gelince ise melikin üç gün sonra seni çıkartması, seni asması ve kuşun da başından yemesidir.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın tabirinden önce şöyle dediler:

{ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ } “Bunu, bize yorumla.” Bizim rüyamızın te’vilini bize haber ver.

{ إِنَّا نَرِيْكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ } “Çünkü biz, seni iyilik yapanlardan görüyoruz, dediler.” Zindan ehline iyilik yapanlardan görmekteyiz.

Âyetin “Dile getirdiğin hususlarda doğru sözlülerden olarak seni görmekteyiz.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ لَا يَأْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِيْهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيْكُمَا
ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّيْ إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ
بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- “(Yusuf) dedi: ‘Yiyeceğiniz yemek size ulaşmadan önce, bunun yorumunu size bildiririm. Çünkü bu, Rabbimin bana öğrettiği bilgilerdendir. Gerçekten ben, Allah’a iman etmeyen ve ahireti inkâr eden bir toplumun dinini terk ettim.”

{ قَالَ } “(Yusuf) dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) o ikisine buyurdu ve kendilerine kendisinin rüya tabirini bilişini öğretmek istedi.

{ لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُزَقَّانِيَهْ } “Yiyeceğiniz yemek.” Tadacağınız.

{ إِلَّا نَبَأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ } “Bunun yorumunu size bildiririm.” Rengini ve cinsini.

{ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا } “Size ulaşmadan önce.” Rüyanızın tabirini nasıl bil-meyeceğim.

{ ذَلِكَمَّا } “Çünkü bu.” Tabir.

{ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ } “Rabbimin bana öğrettiği bilgilerdendir. Gerçekten ben, bir toplumun dinini terk ettim.” Bir kavmin dinine uymadım.

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ } “Allah’a iman etmeyen ve ahireti.” Ölümden sonra dirilişe.

{ هُمْ كَافِرُونَ } “İnkâr eden.” İnkâr edici olan.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

38- “Ben, atalarım İbrahim’in, İshak’ın ve Yakub’un dinine uydum. Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmak bize yaraşmaz. Bu, Allah’ın bize ve insanlara bir lütfudur. Ama insanların çoğu şükretmezler.”

{ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي } “Ben, atalarımın dinine uydum.” Babalarımın dini üzere dosdoğru sabit kadem kaldım.

{إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا} “İbrahim’in, İshak’ın ve Yakub’un. Bize yaraşmaz.” Bizim için caiz değildir.

{أَنْ تَشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ} “Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmak.” Putları ortak koşmak.

{ذَلِكَ} “Bu.” Doğru din peygamberlik ve İslam’dır. Allah Teâlâ bu ikisiyle bize ikramda bulunmuştur.

{مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا} “Allah’ın bize bir lütfudur.” Allah’ın bize fazlındandır.

{وَعَلَى النَّاسِ} “Ve insanlara.” Onlara resûl göndermekle. Denilmiştir ki, mü’minlere imanı bahşetmekle.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ} “Ama insanların çoğu.” Mısır ehli.

{لَا يَشْكُرُونَ} “Şükretmezler.” Buna iman etmezler.

يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمْ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

39- “Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa karşı konulamaz gücün sahibi olan tek Allah mı?”

{يَا صَاحِبِي السِّجْنِ} “Ey zindan arkadaşlarım.” Zindan bekçisine ve diğer zindan ehline.

{أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ} “Çeşitli tanrılar mı daha iyi?” Diyor ki, çeşitli ilahlara ibadet ediş mi daha hayırlıdır?

{أَمْ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ} “Yoksa karşı konulamaz gücün sahibi olan tek Allah mı?” Ya da çocuğu ve ortağı olmayan, sonsuz güç sahibi olan ve mahlukatına karşı her daim galip olan Allah’a kulluk mu?

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm yalnız Allah’ındır. O, sadece kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte gerçek din budur. Ama insanların çoğu bilmezler.”

{ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ } “Allah’ı bırakıp da taptıklarınız.” Allah’ın dışında.

{ إِلَّا أَشْمَاءَ } “Birtakım isimlerden başka bir şey değildir.” Cansız putlardır.

{ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ } “Sizin ve atalarınızın taktığı.” İlahlar.

{ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا } “Allah onlar hakkında indirmemiştir.” Onlara ibadet edişiniz hakkında.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } “Hiçbir delil.” Kitap ve kanıt.

{ إِنْ الْحُكْمُ } “Hüküm.” Emir ve nehye hükmediş değildir. Dünya ve ahirette hükmediş değildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَّا اللَّهُ أَمَرَ } “Yalnız Allah’ındır. O, emretmiştir.” Bütün kitaplarda.

{ أَلَّا تَعْبُدُوا } “Kulluk etmenizi.” Birlememenizi.

{ إِلَّا إِلَاهَ } “Sadece kendisine.” Sadece Allah’a.

{ ذَلِكَ } “İşte budur.” Tevhid.

{ الدِّينُ الْقَيِّمُ } “Gerçek din.” Allah’ın razı olduğu dosdoğru din budur ki bu din İslam’dır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Ama insanların çoğu.” Mısır ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu ve tasdik de etmezler.

يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمْ فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ
فَيُضَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41- “Ey zindan arkadaşlarım! İlkinizin (rüyasının yorumuna) gelince; biriniz (daha önce olduğu gibi) yine efendisine şarap sunmaya devam edecek, diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler. İşte yorumunu istediğiniz konu, bu şekilde hükme bağlanmıştır.”

Ardından iki gencin rüyasını tabir edişi ifade etmek üzere şöyle buyurdu:

{ يَا صَاحِبِي السَّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا } “Ey zindan arkadaşlarım! İlkinizin (rüyasının yorumuna) gelince.” Ki bu melikin sakisidir. Kendi mekanına dönecek ve içinde olduğuna sultanına dönecek.

{ فَيَسْقِي رَبَّهُ } “Biriniz (daha önce olduğu gibi) yine efendisine sunmaya devam edecek.” Efendisi melikine.

{ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ } “Şarap diğeri ise.” Ki bu da fırıncıdır, zindandan çıkacak.

{ فَيُضْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ } “Asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler.” İkisi de fırıncının rüyasının tabirinden korktular ve ikisi birlikte şöyle dediler: Biz bir şey görmedik. Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ فُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ } “İşte yorumunu istediğiniz konu, bu şekilde hükme bağlanmıştır.” Sorduğunuz şeyin cevabı budur. Siz ikiniz sordunuz ben de size söyledim. İster görmüş olun ister görmemiş olun bu gerçekleşecek.

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسِيَهُ الشَّيْطَانُ
ذَكَرَ رَبَّهُ فَلَبِثَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

42- “Yusuf, onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: ‘Efendinin yanında benden söz et. (belki beni çıkarır).’ Ama şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Bu yüzden de Yusuf zindanda birkaç yıl daha kaldı.”

{ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ } “Yusuf bildiği kimseye dedi ki.” Bildiği.

{ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا } “Onlardan, kurtulacağımı.” Zindandan ve ölümden kurtulacağımı ki, bu saki idi.

{ اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ } “Efendinin yanında benden söz et. (belki beni çıkarır).” Efendin melikin yanında “Benim mazlum olduğumu, kardeşlerimin bana karşı taşkınlıkta bulunduklarını, hür olduğum halde beni sattıklarını ve mazlum olduğum halde zindanda hapsedildiğimi.” an.

{ فَأَنسِيَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ } “Ama şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu.” Şeytan onu meşgul etti. Öyle ki efendisi kralın yanında Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı anmayı unuttu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Şeytan ona vesvese verdi ve şöyle dedi: “Eğer melike zindanı zikredersen seni zindana geri döndürür.” Bundan dolayı da Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı zikretmedi.

“Ama şeytan ona efendisine anmayı unutturdu.” İlahî buyruğunun şu anlama geldiği de söylenmiştir: Şeytan, Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a Rabbini zikretmeyi unutturdu. Ta ki Rabbini zikretmeyi terk etti. Allah Teâlâ’nın dışında mahluku zikretti.

{ فَلَبِثَ } “Bu yüzden de Yusuf kaldı.” Kaldı.

{ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ } “Zindanda birkaç yıl daha.” Allah’ı zikretmeyi terk etmesinin cezası olarak. Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) bundan önce zindanda beş yıl kalmıştı.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعُ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأُخْرَى يَابَسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي
رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Kral dedi ki: ‘Ben rüyamda yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yine yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumunu biliyorsanız, bana gördüğüm rüyanın yorumunu yapın!’”

{ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى } “Kral dedi ki: ‘Ben rüyamda görüyorum.’” Rüyamda gördüm.

{ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ } “Yedi semiz ineği.” Nehirden çıkan.

{ يَأْكُلُهُنَّ } “Onları yediğini.” Onları yuttuklarını.

{ سَبْعَ عَجَافٍ } “Yedi zayıf ineğin.” Yedi semiz ineğin ardından nehirde çıkan zayıflığından dolayı helak olan yedi ineği ve üzerlerinde hiçbir şeyin açığa çıkmadığını.

{ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ } “Ve yine yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak.” Kuru başakların yeşil olanlarını sardığını ve onlara galebe çaldığını ve onların üzerinde hiçbir şeyin açık kalmadığını.

{ يَا أَيُّهَا الْمَلَأَ } “Ey ileri gelenler.” Yani ey müneccimler, sihirbazlar ve kahinler.

{ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ } “Bana gördüğüm rüyanın yorumunu yapın!” Rüyanın tabiri hakkında.

{ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ } “Eğer rüya yorumunu biliyorsanız.” Biliyorsunuz.

﴿٤٤﴾ قَالُوا أَضْغَاثُ أَخْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَخْلَامِ بِعَالَمِينَ

44- “İleri gelenler, ‘Bunlar karışık rüyalarıdır; biz böyle rüyaların yorumunu bilemeyiz!’ dediler.”

{ قَالُوا } “İleri gelenler, dediler.” Yani müneccimler, kahinler ve sihirbazlar.

{ أَضْغَاثُ أَخْلَامٍ } “Bunlar karışık rüyalarıdır.” Bunlar bâtıl, yalan ve ihtilafli rüyalarıdır.

{ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَخْلَامِ بِعَالَمِينَ } “Biz böyle rüyaların yorumunu bilemeyiz.” Diyor ki, karışık rüyaların tabirini bilemeyiz.

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

45- "(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir süre sonra (Yusuf'u) hatırlayarak dedi ki: 'Ben size rüyanın tabirini haber vereceğim; beni hemen (zindana) gönderin!'"

{ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا } "(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, dedi ki." Zindandan ve öldürülmekten kurtulmuş olan ki bu sakidir.

{ وَادَّكَرَ } "(Yusuf'u) hatırlayarak." Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı hatırlayarak.

{ بَعْدَ أُمَّةٍ } "Uzun bir süre sonra." Yedi yıl sonra. Denilmiştir ki (أُمَّة) lafz-ı ilahinin (أَمَةٍ) şeklinde okunması halinde "Unutmanın ardından" anlamına gelir.

{ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ } "Ben size rüyanın tabirini haber vereceğim." Melike dedi ki: "Ey ileri gelenler ben size rüyanın tabirini haber vereceğim."

{ فَأَرْسِلُونِ } "Beni hemen (zindana) gönderin." Zindana. Zira zindanda bir adam bulunmaktadır. Onlara zindandaki adamın ilmini, hilmini ve zindan ehline ihsanını ve rüyaları doğru tevil edişini anlattı.

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى

النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- "(Zindanda Yusuf'un yanına gidip dedi ki:) 'Ey Yusuf, ey benim doğru sözlü arkadaşım! Yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yemesi ile yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başağın (birlikte görülmesi ne anlama gelir?) Bize bunun yorumunu bildir ki (saraya) melikin yanına döneyim. Belki onlar da (senin büyüklük ve derecen) anlarlar!'"

Bu istek üzerine Melik de onu zindana gönderdi. O da Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna vararak şöyle dedi:

{ يُوْسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ } “(Zindanda Yusuf’un yanına gidip dedi ki:) “Ey Yusuf, ey benim doğru sözlü arkadaşım!” İlk rüya tabirinde doğru söyleyen.

{ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ } “Yedi semiz ineği. Bize bunun yorumunu bildir ki.” Nehirden çıkan.

{ يَأْكُلُهُنَّ } “Yemesi ile.” Onları yutan.

{ سَبْعِ عَجَافٍ } “Yedi zayıf ineğin.” Zayıflıktan helak olacak derecede cılız ineklerin.

{ وَسَبْعُ سُتَبَلَاتٍ خُضِرَ وَأَخْرَ يَابَسَاتٍ } “Yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başağın (birlikte görülmesi ne anlama gelir?)” Kuru olanların yeşil olanları sardığı ve onlara galip olduğu.

{ لَعَلِّي أَرْجِعَ إِلَى النَّاسِ } “(Saraya) melikin yanına³ döneyim.” Me-like.

{ لَعَلَّهُمْ يَغْلِبُونَ } “Belki onlar da (senin büyüklük ve derecen) an-larlar.” Melikin rüyasını bilsinler diye. Bunun üzerine Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu: “Evet yedi semiz inek yedi bollukla geçecek olan yıldır. Yedi yeşil başağa gelince ise bunlar da bolluk ve bolluk yıllarındaki ucuzluktur.

Zayıflıktan dolayı helak olan yedi arık ineğe gelince bunlar ku-rak geçecek yedi yıldır. Kuru yedi başağa gelince ise bunlar da yedi kurak yılda geçecek olan kıtlık ve pahalılıktır.”

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَابًّا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُتَبَلَةٍ إِلَّا
قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Yusuf dedi: ‘Siz yedi yıl boyunca, âdetiniz üzere ekip biçersi-niz -ancak yiyeceğiniz az miktar dışında- biçtiğinizi başağında bırakırsınız.”

³ Biz Hamdi Döndüren hocanın “İnsanların yanına” şeklindeki mealini tefsir met-nini temel alarak “Melikin yanına” şeklinde değiştirdik.

Ardından Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara ne yapmaları gerektiğini öğretti.

{ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ } “Yusuf dedi: ‘Siz yedi yıl boyunca, ekip biçersiniz.’” Bolluk yıllarında.

{ دَابَّآ } “Âdetiniz üzere.” Sürekli olarak her yıl.

{ فَمَا حَصَدْتُمْ } “Biçtiğinizi.” Ekini.

{ فَذَرُوهُ فِي سُتْبِلَةٍ } “Başlığında bırakırsınız.” Kapçığında ve onu basıp da çiğnemeyiniz. Zira bu davranış onun kalmasını daha iyi sağlayıcıdır.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ } “Ancak yiyeceğiniz az miktar dışında.” Diyor ki, yiyeceğiniz şeyin miktarının dışında.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا
مِّمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir ki (tohumluk için) sakladığınız az miktar dışında, o yıllar için biriktirdiklerini yiyip bitirir.”

{ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Sonra bunun ardından gelir ki.” Yedi bolluk yılının ardından.

{ سَبْعٌ شِدَادٌ } “Yedi kurak yıl.” Yedi kurak yıl.

{ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ } “O yıllar için biriktirdiklerini yiyip bitirir.” Bolluk yıllarında kurak yıllar için kaldırdığınız şey.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ } “(Tohumluk için) sakladığınız az miktar dışında.” Sakladığınız.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Sonra bunun ardından bir yıl gelecek ki o yılda, insanlara yardım olunacak ve yine o yılda (meyve) sıkacaklar!”

{ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ } “Sonra bunun ardından gelecek ki.” Kurak yılların ardından.

{ عَامٌ فِيهِ يَغَاتُ النَّاسُ } “Bir yıl. O yılda, insanlara yardım olunacak.” Mısır ehline yağmur ve yiyecek yardımı olunacak.

{ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ } “Ve yine o yılda (meyve) sıkacaklar.” Üzümleri, yağları, zeytinyağını. Bunun üzerine elçi geri döndü ve melike bunu haber verdi.

وَقَالَ الْمَلِكُ اثْنُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْأَلُهُ مَا بَالُ النَّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50- “(Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: ‘Onu bana getirin!’ Elçi gelince Yusuf dedi: ‘Efendine git ve ona sor, ellerini kesen o kadınların amacı neydi? (Bunu ortaya çıkarsın). Şüphesiz benim Rabbim onların düzenini çok iyi bilir!’”

{ وَقَالَ الْمَلِكُ اثْنُونِي بِهِ } “(Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: ‘Onu bana getirin!’” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı bana.

{ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ } “Elçi gelince.” Ki bu sakidir, Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’a varıp da melik seni çağırıyor deyince.

{ قَالَ } “Yusuf dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) ona buyurdu.

{ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ } “Efendine git.” Efendin melike git.

{ فَسْأَلُهُ مَا بَالُ النَّسْوَةِ } “Ve ona sor, o kadınların amacı neydi? (Bunu ortaya çıkarsın).” Diyor ki, melike de ki, kadınların haberini sorsun.

{ الَّتِي قَطَّعْنَ } “Kesen.” Yaralayan ve tırmalayan.

{ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي } “Ellerini. Şüphesiz benim Rabbim.” Efendim.

{ بِكَيْدِهِنَّ } “Onların düzenini.” Onların tuzaklarını ve planlarını.

{ عَلِيمٌ } “Çok iyi bilir.” Elçi döndü ve bunu melike haber verdi. Melik söz konusu kadınların bütününe bir araya getirdi. Bunlar dört

hanım idi. Sakinin hanımı, melikin aşçısının hanımı, melikin hayvan bakıcısının hanımı ve melikin zindancısının hanımı ve melikin/azizin hanımı da aynı şekilde. Bütün Mısır'da melik dışında bunlardan daha azametlisi yoktu.

قَالَ مَا خَطْبُكُنْ إِذْ رَاوَدْتُنْ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ ائْتِنِ حَضْحَصَ الْحَقِّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾

51- "Kral (kadınlara) dedi: 'Yusuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?' Kadınlar: 'Hâşâ, Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik!' dediler. Aziz'in karısı da dedi ki: 'İşte şimdi gerçek ortaya çıktı, ben onun nefsinden murad almak istemiştım. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir.'"

{ قَالَ } "Kral (kadınlara) dedi." Melik onlara dedi ki.

{ مَا خَطْبُكُنْ } "Durumunuz neydi?" Durumunuz ve haliniz neydi?

{ إِذْ رَاوَدْتُنْ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ } "Yusuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman. Kadınlar, 'Hâşâ, Allah için' dediler." Allah'a sığınırız.

{ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ } "Biz ondan görmedik." Biz ondan görmedik.

{ مِنْ سُوءٍ } "Hiçbir kötülük." Çirkinlik.

{ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ ائْتِنِ حَضْحَصَ الْحَقِّ } "Aziz'in karısı da dedi ki: 'İşte şimdi gerçek ortaya çıktı.'" İşte şimdi hakkın Yusuf'a ait olduğu açığa çıktı. İşte doğruluk haberi şimdi ortaya çıktı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ } "Ben onun nefsinden murad almak istemiştım." Onu kendime davet ettim.

{ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ } "Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir." Beni istemediğini dile getirdiği sözünde sadıklardandır.

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اُخْنَهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِيْنَ ﴿٥٢﴾

52- “(Yusuf dedi): ‘(Benim) bu, (yeniden muhakeme edilmeyi isteyişim); azizin yokluğunda kendisine ihanet etmediğimi ve Allah’ın hainlerin düzenlerini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.”

“(Yusuf dedi).” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ } “(Benim) bu, (herkesin) bilmesi içindir.” Azizin bilmesi.

{ اَنِّي لَمْ اُخْنَهُ } “(Yeniden muhakeme edilmeyi isteyişim); kendisine ihanet etmediğimi.” Hanımı konusunda.

{ بِالْغَيْبِ } “Azizin yokluğunda.” Aziz benim yanımda olmadığına.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي } “Ve Allah’ın başarıya ulaştırmayacağını.” Doğruya iletmeyeceğini ve bundan razı olmayacağını.

{ كَيْدَ الْخَائِنِيْنَ } “Hainlerin düzenlerini.” Zinakârların amelini.

وَمَا اُبْرِئُ نَفْسِيْ اِنَّ النَّفْسَ لَآمَارَةٌ بِالسُّوْءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥٣﴾

53- “Ben yine de kendimi temize çıkaramam. Çünkü nefis şiddetle kötülüğü emreder. Ancak Rabbimin acıyıp koruması bunun dışındadır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

Bunun üzerine Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ona şöyle buyurdu: “Ey Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) senin ona meylettiğin değil tabi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) şöyle buyurdu:

{ وَمَا اُبْرِئُ نَفْسِيْ } “Ben yine de kendimi temize çıkaramam.” Kalbimi yönelişten.

{ اِنَّ النَّفْسَ } “Çünkü nefis.” Yani kalp.

{ لَأَمَّارَةٌ } “Şiddetle emreder.” Cesede.

{ بِالسُّوءِ } “Kötülüğü.” Çirkin ameli.

{ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي } “Ancak Rabbimin acıyıp koruması bunun dışındadır.” Rabbim koruması.

{ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ } “Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan.” Kusurları görmezlikten gelendir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Yöneldiğimde.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِضُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾

54- “Hükümdar, ‘Onu bana getirin de kendime özel danışman yapayım!’ dedi. Kendisiyle konuşunca da ona, ‘Sen bugün yanımızda gerçekten büyük itibar sahibi ve güvenilir birisin!’ dedi.”

{ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِضُهُ لِنَفْسِي } “Hükümdar, ‘Onu bana getirin de kendime özel danışman yapayım!’ dedi.” Onu Azizin dışında kendime özel dost kılayım.

{ فَلَمَّا كَلَّمَهُ } “Kendisiyle konuşunca da.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onun yanına varışının ve rüyasını yorumlayışının ardından.

{ قَالَ } “Ona, dedi.” Melik ona dedi ki:

{ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا } “Sen bugün yanımızda gerçekten.” Bizim katımızda.

{ مَكِينٌ } “Büyük itibar sahibi.” Senin kadrin ve konumun bulunmaktadır.

{ أَمِينٌ } “Ve güvenilir birisin.” Emanetle. Seni yönetici kılışımızla anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلَيْمُ ﴿٥٥﴾

55- "Yusuf dedi: "Beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir! Çünkü ben iyi korur, iyi bilirim."

{ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ } "Yusuf dedi: 'Beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir.'" Beni Mısır'ın haracına.

{ إِنِّي حَفِيظٌ } "Çünkü ben iyi korur." Takdirini/planlanmasını.

{ عَلِيمٌ } "İyi bilirim." Açlığa düştüğünde açlık saatini.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Çünkü ben iyi korur." Beni yönetici tayin etmen nedeniyle. "İyi bilirim." Sana gelen yabancıların bütün dillerini.

وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56- "İşte biz böylece Yusuf'u o yerde yetki sahibi kıldık. Öyle ki o, nerede isterse kalabiliyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyilik yapanların mükâfatını da zayi etmeyiz."

{ وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ } "İşte biz böylece Yusuf'u yetki sahibi kıldık." İşte bu şekilde Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı güçlendirip otorite sahibi kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ } "O yerde." Mısır yurdunda.

{ يَتَّبُوا } "Öyle ki o, kalabiliyordu." Konaklayabiliyordu.

{ مِنْهَا } "Nerede." Orada.

{ حَيْثُ يَشَاءُ } "İsterse." Dilediği yerde.

{ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا } "Biz rahmetimizi nasip ederiz." Peygamberlik ve İslam rahmetimizi özgü kılarız.

{ مَنْ نَشَاءُ } "Dilediğimize." Buna ehil olan kimseye.

{ وَلَا نُضِيعُ } "Zayi etmeyiz." Bâtil kılmayız.

{ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } "İyilik yapanların mükâfatını da." Söz ve eylemiyle muhsin mü'minlerin sevabını.

وَلَا جُزْءَ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

57- “İman edip, sakınanlar için elbette ahiret mükâfatı daha hayırlıdır.”

{ وَلَا جُزْءَ الْآخِرَةِ } “Elbette ahiret mükâfatı.” Ahiret sevabı.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlıdır.” Dünya sevabından.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip.” Allah’a, bütün kitaplara ve elçilere iman eden.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ } “Sakınanlar için.” Küfür, şirk ve ahlaksızlardan.

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٨﴾

58- “Yusuf’un kardeşleri (Mısır’a) gelip onun huzuruna girdiler. Yusuf onları tanıdı, oysa onlar onu tanımamışlardı.”

{ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ } “Yusuf’un kardeşleri (Mısır’a) gelip.” On kişi oldukları halde Mısır’a geldiler.

{ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ } “Onun huzuruna girdiler.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın huzuruna.

{ فَعَرَفَهُمْ } “Yusuf onları tanıdı.” Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onların kendi kardeşleri.

{ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ } “Oysa onlar onu tanımamışlardı.” Onlar Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşleri Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) olduğunu bilmiyorlardı.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِآخِ لَكُمْ مِنْ أَيْكُمُ الْآلَا تَرَوْنَ
أَبِي أَوْفِي الْكَئِيلِ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾

59- “Yusuf, onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: ‘Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamin’i) de getirin. Görüyorsunuz ki, ben ölçüyü bol tutuyorum ve ben konuk ağırlayanların en hayırlısıyım.’”

{ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ } “Yusuf, onların yüklerini hazırlayınca.” Onlara ölçülerini ölçüp tartınca.

{ قَالَ أَتُنُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَيْكُم } “Dedi ki: ‘Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamin’i) de getirin.’” Dile getirdiğiniz babanızın yanında babanızdan olan kardeşinizi de getiriniz.

{ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ } “Görüyorsunuz ki, ben ölçüyü bol tutuyorum.” Ölçüyü bolca yerine getirmekteyim. Yiyecek ölçüsünün elimde olduğu, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَإِنَّا خَيْرُ الْمُرْسَلِينَ } “Ve ben konuk ağırlayanların en hayırlısıyım.” Konuk ağırlayıcılarının en faziletlisiyim.

فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرُبُونِ ﴿٦٠﴾

60- “Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek erzak yok. O zaman yanıma da yaklaşmayın!”

{ فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ } “Eğer onu bana getirmezseniz.” Babanızdan olan kardeşinizi.

{ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي } “Artık benim yanımda size verilecek erzak yok.” Karşılaştığınız şeylerde.

{ وَلَا تَقْرُبُونِ } “O zaman yanıma da yaklaşmayın.” Bir başka seferinde.

قَالُوا سَتَرَاوُدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

61- “Kardeşleri, ‘Onun için babasından izin almaya çalışacağız. Bu konuda elimizden geleni yaparız.’ dediler.”

{ قَالُوا سَتَرَاوُدُ عَنْهُ أَبَاهُ } “Kardeşleri, onun için babasından izin almaya çalışacağız dediler.” Onu babasından talep edeceğiz ve babasını buna teşvik edeceğiz.

{ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ } “Bu konuda elimizden geleni yaparız,” Bizler onu getirme konusunda güvence vericiyiz.

وَقَالَ لِفَتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا
 انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Yusuf bir taraftan da adamlarına dedi ki: 'Sermayelerini yüklerinin içine koyuverin. Belki ailelerinin yanına dönünce farkına varırlar da yine gelirler!'"

{ وَقَالَ } "Yusuf dedi ki." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ لِفَتْيَانِهِ } "Bir taraftan da adamlarına." Hizmetkârlarına.

{ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ } "Sermayelerini koyuverin." Dirhemlerini gizleyiniz.

{ فِي رِحَالِهِمْ } "Yüklerinin içine." Çuvallarının içine ta ki bilmesinler.

{ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا } "Belki farkına varırlar da." Ta ki benden olan bu ikramı bilsinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ta ki dirhemlerini bilsinler de onlarla bana geri dönsünler.

{ إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ } "Ailelerinin yanına dönünce." Babalarına döndüklerinde.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } "Yine gelirler." Diğer bir defa daha.

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا
 أَخَانًا نَكْتَلُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Böylece dönüp babalarına geldikleri vakit dediler ki: 'Ey babamız! Bizim için erzak yasağı konuldu. Kardeşimiz (Bünyamin'i) de bizimle gönder ki erzak alabilelim! Biz onu kesinlikle koruyacağız.'"

{ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ } "Böylece dönüp babalarına geldikleri vakit." Kenan'a.

{ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ } "Dediler ki: 'Ey babamız! Bizim için erzak yasağı konuldu.'" Gelecek seferde Bünyamin'i bizimle göndermezsen.

{ فَارْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا } “Kardeşimiz (Bünyamin’i) de bizimle gönder ki.” Bünyamin’i.

{ نَكْتَلْ } “Erzak alabilelim.” Kendi nefsin için yük alabilsin. Eğer “nektel” şeklinde “nun” harfi ile okunursa –ki resmi kıraat budur, çev.- “Onun için erzak alabilelim” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ } “Biz onu kesinlikle koruyacağız.” Onu sana geri döndürmek noktasında güvence vericiyiz.

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمْسَكُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

64- “(Yakub) dedi: ‘Ben onu size nasıl emanet ederim? Ya daha önce kardeşini emanet ettiğimde olan gibi olursa! En hayırlı koruyucu Allah’tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.’”

{ قَالَ } “(Yakub) dedi.” Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) onlara buyurdu;

{ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ } “Ben onu size nasıl emanet ederim” Bünyamin’i.

{ إِلَّا كَمَا أَمْسَكُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ } “Ya daha önce kardeşini emanet ettiğimde olan gibi olursa.” Öncesinde Yusuf gibi. Diyor ki, Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) hakkında sizden aldığımdan daha kuvvetli bir ahid ve misak almaya gücüm yeter mi?

{ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا } “En hayırlı koruyucu Allah’tır.” Sizden daha hayırlı koruyucudur.

{ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } “Ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.” Ona anne babasından ve kardeşlerinden daha çok merhamet edicidir.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ زُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا زُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزِدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

65- “Onlar yüklerini açınca, sermayelerinin kendilerine geri verilmiş olduğunu gördüler. Dediler ki: ‘Ey babamız, daha başka ne isteriz? İşte sermayelerimiz de bize geri verilmiş! Bununla yine ailemize yiyecek alır getiririz, kardeşimizi de koruruz, üstelik bir deve yükü daha fazla yiyecek alırsınız. Zaten getirdiğimiz bu yiyecekler gerçekten çok az!’”

{ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ } “Onlar yüklerini açınca.” Çuvallarını.

{ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ } “Sermayelerini gördüler.” Erzakının değerleri olan dirhemlerini.

{ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ } “Kendilerine geri verilmiş olduğunu.” Erzaklarıyla birlikte.

{ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي } “Dediler ki: ‘Ey babamız, daha başka ne isteriz?’” Dile getirmiş olduğumuz “Adamın bize iyilikte ve lütufta bulunduğu” konusunda yalan söylemedik. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Biz bunu ondan istemedik.

{ هَذِهِ بِضَاعَتُنَا } “İşte sermayelerimiz de.” Erzakın değeri olarak verdiğimiz dirhemler.

{ رُدَّتْ إِلَيْنَا } “Bize geri verilmiş.” Erzakla birlikte. İşte bu onun bize ihsanındandır. Babaları da onlara: “Aksine adam sizi bununla sınamış. Bu dirhemleri kendisine geri veriniz.”

{ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا } “Bununla yine ailemize yiyecek alır getiririz.” Ailemize zahiremizi alıp geliriz.

{ وَنَحْفَظُ أَخَانَا } “Kardeşimizi de koruruz.” Gidiş ve geliş kardeşimiz Bünyamin’i koruruz.

{ وَنَزِدَادُ كَيْلٍ بَعِيرٍ } “Üstelik bir deve yükü daha fazla yiyecek alırsınız.” Zira o bizimle birlikte olduğundan dolayı bir deve yükü daha.

{ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ } “Zaten getirdiğimiz bu yiyecekler gerçekten çok az!” Onun aracılığıyla bize az bir yük verilir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Senden talepte bulunduğumuz bu şey kolay bir iş ve kolay bir ihtiyaçtır.

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

66- “(O zaman Yakub) dedi ki: ‘Hepiniz kuşatılıp çaresiz kalmanız dışında onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam söz vermedikçe, onu sizinle asla göndermem.’ Ona, hepsi kesin söz verince de, ‘Söylediklerinize Allah şâhiddir.’ Dedi. (Bünyamin’i onlarla birlikte gönderdi).”

{ قَالَ } “(O zaman Yakub) dedi ki.” Babaları onlara buyurdu;

{ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ } “Onu sizinle asla göndermem.” Bu sözle.

{ حَتَّى تُؤْتُونِ } “Bana vermedikçe.” Bana vermeyinceye kadar.

{ مَوْثِقًا } “Sağlam söz.” Bir ahid.

{ مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ } “Onu bana geri getireceğinize dair Allah adına.”

Onu bana geri döndüreceğinize dair.

{ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ } “Hepiniz kuşatılıp çaresiz kalmanız dışında.” Ancak başınıza ilahi bir olay gelmesi durumu hariç.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ancak başınıza gökten ya da yerden bir olay gelmesi durumu hariç.

{ فَلَمَّا آتَوْهُ } “Ona, hepsi verince de.” Babalarına verince.

{ مَوْثِقَهُمْ } “Kesin söz.” Onu babalarına döndüreceklerine dair Allah tarafından ahidlerini verince.

{ قَالَ } “Dedi.” Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) buyurdu.

{ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ } “Söylediklerinize Allah şâhiddir. (Bünyamin’i onlarla birlikte gönderdi).” Allah şâhiddir. Allah kefildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ
وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا اللَّهُ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

67- “(Yakub) dedi: ‘Ey oğullarım! (Mısır’a) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin! Bununla birlikte Allah’ın (kazasından) hiçbir şeyi sizden gideremem! Çünkü hüküm yalnız Allah’ındır. Bu yüzden, ben ancak O’na güvenip dayandım. O halde güvenmek isteyenler de sadece O’na güvenip dayansınlar!’”

{ وَقَالَ } “(Yakub) dedi.” Onlara.

{ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ } “Ey oğullarım! (Mısır’a) hepiniz bir kapıdan girmeyin.” Bir yoldan girmeyiniz.

{ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ } “Ayrı ayrı kapılardan girin.” Farklı yollar-dan/caddelerden.

{ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ } “Bununla birlikte Allah’ın (kazasından) sizden gideremem.” Allah Teâlâ’nın sizin hakkınızdaki takdirinden.

{ مِنْ شَيْءٍ إِنْ الْحُكْمُ } “Hiçbir şeyi. Çünkü hüküm.” Sizin hakkınızdaki takdir ancak Allah Teâlâ’ya aittir.

{ إِلَّا اللَّهُ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } “Yalnız Allah’ındır. Bu yüzden, ben ancak O’na güvenip dayandım.” O’na tevekkül ettim. İşimi ve işinizi/durumunu-zu/akıbetinizi ona ısmarladım.

{ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ } “O halde güvenmek isteyenler de sadece O’na güvenip dayansınlar.” Güvenecek olanlar ancak ona dayanıp güvensinler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Mü’minlere düşen Allah’a tevekkül etmeleridir. Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) onlar hakkında nazardan korkmaktaydı. Zira onlar yüzleri güzellik yönünden sabah gibiydi. Bundan dolayı Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) onlar hakkında korkuya kapıldı.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضِيهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Onlar babalarının kendilerine söylediği şekilde ayrı ayrı kente girdiler. Gerçi bu durum, Allah’tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı. Yalnız Yakub, içindeki dileği açığa çıkarmış oldu. Çünkü Yakub kendisine öğrettiğimize göre ilim sahibi idi. Fakat insanların çoğu bilmezler.”

{وَلَمَّا دَخَلُوا} “Onlar kente girdiler.” Mısır’a.

{مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ} “Kendilerine söylediği şekilde ayrı ayrı.” Onlara emrettiği gibi.

{أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ} “Babalarının. Gerçi bu durum, Allah’tan gelecek onlardan savamazdı.” Allah Teâlâ’nın onlar hakkındaki takdirini.

{مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ} “Hiçbir şeyi. Yalnız dileği.” Kalbinde tesirli bir acı.

{فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ} “Yakub’un içindeki.” Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’ın kalbinde.

{قَضِيهَا} “Açığa çıkarmış oldu.” Onu açığa çıkardı.

{وَإِنَّهُ} “Çünkü Yakub.” Yani Yakub (‘aleyhi’s-selâm).

{لَذُو عِلْمٍ} “İlim sahibi idi.” Koruma ehli idi.

{لِمَا عَلَّمْنَاهُ} “Kendisine öğrettiğimize göre.” Kendisine öğrettiğimiz hükümler, hadler, kaza ve kadere göre. Yakub (‘aleyhi’s-selâm) ancak Allah’ın takdir ettiği şeyin gerçekleşeceğini bilmekteydi.

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ} “Fakat insanların çoğu.” Mısır ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} “Bilmezler.” Bunu bilmezler ve tasdik de eylemezler.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69- “Yusuf’un yanına girdiklerinde o, öz kardeşi (Bünyamin’i) yanına aldı ve ‘Bilesin ki ben senin kardeşimim, onların yaptıklarına üzülme!’ dedi.”

{ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ } “Yusuf’un yanına girdiklerinde o, yanına aldı.” Kucakladı.

{ أَخَاهُ } “Öz kardeşi (Bünyamin’i).” Baba ve anne bir kardeşini. Diğer kardeşlerini kapının önünde bekletti.

{ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ } “Ve dedi: “Bilesin ki ben senin kardeşimim.”” Senin kaybolan kardeşinin konumundayım.

{ فَلَا تَبْتَئِسْ } “Üzülme!” Üzülme.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Onların yaptıklarına.” O kardeşlerinin sana yaptığı cefaya. Sana hakaret ediyorlar ve seninle alay ediyorlar.

فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيُّهَا الْعَبِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

70- “(Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca, kardeşinin yükü arasına (altın) su kabını koydu. (Onlar kentten çıkınca) arkalarından bir haberci şöyle seslendi: ‘Ey kafil! (Durun!) Siz hırsızsiniz!’”

{ فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ } “(Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca.” Onların hububatlarını ölçüp verdiğinde.

{ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ } “Kardeşinin yükü arasına (altın) su kabını koydu.” İçinde su içtiği ve hububatı ölçtüğü tası baba ve anne bir öz kardeşinin yüküne gizledi. Ardından onlara kervanı tutmalarını emredip onların ardından bir genç gönderdi.

{ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ } “(Onlar kentten çıkınca) arkalarından bir haberci şöyle seslendi.” Bir münadi ki bu münadi Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın gençiydi, nida eyledi.

{ اَيْنَهَا الْبَعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ } “Ey kafil! (Durun!) Siz hırsızsınız.” Ey kafil ehli!

قَالُوا وَاَقْبِلُوا عَلَيِّهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ ﴿٧١﴾

71- “(Yusuf’un kardeşleri) onlara dönerek, “Ne kaybettiniz?” diye sordular.”

{ قَالُوا وَاَقْبِلُوا عَلَيِّهِمْ } “(Yusuf’un kardeşleri) onlara dönerek, sordular.” Diyor ki, onlara yöneldiler ve dediler ki:

{ مَاذَا تَفْقَدُونَ } “Ne kaybettiniz? Diye.” Ne arıyorsunuz?

قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

72- “Kralın su kabını kaybettik. Onu bulup getirene bir deve yükü (erzak ödülü) var!” dediler. Haberci, ‘Buna ben de kefilim.’ dedi.”

{ قَالُوا نَفَقْدُ } “Kaybettik, dediler.” Arıyoruz.

{ صَوَاعَ الْمَلِكِ } “Kralın su kabını.” Melikin içinde su içtiği, kendisiyle ölçtüğü kabını. Bu kap altındandı. Melik beni töhmet altında bıraktı.

{ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ } “Onu bulup getirene bir deve yükü (erzak ödülü) var!”

{ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ } “Haberci, ‘Buna ben de kefilim.’ dedi.” Kefilim. Onlara bu sözü Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın genci söyledi.

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

73- “(Yusuf’un kardeşleri) dediler: ‘Allah’a yemin olsun, siz de bilirsiniz ki biz buraya bozgunculuk yapmak için gelmedik ve hırsız da değiliz!’”

{ قَالُوا تَاللّٰهِ } “(Yusuf’un kardeşleri) dediler: ‘Allah’a yemin olsun.’” Allah’a kasem olsun ki.

{ لَقَدْ عَلِمْتُمْ } “Siz de bilirsiniz ki.” Ey Mısır halkı.

{ مَا جِئْنَا لِنَفْسِدَ فِي الْأَرْضِ } “Biz buraya bozgunculuk yapmak için gel-medik.” Mısır yurduna hırsızlık ve insanlara zarar vermek için.

{ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ } “Ve hırsız da değiliz!” Aradığınız şeyi çalmış da değiliz,

قَالُوا فَمَا جَزَاءُہُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

74- “(Yusuf’un adamları) ‘Peki ya yalancı çıkarsanız, hırsızlık edenin cezası nedir?’ dediler.”

{ قَالُوا } “(Yusuf’un adamları) dediler.” Yani Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın genci.

{ فَمَا جَزَاءُہُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ } “Peki ya yalancı çıkarsanız hırsızlık edenin cezası nedir?” Yani hırsızın cezası nedir?

قَالُوا جَزَاءُہُ مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاءُہُ كَذَلِكَ نَجْزِي

الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- “(O zaman Yakub’un oğulları) ‘Onun cezası kayıp eşya kimin yükünde bulunursa o, yaptığığın cezası olarak alıkonur. İşte biz zalim olan (hırsızlara) böyle ceza veriyor.’ dediler.”

{ قَالُوا جَزَاءُہُ } “(O zaman Yakub’un oğulları) ‘Onun cezası’ dediler.” Hırsızın.

{ مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ } “Kayıp eşya kimin yükünde bulunursa.” Hırsızlık.

{ فَهُوَ جَزَاءُہُ } “O, yaptığığın cezası olarak alıkonur.” Diyor ki, hırsızlığın cezası olarak köleleştirilmesidir.

{ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ } “İşte biz zalim olan (hırsızlara) böyle ceza veriyor.” Yurdumuzda hırsızları böyle cezalandırırız.

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ
كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ
يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76- “(Yusuf), öz kardeşinin yükünden önce, ötekilerin yüklerini aramağa başladı, sonra öz kardeşinin yükünden kabı çıkardı. İşte biz (kardeşini yanında alıkoyabilmesi için) Yusuf’a böyle bir plan öğretmiştik! Çünkü o, kralın yasasına göre -Allah’ın dilemesi dışında- kardeşini başka türlü yanında alıkoyamazdı. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her bilgi sahibinin üzerinde çok iyi bilen birisi vardır.”

{ فَبَدَأَ } “(Yusuf), başladı.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın genci.

{ بِأَوْعِيَّتِهِمْ } “Ötekilerin yüklerini aramağa.” Yüklerini araştırmaya başladı.

{ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ } “Öz kardeşinin yükünden önce.” Onlarınkinin içinde bulamadı.

{ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ } “Sonra öz kardeşinin yükünden kabı çıkardı.” Öz kardeşinin yükünden. Bunun üzerine Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın genci ona: “Beni sıkıntıdan kurtardığın gibi Allah da seni sıkıntıdan kurtarsın.”

{ كَذَلِكَ } “İşte.” İşte bu şekilde.

{ كِدْنَا } “Biz (kardeşini yanında alıkoyabilmesi için) böyle bir plan öğretmiştik.” Yaptık.

{ لِيُوسُفَ } “Yusuf’a.” Ona ilim, hikmet, anlayış, peygamberlik ve meliklik ile ikramda bulunduk.

{ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ } “Çünkü o, başka türlü yanında alıkoyamazdı.” Diyor ki, alamazdı.

{ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ } “Kralın yasasına göre kardeşini.” Kralın hükmüne göre.

{الَا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ} “Allah’ın dilemesi dışında.” Allah Teâlâ onun kardeşini melikin yasasına göre almamasını diledi. Melikin hırsız hakkındaki yasasına göre hırsızın cezası onun dövülmesi ve borçlandırılması idi. Bu cezanın onun kesilmesi ve borçlandırılması olduğu da söylenmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Allah’ın dilemesi dışında.” Ancak bununla alsın diye Yusuf’un Allah Teâlâ’nın melikin hükmünden razı olduğu da söylenmiştir.

{نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ} “Biz derecelerle yükseltiriz.” Faziletlerle.

{مِنْ نَّشَاءَ} “Dilediğimizi.” Dünyada yücelttiğimiz gibi.

{وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ} “Her bilgi sahibinin üzerinde çok iyi bilen birisi vardır.” Allah Teâlâ da sonlanıncaya kadar her bilgi sahibinin üstünde bir bilen vardır. Allah Teâlâ’nın üstünde ise kimse bulunmamaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ bilendir. Her bilenin üstündedir, O’nun üstünde kimse bulunmamaktadır.

قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهِ مِنْ قَبْلُ فَاَسْرَهَا يُوْسُفُ فِيْ نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبَيِّدْهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرُّ مَّكَانًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُوْنَ ﴿٧٧﴾

77- “(Kardeşleri) dediler ki: ‘Eğer bu çaldıysa, daha önce onun kardeşi de çalmıştı!’ Yusuf onlara vereceği cevabı kalbinde gizledi ve onlara bir şey belli etmedi. (Kendi kendine) dedi ki: ‘Sizin durumunuz daha da kötüdür. Çünkü Allah sizin söylemekte olduğunuzun iç yüzünü daha iyi bilir.’”

{قَالُوا} “(Kardeşleri) dediler ki.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşleri.

{اِنْ يَسْرِقْ} “Eğer bu çaldıysa.” Eğer Bünyamin melikin su kabını çalmışsa.

{فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَّهِ مِنْ قَبْلُ} “Daha önce onun kardeşi de çalmıştı.” On-
dan önce onun baba ve anne öz kardeşi bir put çalmıştı.

{ فَاسْرَهَا يُوسُفُ } “Yusuf onlara vereceği cevabı gizledi.” Bu kelime-nin cevabını kendi kalbinde gizledi.

{ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ } “Kalbinde. Ve onlara bir şey belli etmedi.” Onun cevabını açığa vurmadı.

{ قَالَ } “(Kendi kendine) dedi ki.” Kendi kalbinden dedi ki:

{ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا } “Sizin durumunuz daha da kötüdür.” Sizin kur-duğu tuzak Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’inkinden daha kötüdür.

{ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ } “Çünkü Allah sizin söylemekte olduğunuzun iç yüzünü daha iyi bilir.” Yusuf’un durumuyla ilgili söylediklerinizi.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرِيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

78- “(O zaman kardeşleri) ‘Ey Vezir! Bünyamin’in çok yaşlı bir ba-bası var. Bu yüzden onun yerine içimizden birini al; çünkü biz seni gerçekten iyilik edenlerden görüyoruz.’ dediler.”

{ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا } “(O zaman kardeşleri) ‘Ey Vezir! Bünyamin’in çok yaşlı bir babası var’ dediler.” Eğer biz onu geri dön-dürsek bu babasını sevindirir.

{ فَخُذْ أَحَدَنَا } “Bu yüzden içimizden birini al.” Rehin olarak.

{ مَكَانَهُ إِنَّا نَرِيكَ } “Onun yerine. Çünkü biz seni gerçekten görüyoruz.” Eğer bunu yaparsan.

{ مِنَ الْمُحْسِنِينَ } “İyilik edenlerden.” Bize.

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- “(Yusuf) dedi: ‘Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden baş-kasını alıkoymaktan Allah’a sığınırız. Öyle yapmazsak zalim-lerden oluruz!’”

{ قَالَ } “(Yusuf) dedi.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onlara buyurdu.

{ مَعَادُ اللَّهِ } “Allah’a sığınırız.” Allah’a sığınırım.

{ أَن نَّأْخُذَ } “Alıkoymaktan.” Hırsızlıkla.

{ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَّظَالِمُونَ } “Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını. Öyle yapmazsak zalimlerden oluruz.” Metaimizi yanında bulmadığımız kimseyi alıkoymakla.

فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

80- “Kardeşleri Yusuf’tan ümitlerini kesince, aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: ‘Babanızın sizden Allah adına söz aldığını ve daha önceleri de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Bu yüzden ben, babam bana izin verinceye ya da Allah benim hakkımda hüküm verinceye kadar bu yerden asla ayrılmam. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.’”

{ فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ } “Kardeşleri Yusuf’tan ümitlerini kesince.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’dan yardım noktasında ümitsizliğe düşünce,

{ خَلَصُوا نَجِيًّا } “Aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler.” Kendi aralarında gizlice konuşmak üzere yalnız bir köşeye çekildiler.

{ قَالَ كَبِيرُهُمْ } “Büyükleri dedi ki.” Akıl bakımından onların en faziletli olanı -ki, bu Yahuza’ydı-.

{ أَلَمْ تَعْلَمُوا } “Bilmiyor musunuz?” Ey kardeşler.

{ أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ } “Babanızın sizden Allah adına söz aldığını.” Onu bana geri döndüreceğinize dair.

{ وَمِنْ قَبْلُ } “Ve daha önceleri de.” Bu gençten öncede.

{ مَا فَرَّطْتُمْ } “İşlediğiniz kusuru.” Onun ahdini ve misakını terk ettiğinizi.

{ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ } “Yusuf hakkında. Bu yüzden ben, bu yerden asla ayrılmam.” Mısır yurdundan.

{ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي } “Babam bana izin verinceye.” Dönmeye.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Babam bana izin verinceye.” Onlarla vuruşmaya.

{ أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي } “Ya da Allah benim hakkımda hüküm verinceye kadar.” Kardeşimin geri döndürülmesi konusunda.

{ وَهُوَ خَيْرٌ } “O en hayırlısıdır.” En faziletlisidir.

{ الْحَاكِمِينَ } “Hüküm verenlerin.” Onun bana döndürülmesi konusunda.

ارْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾

81- “Siz babanıza dönün ve deyin ki: ‘Ey babamız, oğlun (Bünyamin) hırsızlık yaptı. Biz ancak bildiklerimize şahid olduk; gaybı bilemezdik!’”

Ardından Yahuza onlara dedi ki:

{ ارْجِعُوا } “Dönün.” Ey kardeşlerim.

{ إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ } “Siz babanıza ve deyin ki: Ey babamız, oğlun (Bünyamin) hırsızlık yaptı.” Melikin kabını çaldı. Kap altından idi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: eğer “Seraka” Fiili “tefil” bâbının mazisinin meçhulu kalıbında (سَرَقَ) şeklinde okunursa hırsızlık suçuyla yakalandı anlamına gelir.

{ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا } “Biz ancak bildiklerimize şahid olduk.” Biz ancak hırsızlık malının onun yükünden çıktığını gördük.

{ وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ } “Gaybı bilemezdik.” Diyor ki, eğer gaybı bilseydik onu götürmezdik.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Geceleyin onun koruyucularından değildik.⁴

وَسَأَلَ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعَيْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

82- “İstersen içinde bulunduğumuz kentin (Mısır) halkına ve birlikte yolculuk yaptığımız kafileye sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz!”

{ وَسَأَلَ الْقَرْيَةَ } “İstersen kentin (Mısır) halkına sor.” Kasaba ehline.

{ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا } “İçinde bulunduğumuz.” Ki, bu kasaba Mısır’ın kasabalarından bir kasabadır.

{ وَالْعَيْرَ } “Ve kafileye.” Kafile ehline.

{ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا } “Birlikte yolculuk yaptığımız.” Kendileriyle birlikte geldiğimiz. Onlara Kenan’dan bir topluluk arkadaşlık etmiştir.

{ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ } “Biz gerçekten doğru söylüyoruz.” Sana dediğimiz şeylerde. Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm)’a bu sözü söylediler.

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا عَسَى اللَّهُ أَنْ

يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾

83- “(O zaman Yakub) dedi: ‘Hayır! Nefisleriniz size bu işi kolaylaştırmış. Artık bana düşen güzel bir sabırdır! Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{ قَالَ } “(O zaman Yakub) dedi.” O.

⁴ Âyette geçen (غَيْب) sözcüğü Himyerlilerin dilinde “gece” anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Abbâs’tan böyle bir tefsir de aktarılmıştır.

{ بَلْ سَوَّلَتْ } “Hayır! Kolaylaştırmış.” Süslenmiş.

{ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً } “Nefisleriniz size bu işi.” Bundan dolayı siz onu yaptınız.

{ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ } “Artık bana düşen güzel bir sabırdır.” Bana düşen sizlanmaksızın güzel bir sabır gereklidir.

{ عَسَى اللَّهُ } “Umulur ki Allah.” Umulur ki Allah.

{ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِئًا } “Onların hepsini bana getirir.” Hazret-i Yusuf'u ve baba anne bir kardeşi Bünyamin ve Yahuza'yı.

{ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ } “Çünkü O, hakkıyla bilen.” Onların yerlerini.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Onları bana çevirmekle.

وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَى عَلَى يُوسُفَ وَإِنِّيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنْ
الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ٨٤

84- “Böylece, Yakub onlardan uzaklaştı ve ‘Vah Yusuf’uma!’ diyerek kedere boğuldu. İçine gömdüğü üzüntüsü ve kederi yüzünden gözlerine ak düştü!”

{ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ } “Böylece, Yakub onlardan uzaklaştı.” Onların arasından çıktı.

{ وَقَالَ يَا أَسْفَى } “Ve vah diyerek kedere boğuldu.” Ey hüznüm.

{ عَلَى يُوسُفَ وَإِنِّيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ } “Yusuf’uma. Ve kederi yüzünden gözlerine ak düştü!” Ağlamak nedeniyle.

{ فَهُوَ كَظِيمٌ } “İçine gömdüğü üzüntüsü.” Gamlı hüznü karnında sürekililik arz ederek.

قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَوُوا تَذَكَّرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ
الْهَالِكِينَ ٨٥

85- "(Oğulları) dediler ki: 'Hâlâ, Yusuf'u anıp duruyorsun. Andolsun ki bu gidişle sonunda ya kederinden hasta olacaksın ya da helak olup gideceksin!'"

{ قَالُوا } "(Oğulları) dediler ki." Oğlu ve torunları dediler ki.

{ تَاللّٰهِ } "Andolsun ki." Allah'a kasem olsun ki.

{ تَفْتُوْا } "Duruyorsun." Sürekli bir şekilde.

{ تَذْكُرْ يُوْسُفَ حَتّٰى تَكُوْنَ حَرَصًا } "Hâlâ, Yusuf'u anıp bu gidişle sonunda ya kederinden hasta olacaksın." Ta ki hastalığın ağırlaşacak.

{ اَوْ تَكُوْنَ مِنَ الْهٰلِكِيْنَ } "Ya da helak olup gideceksin." Ölerек.

قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوْا بَيْنِيْ وَحَزْنِيْ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ۝۸۶

86- "(Yakub) dedi: 'Ben, kederimi ve üzüntümü yalnız Allah'a arz ederim ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum.'"

{ قَالَ } "(Yakub) dedi." Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اِنَّمَا اَشْكُوْا بَيْنِيْ } "Ben, kederimi arz ederim." Gamımı gideririm.

{ وَحَزْنِيْ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ } "Ve üzüntümü yalnız Allah'a. ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum." Diyor ki, Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın rüyasının sâdık rüya olduğunu ve bizim de ona secde ettiğimizi biliyorum.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah'ın rahmetinden ve nazarının güzelliğinden ve yaptıklarından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın ölü olmayıp diri olduğunu biliyorum. Zira ölüm meleği Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın yanına varmıştı. Ona "Senin kabzettiğin kimse-lerin arasında oğlum Yusuf'un ruhu da var mı?" diye sormuş. O da "Hayır." diye karşılık vermiştir. Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm) "Öyleyse tamam hayattadır." demiştir.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْيَسُوا مِنْ رَوْحِ
اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْيَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

87- “Ey oğullarım! (Mısır’a) gidin de Yusuf’u ve kardeşini araştırın. Allah’ın rahmetinden de ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah’ın rahmetinden ancak kâfirler ümitlerini keserler!”

Dedi ki:

{ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ } “Ey oğullarım! (Mısır’a) gidin de Yusuf’u ve kardeşini araştırın.” Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve kardeşi Bünyamin’in haberini araştırınız ve soruşturunuz.

{ وَلَا تَأْيَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ } “Allah’ın rahmetinden de ümidinizi kesmeyin.” Allah’ın rahmetinden.

{ إِنَّهُ لَا يَأْيَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ } “Çünkü Allah’ın rahmetinden ümitlerini keserler.” Allah’ın rahmetinden.

{ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ } “Ancak kâfirler.” Allah’ı ve rahmetini inkâr edenler.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا
بِبَضَاعَةٍ مُزْجِيَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي
الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88- “Sonra, kardeşleri (yeniden Mısır’a gidip), Yusuf’un huzuruna çıkınca, ‘Ey Vezir! Biz ve ailemiz sıkıntıya düştük. Bu yüzden size az bir sermaye ile geldik. Buna rağmen, yine de sen yiyeceklerimiz tam olarak ver ve ayrıca bize bağışta da bulun. Çünkü Allah, bağışta bulunanların karşılığını verir!’ dediler.”

{ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ } “Sonra, kardeşleri (yeniden Mısır’a gidip), Yusuf’un huzuruna çıkınca.” Üçüncü defa Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın huzuruna varınca.

{ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا } “Ey Vezir! Biz düştük.” Dediler. Bize isabet etti.

{ وَاهْلَنَّا الضُّرَّ } “Ve ailemiz sıkıntıya.” Açlığa duçar oldu.

{ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجِيَةٍ } “Bu yüzden size az bir sermaye ile geldik.” Yiyecek maddeleri hakkında harcanamayacak kadar birkaç dirhemle geldik. İnsanlar arasındaki şeylerde infak et.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir ki: Çitlembik ile bit-tim diye bilinen yenen ve sabun yapmak için yağı çıkartılan bir çeşit, taneli yiyecekti.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Keş peyniri, yün, peynir ve yağ gibi Arap metayıyla geldik.

{ فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ } “Buna rağmen, yine de sen yiyeceklerimizi tam olarak ver.” Diyor ki, sağlam dirhemlere nasıl bolca veriyorsan bize de ölçüğü bolca bahşet.

{ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا } “Ve ayrıca bize bağışta da bulun.” İki değer arasındaki şey. İki ölçek arasındaki şey olduğu da söylenmiştir.

{ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ } “Çünkü Allah, bağışta bulunanların karşılığını verir!” Dünyada ve ahirette.

٨٩ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُوْسُفَ وَآخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ

89- “(Yusuf) dedi ki: ‘Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?’”

{ قَالَ } “(Yusuf) dedi ki.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُوْسُفَ وَآخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ } “Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” Genç cahiller iken.

قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مِنْ يَتَّى وَيَضْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

90- "Onlar, 'Yoksa sen, Yusuf musun?' diye sordular. O, 'Evet ben Yusuf um, bu da kardeşim (Bünyamin)! Gerçekten de, Allah bize iyilikte bulundu. Çünkü kim Allah'tan korkar ve sabrederse, bilsin ki Allah, iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.' dedi."

{ قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي } "Onlar, 'Yoksa sen, Yusuf musun?' diye sordular. O, 'Evet ben Yusuf um, bu da kardeşim (Bünyamin)!' dedi." Baba ve annemden olan öz kardeşim.

{ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا } "Gerçekten de, Allah bize iyilikte bulundu." Sabretmekle.

{ إِنَّهُ مِنْ يَتَّى } "Çünkü kim Allah'tan korkar." Nimette.

{ وَيَضْبِرْ } "Ve sabrederse." Şiddet halinde.

{ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ } "Bilsin ki Allah, zayi etmez." Bâtil etmez.

{ أَجْرَ } "Mükâfatını." Sevabını.

{ الْمُحْسِنِينَ } "İyilik yapanların." Takva ve sabır ile.

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ أَثَرَكِ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾

91- "(Kardeşleri) dediler: 'Allah'a yemin olsun ki Allah seni bize üstün kılmıştır. Gerçekten biz hataya düşmüştür!'"

{ قَالُوا } "(Kardeşleri) dediler." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri Hazret-i Yusuf'a.

{ تَاللَّهِ } "Allah'a yemin olsun ki." Allah'a kasem olsun ki,

{ لَقَدْ أَثَرَكِ اللَّهُ عَلَيْنَا } "Allah seni bize üstün kılmıştır." Allah Teâlâ seni bize tafzil eylemiştir.

{ وَإِنْ كُنَّا } "Gerçekten biz." Muhakkak biz idik.

{ لَخَاطِئِينَ } *"Hataya düşmüşüz."* Sana kötülük etmekle Allah'a isyan edicilerden idik.

92- { قَالَ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } *"(Yusuf) dedi: 'Bugün size asla başa kakma yoktur. Allah sizi bağışlasın! Çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir!'"*

{ قَالَ } *"(Yusuf) dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu ki:

{ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ } *"Bugün size asla başa kakma yoktur."* Diyor ki, ben bugünden sonra sizi ayıplayıp kınamayacağım.

{ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ } *"Allah sizi bağışlasın."* Sizden meydana gelen şeyleri.

{ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } *"Çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir!"* Anne babanızdan daha merhametlidir.

إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ

93- *"Benim şu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne sürün ki gözü açılsın! Siz de bütün ailenizi bana getirin!"*

{ إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا } *"Benim şu gömleğimi götürün."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın gömleği cennetten bir giysi idi.

{ فَالْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا } *"Ve onu babamın yüzüne sürün ki gözü açılsın."* Tekrar görsün.

{ وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ } *"Siz de bütün ailenizi bana getirin."* Ve yetmiş kişi civarında idiler.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفِئْتُونِ

94- “Kafîle (Mısır’dan) ayrılınca, babaları (Yakub yanındakilere), ‘Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum!’ dedi.”

{ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْجَيْرُ } “Kafîle (Mısır’dan) ayrılınca.” Kafîle Arış’ten ki, burası Mısır ile Kenan arasında bir köy idi, ayrılınca.

{ قَالَ أَبُوهُمُ } “Babaları (Yakub yanındakilere), dedi.” Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تَقْنَدُونَ } “Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum.” Eğer beni sefiğ görmezseniz, beni ayıplamazsanız ve dediklerim hususunda beni yalanlamazsanız.⁵

قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ

⁵ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(تَقْنَدُونَ) Beni cahil olarak nitelendirmezseniz, anlamıdır.” Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 12, s. 95.

b) { وَلَمَّا فَصَلَتِ الْجَيْرُ } “Kafîle (Mısır’dan) ayrılınca.” Yani Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kardeşlerini taşıyan kafîle Mısır’da Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın yanından ayrılıp yola çıktığında. { قَالَ أَبُوهُمُ } “Babaları (Yakub yanındakilere) dedi.” Hz. Yakub (‘aleyhi’s-selâm) da, Şam’daydı, şöyle buyurdular: { إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تَقْنَدُونَ } “Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum.” Yani beni cehaletle nitelendirmezseniz ve görüşümün zayıf olduğunu söylemezseniz size söylediğim şeylerin doğruluğu konusunda beni tasdik edersiniz. Âyette geçen (لَوْلَا) kelimesinin cevabı kelâmın siyakının delalet edişinden dolayı hazfedilmiştir.

c) Âyette geçen “fend” sözcüğü fesad anlamında kullanılmaktadır. İbn Abbâs’ın verdiği anlam da akıl açısından düşünüldüğünde doğru bir anlamdır. Zira Hz. Yakub (‘aleyhi’s-selâm) diyor ki, “Aklımın ve düşünce yetimin bozulduğu iddiasında bulunmayacağınızı bilseydim Hz. Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın bu kadar uzaktan kokusunu aldığımı söyleyecektim.” Nabîğâ’nın şu şiirinde de sözcük bu anlamda kullanılmıştır: “İlla Süleyman. İz kale’l-ilahu leh. Kum fı’l-beriyeti fehdudha ani’l-fendi/Süleyman müstesna. Hani o ilah kendisine “İnsanlar arasında dikil ve onları görüşlerindeki hatalardan alıkoy’ demişti.” Sözcüğün düşünce zayıflığı, cehalet ve yaşlılıktan dolayı bunaklık anlamına geldiği de söylenmiştir. Taberî, c. 13, s. 61; Tefsirü’l-Alusî, c. 13, s. 53; Lisânü’l-Arab, F-N-D maddesi. Ferra ise âyete şu anlamı vermiştir: “Beni yalanlamaz, acizliği bana nispet etmez ve beni zayıf görmezseniz.” Ferra, Medâni’l-Kur’an, c. 2, s. 55.

95- “(Onlar da), ‘Allah’a yemin olsun ki sen hâlâ eski şaşkınlığının içindesin!’ dediler.”

{ قَالُوا } “(Onlar da), dediler.” Yanında bulunan oğulları ve torunları.

{ تَاللّٰهِ } “Allah’a yemin olsun ki.” Allah’a kaseimler olsun ki.

{ اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ } “Sen hâlâ eski şaşkınlığının içindesin.” Hazret-i Yusuf’u anmada hâlâ ilk hatan üzeresin.

فَلَمَّا اَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ اَلْقِيَهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا قَالَ اَلَمْ اَكُنْ لَّكُمْ اِنِّىْ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٩٦﴾

96- “Sonra haberci gelip, Yusuf’un gömleğini yüzüne koyunca, (Yakub’un) gözü açıldı. Dedi ki: ‘Ben size, bilmediğinizi Allah tarafından bilirim, demedim mi?’”

{ فَلَمَّا اَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ } “Sonra haberci gelip.” Gömleği Yahuza getirdi.

{ اَلْقٰىهُ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا } “Yusuf’un gömleğini yüzüne koyunca, (Yakub’un) gözü açıldı.” Görür bir hale dönüştü.

{ قَالَ } “Dedi ki.” Oğullarına ve torunlarına.

{ اَلَمْ اَكُنْ لَّكُمْ اِنِّىْ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ } “Ben size, bilmediğinizi Allah tarafından bilirim, demedim mi?” Diyor ki: “Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) diridir, ölü değildir.”

﴿٩٧﴾ قَالُوا يَا اٰبَانَا اَسْتَغْفِرُ لَنَا ذُنُوْبَنَا اِنَّا كُنَّا خٰطِئِيْنَ

97- “(Oğulları) dediler: ‘Ey babamız! Allah’tan günahlarımızın bağışlanmasını dile. Çünkü biz gerçekten suçlu imişiz!’”

{ قَالُوا } “(Oğulları) dediler.” Oğlu ve torunları.

{ يَا اٰبَانَا اَسْتَغْفِرُ لَنَا ذُنُوْبَنَا } “Ey babamız! Allah’tan günahlarımızın bağışlanmasını dile.” Allah Teâlâ’nın günahlarımızı bağışlaması için bize dua et.

{ اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ } “Çünkü biz gerçekten suçlu imişiz.” Kötülük eden Allah’a isyan edicileriz.

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

98- “(Yakub) dedi: ‘Sizin için Rabbinizden bağışlanma dileyeceğim. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olanıdır.’”

{ قَالَ } “(Yakub) dedi.” Onlara buyurdu ki:

{ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي } “Sizin için Rabbinizden bağışlanma dileyeceğim.” Sizin için Rabbinizden cuma gecesi seher vaktinin son demlelerinde dua edeceğim.

{ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ } “O, gerçekten çok bağışlayan.” Kusurları örten.

{ الرَّحِيمُ } “Çok merhametli olanıdır.” Tövbe eden kimseye karşı.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أُوِّىَ إِلَيْهِ أَبَوَاهُ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ أَمِينٌ ﴿٩٩﴾

99- “Onlar, (Mısır’a varıp) Yusuf’un huzuruna çıkınca, Yusuf, anne ve babasını yanına aldı ve ‘Hepiniz Allah’ın izniyle, güven içinde Mısır’a girin.’ dedi.”

{ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أُوِّىَ إِلَيْهِ أَبَوَاهُ } “Onlar, (Mısır’a varıp) Yusuf’un huzuruna çıkınca, Yusuf, anne ve babasını yanına aldı.” Babasını ve teyzesini kucakladı. Zira annesi bundan önce vefat etmişti.

{ وَقَالَ ادْخُلُوا } “Ve girin, dedi.” Konaklayınız.

{ مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ } “Hepiniz Allah’ın izniyle, Mısır’a.” Muhakkak Allah Teâlâ diledi.

{ أَمِينٌ } “Güven içinde.” Düşmandan ve kötülükten.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah dilerse Mısır’a düşmandan ve kötülükten emniyet içinde olarak giriniz. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

100- “Yusuf, annesini ve babasını tahtına oturttu ve hepsi ona (kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi: ‘Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçek yaptı. Doğrusu Rabbim bana çok lütuf ve ihsanda bulundu. Nitekim beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra sizi çölden getirtti. Gerçekten Rabbim, dilediğine çok lütfedicidir. Çünkü O, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ } “Yusuf, annesini ve babasını tahtına oturttu.” Döşegin üstüne.

{ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا } “Ve hepsi ona (kavuştukları için) secdeye kapandılar.” Ona anne babası, kardeşleri secde ile saygıda bulundular. Onların yerine getirdikleri secde kendi aralarındaki selam veriş secdesi idi. Değerce basit olan değeri yüce olana, genç yaşlıya, küçük büyüğe yabancılardan eylemi gibi eğiliş davranışı gibi secde ederdi.

{ وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا } “(Yusuf) dedi: ‘Ey babacığım! İşte bu.” Secde.

{ تَأْوِيلُ } “Yorumudur.” Tabiridir.

{ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce gördüğüm rüyanın.” Bundan önce.

{ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا } “Rabbim onu gerçek yaptı.” Doğru kıldı.

{ وَقَدْ أَحْسَنَ بِي } “Doğrusu Rabbim bana çok lütuf ve ihsanda bulundu.” Bana.

{ إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ } “Nitekim beni zindandan çıkardı.” Beni kölelikten kurtardı.

{ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ } “Sizi çölden getirtti.” Çölden.

{ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ } “Ve açtıktan sonra.” Bozup ifsad ettikten sonra.

{ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي } “Şeytan benimle kardeşlerimin arasını.” Kıskançlıkla.

{ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ } “Gerçekten Rabbim, dilediğine çok lütfedici-
dir.” Bizi bir araya getirmekle.

{ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ } “Çünkü O, hakkıyla bilen.” Bize isabet eden şeyi.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Ayırmak ve bir araya getirmekle.

رَبِّ قَدْ أَتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا
وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

101- “Ey Rabbim! Sen bana mülk (ve saltanat) verdin ve olayları yorumlamayı öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Sen, dünyada da ahirette de benim işlerimi görensın! Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!”

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim.

{ قَدْ أَتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ } “Sen bana mülk (ve saltanat) verdin.” Bana 40’a 40 fersah büyüklüğünde olan Mısır’ın mülkünü bahşettin.

{ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ } “Ve olayları yorumlamayı öğrettin.” Rüya tabirini.

{ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Ey göklerin ve yerin yaratıcısı.” Ey göklerin ve yerin yaratıcısı!

{ أَنْتَ وَلِيِّ } “Sen, benim işlerimi görensın.” Benim Rabbim, yaratıcım, rızık vericim, koruyucum ve yardımcısın.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا } “Dünyada da ahirette de. Beni Müslüman olarak öldür.” İbadet ve tevhide ihlaslı olan.

{ وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ } “Ve beni sâlihler arasına kat.” Cennette mürsel olan babalarımın arasına.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

102- “İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerdendir. Onlar, (Yusuf’a karşı) planlar yapmak üzere görüş birliğine vardıklarında, sen onların yanlarında değildin!”

{ ذَٰلِكَ } “İşte bu.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberinden sana aktarılan şeyler ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ } “Gayb haberlerdendir.” Sana gaip olan haberlerdendir.

{ نُوحِيهِ إِلَيْكَ } “Sana vahyettiğimiz.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kendisiyle sana gönderdiğimiz.

{ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ } “Sen onların yanlarında değildin.” Onların yanında değildin.

{ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ } “Görüş birliğine vardıklarında.” Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı kuyuya atma konusunda görüş birliği ettiklerinde.

{ وَهُمْ يَمْكُرُونَ } “Onlar, (Yusuf’a karşı) planlar yapmak üzere.” Bu tuzakla Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ı öldürmek istiyorlardı.

﴿١٠٣﴾ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ

103- “Sen ne kadar istesen de insanların çoğu yine de iman edecek değildir.”

{ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ } “İnsanların çoğu.” Mekke ehlinin çoğunluğu.

{ وَلَوْ حَرَصْتَ } “Sen ne kadar istesen de.” Bütün gücünü ortaya koy-san. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ بِمُؤْمِنِينَ } “Yine de iman edecek değildir.” Kitaplara ve resûllere.

﴿ ١٠٤ ﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

104- “Buna karşılık onlardan herhangi bir ücret de istemiyorsun.
Bu Kur’an âlemler için ancak bir öğüttür.”

{ وَمَا تَسْأَلُهُمْ } “Onlardan istemiyorsun.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ عَلَيْهِ } “Buna karşılık.” Tevhide karşılık.

{ مِنْ أَجْرٍ } “Herhangi bir ücret de.” Bir ücret.

{ إِنْ هُوَ } “Bu Kur’an.” Bu Kur’an, ancak.

{ إِلَّا ذِكْرٌ } “Ancak bir öğüttür.” Öğüttür.

{ لِلْعَالَمِينَ } “Âlemler için.” Cin ve insanlar için.

وَكَآيُنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿ ١٠٥ ﴾

105- “Göklerde ve yerde ne kadar delil var ki, onunla karşılaşılır
da yüz çevirip geçerler.”

{ وَكَآيُنْ مِنْ آيَةٍ } “Ne kadar delil var ki.” Nice alametler var ki.

{ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde.” Güneş, ay, yıldızlar ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Yerde bulunan dağlar, denizler, ağaçlar, hayvanlar ve bunun dışındaki nice şeyler.

{ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا } “Onunla karşılaşılır da.” Mekke ehli.

{ وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ } “Yüz çevirip geçerler.” Onları yalanlarlar da bunların hakkında düşünüp öğüt almazlar.

﴿ ١٠٦ ﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

106- “Onların çoğu şirk koşmadan Allah’a iman etmezler.”

{ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ } “Onların çoğu iman etmezler.” Mekke ehlinin.

{ بِاللَّهِ } “Allah’a.” Kalben. Allah’a kulluk yaparak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ } “Şirk koşmadan.” Allah Teâlâ’nın vahdaniyeti konusunda açıkça.

أَفَأَمِتُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

107- “Yoksa bunlar Allah’ın azabından hepsini kuşatacak bir felaket gelmesinden veya farkında değillerken ansızın başlarına kıyâmetin kopmasından güven içinde midirler?”

{ أَفَأَمِتُوا } “Yoksa bunlar güven içinde midirler?” Mekke ehli.

{ أَنْ تَأْتِيَهُمْ } “Kendilerine gelmesinden.” Kendilerine gelmemelelerinden.

{ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ } “Allah’ın azabından hepsini kuşatacak bir felaket.” Bedir Savaşı gibi Allah’ın azabından bir azap.

{ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ } “Veya başlarına kıyâmetin kopmasından.” Kıyâmet saati azabı.

{ بَغْتَةً } “Ansızın.” Ansızın.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } “Farkında değillerken.” Azabın inişinin farkında değillerken.

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

108- “De ki: ‘İşte benim yolum budur. Basiret üzere Allah’a davet ediyorum, işte ben ve bana uyanlar böyleyiz. Ben Allah’ı tesbih ediyorum ve ben müşriklerden değilim.”

{ فُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line de ki:

{ هَذِهِ } “İşte budur.” Yani Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini.

{ سَبِيلِي } “Benim yolum.” Dinimdir.

{ ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ } “Basiret üzere Allah’a davet ediyorum.” Din ve beyan üzere.

{ أَنَا } “İşte ben böyleyiz.” Davet ediyorum.

{ وَمَنِ اتَّبَعْنِي } “Ve bana uyanlar.” Bana iman edenler de basiret üzere din ve beyanın gerektirdiği şekilde Allah’a davet etmektedirler.

{ وَشُبْحَانَ اللَّهِ } “Ben Allah’ı tesbih ediyorum.” Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ } “Ve ben müşriklerden değilim.” Müşriklerin dinleri üzere onlarla birlikte değilim.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109- “Senden önce de o kentlerin halkından kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Şimdi o yerlerde şöyle gezip görmediler mi? Kendilerinden önce gelip geçenlerin sonunun nasıl olduğuna bir baksalar! Hâlâ, aklınızı kullanmayacak mısınız?”

{ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } “Senden önce de peygamber olarak gönderdik.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِلَّا رَجُلًا نُوحِي إِلَيْهِمْ } “Kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri.” Sana Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı gönderdiğimiz gibi onlara da Hazret-i Cebrail’i gönderdiğimiziz.

{ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى } “O kentlerin halkından.” Senin gibi o beldelere mensuptular.

{ أَفَلَمْ يَسِيرُوا } “Şimdi söyle gezip görmediler mi?” Mekke ehli.

{ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا } “O yerlerde. Bir baksalar.” Düşünüp öğüt al-salar.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonunun nasıl olduğuna.” Öncekilerin durumla-rının sonu nasıl olduğu şeklinde.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden önce gelip geçenlerin.” Kâfirlerin.

{ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ } “Ahiret yurdu.” Cennet.

{ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا } “Sakınanlar için elbette daha iyidir.” Küfür, şirk ve hayasızlıklardan sakınıp Allah’a, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’a ve Kur’an’a iman edenler.

{ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } “Hâlâ, aklınızı kullanmayacak mısınız?” Ahiretin dün-yadan daha hayırlı olduğunu noktasında siz insani düşünceye/akla sahip değil misiniz?

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dünyanın fani, ahi-retin ise baki olduğu konusunda.

Şöyle de denilmiştir: Resûlleri yalanlamalarından ötürü önceki-lerin başına gelen felaketleri tasdik etmiyor musunuz?

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مِنْ نَشَاءٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

110- “Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri ve yalanlan-mış olduklarını sandıkları sırada yardımımız geldi de, diledik-lerimiz kurtuluşa erdirildi. Günahkârlar toplumundan ise аза-bımız geri döndürülemez!”

{ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ } “Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri.” Resûller kavimlerinin icabet edişinden ümitsizliğe düştüklerinde,

{ وَظَنُوا } “*Ve sandıkları sırada.*” Elçiler bildiklerinde ve kesin ka-naat getirdiklerinde.

{ أَنَّهُمْ } “*Onların.*”⁶ Yani kavimlerinin.

{ قَدْ كَذَّبُوا } “*Yalanlanmış olduklarını.*” Kendilerinin Allah katından getirdiklerini kavimlerinin yalanladıklarını. Eğer (كَذَّبُوا) şeklinde okunursa anlam böyledir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Sandıkları sırada.*” Yani kavim, yani elçileri. Elçilerin vaatlerinin geciktirildiğini görünce peygamberleri yalan söylüyor sandılar. Bu sözcüğün (كَذَّبُوا) okunması halinde böyledir.

{ جَاءَهُمْ نَصْرُنَا } “*Yardıımız geldi de.*” Yani kavimlerinin helakine ilişkin azabımız.

{ فَتَجِي مِنْ نَشَأٍ } “*Dilediklerimiz kurtuluşa erdirildi.*” Elçileri ve elçilere iman edenleri.

{ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا } “*Azabımız geri döndürülemez.*” Azabımız.

{ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ } “*Günahkârlar toplumundan ise.*” Müşriklerden.⁷

⁶ Tarafımızdan yerleştirilmiştir.

⁷ a) İmam Buhârî, İbn Cüreyc’in şöyle dediğini rivayet eder: “Ben İbn Ebî Müleyke’nin şöyle dediğini işittim: ‘İbn Abbâs قَدْ كَذَّبُوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا (حتى إذا استئس الرسول وظنوا أنهم قد كذبوا) *Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri ve yalanlanmış olduklarını sandıkları sırada*’ buyruğu hakkında şöyle dedi: (كَذَّبُوا) olarak (şeddesiz) bir şekilde okunur.” İbn Abbâs burada bu görüştedir. Ardından da (حتى يقول الرسول والذين آمنوا معه متى نصر الله ألا إن نصر الله قريب) “*Sonunda Peygamber ve beraberindeki iman edenler; ‘Allah’ın yardımı ne zaman?’ derlerdi. Dikkat edin! Allah’ın yardımı yakındır!*” (2/Bakara/214) âyetini okudu. Ravi der ki: “Urve ibn Zübeyr ile karşılaştığımda bu hususu ona belirttim.” Buhârî, Kitab’ü’t-Tefsir, Yusuf Sûresi, 4524 nolu hadis.

b) { وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا } “*Ve yalanlanmış olduklarını sandıkları sırada*” âyetinde geçen (كَذَّبُوا) fiilini İbn Abbâs sülasi mücerred olarak (كَذَّبُوا) okumuştur. Bu kıraat aynı zamanda Ebû Cafer’in ve Kûfelilerin kıraatidir. Geriye kalanlar ise fiili te-fil bâbindan olmak üzere (كَذَّبُوا) şeklinde kıraat etmişlerdir. *En-Neşr fi Kıraati’l-Aşer*, c. 2, s. 296.

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى
وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111- “Gerçekten de onların kıssalarında tam akıllılar için bir ibret vardır. Bu Kur’an uydurulmuş bir söz değildir. Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı ve iman edecek bir toplum için hidayet ve bir rahmettir!”

{ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ } “Gerçekten de onların kıssalarında vardır.” Onların haberinde Hazret-i Yusuf ile kardeşlerinin haberinde.

{ عِبْرَةٌ } “Bir ibret.” Bir âyet.

{ لِأُولِي الْأَلْبَابِ } “Tam akıllılar için.” İnsanlardan akıl sahipleri için.

{ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى } “Bu Kur’an uydurulmuş bir söz değildir.” Yani Kur’an uydurulan bir söz değildir.

{ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } “Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki.” Tevrat’a, İncil’e ve diğer kitaplara tevhid, bazı şeri hükümler ve Yusuf’un haberine mutabıktır.

{ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ } “Her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı.” Helal, haram her şeyin açıklanması.

{ وَهُدًى } “Hidayet.” Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً } “Ve bir rahmettir.” Azaptan.

{ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } “Ve iman edecek bir toplum için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve sana Rabbin katından indirilen Kur’an’a iman edenlere. Allah kendi Kitabının sırlarını en iyi bilendir.

13- RA'D SÛRESİ

İçinde Ra'd'ın, gök gürültüsünün zikredildiği sûrelerdendir. Sûre “ويقول الذين كفروا” ve “ولا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعة” den başlayıp “ومن عنده علم الكتاب” ile sonlanan bu iki âyet dışında Mekki'dir. Söz konusu iki âyet Medeni'dir. Âyet sayısı 43, sözcük sayısı 855, harf sayısı ise 3.560'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

أَلَمْ تَرَ تِلْكَ آيَاتِ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- “Elif, Lâ, Mîm, Râ. Bunlar, kitabın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen (Kur'an) gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ra'd Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَلَمْ تَرَ } “Elif, Lâ, Mîm, Râ.” Ben Allah'ım, işlediğinizi ve söylediklerinizi bilirim ve görürüm. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kase ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ آيَاتِ الْكِتَابِ } “Bunlar, Kitabın âyetleridir.” İşte bu sûre Kur'an'ın âyetleridir.

{ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ } “Sana Rabbinden indirilen (Kur’an) gerçektir.” Diyor ki, Kur’an, Rabbinden indirilen Haktır.

{ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ } “Fakat insanların çoğu.” Mekke ehli.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “İnanmazlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى
الْعَرْشِ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ
الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2- “Gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz olarak yükselten Allah’tır. O, arşa egemen olmuş, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler. Allah her işi düzenler, âyetleri açıklar. Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız.”

{ اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ } “Gökleri, yükselten Allah’tır.” Gökleri yaratan ve onları yerin üstünde yükselten.

{ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا } “Gördüğünüz şekilde direksiz olarak.” Diyor ki, gökleri direksiz olarak yükseltmiş olduğunu görmektesiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: göremediğiniz direklerle göğü yükseltmiştir.

{ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ } “O, arşa egemen olmuş.” Allah Teâlâ gökleri yükseltmeden önce arş üzerinde idi.

Âyete şu anlam da verilmiştir: İstikrar buldu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onu kapsadı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İlim ve kudret anlamına göre O’nun katında yakın ve uzak eşittir.

{ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } “Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır.” Güneşin ve ayın ışığını âdemoğlunun boyunduruğuna vermiştir.

{ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى } “Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler.” Bilinen bir vakte kadar.

{ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ } “Allah her işi düzenler.” Kulların işine bakar, melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ } “Âyetleri açıklar.” Kur’an’ı emir ve nehy ile açıklar.

{ لَعَلَّكُمْ يَلْقَاءَ رَبَّكُمْ تَوْفَئُونِ } “Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız.” Ta ki ölümden sonra dirilişi tasdik eyleyesiniz diye.

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلُ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- “Yeri döşeyen, orada sabit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O’dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır.”

{ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ } “Yeri döşeyen, O’dur.” Yeri su üstüne yayan O’dur.

{ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ } “Orada sabit dağlar var eden.” Yeryüzü için kâzık olsun diye sabit dağları yaratan O’dur.

{ وَأَنْهَارًا } “Ve ırmaklar.” İçinde nehirleri akıtan,

{ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } “Her çeşit üründen.” Ürünlerin bütün çeşitlerinden kılan,

{ جَعَلَ فِيهَا } “Orada yaratan.” Orada yaratan.

{ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ } “Çift çift.” Ekşi, tatlı bir çeşittir. Beyaz kırmızı bir çeşittir.

{ يُغْشِي اللَّيْلُ النَّهَارَ } “Ve gündüzü geceyle örten.” Geceyi gündüzle, gündüzü de gece ile örten O’dur. Diyor ki, geceyi götürür, gündüzü getirir. Gündüzü giderip geceyi getirir.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Bütün bunlarda vardır.” Zikredilen şeylerin farklılığında.

{ لآيَاتٍ } “Deliller.” Alametler.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünen bir toplum için.” Ta ki bu konu hakkında düşünsünler diye.

وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٤

4- “Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekin tarlaları, dallı budaklı, dalsız budaksız hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir sudan sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde birini diğerine üstün kılarız. Bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için nice ibretler vardır.”

{ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ } “Yeryüzünde birbirine kıtalar, vardır.” Mekânlar.

{ مُتَجَاوِرَاتٌ } “Komşu.” Bitişik yerler. Bataklık, pis yer ve yanı başında güzel, tatlı verimli bir yer bulunmaktadır.

{ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ } “Üzüm bağları.” Üzüm.

{ وَزَرْعٌ } “Ekin tarlaları.” Ekin.

{ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٌ } “Dallı budaklı, hurma ağaçları.” Bitişik. Asılları bir aslında on tane veya daha fazla ya da daha eksik bulunmaktadır.

{ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ } “Dalsız budaksız hurma ağaçları.” Ayrı. Asılları bir birdir.

{ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ } “Bunların hepsi bir sudan sulanır.” Yağmur suyundan ya da nehir suyundan.

{ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ } “(Böyle iken) yemişlerinde birini diğerine üstün kılarız.” Meyve oluştta ve tatta.

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Bütün bunlarda, vardır.” Farklılığında ve renklerinde.

{ لَايَاتٍ } “Nice ibretler.” Alametler.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } “Aklını kullanan bir toplum için.” Bunun Allah Teâlâ’dan olduğunu tasdik eyleyen.

وَأَنْ تَعْجَبَ فَعَجِبْتَ قَوْلُهُمْ عَإِذَا كُنَّا تُرَابًا إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ
أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

5- “(İnkârcıların seni yalan saymalarına) şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların, ‘Biz toprak olduktan sonra, yeniden mi yaratılacağız?’ sözleridir. İşte Rablerini tanımayanlar bunlardır. Onların boynlarına bukağılar takılacaktır. İşte onlar cehennemliktir, orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ وَأَنْ تَعْجَبَ } “(İnkârcıların seni yalan saymalarına) şaşacaksan.” Onların seni yalanlamalarına.

{ فَعَجِبْتَ قَوْلُهُمْ } “Asıl şaşılacak olan onların, sözleridir.” Onların dile getirdikleri şu sözler daha şaşılacak şeylerdir.

{ عَإِذَا كُنَّا } “Biz olduktan sonra.” Dönüşükten sonra.

{ تُرَابًا } “Toprak.” Çürümüş.

{ إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ } “Yeniden mi yaratılacağız?” Ölümden ve ruh fani olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?

{ أُولَئِكَ } “İşte bunlardır.” Dirilişi inkâr ehli.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Tanımayanlar.” Onlar inkâr etmişlerdir.

{ بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ } “Rablerini. Onların.” Küfür ehli.

{ الْأَغْلَالُ فِيهِ أَعْنَاقُهُمْ } “Boyunlarına bukağılar takılacaktır.” Sağ taraflarından boyunlarına bağlı demir halkalar.

{ وَأُولَئِكَ } “İşte onlar.” Demir halkalara ve zincirlere vurulmuş kişiler,

{ أَصْحَابُ النَّارِ } “Cehennemlidir.” Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Sürekli ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan ebedi olarak da çıkmazlar.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ
الْعِقَابِ ٦

6- “(Müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Oysa onlardan önce o (gibi insanların) azap örnekleri gelip geçmiştir. Senin Rabbin, (kendilerine yaptıkları) zulümlere rağmen insanlar için yine de mağfiret sahibidir. Ancak Rabbinin azabı da çok şiddetlidir!”

{ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ } “(Müşrikler) senden çabucak istiyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِالسَّيِّئَةِ } “Kötülüğü.” İstihza ederek azabı.

{ قَبْلَ الْحَسَنَةِ } “İyilikten önce.” Afiyetten önce. Onlar senden afiyeti istememektedirler.

{ وَقَدْ خَلَتْ } “Oysa gelip geçmiştir.” Geçmiştir.

{ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ } “Onlardan önce o (gibi insanların) azap örnekleri.” Helak olanlar hakkında cezalandırılmalar.

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ } “Senin Rabbin, yine de mağfiret sahibidir.” Kusuraqları örtendir.

{ لِلنَّاسِ } “İnsanlar için.” Mekke ehli için.

{ عَلَى ظُلْمِهِمْ } “Zulümlere rağmen (kendilerine yaptıkları).” Eğer şirklerine karşı tevbe edip iman ederlerse.

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ } “Ancak Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.” Şirk üzere ölen kimseye karşı.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ
وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

7- “İnkâr edenler, ‘Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?’ derler. Sen ancak bir uyarıcısın, her toplumun bir yol gösterici vardır.”

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, derler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler.

{ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ } “O’na, indirilmeli değil miydi?” Kendisine indirilseydi ya.

{ آيَةٌ } “Bir mucize.” Alamet.

{ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbinden.” Önceki resûllere indirildiği gibi O’nun peygamberliğine dair.

{ إِنَّمَا أَنْتَ } “Sen ancak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مُنْذِرٌ } “Bir uyarıcısın.” Korkutucu bir elçisin.

{ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ } “Her toplumun bir yol göstericisi vardır.” Peygamberi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onları sapıklıktan kurtulup hidayete davet eden bir davetçi vardır.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “(هَادٍ) sözcüğü davet edici, davetçi anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, İbrahim Sûresi Tefsiri. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 108.

b) { وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ } “Her toplumun bir yol göstericisi vardır” ilahî buyruğunda geçen “Hidayet” sözcüğü hayra iletmek ve dosdoğru yola davet etmek demektir. Hidayet sözcüğü aslında “Öne geçmek” anlamındadır. Boyuna “hâdi” denilmesi-

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

8- "Allah her dişinin neyi yüklediğini ve rahimlerin neyi eksiltip artırdığını bilir. O'nun katında her şey ölçü iledir."

{ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ } "Allah her dişinin neyi yüklediğini bilir."

Her hamilenin yüklediği şeyin erkek olsun dişi olsun .

{ وَمَا تَغِيصُ } "Ve neyi eksiltip." Eksilttiğini.

{ الْأَرْحَامُ } "Rahimlerin." Hamilelik müddetinde dokuz aydan.

{ وَمَا تَزْدَادُ } "Artırdığını." Hamilelik müddetinde dokuz aydan fazlasını.

{ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ } "O'nun katında her şey ölçü iledir." Hamileliğin dokuz aydan az ve fazla oluşu, çocuğun doğumu ve anne karınıda kalışı.

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

9- "O, gizliyi ve açığı bilendir, çok büyüktür, yücedir."

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } "O, gizliyi bilendir." Kullardan gaip olanı.

{ وَالشَّهَادَةِ } "Ve açığı." Kulların bildiği şeyi.

nin nedeni de bundandır. Boyun bedeninin diğer organlarına takaddüm etmek tedir. Kılavuza "hâdi" denilmesinin nedeni de topluluğun önüne geçmiş olmasından ötürüdür. *Lisânü'l-Arab; el-Müfredat; Mekayisü'l-Luğa*, H-D-Y maddesi.

c) Âyette geçen (هَادٍ) sözcüğünden müşahhas olarak kasdın kim olduğu müfessirler arasında ihtilâfıdır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olarak anlamlandırılacak olursa âyetin anlamı şöyle olur: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sen bütün kavimler için bir uyarıcı ve davetçisin. Sen onları Allah azze ve celleye davet etmektesin." Taberî ikinci bir olasılık olarak, "bütün nebiler" şeklinde âyeti anlamlandırır. Bu durumda âyetin anlamı şöyle olmuş olur: "Sen bu ümmetin uyarıcısı. Senden önceki kavimlerin de peygamberleri kendilerini Allah azze ve celleye davet eden hidayet edicilerdir." *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 13, s. 106.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gayb olacak olan, şehadet ise olmuş olandır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gayb rahimlerdeki çocuk, şehâdet ise çocukların Rahîmlerden dış dünyaya çıkması, yani doğumudur.

{ الْكَبِيرُ } “Çok büyüktür.” O’ndan daha büyük bir şey bulunmaktadır.

{ الْمُتَعَالِ } “Yücedir.” O’ndan daha yüce bir şey bulunmamaktadır.

سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ
وَسَارِبٍ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

10- “Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (O’na göre) birdir.”

{ سَوَاءٌ مِنْكُمْ } “Sizden (O’na göre) birdir.” Allah katında bilinene göre.

{ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ } “Sözü gizleyenle.” Ve eylemi gizleyenle.

{ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ } “Onu açığa vuran.” Sözü ve eylemi açığa vuranı Allah Teâlâ bunun ondan sadır olduğunu bilir.

{ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ } “Geceleyin gizlenenle.” Örtünen.

{ وَسَارِبٍ } “Yürüyen.” Açığa çıkan.

{ بِالنَّهَارِ } “Gündüzün.” Sözle ya da davranışla. Allah Teâlâ bunun Ondan sadır olduğunu bilir.

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

11- “İnsanın önünde ve arkasında, Allah’ın buyruğu ile onu koruyan izleyiciler (melekler) vardır. Bir toplum kendi durumlarını de-
ğiştirmedikçe Allah onların durumlarını değıştirmez. Allah bir topluma kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Za-
ten onların, Allah’tan başka yardımcıları da yoktur.”

{ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ } “İnsanın izleyiciler (melekler) vardır.” Melekleri de vardır. Birbirlerini takip ederler. Gece melekleri gündüz melekleri-
rini, gündüz melekleri de gece meleklerini takip eylerler.

{ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ } “Önünde ve arkasında, onu koruyan.”
Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ } “Allah’ın buyruğı ile.” Allah’ın emriyle ve gerçekleş-
cekleri vakte kadar korurlar.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ } “Bir toplumu Allah onların durumlarını de-
ğıştirmez.” Güven ve nimet içindeki durumunu.

{ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ } “Kendi durumlarını değıştirmedikçe.” Şükürü
terk etmekle.

{ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا } “Allah bir topluma kötülük dileyince.” Azap
edişi ve helak etmeyi.

{ فَلَا مَرَدَّ لَهُ } “Artık onu geri çevirecek yoktur.” Allah’ın onlar hak-
kındaki takdirini.

{ وَمَا لَهُمْ } “Zaten onların, yoktur.” Allah Teâlâ’nın helak etmek is-
tediğı kimseyi.

{ مِنْ دُونِهِ } “Allah’tan başka.” Allah’tan başka.

{ مِنْ وَالٍ } “Yardımcıları da.” Allah’ın azabından onu koruyacak.
Âyetin şu anlama geldiğı de söylenmiştir: Kendilerine sığınacakları
bir sığınakları bulunmamaktadır.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۝۱۲

12- "Size korku ve umut vermek üzere şimşegi gösteren ve yağmur yüklü bulutları meydana getiren O'dur."

{ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ } "Size şimşegi gösteren O'dur." Yağmuru.

{ خَوْفًا } "Korku." Yolcuya yağmurla elbisesinin ıslanması.

{ وَطَمَعًا } "Ve umut vermek üzere." Mukim olan kimse için ise ekini sulaması.

{ وَيُثَبِّتُ } "Ve meydana getiren." Yaratan ve yükselten.

{ السَّحَابَ الثَّقَالَ } "Yağmur yüklü bulutları." Yağmurla yüklenmiş olan bulutları.

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

13- "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile melekler ise korkarak tesbih ederler. Onlar Allah hakkında mücadele edip dururken O, yıldırımları gönderip onlarla dilediğini çarpar. O'nun tuzağı (azabı) çok şiddetlidir."

{ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ } "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih ederler." Emriyle. O bir melektir. Semanın sesi olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْمَلَائِكَةُ } "Melekler ise." Melekler de tesbih ederler.

{ مِنْ خِيفَتِهِ } "Korkarak." Onlar Allah Teâlâ'dan korkarlar.

{ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ } "O, yıldırımları gönderip." Yani ateşi.

{ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ } "Onlarla dilediğini çarpar." Ateşle dilediğini yani Zeyd ibn Kays'ı helak eder. Allah Teâlâ onu ateşle helak etti. Arkadaşı Amr ibn Tufeyl'i ise böğrüne bir darbe vurarak helak etti.

{ وَهُمْ يُجَادِلُونَ } "Onlar mücadele edip dururken." Tartışırken.

{ فِي اللَّهِ } "Allah hakkında." Allah'ın dini hakkında Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile.

{ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ } “O’nun tuzağı (azabı) çok şiddetlidir.” Cezalandırması çok şiddetlidir.

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٌ كَفِّهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

14- “Gerçek dua ancak O’na olandır. Allah’tan başkasına ibadet edenlerin hiçbir ibadeti kabul edilmez. Onlara dua edenin durumu tıpkı ağzına gelsin diye avuçlarını suya uzatan kimse gibidir. Oysa su onun ağzına gelmez. İşte inkârcıların duası böyle boşa gitmektedir.”

{ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ } “Gerçek dua ancak O’na olandır.” Hak din Lâ İlâhe illâllah/Allah’tan başka ilah olmadığına şehâdettir.

{ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ } “İbadet edenlerin.” İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِهِ } “Allah’tan başkasına.” Allah’tan gayrisine.

{ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ } “Hiçbir ibadeti kabul edilmez.” Onların duaları/ibadetleri kendilerine fayda vermez.

{ إِلَّا كَبَاسِطٌ كَفِّهِ } “Onlara dua edenin durumu tıpkı avuçlarını uzatan kimse gibidir.” Ancak ellerini uzatan bir kimse gibidir.

{ إِلَى الْمَاءِ } “Suya.” Uzaktan.

{ لِيَبْلُغَ فَاهُ } “Ağzına gelsin diye.” Ta ki su ağzına ulaşsın diye.

{ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ } “Oysa su onun ağzına gelmez.” Bu halde su ağzına ebedi olarak ulaşmaz. Diyor ki, suyun ağzına ulaşmadığı kimse gibi putlarda kendilerine ibadet edenlere yarar sağlayamazlar.

{ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ } “İşte inkârcıların duası.” Kâfirlerin ibadeti.

{ إِلَّا فِي ضَلَالٍ } “Böyle boşa gitmektedir.” Bâtıldadır. Onlardan kaybolup gitmektedir.²

² a) İmam Buhârî der ki: (كَبَاسِطٌ كَفِّهِ) “iki avucunu uzatan” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs dedi ki: “Allah ile birlikte başka bir ilaha ibadet eden müşrik için

وَاللَّهُ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ
بِالْعُدُوِّ وَالْأَصَالِ ﴿١٥﴾

15- “Göklerde ve yerde bulunanların kendileri ve gölgeleri ister istemez sabah akşam Allah’a secde ederler.”

{ وَاللَّهُ يَسْجُدُ } “Allah’a secde ederler.” Namaz kılar ve ibadet ederler.

verilmiş bir örnektir. Müşrik, uzaktan suyun içindeki hayalinin gölgesine bakıp duran susuz kimseye benzemektedir. Kendisi suya uzanıp elde etmek ister, ancak buna güç yetiremez.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ra'd Sûresi Tefsiri. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 130.

b) İbn Abbâs yaptığı tefsirde Allah'tan başkasına ibadet eden kimsenin konumunu dile getirmektedir. İbn Abbâs'a göre âyetteki meselden de kastedilen budur. Âbid Mâbuduna el açmakta ancak mâbud kendisine ibadet edenlerden hiçbir zararı bertaraf edememektedir. Sanki suda aksini görüp de elini uzatan ancak hiçbir şekilde ona ulaşamayan kimse gibidir.

c) Âyetteki meselin anlamı hakkında İbn Abbâs'tan başka bir tefsir/yorum da aktarılmıştır. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o bu âyet hakkında şöyle demiştir: “Allah Teâlâ'nın dışında kendilerine ibadet edilen putların örneği şiddetli susuzluğa tutulup da ölümün eşğine gelmiş avuçları suyun içinde olan kimse gibidir. Bu adam avuçlarını suya koymuş ancak avuçlar ağza ulaşmıyor. Allah Teâlâ diyor ki: İlahlar kendilerine ibadet edenlerin çağrılarına isticabet edemezler ve kendilerine de yarar sağlayamazlar ki bu adamın avuçları ağızlarına ulaşsın. Ancak bu avuçlar asla ulaşmazlar.” İbn Abbâs'tan aktarılan bu görüş âyetin zâhirine daha uygun düşmektedir. Zira bu yoruma göre; âyet kendilerine ibadet edilen putların kendilerine ibadet edenlere yarar sağlama noktasındaki acziyetlerini açıklamaktadır. Bu yoruma göre; kişi suyu ağzına alabilmesi için suyu kaldırması gerekmektedir. Bu anlam da ancak ikinci rivayette geçen ile uyum göstermektedir ilk rivayette değil. Âyetin tefsiri bağlamında Ali (radiyallâhu 'anh)'dan da bu ikincisine uygun bir tefsir aktarılmıştır: Kuyudaki suya ulaşmak için elini kuyuya uzatan ancak hiçbir şekilde ulaşamayan şiddetli susuz olan kimse gibidir. Bu yorumu Taberî tefsirinde hem Ali (radiyallâhu 'anh)'dan hem Mücahid ve Katâde'den tahrir etmiştir. İbn Cerîr et-Taberî, İmam Ali (radiyallâhu 'anh)'ın bu tefsirine yakın bir tefsiri Mücahid ve Katâde'den de rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 129-130.

d) (لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ) “Gerçek dua ancak O'na olandır.” Hak davet, lâ ilahe illallahı ifade eden tevhid kelimesidir. Nitekim İbn Abbâs da bu şekilde tefsir etmiştir. Bu haberi İbn Cerîr İkrime ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 128.

{ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunanların kendileri.” Melekler.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mü’minler.

{ طَوْعًا } “İster.” Gök ehli. Zira onların ibadeti meşakkatsizdir.

{ وَكَرْهًا } “İstemez.” Yer ehli. Zira yer ehlinin ibadeti meşakkatlidir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “İster.” İhlas ehlinin ibadetleri. “İstemez.” Nifak ehlinin.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “İster.” İslam’da doğanlar için. “İstemez.” İslam’a zor kullanılarak giren kimse için.

{ وَظِلَالُهُمْ } “Ve gölgeleri.” Allah’a secde edenlerin gölgeleri de Allah’a secde ederler.

{ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ } “Sabah akşam.” Sabah ve akşam. Sabah sağlarından, akşam ise sollarından.

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ
أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى
وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16- “De ki: ‘Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?’ De ki: ‘Allah’tır!’ O halde de ki: ‘Öyleyse siz, O’nun dışında, kendilerine ne bir yarar, ne de bir zarar verme gücüne sahip olmayan koruyucular mı edindiniz?’ De ki: ‘Görmeyenle gören ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?’ Yoksa onlar, Allah’a, O’nun yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da, Allah’ın yaratmasıyla, onların yaratmasını birbirine karıştırdılar? De ki: ‘Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, var olan her şey üzerinde tek başına egemen olandır.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line.

{ مَنْ رَبُّ } “Rabbi kimdir?” Yaratıcısı kimdir?

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin.” Eğer sana icabet edecek ve Allah’tır diyecek olurlar ise ne ala. Aksi takdirde.

{ قُلِ اللَّهُ } “De ki: Allah’tır.” Onların ikisini de yaratan.

{ قُلْ } “O halde de ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ أَفَأَنْتُمْ } “Öyleyse siz, mı edindiniz?” İbadet mi ettiniz?

{ مِنْ دُونِهِ } “O’nun dışında.” Allah’tan başkasını.

{ أَوْلِيَاءَ } “Koruyucular.” İlahlardan rabler mi?

{ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ نَعْمًا } “Kendilerine ne bir yarar, verme gücüne sahip olmayan.” Yararın elde edilmesi.

{ وَلَا ضَرًّا } “Ne de bir zarar.” Zararın bertaraf edilmesi.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ } “Görmeyenle gören bir olur mu?” Kâfir ve mü’min.

{ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ } “Ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?” Yani küfür ve iman.

{ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ } “Yoksa onlar, Allah’a, mı buldular da.” Allah için vasıf mı etmektedirler?

{ شُرَكَاءَ } “Ortaklar.” İlahlar.

{ خَلَقُوا } “Yaratan.” Varlıkları yaratan.

{ كَخَلْقِهِ } “O’nun yarattığı gibi.” Allah’ın yaratışı gibi.

{ فَتَشَابَهَ الْخُلُقُ } “Allah’ın yaratmasıyla, onların yaratmasını birbirine karıştırdılar.” Bütün yaratışlar birbirine karıştırdı.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlara.” Bundan dolayı Allah’ın yaratmasını kendi ilahlarının yaratmasından ayırt edip kavrayamıyorlar mı?

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şeyin yaratıcısıdır.” O’nun tarafından yaratılmıştır, ilahlar tarafından değildir. Allah’tan başka ilah bulunmamaktadır.

{ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ } “Ve O, var olan her şey üzerinde tek başına ege-men olandır.” Yarattıkları üstüne mutlak galip olandır.

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17- “O, gökten bir su indirdi de dereler kendi ölçüsünce çağlayıp aktı. Sel, üste çıkan köpüğü taşıdı. Süs veya eşya yapmak için ateşte yakıp erittikleri madenlerde de bunun gibi bir köpük (posa) vardır. İşte Allah, hak ile bâtılı böyle benzetme ile anlatır. Köpük yok olup gider, insanlara yararlı olan ise yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle güzel örnekler verir.”

Ardından hak ve bâtılın örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “O, gökten bir su indirdi.” Diyor ki: Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile indirdi. Kur’an’da hak ve bâtılı açıkladı.

{ فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا } “De dereler kendi ölçüsünce çağlayıp aktı.” Nurlu kalpler kendi ölçüsünce ve nurunca hakkı taşıdı.

{ فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ } “Sel, taşıdı.” Zalim/karanlık kalpler.

{ زَبَدًا رَابِيًا } “Üste çıkan köpüğü.” Hevasınca çokça bâtılı.

{ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ } “Veya ateşte yakıp erittikleri madenlerde de.” Bu da başka bir misaldir. Diyor ki, ateşe atmış olduğunuz altın ve gümüşten içinde tuzlu denizin köpüğü, köpük bulunmaktadır.

{ اِبْتِغَاءً } “İçin.” Talep ettiğiniz.

{ حَلِيَّةٍ } “Süs.” Takındığınız/giyindiğiniz. Diyor ki, hakkın örneği kendilerinden faydalanılan altın ve gümüş gibidir. İşte hak da bu şekildedir. Hakka ulaşan kimse haktan faydalanır. Bâtılın misali ise altın ve gümüşün pisliliği gibidir. Kendilerinden faydalanılmaz. İşte bâtılda olan kimse bâtılda faydalanamaz.

{ أَوْ مَتَاعٍ } “Eşya yapmak.” Demir ya da bakır.

{ زَيْدٌ مِثْلُهُ } “Bunun gibi bir köpük (posa) vardır.” Diyor ki, suyun köpüğü gibi onun mislinin bir kırı olur. Bu da başka bir misaldir. Diyor ki, hakkın misali kendilerinden faydalanılan demir ve bakır gibidir. Hak da bu şekildedir. Hakka ulaşan kişi haktan faydalanır.

Bâtılın misali ise demirin ve bakırın kırı gibidir. Demirin ve bakırın kirinden faydalanılamadığı gibi bâtılda da yararlanılamaz.

{ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ } “İşte Allah, hak ile bâtılı böyle benzetme ile anlatır.” Allah Teâlâ hak ile bâtılı açıklar.³

{ فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً } “Köpük yok olup gider.” Diyor ki, geldiği gibi gider. Kendisinden faydalanılmaz. Bâtıl da bu şekildedir. Kendisinden yararlanılmaz.

{ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ } “İnsanlara yararlı olan ise.” Ki bu saf su, altın, gümüş, demir ve bakırdır.

{ فَيَمُكْتُ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde kalır.” Kendisinden yararlanılır. İşte hak da bu şekilde olup kendisinden yararlanılır.

{ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ } “İşte Allah böyle güzel örnekler verir.” Allah Teâlâ hak ve bâtılı örnekleriyle açıklar.

³ “El-Hakka ve'l-bâtıla” ilahî lafızları tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18- "Rablerinin buyruğuna uyanlara en güzel (mükâfat) vardır. O'nun buyruğuna uymayanlar ise, yeryüzünde bulunan her şey ve bunun bir o kadarı kendilerinin olsa, (azaptan kurtulmak için) hepsini fidye olarak verirlerdi. Onların hesabı çok kötüdür, gidecekleri yer de cehennemdir, o ne kötü bir yataktır!"

{لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ} "Rablerinin buyruğuna uyanlara vardır." Dünya da tevhid ile.

{الْحُسْنَىٰ} "En güzel (mükâfat)." Onlara ahirette cennet vardır.

{وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ} "O'nun buyruğuna uymayanlar ise." Rabble-rine tevhid ile icabet etmeyenler.

{لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ} "Yeryüzünde bulunan kendilerinin olsa." Altın ve gümüş.

{جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ} "Her şey ve bunun bir o kadarı." Onun bir katı daha kendilerinin olsa.

{لَافْتَدَوْا بِهِ} "(Azaptan kurtulmak için) hepsini fidye olarak verirlerdi." Kendi nefislerini kurtarmak için kuşkusuz fidye verirlerdi.

{أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ} "Onların hesabı çok kötüdür." Azapları şiddetlidir.

{وَمَاوِيَهُمْ} "Gidecekleri yer de." Varacakları yer.

{جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ} "Cehennemdir, o ne kötü bir yataktır." Sergi ve dönüştür.

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَنْذَرُ أُولَٰئِكَ الْأَنْبَاءِ ﴿١٩﴾

19- "Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, o (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır."

{ أَفَمَنْ يَعْلَمُ } "Bilen kimse, olur mu?" Tasdik eyleyen.

{ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ } "Rabbinden sana indirilenin." Yani Kur'an'ı.

{ الْحَقُّ } "Gerçek olduğunu." Onun hak olduğunu.

{ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى } "O (inkâr eden) kör kimse gibi." Kâfir.

{ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ } "Ancak düşünüp öğüt alır." Sana indirilen Kur'an'ı düşünüp öğüt alır.

{ أُولُوا الْأَبْأَابِ } "Akıl sahipleri." İnsanlardan akıl sahipleri olanlar.

﴿ ٢٠ ﴾ الَّذِينَ يُوْفُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَلَا يَتَّقُونَ الْمِيثَاقَ

20- "Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler ve antlaşmayı bozmazlar."

{ الَّذِينَ يُوْفُونَ بَعْدَ اللَّهِ } "Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler." Allah'ın farizalarını tastamam yerine getirirler.

{ وَلَا يَتَّقُونَ الْمِيثَاقَ } "Ve antlaşmayı bozmazlar." Allah'ın farizalarını terk etmezler.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ

﴿ ٢١ ﴾ سُوءَ الْحِسَابِ

21- "Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler, Rablerinden sakınırlar ve kötü hesaptan korkarlar."

{ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ } "Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler." Akrabaları gözetirler. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a imanı gözetirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ} “Rablerinden sakınırlar.” Rableri için amel ederler.

{وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ} “Ve kötü hesaptan korkarlar.” Azabın şiddetinden.

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

22- “Onlar Rablerinin hoşnutluğunu kazanmak için sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak (hayır yolunda) harcarlar ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler. İşte şu dünya yurdunun (güzel) sonu onlarındır.”

{وَالَّذِينَ صَبَرُوا} “Onlar sabrederler.” Allah Teâlâ’nın emirlerine ve Ondan gelen sıkıntılara.

{ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ} “Rablerinin hoşnutluğunu kazanmak için.” Rablerinin rızasını talep ederek.

{وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ} “Namazı kılarlar.” Beş vakit namazı tastamam yerine getirirler.

{وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ} “Kendilerine verdiğimiz rızıktan (hayır yolunda) harcarlar.” Kendilerine bahsettiğimiz şeylerden.

{سِرًّا} “Gizli olarak.” Kendileriyle Rableri arasında.

{وَعَلَانِيَةً} “Ve açık.” Kendileriyle insanlar arasında.

{وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ} “Ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler.” Başlarına bir şey geldiğinde güzel kelamla çirkin sözü bertaraf ederler.

{أُولَٰئِكَ} “İşte şu.” Bu sıfatın ehli. “İnneme yetezekkerü”den buraya kadar olan bölümde geçen niteliklerin sahipleri.

{لَهُمْ عُمْبَى الدَّارِ} "Dünya yurdunun (güzel) sonu onlarıdır." Yani cennet.

جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ
وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٣٣﴾

23- "(Güzel sonu) Adn cennetleridir. Onlar oralara babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girerler. Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar."

Ardından cennetin kimlere ait olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{جَنَّاتٍ عَدْنٍ} "(Güzel sonu) Adn cennetleridir." Adn cenneti Rahmanın saraylarıdır. Adn cenneti peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin, sâlihlerin madenidir.

{يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ} "Onlar oralara sâlih olanlarla beraber girerler." Allah'ı birleyen.

{مِنْ آبَائِهِمْ} "Babalarından." Onlar da cennete girerler.

{وَأَزْوَاجِهِمْ} "Eşlerinden." Eşlerinden Allah'ı birleyenler de oraya girerler.

{وَذُرِّيَّاتِهِمْ} "Ve çocuklarından." Züriyetlerinden Allah'ı birleyenler de oraya, Adn cennetine girerler.

{وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ} "Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar." Denilmiştir ki; Adn cennetliklerinden her birisi için iç bölümü inciden olan her bir kapısının bir kanadının olduğu dört bin kapısı bulunmaktadır. Onların yanına her bir kapıdan bir melek girer.

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَبِئْسَ الدَّارِ عُمْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

24- "Sabrettiğiniz için size selâm olsun! Dünya yurdunun sonu ne kadar güzeldir! (derler)."

Derler.

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ } “Sabrettiğiniz için size selâm olsun! (derler).” Allah’ın emrine ve sıkıntılara sabretmeniz nedeniyle bu cennet,

{ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ } “Dünya yurdunun sonu ne kadar güzeldir.” Bu cennet sizin için ne güzeldir.

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ۝

25- “Ama Allah’a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlara, Allah’ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince; işte lânet onlarıdır, dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir!”

{ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ } “Allah’ın ahdini bozanlara, gelince.” Allah’ın farizalarını terk edenlere.

{ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ } “Ama Allah’a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra.” Şiddetli bir şekilde sağlamlaştırdıktan, kuvvetlendirdikten ve pekiştirdikten sonra.

{ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ } “Allah’ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara.” Akrabalık bağlarını ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edişi.

{ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ } “Ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara.” Küfür, şirk ve Allah’tan başkasına kulluğa çağırışı.

{ أُولَٰئِكَ } “İşte.” Bu niteliktekiler.

{ لَهُمُ اللَّعْنَةُ } “Lânet onlarıdır.” Dünyada hışım.

{ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ } “Dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir.” Ahirette ise cehennem ateşi vardır.

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26- “Allah dilediğine rızkı genişletir ve daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevindiler. Oysa ahirete göre dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir.”

{ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ } “Allah dilediğine rızkı genişletir.” İbn Abbâs dedi ki: Allah Teâlâ'nın kullarından öyleleri vardır ki onlar için sadece rızkın genişçe verilmesi onların yararınadır. Eğer bolluktan başkasına sarf edilmiş olsalardı bu onlar için hiç kuşkusuz şer olurdu.

Allah Teâlâ'nın kullarından öyleleri vardır ki onlar için sadece rızkın daraltılarak verilmesi onların yararınadır. Eğer daraltılmamasından başkasına sarf edilmiş olsalardı bu onlar için hiç kuşkusuz şer olurdu. Yani dünyada dilediğine malı bolca bahşeder. Bu O'nun kerametindendir.

{ وَيَقْدِرُ } “Ve daraltır.” Dilediğine ise kısar. Bu O'ndan bir nazardır.

{ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Onlar dünya hayatıyla sevindiler.” Dünya hayatındaki nimetlere ve sevinçlere razı olurlar.

{ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Oysa dünya hayatı, değildir.” Dünya hayatındaki nimetler ve sevinç değildir.

{ فِي الْآخِرَةِ } “Ahirete göre.” Bâkilik konusunda ahiretteki nimetlere göre.

{ إِلَّا مَتَاعٌ } “Geçici bir yararlanmadan başka bir şey.” Tabak, kadeh, çömlek tarzı ev eşyaları gibi basit şeylerdir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ
مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴿٢٧﴾

27- “İnkâr edenler, ‘Rabbinden O’na bir mucize indirilmeli değil miydi?’ diyorlar. De ki: ‘Gerçekten Allah dilediğini saptırır ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.’”

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, diyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ } “O’na indirilmeli değil miydi?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilseydi ya.

{ آيَةً } “Bir mucize.” Alamet.

{ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbinden.” İddialarına delil olarak önceki resûllerde olduğu gibi peygamberliğine.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ } “Gerçekten Allah dilediğini saptırır.” Buna ehil olan kimseyi dininden.

{ وَيَهْدِي إِلَيْهِ } “Ve doğru yola iletir.” Doğruya iletir. Dinine.

{ مَنْ آتَابَ } “Ve kendisine yöneleni de.” Allah’a yönelen kimseyi.

﴿ ٢٨ ﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

28- “Onlar iman eden ve Allah’ı anmakla kalpleri huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.”

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “Onlar iman eden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ } “Ve kalpleri huzur bulan kimselerdir.” Kalpleri razı olan, sükûnete erişen.

{ بِذِكْرِ اللَّهِ } “Allah’ı anmakla.” Kur’an ile. Allah’a yemin etmekle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ } “İyi bilin ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” Yani kalpler sükunete erişir ve razı olur.

﴿٢٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ

29- “İman edip iyi işler yapanlara gelince; ne mutlu onlara! Varılacak güzel yurt da onlar içindir!”

{الَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “İyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{طُوبَى لَهُمْ} “Ne mutlu onlara.” Onlara gıpta duyulur. Tuba’nın cennette bir ağaç olduğu söylenmiştir. Gövdesi altındandır. Yaprakları hüllelerdir. Ürünleri ise her türlü renktendir. Dalları ise cennette bir-biri ardındadır. Altında misk, amber ve zaferanın tepeleridir.

{لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ} “Varılacak güzel yurt da onlar içindir.” Cennette dönüş yeri.

كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَشْهَرُوا عَلَيْهِمُ
الَّذِينَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا
هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابٍ ﴿٣٠﴾

30- “Böylece seni de kendilerinden önce birçok toplumun gelip geçtiği bir topluma elçi olarak gönderdik ki sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Oysa onlar Rahman’ı inkâr ediyorlar. De ki: ‘Rahman benim Rabbimdir, O’ndan başka tanrı yoktur. Ben ancak O’na güvenip dayandım. Sonunda dönüşüm de O’nadır.”

{كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ} “Böylece seni de bir topluma elçi olarak gönderdik ki.” Diyor ki, işte bu şekilde seni bir ümmette gönderdik.

{قَدْ خَلَتْ} “Gelip geçtiği.” Geçti.

{مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَشْهَرُوا عَلَيْهِمُ} “Kendilerinden önce birçok toplumun. Onlara okuyasın.” Onlara kıraat edesin diye.

{ الذِّجَىٰ أَوْ حِينًا إِلَيْكَ } “Sana vahyettiğimizi.” Sana Cebrail ile indirdiğimiz Kur’an’ı.

{ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ } “Oysa onlar Rahman’ı inkâr ediyorlar.” Onlar “Müseylemetü’l-Kezzab’dan başka rahman tanımamaktayız.” diyorlar.

{ قُلْ } “De ki.” Rahman.

{ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } “Rahman benim Rabbimdir, O’ndan başka tanrı yoktur. Ben ancak O’na güvenip dayandım.” O’na tevekkül ettim ve dayandım.

{ وَإِلَيْهِ مَتَابٌ } “Sonunda dönüşüm de O’nadır.” Ahirette dönüş O’nadır.

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَىٰ بَلْ لَّلهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَأْتِئِسَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31- “Eğer onlar, kendisiyle dağların yürütüldüğü, yeryüzünün parçalandığı, ölülerin konuşturulduğu bir Kur’an (dinlemiş olsalardı bile, yine de inanmazlardı)! Ama bütün buyruklar Allah’ındır. İnananlar hâlâ anlamadılar mı ki Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi? Allah’ın verdiği söz yerine gelinceye kadar, yaptıkları işler yüzünden, bir belâ, ya inkâr edenlerin başlarına gelecek, ya da yurtlarına yakın bir yere inecektir! Çünkü Allah, asla sözünden dönmez.”

Ardından Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve ashabının durumu hakkında bir âyet nâzil oldu. Onlar şöyle demişlerdi: “İddi-ana göre; Dâvud’un erimiş bakırı olduğu gibi Kur’an’ınla Mekke’nin

dağlarını bizden uzaklaştır. Mekke'de pınarlar akıt. Bize kendisine binip Şam'a yolculuk yapabileceğimiz rüzgarı getir. İddiana göre Süleyman'a ait olduğu gibi biz de oraya gelelim. İddiana göre İsa ibn Meryem'in ölüleri dirilttiği gibi ölülerimizi dirilt." Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا } "Eğer onlar, bir Kur'an (dinlemiş olsalardı bile, yine de inanmazlardı)." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen Kur'an'ın dışında.

{ سُبِّحَتْ بِهِ الْجِبَالُ } "Kendisiyle dağların yürütüldüğü." Kendisiyle dağların yeryüzünden giderildiği.

{ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ } "Yeryüzünün parçalandığı." Yani bununla uzaklık kastedilmektedir.

{ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتَى } "Ölülerin konuşturulduğu." Veya kendisiyle ölüler diriltilmiş olsaydı hiç kuşkusuz bu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen Kur'an'la olurdu.

{ بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا } "Ama bütün buyruklar Allah'ındır." Hayır, Allah Teâlâ dilerse bütün bunların hepsini yerine getirir.

{ أَفَلَمْ يَأْتِئِمْسَ الَّذِينَ آمَنُوا } "İnananlar hâlâ anlamadılar mı ki." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler bilmediler mi?

{ أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا } "Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi?" Bütün insanlara diniyle ikram ederdi.

{ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا } "İnkâr edenlerin." Kitapları ve resûlleri inkâr edenler, yani Mekke kâfirleri.

{ تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا } "Yaptıkları işler yüzünden, başlarına gelecek." Küfürlerinde.

{ قَارِعَةً } "Bir belâ." Seriyeye. Korkunç bir ses olduğu da söylenmiştir.

{ أَوْ تَحُلْ قَرِيبًا } “Ya da yakın bir yere inecektir.” Ya da ashabına yanında inecektir.

{ مِنْ دَارِهِمْ } “Yurtlarına.” Kendi şehirleri olan Mekke’deki Usfan bölgesine.

{ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ } “Allah’ın verdiği söz yerine gelinceye kadar.” Mekke’nin fethi.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْلِفُ الْمِيعَادَ } “Çünkü Allah, asla sözünden dönmez.” Mekke’nin fethi sözünden. Ölümden sonra diriliş olduğu da söylenmiştir.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32- “Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi. Ama ben inkâr edenlere yine de süre tanıdım. Sonra onları yakaladım. Cezam nasılmış (gördüler)! ”

{ وَلَقَدْ اسْتَهْزَيْ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ } “Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi.” Kavmin Kureyş seninle alay ettiği gibi kavimleri onlarla da alay etti.

{ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “Ama ben inkâr edenlere yine de süre tanıdım.” Alay edişin ardından kâfirlere mühlet verdim.

{ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ } “Sonra onları yakaladım.” Azapla.

{ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ } “Cezam nasılmış (gördüler).” Bak onları azapla suçlarını yüzlerine vurmam nasılmış?

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا اللَّهَ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهَ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- “Her canlının yaptığı işin başında duran, (böyle olmayan) gibi midir? Onlar Allah’a ortaklar koştular! De ki: ‘Onlara ad verin! Yoksa siz, Allah’a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz?’ Hayır, inkâr edenlere, tuzakları süslü gösterildi, yoldan çıkarıldılar. Allah kimi yoldan saptırırsa, artık ona yol gösteren olmaz.”

{ أَقَمْنٰهُ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ } “Her canlının başında duran, (böyle olmayan) gibi midir?” Diyor ki, Allah her nefsin korumayla başındadır.

{ بِمَا كَسَبَتْ } “Yaptığı işin.” Hayır ve şerr, rızık ve defediş.

{ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ } “Onlar Allah’a koştular.” Allah Teâlâ için nitelendirdiler.

{ شُرَكَاءَ } “Ortaklar.” İbadet ettikleri ilahlar.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ سَمُوهُمْ } “Onlara ad verin.” Eğer Allah ile birlikte olanların ortaklıkları varsa onların faydalarını ve tedbirlerini sayınız .

{ أَمْ تُنَبِّئُوهٗ } “Yoksa siz, Allah’a mı haber veriyorsunuz?” Allah’a haber mi veriyorsunuz?

{ بِمَا لَا يَعْلَمُ } “Bilmediği bir şeyi” Yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi?

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Allah’ın dışında fayda ve zarar verecek olan birisi.

{ أَمْ يَظَاهِرُونَ الْقَوْلَ } “Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz?” Hayır bâtil, iftira ve yalan olan sözle onlara ibadet etmektedirler.

{ بَلْ زَيْنَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا } “Hayır, inkâr edenlere, süslü gösterildi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenlere.

{ مَكْرُهُمْ } “Tuzakları.” Sözleri ve eylemleri.

{ وَضَلُّوا عَنِ السَّبِيلِ } “Yoldan çıkarıldılar.” Dinden çevrildiler.

{ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ } “Allah kimi yoldan saptırırsa.” Kendi dininden.

{ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ } “Artık ona yol gösteren olmaz.” Başarıya ulaştırıcı.

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

34- “Onlar için, bu dünya hayatında bir azap vardır; ancak ahirette uğrayacakları azap, daha zordur. Orada, onları Allah’a karşı koruyacak kimse de yoktur.”

{ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا } “Onlar için, bu dünya hayatında bir azap vardır.” Bedir Savaşı’nda öldürülüş.

{ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ } “Ancak ahirette uğrayacakları azap, daha zordur.” Dünya hayatındaki azaptan daha şiddetlidir.

{ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ } “Orada, onları Allah’a karşı yoktur.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ وَاقٍ } “Koruyacak kimse de.” Engelleyecek ve kendisine sığınabilecekleri hiçbir kimse.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا

دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35- “Allah’tan sakınanlara vadedilen cennetin özelliği şöyledir: Altından ırmaklar akar, meyveleri ve gölgeleri sürekli. Allah’tan sakınanların (mutlu) sonu budur. İnkâr edenlerin sonu ise ateştir!”

{ مَثَلُ الْجَنَّةِ } “Cennetin özelliği şöyledir.” Cennetin nitelikleri.

{ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ } “Allah’tan sakınanlara vadedilen.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altından akar.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ أَكُلُهَا دَائِمٌ } “Meyveleri sürekli.” Ürünleri bitmeksizin süreklilik arz eder.

{ وَظِلُّهَا } “Ve gölgeleri.” Herhangi bir nakısalık olmayıp sürekli.

{ تِلْكَ } “Budur.” Cennet.

{ غُفْبَى } “(mutlu) sonu.” Barınağı.

{ الَّذِينَ اتَّقَوْا } “Allah’tan sakınanların.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَغُفْبَى } “Sonu ise.” Barınağı.

{ الْكَافِرِينَ النَّارُ } “İnkâr edenlerin ateştir.”

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ
مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أَشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا
وَالِيهِ مَابِ ۝۳۶

36- “Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilene (Kur’an’a) sevinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) gruplardan, onun bir bölümünü inkâr edenler de vardır. De ki: ‘Bana sadece Allah’a kulluk etmem ve O’na ortak koşmamam emredildi. Ben yalnız O’na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O’nadır.’”

{ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ } “Kendilerine verdiklerimiz.” Kendilerine bahşettiğimiz,

{ الْكِتَابَ } “Kitap.” Tevrat ilmini Abdullah ibn Selam ve arkadaşlarıdır.

{ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ } “Sana indirilene (Kur’an’a) sevinirler.” Rahmanın zikrinden.

{ وَمِنَ الْأَخْرَابِ } “Fakat (senin aleyhinde birleşen) gruplardan.” Yani Yahudilerden.

{ مَن يُنْكِرْ بَعْضَهُ } “Onun bir bölümünü inkâr edenler de vardır.” Kur’an’ın bir bölümünü. Yusuf Sûresi’nin dışındaki şeyleri ve Rahman’ın zikrini inkâr ederler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hiziplerden yani Mekke kâfirleri ve Mekke kâfirlerinin dışında diğer bir grup da kendisinde Rahmanın zikredildiği Kur’an’ın bölümlerini inkâr etmektedir.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ } “Bana sadece Allah’a kulluk etmem emredildi.” İhlâslı olarak.

{ وَلَا أُشْرِكُ بِهِ } “Ve O’na ortak koşmamam.” Hiçbir şeyi.

{ إِلَيْهِ أَدْعُوا } “Ben yalnız O’na çağırıyorum.” Mahlukatını.

{ وَإِلَيْهِ مَابِ } “Ve dönüş de yalnız O’nadır.” Ahirette dönüşüm.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا وَعَرَبِيًّا وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37- “Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu bilgiden sonra, onların tutkularına uyarsan, artık seni Allah’tan kurtaracak ne bir dost, ne de bir koruyucu olur.”

{ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ } “Ve böylece biz onu indirdik.” İşte bu şekilde Cebrael (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile indirdik.

{ حُكْمًا } “Bir hüküm (hikmetli bir söz).” Kur’an’ın bütünü Allah’ın hükmüdür.

{ عَرَبِيًّا } “Arapça olarak.” Arap dilinin gereklerine göre.

{ وَلَئِنْ أَتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ } “Eğer onların tutkularına uyarsan.” Onların dinine ve kiblelerine.

{ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ } “Sana gelen bu bilgiden sonra.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın dini ve kiblesinin beyanından sonra.

{ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ } “Artık seni Allah’tan kurtaracak olur.” Allah’ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } “Ne bir dost.” Sana yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا وَاقٍ } “Ne de bir koruyucu.” Seni azaptan engelleyecek bir engelleyici.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

38- “Andolsun ki, biz senden önce de elçiler göndermiş ve onlara eşler ve çocuklar vermiştik. Hiç bir elçi Allah’ın izni olmadan mucize getiremez. Her sürenin (kayda geçtiği) bir yazı vardır.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ } “Andolsun ki, biz senden önce de elçiler göndermiş.” Seni gönderdiğimiz gibi .

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا } “Ve onlara eşler vermiştik.” Hazret-i Dâvud (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Süleyman (‘aleyhi’s-selâm) örneğinde görüldüğü gibi senin eşlerinden daha çok sayıda eş.

{ وَذُرِّيَّةً } “Ve çocuklar.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm), Hazret-i İshak (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Yakub (‘aleyhi’s-selâm) örneğinde görüldüğü gibi senin zürriyetinden daha çok çocuk. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil oldu. Zira onlar “Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) peygamber olmuş olsaydı hiç kuşkusuz O’nu peygamberlik evlenmeden alıkoymaz ve meşgul ederdi.” dediler.

{ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ } “Hiç bir elçi mucize getiremez.” Alamet.

{ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ } “Allah’ın izni olmadan.” Allah’ın emri olmadan.

{ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ } “Her sürenin (kayda geçtiği) bir yazı vardır.” Her bir kitabın bir süresi vardır. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

﴿ ٣٩ ﴾ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ

39- “Allah dilediğini siler, dilediğini de bırakır. Ana kitap O’nun yanındadır.”

{ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ } “Allah dilediğini siler.” Hafaza meleklerinin Dininden sevapsız ve cezasız olan şeyleri.

{ وَيُثَبِّتُ } “Dilediğini de bırakır.” Sevabı ve cezalandırılması olan şeyi ispat eder.

{ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ } “Ana kitap O’nun yanındadır.” Kitab’ın aslı yani Levh-i Mahfuz O’nun katındadır. Onda ne bir artış meydana gelir, ne de bir eksiltme meydana gelir.

وَإِنْ مَا نُرِيَّتْكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ تَتَوَفَّيْنَاكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿ ٤٠ ﴾

40- “Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını ister sana göstereyim, isterse seni onu görmeden vefat ettirelim, sonuç değişmez. Çünkü sana düşen sadece tebliğ etmek, bize düşen de hesaba çekmektir.”

{ وَإِنْ مَا نُرِيَّتْكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ } “Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını ister sana gösterelim, sonuç değişmez.” Sen hayattayken onların azap çekişlerini.

{ أَوْ تَتَوَفَّيْنَاكَ } “İsterse seni onu görmeden vefat ettirelim.” Sana göstermeden önce senin ruhunu kabzedelim.

{ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ } “Çünkü sana düşen sadece tebliğ etmek.” Allah’tan geleni tebliğ ediş.

{ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ } “Bize düşen de hesaba çekmektir.” Sevap veriş ve cezalandırıştır.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا
مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41- “Onlar bizim yeryüzüne gelerek, onu nasıl uçlarından eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Hüküm veren Allah’tır. O’nun hükmünün ardına düşerek onu iptal edecek kimse yoktur. O, hesabı çabuk görendir!”

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Onlar görmüyorlar mı?” Mekke ehli bakmıyorlar mı?

{ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ } “Bizim yeryüzüne gelerek.” Yeri aldığımızı.

{ نَنْقُصُهَا } “Onu nasıl eksilttiğimizi.” Onu Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için fethettiğimizi.

{ مِنْ أَطْرَافِهَا } “Uçlarından.” Yanlarından. Âyetin alimlerin ölümü anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاللَّهُ يَحْكُمُ } “Hüküm veren Allah’tır.” Beldelerin fethi ve alimlerin ölümü.

{ لَا مُعَقَّبَ } “Ardına düşerek onu iptal edecek kimse yoktur.” Değiştirecek hiçbir kimse yoktur.

{ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ } “O’nun hükmünün. O, hesabı çabuk görrendir.” Cezalandırması çok şiddetli olandır.

Hesaba çektiğinde hesabı çok süratlidir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ
نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42- “Onlardan öncekiler de tuzak kurmuştu. Ancak bütün tuzaklar Allah’ındır. O, herkesin ne yaptığını bilir. İnkâr edenler, bu yurdun sonunun kime ait olduğunu bileceklerdir!”

{ وَقَدْ مَكَرَ } “Tuzak kurmuştu.” Yapmışlardı.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de.” Nemrud ibn Kenan ibn Sencarîb ibn Kevş ve ashâbı gibi Mekke ehlinde öncekiler de.

{ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا } “Ancak bütün tuzaklar Allah’ındır.” Onların cezalarının bütünü Allah Teâlâ katındadır.

{ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ } “O, ne yaptığını bilir.” Allah Teâlâ herkesin ne kazandığını bilir.

{ كُلُّ نَفْسٍ } “Herkesin.” Sâlih olsun, fâcir olsun, hayır olsun, şer olsun yaptıklarını.

{ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ } “İnkâr edenler, bileceklerdir.” Yani Yahudiler ve diğer kâfirler.

{ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ } “Bu yurdun sonunun kime ait olduğunu.” Yani cennetin. Âyetin Bedir Savaşı’ndaki zaferin ve Mekke’nin kimlere ait olacağı anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43- “İnkâr edenler, ‘Sen gönderilmiş bir elçi değilsin!’ diyorlar. De ki: ‘Benimle sizin aranızda, tanık olarak Allah ve yanında kitabın bilgisi bulunanların tanıklığı yeter!’”

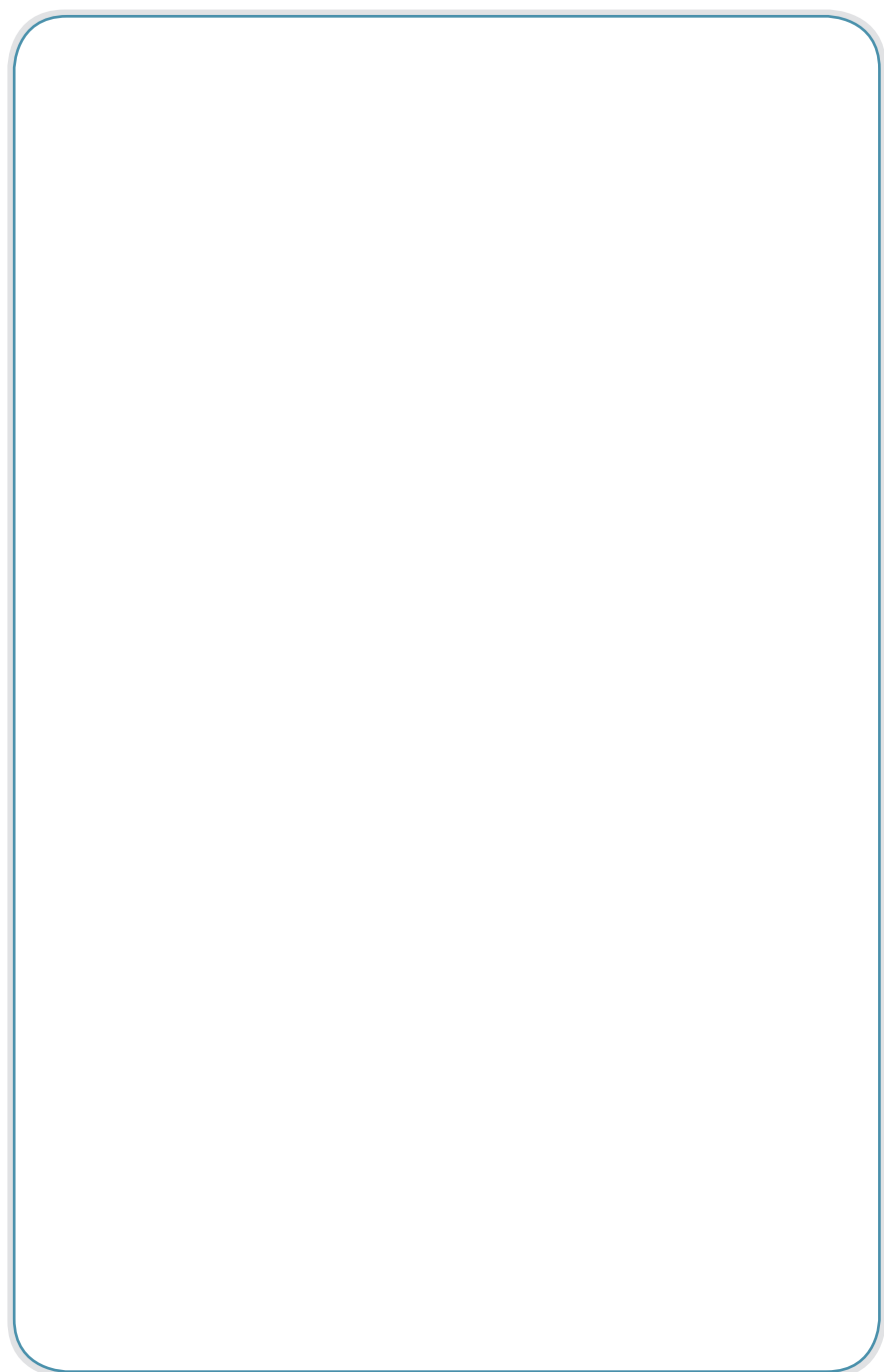
{ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler, diyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr eden Yahudiler ve diğerleri.

{ لَسْتَ مُرْسَلًا } “Sen gönderilmiş bir elçi değilsin!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Allah katından gönderilmiş değilsin. Eğer gönderilmiş isen sana şâhidlikte bulunacak bir şâhid getir. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ قُلْ كَفَىٰ بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } “De ki: Benimle sizin aranızda, tanık olarak Allah tanıklığı yeter.” Ben O’nun Resûlüyüm ve bu Kur’an da O’nun kelimidir.

{ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ } “Ve yanında kitabın bilgisi bulunanların.” Eğer nasp ile okursan anlam Abdullah ibn Selam ve ashabı olur. Allah Teâlâ’nın “قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ” “Yanında Kitap’tan bir ilim bulunan kimse dedi ki.” buyruğunun Asaf ibn Berhiya olduğu da söylenmiştir.

Eğer “cerr” (esreli okunursa) “O’nun katından.” Allah’ın katından. “Kitap ilmi.” Kur’an’ın açıklanması olmuş olur. Bu durumda anlam “O, sana indirilen Kitap’tır.” Olmuş olur.

Dizin

A

Abdullah ibn Mesud 65, 103
Abdullah ibn Muğaffel ibn Yesârî el-Müzenî 545
Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Sarh 212
Abdullah ibn Selam 36, 79, 88, 158, 228, 384, 395, 569, 639, 661, 831, 837
Abdullah ibn Übeyy 59, 60, 76, 508, 514, 518, 525, 537, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 553, 559
Abdurrahman ibn Avf 26
Abduyâlîl 240, 491
Âd 335
Âdem 46, 146, 207, 216, 287, 288, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 302, 303, 408, 682, 689
Adiy ibn Beda 126, 127
Adiy ibn Hatem 21, 23
Ahnes ibn Şureyk 650
Ahzab 148, 170, 172, 470, 640
Akib 97
Ammâr ibn Yâsîr 103, 179, 238
Amr ibn As 53, 126, 131
Amr ibn Fuheyre 179
Amr ibn Kays 533, 562
Amr ibn Luhay 123, 252

Amr ibn Tufeyl 811
Arafat 17
Arefe 19
As ibn Vâil es-Sehmî 222

B

bahîre 122, 123, 250, 251, 252, 255, 257, 259, 298, 619
bâtıl 81, 160, 166, 192, 293, 301, 318, 344, 375, 395, 566, 571, 602, 633, 664, 718, 722, 757, 765, 787, 817, 829
Bedil ibn Ebî Mariye 126
Bedîl ibn Verka el-Huzâî 230
Bedir 113, 148, 170, 172, 184, 185, 212, 213, 374, 419, 420, 421, 422, 424, 426, 430, 431, 433, 435, 437, 439, 440, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 450, 451, 454, 455, 461, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 471, 473, 486, 506, 514, 552, 567, 594, 640, 646, 654, 796, 830, 836
Bekr ibn Vâil 12, 13, 31, 493
belâ 74, 92, 826, 827
Belam 399, 400
Belam ibn Baura 399
Benî Abdiddar 434
Benî Bekr 483

Benî Huzaa 483
Benî Kinâne 253
Benî Kureyza 33, 59, 60, 63, 100,
457
Benî Kureyza Yahudileri 33, 59
Beyt 11, 12, 13, 301
Beyt-i Haram 11, 12, 13
Beytü'l-Mukaddes 367
Bilal 81, 179
Bilal ibn Rebah 179
buzağı 375, 376, 378, 694
Bünyamin 731, 766, 767, 768, 769,
770, 771, 774, 778, 779, 781,
783, 785, 787

C

Cafer İbn Ebî Talib 101
Câhiliye 14, 17, 18, 61, 75, 250, 253,
258, 265, 302, 304
Cahiller 275, 601, 786
Cedd ibn Kays 508, 513, 525, 526,
537, 542, 546, 559
Celis ibn Verka el-Huzâî 230
cin 209, 226, 227, 237, 243, 245,
291, 301, 401, 724, 795
cinsel münasebet 171
cizye 35, 83, 86, 379, 392, 493
Cudi 678, 679
Culas ibn Süveyd 522
Cumartesi 97, 389, 390, 391
Cüheyne 551, 570
Cüzam ibn Halid 521

D

Darü'n-Nedve 439, 482

Dem-i mesfuh 15
dilsizlik 172
diyet 61, 63
Dureyd 100

E

Ebrehe 100
Ebû Akil Abdurrahman İbn Tey-
han 537
Ebûbekir 30, 80, 103, 104, 112, 196,
324, 447, 506, 569
Ebû Cehil 162, 170, 178, 181, 226,
238, 239, 242, 316, 374, 403,
414, 432, 439, 441, 443, 447,
448, 449, 451
Ebû Huzeyfe 103, 179
Ebû Huzeyfe ibn Utbe 103
Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir 437
Ebû Lübâbe ibn Ebdülmünzir el-
Ensarî 553
Ebu'l-Yüser İbn Amr 115, 722
Ebû Mesud es-Sekaffî 240
Ebû Salebe 553
Ebû Süfyan 98, 161, 444, 448, 482,
521
Ebû Tâlib 162, 163, 641
Ebû Yâsir 88
Ebû Zer 103
Ebü'l-Ahvas Mâlik ibn Avf el-Ceşmî
230
Ebü'l-Bahteri 439
Ehl-i Kitap 25, 98, 119, 124, 127,
137, 150, 160, 161, 162, 192,
204, 307, 328, 329, 398, 399,
400, 402, 403, 404, 406, 409,

429, 436, 437, 439, 499, 510,
555, 658, 669, 685, 690, 692,
695, 697, 698

el kesme 57

Ensar 27, 110, 470, 551, 552, 567

Eriha 388

Esed 78, 79, 88, 549, 550, 552,
573

Esed oğulları 573

Eslem 129, 194, 551, 570

Esved ibn Abdiyağus ez-Zührî 222

Esved ibn Hâris ibn Abdülmutta-
lib 222

Eşref 88, 100, 158

Evs 126, 462

Eymen 100

F

facir 86

fâl okları 15, 16, 18

fâsık 71, 82, 479, 480, 516, 517, 527,
540, 541, 559

fazl 679

Fedek 100, 574

fesad 87, 335, 336, 340, 341, 342,
360, 471, 512, 704, 705, 789

Fetih 514, 515, 516

fisk 16

fidye 56, 193, 194, 465, 616, 818

Filistin 43, 367, 638

Finhas ibn Azura 86

Firavun 42, 45, 226, 352, 353, 354,
355, 356, 358, 360, 362, 367, 369,
374, 456, 457, 629, 631, 632, 633,
634, 635, 636, 712

fitne 160, 471, 512

G

ganimet 51, 420, 421, 422, 425, 431,
432, 437, 446, 448, 451, 507, 508,
514, 515, 534

Gatafan 78, 549, 550, 552

gayb 547, 620, 682, 794, 809

Ğıfar oğulları 544

H

Habbâb ibn Eret 179

Hâbil 46, 47, 49

hakaret 89, 657, 774

Hâm 122, 123, 250, 251, 255, 298,
619

Hanîf 201, 644

haram ay 502

Harem 10, 115, 117, 303, 304, 445,
477, 483, 501

Hâris ibn Amr 161, 167

Hâris ibn Kayz el-Hanzala 222

Hâris ibn Yezid 119

Harun 18, 45, 205, 233, 355, 358,
370, 377, 378, 629, 634, 635

Havra 67, 85, 100

Havva 291, 292, 293, 294, 297,
298, 408

Hayber 60, 65, 72, 74, 100, 263,
265, 574, 640

Hazrec 462

Hazret-i Dâvud 83, 97, 833

Hazret-i İbrahim 43, 201, 202, 203,
205, 206, 250, 368, 592, 694, 695,
696, 797, 833

- Hazret-i İsa 67, 83, 92, 95, 96, 97,
136, 139, 141, 385
- Hazret-i İshak 205, 833
- Hazret-i Lût 189, 338, 339, 340, 530,
697, 698, 699, 701, 702, 708
- Hazret-i Meryem 95
- Hazret-i Nûh 189, 205, 329, 331,
592, 667, 668, 671, 672, 676, 677,
678, 679, 681, 682, 707
- Hazret-i Sâlih 334, 336, 337, 338,
530, 689, 690, 692, 693, 696,
707, 708, 711, 716
- Hazret-i Sâre 695, 696
- Hazret-i Şuayb 340, 341, 342, 343,
345, 346, 530, 704, 705, 706,
708, 709, 710, 711, 737
- Hazret-i Yahya 92, 206
- Hazret-i Yakub 205, 207, 729, 730,
734, 737, 769, 771, 772, 782,
784, 789, 833
- Hazret-i Yusuf 207, 727, 728, 729,
731, 732, 735, 736, 737, 738, 739,
741, 742, 743, 744, 745, 746, 747,
748, 751, 752, 755, 758, 760,
761, 763, 764, 766, 768, 777,
778, 780, 783, 784, 785, 786,
787, 788, 790, 794, 800
- Hazret-i Zekeriyya 92
- Hedy 14
- Hıristiyanlar 275
- Hıtta 388
- Hicr 335, 589, 691
- Hill 10, 477, 501
- Hişam İbn Muğire el-Mahzumî
587
- Hubeyb 498
- Hûd 6, 207, 329, 330, 332, 333, 334,
530, 647, 658, 664, 675, 679, 683,
685, 687, 688, 689, 698, 700, 702,
707, 708, 716
- Hudeybiye 13, 113, 114, 441, 476,
479
- Hudeybiye Barışı 114
- Huneyn Savaşı 490, 506
- Huyay ibn Ahtab 88
- Huzaa 483
- Huzeyfe 103, 179
- Hız. İsa 495
- I-İ**
- Irak 373
- ıslah 51, 324, 420, 435, 469, 554
- İbn Adiy 562
- İbn Kays 79, 255, 508, 513, 521,
525, 526, 533, 537, 542, 546,
559, 562, 811
- İdris 100, 207
- ihsan 113, 213, 214, 273, 414, 421,
484
- İncil 37, 41, 70, 71, 88, 89, 90, 134,
135, 211, 275, 383, 562, 563,
607, 800
- inek 10, 11, 249, 256, 258, 383,
759
- infak 255, 786
- irtidat 52, 271, 277
- İsa ibn Meryem 93, 827
- İshak 52, 205, 695, 730, 752, 753,
833
- İsmail 206, 250

İsm-i azam 399

İsrâ 199, 421

İsrailoğulları 45, 93, 273, 274, 633, 634

İyas İbn Kays 521

K

Ka'b 59, 88, 98, 158, 558, 568

Kâbe 13, 14, 115, 117, 196, 296, 298, 299, 302, 303, 442, 653

Ka'b ibn Esed 88

Ka'b ibn Eşref 88, 158

Kabil 46, 47, 49

Kaderiyye 719

kâhin 403

Kalib ibn Yuhanna 44

Karun 189

kefarete 69, 70, 115

Kenan 677, 678, 679, 768, 782, 789, 836

keramet 142, 242

Kible 634

kıyas 49, 50, 68, 69, 70, 271

Kıtfir 739

Kinâne ibn Abdüyâlîl es-Sekafi 491

Kinâne oğulları 476

Kinde 78

Kitap Ehli 37, 38, 41, 75, 82, 87, 89, 96, 99, 125, 234, 235, 383, 493, 495

kudret helvası 42, 386, 387, 638

Kurban Bayramı 18, 474, 475, 477, 492

Kureyş 189, 222, 234, 434, 828

Kureyza oğulları 63, 65, 72, 74, 459, 460, 461, 574

kuşku 76, 146, 158, 235, 265, 284, 414, 415, 454, 575, 607, 638, 639, 661, 690, 720

L

Lat 402, 494

Levh-i Mahfuz 171, 185, 472, 501, 621, 652, 834

M

Mâlik ibn Da'r 737, 739

Mâlik ibn Seyf 88, 209, 212

Markusî 37

Maryakubî 37

Maryakubiyye 39

Ma'teb ibn Kuşeyr 508, 537, 542, 546

Mecusî 236, 237, 278

Medine 22, 40, 53, 61, 112, 129, 130, 208, 424, 437, 448, 449, 469, 471, 472, 473, 487, 489, 494, 534, 540, 547, 548, 552, 553, 558, 560, 570, 571, 572, 573, 574

Medyen 340, 341, 371, 704, 711, 737

Mehce ibn Sâlih 179

mehir 24

Mehşa ibn Himyer 522

Mekke 13, 16, 25, 77, 98, 100, 115, 124, 125, 127, 146, 147, 148, 151, 152, 154, 157, 161, 162, 163, 164, 170, 172, 176, 178, 188, 191, 208, 211, 230, 235, 236, 237, 239, 247, 248, 275, 277, 279,

- 284, 287, 303, 304, 320, 349, 350, 374, 404, 405, 406, 407, 412, 415, 426, 437, 445, 452, 456, 457, 469, 471, 472, 482, 483, 487, 488, 489, 490, 494, 505, 506, 577, 580, 591, 593, 596, 602, 607, 614, 617, 619, 624, 643, 646, 653, 654, 657, 658, 661, 719, 794, 795, 796, 797, 798, 802, 806, 815, 826, 827, 828, 832, 835, 836
- Melkanî 37
- Menat 402, 494
- mensuh 128, 129, 130, 510, 566
- Mervan 66, 437
- Merve 17
- Meryem 39, 70, 93, 95, 97, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 323, 494, 495, 827
- Mescid-i Dırar 562
- Mescid-i Haram 12, 13, 14, 441, 442, 479, 485, 486, 492
- mesh 25, 26, 27, 28, 97
- Mesih 39, 93, 95, 494, 495
- mevali 181
- Mısır 355, 360, 361, 362, 367, 373, 630, 633, 634, 637, 737, 738, 739, 740, 753, 754, 761, 762, 765, 766, 772, 773, 776, 781, 782, 785, 789, 791, 793
- Mikdad ibn Esved 103
- Mina 17
- Mirar 78
- miras 43, 299, 470, 471, 472, 499
- misak 9, 30, 278, 299, 351, 394, 397, 398, 588, 628, 769
- misak günü 397
- Mizan 55, 235, 302
- muhacir 110, 470
- Musul 678
- Mutim ibn Adiy 562
- muttakiler 31
- Muttalib ibn Ebî Vedaî 131
- münafık 60, 77, 326, 517, 527, 528, 702
- Müseylemetü'l-Kezzab 212, 826
- Müsle 104, 105
- Müzeyne 551, 570
- N**
- Nâdir ibn Hâris 161, 170, 183, 184, 434, 440
- Nâdir oğulları 63, 65, 72, 74, 473
- nafaka 499, 545
- nasih 130
- Nasturî 37
- Necaşı 88, 100
- Necran 36, 37, 40, 90, 96, 494
- Nemrud İbn Kenan İbn Sencarîb İbn Kevş 836
- nesh 107, 108, 129, 130, 223, 414, 470, 472, 504, 510, 511, 571, 572, 646, 647
- nifak 76, 169, 535, 536, 549, 556, 561, 575, 814
- Nuaym İbn Salebe 503
- Nusaybin 678

O-Ö

on iki pınar 386

Osman ibn Maz'un el-Cümahî 103

Ömer 19, 65, 103, 112, 113, 121, 180,
181, 264, 447, 498, 499, 569

P

put 369, 778

R

rabbânîler 67

Rabia 253

Rahil 729

Rahip Bahira 88, 100

recm 60, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69,
72, 74, 271

reml 386, 392

Riys 339, 340

Ruhu'l-Kuds 94

rüşvet 65, 85, 393, 394, 497

S-Ş

Sâbiî 91

sadaka 53, 536, 537, 554, 555,
556

sâdık 516, 784

Sa'd ibn Ebî Vakkas 323

Sa'd ibn Muaz 437

safa 17

sağırılık 161, 171

Sâibe 122, 123, 250, 251, 255, 298,
619

Said ibn Amr 88

Salebe ibn Hatıb ibn Ebî Beltia
534

Salebe ibn Kays 79

Salim ibn Umeyr el-Ensarî 545

Sam 682

sapıklık 198, 225, 290, 300, 327,
328, 415, 566

say 14, 17

Selman-ı Fârisî 88, 103, 179, 180,
181, 183, 317

Semmak ibn Amr 522

Semmak ibn Yezid 521

Semûd 334, 529, 530, 689, 693,
711

Seyyid 97

sıla-i rahim 414

Sırat 238

sihir 139, 356, 357

sihirbaz 355, 403

Suheyb 179, 317

Sü'bân 354

Süleyman 205, 262, 653, 789, 827,
833

şâhid 67, 128, 129, 130, 136, 397,
660, 685, 781, 782, 836

şâhidlik 14, 31, 126, 128, 129, 130,
133, 157, 245, 246

Şam 43, 100, 126, 508, 535, 789,
827

şefaât 159, 179, 193, 214, 320, 581,
591, 716

Şeybe ibn Rebia 161, 181, 235, 324,
498, 504

şeytanın süslemesi 256

şirk 50, 60, 71, 110, 164, 166, 175,
191, 233, 240, 246, 310, 320, 348,

361, 374, 375, 368, 375, 382, 394,
426, 442, 444, 445, 455, 471,
509, 513, 531, 584, 587, 606,
611, 621, 637, 680, 683, 693,
711, 714, 721, 723, 766, 796,
798, 807, 822, 830, 831

Şit 207

Şurayh ibn Dabia 12

Şureyh ibn Şurahbil 31, 118, 119,
128

şükür 27, 145, 175, 313, 407

T

tahrim 238, 265, 298

Taif 287, 490

Ta'me 57

Tareh İbn Nahur 198

taun 365, 389

tavaf 13, 14, 17, 296, 297, 298, 299,
301, 302, 303, 304, 441, 492

Tebük 503, 504, 505, 507, 508, 509,
511, 512, 522, 538, 539, 540, 544,
547, 548, 553, 554, 555, 558, 562,
567, 568, 569

tehlil 451

tekbir 451, 498

Temim ibn Evs ed-Dâri 126

Temmam 100

Teşrik 12

tevekkül 33, 454, 515, 578, 772,
826

Tevrat 34, 35, 36, 41, 49, 50, 59, 60,
64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 88, 89,
90, 91, 134, 135, 158, 211, 228,
273, 275, 383, 393, 394, 493,

562, 563, 607, 639, 661, 719,
800, 831

teyemmüm 25, 26, 27, 29, 30

Tih Çölü 42, 46, 386, 387

tevbe 6, 14, 41, 52, 54, 57, 58, 87,
91, 92, 94, 95, 98, 118, 120, 139,
181, 182, 277, 278, 328, 338, 347,
348, 371, 372, 379, 382, 464, 473,
475, 476, 477, 478, 481, 484, 492,
510, 511, 522, 533, 534, 545, 547,
551, 554, 555, 557, 563, 567, 568,
569, 575, 576, 577, 645, 648, 658,
676, 684, 687, 689, 708, 720, 722,
732, 791, 807

U-Ü

Ubeyd ibn Mâlik 521

Ubeyy ibn Halef 161, 170, 316

Uhud 148, 170, 172, 514

umre 11, 302

Usfan 828

Utbe ibn Rebia 61, 62, 103, 161,
181

Uyeyne ibn Hısn el-Fezari 180,
181

Uzeyr 494, 495

Uzza 402, 494

Ümeyye ibn Ebî's-Salt 399, 400

Ümeyye ibn Halef 161, 170, 181,
316

Ümmü'l-Kurâ 211

Ürdün 43, 367, 386, 638

Üseyd 79

V

vahşi 10, 11, 114, 682

Vahşi 562

Vasîle 122, 123, 250

vasiyet 125, 126, 127, 128, 129,
130

Veda Haccı 16

Vedia ibn Hızâm 525, 526, 553

Velid ibn Muğire 161, 170, 181, 222,
240, 316, 589

Y

Yafes 682

Yahudiler 19, 24, 37, 40, 61, 67, 68,
69, 81, 85, 86, 87, 89, 90, 94, 209,
235, 236, 275, 369, 480, 493, 494,
495, 579, 611, 638, 833, 836

Yahuza 732, 780, 781, 783, 790

Yâsir 88

Yemen 78, 302

Yuşa ibn Nun 44

Z

zann 230, 269, 606, 623

Zaura 339, 340

Zebiyir 372

Zebur 211, 607

zekât 52, 498, 499, 520, 555, 556

zekvan 29

Zekvan 28, 29, 62

Zeyd İbn Mühelhel et-Tai 21

Züleyha 739, 740, 741, 745, 746,
747, 748